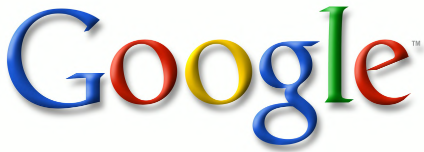
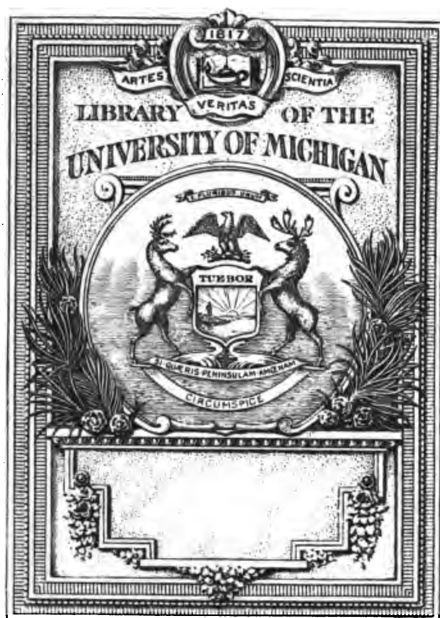

1817
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

EDRISII AFRICA.

CVRAVIT

JOANNES MELCHIOR HARTMANN

D. PHILOS. ET LINGG. ORIENT. IN ACADEMIA MARBVRGENSI P. P. O.

EDITIO ALTERA.

GOTTINGAE,

SVMTIBVS JO. CHRIST. DIETERICH

MDCCXCVI.

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

DOMINO

GVILIELMO IX.

HASSIAE LANDGRAVIO

PRINCIPI HERSFELDIAE

COMITI CATTIMELIBOCI, DECIAE, ZIEGENHAINAE,

NIDDAE, SCHAVMBVRGI ET HANOVIAE

RELIQ.

PATRIAE PATRI OPTIMO

SCIENTIARVM ET ARTIVM

ALTORI MVNIFICO

SACRVM.

Grant.
7936
Hist. Science
1-3-1923
gen.

PRAEFATIO.

Non morabor Te, L. B. longa praefatione. Volumen, quod Tibi offertur, Commentationis de Geographia Africae Edriſiana, ante hos ipſos quatuor annos typis primum deſcriptae ac diuulgatae *a*), mox autem, quod vix ego homo inprimis nouus ſperare auderem, penitus diſtractae et diuenditae, editio eſt ſecunda, prima niſi omnino emendatior, certo tamen auctior. Mearum ſcilicet partium eſſe arbitratus, quam primum de noua editione mecum conuenerat bibliopola, *I. C. Dieterich*, vir honeſtus, non ſolum vitia delere typographica, in citatis numerisque inprimis moleſta, ſed et abſtergere naeuos et corrigere errores, qui, partim ex feſtinatione nimia, at tum temporis vix euitanda (nouem ſcil. menſes inſtituti leges ad conſcribendum libellum mihi concedebant), partim ex rerum variarum huc illuc occurrentium, inſcitia, quam in-

a) Comparuit ſ. t. Joannis Melchioris Hartmann, Nordlinga-Suevi, Commentatio de geographia Africae Edriſiana. In certamine literario ciuium Academiae Georgiae Auguſtae die IV. Junii cIↄIↄccxci. praemio a rege M. Britaniae Aug. conſtituto ex ſententia Ampliſſimi Ordinis Philoſophorum ornata. Gottingae typis Jo. Chriſtian. Dieterich, plag. 23. 4 maj.

genue fateri me nunquam pudebit, a me ipſo commiſſi in tractationem irrepſerant, ac omnino tractationem retractare. Quem in finem cupide et ſpei plenus, fore, vt a criticorum eruditione et ingenio, quae minus accurate ſciteque a me eſſent propoſita, emendarentur, ſcripta critica ſchedasque literarias perlegi; nec euentus ſpem fefellit; quare, qui cenſuram de prima libri huius editione fecerunt, viris doctiſſimis gratias perſoluo, quas poſſum, maximas, eosque ſimul rogatos velim, vt eodem candore de editione noua proponant iudicia ſua, eamque, ſi fieri poteſt, indulgentia eadem excipiant ſuisque obſeruationibus et augere et vſui communi, ad quem vnice adſpiro, magis etiam adcommodare velint.

Quid autem a me praeſtitum ſit in noua hac editione penes harum rerum peritos iudicium eſto. Noua enim quae acceſſerunt non omnia enoto; addo tamen, me excerpta Codicis Pariſienſis ex opere Edriſii integro et excerptum ex Codice Bodleiano, quod perhumaniter mecum communicauit, vir de literatura orientali inprimis meritiſſimus, C. F. *Schnurrer*, Profeſſor Tubingenſis Cl. ſuo quolibet loco vna cum verſione latina, inſeruiſſe; reſtituenda enim videbantur Edriſio, quae Edriſii ſunt. Omnino autem quid praeſtandum fuerit, *libri Conſpectus*, quem iam addo, lectores edocebit.

I. Praemiſi Indicem ſubſidiorum, qui in conſcribendo hoc libro me adiuuerunt; et

II. Commentatiunculam, quae de Edriſio, eius patria, geographia vniuerſali &c. exponit. Iam rem ipſam adgreſſurus, exhibui

III.

§. 31.

Expoſita iam capitum, in libro noſtro pertractatorum, ſumma, reſtat, vt pauca dicam de orthographia, quam equidem ſequi conſtitui, deque textus arabici citandi methodo mea. Quum ſcilicet inter viros doctos nondum ſit de lege normaque literarum arabicarum latinis characteribus exprimendarum conſenſus amicus, neceſſe videtur, vt de ea quam ipſe ſecutus ſum, lectores edoceam. Id quod expediri paucioribus nequit, quam ſi alphabetum arabicum, quantum ſcilicet opus, cum latino confero: ث itaque reddam per *tſ* (Anglorum eſt *th;*) ج in textu quidem per g; in Indice autem geographico per *dſch;* ح per h; خ per ch; ذ per d; ز per z; ش per ſch; ص per ſ; ض per d; ط per t; غ per g; ك denique per c. —

Quum quauis pagina plus ſemel Edriſii opus neceſſario excitandum ſit, textus autem arabicus paginarum numeris deſtitutus, excitari nequeat, pace Lectorum verſionem Sionitae excitabo; ea tamen exceperim loca vbi emendatio textus vel obſeruatio ad textum originalem ſpectans, profetenda eſt; ibi Clima, deinde ſectionem denique inde a ſectionis initio paginam numerabo. Dolendum ſcilicet, haud raro textum arabicum affectum videri et operarum

mendis

mendis multis in locis ſcatere. Interdum auſus ſum hocce in libro emendationes qualescunque etiam tentare; ſaepius autem detegere errores, remedium adferre non potui. Errores operarum ſaepe adeo manifeſti ſunt vt facile incurrant in oculos [quae forſan cauſa fuit, quae Reiskium *b*) in contrariam partem abripuit]; ſed in nominibus propriis vrbium, oppidorum &c. errores, qui occurrunt, deſtitutus ſubſidiis indicaui ſaepius quam correxi.

Haec habui, B. L. quae dicerem. Caeterum nihil magis in votis habeo, quam vt hoc commentario non nihil luminis geographiae Africae ſim allaturus. Vale, B. L. et conatibus meis faue.

Dabam Marburgi Cattor. III. Cal. Jul. a. MDCCXCV.

b) Vid. REISKII Prodidagm. p. 228. vbi haec: "Satis emendate pro libro certe arabico typis edito, proſtat; et immerito queruntur viri docti de vitiis impreſſionis." Sed ſibi non conſtat REISKIUS; T. II. enim in not. ad ABULFEDAE Annal. Moslem. p. 764 ita ſcribit: "Quamuis eius (Geogr. Nub.) hoc quoque habet: tamen eius autoritas ſuſpecta queat haberi, quum in eius editione nomina locorum vehementer corrupta ſint." Vere itaque CASIRI l. c. Tom. II. pag. 13 ita indicauit: "Ad Arabicam et Latinam editionem quod attinet, ſuis vtraque vitiis haud caret. In illa locorum nomina interdum corrupta eaque punctis diacriticis deſtituta paſſim occurrunt; in hac non pauca regionum et vrbium vocabula adeo deformata reperias, vt ſaepius nec arabice nec latine ſonent &c. Vere quoque SIONITA in praefat. verſ. praemiſſ. p. I. inter alia habet haec: . . . opus hoc tam ſcribae inſcitia quam typographi incuria mendis conſperſum &c. cf. *idem* p. 2.

LIBRI

LIBRI IN SVBSIDIVM VOCATI. c)

Librorum, qui in conscribendo hocce libro praesto fuerunt, antequam rem ipsam adgredimus, indicem adiiciamus, non vanam eruditionis gloriam captaturi, sed ne lectores ignorent fontes, e quorum auctoritate fides dictorum pendet, neue editionum diuersitate forte decipiantur.

I. Ex *autoribus arabicis* ad manum fuerunt:

a) كتاب نزهة المشتاق ۞ في ذكر الامصار ۞ والاقطار ۞ والبلدان ۞ والجزر ۞ والمدين ۞ والافاق ۞ Titulus est geographiae Edrisianae, quae lucem publicam vidit Romae 1592. 4. In locum huius tituli mox alium suffecit biliopola, vti paullo post videbimus. Cf. infra Comment. §. 9.

b) *Geographia Nubiensis* id est accuratissima totius orbis in septem Climata diuisi descriptio, continens praesertim exactum vniuersae Asiae et

Africae

c) Quum hoc potissimum curae mihi esset, et, vt puto, esse deberet, vt, quantus esset Edrisio cum caeteris Arabum geographis autoribus recentioribus, consensus vel dissensus, perspicerem, atque adeo vnusquisque fere versus testimonio aliorum, siue antiquiorum, siue recentiorum auctorum fulciendum aut labefactandum viderem, citationes non potuerunt non in ingentem numerum excrescere, neque taeduit me earum plurimas margini adscribere, vt Lectores euoluendis autorum locis tempus ne absumerent, aut, libris ipsis destituti, de dictorum probitate vel dubii haererent vel, quod Deus auertat, mea autoritate freti, in errores abriperentur.

Africae rerumque in iis hactenus incognitaru explicationem. Recens ex Arabico in Latinu versa a GABRIELE SIONITA Syriacarum et Ara-bicarum literarum Professore atque Interpret Regio, et JOANNE HESRONITA earundem Regi Interprete, Maronitis. — Parisiis ex Typo-graphia Hieronymi Blageart prope Collegiu Rhemense. MDCXIX. Cum priuilegio Regis. — Vid. infra Comment.

ABULHASSAN ALI, EBN AL KHAIR, EBN ALI, EBN ABDERRHAMAN, EBN ABDALLAH, EBN MASUD EL HADHELI cognom. COTHBEDDIN vulgo MASUDI. Edidit librum historicum, quem in honore haben Arabes maximo s. t. مروج الذهب . ومعادن الجوهر (i. *prata aurea et fodinae lapidum pretiosorum*). Flo-ruit sec. X. denat. Kahirae a. Heg. 346 (p. C. 957). Historiam hanc, quam vocant, vniuersalem, vt illustraret, passim notas geographici argumenti ad-iecit. Opus ipsum arabicum nunquam vidi (typis enim nondum descriptum est); vsus autem sum excerptis, quae ex illo nobiscum communicauit DE GUIGNES, vid. Notices et Extraits des Manuscrits de la Bibliotheque du Roi &c. T. I. Paris 1787. 4. pag. 1 - 67.

ABDOLLATIPHI Compendium Memorabilium Aegypti. Arabice. E Codice Mso. Bodleiano edidit D. JOSEPH WHITE &c. praefatus est HENR. EBERH. GOTTLOB PAULUS &c. Prostat Tubingae apud Jo. Ge. Cotta. MDCCLXXXIX.

Abdollatif fil. Joseph, fil. Mohammed, Bagda-densis, floruit sub Chalifa Bagdad. Alnaser Ledinilla (regn.

regn. Aln. Led. a Heg. 575-622; Chr. 1180-1225), Aegyptum ipſe adiit et fideliter tum quae ipſe vidit, tum quae ab aliis audiuit (viſa autem ab auditis probe diſtinguit,) adnotauit retulitque. Compendium eius eſt liber optimae notae. Vid. Allg. deutſche Bibl. T. 96. p. 520.

Mohioddin Abu Mohammed Abdolvahed Ibn Ali Temimaei, Maroccenſis, A. H. 581. (Chr. 1185) natus. Compoſuit Hiſtoriam Arabum Africam et Hiſpaniam tenentium, et ad illuſtrandas quasdam res hiſtoricas, breuem geographicam et Hiſpaniae et Africae deſcriptionem adiecit. Deſcriptionem Hiſpaniae typis deſcribi curauit Rinck (vid. paullo poſt Abulfedam nr. 7); deſcriptionem Africae autem idem mecum communicauit et, vt in vſus meos conuerterem lubentiſſime permiſit.

Schehaboddin Abu Abdallah Jacut Ibn Abdallah Alhamvi. Compoſuit كتاب معجم البلدان (*Lexicon regionum*). Saepius laudaui huncce autorem et excerpta ex eius opere praeclara, quae nobiscum communicauit A. Schultens in Indice geographico, in vſum meum conuerti. Vid. Bohadini vita Saladini &c. Ar. et Lat. cura A. Schultens. Ad calcem adiecit editor praeclariſſimus Excerpta ex Abulfeda et Indicem geographicum. De Jacuto autem vidend. Koehler in Repertor. f. b. u. m. L. T. II. p. 34 ſq.

Zeineddin Omar, Ebn Abil Modhaffer, cognom. Ibn al Vardi, floruit circa a Heg. 630 (Chr. 1232). Liber, quem compoſuit, in rubro habet: خريدة العجايب (i. *Vnio miraculorum*). Continet Geographiam et Hiſtoriam naturalem. de Guignes non

non nisi obseruationes geographicas excerpsit et nobiscum communicauit. Vid. Notices et Extraits &c. Tom. II. p. 19-60. Praeter excerptum geographicum, quod ad calcem Tab. Syriae exhibuit Koehler, arabice et latine *Lundae* et *Vpsaliae* in lucem prodierunt ex opere hoc cosmographico particulae plures. Huc pertinent ex iis duae tantum

a) Particula ex opere cosmographico Ibn al Vardi latine versa et notis illustrata a Car. Aurivillio, Vpsal. 1752. Vid. C. Aurivillii Dissert. &c. cum praefatione Jo. Dav. Michaelis, Gotting. 1790. 8. p. 41-73.

b) Ex iis, quae *Lundae* prodierunt, *sexta* medio mense Maii anni 1789 sub Praesidio M. Andr. Hylander in lucem emissa, partem aliquam Terrae Nigritarum adumbrans, huc quoque pertinet. Vid. infra Comment. §. 10.

Almalek Almowajjad Ismail cognom. Abulfeda nat. Damasci a H. 672 (Chr. 1273) denat. l. a H. 732. l. 733. (Chr. 1331. l. 1332). Plurima edidit scripta, diligentiae ac eruditionis summae specimina praeclara,

I) تقويم البلدان (Canon geographicus). Geographiam hancce vniuersalem, Tabb. 24 comprehensam ad finem perduxit a. H. 721. (Chr. 1321). Maxima pars huius Canonis nondum typis descripta est. Consului autem quaecunque eorum lucem viderunt publicam. Sunt haec:

a) Abilfedae opus geographicum. Ex arabico Latinum fecit Jo. Jac. Reiske. Extat in A. F. Büschingii Magazin für die neue Historie

unc

und Geographie Tom. IV. p. 121-298 et Tom. V. p. 299 sq.

b) Chorasmiae et Mawaralnahrae, hoc est regionum extra fluuium Oxum descriptio, ex Tabulis Abulfedae Ismaelis, Principis Hamah, (Arab. et Latin.). Londini cIↃIↃCL. 4. (Editor Jo. GRAVIUS, vt ex dedicatione liquet).

c) Descriptio Peninsulae Arabum et Aegypt. edid. Jo. GAGNIER. fol. opus imperfectum.

d) Abulfedae Tabula Syriae cum excerpto geographico ex Ibn al Vardii Geographia et historia naturali. Arabice primus ex scriptis Codicibus edidit, latine vertit, notis explanauit Jo. BERNARD KOEHLER &c. accessere Jo. JAC. REISKE animaduersiones ad Abulfedam et Prodidagmata ad Historiam orientalem. Editio secunda, priori emendatior. Lips. MDCCLXXXVI. 4 maj.

e) Abulfedae descriptio Aegypti, Arabice et Latine. Ex Codice Parisiensi edidit notas adiecit Jo. DAV. MICHAELIS, Gott. 1776. 4 min. *d*).

f) Abulfedae Africa. Curauit Jo. GODOFREDUS EICHHORN. Gottingae cIↃIↃCCXCI. 8. *e*)

g) Abul-

d) Adde, si placet, obseruationes criticas, quas nuper admodum congestas EICHHORN Allgemeine Bibl. der bibl. Literatur Tomo V. pag. 569 sq. inserui.

e) Obseruationes criticas i. e. editionis EICHHORNII cum Codice Parisiensi, quem a manu MICHAELIS descriptam asseruat Bibliotheca Gottingensis, comparationem a me institutam, vid. in EICHHORN Allgem. Bibl. der bibl. Literatur T. IV. p. 520-622. Cf. FR. TH. RINCK's Zusätze, Varianten und Verbesserungen zu Abulfedae Africa, in: Memorabilien &c. St. V.

g) Abulfedae Tabulae quaedam Geographicae et alia eiusdem argumenti specimina e Codd. Bibl. Leidensis nunc primum edidit Frid. Theod. Rinck. Lipsiae cIↃIↃccLxxxxi. 8.

II) Composuit opus aliud, quod inscripsit المختصر في اخبار البشر (Compendium Historiae hominum). Consului vers. lat. s. t.

Abilfedae Annales Moslemici Latinos ex Arabicis fecit Jo. Jac. Reiske, Lips. 1754. 4. et edit. arab. et lat. quam ex Mss. Reiskii ed. Jo. Gr. Christian. Adler. Hafniae 1789 sq. 4 maj.

Philosophus autodidactus siue Epistola Abi Jaafar, Ebn Tophail de Hai Ebn Yokdhan, Arab. et Lat. cura Ed. Pocockii. Oxon. 1700. 4. Vixit Ebn Tophail in fin. sec. XII. Laudaui eum infra pag. 108.

Abdorraschid Ebn Saleh, Ebn Nuri cognom. Jacuti, melius Bakui, composuit et ad finem perduxit a H. 816 (Chr. 1413) كتاب تلخيص الاثار وعجايب الملك القهار (*Expositio rerum memoria dignarum et miraculorum Omnipotentis*). More Edrisii opus suum in Climata diuisit; praeclara interdum dat praesidia, interdum vero nugatur. de Guignes opus hoc omissis tamen rebus fabulosis in linguam gallicam conuertit; vid. Notices et Extraits &c. Tom. II.

Macrizi Historia regum Islamiticorum in Abyssinia. Interpretatus est et vna cum Abulfedae Descriptione Regionum Nigritarum e Codd. Biblioth. Leidensis arabice edidit Frid. Theod. Rinck &c. Lugduni Batauorum cIↃIↃccLxxxx. 4.

Macrizi nat. a. H. 769. (Chr. 1367) den. forte a. H. 840 (Chr. 1436); autor nonnunquam quidem super-

ſuperſtitioſus, maxima tamen ex parte fidus, et ab omni ornatu orientali alienus, breuitatisque praecipue ſtudioſus.

Specimen Arabicum continens deſcriptionem et excerpta Libri ACHMEDIS TEIFASCHII de gemmis et lapidibus pretioſis, quod ſub auſpiciis D. O. M. praeſide patre SEBALDO RAVIO &c. die XVII. Junii publice defendet filius SEBALDUS FULCO RAVIUS Ciuis Traiectinus, Auctor. Traiecti ad Rhenum MDCCLXXXIV. 4.

Teifaſchius patriam habuit vel vrbem totius Aegypti primariam, *Kahira*, vel oppidum *Kais*, (quod memorat Edriſius noſter infra p. 498. Additum enim habet cognomen التيفاشي. Fuit gemmarius et ex inſpectis regum Orientis theſauris haud exiguam doctrinae gemmariae cognitionem ſibi acquiſiuit. Quo tempore inclaruerit ad amuſſim definire non eſt in procliui; illud autem certum eſt, eum ſeculo XIII. non eſſe ſuperiorem.

Jo. LEONIS Africani Africae Deſcriptio IX libris abſoluta. Lugd. Bat. apud Elzevir (T. I. II.) 1632, 12.

Leo, natione Granatenſis, patria per Ferdinandum et Eliſabeth Hiſpaniarum Reges expugnata in Barbariam profugiens Feſſae literis arabicis operam dedit, quibus vti et libris a ſe editis clarus euaſit. Non agnouit ergo vrbem Fas patriam ſuam, licet ex nomine, quod impoſitum illi fuit, ſcil. الحسن ابن محمد الوزان الفاسي hoc aliquis forſitan coniiceret. Partim ſponte, partim principum nomine ſaepius legationis munere functus magnam Europae Aſiaeque maximam Africae partem perluſtrauit, huiusque memorabilia Arabice conſcripſit. Poſtremo a piratis

 ad

ad insulam Zerbi captus Romamque perductus Leoni pontifici eius nominis Decimo dono datus est: qui hominem Geographiae peritum humanissime excepit, et postquam cognouerat, eum celebre opus de Africae Topographia conscripsisse atque circumferre amplissima pensione ditauit, tandemque ad Christi fidem pertractum, imposito illi in fonte Baptismatis nomine, Joannem Leonem appellauit. Post haec Romae aliquot annis remansit, vbi Italicam linguam edoctus, conscriptum arabico idiomate opus vertit. Latine versum opus laudatum emisit JOANNES FLORIANUS. Vid. editionem operis huius, quae lucem vidit Antverpiae MDLVI. et ibi Dedicat. Jo. Floriani Interpretis ad D. Melch. Schet. Corvin. — De aetate, quo vixit et floruit Leo, nullum dubium oritur. In fine descriptionis Africae enim ipse de ea memoriae haec prodidit: "Haec sunt, quae memoranda et cognitione digna, ego Joannes Leo in vniuersa Africa tum vidi, tum obseruaui, quam penitus omni ex parte circumdedi; et quicquid in ea memoratu dignum obtigit, vt vidi, ita diligenter continuo in scripta retuli; et quae non vidi, a viris fide dignissimis, qui ea conspexerant, mihi ad plenum declaranda procuraui, ac deinde occasionem nactus, has meas vigilias in vnum volumen redegi. Romae Anno restitutae salutis MDXXVI. v Idus Mart. — Descriptionis Africae Joannis Leonis Granata oriundi et in Barbaria educati, Finis." De libelli eius praestantia inter omnes satis constat. Libellus (olim dicta enim repetere me non poenitet) est aureus: quo si caruissem lumine quasi quam saepissime caruissem.

SCHEHA-

Schehabeddin Ahmed al Mokri al Fassi. Composuit Excerpta memoria dignissima ex historia vniuersali sub tit. كتاب الجمان من مختصر اخبار الزمان

Schehabeddin Almokri patriam habuit vrbem Fés floruit sec. XV. librum composuit, vt videtur, ante annum 1550. Excerpta ex eius opere debemus doctissimo Silvestre de Sacy; vid. Notices et Extraits Tom. II. p. 124 - 164.

Scheich Schemseddin Mohammed ben Abilsorur Albakeri Alsadiki, conscripsit libellum optimae notae, historiam scil. Aegypti et vrbis Kahirae, sub tit. الكواكب السايرة في اخبار مصر والقاهرة.

Floruit Sorur vel Sadiki circa ann. Chr. 1596 vel 1597. Liber historicus, cuius titulum vixdum adscripsimus, compendium est, quod ipse Sadiki confecit. Conscripsit Chronicon, ex quo Silvestre de Sacy maximam partem in linguam gallicam conversum nobiscum communicauit. Vid. Notices et Extraits &c. Tom. I. p. 165 - 280 *f*).

a) Historia Compendiosa Dynastiarum autore Gregorio Abul Pharajio, Malatiensi Medico, historiam complectens vniuersalem, a mundo condito, vsque ad tempora authoris res Orientalium accuratissime describens. Arabice edita et Latine versa ab Eduardo Pocockio &c. Oxoniae MDCLXIII. 4.

b) Ed. Pocockii Specimen historiae Arabum &c. Oxon. 1648. 4. Particulam ex Abulfaragio continet.

b 3

f) Est ni fallor autor huius operis idem, quem Vansleb in Relat. nouv. saepius laudat (e. g. p. 63. 83 &c. vers. germ. p. 164. 174) et cuius opus historicum ex Aegypto secum reportauit. Forte exemplar, quo vsus est Silvestre de Sacy idem est, de quo Vansleb l. c. p. 74 ita refert: Je l'ay tiré (sc. liste trés exacte de tous les Pacha &c.) d'un très exacte Historien Arabe, appellé il *Serrur*, que j'ay apporté de l'Egypte.

tinet. Notas addidit Pocockius doctissimas et tanti pretii, vt linguae et historiae Arabum studiosus hoc libro carere nequaquam possit. Reiskii ipsius iudicio Liber est incomparabilis.

Alfragani elementa astronomica, cum Commentario Jacobi Golii, Amstelod. 1669. 4. Non tam Alfragani quam potius Commentarii a Golio conscripti causa hunc librum volutaui, et raro euenit, vt euentu frustrarer.

Bibliotheque orientale, ou dictionaire vniuersel &c. par Mr. d'Herbelot. A Paris, MDCXCVII. fol. (vel ed. II. Vol. IV. a la Haye 1778. 4.)

Multa congessit Herbelotus ex scriptoribus arabicis, quae spectant ad Historiam, geographiam et Literaturam orientalem; sed caute adhibendus est; non solum enim lacera dat fere omnia, sed, vt facile fit in tali opere, saepius excerpta male ordinat, autoresque inter se commiscet. Nec tamen taeduit me eum manibus terere; illi enim, quantum debeam, vix dici potest.

Jacobi Golii Lexicon Arabico-Latinum contextum ex probatioribus orientis Lexicographis &c. Lugduni Batauorum cIↃIↃCLIII. fol.

Bibliotheca Arabico-Hispana Escurialensis &c. ed. J. Mich. Casiri Tom. I. II. Madrid 1767. fol.

Innumera fere describit Casiri MSS. Orient.; excerpta ex illis quoque exhibet bene multa, quibus non sine vtilitate summa vsus sum —

Quibus autoribus addere liceat

מסעות של רבי בנימין: Itinerarium D. Benjaminis cum versione et Notis Constantini l'Empereur ab Oppyk &c. Lugd. Batav. cIↃIↃCXXXIII. 8 min.

Doctor

Doctor Beniamin filius Jonae Tudelensis, profectus e regione Nauarrena continuo itinere peragrauit Europam Africam et Asiam. Scriptor Iudaeis celebrior quam Christianis; immo eo res redit, vt nonnulli, quibus tamen non omnino assentior, contenderent eum nec vidisse Asiam nec Africam, sed iter, quod publici iuris factum habemus, domi sine itineris molestia, conscripsisse.

אגרת אורחות עולם i. e. Peritsol (Marc. Abrah. vulgo *Priezel*) itinera mundi, sic dicta nempe Cosmographia. Latina versione donauit et notas passim adiecit Thomas Hyde &c. Oxonii 1691. 4.

Multo plura exhibet quam Beniamin locorum nomina; doctior illo est, imo et obscurior maioreque cum cura quam Tudelensis legi meretur. Notas adiecit Hyde, sed non vbique lectori satisfaciunt; saepissime adeo, vbi in subsidium vocandae essent, omnino desunt.

II. Itineratorum, quorum Commentaria perlegi et in vsus meos conuerti, index, hic est.

Paulus Venetus (Marcus) de regionibus orientalibus. Accedit Haithoni Armeni (flor. 1300) historia orientalis, quae et de tartaris inscribitur. Itemque And. Mülleri de Chataja disquisitio. Colon. Brandenb. 1671. 4. —

a) Itinerarium sacrae scripturae. Hoc est, Sanctae Terrae Regionumque Finitimarum descriptio, complectens secundum literas sacras, cum recentem Hierosolymitanam de rebus Sarracenicis, Turcicis et Tartaricis, tum reliquam orientalem historiam,

in Germania nunc primum in lucem edita, a Bartholomaeo de Saligniaco, Equitis et Iurisconsulti Galli. Magdeburgi, excudebat Paulus Donatus, Impensis Ambrosii Kirchneri Anno MDXCIII. 4. Cum Gratia et priuilegio &c.

b) Itinerarium Hierosol. Bartholomaei de Saligniaco, Equitis et Iureconsulti Galli: praemissa eiusdem oratione de laudibus Terrae sanctae. Anno MDLXXXVII. 4.

Aegyptum in transcursu describit autor libb. laudatt. superstitiosus, rerum tamen nouarum curiosissimus.

Peregrinations du S. Jean Palerne Foresien, Secretaire de François de Valois Duc D'Anjou et d'Alençon &c. où est traité de plusieurs singularités et antiquites remarquées des Provinces d'Egypte, Arabie deserte et pierreuse, Terre Saincte, Surie, Natolie, Grece, et plusieurs Isles tant de la mer mediterranée que Archipelague &c. A Lyon, par Jean Pillehotte à l'einseigne de Jesu. MDCVI. 12.

Regnante Henrico III, anno 1584. aet. 24. Palerne vrbi Galliae primariae valedixit, regiones orientales petiturus. Iter habuit inprimis periculosum molestumque. Obseruationes, quas nobiscum communicauit, non magni momenti esse facile intelliges, si rationem temporis aetatisue autoris habere volueris.

Auszug aus einer handschriftlichen Beschreibung der Reisen des Herrn Vincenz Fava, eines bolognesischen Edelmanns in den Jahren 1615 und 1616; erstlich nach Alexandrien und Gros Cairo, und hernach nach Damascus und Aleppo.

Dignae

Dignae omnino fuere obſeruationes Vincentii Fava, quas publici iuris faceret J. Bernoulli (extant nimirum in eius: Sammlung kurzer Reiſebeſchreibungen Th. XVI. p. 335-366); licet admodum ſint conciſae breuesque.

a) Relation hiſtorique d'Abeſſinie du R. P. Jerome Lobo, traduit du Portugais, continué et augmenté par Mr. le Grand, à Paris 1728. 4. In ſubſidium quoque vocaui

b) P. Hieronymus Lobo's, eines portugieſiſchen Jeſuiten, Reiſe nach Habeſſinien und zu den Quellen des Nils. Aus dem Franzöſiſchen. Mit einer Einleitung, Anmerkungen, Zuſätzen, zweyfachen Anhange und einer Beſchreibung von Habeſſinien vermehrt und herausgegeben von Theophil Frid. Ehrmann. Zürich 1793 et 1794. T. I. II. 8 maj.

Patriae valedixit Lobo 1622, d. 18. Mart. (iter enim primum a. 1621. malis auibus ſuſceptum fuit); inſulas, orasque quamplurimis praeteruectus Abeſſiniam peruenit, eamque quam diligentiſſime perluſtrauit deſcripſitque. Autor eſt ſuperſtitioſus, nonnunquam praeiudiciis captus diris, probatae tamen fidei, rerumque peregrinarum ſcrutator impiger et omnino dignus quem a Brucii vituperio iniuſto vindicaret Ehrmann, de verſione autoris noſtri et de Habeſſinia bene meritus.

Vincent le Blanc voyages aux quatres parties du monde, à ſçavoir aux Indes orientales et occidentales, en Perſe et Pegu, aux royaumes de Fez de Maroc, de Guinée et dans toute l'Afrique interieure, depuis le Cap de bonne Eſperance jusqu' à Alexandria, par les terres de Monomotapa, du

Prêtre Jean et d'Egypte, aux isles de la mediterranée et aux principales prouinces et l'Europe, enrichis des obferuations par (Pierre) Bergeron. à Paris 1649. 4.

Iter omnino fufcépit le Blanc, a. 1631; fed mifere lectores, qui eum perlegere tenentur, narrationibus fabulofis, infulfis, friuolisque excruciat. Vera falfis attexere et regiones, quas ne pede quidem calcauit, defcribere, eum non pudet. Bonas, quas interdum exhibet obferuationes ex aliorum autorum fcriptis defumfit.

Des Herrn de Monconnys ungemeine und fehr curieufe Befchreibung feiner in Afien und das gelobte Land, nach Portugall, Spanien, Italien, in Engelland, die Niederlande und Teutfchland gethanen Reifen &c. Alles mit fchönen Kupfern verfehen, und anjetzo zum erftenmal aus der franzöfifchen in die hochteutfche Sprache überfetzt von M. Christian Juncker. Leipzig und Augfpurg 1697. 4.

Lugdun. Segufian. patriam habuit de Monconnys multis profectionibus clarus. A. 1647. Aegyptum adibat. Itinerarium eius, quod amici poft mortem autoris ex chartis fchedisque male difpofitis, in lucem emiferunt publicam, non magni momenti eft; autor enim narrationem quamcunque cupide arripiebat et fine vlla dubitatione chartae credidit; ea vero, quae ipfe vidit, vel obiter tantum infpexit, vel tumultuarie in fchedas coniecit.

Thevenot N. M. vollftändige Reifebefchreibung durch Europa, Afia und Africa, Frankf. 1693. T. I. II. III. 4.

In

In itinere fuit, inde ab a. 1652 vsque ad annum 1667. Africae regiones vidit a. 1658. In multis Monconnysio omnino longe anteferendus videtur, sed bene distinguenda sunt audita ab iis, de quibus vt αὐτοπτης refert. Cf. e. g. Job. Ludolf. Comment. 261. Caeterum collegit libros MSS. quamplurimos, et diem obiit supremum a. 1692. m. Oct. a. aet. 71.

Des Herrn von ARVIEUX &c. hinterlassene merkwürdige Nachrichten &c. im Französischen herausgegeben von dem Herrn LABAT, und jetzt ins Deutsche übersetzt. Kopenhagen und Leipzig, T. I-VI. 1753-1756. 8.

Nat. Massil. d. 21. Jun. 1635. Mercaturae sese dedit; regiones Orientis inprimis vero Palaestinam, Syriam, Aegyptum regna Tunet. et Algeriens. per annos 1659. 60. perlustrauit, et diligentissime descripsit. Scriptor est optimae notae, linguae arabicae, turcicae, persicae &c. gnarus, attentus, fidus, et omnino laude, qua eum ornarunt Niebuhr, Rosenmüller, alii, dignissimus. Interpres eius germanicus saepiuscule hallucinatur.

FRANZ FERD. v. TROILO orientalische Reisebeschreibung, wie er zu drey verschiedenen malen nach Jerusalem, in Egypten, auf den Berg Sinai und nach Constantinopel sich begeben &c. Dresden 1676. 4.

Troilo inprimis 1665 iter faciens post varios casus domum reuersus, itinerarium conscripsit, optimis eius aetatis comparandum. Res quidem leuioris momenti haud raro enarrat; superstitioni interdum nimis indulget; reuera autem obseruationes communicauit lectu scituque haud indignas.

a)

a) Johann Michael Wansleb's bisher ungedruckte Beſchreibung von Aegypten. — Extat in: Sammlung der merkwürdigſten Reiſen in den Orient &c. herausgegeben von H. E. G. PAULUS &c. Tom. III. Jena 1794. 8.

b) Nouvelle Relation en forme de Journal, d'un voyage fait en Egypte en 1672 et 1673. Iter hocce german. conuerſ. in: Sammlung der merw. Reiſen &c. Tom. III. (vid. paullo ante).

Wansleb nat. Erfurt. 1635. denat. 1679. d. 12. Jun. Primum iter ſuſcepit ſumtibus Erneſti Pii Ducis Saxon. Goth. a. 1664. Obſeruationes eius Mſſ. in ſubſidium vocauit J. D. Michaelis in not. ad Abulfedae Aegyptum; quas J. F. Repſs, Prof. Gotting. ante ipſum annum publici iuris fecit. Iter ſecundum ann. 1672. 73. ſuſceptum, gallice conſcripſit Vansleb. Autor eſt in rebus geographicis et ſtatiſticis praeclarus ac fide dignus. In rebus ad hiſtoriam naturalem pertinentibus haud raro nugatur. Libros eius, non ſolum cum voluptate imo et vtilitate ſumma perlegi.

Deſcription de l'Egypte, contenant pluſieurs remarques curieuſes ſur la Geographie ancienne et moderne de ce pais, ſur ſes monumens, ſur les móeurs, les coutumes, et la religion des habitans, ſur le Gouvernement et le commerce, ſur les Animaux, les arbres, les plantes &c. compoſée ſur les Mémoires de M. DE MAILLET ancien Conſul de France au Caire, par M. l'Abbé LE MASCRIER; Ouvrage enrichi de Cartes et de Figures. a Paris 1735. 4.

Sunt

Sunt qui Mailleti descriptionem summis laudibus exornent; sunt vero et alii, qui, et, quantum equidem intelligo, non sine iure, eum haud raro lapsum esse, iudicent. Geographiam enim saepius turbat; pyramides nimio indultu nimiaque liberalitate descripsit delineauitque; obseruationes autem, incolarum mores &c. concernentes multo cum acumine et ingenio collegit.

a) Voyage du Sieur Paul Lucas au Levant. On y trouvera entr' autre une description de la haute Egypte, suivant le Cours du Nil, de puis le Caire jusqu' aux Cataractes avec une Carte exacte de ce fleuve, que personne n'avoit donnée. T. I. II. (nouv. Ed. revûë et corrigée a Paris 1731. 8.)

Plures huius itineris *primi* extant editiones; quam ad manus equidem habui, est ed. Paris, de a. 1731. 8. Iter hoc confecit inde ab anno 1699-1703. Interdum praeclara dat praesidia; saepius autem nugatur. Citandi methodus, quam circa hunc librum sequor, ea est, vt numerus primus *Iter* indicet; secundus itineris Tomum; tertius denique libri paginas. v. g. I, 1, 8. esset pag. 8 Tomi primi Itineris primi, et sic porro.

b) Voyage du Sieur P. Lucas fait par ordre du Roi dans la Grece, l'Asie mineure, la Macedoine et l'Afrique T. I. II. editio mihi à Amsterdam 1714. 8. Est iter secundum.

c) Voyage du Sieur P. Lucas dans la Turquie, Syrie, Palestine, haute et basse Egypte &c. ed. m. à Amsterdam Voll. II. 1720. 12 maj.

Iter autoris nostri est tertium, quod auspicatus est a. 1714; confecit a. 1717. Me iudice itineris huius

huius descriptio caeteris in multis anteferri meretur. Hoc tamen tenendum, eum haud raro ad verbum descripsisse itinerarium Vanslebii.

Claude Sicard, lettre a Mrg. le comte de Toulouse, contenant une relation de ses trois voyages dans la haute et basse Egypte, écrite en 1716. avec fig. *Eiusdem* relation d'un voyage aux cataractes et dans le Delta. Extant literae eius et relatio laudata in: Nouveaux memoires des missions de la Compagnie de Jesus Paris 1717. 12.

Gallorum, qui Aegyptum adibant longe praestantissimus est Sicard, vir doctus, linguas orientis optime callens; geographiae antiquae satis gnarus; scriptor omnino fide dignissimus. D'Anvillius, qui eum semper ante oculos habuit, tanti eum aestimavit, vt in rebus dubiis autoritatem eius sequi nullus haesitauerit. Quas quidem laudes non solum obseruationes, quas Tom. II. libri laudati continet, merentur; sed et relationes, quae extant in T. V. VI. et VII. libri s. t. nouveaux Memoires &c. Scriptores Gallorum et Itineratores recentiores opera eius diligentissime consuluerunt. Caeterum Sicardus in Aegypto commoratus est, per annos 1714-16.

Voyages de Mr. Shaw &c. traduits de l'Anglois à la Haye 1743. 2 Voll. 4. Consului quoque vers. Itinerarii huius germanicam: Herrn Thomas Shaws Reisen oder Anmerkungen verschiedene Theile der Barbarey und der Levante betreffend. Nach der zweyten englischen Ausgabe ins Deutsche übersetzt und mit vielen Landcharten und andern Kupfern erläutert. Leipzig 1765. 4 maj.

Iter

Iter suscepit Shaw a. 1722. Scriptor est non nisi optimis comparandus; de geographia veteri, imo et Edrisiana meritissimus. Multis enim in locis Edrisium illustrat, alia autem, quae exhibet autor noster arabs, autoritate sua grauissima confirmat. Editio libri huius secunda est correctior et multo prima emendatior. Vbi citatis infra occurrentibus vocabula: *vers. germ.* non adiecta sunt, editio gallica excitatur.

Des Herrn Grangers (nomen eius est Tourtechot, non Granger) Beschreibung seiner in dem Jahre 1730 durch Egypten gethanen Reise &c. aus dem Französischen übersetzt. Extat in Collect. Itin. Gottingensi. T. III. qui editus fuit anno 1751. 8.

Tourtechot patriam habuit vrbem Divio; Chirurgiae operam dedit; Aegyptum fere omnem ann. 1730-32. peragrauit; denuo Aegyptum adiit ann. sequ. denat. in itinere ad interuallum 2 dierum ab vrbe Bassora. Equidem semper magni feci Tourtechotum, cuius obseruationes praesenti semper animo factas esse, quoties etiam cunque eum consului, deprehendi.

Frid. Ludwig Nordens Beschreibung seiner Reise durch Aegypten und Nubien mit den Anmerkungen des D. Templemann, nach der englischen Ausgabe ins Deutsche übersetzt und mit einem Vorberichte versehen von Joh. Fr. Esaias Steffens &c. 2 Theile. Mit Kupf. Breslau u. Leipz. 1779. 8 maj.

Norden, scriptor longe celeberrimus, natus fuit 1708 in vrbe Tychopoli; sumtu et auspiciis regis Daniae, Christiani VI, iter in Aegyptum suscepit, anno 1737. Terram superiorem inprimis et

et partem Nubiae Aegypto confinem ope Nili perlustrauit, in diarium diligenter quae vidit et audiuit iusto semper tempore retulit, quo pacto confici potuit opus et antiquitatis scrutatoribus et geographis longe desideratissimum.

Richard Pococke Beschreibung des Morgenlandes und einiger andern Länder, übersetzt von Christian Ernst von Windheim; durchgesehen und verbessert von Joh. Fr. Breyer, und mit Anmerkungen erläutert von J. Christ. Dan. Schreber. Erlang. 1771 - 73. Voll. 3. 4. Mit Kupfern.

D. 29. Sept. a. 1737. Alexandriam venit Pococke; d. 6. Dec. Aegyptum superiorem petiit, rediens inde d. 27. Febr. 1738. Fere itaque sequebatur Nordenium. De scriptis Pocockii non est quod dicam; de eorum praestantia enim inter omnes satis superque constat. Eum interdum errasse vel me non monente quisque facile intelliget; quis enim non interdum labitur?

Jonas Kortes Reise durch Egypten über Joppe nach Palästina, Syrien und Mesopotamien vom Jahr 1737 - 1739. In einem fortlaufenden Auszuge nach der Ausgabe: Halle 1751. 8. Extat in: Sammlung der merkwürdigsten Reisen &c. herausgegeben von H. E. G. Paulus, zweyter Theil. Jena 1792. 8.

Coaeuus est, vt vidimus, Kortes Nordenii et Pocockii; illis quidem inferior, nec tamen indignus, qui iis adiungatur. Doctrinae copia Pococke et Nordenium et Kortesium longe superat; sensu autem, vt aiunt, communi et ingenii acumine Kortes illis vix cedit.

Charles

Charles Perry View of the Levant, particularly of Constantinople, Syria, Egypt and Grece. London 1743. Fol. v. C.

A. 1740. Aegyptum adiit; eam fere omnem perlustrauit descripsitue; parum habet noui; autores, qui ante eum scripserunt quasi commentaturus, inprimis P. Lucas, saepius castigat.

Historische und geographische Beschreibung der Gegend um Heliopolis und Memphis. Mit Kupf. Aus dem Französischen des jüngern Herrn Fourmont &c. übersetzt &c. von Georg Frid. Casimir Schad. Nürnb. und Leipzig, 1782. 8.

Descriptionis huius editio gallica lucem vidit Paris. 1755. Fourmont per annos 1729 et 30. Constantinopolin profectus (vna cum patruo Abb. Fourmont) vrbes Graeciae olim celebres vidit delineauitque; a. 1746. comes Consulis Lirancourt, Aegyptum adiit; vrbem Kahiram regionesque circumiacentes diligenter visit descripsitue. In subsidium vocauit autores, qui ante eum hancce vrbem descripserunt, inprimis Vanslebium, quem vere describit; multa tamen habet ab aliis nec visa nec obseruata.

Dr. Frid. Hasselquist's Reise nach Palästina, in den Jahren 1749-1752. Aus dem Swedischen, Rostock 1769. 8 maj.

Editionem itinerarii huius originalem 1757. Linnaeus ex schedis Hasselquistii in lucem emisit. Autor per annum 1750 in Aegypto commoratus est. Non solum physicas, sed varias varii generis obseruationes fecit et vt nobiscum communicari possint, autor nominis celebratissimi curauit.

Die Staaten der Seeräuber ausführlich beschrieben von einem englischen Consul und aus dessen Sprache in die Deutsche übersetzet. Nebst Kupfern. Rostock 1753. 8.

Nec autorem huius libri nec annum, quo regna barbara salutauit equidem noui. Geographiam inprimis autem historiam harum ciuitatum describendam sibi sumsit. Obseruationes physicas ex Shawio adiecit interpres eius germanicus. Relationes eius legi quidem merentur, sed caute iis vt fruantur lectores monendi sunt; haud raro enim res alienae irrepserunt et falsa veris immixta sunt.

Nachrichten von Marókos und Fes, im Lande selbst gesammelt, in den Jahren 1760 bis 1768 von Georg Höst &c. aus dem Dänischen übersetzt. Kopenhagen 1781. 4 maj.

Opus praestantissimum et, si capita, quae huius terrae historiam antiquiorem tractant explicationesque ex etymologia petitas, demas, me iudice, consummatissimum. Non multa quidem habet geographica; pauca autem, quae habet praeclara sunt fidaque.

a) Beschreibung von Arabien aus eigenen Beobachtungen und im Lande selbst gesammelten Nachrichten, abgefasset von Carsten Niebuhr. Kopenhagen 1772. 4.

b) Carsten Niebuhr's Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern. Kopenhagen 1774. 1778. 2 Bände. 4.

Cuius sumtu iter hoc susceptum fuerit, non est quod dicam, inter omnes enim Regis Daniae Munificentia pia grataque mente recolitur. Merita Niebuhrii nostri describere et enarrare superfluum

existi-

existimo; neminem enim hominum literatorum esse confido qui nomen et scripta eius ignoret.

Reisen zur Entdeckung der Quellen des Nils in den Jahren 1768-1773 in fünf Bänden, von JAMES BRUCE von Kinnaird. Ins Teutsche übersetzt von J. J. VOLKMANN D. und mit einer Vorrede und Anmerkungen versehen von J. FR. BLUMENBACH. Leipz. 1790 sq. 5 T. 8. Excitaui quoque Epitome huius Itineris, Rinteln 1791. 3. B. 8.

Abessiniam salutasse Brucium, vix dubium; retulit multas res memoria dignas; sed saepissime mendacia lectoribus pro veritate obtrudit; sibimetipsi haud raro contradicit; doctrinam iactatur qua tamen caruisse multis locis comprobat. Opere eius nemo ergo vtatur, nisi antea adhibita sit crisis circumspectissima.

Geschichte der Empörung des Ali Bey wider die ottomannische Pforte nebst verschiedenen neuen Nachrichten von Aegypten, Palästina, Syrien und dem türkischen Reiche, und einer Reise von Aleppo nach Bassora. Von Hrn. SAVIOUR LUSIGNAN. Aus dem Englischen übersetzt. Leipzig, 1784. 8.

A. 1771. autor libri huius Aegyptum adiit. Historiam rebellionis Ali ad fontes limpidos expressit; geographo quoque vrbem Kahira inprimis describenti, remque statisticam inuestiganti haud inutilis liber.

Briefe des berühmten EDWARD WORTLEY MONTAGUE an einen Freund in London.

Extant in: Minerva von ARCHENHOLZ ad ann. 1792. m. Octob. p. 44-89. Dignae sunt quae non solum a Geographis sed et a Medicis legantur. Iudicium de Brucio tulit postea vsu comprobatum.

J. E. HEBENSTREIT Reise nach Algier, Tunis und Tripoli.

Extat in BERNOULLI's (Joh.) Sammlung kleiner Reisen, Berl. und Altenb. (post Lips.) 1781 - 83. T. IX sq. Obseruationes varii generis debent Hebenstreitio et Geographi et Physici.

D. ROTHMAN's Briefe aus Tunis &c.

Extant in: SCHLÖZER's Versuch eines Briefwechsels, Göttingen 1775. 8. et *eiusd.* Briefwechsel, ib. St. VI. IX. Vrbem agrumque Tripolitani inprimis multo ingenii acumine describit.

Mémoires du Baron DE TOTT, sur les Turcs et les Tartares, a Maestricht 1785. IV Part. 8.

Pauca, quae de Aegypto habet, pars quarta continet. Obseruationes eius ad a. 1773 referendae sunt.

Reise durch Italien nach Egypten auf den Berg Libanon und in das gelobte Land. Breslau und Leipzig 1788. 8.

Itinerarii huius autor est Abb. BINOS &c. natione Gallus; interpres eius germanicus iam centies dicta, resque minoris momenti resecuit. Epitome sane, quam nunc habemus, operi integro praeferenda. Geographiae parum lucis affundit liber laudatus. Obseruationes de Aegypto habuit autor a. 1777.

Zustand des alten und neuen Aegyptens in Ansehung seiner Einwohner, der Handlung des Ackerbaues, der politischen Verfassung &c. aus dem Französischen des Hrn. Savary. Mit Zusätzen und Verbesserungen von JOHANN GOTTLOB SCHNEIDER &c. Berlin 1786. T. II. III. ibid. 1788. 8 maj.

Lectores, qui nec Sicardum, Pocockium, et Niebuhrium legerunt, nec Abulfedae Aegyptum cum notis

notis Michaelis perlustrarunt, ex Savario forte nonnulla discent. Literae primae datae sunt d. 14. Jul. 1777. Alexandr. In Aegypto per quinque annos commoratus est Savary; itinerarium autem procul dubio domi conscripsit libros laudatos ad manum habens. T. II. inde a pag. 294 - 407 non est nisi excerptum ex Jablonskii Panth. Aeg. — Castigationes T. II. et III. addere noluit Schneider.

Reise in den barbarischen Staaten von Marocco, Algier, Tunis und Tripoli; oder Briefe eines aus der barbarischen Gefangenschaft erlöseten französischen Officiers. Aus dem Französischen übersetzt. Lübeck 1786. 8.

A piratis captus autor vrbemque Salee perductus, in potestatem Kadi vrbis laudatae venit. Seruitutem beneuolus erga mancipium domini animus minus diram esse iussit. Vrbem Salee autor noster diligenter descripsit; nec minus vrbes regnorum, quorum titulus libri mentionem facit, primarias, quas vidit, dum dominum multa itinera facientem concomitaretur. Per annos 1781 - 85. in seruitute detentus fuit. Huc illuc obseruationes occurrunt, dignae quae in vsum vocentur.

Heinrich Rooke's Esq. Reisen nach der Küste des glückseligen Arabiens und von da über das rothe Meer und Egypten nach Europa zurück &c. In einer Reihe von Briefen. Nach der zweyten vermehrten englischen Ausgabe übersetzt. Leipz. 1787.

Aegyptum inferiorem, inprimis autem plagam eius orientalem a. 1782. peragrauit. Obseruationes eius magna cum voluptate legi licet maximam partem iam ab aliis dicta repetant.

C. F. Volney's Reise nach Syrien und Aegypten in den Jahren 1783. 84. 85. Aus dem Franz. übers. Mit Charten und Kupf. T. I. II. Jena 1788. 8 maj.

T. I. vsque ad p. 274. Aegyptum describere gestiens carere nequit; autores alios non describit; obseruationes acutissimas ipse fecit; et iure inter scriptores melioris notae refertur.

Nachricht von den innern Ländern von Africa auf einer 1785 nach Tunis unternommenen Reise, aus Berichten der Eingebohrnen gesammelt von August von Einsiedel.

Extat in: Sammlung merkwürdiger Reisen in das Innere von Africa. Dritter Theil. Gesammelt und herausgegeben von Ernst Wilhelm Cuhn. Leipzig 1791. pag. 433 - 447.

Achmed Ibn Hassan Reiserute von Fes nach Tafilet.

Extat in: Memorabilien, eine philosophisch-theologische Zeitschrift &c. von H. E. G. Paulus. Stück II. Lips. 1792.

Reise in die Barbarey oder Briefe aus Alt-Numidien geschrieben in den Jahren 1785 und 1786 über die Religion, Sitten und Gebräuche der Mauren und Bedouin-Araber, nebst einem Versuche über die Naturgeschichte dieses Landes. Mit Kupfern. Von Herrn Poiret. Aus dem Französischen übersezt und mit Anmerkungen begleitet. Tom. I. II. Strasburg 1789. 8.

Physicis et historiae naturalis scriptoribus inprimis gratus acceptusque erit Poireti liber.

Geschichte der Unternehmung der brittischen Gesellschaft zur Entdeckung des innern Africa.

Extat in: Sammlung merkw. Reisen &c. herausgegeben von E. W. Cuhn T. II. Lips. 1790. p. 135-304. In subsidium vocaui obseruationes, quas fecit Lucas ex numero eorum, quos societas celeberrima in Africam delegauit. Continent res nouas, memoria dignas; confirmant dicta Edrisii, iisque autoritatem addunt satis grauem.

Das innere von Africa &c. autore C. Niebuhr. Vid. Deutsches Museum Stück 10. A. 1790. p. 963-1004. Quae interiorem Africam spectantia ex ore Abderrachman Aga, Africani cuiusdam percepit Niebuhr, ea l. c. retulit. Digna est relatio, quae probe perpendatur.

William Lempriere's &c. Reise von Gibraltar über Tanger, Salee, Santa-Cruz, nach Tarudant und von da über den Atlas nach Marokko. Nebst einer umständlichen Nachricht von dem kaiserlichen Harem. Aus dem Englischen. Mit erläuternden Anmerkungen von E. A. W. Zimmermann. Mit einer neuen Karte von Marokko. Neue Auflage. Berlin 1793. 8 maj.

Iter suscepit Lempriere A. 1789, cuius descriptio, si quid iudico, lectoribus omnis generis omniumque ordinum arridet. Geographiae studiosus non sine vtilitate summa huncce librum euoluet; vrbs Tarudant enim et inprimis regiones circumiacentes, vsque ad ipsius aetatem terris incognitis adnumerandae erant.

III. Subsequitur index librorum argumenti geographici; eorum tamen, quos cursim inspexi et in commentatiuncula de Edrisio laudaui nulla habita ratione.

J. B. Gramaye Africae illustratae Libri X. Tornac. Nerv. 1622. 4. (Maximam partem, quae Geographiam spectant, ad verbum ex Leone desumsit.)

Athanasii Kircheri Oedipus Aegyptiacus &c. Tom. I. Romae 1652. fol.

L'Afrique de Marmol, de la traduction de Nicol. Perrot &c. Paris 1667. 3 Voll. 4. (Arabes in subsidium vocauit, et quae magna doctrina conscripsit commentaria, ad confirmanda magis quam illustranda afferta Edrisii faciunt.)

Joannis Seldeni I. C. De DIs Syris Syntagmata II. &c. edit. nov. opera M. Andr. Beyeri. Lipf. 1668. 8 min.

Umbständliche und Eigentliche Beschreibung von Africa &c. durch O. Dapper. Amsterd. 1670. fol. (Fides eius penes auctores est quos descripsit.)

Jobi Ludolfi historia aethiopica. Francof. ad Moen. 1681. fol.

Eiusdem Commentarius ad suam histor. aethiopicam ante hac editam; ibid. 1691. fol. (Multa sunt quae ex Ludolfi scriptis didici; nec tamen, licet omnium sagacissime vbique versatus sit, cuncta quae desideraui et adhuc desidero, dare potuit.)

Relation universelle de l'Afrique ancienne et moderne &c. par le Sr. de la Croix. à Lyon 1688. 4 Voll. 8. (Maximam partem Dapperum in vernaculam transtulit.)

Sam. Bocharti Geographia Sacra f. Phaleg et Canaan &c. ed. III. procurauit Petr. de Villemandy. Lugd. Bat. 1692. fol.

Simonis Ockleyi Introductio ad linguas orientales Cantabrig. 1706. 8.

Hadriani Relandi Dissertationum miscellarum P. I. Trai. ad Rhen. 1706. (Diss. II. De Mari rubro.)

Eiusdem Palaestina ex Monumentis veteribus illustrata &c. Norimb. 1716. 4.

Anciennes relations des Indes et de la Chine de deux Voyageurs Mahometans &c. (par Mr. Renaudot) à Paris 1718. 8 maj.

Die heutige Historie oder der gegenwärtige Staat des türkischen Reichs T. I. &c. nach dem Engl. und Holländ. Hrn. Salmons und Hrn. van Goch &c. Altona und Flensburg 1748. 4.

Memoires et l'Histoir. de l'Acad. des Inscript. T. XXI. XXVI. (vbi praelect. D'Anvillii et Otteri).

Christian. Muller satura obseruationum philologicarum maximam partem sacrarum. Lugd. Bat. MDCCLII. 8.

de Guignes Histoire générale des Huns &c. T. I. P. I. Paris 1756. 4.

Geschichte der Entdeckung und Eroberung der kanarischen Inseln. Aus einer in der Insel Palma gefundenen spanischen Handschrift übersetzt. Nebst einer Beschreibung der kanarischen Inseln, von George Glas. Aus dem Engl. Leipzig 1777. 8. (sed edit. anglic. in lucem publicam emissa est 1764).

d'Anville mémoires sur l'Egypte ancienne et moderne, suivis d'une description du golfe Arabique ou de la mer rouge. à Paris 1766. 4.

Des Herrn Cardonne Geschichte von Africa und Spanien unter der Herrschaft der Araber &c. Aus dem Franz. übersetzt und mit Anmerkungen begleitet von Chph. Gottlieb von Murr. Voll. 3. Nürnberg 1768-70. 8.

Joh. Dav. Michaelis orient. und exeget. Bib Voll. 24. vet. et nov. 9. Frankf. 1771-89. et Götting. 1786-1793. Excitaui inprim. vet. T. 5. 10. 19. nov. 2. 8. &c. Consului eiusd. obseruatt. a Lowth; ad Libr. Maccab. eiusd. Commentt. passi

Vermischte philosophische Schriften von Christoph Meiners &c. Erster Theil. Leipzig 1775.

Bibliotheca critica, Vol. I. Amstelod. 1779. p. 77-112 (vbi H. A. Schultens recenset Michael edit. Abulf. Aegypt.).

Handbuch der alten Erdbeschreibung zum Gebrauch der eilf grössern D'Anvillischen Landcharte Zweyten Bandes zweyter und letzter Theil (au Bruns) Nürnb. 1786. 8.

Jo. Fr. Hennicke &c. Geographia Africae Herodotea &c. Gotting. 1788. 4 maj.

Hermanni Schlichthorst &c. Geographia Africae Herodotea &c. Gotting. 1788. 8.

Jo. Christoph Gatterer kurzer Begriff der Geographie. Göttingen 1792. ed. II. 8.

Vestigios da lingua arabica em Portugal, ou Lexicon etymologico das Palavras, e nomes Portuguezes, que tem Origem Arabica composto par ordem da Academia real das Sciencias de Lisboa, par Fr. Joanno de Sousa &c. Lisboa 1789. 8 maj. (vel 4 min.).

Orbis antiqui Monumentis sui illustrati primae lineae &c. Jer. Jac. Oberlinus. Argent. 1790. 8

Jo. Phil. Kurzmann Commentat. de Africa Geographi Nubiensis. Jenae. Extat in: Memorabilien &c. ed. Paulus St. I. II. III. Nomina locorum arabic

rabica passim male expressit; annotaui hoc (omisso tamen Kurzmanni nomine v. g. pag. 69. 209 &c.) ne de lectione vera ambigerent lectores.

a) Geographische Bemerkungen über das Innere von Africa, von Hrn. DE LA LANDE &c.

b) Allgemeine Bemerkungen über den Handel und die Verbindungen der Nationen in dem innern Africa, sowohl unter sich selbst, als auch mit den Einwohnern der Barbarey, Aegypt. und Arabiens &c. (autore DE GUIGNES). Extant in:

Repertorium für die neuere Geschichte und Geographie, herausgegeben von D. *Bruns* und *Zimmermann* &c. T. I.

Versuch einer systematischen Erdbeschreibung der entferntesten Welttheile, Africa, Asien, America und Südindien. Africa. Erster Theil oder Aegypten. Frankf. a M. 1791. 8. [Primam huius libri partem conscripsit SCHNEIDLER (a p. 1 - 176); alteram BRUNS.]

D. ANTON FR. BÜSCHING, Erdbeschreibung. Des eilften Theils erste Abtheilung, welche unterschiedene Länder von Asia begreift. Dritte verb. und verm. Ausgabe. Hamburg 1792. 8.

Beschreibung des alten Aegyptens von THEOD. JAC. DITMAR. Zweyte Ausgabe revidirt und verbessert von H. E. G. PAULUS. Nürnberg und Jena 1793. 8 maj.

COMMEN-

COMMENTATIO
DE
EDRISIO EIVSQVE GEOGRAPHIA VNIVERSALI.

PRAEMONENDA.

Quod in quaeſtionibus hiſtoricis merito fieri ſolet, vbi rei alicuius vel omnino parum notae, vel ad hunc diem nobis incognitae, narratio ad nos peruenit, vt ante omnia quaeramus, quis ſit ille qui narrauerit, qualis ſit, et quanta hominis autoritas, ne falſis ludamur opinionibus, idem pari iure in rebus geographicis neceſſarium locum obtinere, nemo eſt quin videat. Eſt enim hiſtoria cum geographia non ſolum hac neceſſitate coniuncta, vt ſine eius lumine caecutiat, verum etiam vtriusque partes, natura ſimiles, omnes fere auctorum fide conſtant.

Quae cum ita ſint, etiam in quaeſtione ab AMPLISSIMO PHILOSOPHORVM ORDINE anno 1790 Ciuibus Academiae Georgiae Auguſtae (cui Deus ſemper faueat!) ad diſceptandum propoſita g), ex quo cum commilitonibus in arenam deſcendere decreueram, hinc ordiendam eſſe tractationem, ne aedificio deeſſet

g) *Quaeſtio propoſita.* "Deſcribatur *Geographi Nubienſis* Africa, more „inter Geographos frequentato, ita vt maria, lacus, fluuii, montes, „regiones, populi, vrbes ab eo commemoratae accurate, quantum fieri poteſt, finiantur; vt ſoli natura et aëris temperies, incolarum indoles, mores et inſtituta diligenter notentur, *Aegypti* „*tamen nulla ratione habita;* et ſubiunctis ex aliis ſcriptoribus non „niſi iis, ex quibus lucem aliquam foenerari poteſt Geographus „Nubienſis."

deesset solidum fundamentum; neque vereor, ne impraesentiarum aliena ab instituto videatur, aut ingrata disputatio de Edrisio eiusque opere geographico. Age igitur, quo expeditior nobis et tutior cursus sit, exponamus primum de nomine autoris nostri; de patria viri; de eius religione et aetate; de libro quem composuit et de fontibus ex quibus sua hausit; deinde ne lectores in perlegendo opere diutius detineantur, subiungamus disputatiunculam de mensuris viarum, quibus Geographus noster vsus est, et obseruationes de Climatibus, quorum saepius in ipsa tractatione fit mentio.

Summa autem et *conspectus* Commentationis nostrae ita sese habet:

§. 1. Inquirit in *nomen autoris* Geographiae arabicae, quae Romae prodiit, a. 1592. 4.

§. 2. Exponit de *Patria Edrisii.*

§. 3. Constituit *aetatem Edrisii.*

§. 4. Probabile facere studet *Edrisium esse Religione Mohammedanum.*

§. 5. Proponit coniecturam de *gente Edrisii*, deque *eius itinere in Hispaniam et Italiam.*

§. 6. Ad summam refert §§. 1-5.

§. 7. De *opere Edrisii geographico* verba facit.

§. 8. Exhibet collectanea *de Codicibus Mss. operis Edrisiani.*

§. 9. De *geographia Edrisii typis descripta* agit; eamque esse *opus abbreuiatum* demonstrat.

§. 10. Continet *obseruationes miscellaneas ad operis Edrisiani historiam literariam* spectantes.

§. 11. In medium adfert *Variorum Testimonia de Edrisio et eius geographia.*

§. 12.

§. 12. *Fontes operis Edrisii* detegere studet.
§. 13. Commentatur in *mensurae genera, quibus utitur Edrisius.*
§. 14. Tandem *de Climatibus* pauca notat.

Quae quidem summa i exposita; iam ad commentationem ipsam progrediamur.

§. 1.

Nomen autoris Geographiae arabicae, quae Romae prodiit a. 1592. 4.

Multum temporis effluxit et geographia arabica, Romae, typis Mediceis descripta, diu ac multum in manibus eruditorum fuit, nec tamen nomen auctoris eius cognitum habuerunt. Primi Climatis libri laudati sectio quarta (vid. §. sequ.) Maronitis, Gabriel. Sionitae et Jo. Hesronitae ministrabat occasionem, vt librum ex arabica in linguam latinam conuersum, inscriberent "*Geographia Nubiensis;*" ex quo etiam tempore eius auctor Geographus Nubiensis celebrari coepit *h*). Quum vero eundem locum autores varie interpretarentur, nomen ex lectione in quarta sectione obuia, mutuatum, (vid. §. sequ.) mox suspectum, et suppositium declaratum fuit, adeo vt in catalogum librorum anonymorum reiiceretur geographia laudata.

Successu temporis in euoluendis MSS. arabicis occupata eruditorum diligentia, Abulfeda aliique Arabum scriptores euoluebantur; et ita factum, vt nomen autoris Geographiae arabicae, quod non tam

h) *Nubam* eum aliquoties appellant MARONITAE. Sub hoc eodem nomine eum laudat *Lexicon* BUDDEI. GEOGRAPHUM NUBIENSEM autores fere omnes ad hunc vsque diem, EDRISII loco, excitare solent. Vid. inprimis infra p. 74. not. v.

am interiit, quam potius latuit, genuinum detegeretur. Primus, quantum equidem ſcio, qui ex ſcriptis Abulfedae Edriſii nomen retegeret fuit SELDENUS *i*) cuius verba haec *k*): "Geographus Nubienſis *Abulſedae* vocatur (vt obiter illud adnotetur, quoniam de nomine nondum doctis conſtitit) אלאידרישי *Alidriſius* et אלשריף אלאידרישי *Elſheriph Elidriſi* et אלאדרישי *Aladriſi* ſeu *Nobilis Idriſius.*" *Abulſeda* eum, vt vere ſcribit *Gravius* (infra §. not. .) ſexcenties laudat; ſaepius eum *Scherif al Edriſi*, شريف الادريسي; ſemel *Scherif Mohammed al Edriſi*, شريف محمد الادريسي vocat *l*).

Nomen

i) SELDENUM quoque laudat COLOMESIUS in Gallia orientali (vid. PAULI COLOMESII &c. Opera, ed. Jo. ALB. FABRICIUS, Hamb. 1709. 4.) p. 162 vbi haec: Hic liber (Geographia Nubienſis) eſt tantum Epitome maioris Operis, cuius Auctor dicitur *Scharifol Edriſii*; quod primus, opinor, ex *Abulfeda* monuit, Angliae decus, *Seldenus*, p. 533. Vxor. hebr. Idem ſentit CAVE. vid. not. ſq. Cf. FABRICIUS Bibl. antiqu. pag. 188. et LUDOLF apud TENTZEL in Monatlichen Unterredungen &c. ad ann. 1692. p. 875 &c.

k) Vid. Jo. SELDENI Vxor Ebraica &c. editio noua. Francof. ad Oderam 1673. 4. pag. 393. Huc reuocanda mihi videtur notitia de EDRISIO, quam exhibet VINCENTII PLACCII &c. Theatrum Anonymorum et Pſeudonymorum &c. Hamburgi 1708. fol. Ita ſonat: "Geographia Nubienſis quomodo ſuo Auctori *Alſherif Aldriſio*, vel vt apud Arabes vocales varie commutantur, *Elſherif Elidriſi*, aut *Eladriſi*, quaſi dicas *Nobilis Idriſius*, *Adriſius*, vel *Adriſſides*, abiecto El et latine addito titulo *Elſherif* vel *Sharifel*, debeatur, vidi ex amiciſſimorum duum virorum Clmi *Tenzelii* et Clmi *Guilielmi Cave* literis ab hoc quidem Anno 1677. IV. Id. Octobr. ab illo vero Idibus Aprilis 1689 datis. Literae CAVII l. c. ſic ſonant: "Saepe diuque quaeſiui, quisnam eſſet *Geographiae Nubienſis* auctor. De eo altum ſilent, qui librum ediderunt, Gabr. Sion. et Jo. Heſron. Licet enim *Nubam* aliquoties appellent, forſan non nomen proprium, ſed reſpectum ad patriam Nubienſem intelligunt. Dum vero Schedas libri *Wilbinſiani*, praelo expecto, inter legendum ex Cl. *Seldeni* praefatione in Hiſtoriae Anglicanae ſcriptores decem An. 1652 Lond. editos, eum eſſe *Alſheriph. Aldriſium* deprehendi, quo nomine (inquit) aliquoties citatur *Abulfedae* et *Chalchaſendio*. Hoc Te neſcire nolui, Vale."

l) Vid. e. g. ABULFEDAE Tab. Syr. p. 81. 95. Tab. Aegypti p. 16. 23. 25. Tab. Magrab. p. 15. &c. Quae quidem ABULFEDAE loca, ſi cum geographia Edriſii conferantur, ſatis declarant KOEHLERUM erraſſe,

Nomen eius integrum, proprium, vna cum gentilitiis, exhibet *Pocockius ll*) fcil. ابو عبد الله محمد بن محمد بن عبد الله بن ادريس امير المومنين i. e. *Abu Abdallah Mohammed, Ben Mohammed, Ben Abdallah, Ben Edris, Emir Almumenin.* Vid. infra Cod. Pocockii §. 8. lit. B. — *Scherif*, vtpote ex familia Mohammedis oriundus, dicitur *m*).

Ab autoribus arabicis, quibus quoque nomen *Edrisii* eft, autor nofter titulo شريف, *Scherif* non omnino dignofcitur. Ne forte inuicem permutentur autores huius nominis, de iis pauca, quae mihi innotuerunt, tribus verbis repetere liceat. Laudat *Herbelotus n*) autorem quem vocat

a) *Edris,*

erraffe, dum (pag. 18 ni fallor, prooemii ad Tab. Syr.) fcriberet . . . . "itemque Edrifium, celebrem Geographum, Abulfedae faepius laudatum, quem ab Nubienfi geographo, cum quo male eum confudit Herbelotus Bibl. Or. p. 510 fcriptorem plane diuerfum puto."

ll) POCOCKIUS fpecim. &c. p. 122 vbi: Primi nomen eius laudarunt SCHEHABEDDINI et ABULFEDA. *Idem* p. 373 vbi nomen EDRISII, quod modo defcripfimus, exhibet. Confentit HERBELOT v. *Edriffi*, vbi haec: *Scherif al Edriffi*, qualifié du titre *d'Emir Almoumenin* c. a. d. *Khalife;* (et paucis interiectis:) Le nom propre de cet Auteur eft *Abou Abdallah Mohammed, qui étoit fils d'un autre Mohammed Ben Abdallah Ben Edris*. Cf. v. *Scherif al Edriffi.* Omnino notandum duxi HERBELOTUM paffim ac varie de EDRISIO eiusque opere fermonem habere; vid. v. g. voces: *Adareffah; Eddreffah; Edriffi; Giagrafia; Nazehat al Mofchtak; Ragiar* et *Scherif al Edriffi.*

m) De hoc titulo vid. POCOCKE Specimen &c. p. 373. et HERBELOT v. *Scherif*, vbi inter alia haec: Les Edriffites étoient Scherifs et la Race, qui regne aujourd'huy à Fez et à Maroc porte auffi le nom de Scherif. Vid. paullo poft not. r.

n) Vid. HERBELOT v. *Edris* et v. *Edriffi.* Verba eius haec: 1) *Ebn Edris* Mohammed a compofé le premier *Ahcâm Alcoran* c. a. d. des ftatuts & des loix tirées de l'Alcoran. Il eft auffi l'Auteur d'un livre intitulé *Ekhtelâf al hadith*, de la difference qu'il y a entre tradition & tradition. Cet auteur mourut l'an 214 de l'Hegire; 2) Al *Scherif Gemeladdin* &c. vid. infra §. 10. nr. 11. not. p. 3) *Edriffi*, furnom. *d'Ali Ben Maimoun al Heffaini,* Auteur de *Baian garibat*, qui eft un traité de Gnomonique ou des Horloges, & de la vie des Saints Religieux du Mufulmanisme. Il mourut l'an 916 de l'Hegire. —

a) *Edris, Ebn Edris Mohammed* (denat. a. Heg. 214. p. Chr. 829.) qui primus ſtatuta et leges ex Korano excerpſit; et librum de traditionum differentia conſcripſit. Laudat porro

b) *Edriſſi. Al Scherif Gemaleddin Mohammed Ben Ali Al Aziz.* denat. a Heg. 623. p. Chr. 1226. *Herbelotus* ipſe cum autore noſtro *Edriſium Gemaleddinum* &c. permutauit. *Gemaleddinus* enim non ſcripſit Geographiam; male ergo *Herbelotus* ad *Edriſium* operis geographici autorem i. e. Noſtrum, prouocauit. Vid. infra §. 10. nr. 11. et not. p. Tandem memorat *Herbelotus* autorem

c) *Edriſſi* cognom. *Ali Ben Maimon al Hoſſaini* qui de horologiis et de Sanctis Moslemorum tractatum in lucem edidit (denat. a. Heg. 916. p. Chr. 1510). Caeterum vid. infra §. 9. not. d.

§. 2.

De Patria Edriſii.

In definienda patria *Edriſii*, qui de eo memoriae prodiderunt autores, multa variant; ſunt enim qui *Nubienſem*; alii qui *Siculum*; vel *Aegyptium*; alii tandem qui *Maroccanum*, eum fuiſſe contendant. Quas quidem opiniones diuerſas iam percenſeo.

1) Autorem noſtrum patria fuiſſe *Nubienſem*, opinio eſt inter eruditos maxime diuulgata, quam diuulgarunt Maronitae, *Gabriel Sionita* et *Ioannes Hesronita.* Argumenta, quibus vtebantur ad eam comprobandam ipſa in praefationis Verſioni latinae praemiſſae pagina vltima exponunt. Sunt autem haec: "Denique patriam coniicere nequimus aliunde, niſi ex initio IV. partis Climatis primi, vbi de Nili

 Nigri-

Nigrique fluuiorum ortu differens, haec habet verba: نيل مصر الذي يشق ارضنا i. e. *Nilus Aegypti, qui secat terram nostram*, ex quo loco, vt ad rem nostram facit, sane subambiguo Casaubonus opinatur Aegytium fuisse hunc Arabem, nos tamen praefatis verbis primum diligentius ponderatis, ex iis deprehendimus aliquam indicari ab authore differentiam inter Aegyptum, ac terram, quam suam esse dicit; deinde topographia Nubiae, quam Geographus idem vltra lineam aequinoctialem protendi, et eiusdem Aegyptiaci Nili aquis priusquam Aegyptum ipsam irrigari docet, attente considerata, haud dubitanter affirmamus, fuisse illum patria Nubiensem. Approbauit facile nostram hanc opinionem hisce auditis et nobiscum vna examinatis rationibus, *Erpenius*, atque id caussae fuit, cur Geographiam istam inscripserimus Nubiensem."

Ita quidem *Maronitae* adstipulante illis *Erpenio*; at multa sunt, eaque forte haud leuissimi momenti, quae contra dici possunt. Quid enim (vt pauca tantum delibemus), quid, quaeso, in causa fuit, si e *Nubia* fuit oriundus, vt in describenda patria tam tenuis esset et ieiunus nec fere praeter vrbium nomina quidquam adferret memoria dignum? cur idem, vbi de operis sui compositione loquitur, ad notandum tempus, nihil e patria in medium protulit, sed potius facta atque nomen principis, qui quidem in Africa etsi non ignotus, tamen a gentilibus suis ad summum fama tantum cognosci potuit? cur de *Nili* ortu, quem tamen *Nubiensis* propter vicinitatem scire verius poterat caeteris saltem Arabibus, nil nisi aliorum errores repetiit? &c. sed, quod caput

caput eſt, lectio ارضنا, cui tota res innititur, adfecta eſt. Hoc equidem prima ſtatim fronte ſuſpicatus, certius dein edoctus ſum a viro de literis arabicis bene merito, *Okleio* o) qui in duobus operis huius exemplis non ارضنا ſed ارضها legiſſe ſe teſtatur, atqui ſic, quantum ſciam, primus extitit, qui *in his* Maronitarum errorem detegeret.

2) Quae quidem aſſerta *Sionitae*, cum *Caſaubono* non ſatisfacerent, ille, vti paullo ante vidimus, ex *Aegypto* ortum hominem, annuente lectione ارضنا, ſuſpicatus eſt. A parte eius ſtare nulli recuſarunt *Fabricius* et *Bruckerus* p); ſed, lectione genuina, ſc. ارضها, nobis reſtituta, opinio eorum per ſe corruit.

 3)

o) Vid. SIMON OKLEY Introduct. &c. p. 145 vbi haec; *Sharif Ben Edris. Vulgo Geographus Nubienſis*, at *perperam:* non enim fuit Nubienſis. Ratio quae Sionitam induxit, vt crederet et affirmaret, hunc autorem eſſe *Nubienſem*, fuit, quod mendoſo, quo vſus erat, exemplari, deceptus erat, quod ipſe deprehendi, qui duo huius autoris Mſſ. exemplaria in Bibliotheca Bodleiana contuli. Nam de Nilo locutus Geographus haec habet: نيل مصر التي تشق ارضها i. e. *Nilus Aegypti qui diuidit terram eius.* — Poſt OKLEIUM alii idem repetierunt, vti e. g. RELAND in Palaeſtina Tom. I. p. 41; et autor quidam in: Allgem. Deutſche Bibliothek T. 46. p. 51; vbi inſuper verba leguntur haec: Ein ähnliches Verſehen iſt auch mit dem ruſſiſchen Annaliſten Neſtor vorgefallen. Vtique, audi quaeſo verba SCHLÖZERI (extant in: Proben ruſſiſcher Annalen p. 24 ſq.) quae maximam excitabunt admirationem; ita enim ſonant: *Neſtor* ward am weiſſen See (Bêlozero) im nowgorodiſchen Gebiete gebohren. So giebt *Tatiscżew* vor. Vermuthlich gründet er ſich einzig und allein daranf, daſs *Neſtor*, wo er von den Reſidenzen der drey gerufenen waraegiſchen Gebrüder redet, von dem mittelſten SINEUS ſagt, "er reſidirte *bey* uns (U NAS) am weiſſen See." Iam vero ipſam hanc quoque lectionem affectam eſſe, *idem* in praefatione p. 8 his verbis monet: die dort angeführte Lesart iſt ein erweiſslicher Schreibfehler. Scilicet praeter Codicem Regiomont (ſi recte memini) nullus alius hanc exhibet lectionem omnino reiiciendam. Aliud exemplum vid. in EICHHORN allg. Bibl. d. b. Litterat. T. V. p. 277.

p) Vid. FABRICIUS in Biblioth. antiqu. pag. 188 vbi: Patria videtur fuiſſe Aegyptius &c. vid. paullo poſt, not. r. Cf. JAC. BRUCKER'S kurze Fragen aus der philoſophiſchen Hiſtorie &c. T. V. p. 224. vid. not. ſeq. r.

3) Sunt et autores alii, qui Arabem nostrum patria fuisse *Siculum* contendant, quorum Antesignanus est *Sam. Bochart*, cuius argumentum fere hoc: "Nota obiter, inquit, Geographum Arabem, a me cum vulgo doctorum *Nubiensem* vocari, cum reuera *Siculus* fuerit, natus in oppido *Mazara*, vt didici ex Manuscripto *Leonis Africani* de Viris Illustribus, quem mihi dono dedit vir eximius D. *Isaacus Vossius q)*." Scripsit haec *Bochartus* a. 1663. et anno sequenti, 1664. in lucem edidit *Hottingerus* librum, sub titulo *Bibliothecarius Quadripartitus*, cui Tractatum *Leonis* (?) de viris illustribus in linguam latinam conuersum, inseruit. Reperitur l. c. p. 267 et 268 sectio *Esseriph Essachalli* (Scherif Siculus) inscripta, ex qua potissimum, qui *Bocharti* sententiam sequuntur, rationes suas depromunt. Iam vero autor, qui a *Leone Esseriph Essachalli* vocatur, ab *Edrisio* nostro, quin homo sit diuersus, vix dubium est; vidit hoc iam diu ante me *Brucker r)* et *Bochartum* in errore versari iam dudum declarauit *Fabricius s)*. Facit quidem cum *Bocharto Colomesius* l. c. ita scribens: "Huius

q) Vid. Hierozoicon, siue bipertitum opus de Animalibus S. S. P. I. II. auctore SAM. BOCHARTO (Londini 1663. fol.) pag. praefationis penultima.

r) BRUCKER l. c. p. 223 vbi ita: Unter dem Titel Geogr. Nub. ist eine aus dem Arab. ins Lat. übersetzte Cosmographie von den Maroniten Gabr. Sion. und Joh. Hesron. &c. herausgekommen, deren Verf. Mohammed Ebn Mohammed Scherif al Edrisi heisst; *ein Egypter gewesen* &c. welchen man mit diesem *Esseriph Essachalli* und seinem Spatiatorio locorum, wie er es genennet, *nicht verwechseln muß, welches doch der große Bochartus Praefat. ad Hieroz. gethan hat*, denn sie sind ein halbes Seculum voneinander. BRUCKERI verba repetit M. Jo. ANDR. FABRICIUS in: Abriss einer allgemeinen Historie der Gelehrsamkeit. T. II. p. 752 sq.

s) FABRICIUS in Biblioth. antiqu. pag. 188 vbi: Patria videtur fuisse Aegyptius; vnde errauit LEO AFRICANUS libro de viris apud Arabes illustribus, in Hottingeri Bibliothecario quadripartito Siculum Mazaratensem eundem fuisse affirmans.

"Huius *Aldrisi* vitam ſcripſit Joannes Leo Africanus, vir (niſi Chriſtianam fidem cum Punica tandem commutaſſet) ſane eximius, in Opere de viris Illuſtribus qui apud Arabes fuerunt;" fallitur autem, vt equidem exiſtimo. Scil. floruit *Eſſeriph Eſſachalli* verſus fin. ſec. XI. et ſub initio ſeculi XII. diem ſcil. obiit ſupremum in vrbe *Ciuitat* a. Heg. 516 (p. Chr. 1122) *Edriſius* noſter natus fuit a. Heg. 493 (p. Chr. 1099) opus perfecit a Heg. 548 (p. Chr. 1153). *Eſſachalli* quidem Scherifus vocatur; ſed honorem hunc cum multis aliis communem habet. Siculus quidem et *Edriſius* noſter vocatur, vti paullo poſt dicemus; non autem, quia ſit in Sicilia natus, ſed quoniam in Sicilia per longum temporis intervallum commoratus ſit, prouti *Leo*, vt ſupra p. XIX vidimus, *Feſanus* quoque audiebat. *Eſſachalli* opus inſcriptum eſt *Nushat alabſar* i. e. *Spatiatorium* (ſi dici poteſt) *locorum* (vel, ex emendatione Hottingeri, *oculorum*); *Edriſii*, vt paullo poſt videbimus, *Nushat* (*Nozhat*) *almoſchtak* &c. Non ergo niſi vocabulum primum conuenit; vocabulum نزهة autem, teſte *Herbeloto* voce *Nazehat*, ſaepius librorum titulis praefigitur. In ſeptem Climata quidem diuiſit opus *Eſſachalli;* ſed hanc *Ptolemaei* methodum inter Arabes autores quamplurimi ſunt ſecuti, vti *Edriſius* noſter, *Abu Obeid*, *Bakui* &c. Iuſſu *Rogerii* II. *Edriſius* noſter librum compoſuit; *Eſſachalli* librum iam abſolutum Rogerio tradidit et ſic porro *t*). Caeterum nomen huius autoris proprium me quidem fugit; *Eſſachalli* enim gentilitium eſt. Fere coniecerim

t) Plura vid. apud TENTZEL in Monatl. Unterred. l. c. p. 876 ſq. et apud BRUCKERUM l. c. qui compendifecit HOTTINGERUM.

cerim hunc *Esseriph Essachalki* eundem esse de quo *Abulfeda u*) ita tradit: "In eadem Sicilia collocat idem auctor vrbem *Mâzer* (مازر) a quo denominatus et ortus sit *el Mazerensis*, commentator in Mautha Maleki." *Abulfeda* autem, nisi me omnia fallunt, si *Mazarensis*, de quo iam scribit, idem fuisset *Scherif Edrisius*, quem multoties laudat, vix silentio praetermisisset. Hactenus existimo *Bochartum* errasse, quoad *Edrisium* vrbis *Mazara* ciuem faceret.

4) *Casiri* tandem *v*) refert *Edrisium* nostrum natum fuisse *Septae* a. Heg. 493 (p. Chr. 1099). *Septa* vrbs est Africae septentrionalis maritima, hodie *Ceuta*, ab *Edrisio*, qui satis amplam de ea exhibet descriptionem (vid. infra p. 177-180), *Sebta* vocatur. Vnde hoc desumserit *Casiri*, me quidem fugit; non enim l. c. de fontibus, nisi ita refert: "Quum autem, inquit, tria Geographiae Nubiensis Latio iam donatae, Arabica exemplaria Romae impressa, nobis Bibliotheca Escurialensis exhibeat, quae *Arabum scriptores* de praestantissimo illius autore prodiderint, h. l. referre visum est."

De patria *Edrisii* ergo non omnino constat; eum tamen ni fallor, locum tenemus, vt pro vero sumere liceat, autorem nostrum nec fuisse *Nubiensem*, nec *Aegyptium*, nec *Mazarae* vrbis ciuem.

§. 3.

Aetas Edrisii.

De tempore, quo vixit, *Edrisius*, nunquam disceptatum fuit. Testimonia enim de illo habemus non

u) Vid. vers. Reiskii, in Büsching Magazin &c. Tom. IV. p. 232.
v) Vid. Casiri l. c. Tom. II. p. 9.

non ſolum *Caſirii*, ſed et ipſius *Edriſii*, quibuscum pulchre conſentiunt loca, quae ex ipſo opere noſtro de autoris aetate peti poſſunt. Quae quidem omnia ita comparata ſunt, vt de aetate *Edriſii* ita ſtatuere liceat:

Natus eſt, teſte *Caſirio* (vid. paullo ante §. 2. n. 4.) a. Heg. 493. p. Chr. 1099; opus perfecit, vt ipſe, notante *Pocockio* (vid. paullo poſt §. 7.), in praefatione operi integro praemiſſa teſtatur, a. Heg. 548. p. Chr. 1153. Floruit ergo ante *Abulfedam* annis circa 173.

Bene itaque congruunt loca, quae ex libro geographico de tempore, quo vixit, colligi poſſunt. Notabiliora et ſignantiora haec ſunt. Pag. 113. verſ. lat. dicit Hieroſolymorum vrbem, tempore, quo librum ſuum conderet, ſub ditione Chriſtianorum eſſe *w*). Probe. Anno enim H. 492. (i. e. A. Chr. 1098. et quidem III. ante Id. Maii) in poteſtatem ſuam receperunt Chriſtiani vrbem laudatam, ac tenuerunt, vsque ad annum Heg. 583 (i. e. ad A. Chr. 1187. et quidem ad VI. ante Non. Octobr.) vbi *Saladinus* eam denuo in poteſtatem Moslemorum redegit *x*). Pag. 88. verſ. lat. refert: *Rogerium* cepiſſe *Tripolin* anno 540 (i. e. A. Chr. 1145-46); vid. infra p. 293 et cf. *Ludolf* apud *Tentzel* l. c. — Eadem pagina vrbem *Bonam* captam eſſe perhibet anno H. 548 (i. e. A. Chr. 1153-54.) vid. infra p. 271. Pag. 90. verſ. lat. denique docet Inſulam

 Karko-

w) Verba EDRISII (Clim. III. ſect. 5. pag. inde a ſectionis initio, 7° lin. 16 ſq.) haec: فلما استفتحها الروم وبقي بايديهم الي وقت تاليفنا لهذا الكتاب

x) Hiſtoriam diſces ex Allgem. Welthiſtorie T. XXI. p. 58 ſq.

Karkonam a *Rogerio* ſubactam eſſe anno H. 548. i. e. vt paullo ante vidimus, a. p. Chr. 1153-54. Et hic idem annus eſt, quo librum ſuum perfecit *Edriſius*. Ex his ipſis locis (vt hoc obiter adnotetur) Sionita quoque in Praefat. aetatem *Edriſii* feliciter eruit; cum *Caſaubono*, cuius vero mentem non bene percepit, vti pulchre monet *Ludolf* apud *Tentzel* l. c. quidem pugnat; ſed de verbis. Caeterum autores recentiores ad vnum omnes veritatem dictorum facile conteſtantur.

§. 4.

Religionem Mohammedis profeſſus eſt Edriſius.

Multum autem diſceptatum eſt de religione, quam profeſſus ſit *Edriſius* noſter. Pro Chriſtiano habendum eſſe *Sionita* contra *Caſaubonum* conſtanter affirmat. Verba eius ſic ſeſe habent *y*): "Quod autem ad religionem eius attinet, etſi *Caſaubonus* in notis, quas habuit in Epiſtolam B. Greg. Nyſſeni ad Euſtathiam (Ambroſiam et Baſiliſſam) putauit eum fuiſſe profeſſione Mohammedanum: pace tamen tanti viri videtur potius fuiſſe Chriſtianus, vt ſatis declarant permulta eius operis loca, in quibus Chriſtum Redemptorem vocat *Dominum* et Beatiſſ. Virginem appellat *Dominam* Mariam eius genetricem, vt v. parte Climatis III. vbi ſic: ونما دار نها الانبيا مصورون والسيد المسيح والسيدة مريم والدته *z*) h. e. *Eam vero* (ſc. teſtudinem templi Hieroſolymitani) *ornant undique per gyrum picturae prophetarum Domini Chriſti ac Dominae Mariae matris eius.* Imo ibidem poſt multa

y) Vid. Praefat. verſioni praemiſſ. p. vlt.

z) Clim. III. Sect. V. inde a ſect. p. 6. lin. 14. 15. verſ. lat. p. 112. (Cf. p. 114. et alibi.)

multa loquens de agro Peregrinorum sepulturae dicato; Christum seruatorem vocat absolute *Dominum* his verbis: وهي ارض اشتراها السيد لذلك *a*) i. e. *estque* (sc. ager ille) *terra, quam Dominus emit ad id*, vt scilicet in ea Peregrini humarentur. Quas loquendi formulas nunquam memini me legere in libris Mohamedanorum, qui titulum *Dominationis* nulli Creaturae praeterquam Mohammedi tribuunt, et nihilominus eum nusquam vocant absolute *Dominum*. At cum de Christo Domino mentionem faciunt, aiunt: عيسى عليه السلام i. e. *Isa*, siue *Iesus, cui pax*. Verum quoniam autor hic noster librum non modo Christianis sed etiam Turcis communem esse cupiebat, professionem suam ex industria noluit aperire; vnde variis in locis cum sancti alicuius meminit, non vtitur voce Arabica, sed Italica (non enim erat linguae Italicae ignarus, vt ex multis coniicimus) literis Arabicis expressa, vt sensus illius Arabes lateret. Ita v. parte Climatis III. *b*) وعلي الوادي المسمى الاردن كنيسة عظيمة علي اسم شنت يوحنا h. e. *et ad amnem qui vocatur Iordanis ecclesia magna cernitur nomini Sant* i. e. Sancti *Ioannis sacra*, idemque alibi saepius." Haec *Sionita*; at quis non videt falsa hic adtexi veris? sane, quibus caussis argumentisque commotus fuerit *Sionita*, vt Christianum illum censeret, iisdem nullo modo commoueri debere et nos. Facile enim fieri potuit (et saepissime fieri solet in libris MSS. Arabum) vt interpolaretur liber *Edrisii*; forte is, qui in vsus suos descripsit opus autoris nostri, Christianus quidam religiosus, vocabula السيد et

d 5 السيدة

a) Clim. III. Sect. V. inde a sect. p. 9. lin. 3. 4. vers. lat. p. 115.

b) Clim. III. Sect. V. inde a sect. p. 8. lin. 14. 15. vers. lat. p. 114.

السيدة l. c. ſine vlla fraudis ſuſpicione addidit. Sed iam mitto coniecturam, quae nullis argumentis firmari poteſt; multa alia ſunt, quae *Sionitae* ſententiae haudquaquam fauent, imo illi vel maxime aduerſantur;

a) Nomen ſcilicet, quod geſſit *Edriſius*, Mohammed puta, quod, quantum memini, nunquam Chriſtiano impoſitum fuit, facile hanc eius opinionem poteſt refringere.

b) Mohammedanorum erga Chriſtum reuerentiam vel maximam eſſe, ſatis conſtat *c*). Ac ſi omnino *Edriſius*, licet Mahommedis aſſecla, de rebus Chriſtianis ſacris (v. g. in Deſcriptione Hieroſolymorum) caſte loquitur, an inde Chriſtianum eum fuiſſe putemus? Minime vero. Quid de ingenio ac acumine hominis ſtatueres, qui, ſi noſtrorum aliquis religionem v. g. Mohammedis depingeret, et

c) Secus vero qui forte cogitent, legant quaeſo quae Michaelis hac de re pluribus commentatus eſt e. g. in Bibl. Orient. et Exeget. (vet.) Tom. IX. p. 97 et (nov.) Tom. I. p. 51 ſq. audiantque, ſi placet, Itineratores recentiores, ex quorum ſcriptis vnum vel alterum locum huc reuocare liceat. F. de Troilo ex ore populi adeo refert p. 514. Sie, (Mahommedani) erkennen Chriſtum, halten ihn vor einen groſsen Propheten, dergeſtalt, daſs ſie auch die Jüden, ſo Chriſtum läſtern, mit gewiſſen Streichen zu beſtrafen pflegen. Et p. 533. Chriſtus (ſagen ſie) wird am jüngſten Tage Richter, Mahomet ſein College ſeyn. — Niebuhr Itiner. Tom. I. p. 247. Meine arabiſchen Scheichs hielten ein andächtiges Gebet vor derſelben (Capelle); und als wir hineingiengen küſsten ſie das Bildniſs Chriſti und der Jungfrau Maria ſehr andächtig, *da ſie doch* Mohammedaner waren &c. — Hoestius denique p. 109 haec habet: Sie nennen Jeſum nie ohne Ehrfurcht und heiſsen ihn allemal سيدنا عيسى d. i. *Unſer Herr Jeſus* ... Et ſic loca ſexcenta alia.

Nec Seldeno, vt hoc obiter addam, ſatisfecit haec Sionitae; ratio "certe enim (inquit) honor ille [denomin. السيد et السيدة] ſatis frigidus eſt; et tralatitium eſt, Mahummedanos Chriſtum Jeſum honorifice ſane memorare."

et quae in illa sancta sunt, sancto i. e. proprio quoque eorum nomine compellaret, si hunc, inquam, Mohammedis asseclis adiudicaret? Sed, inquis, diversa sunt tempora, nostro tempore id certo risum moueret, sed olim aliter res sese habebat! Audio; quid autem, si forsan ex ipso eodem opere tibi monstrem, eum fuisse Mohammedanum? scilicet quauis pagina, ad nauseam vsque occurrunt flores *d*): faciam hoc Deo celsissimo, gloriosissimo volente; Deo opitulante; Moses, cui pax; Farao, cui Deus maledicat &c. — Equidem nón ignoro stylum historicum Christianorum tum temporis fuisse religiosum, imo superstitiosum; phraseologia tamen dicta Mohammedanorum scriptoribus propria est.

In contrariam partem forte opponas locum *Edrisii e*), qui ita fere sonat: ويقال. ان في هذا الموضع غرق فرعون لعنه الله i. e. *et fertur hunc in locum immersus esse Farao, cui Deus maledicat.* Talia sane Mahommedes non docuit; sequitur enim in enarranda hac historia Iudaeorum traditiones, qui Faraonem, Aegypti regem (refragante nihilominus S. S.) singulari Dei prouidentia e periculo mortis liberatum, perhibent. Sic liber de vita et morte Mosis a *Gaulmino* edita: ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה ויבאו אחריהם פרעה וכל חילו וטבעו בים ולא נותר מהם איש וולתי פרעה מלך מצרים אשר נתן הוראה לאל חי ויאמן בו וכום i. e. . . . Farao ingentibus copiis ad mare persecutus, fluctus simul cum Israele ingreditur, quos dum Iudaei siccis perambulant vesti-

d) Quos iuuat, euoluant p. 3. 5. 6. 12. 19. 22. 34. 39. 41. 44. 45. 51. 52. 57. 85. 97. 98. 107. 108. 109. 120 &c. vers. lat.

e) Vid. Text. arab. Clim. III. sect. III. prope fin. et vers. lat. p. 107.

veſtigiis, totus regis exercitus illis obruitur. Solus ſuperfuit Farao, qui demum Deo gloriam confeſſus &c. *f*). Huic ſuauiſſime ſuccinit Mohammed, in capite Ionae *g*) ita fere tradens: وجاوزنا ببني اسرائيل البحر فاتبعهم فرعون جنوده بغيا وعدوا حتي اذا ادركه الغرق قال امنت انه لا اله الا الذي امنت به بنو اسرائيل وانا من المسلمين ۞ الان وقد عصيت قبل وكنت من المفسدين ۞ فاليوم ننجيك ببدنك لتكون لمن خلفك اية وان كاثيرا من الناس عن اياتنا لغافلون i. e. Duximus autem Iſraelitas per mare, quos proſecutus eſt Farao cum exercitu ſuo iis malefaciendi ſtudio: cum autem mergi periclitaretur, dixit: credo nullum eſſe Deum praeter illum in quo credant Iſraelitae; (tum Deus) etſi antehac rebellaſti et fuiſti improbus: nihilominus hac vice eripiemus te, vt fias poſteris exemplum, plurimi enim ſigna noſtra negligunt. Haec Mohammed. — Quae quidem obiectio ſpeciem aliquam veri prae ſe fert; at vix nos eo perducet vt *Sionitae* ſubſcribamus ſententiae. Non enim hancce hiſtoriam ex Korano deſumſit *Edriſius* ſed relata referens prudenter vſus eſt vocabulo يقال (*fertur*). In hoc quidem argumento non perſto; vocabulum ſcil. يقال forte reſpectu loci, quo periiſſe *dicitur* Farao, adiectum eſt; hoc autem notatu dignum, *Abulfedam*, de quo nemo vnquam dubitauit quin fuerit religionis Mahommedanae cultor, a parte *Edriſii* ſtare. Scribit nimirum (omiſſo vocabulo يقال) وبالقرب منها غرق فرعون i. e. prope illam (ſcil. vrbem Kolzom) ſubmerſus eſt Farao *h*). Cum *Edriſio* et *Abulfeda* recentiores quoque faciunt; vid. infra Sect. III. part. I. §. 26. p. 452.

f) Cf. Okleii Introduct. in ling. orient. p. 141.
g) Id eſt Sur. X. edit. Maracc. p. 327 v. 89-91.
h) Vid. Abulfedae Tab. Aegypti p. 30.

p. 452. Caeterum, loco vixdum allato alius poteſt ex opere *Edriſii* opponi, ex quo facili negotio *Edriſium* fuiſſe Mohammedanum demonſtrari poteſt. Quem in animo habeo, locus, a *Seldeno* examini ſubiicitur *i*). De Inſulis nimirum ſinus Arabici locutus Edriſius, *inter has etiam*, inquit, *eſt inſula Sâmeri*, السامري, *quam colunt populi Iudaei Samaritani, quorum teſſera eſt, vt dicat quis ex ipſis cum aliquem offenderit* لامساس (Lâmeſâs) *et hac dictione deprehenduntur eſſe ex Iudaeis* المنسوبين الي السامري صاحب العجل في زمن موسي عليه السلام *qui* ſcilicet *deſcendunt ex Sâmeri autore vituli tempore Moſis, cui ſalus. Sameri* hunc nimirum pro autore vituli habet *Edriſius* — quod, (vti inter alia bene addit *Seldenus*) non aliunde, puto, hauſit, quam ex Alcorani Azoara et Mahumetica Vituli aurei, i. e. fanatica hiſtoria *k*).

Quae quidem obſeruationes, vti equidem exiſtimo, ſufficiant ad demonſtrandum *Edriſium* profeſſum eſſe Religionem Mohammedis. Obticeo 1) ergo formulam بسم الله الرحمن الرحيم, quae in fronte Geographiae noſtrae legitur, vt argumentum ambiguum et teſtante experientia, omnino fallax; facile enim fit, vt is, qui codicem aliquem, opus etiam a Chriſtiano compoſitum, continens, deſcribit, Mohammedanus ſcilicet, eam pro conſuetudine ſua addat, licet antea non fuerit inuenta nec ab ipſo autore adſcripta *l*). — Argumentum

2)

i) Vid. J. Seldeni De Dis Syris Syntagmata II. (ed. M. Andr. Beyer Lipſ. 1668. 8.) p. 129 ſq.

k) Extat Edrisii locus in Clim. II. ſect. V. pag. inde a ſectionis initio 3. verſ. lat. p. 45.

l) Suſpecta igitur videri poſſunt verba, quae leguntur in: Allgem. Welthiſtorie T. XXI. p. 136. not. ¶. et ita ſonant: Dieſe feyerliche

2) *Sionitae*, autem quod scil. *Edrisius*, quoniam librum non modo Christianis sed etiam Turcis communem esse cupiebat, professionem suam aperire noluerit, nullius omnino momenti est, nec operae pretium, vt refutetur. Supersedeo ergo multis verbis; nec in memoriam reuoco quo v. g. honore exceperint Mohammedani librum *Gregorii Abulpharagii* &c. Ad iam dicta cf. quae infra §. 9. dicemus.

§. 5.

De gente Edrisii, de eius itinere in Hispaniam et Italiam coniectura.

Cum primum *Edrisii* nomen apud *Abulfedam* deprehenderem, subiit mentem illius Edrisidarum familiae memoria, quae in Africa, per centum annos et quod excurrit, summo quondam honore floruit *m*), eumque ex hac prognatum fuisse, probabilius mihi de die in diem videbatur. Id mihi cogitanti permagnum pondus attulit autoritas *Pocockii*, quem in eadem esse sententia postea compertum habui *n*). Edrisidas imperio spoliauit eorumque regno potitus fuit *Mahedi Abdallah*, id quod accidit circa annum Christi 919 *o*). Qui de familia super-

liche Formel in der arabischen Sprache, die von dem ersten Worte (a primis verbis dicere debuisset) das *Bismillah* genannt wird, wird von den Mohammedanern *beständig* im Anfange aller ihrer Bücher und Schriften überhaupt gebraucht, *und dient zu einem besondern Merkmal und unterscheidenden Charakter ihrer Religion* &c.

m) Vid. praeter: Allgemeine Welthistorie T. XXI. HERBELOT v. v. *Adaressah, Edressah.* CARDONNE l. c. T. II. p. 37. HOEST l. c. p. 13. Nord-Africa &c. autore SCHLÖZER &c. p. 20.

n) POCOCKE Specim. l. c. p. 373 vbi: "Oriundus ergo videtur illustri Edrisidarum familia, qui olim in aliquibus Africae partibus regnarunt." Probatur POCOCKII coniectura LUDOLFO apud TENTZEL l. c. p. 877. Cf. HERBELOT vv. cc.

o) Cf. praeter autores paullo ante not. m. laudatos ABULFEDAE Annal. Mosl. Tom. II. p. 336.

superfuerunt, relicta patria sede, se in Siciliam convertisse, atque ex horum posteris descendere Edrisium, *Herbelotus* testatur; imo ex *Herbeloti* argumentis coniicere posses, *Edrisium* ipsum fuga se recipisse ad *Rogerium*, Siciliae regem *p*): quod tamen noli temere credere; *Mahedi Abdallah* enim, qui euertit Edrisidarum imperium, duo fere secula iam antea vixit *q*); sed sibi non constat *Herbelotus* et parachronismum ipsum alio loco iterum emendat *r*). Ita quidem annuente *Herbeloto* res sese habet.

Liceat mihi hoc loco ab *Herbeloto* in omnia alia discedere. Non nego quidem de familia Edrisidarum, vt effugerent gladium *Mahedi*, multos in Siciliam sese conuertisse (licet hoc legisse me non memini); coniicio autem alios se ex conspectu abdidisse, inque patria tantisper clam remansisse donec pacatis regionibus prodire auderent, vrbesque patrii quondam regni, incolerent homines priuati. Et ex horum posteris descendere *Edrisium* mihi quidem verosimile videtur. *Septae* enim, vt §. 2. audiuimus, natus fuit autor noster.

Iam vero in vrbe patria tectoque non latuit *Edrisius*; id quod ex ipsius verbis *s*) perspicere licet. Loco

p) Herbelot v. *Scherif al Edrisi*, vbi haec: . . . lequel ayant été chassé avec toute sa famille par Mahadi le Fathemite, qui se rendit maitre de toute l'Afrique Littorale, qui est au deça du fleuve Niger (!) fut obliger de se refugier aupres de Roger Roy de Sicile. *Idem* sub voce *Adaressab* . . . Edrissi le Geographe, qui étoit de cette famille (Edrisidarum sc.) se refugia en Sicile auprés du Roy Roger. Idem hoc repetit v. *Ragiar* et v. *Nazebat*.

q) Vid. Reiskii not. ad Abulfedae Annal. Moslem. Tom. III. p. 707 ad p. 278.

r) Herbelot v. *Giagrafia* ita habet: *Edrisi*, dont les *ancetres* s'étoient refugiez d'Afrique en Sicile. Idem s. v. *Edressab* ita refert: Scherif al Edrissi . . . se disoit issu de cette famille, dont le debris s'étoit sauvé en Sicile.

s) Clim. IV. sect. I. pag. inde a sect. initio secunda. Vers. lat. p. 148.

Loco citato enim vbi de duobus aggeribus Hispaniam inter et Africam [de Columnis Herculis cogitat *t*)] loquutus, vidisse se, ait, suis oculis (رأيناه عيانا) Aggerem Hispaniae, vnde per Hispaniam eum iter fecisse verisimillimum videtur; Hispaniam enim diligentissime et fere vt αὐτοπτης describit.

Qua quidem coniectura forte non opus est; *Casiri* enim *u*) verbis expressis monet, Nostrum *Cordubae* disciplinis operam dedisse.

Absolutis (vti vulgo loquuntur) studiis, vt videtur, in Siciliam sese conuertit; mox ibi *Rogerio* innotuit et ad eius familiaritatem accessit, cuius tandem iussu, vt paullo post videbimus, opus conscripsit geographicum. Quod autem in Italia et nominatim in Sicilia commoratus sit *Edrisius*, diserte quidem ipsius verbis ostendere nequeo; at probabilem lucem haec ferme rei affundere putem:

1) Non obiter factum existimo, vt quauis data occasione de *Rogerio* sit locutus. Vid. paullo ante §. 2.

2) Linguae italicae non ignarus fuit, vti iam *Sionita*, annuentibus quibusdam vocibus italicis, obseruauit (vid. paullo ante §. 4. p. LVII.) *v*).

3) *Hagi*

t) Adde hunc EDRISII locum Diss. de Columnis Herculis, praes. (et autore) CHRISTIAN. GOTTL. SCHWARZ, Altorf. 1749. 4. p. 24 sq.

u) CASIRI l. c. T. II. p. 9. sed cf. quae notatum fuit supra §. 2. n. 4.

v) Bene sese habet haec SIONITAE obseruatio. Maxime autem id mihi admirationem mouebat, quod in libro, cuius linguam arabicam puram, castam ac satis elegantem praedicant viri docti (vid. infra §. 11.), vocabula quaedam inuenirem, quae linguam latinam, vel potius italicam, vti tum temporis erat, redolere viderentur, quorum in numero est vocabulum أغشت, (p. 11 et 24 occurrens,) *Augustum mensem* denotans, quod forte in *Agosto* Italorum deprehenditur. Scio equidem hoc vocabulo vti Arabes in

3) *Hagi Chalifa Edrisium* noſtrum *Askili* et *Sakeli* (Siculum) compellat *w*); quod, vt mihi quidem videtur, non ſolum fecit, quoniam opus Regis iuſſu exarauerit et Regi forſan dedicauerit (vid. *Herbelot* v. *Ragiar*), ſed certo quoniam in Sicilia apud *Rogerium* ſit commoratus.

4) Iuſſu *Rogerii*, Regis Siciliae, eius nominis ſecundi, ſcripſit opus ſuum geographicum (vid. paullo poſt §. 7.) quod inde *Liber Rogerii* vocatus eſt. Veroſimile autem non videtur, *Rogerium* homini in ciuitate extera degenti mandaſſe opus conſcribere, quo Rex quotidie vti vellet.

§. 6.

in calculo aſtronomico (vid. HERBELOT v. Agoſto); neſcio vero ex quo tempore in vſu illis fuerit; quum praeterea hic geographum, non autem aſtronomum habeamus, incertus haereo, num EDRISIUS hoc vocabulum, vt ex aſtronomia ſibi notum, adhibuerit. Idem hoc de vocabulo يوليه, *Iulium menſem* denotante (vid. HERBELOT v. *Iouliah*) quod p. 24 occurrit, dictum habeto. De antiquitate harum vocum apud arabes ſumma forſan dubitare licuerit, quippe qui non tam Romanorum quam potius ſcripta Graecorum manibus tererent. In numero horum vocabulorum habeo quoque vocem شنت, (*ſanctus*); videtur italicum *ſanto*. Occurrit ſaepius v. g. pag. 112. 113. Cf. paullo ante §. 4. Tum verſ. lat. p. 82 vbi vrbis Begiaiae (de qua vid. infra p. 224) officinas deſcribit, inter nomina nauium, quas ibi fabricari perhibet, occurrit etiam vocabulum الحراقي, quod, ſi nauem ſignificare debet, neque videtur eſſe dubium, quin debeat, in Lexicis fruſtra quaeritur. In mentem mihi venit, num ſub hoc الحراقي forte vocabulum *Carinae* ſit reconditum. Sonum quidem imitatur; ſed lectores, longe me ingenioſiores videant, quid ſtatuendum ſit de hoc vocabulo. Caeterum praeterire nolim obſeruationem EDRISII olim aliquando forte notatu digniorem. Pag. 74 verſ. lat. nimirum, vbi vrbem Azca (de qua vid. infra p. 131) deſcribit, notat: vrbem hanc vocari a Barbaris *Azakne*, *lingua vero*, الجناويه, *Genuenſi*, Kokada.

w) Vid. HERBELOT ſ. v. *Scherif al Edriſi* vbi ita: Hagi Khalfa donne dans ſa bibliotheque à ce Scherif le ſurnom *d'Askili* & de Sakeli, le Sicilien, à cauſe qu'il compoſa ſon Livre pour *Raggiar Alfrangi Sabeb Askiliah* c. a. d. pour Roger, le Franc, Maitre ou Roy de la Sicile.

§. 6.

Haec fere sunt quae dicere habui de vita *Edrisii*, quam vocant, priuata.

Licet vero nos ad veritatem vsque dubio omni maiori non peruenisse confiteamur necesse sit, eum tamen, ni fallor, tenemus locum, vt pro vero sumere liceat: nomen genuinum autoris geographiae arabicae esse *Edrisium;* Nuba autem et Nubiensis suppositium; ortum eum habere a nobili familia Edrisidarum; patriam habuisse nec Nubiam, nec Aegyptum, nec Mazaram Siciliae oppidum; sed Septam vel Ceutam vrbem Africae septentrionalis maritimam; floruisse circa annum Heg. 548. p. Chr. 1153; religione fuisse Mohammedanum; Cordubae disciplinis operam dedisse; ac vixisse apud Rogerium Regem Siciliae II. —

§. 7.

De opere Edrisii geographico.

Fuit *Edrisius* Noster vir doctrina incomparabilis *x*); inprimis autem geographiae studiosus. Iussu *Rogerii*, Regis Siciliae, II, conscripsit geographiam, qua globus argenteus, quem, si *Herbeloto* fides habenda *y*), Noster fabricauerat, illustraretur.

x) Doctrinam Nostri forte admiranti, historia succurrat, quae omnino Edrisidarum gentem literarum non parce amantem fuisse, declarat. Audi e. g. HOESTIUM, qui l. c. p. 13 ita refert: يحيي بن عمر *Jahia ben Omar* regierte anfänglich wohl, ergab sich aber nachmalen dem Studieren und den Wissenschaften dermasen, dass sein Hof einer Academie glich &c. Idem hoc narrat CARDONNE l. c. Tom. II. p. 41.

y) HERBELOT nimirum v. *Scherif Aledrissi* haec habet: Ce Scherif étoit fort sçavant & fabriqua un Globe Terrestre d'Argent pour ce Prince (Roger. II.), sur le quel il avoit fait graver en Arabe tout ce, qu'il avoit pût sçavoir des Pays qui pour lors étoient connus

retur. Prae caeteris audiendus est *Pococke* z), qui de origine operis Edrisiani ita refert: "Ipse se „(nescio tamen an solum) librum نزهة المشتاق (Na„zehat al Moschtak), qui scriptus est iussu Rogerii, „regis Siciliae et Antiochiae &c. [eius nominis se„cundi, vt ipse Clim. IV. sect. 2. diserte testatur a)] „absoluisse anno Heg. 548. in praefatione scribit, „idque ad explicandum globum, in quo descripta „fuit terrae figura, quem sibi ex argento puro con„flare curauit rex pondere اربعمايه رطل بالرومي في كل „رطل منها مايه درهم اثنا عشر درهما i. e. 400 librarum „(seu Rotolorum, vt vulgo loquuntur) graecarum, „quarum vnaquaeque 112 drachmas continet." Haec *Pocockius*. Opus suum itaque absoluit *Edrisius* a Heg. 548. p. Chr. 1153. et ante Abulfedam annis circa 173. (vid. supra §. 3.)

In rubro habet liber, quem composuit *Edrisius*: *Nazehat al Moschtak fi dhekr alamsar, v alacthar, v albol-*

connus et composa ensuite une Géographie fort ample intitulé Nazehat, ou Nozhat al Moschtak &c. *Idem* v. *Ragiar* autem ita scribit: Ce livre . . . fut fait pour expliquer un grand Globe Terrestre d'Argent, que ce Prince avoit fait faire pour s' instruire parfaitement de la Geographie. *Idem* v. *Edrissi* ita habet: Cet ouvrage fut composé l'an 548 de l'Heg. de J. C. 1153 pour faire la description d'un globe terrestre pesant 800 marcs d'argent, que Roger &c. avoit fait faire: c'est pourquoy il est aussi nommé Ketáb Ragiar, le Livre de Roger. Vid. paullo post.

z) Vid. Pococke Specim. p. 122. 372.

a) Verba Edrisii ab Epitomatore absque dubio in compendium redacta Clim. IV. sect. 2. pag. inde a sectionis initio 6, haec: ويبقي علينا بعد هذا ان نذكر جزيرة صقليه فنقول ان صقليه فريدة الزمان وفي هذه الجزيره عند تاريخ هذا الكتاب لسلطانها رجار مايه بلد. ثلثون بلدا. Cf. vers. lat. p. 170. Restat nobis modo, vt aliquid dicamus de insula Sicilia. Asserimus ergo Siciliam esse vetustissimam et Regem eius Rogerium dominari hoc tempore praesentis aera libri, in centum triginta regiones (i. vrbes, oppida, castella &c.).

v alboldan, *v algezr*, *v almadain*, *v alafak*; ita nimirum ſonat titulus operis laudati apud *Herbelotum* v. *Nazehat* &c. quocum, vti iam ſupra p. XIII. obſeruatum eſt, conuenit titulus editionis, quae Romae prodiit, et titulus operis integri, quem Codices Manuſcripti exhibent, vti paullo poſt videbimus. Vid. infra §§. 8. 9.

Idem Herbelotus l. c. titulum breuiorem dedit his verbis: *Nazehat al Moſchtak fi exterak alakſak*; et ſub hoc ipſo titulo geographia noſtra quoque excitatur a *Pocockio*, l. c. ſcil. "نزهة المستاق في اختراق الآفاق i. e. Egreſſio cupientis ad peragrandas terrae regiones." Eandem inſcriptionem vid. infra §. 8. litt. A. B. Saepius ad autorem noſtrum prouocat *Abulfeda* (vid. ſupra §. 1. et paullo poſt not. d.) et librum eius deſcribens breuiter eum vocat: نزهة المشتاق. Eundem hunc titulum exhibet *Herbelot* v. *Ragiar*.

Opus autoris noſtri item occurrit ſub titulo *Giagrafia* et *fi Giagrafia alkollia* i. e. geographia vniuerſalis, vti *Herbelotus* vv. Ragiar et Nazehat, teſtatur, cuius aſſerti veritatem titulus alter editioni Romanae praefixus ſatis confirmat. Vid. paullo poſt §. 9.

Teſte *Pococke b*) "vocatur alias liber iſte كتاب رجار *Rogeri Liber* apud autorem Maſalec, *Ahmehdem*." Adſtipulantur *Pocockio Herbelot* (paullo ante, not. y.) et *Renaudot c*).

Recen-

b) Pococke Specimen &c. p. 373.

c) Herbelot v. v. *Nazehat*. *Edriſſi* et *Scherif al Edriſi*; cf. ſupra §. 7. n. y. Renaudot l. c. praefat. pag. IV. "La Geographie, qui a eſté composée en Sicile, & que pluſieurs auteurs appellent *le Livre de Roger*, parce qu'elle fut composée pour Roger Roy II. de Sicile &c.

Recentiores, vbi ad Edrifium prouocant, plerumque Geographi Nubienfis nomine eum laudant. A *Bocharto* per excellentiam, vt videtur, *Geographus Arabs* vocatur. Vid. infra pag. 265. *Arabs* κατ᾽ ἐξοχὴν compellatur a *Cafaubono* ad Baronium p. 121. Olim *Nuba* quoque vocabatur (fupra §. 1).

Apud *Abulfedam*, fub initio operis geographici a *Reiskio* latinum facti, liber *Edrifii* excitatur fub titulo *Ketab mamaleki wal maffaleki*. Ex Geographia typis defcripta locus, quem laudat *Abulfeda*, exulat; num opus integrum eum exhibeat? fubdubito; — ac omnino ni forte alius autor extiterit, qui nomen *Edrifii* quoque geffit, id quod *Gravius* innuere videtur *d*); fine

d) Gravius fcil. Praefat. ad Bin. Tabul. Geograph. &c. quosdam fcriptores Arabum laudat, idque hoc ordine: "*Nobilis Aledrifi* الشريف الادريسي in libro في الممالك المسالك *de regnis et imperiis* Vrbium locorumque fitus et quibus terminis vnaquaeque gens clauditur, quo terrarum tractu in longum latumque protenditur, accuratiffime defcripfit. Idem praeftitit Ebn Chordadbah &c. Vid. infra §. 12. n. 6. Quin etiam Jacutus Alhamavaeus (ياقوت الحموي في المشترك) thefaurum geographicum literarum orientalium ftudiofis apprime vtilem contexuit; omnium vero induftriam longo fuperauit Abu Alrihan Albirunius (ابو الريحان البيروني في القانون) eximius Mathematicus, qui Canonem (Ptolemaeum imitatus) geographicum concinnauit annis abhinc prope 660. Et ne longior fim in aliis recenfendis autoribus (quorum triginta plus minus in Geographia Abulfedae citantur) publicarunt non ita pridem Clariffimi viri Gabriel Sionita et Joh. Hesronita نزهة المشتاق h. e. *relaxationem animi curiofi*, fiue vt ipfi etiam appellant, *Geographiam Nubienfem*, cum interpretatione Latina diligenter abfolutam. Quanquam vt illud obiter moneam, editio Arabica, quae Romae iamdudum prodiit, cui viri eruditi fuam adaptarunt, mutila potius infignis Geographi *Aledrifi* (قال الادريسي في نزهة المشتاق ita fexcenties Abulfedae) qui floruit A.H. 548. Chr. 1153. epitome cenfenda eft, quam opus vndiquaque confummatum: quod manifefto liquet e duobus Codicibus MSS. vno eruditiffimi viri D. Pocockii in Syria empto; altero

ſine controuerſia errore quodam deceptus *Abulfeda*, qui, vti paullo ante obſeruatum eſt, alias, quoties-cunque Noſtrum laudat, librum Nazehat al moſchtak excitare ſolet, vel nomen auctoris vel opus commutauit. *Herbelotus* quidem ſub voce *Edriſſii* e) *Abulfedae* citatum genuinum eſſe innuere videtur; ſed ſibi non conſtat *Herbelotus* et errorem, v. c. commiſſum, v. Marakeſchi et v. Maſſalek f) ipſe corrigit. Non enim memini me vnquam alias librum *Edriſii* hoc titulo munitum excitatum offendiſſe; et aegre mihi perſuadeo ad tot varias inſcriptiones, operi Edriſiano praefixas, hanc quoque eſſe referendam. Libri laudati autor eſſe videtur *Ahmed*, idem, quem, vt paullo ante vidimus, *Pocockius* in medium attulit.

§. 8.

altero meo, in Aegypto, literis Africanis, ſed antiquis, exarato, et quod rarum eſt, cum tabulis ſatis eleganter depictis." Ex his mihi quidem videtur, GRAVIUM diſcrimen habere inter Nobilem Aledriſi autorem libri المسالك والممالك et Nobilem Aledriſi, cuius compendium latinum fecerunt Maronitae. Saepius ad hunc GRAVII locum prouocaturus; eum h. l. integrum deſcripſi.

e) HERBELOT v. *Edriſſi* haec habet: *Alſcherif al Edriſſi*, qualifié du titre *d'Almoumenin* ç. a. d. *Khalife*, est auteur d'une géographie fort ample, diſtribuée ſelon les ſept Climats, marquez par Ptolemée, qui eſt *ſouvent* citée ſous le nom *d'Almemalek u al Meſſalek*, les pays & le voyages; mais dont le propre titre eſt *Nozhat* &c. le plaiſir du Curieux dans le voyages.

f) HERBELOT v. *Marakeſchi* ita ſcribit: *Marakeſchi*, ſurnom *d'Abou Ali* &c. (et paucis interiectis); c'eſt peut être le même auteur, qui a composé un livre de Géographie intitule al *Meſalek ou al memalek*, qui eſt cité par *Ebn al Ouardi*. Omnino autem vitium emendat HERBELOT v. *Maſſalek* vbi haec: *Maſſalek alabſar fi memalek alamſar*, livre hiſtorique et geographique, composé par *Schehabeddin Ahmed* fils d'Jahja, ſurnomme al Marakaſchi, c. a. natif de Maroc. Il eſt ſouvent cité par *Ebn al Vardi* &c. Cf. v. *Schehabbeddin Aboul Abas ben Jahia*. Sane in conſcribendo opere (de quo ſupra p. XV.) vſus eſt IBN AL VARDI inter alios libro, qui titulum habet eundem et cuius autorem *Marakeſchi* vocat. Vid. Notices et Extraits &c. T. II. p. 21. et infra §. 10. n. 12. et cf. Praefat. KOEHLERI ad ABULFEDAE Tab. Syriae pag. (ni fallor) 30.

§. 8.

Codices Manuſcripti operis Edriſiani.

Haec de opere *Edriſii* geographico; iam de Codd. Mſſ. pauca, quae congeſſi, in medium profero. In Bibliotheca Oxonienſi hodie aſſeruantur Codices manu exarati opusque, de quo paullo ante nobis ſermo fuit, continentes, duo, quorum alterum Gravius ex Aegypto attulit g) alterum Pocockius h) e Syria. In Catalogo Vrii p. 192 his verbis deſcribuntur:

A) Cod. DCCCLXXXIV. fol. Cod. Bombycinus, charactere Africano exaratus, fol. 242 complens. Ibi occurrit Geographiae, quam Princeps *Edriſi* compoſuit, atque curioſi animi relaxatio inſcripſit, Tomus primus isque triginta et tribus tabulis geographicis inſtructus, qui deſinit in fine Climatis tertii. Maxima praefationis pars deſideratur. (Grav. 3837. 65.) Titulus Libri ſic ſe habet: كتاب نزهة المشتاق في اختراق الافاق

B) Cod. DCCCLXXXVII. Cod. Bombyc. anno Heg. 906. (Chr. 1500) exaratus, foliis 320 conſtans. Eo continetur opus Geographicum in ſeptem Climata diuiſum, quod compoſuit *Abu Abdalla Mohamed Ben Mohamed Ben Abdalla Ben Edris Princeps Fidelium:* تاليف ابي (ابو?) عبد الله محمد بن محمد بن عبد الله بن ادريس (ادريسي) امير المومنين inſcripſitque . . . (vti ſupra). Occurrunt ibi multa

 ad

g) Vid. Jo. Gravii Praefat. ad Binas Tabulas Geographicas Naſſir Eddini Perſae et Vlug Beigi Tatari (in Hudsonii Collect. Geogr. min. Vol. III.) p. 80. vid. paullo ante §. 7. not. d.

h) Vid. Pocockii Specim. h. a. A. p. 372. Cf. Baumgarten Praefat. ad Allgem. Welthiſt. Tom. III. p. 11. Clement l. c. pag. 122. Ludolf apud Tentzel l. c.

ad Hiſtoriam pertinentia. Tabulas habet 77 easque non inelegantes. (Poc. 375.)

Folium in fol. min. Oxonii depictum (*Facſimile* vocant), quod, vti ſupra iam obſeruatum eſt, dono mihi dedit Cl. *Schnurrer*, ſpecimen continet ex Cod. Bod. paullo ante ſub lit. B. deſcripto. Verſiculos continet 25, quos, eo conſilio potiſſimum, ſigno ☼ diſtinxi, vt de forma Codicis externa aliqua ſaltem ex parte iudicium haberi poſſit. Specimen ipſum autem ita ſeſe habet:

Textus editus.	*Codex Bodl.*
(Clim. I. Sect. III. pag. ſect. 1. 2.)	(in Cat. Vrii 887.)
ان الذي تضمنه هذا الجزء	ان الذي تضمنه هذا الجزء
الثالث من الاقليم الاول من	الثالث من الاقليم الاول من
المدن المشوره مدينة كوغه ☼	للمدن المشهوره مدينه كوغه
وكوكو ☼ وتملمه ☼ وزغاوه ☼	وكوكو وتملمه وزغاوه ☼
وماثان ☼ وانجيمي ☼	وتانان (1) والجبمي (2)
ونوابيه ☼ (3) وتاجوه ☼ فاما	ونوابيه وتاجوه فاما مدينه
مدينة كوغه فانها مدينه البحر	كوغه (4) فانها مدينة علي صفة
الحلو وفي شماله ومنه شرب	النيل (5) وفي شماله ومنه ☼
اهلها وهي من عمالة ونقلزه.	شرب اهلها وهي من عماله ونقاره
ومن السودان من يجعلها من	ومن السودان من يجعلها من
كانم وهي مدينة عامرة لا	كانم وهي مدينة غابرة (6) ولا
	سور

(1) تانان; Text. ed. ماثان vid. infra p. 65.

(2) الجبمي Text. ed. انجيمي vid. infra p. 64.

(3) Conſonans quarta caret punctis diacriticis; ſed non dubium, quin ب eſſe debeat.

(4) Verba مدينة كوغه atramento rubro exarata ſunt. *Fata* autem atramento nigro ſuperſcriptum.

(5) صفة النيل cum Sad Text. ed. البحر الحلو vid. infra p. 54.

(6) غابرة Text. ed. عامرة lectio forte praeferenda. ولا Text. ed. ſine و.

Text. edit.

سوم لها وبها تجارات واعمال
وصنايع يصرفونها فيما يحتاجون
اليه ونسا هذه المدينه ينسب
اليهن السحر ويقال انهم
به عارفات وبه مشهورات وعليه
قادرات ومن كوغه الي سمغنده
في جهة الغرب عشره ايام
ومن كوغه الي غانه نحو من
شهر ونصف ومن كوغه الي
دمقله شهر ومن كوغه الي
شابيه دون الشهر ومن
كوغه الي مدينه كوكو في الشمال
عشرون مرحله بسير الجمال

Cod. Bodl.

سوم لها وبها ✿ تجارات واعمال
وصنايع يصرفونها فيما يحتاجون
اليه ونسا هذه المدينه ينسب
اليهن السحر ويقال ✿ انهن
به عارفات وبه مشهورات وعليه
قادرات ومن كوغه الي سمغره (7)
في جهة المغرب (8) عشرة ايام ✿
ومن كوغه الي غانه نحو من
شهر ونصف ومن كوغه الي
دمقله شهر ومن كوغه الي
شامه (9) دون الشهر ✿ ومن
كوغه الي مدينه كوكو في الشمال
عشرون مرحله بسير الجمال
والطريق علي ارض بغامه
واهل ✿ بغامه سود برابر
احرقت الشمس جلودهم وغيرت
الوانهم ولسانهم لسان البربر
وهم رحاله وشربهم من ✿
عيون يحفرونها في تلك الارض
عن علم لهم بها وتجربة
صحيحة في ذلك ولقد اخبر بعض
السفار الثقات ✿ وكان قد
تجول في بلاد السودان نحوا
من عشرين سنه انه دخل هذه
الارض اعني ارض بغامه وعاين
فيها ✿ رجلا من هولا البربر
فكان نمسي (يمشي) معه في
ارض

(7) سمغره Text. ed. سمغنده; Cod. lectio haud contemnenda; plura vid. infra p. 52.

(8) لمغرب Text. ed. الغرب.

(9) شاما Text. ed. سابيه vid. infra p. 54.

Text. edit.	*Cod. Bodl.*
	ارض خاليه وملة لبس بها اثر
	للماء ولا لغيره فاخذ البربري
	غرافة من ۞ ترابها وتربه من
	انفه واشتمه وتبسم وقال لاهل
	القافله انزلوا فان الما معكم
	فنزل اهل القافله هناك ۞
	وعرسوا متاعهم وقيدوا الجال
	وتركوها ترعي ثم عمد البربري
	الي موضع وقال احفروا هاهنه
	فحفروا الناس ۞ هناك اقل من
	نصف قامة فخرج اليهم الما
	الكثير العذب فعجب من ذلك
	اهل القافلة وهذا معلوم
	مشهور ۞ يعلمه تجار اهل تلك
	البلاد ويحكونه عنهم وفي هذه
	الطريق التي ذكرنا من كوعه
	الي كوكو علي ارض بغامه ۞
	بجابتان لا ما فيها وكل مجابة
	منها من خمسة ايام الي ستة
ومدينه كوكو مشهورة	ومدينة كوكو مشهورة (10)
الذكر في بلاد السودان	الذكر في بلاد السودان ۞
كبيره وهي علي ضفة نهر	كبيرة وهي علي صفة (11) نهر
يخرج من ناحية الشمال	يخرج (12) من ناحية الشمال
فيمر بها ومنه شرب اهلها	فيمر (13) بها ومنه شرب اهلها
ويذكر كثير من السودان	ويذكر كثير من السودان
ان مدينه كوكو هذه علي	ان مدينة ۞ كوكو هذه علي
	صفة

(10) Verba كوكو مشهورة لذكر atramento rubro exarata ſunt.

(11) صفة expreſſe cum Sad; ſic et paullo poſt; et ſupra not. 5.

(12) Lectio haec adcommodata lectioni Text. edit. conſonantes enim prima et vltima punctis diacriticis carent.

(13) Conſonans prima puncto diacritico deſtituta.

Text. edit.

ضفة الخليج وذكر قوم
اخرون انها علي نهر يمد النيل
والذي صح من القول ان هذا
النهر يجري حتي يجوز
كوكو بايام كثيرة ثم يغوض
في الصحرا في رمال ودهاس مثل
ما يغوض نهر الفرت الذي ببلاد
العراق وغوصه هناك في
البطايح ثم ان ملك مدينة
كوكو ملك قايم بذاته
خاطب لنفسه وله حشم كثير
وذخله كبيرة وقواد واجناد
وزي كامل وحلية حسنة وهم
يركبون الخيل والجال ولهم باس
وقهر لمن جاورهم من الامم
المحيطة بارضهم و (18) ولباس
عامة اهل كوكو الجلود
يسترون بها عوراتهم وتجارهم
يلبسون الكداوير والاكسية
وعلي روسهم الكرازي وحليهن
الذهب وخواصهم وجلتهم
يلبسون الازر وهم يداخلون
التجار ويجالسونهم ويبضعونهم
بالبضايع علي جهة
المقارضة وينبت في ارض

Cod. Bodl.

صفة لخليج (14) وذكر (15)
اخرون انها علي نهر يمد النيل
والذي صح من القول ان هذا
النهر يجري حتي يجوز ✽
كوكو بايام كثيرة ثم يغوض
في الصحرا في رمال ودهاس مثل
ما يغوض نهر الفرت الذي ببلاد
العراق وغوصه ✽ هناك في
البطايح ثم ان ملك مدينة
كوكو ملك قايم بذاته
خاطب لنفسه وله حشم كثير
وذخله كبيرة وقواد ✽ واجناد
وزي كامل وحلية حسنة وهم
يركبون الخيل والجال وقهر (16)
لمن حاورهم (17) من الامم
المحيطة بارضهم ولباس ✽ عامة
اهل كوكو الجلود يسترون
بها عوراتهم تجارهم يلبسون
القداوير (19) والاكسية وعلي
روسهم الكرازي وحليهم ✽
الذهب وخواصهم وجلتهم
يلبسون الازر وهم يداخلون
التجار ويجالسونهم ويبضعونهم
بالبضايع علي جهة (20) ✽
المقارضة وينبت في ارض
كوكو

(14) Elif artic. deeſt. (15) Vocab. قوم deeſt.

(16) Deſunt in Cod. verba ولهم باس.

(17) Cod. cum ح non cum ج

(18) و ſuperfl. cuſtos videtur; nouum enim verſ. vox ولباس inchoat.

(19) Cod. ق loco ك habet.

(20) Puncta x ſuperimpoſita rubro atramento adpicta ſunt.

Text. edit.	*Cod. Bodl.*
كوكو العود المسمي	كوكو (21) العود المسمي
بعود الحية ومن خاصته انه اذا	بعود الحية ومن خاصته انه اذا
وضع علي حجر الحيه خرجت	وضع علي حجر الحيه خرجت ۞
اليه مسرعة ثم ان ما سك	اليه مسرعة ثم ان ما سك
هذا العود ياجذ من الحيات ما	هذا العود ياخذ من الحيات ما
شابيده من غيران يدركه شي	سا (22) من غيران يدركه شي
من الجزع ويجد في نفسه قوة	من الجزع ويجد في نفسه قوة
عند &c.	Haec verba Cod. Bodl.

Paginam hanc cuſtodit vocabulum عند, idem, quod et in textu typis deſcripto ſequitur.

C) In Catalogo Mſſ. Bibl. Reg. Pariſ. de Mſſ. in fol. Num DLXXX haec notantur:

"Codex Bombycinus, olim Gilberti Gaulmini, vbi duo libri continentur" (quorum tamen alter nihil ad nos; alter vero his verbis deſcribitur): "Liber inſcriptus temporum, regnorum regionumque hiſtoria et deſcriptio, *autore Edriſio*, qui, licet in rebus geographicis praecipue verſetur, multa tamen habet ad Aegypti, Kerouan, Mauritaniae, Marocci et Hiſpaniae hiſtoriam pertinentia." —

Geographia ergo, quam hic Codex continet autorem habuit *Edriſium*. Non contradico quidem autori ad fontem manuſcriptorum arabicorum ſedenti; obſeruationes tamen quasdam, vel ſi mauis, dubia, quae mihi orta ſunt, adſcribere liceat 1) Titulus huius libri (modo vt ſit recte translatus, verba arabica enim deſunt) multum abludit a titulo libri Edri-

(21) Verba كوكو وينبت في أرض atramento rubro ſcripta.

(22) Sic Cod. Ductum manus ſcriptoris autem typothera ſubſequi nequit; ſed eſſe debet شابيده.

Edrisiani. 2) Satis mirari nequeo, *Herbelotum*, qui in Bibliotheca orientali quauis fere pagina excerpta ex *Edrisio* exhibet, nunquam vsum fuisse Manuscripto, sed nunc ex versione *Sionitae* latina, nunc ex libro typis descripto annotata sua hausisse. 3) *De Guignes*, vt videtur, huius Catalogi autorem reprehendit, quod geographiam Codicis laudati ad autorem *Edrisium* retulerit *i*). Nec viro doctissimo *De Guignes* contradicere audeo (modo vt Cod. laudatum DLXXX innuerit); addere tamen liceat, consensum inter Cod. DLXXX et geographiam Edrisianam haud raro me deprehendisse maximum. Vid. e. g. infra descriptionem vrbis Agmat p. 151 et conf. Repositor. l. c. p. 434. Inde tamen necessario non sequitur Cod. laud. continere opus *Edrisii;* forte ad fontes operis Edrisiani referendus est. Sed nihil affirmauerim.

D) In Bibliotheca Escurialensi olim asseruabatur exemplar operis Edrisiani; sed 1671 interiit. Sic enim *Casiri k*): "Atque haec pauca geographica ex aliquot Geographicis monumentis describere licuit. Caetera enim, in iis GEOGRAPHIA vulgo NVBIEN-

i) Hoc ipsum enim innuere videntur verba *De Guignes* quae in versione teutonica ita sonant: Unter den Mss. welche mir im geographischen Fache bekannt sind, befindet sich eins, das man *unrichtig* dem *Edrissi*, dem Geographen von Nubien, zugeschrieben hat; es ist aber *augenscheinlich* das Produkt eines *ältern* Schriftstellers, und nach einem *ganz verschiedenen Plane gearbeitet.* Vid. Repositorium &c. Tom. I. p. 431 sq.

k) Vid. CASIRI Tom. II. p. 9. audi quoque, si placet, BÜSCHINGIUM (Erdbeschreib. *Dritter Theil.* ed. VIII. Hamb. 1788. 8.) p. 217 ita referentem: Den Büchersaal (in Escurial) hat K. Philipp II. angelegt, und K. Philipp III. die Sammlung der Handschriften sehr vermehret, es ist aber 1671 ein grosser Theil der Bücher und Handschriften verbrannt, insonderheit sind von einigen tausend arabischen Handschriften nur 1805 gerettet worden, von denen Casiri ein Verzeichniss geliefert hat &c.

NVBIENSIS, tum *Abulfedae Rasisque* eiusdem argumenti opera in luctuosissima illa incendii iam supra memorati clade intercedere."

§. 9.

De Geographia Edrisii typis descripta, operis integri epitome.

Ex Codice quodam Florentino *l*) Romae (1592) in typographia Medicea, absque vlla anni nota, descriptus est liber geographici argumenti, cui titulus: كتاب نزهة المشتاق ۞ في ذكر الامصار ۞ والاقطار ۞ والبلدان ۞ والجزر ۞ والمداين ۞ والافاق ۞. Editio haec est, siue literas vel characteres arabicas (literis manuscriptis proxime accedentes) spectes, siue chartae firmitatem et bonitatem, omnium nitidissima. Ad instar librorum manu exaratorum quoduis folium lineis et ornamentis inclusum est; paginae non numerantur (si autem numerarentur, ad 326 accederent); plagulae autem sifris arabicis vetustioribus distinctae. Custodes, quos vocant, diligentissime vbi folium nouum incipit, adiecti sunt. Signum distinctionis vel interpunctionis, raro vsu venit, et saepe inepto loco ponitur. Est autem hoc ۞. Valde itaque dolendum, vt liber nitidissime exaratus typothetae erroribus sit conspurcatus, iisque adeo, praesertim in nominibus locorum propriis, fere scateat. (vid. supra *Praefat.* p. XII.)

Idem

l) Vid. Nachrichten von einer Hallischen Bibliothek T. IV. p. 382. "Die Handschrift des arabischen Textes dieses Auszugs ist in der grossherzoglichen Bibliothek zu Florenz." CLEMENT l. c. p. 123. . . . Abregé qui avoit déja été imprimé a Rome dans l'imprimerie de Medicis, sur le Manuscrit qui se conserve dans la Bibliotheque du Grand Duc de Toscane. — Ex HERBELOTO v. *Edrissi* desumta est haec notitia.

Idem liber mox titulum alium nactus est, qui fere sic sonat "جعرافيه الكليه في *De Geographia vniuersali* كتاب نزهة المشتاق في ذكر الامصار والاقطار البلدان والجزر والمداين والافاق *Hortulus cultissimus, mire orbis regiones, prouincias, insulas, vrbes, earumque dimensiones, et orizonta describens.* Romae in typographia Medicea MDXCII." *m*). Liber, inquam, idem est; editio eadem; non noua. Quae autem fuerit causa cur titulus originalis cum alio permutaretur, diu multumque frustra sciscitanti, tandem mihi innotuit specimen typographicum *Francisci Xav. Laire*, vbi leguntur haec *n*): "Tituli variatio in diuersis exemplaribus licet aliunde simillimis, maxime torquet eruditum autorem (indicis Casanatensis), cui quidem nulla superesse poterat difficultas, si meminisset hoc ipso saeculo et maxime ineunte XVI. ex librariorum fraude id saepe factum fuisse."

Editorem libri arabici equidem non noui. Coniiciunt nonnulli *o*) editionem hanc curasse *Io. Bapt. Raymundum;* sed, tacentibus *Erythraeo* in Pinacotheca *p*) et *Colomesio* in Italia orientali, tacentibus omnino autoribus, quos etiam inspexi omnibus, suspecta mihi quidem videtur eorum coniectura. Equidem non ignoro, *Raymundum* praefuisse Typographiae Mediceae; num autem inde colligi possit, eum curasse editionem *Edrisii?* subdubito.

Geogra-

m) De editione hoc titulo munita vid. (Jo. Hübners) Bibliothec. histor. Cent. I. p. 208.

n) Vid. Specimen historicum typographiae Romanae XV. saeculi opera P. Francisci Xaverii Laire, Sequano-Burgundi &c. Romae 1778. 8.

o) Vid. Die Merkwürdigkeiten der königlichen Bibliothek zu Dresden (aut. Götze) T. II. p. 223.

p) Scil. Vitam Raymundi scripsit Giovan. Vittorio Rossi (qui vulgo Janus Nicius Erythraeus) in Pinacothecae parte altera p. 27 sq.

Geographia arabica typis diuulgata, titulum habet, vt vidimus, fere eundem, quem Codices paullo ante descripti exhibent; opus autem *Edrisii* integrum nondum fuit prelo subiectum, sed in Bibliothecis adhuc latet. Epitomen esse librum, qui Romae prodiit, *Pocockius* testatur, cuius testimonium me certo sufficit. Est autem forte aliquis, qui de eo dubitet, cui argumenta exponenda sunt et breuiter dicendum, quibus de causis epitome operis integri habeatur.

1) Autores, in re literaria orientali versatissimi, et qui in bibliothecis Mss. orient. quasi domi sunt, geographiam hanc epitomen iudicarunt. *Herbelotus* multis in locis hoc ipsum affirmat, ac *Hagi Chalifae* assertis innititur, qui opus Edrisianum a nonnullis autoribus in epitomen fuisse redactum, testatur *q*). Testimonium sane luculentum, ex quo hoc saltem efficitur *Edrisii* opus fuisse abbreuiatum; sed, ingenue fateor, nondum sufficit ad demonstrandum, geographiam ipsam, quam nos habemus abbreuiatam, esse illam ipsam epitomen. Idem de testimonio *Okleii* statuendum. *Iste liber*, l. c. inquit, *qui Romae impressus est, est solummodo maioris operis epitome.* Ita quidem dixit; sed verbis fidem non facit, duo enim Mss. exempla, quae contulit, epitomen continere poterant; sed non continebant; loquitur nimirum

Okleius

q) HERBELOT s. v. *Edressah:* Al Scherif al Edrissi, auteur d'une géographie, *dont celle*, qui porte le nom de Nubie n'est qu'un abregé. *Idem* s. v. *Edrissi:* La Geogr. dite du Nubie, que les Maronites de Paris ont traduite en latin &c. *n'est que l'abregé de cet ouvrage.* *Idem* s. v. *Nazehat:* C'est cet ouvrage, *qui a été abregé par un Inconnu.* Tandem s. v. *Scherif al Edrissi* exhibet haec: *C'est l'Abregé* de cet ouvrage que les Maronites ont traduit & publié sans aucune bonne raison, sous le titre de Geogr. Nub. *Hagi Khalfa ajoute, que cet ouvrage a été abregé par quelques auteurs.*

Okleius de MSS. *Pocockii* et *Gravii* (iis scil. quae paullo ante descripsimus); ac *Pocockius* ex iisdem locum excitat, de vrbe Mecca agentem, qui tres iustas paginas explet, ac quem frustra in editione impressa quaeras. Libri titulum *Pococke* excitat eundem, quem paullo ante adscripsimus, adeo vt de libro dubitari non possit; autoris nomen item apponit, sc. *Scharif ol Edrisi* et ad marginem ita eum appellari monet ab *Abulfeda* et *Schehabeddino*; nec ergo de autore dubitatio locum habet *r*).

2) Oeconomia libri impressi, quibusdam in locis admodum compendiosa, epitomen esse geographiam impressam, satis contestari videtur. In exemplum propono Clim. II. sect. III; totius Germaniae descriptionem &c. Cf. omnino infra §. 11. not. w.

3) *Abulfeda*, vti supra vidimus, *Edrisium* saepius laudare consueuit; at si interdum euoluas opus *Edrisii*, quale nunc est, operam perdidisti *s*); ea vero, quae habet *Edrisius*, ab *Abulfeda* excitatus, quantum ego quidem contuli, ad verbum consentiunt,

r) Audi Pocockium l. c. pag. 222, vbi haec scribit: Meminit eius (scil. sepulchr. Ismaelis) nobilis auctor Scharif ol Edrisi, vt vulgo audit, in libro titulo tenus notissimo, vbi Mecchae descriptionem habet, quam totam hic apponere liceat (apposuit etiam l. c.) vt ita *auctorem ipsum* audiat, ea hic enarrantem, *quae Epitomator penitus omisit* Locum hunc ipsum post repetita vice typis describi curarunt Casiri, Wahl (vid. infra p. 458) et, paucis, pro sua methodo, immutatis, Gagnier ad Abulfed. p. 29. — Cf. quoque Pococke l. c. p. 373 vbi haec: Eius *epitome*, inquit, arabice prodiit Romae, latine Parisiis ex versione &c. — Sequi videtur Okleium Colomesius in Gallia orient. vbi p. 162 ita scribit: *Hic liber est tantum epitome maioris operis &c.*

s) Vid. Abulfedae Proleg. ed. Rinck l. c. p. 26. Tab. Aegypt. p. 23. et not. Michaelis ad l. c. nr. 210. p. 100. Tab. Magr. p. 15 et cf. loca ex Tab. Syr. supra iam excitata.

tiunt, idque pro more Arabibus conſueto, de quo paullo poſt dicendi locus erit, ita inueniri neceſſe eſt.

4) Parte quarta Climatis quinti percenſendas promittit *Edriſius* regiones رغوسة واسلونية (forte melius واسقلبونية) وجرمانية, *Raguſam*, *Sclauoniam* et *Germaniam*; in ipſo tamen illo articulo nihil de Germania offert *t*). Item p. 214. verſ. lat. ſatis ſe deſcripſiſſe circumſtantias vrbium Kaimachitarum refert Edriſius; at deſcriptio earum, quam nunc habemus de Epitomatore vix dubium relinquit. Cf. infra al Vâhâtarum deſcriptionem p. 490. not. z. &c.

5) Duas ſectiones in opere geographico typis deſcripto deeſſe, infra adnotabimus. In fine ſectionis tertiae tertii Climatis adiecta ſunt verba: لم يذكر الرابع (i. e. ſectionis quartae nulla fit mentio) quae vix neque *Edriſio*, neque ei, qui typis opus hoc deſcribi curauit, tribuas. Epitomatoris verba eſſe putem, quippe qui in hac ſectione nihil inuenerit excerpendi dignum *u*).

6) Excerptum, quod paullo ante ex Cod. Bodl. exhibitum, et vrbis Meccae deſcriptio, quae infra, vt verbis fidem facerem, denuo deſcriptum eſt; ſatis ſuperque librum abbreuiatum produnt; quibus adde fragmina, quae alia occaſione ex Cod. Abulfedae opus geographicum continente Pariſienſi collegimus et infra ſuo quolibet loco inſeruimus.

7) In

t) Vid. Bochart Epiſt. ad Rev. Smitt. T. II. miſcell. obſerv. criticar. nouar. (inde a p. 105 - 116) inſerta p. 110.

u) Epitomatori haec verba quoque tribuit autor libri: Nachrichten von einer Hall. Bibl. T. IV. p. 384. vbi haec: Der *Epitomator* muſs nicht für nöthig erachtet haben quartam partem des dritten Climatis beyzubringen, indem gleich auf den dritten Theil pars quinta folget.

7) In libri typis excusi ipsius limine epitomen esse legimus. Climati scil. primo praefixum est praesamen breue *v*), vbi quis se legisse librum &c. نزهة inscriptum, sibique non displicuisse refert; quum autem superflua quaedam ac saepius repetita inuenisset, sibi in mentem venisse ea resecare et — vt vno verbo dicam — in epitomen redigere. Neminem esse credo, qui in his epitomatoris vocem audire inficietur; sic prorsus refert epitomatores qui Livii et Trogi opera nobis surriperunt. Et haec fere sunt quae, nisi me omnia fallunt, cuique dubitanti, omnino persuadebunt, opus geographicum, quod Romae lucem vidit publicam, non esse idem, quod ex calamo *Edrisii* venit.

Quaeris, sine dubio, quis tandem ille sit, qui in compendium redegerit opus *Edrisii*? ego autem quid respondeam, non habeo. Christianum fuisse epitomatorem autores plurimi *w*) sibi persuadent; nec

v) Ita sonat praefatio laudata: اما بعداني وقفت علي الكتاب المسمي بنزهة المشتاق ۞ في احتراق الافاق ۞ وتاملت معانيه ومقاصده واستحسنت مصادره وموارده ۞ الا انه اكثر القول واعاد ۞ ونقص من ذكر بعض الاقاليم وزاد ۞ علي حسب ما احب واراد ۞ فاخذت من كلامه ما وافق المراد ۞ وما به الحاجة ماسة الي معرفة المراسي والبلاد ۞ ومن الله عز وجل اسال العون لا الله الاهو وهو حسبي ونعم الوكيل ۞ Bene monet BAUMGARTEN (in Nachricht v. e. Hall. B. l. c. p. 384): Man muss sich wundern dass diese Maroniten solches nicht bemerkt haben. Praefationes, quae praemissae sunt Climati secundo et tertio, autorem eundem procul dubio habent.

w) V. g. BAUMGARTEN in Nachricht von einer Hall. Bibl. Tom. IV. p. 383 sq. vbi inter alia haec: Doch die Beurtheilung seines Vaterlandes sowohl als ob er ein Christ gewesen, so diesen Maroniten zu

nec sine causa, vti equidem existimo. Vbi enim de rebus Christianis sacris sermo iniicitur verborum ambitu quodam gaudet, id quod inprimis in descriptione vrbis Hierosolymorum videre est; contra vero, vbi de religione Mohammedis ac omnino de rebus Mohammedanis agendum est, summae breuitati studet. Mirum certe non est, vt *autorem ipsum* hanc ob rem pro Christiano haberent *Sionita* aliique, quibus opus abbreuiatum esse ignotum fuit.

Verum enim vero licet epitome sit geographia arabica quae Romae prodiit, fides illius nihil, ista re afficitur. Epitomatori enim eandem fidem concedes, quam ipsi autori, si opus eius integrum consulere contigisset, reputando, solemne esse Orientalibus in scripturae quippe cultu haud amodum prouectis, vt autorem, quo vtuntur, ad verbum exscribant, illius artis, in qua nostri excellunt, mentem autoris concipiendi propriisque verbis iterum

zu Folge gemeiniglich geglaubt wird, möchte meist darauf ankommen, ob der Verfasser dieses Auszugs, der sich in der Vorrede selbst von dem Verfasser des Buchs Nozhat &c. unterscheidet, nicht jene Stelle von Nubien beybehalten und also wohl gar in Sicilien gebohren und ein Christ gewesen seyn kann, welches diese Maroniten nicht unterschieden haben. BAUMGARTEN praefat. ad Allgem. Welthistorie l. c. idem hoc exhibet. Cf. *Monatl Unterred* p. 875. vbi haec: Gleichwie nun aus der gedruckten epitomae praefation zu ersehen, dass der Epitomator nur das vornehmste excerpiret (scil. quod sibi praecipuum videbatur) also komme ich auf die Gedanken, dieser sey ein Christ, der auctor aber ein Muhammedist gewesen: Dahero denn der unter den Gelehrten entstandene Streit, was vor einer Religion der Geographus Nubiensis zugethan gewesen, leicht zu heben, und die Türkischen Sachen (s. res Mahommedanas) dem Auctori, die Christlichen aber dem Epitomatori zuzuschreiben. Imo res et Mohammedanae et Christianae auctorem habent *Edrisium*; epitomator autem res Mohammedanas, pro sua methodo et sua instituti ratione silentio praetermisit; contra vero res Christianas, omnino autem ad religionem christianam pertinentes vbique quam diligentissime excerpsit. — Cf. FABRICII Bibl. antiqu. p. 188.

rum reddendi, vel prorſus ignari vel parum curioſi. In rebus hiſtoricis id fieri, plane non eſt dubium. Non dicam de vetuſtioribus Hebraeorum monumentis hoc modo hacue methodo compilatis; de vno *Abulfeda* loquar, cuius Annales Moslemici hac ipſa methodo confecti atque exarati ſunt, vti iam diu ante me *Reiskius* obſeruauit *x*). Quod autem in rebus hiſtoricis fieri ſolebat, id etiam in deſcriptionibus geographicis et omnino in conſcribendis libris argumenti geographici factum eſſe vel ex hoc apparet, quod loca, quae *Abulfeda* ex *Edriſio* excitat, ad verbum conſentanea deprehenduntur; verum eadem ex cauſa, ſi interdum *Edriſium* deſcribit *Abulfeda*, epitomator autem hunc ipſum locum deſcriptum reſciderit, ne verbum, imo ne veſtigium, quod ſenſum aliquatenus proderet, deſcriptionis Edriſianae inuenire conceſſum eſt. Quae enim legebant eius modi ſcriptores ad rem ſuam facientia, ea verbotenus exſcribebant, nunc magnum verſuum numerum omittebant, donec iterum reperirent, quo vti vellent. Hinc itaque explicabis, cur in noſtra epitome ea, quae ſolum *Edriſium* ſpectant, ita expreſſa ſint, *quaſi de ſe ipſe diceret Epitomator*, vti de nauigatione in Hiſpaniam ac de tempore quo opus perfecit (non epitomator ſed ipſe) *Edriſius*. Fides igitur operis huius, quae teſtimonio aliorum autorum augetur magis et comprobatur quam debilitatur, hac parte quoque intemerata conſtitit adeoque

x) Vid. Reiskius in praefatione ad Abulfedae Annales Moslem. verſ. lat. p. 12. Abulfedam l. c. ex fontibus hiſtoriam hauſiſſe docet; de methodo autem ac ratione, qua iis vſus eſt ſic ſcribit: Qua in re tanta vſus eſt religione, vt ſaepe contigerit, quod ſtudio ſuo autorum verba retinendi debet, *vt de rebus, quae dudum deſiiſſent aetate ſua, velut de praeſentibus loqueretur.*

ſi totum librum opusque integrum haberemus loco compendii, locupletior nobis futurus fuiſſet auctor, verior autem ac fide dignior nullo modo.

Iam vero, quum pluris habeam veritatis *quam* dictorum meorum ac omnino opinionis meae rationem, exemplum, quod his ipſis diebus *mihi* innotuit, et quidem in contrarium, ſilentio praetermittere, nefas duco; lectorum arbitrio autem permitto, quae hucusque a me diſputata ſunt, vel arctius circumſcribere, vel, ſi plura habeant exempla *y*), plane delere. Locus autem, quem in animo *habeo*, extat apud Abulfedam *z*) et ſic ſeſe habet: قال ابن حوقل ولايعلم في داير العرب نهر ولا بحر يحمل سفينة فان قيل ان البحيرة المنتنة كذلك قلنا مصاقبه لديار العرب ليست منها i. e. In prouinciis Arabum, inquit Ibn Haukal, nullus dignoſcitur fluuius; aut aquarum confluxus, qui nauigia ferant. Aiunt quidem lacum al Montanah (ſ. foetidum, nempe Aſphaltitem, ſ. mare mortuum) eſſe huiusmodi. Verum dicimus iſtum lacum eſſe quidem prouinciis Arabum contiguum, ſed ad illas non pertinere. "Haec Abulfeda; iam addo notam Gagnieri ad vocem قلنا, quae ita ſonat" Mſſ. Hunt. ſolus قال *dicit, reſpondet,* ſcil. Ibn Haukal, qui hic vbique loquitur, *non Abulfeda, niſi quod verba eius non ad literam transſcribit, ſed pro lubitu immutat,* vt patebit conferenti; ſic enim ipſe Ibn Haukal in hoc paragrapho loquitur: فلا اعلم بارض العرب نهرا ولا بحرا يحمل سفينة لان البحيرة المنتنة التي تعرف بزغر وان كانت مصاقبة للبادية فليست.

y) Suſpecta mihi quoque videntur loca, quae infra occurrunt p. 227 et p. 242 ſi recte enim video verba autoris quoque pro lubitu librarii immutata ſunt. Sed cf. ſupra §. 8. collat. Cod. B. cum Text. ed.

z) Vid. ABULFEDAE Deſcript. Peninſ. Arab. ed. GAGNIER fol. p. 9.

فلبست منها i. e. Non noui in terra Arabum fluuium, aut aquarum confluxum, qui nauigia ferant. Enimvero lacus al Montanah, qui etiam (lacus) Zogar audit, eſt quidem contiguus deſerto, ſed non ex eo eſt. — Vbi vides ſenſum autoris ſui non verba reddi ab Abulfeda.

§. 10.

Obſeruationes miſcellaneae ad operis Edriſiani hiſtoriam literariam ſpectantes.

Subiungere liceat paragraphis praecedentibus obſeruationes ad hiſtoriam literariam geographiae Edriſianae, olim condendam, ſpectantes. Initium faciam ab iis, quae textum originalem concernunt.

1) Geographiam *Edriſii* arabicam, Romae typis deſcriptam, librum eſſe *omnium rariſſimum*, qui eius mentionem faciunt, ad vnum omnes facile conteſtantur *a*). Lubentiſſime equidem concedo, eum non quamcunque ornare bibliothecam *b*); iam quum eos duntaxat libros equidem rariſſimos iudicare conſueuerim, quorum exemplaria penitus diſtracta et diuen-

a) Vid. et cf. autores, quos laudat CLEMENT, in: Bibliotheque curieuſe hiſtorique (ou Catalogue raiſonné de Livres difficiles a trouver, par DAVID CLÉMENT. Tome Neuvieme. à Leipſic MDCCLX. 4.) pag. 121. Bibliotheca anonymiana Hagae-Com. apud Adrian Moetjens 1728. 8. P. II. p. 133. Catalogus Bibliothecae Petri Gribli, Delphis 1740. 8. p. 77. Frid. Gotthilf Freytag Analecta literaria, Lipſiae 1750. 8. p. 379. Bibliotheca Danielis Salthenii, Regiomonti 1751. 8. p. 145. Add. (Baumgartens) Nachrichten von einer Hall. Bibl. Tom. IV. p. 386. Methode pour étudier la Geographie de l'Abbe Lenglet du Fresnoy Tom. I. pag. 512. (a Paris 1742. 12.) Catal. Bibl. Schultenſii &c. Catal. Bibl. Michaelis &c. Biblioth. Roſtgardiun. (Hafniae 1726. 8.) p. 85.

b) Fatendum tamen, eſſe et apud exteros et in Germania inprimis Bibliothecas tum publicas, vti Gottingenſis, Dresdenſis &c. tum priuatas, vti Kulenkampii, Schuurreri, Hufnagelii &c. in quibus aſſeruatur geographia arabica Romae typis deſcripta.

diuendita inter omnes conſtat, de geographia arabica autem, teſte Adlero *c*) plus mille exempla adhuc venalia proſtent, non niſi libris rarioribus eam accenſeo.

2) Ex ſchedis literariis *Helmſtadienſibus d*) didici, opus *Edriſii* geographicum, idem tamen, quod Romae prodiit, in Monaſterio *Kesroan*, quod monti *Libanon* ſuperimpoſitum eſt, *literis Syriacis* deſcriptum, lucem vidiſſe publicam. Exemplar Syriacum poſſidet *Niebuhr*, Itineratorum, qui regiones orientales adibant, longe praeſtantiſſimus. Nouam, vel omnino verſionem ſyriacam, id equidem non iudico, ſed loco characterum arabicorum characteres ſyriacos fuiſſe adhibitos putem [quod ſcribendi genus *Karſchuni e*) vocant]. Forte corrigit nomina propria, quae exemplum arabicum corrupta exhibet et ita in criſi vtilitatis fructum conferenti praeberet.

3) Co-

c) Vid. Jacob Georg Christian Adler's kurze Ueberſicht ſeiner bibliſch kritiſchen Reiſe nach Rom. Altona 1783. 8. p. 73 ſq. vbi haec: . . . Von den mit dieſen Schriften gedruckten Büchern kenne ich die arabiſchen Evangelien, ein ſyriſches Miſſale zum Gebrauch der Maroniten, Avicenna, Euclides Werke, *die ſo genannte Nubiſche Erdbeſchreibung* und die Arabiſche Grammatik, Kaſſia, genannt, nebſt einigen Alphabeten. *Alle dieſe Werke ſind bey uns ſehr ſelten, aber bloß weil wir ſie nicht zu finden wiſſen.* Es ſind noch Exemplare *genug* im Pallaſt zu Florenz vorhanden, und ſie werden in der grosherzoglichen Druckerey daſelbſt öffentlich verkauft . . . Reſtant . . . von der Geographia Nubienſis in Quart, arabiſch, 1129 Exemplare — für 15 Paoli &c.

d) Vid. Helmſtädt litt. Zeitung (ad annum 1791) Beylage Decemb. p. 185, vbi: Von dem Auszuge iſt auch eine im Kloſter Kesroan auf dem Berge Libanon mit ſyriſchen Lettern gedruckte Ausgabe, wovon der Herr Juſtitzrath Niebuhr ein Exemplar beſitzt.

e) Vid. Niebuhr Itiner, Tom. II. p. 363 vbi . . . und ſowohl Kaufleute als Prieſter (zu Moſul) ſchreiben *Karſchuni*, d. i. arabiſch mit *ſyriſchen* oder ſeringaeliſchen Buchſtaben. Cf. autem *eiusd.* Deſcr. Arab. p. 92. Die Chriſten &c. in Moſul und Merdin &c. ſchreiben *Karſchuni* d. i. Arabiſch mit *chaldäiſchen* Buchſtaben, ſo wie die Maroniten auf dem Berge Libanon arabiſch mit ſyriſchen; die Griechen in der Gegend von Konie türkiſch mit griechiſchen &c.

3) Codex manuſcriptus geographiae huius in Bibliotheca Academiae Ienenſis aſſeruatur. Sequioris quidem aetatis autorem habet, ſcil. *G. H. Velſchium*, ſed accurate et nitide deſcriptus eſt *f*).

4) Erroneus eſt titulus, qui legitur in Catalogo Bibliothecae Marchionis de S. Philippe, T. II. Hagae-Com. 1726. 8. p. 171. vbi haec: Gabriel Sionitae Geographia Nubienſis *Arab. et Latin.* Paris 1619. 4. Forte hoc ipſum exemplar in animo habet autor Bibliothecae anonymianae &c. Hagae-Com. l. c. qui fere ita: "Gabriel Sionitae et Jo. Hesronitae Geographia Nubienſis, *Latine et Arabice* Paris 1619. 4. *rariſſ.*" Inter omnes enim conſtat geographiam arabicam non niſi ſemel prelo fuiſſe ſubiectam, idque Romae 1592. Fontem huius erroris detegere ſtudet *Clement g*) et aliqua ſaltem ex parte rem acu tetigiſſe videtur.

5) Particulam geographiae huius recudi curauit *Gregorio*, in libro, cui titulum fecit: "Rerum arabicarum, quae ad hiſtoriam Siculam ſpectant ampla

f 5 colle-

f) Vid. (Wilh. E. Tentzels) Monatl. Unterredungen &c. p. 874 ſq. vbi haec: Die Betrachtung anderer Jehniſchen Mſſtorum iſt viel zuträglicher. Man findet daſelbſt ein Arabiſches von des in Orientaliſchen Sprachen unvergleichl. verſirten Medici, Georgii Hieronymi Velſchii, eigner Hand, ſo deutlich und accurat geſchrieben, daſs ein Drucker alle Stunden daran anfangen könnte. Es iſt die Geographia Nubienſis &c.

g) Clement l. c. p. 122 ita habet: Il y a apparence que l'on avoit fait relier cette édition arabe avec nôtre traduction Latine dans un même Volume: & que celui, qui a fait ce Catalogue, n'aiant pas eu aſſez de lumiéres pour déchiffrer le lieu & l'année de l'Impreſſion de l'Editión de Rome (nota autem, ſine anno & loco comparuiſſe edit. Roman.) a crû qu'elle avoit vû le jour à Paris avec la traduction latine; & qu'il les a attribuees toutes deux à Gabriel Sionite. Haec Clement. Alia quae mihi in mentem venit coniectura, haec eſt: Catalogi laudati autor videns in ipſa verſione latina loca quamplurima characteribus arabicis deſcripta; absque vlla haeſitatione conatus eſt addere verba: *Arab. et Latin.*

collectio, opera et studio *Rosarii Gregorio*, eccles. Panorm. Canonici et Regii iuris publici Siculi professoris Ferdinandi III. pii felicis augusti auctoritate atque auspiciis edita. Panormi 1790. fol." Sectio nimirum libri descripti septima inscripta est: *Siciliae descriptio ex Geographia Nubiensi desumta nunc primum arabice et latine* castigatior prodiit (inde a pag. 105-127.) *h*).

6) Geographiam Edrisii arabice cum versione et notis denuo edere voluit *Georgius Hieronymus Velschius*, sed fato praeuentus omisit, teste *Ludolfo* apud *Tentzelium*. Versionem latinam iam prelo paratam ipse *Velschius* in scriptis suis passim laudat *i*).

7) Promisit editionem nouam cum notis ex Mss. arabicis depromptis, M. *Casiri*. Verba eius haec: "Quapropter amicorum votis indulgens, multa ex Codicibus arabicis Mss. excerpere decreueram, quorum ope et arabicum huius geographiae textum, vbi res postularet, praecipue in locis ad Hispaniam spectantibus, emendarem, et latinam versionem quamplurimis notis locupletarem. Sed aliis distentus studiis operi manum admouere necdum potui. Id

h) Librum GREGORIO nondum vidi; excerpsi autem eius titulum ex: Allgem. Lit. Zeit. vom Jahre 1792. T. III. p. 490 sq. vbi p. 493 censura haec: Die Castigationen sind auch nicht so zahlreich, als man nach der *gegründeten* Klage in der Vorrede über die vielen Unrichtigkeiten im Text und in der Uebersetzung erwarten konnte. Iam verbis fidem facit censor huius libri acutissimus; sed castigationes eius describere hic non est locus.

i) LUDOLF apud TENTZEL l. c. ita refert: Allein *Velschius* ist Willens gewesen den arabischen Text mit einer lateinischen Version zu conjungiren und notas drüber zu machen, wie aus des Schroeckii Memoria Velschiana p. 65 zu ersehen. Er hat auch selbst in seinem Werk de Vena Medinensi zum öftern seine Version allegieret, wiewohl nach seinem Tode alles stecken blieben. Cf. FABRICIUS in Bibl. antiqu. p. 130. et CASIRI T. II. p. 13. qui ex FABRICIO hoc idem notauit.

Id tamen, si quid otii aliquando nactus fuero, me, Deo fauente, praestiturum esse non diffido *k*)." Num autem promissis steterit et vnquam manum operi admouerit *Casiri*, equidem nescio.

Et hae sunt obseruationes literariae quae spectant ad textum arabicum typis descriptum; quibus subiungere liceat notas quae libri laudati versiones concernunt.

8) In linguam latinam conuertisse geographiam *Edrisii* arabicam *Gabr. Sion.* et *Ioan. Hesron.* Maronit. supra iam notatum fuit. Occupat haec versio pag. 278 sine Dedic. Praefat. et Indice. Dedicarunt eam scil. Maronitae Illustrissimo Viro D. Domino *Guilielmo Du Vair* Episcopo et Comiti Lexouiensi Regi Christianiss. a Sacris Franciae Sigillis. Cuius admonitione autem factum, vt versionem suam conficerent, ipsi in epist. dedicator. profitentur his verbis: "Cum nos e longinquo terrarum regione aduenas, blando, vt solebat caeteros omnes, excepisset vultu, doctissimus ille et nunquam satis laudatus *Iacobus* (*Aug.*) *Thuanus*; pro ea, qua nobiscum familiaritate plerumque vsus est, inter varios de variis rebus sermones hortabatur, vt geographiam arabicam, Romae, typis Mediceis editam, Latino idiomati, quod vtrumque nostro ore caderet, donaremus. Nos viri tanti monitis, quae mandata potius credidimus, dum additis denuo stimulis opus illud percupide efflagitare videretur, doctissimi *Scaligeri*, quem vnice diligebat, epistolis, ni potius illarum rerum addiscendarum studio illectus, quas enarrantibus nobis, ex eo libro, cuius autorem esse

Nubam

k) Vid. Casiri Tom. II. p. 13.

Nubam deprehenderemus, caeterorum geographorum diligentiam; vel cum miraculo, superare intelligebat, manum operi admouere saepius conati &c." Epistolam dedicatoriam excipit praefatio Maronitarum, quae de patria, religione &c. *Edrisii;* deque variis mensurae generibus &c. exponit. Iam sequitur geographiae versio ipsa, non ea tamen, qua exspectari forte poterat, diligentia et assiduitate, confecta. In versionem Climatum priorum curam quidem collocatam equidem deprehendi laudabilem; climata autem, scil. V. VI. et VII. fere neglexerunt. Haud raro enim, vbi nomina geographica non statim in oculos incurrebant, versionis loco, ipsa vocabula arabica in chartam coniiciebant; iure ergo *Herbelotus*, alii, saepius versionem hanc hallucinari, iudicarunt *l*). Ad calcem versionis latinae, quam excipit Index: "De nonnullis Orientalium Vrbibus, nec non indigenarum Religione ac moribus tractatus breuis a *Gabr. Sionita* Professore et Interprete Regio ac *Ioanne Hesronita*, Interprete Regio adiectus." Pag. occupat 54. De fontibus, quibus vsi sunt in conscribendo hoc tractatu ipsi pag. 1. ita referunt: "Ne vero illa a Nobis nullo authore dicta aut commemorata aliquis crederet, ea omnia ex *Iacob Ben Sidi Aali* libro in Moslemannorum dogmata atque mores; ex *Iusof Ben Abdillatif* virorum illustrium genealogia; ex *Mohammedis Ben Casem* horto rerum delecta-

l) Herbelot v. *Rogiar* ita iudicat: l'Abregé . . . nous a été donné avec une version latine assez fautive par les Maronites. Cf. Michaelis not. ad Abulfed. passim. Suspectae sane videntur laudes, quibus hanc versionem ornarunt Gravius; (vid. supra §. 7. not. d) et Vallius cf. Jo. Bapt. Vallii *Altissiodorensis* Gratulatorium exastichum Gabr. Sionitae et Jo. Esronitae, Maronitis, de Geographiae Nubiensis versione latina. Paris 1619. 4.

delectabilium atque aliis quos inter legendum laudatos reperies, breuiter excerpsimus." Qui tractatus post denuo prelo subiectus comparuit, s. t. Arabia, siue Arabum, vicinarumque gentium orientalium leges, ritus, instituta, mores et historia. Amstelod. 1635. in 16°.

9) In linguam Italicam quoque conuersa est geographia *Edrisii*, num autem integra, aut saltim ex parte, me quidem fugit. Versionem enim illam non vidi; sed eam commemorans sequor *Casiri*, qui l. c. ita refert: "Eiusdem etiam interpretatio quaedam Italica Ms. autore D. *Placido Macri*, Melitensi m), sed omisso temporis, quo facta est, indicio, laudatur ab *Augustino Inveges* Parte I. Annalium Ciuitatis Panormi, quos italice confecit, in *Apparatu* ad eosdem op. 1. p. 15."

10) In linguam anglicam conuersa est *Edrisii* Africa; sed tantummodo caput, quod de regionibus interioris Africae tractat. Valde abbreuiata et nimis compendiosa est haec versio. Extat s. t. Abstracts out of *Nubien Geographie*, and *John Dos Santos* East-Ethiopia, in: *Sam Purchas* Pilgrimes, containing a history of the World in Sea-voyages en Lande-travels by Englishmens and others. London 1625 sq. Tom. II. qui Itinera &c. in Africam colligit.

Haec de versionibus geographiae Edrisianae, quae scil. mihi innotuerunt. Addere liceat obseruationes de libro quodam cuius autorem vel falso *Edrisium nostrum* facit *Herbelotus*, et de consensu *Ibn al Vardii* cum *Edrisio*.

11) Sci-

m) Nomen hoc ex Colomesii Italia orientali omnino exulat.

11) Scilicet Herbeloto autore Librum *de Pyramidibus Aegypti* quoque *Edrisius* conscripsit eumque sacrum fecit Principi *Malec al Camel.* Prouocat quidem Herbelotus *n*), ad Geographiam Edrisii quippe quae hoc ipsum assertum contestetur; sed egregie fallitur. Malec al Camel enim longe post *Edrisium* Aegypto praefuit; obiit nimirum A. Heg. 635. p. Chr. 1237. *Edrisius* autem floruit A Heg. 548. p. Chr. 1153 *o*). Sed quid plura? *Herbelotus* se ipsum emendat et veriora docet s. v. Edrissi *p*).

12) Neminem deprehendi inter Geographos Arabum, quos ego quidem vidi, qui magis conueniret *Edrisio*, quam *Ibn al Vardius.* Ad verbum sequitur interdum *Edrisium*, vti infra passim a nobis obseruatum est; vnde colligo, *Ibn al Vardium* vel ante oculos habuisse opus *Edrisii* ipsum, vel cum autore nostro ex fonte eodem hausisse. Teste *Casiri q*) *Edrisium* in subsidium vocauit *Ibn al Vardius;* ait nimirum ... *Al Vardi*, qui librum e variis scriptoribus

n) Herbelot v. *Camel al Malek al Camel* ita refert: *Scherif al Edrissi* dedia al Malek al Camel son livre des Pyramides l'Egypte, *comme il* témoigné lui-même dans sa Géographie. Nec Epitome Edrisii hunc locum exhibet, nec opus eius integrum (quod Herbelotus non consuluit) olim aliquando exhibebit; res enim ipsa falsa; vid. not. sequ. p.

o) Ex Herbeloto tamen irrepsit hic error in: Allgem. Welthistorie T. XXI. Hal. 1760. 4. p. 184.

p) Herbelot v. *Edrissi* nimirum ita scribit: *Al Scherif Gemaleddin Mohammed Ben Ali Al Aziz*, porte ce surnom, parce qu'il étoit de la meme race que le precedent (sc. Edrisius Noster). Il a composé un livre sur les Pyramides d'Egypte qu'il dedia à Malek al Kamel Sultan d'Egypte, de la race des Jobites; & neveu de Saladin. Ce livre a pour titre *Anvar âla al agram fi Kaschf ân asrar al Ebram*, Lumieres sur les mysteres ou Hieroglyphes des pyramides. Il mourut l'an 623 de l'Hegire.

q) Casiri l. c. T. II. p. 1. cf. Notices et Extraits &c. T. II. p. 30 sq. Köhler Prooem. ad Abulfedae Tab. Syr.

ribus Naſſireddino videlicet, Thuſeo, Ptolemaeo, Balkhenſi, Maſſudeo, Ebn Athir, Maracenſi *Alcharipho Eldriſi* atque aliis collectum Schahino Arcis Alepenſis Praefecto dedicauit.

Iam in gratiam eorum quibus Geographia *Edriſii* Arabica ad manus eſt, vt fidem collatione inſtituenda verbis facere liceat, *Ibn al Vardii* Terrae Nigritarum deſcriptionem huc reuoco *r*). Ita autem ſeſe habet: . . .

وهذه البلاد كلها بلاد السودان واولها من المغرب الاقصي الي المشرق الاقصي علي حكم ربع الدايرة فاول بلادهم من المغرب الاقصي ارض مغراره ومن مدنها المشهورة المعظمة اوليلي وهي في البحر وبها الملاحة المشهوره التي يحمل منها الي ساير بلاد السودان ۞

وسلي وهي مدينة كبيرة علي نهر النيل وهي مجتمع السودان واهلها ذو باس ونجدة وملكها مومن ۞

وتكرور وهي في جنوبي النيل وغربيه وهي مدينة كبيرة وبها امم عظيمة من السودان وهي مقر ملكهم وببلادهم معدن الذهب ويسافر اليها اهل المغرب بالصوف والنحاس والخرز والودع ولا يجلبون منها الا الذهب العين ۞

ولملم وهي مدينة متوسطة وعندهم معدن الذهب وباقي ارض مغراره صحاري وبراري ومغاوز لا عمارة بها ولا سالك لقلة الما والمرعي وشماليها ارض غانه وجنوبيها الارض من الربع الخراب ۞

ارض ونقاره وهي شرقي ارض مغراره وهي ارض واسعة ومن مدنها المشهوره ونقره وهي بلاد التبر والطيب وهي جزيرة علي صفة المحيط وطولها ثلثماية ميل وعرضها ماية وخمسون ميلا والبحر

r) Particularum ſcilicet, quae *Lundae* (vid. ſupra p. XVI.) prodierunt, *ſexta* medio menſe Maii anni 1789 ſub praeſidio M. ANDREAS HYLANDER defenſa, partem aliquam Terrae Sinarum et Terrae Nigritarum adumbrat. Qua quidem deſcriptione huius Terrae collata cum Edriſiana, de IBN AL VARDIO iudicium, in huius libri editione prima propoſitum, repetere me non taedet. Eſt autem hoc: "Ad firmanda EDRISII aſſerta vbique eum adhibere nollem; ſed ad emendandum textum inprimis nominum propriorum admodum vtilis videtur."

البحر محيط بها من جهاتها الثلاث والنيل في زيادته يغطي اكثر هذه الجزيرة واذا نقص الما عنها خرج اهل تلك البلاد يبحثون في ارضاها (ارضها) علي التبر فيحصل لكل واحد منهم ما قسمه الله له يخرجون الي التفتيش فقرا فيرجعون وهم اغنيا وملكهم ارض مختصة به لا يدخلها الا اجناده فيجمعون له كنوز لا توصف فياتون به الي مدينة سلجماسه (leg. سجلماسه) من الغرب فيضربونه دنانير ولذلك اهل سلجماسه (سجلماسه) جميعهم اغنيا ❁

وسمقاره وهي مدينة متوسطة وفي شماليها قوم يقال لهم بغامه برابر رحالة لا يقيمون في موضع ويرعون جمالهم وابقارهم علي ساحل نهر ياتي من جهة المشرق يصب في النيل ومعاشهم من اللحم واللبن والسمك ❁

وغيناره وهي مدينة علي صفة النيل وعليها خندق محيط بها واهلها ذون باس ونجدة وهم يغيرون علي بلاد لملم ويأسرون منهم ويبيعون في البلاد ❁

ارض الكركر وهي مملكة عظيمة واسعة ولها ممالك كثيرة ومدينتها تسمي باسم اقليمهم كركره وهي علي نهر يخرج من ناحية الشمال ويجوز عنها بايام ويغيض في رمال في الصحرا كما يغيض الفرات وبها من السودان امم لا تحصي وملكهم عظيم الشان كثير الجنود ولهم زي حسن وحليتهم الذهب الابريز الا العولم فان لباسهم الجلود المدبوغة وهي متصله ببلاد معادن الذهب يقال ان الارض عندهم كلها ذهب ولهم خط لا يتجاوزه من وصل اليهم من التجار ومعه متاع لكن اذا وصلوا الي الخط وضعوا متاعهم عليه وانصرفوا فاذا كان الغد اتوا الي امتعتهم فيجدوا عنده كل متاع شيا من الذهب فاذا رضي احدهم اخذ الذهب وترك المتاع وان لم يرض ترك المتاع والذهب الي غد فاذا كان الغد وجد زيادة عند متاعه فان رضي رفع الذهب وان لو يرض تركه الي ثالث يوم فمن وجد زيادة اخذ الذهب والا رفع متاعه وترك الذهب او اخذ الذهب من غير زيادة (l. زيادة) وهكذا تفعل تجار القرنفل في بلادهم في القرنفل وربما تاخر بعض التجار بعد فراغه من البيع والمعاوضة ويضع النار في الارض فيسيل منها الذهب فيسرقه ويهرب وان . . . .

Quae

Quae sequuntur continet particula septima, qua autem careo; omnino autem me fugit, num ea vnquam in lucem fuerit emissa; rarissime enim ad nos perueniunt Commentationes quae in Suecia conscribi quotannis solent.

§. II.

Iudicium de opere Edrisii.

Primus est, quod sciam, *Abulfeda* qui de opere *Edrisii* geographico sententiam tulit. Inuehitur in eum quod *Haukalidem* secutus, longitudines et latitudines obseruare neglexerit *s*). Idem reprehendit *Hagi Chalifa*, vti ex *Herbeloto* scimus *t*). [Rationem tamen *Edrisii* secutus est *Abu Obaid*, Cordubensis, antiquus sed incertae aetatis autor, qui quoque, omissis latitudinis et longitudinis mensuris, ad distantiam locorum tantummodo respicit, vt in iis videre est, quae infra, in Aegypti descriptione ex illo exhibebimus *u*).] Quam culpam autem nemo, credo, *Edrisio* facilius condonabit, quam qui vel ipsius *Abulfedae* positiones — ex quibus paucissimae Mathematicis nostris placebunt — vel omnium geographorum veterum aut ipse examini subiecerit, aut subiectas diiudicauerit, quique idem progressus, quos in hac Geographiae parte nostri fecerunt, obseruauerit.

Recen-

s) Vid. REISKII versionis initium.

t) HERBELOTUS s. v. *Scherif al Edrissi* vbi . . . et il remarque que le seul défaut de cette Géographie, est que le Longitudes ni les Latitudes, n'y sont pas marquées. Reprehensionem hanc repetit FABRICIUS in Biblioth. antiquar. p. 188.

u) Vid. de opere ABU OBAID Cordubensis, CASIRI in Bibl. T. II. p. 2.

Recentiorum de eo sententia multo sane differt a popularium censura. Non enim defuerunt ex eo tempore iam, quo literae arabicae nostris arridere coeperunt, doctrina aeque ac iudicio exasciato viri celebres, qui auctoris nostri laborem summa laude exornarent. Maximam adeo mouere potest admirationem, quod solus Noster de *Renaudoti* tribunali seuero — summo enim iure ac rigore cum geographis arabicis egit — incolumis sit elapsus. Sane mihi non possum temperare, quo minus de geographiae huius praestantia autorum quorundam recentiorum sententiam ac iudicium referam, addito in fine iudicio meo quali etiam cunque.

G. Sionita, in Epistola dedicatoria p. 2. ita scribit: "Quis autem opus istud, quod a nobis Tanti et Tales Viri (J. Thuanus, Scaliger &c.) ardentissimo desiderio expostularunt, non sit grato animo amplexurus? cum illud praesertim, res ad haec vsque tempora nobis incognitas, ac supra illud omne, quod mirari solitum est, mirabiles, contineat, multaque naturae secreta tanta indagine ac diligentia obseruata, vt nihil aut incuria omissum, aut oculis sagacibus non perlustratum, relictum videatur. Maximam certe lucem iis omnibus, qui longinquis peregrinationibus aut naturae prodigiis ac thesauris delectantur, adferet. . . . Hanc (p. 4) Nubae Geographiam tuo dicatam nomini . . . offerimus, vt quotiescunque animum oblectare libuerit notitia regionum longinquarum, istum authorem, qui mira diligentia eas descripsit, percurrere et ab eo quicquid volueris, perquirere possis. Is enim tam facili methodo orbem totum, Asiam praesertim atque

Afri-

Africam descripsit, vt quod ab ipso desiderare queas, nihil reliquum fecerit. Praecipue vero, vbi de Arabiis anquirit, nullas vrbes, oppidula, castella, montes, flumina, fontes, puteos, hortos, diuersoria, plantas, innominata relinquit, vt vel saxis ipsum vocabulum dedisse deprehendatur. Insuper de incolarum moribus, viuendi ratione, vtriusque temporis studiis aut exercitiis, deque commercio ac lucris, deque auri, argenti, metallorum, gemmarum, lapillorumque fodinis tali etiam diligentia scripsit, vt caeteris ad sua vsque tempora scriptoribus palmam praeripuisse credatur. Mirabamur quidem inter meditandum vtriusque linguae commutationem, quo lepore res a se descriptas Nubia noster condierat, quotque nubes, aut aliorum nugas perspicacis ingenii sui radiis fugarat. . . . *Idem*, in praefatione ad Lectorem in honorem Nostri scripsit haec: . . . Geographiam istam variis iisque nouis atque praestantissimis eruditionibus refertam, ex arcanis arabicae linguae inuolucris in lucem explicare proposuimus. . . Nefas enim esse duximus, ferre scriptorem hunc Arabem tam luculentum, tam eruditum, et vt Casauboni verbis vtamur sane optimum ac dignum qui in vulgus nosceretur, tot saeculis ignotum manere. . Scriptorem, inquam, cuius laudem eximiam vel inde colligere liceat, quod apud eruditissimos, nec vnquam satis celebrandos Cardinalem Perronium, Jacobum Thuanum, Scaligerum, Casaubonum f. m. V. et Thomam Erpenium . . . sit fueritque semper commendatissimus. Quis enim horum Authoris praefati dignitatem maxima cum vtilitate coniunctam aut ore pleno saepius non praedicauit,

dicauit, aut ſcriptis teſtatum non reliquit? Praeterea videbatur nobis iniquum non commune facere emolumentum certiſſimum quos et viros literatos ex eiusdem Authoris pleniſſima circa regiones orientales narratione et Arabicae linguae ſtudioſos ex eius elegantiſſimo ſermone Arabico percepturos eſſe noſcebamus. Igitur haec orbis deſcriptio quam Arabs iſte Veterum more Geographorum in Climata ſeptem diuiſit, continet praecipue exactam totius Aſiae Africaeque regionum ſcilicet Europaeis huc vsque non ſatis cognitarum explicationem. Verum de partibus Europae vtpote Arabi ignotis (Hiſpaniam ſi demas, quam ipſe, quoniam perluſtrauerat, vt innuit p. 148 non minore quam modernus quisque praeſtare queat diligentia, deſcribit) breuem idem author tractatum contexit. In diſtantiis locorum aſſignandis quandoque magis, quandoque minus praefigit." — Quae quidem laus a *Sionita Edriſio* noſtro impertita, nimia, vt videri poteſt, quandoquidem vino vendibili non opus eſt ſuſpenſa hedera, nihilominus tamen merita ac debita, a nobis ad literam excerpta fuit, non ſolum quoniam liber, ex quo deſumta eſt, in catalogo librorum rariorum haberi ſolet, ſed potius, quoniam Sionitae encomium vt autographum quilibet fere, qui, vt cum *Plauto* loquar, eum laudibus laudare voluit, deſcribendum ſibi ſumſit.

Okleius l. c. breuiter lectionem Geographiae Edriſianae hiſce Philarabibus commendat verbis: huius libri ſtylus eſt facilis, conciſus, et elegans, cuius lectio reliquis hiſtoricis et Geographis legendis plurimum conferet.

Voſſius

Vossius de disciplinis mathematicis pag. 251. Scriptorem nostrum praeclare de orbis descriptione, Asiae praecipue, Africae et Hispaniae promeritum vocat; subditque Arabiam ita ab eo describi, vt nihil vnquam accuratius sit reperire.

Bochartus in Epistolā ad R. Smit p. 109 haec de nostro sentit: In describenda Africa mihi excellere videtur; itemque partes sibi proxime positas ita exsequi, vt neminem ipsi comparare eorum, quotquot vnquam vidi, audeam. Multis in locis nec fontem negligit, nec scopulum, nec montem, nec fluuium, nec aliam quandam rem notatu dignam. Europae nihil bene nouit, praeter Hispaniam, quam egregie exposuit. Caeteras regiones per transennam, quod aiunt, adspexit, et nihil infelicius tractauit quam Germaniam, cuius fere nihil norat, si ex ignoratis locorum nominibus, quo quid quaeso facilius? iudicandum erit. — Testes vocat Bochartus Clim. V. sect. II. IV. Clim. VI. sect. II. IV. quibus excerptis subiungit (p. 114): Certe hic videtur subesse insignè aliquod mendum: cum neque fieri possit vt me plane lateant tot vrbium nomina, quas nobiles et primarias esse dicit; praeterea pleraque haec nomina mihi nihil habere videntur, quod Germanum genium sapiat. —

Abraham Hinckelmann in Praefatione ad Alcoranum de Arabum Historiae, Chronologiae et Geographiae vtilitate differens, ait: Interim monere nos possunt Geographia Nubiensis et quae ad Alferganium Golius adnotauit, quantum adhuc emendandum restet. (Videsis plura apud Fabricium in Biblioth. antiquaria p. 129 sq.)

Vera obseruatio est, quae in *Miscellaneis Leibnitianis* p. 421 occurrit, atque sic sese habet: Qui Geographo Nubiensi vti cupit, delineet prius mappam vniuersalem. Multa ibi habentur nobis plane incognita.

Baumgarten (in Nachrichten von einer Hall. Bibl. IV. 384.) haec de Nostro sentit: Die Erläuterung selbst ist ziemlich ausführlich, auch mit manchen Merkwürdigkeiten angefüllt; ohnerachtet der Verf. des Auszugs gleich anfangs meldet, viel weggelassen zu haben. Asia und Afrika werden sehr gut beschrieben; bis nach Spanien ist der Verf. selbst gekommen, welche umständliche Beschreibung davon das ersetzen muss, was ihm an der genauern Kenntniss der übrigen europäischen Länder fehlt.

Reiskii, qui nouissimis temporibus principatum eruditionis arabicae tenuit, censurae, ex parte adstipulari, nemo recusabit. Vid. eius Prodidagm. &c. p. 228. vbi haec: Geographus sic dictus Nubiensis est rarus liber et bonae notae. Multo plura locorum exhibet, quam Abulfeda. Sed ordinem sequitur deteriorem. Obscurior est quam ille, et lacera fere dat et hiulca omnia, maioreque cum cura quam Abulfeda legi meretur.

Michaelis (arab. Gramm. &c. Vorr. p. LVI.) in laudem Edrisii haec scripsit: Ein groser Theil von dem, was wir vom innern Africa wissen, und noch auf unsern Landcharten stehet, ist blos aus dem Nubischen Erdbeschreiber genommen: es verlohnt sich der Mühe, diese Quelle zu kennen, wäre es auch nur deswegen, weil in der Geographie alles

in

in einer ſteten Veränderung iſt. Denn manche Königreiche, die in unſern beſten Landcharten bloſs auf ſeinen Glauben ſtehen, mögen vielleicht jetzt nicht mehr ſeyn, ob ſie gleich im 14ten Jahrhunderte (floruit Edriſius 1153. A. C.) an den Orten waren, wo ſie der Erdbeſchreiber hinſetzt.

Multa ſane ſunt, eaque vtilia, quae ex iſto geographico opere diſces. Diligentiſſimus eſt profecto Arabum, quos ego quidem vidi; vrbium, oppidorum arciumque numerum praeſertim in ea Africae parte, quam *Abulfeda* ſub Tabula Magrab complectitur, i. e. Africa ſeptentrionali, licet non multum a litore recedat, exhibet maximum; nec in Nigritarum terrae deſcriptione tam ieiunus eſt atque exilis, quam ex *Niebuhrii* iudicio forſan aliquis coniiceret *v*). Qua in locorum abundantia non deſiderabis pulchras obſeruationes, quibus opus ſuum diſtinxit, nunc incolarum mores et inſtituta, nunc mercaturam, nunc progreſſus, quos in artibus fecere, nunc terrae naturam foetusque reſpicientes et id genus ſimilia *w*). Liceatque fateri, inter Arabes, quos euoluere contigit, tam in lingua ipſa, quam in verſione, me illum ante omnes manibus terere iuuaſſe.

Arabum Geographos, neglecto, ſiue propter ignorantiam, ſiue propter miraculorum rerumque

 inau-

v) Niebuhr l. c. p. 988. . . . Weil der Scherife Edris uns von den Städten in Africa *nicht viel mehr als bloß die Namen ſagt*; ſo habe ich meine mündlich erhaltenen Nachrichten mehr mit Leo verglichen.

w) Praeterea in eodem opere Aldrisius copioſe de plantis agit, quae in regionibus quibusque praecipuae habentur: quas quidem in Compendio Nubienſi vix reperies memoratas; quasque Albaitharus noſter in Libris de *Re herbaria* ſub nomine Aldrisii paſſim laudat. — Verba ſunt Casiri l. c. T. II. p. 12.

inauditarum monstrosarumque amorem, veritatis studio, lectoribus nugas vendere, ac fabulas obtrudere, vetus est ac fere communis accusatio: quae si omnino iusta esset, Nostrum tamen ab hac culpa, si non prorsus vacuum, tamen non pariter ac caeteros, eius reum inuenies. *Herodoti* enim more, si mira ac fere inaudita narrat, per قالوا &c. ὡς φασι, initium enarrationis facere solet, lectoribusque iudicium permittit, adeoque nimiae credulitatis probro se liberat.

Tum, quod geographis arabicis culpae dat *Reiskius x)*, quod scilicet compilationes modo consuant, de *Edrisio* minus hoc quam de *Abulfeda* v. c. valet. Noster enim non vndecunque congesta fragmina ita compilauit, vt si de conditore vrbis e. g. loquitur, simul de terrae bonis verba immisceat. Vno tenore eum fere semper leges; excitat interdum quidem fontes, sed ita, vt lectionem minime turbent.

Habet autem *Edrisius* quoque quae non probes. Huc inprimis referri potest methodus. Diuidit, scilicet, more *Ptolemaei*, cuius geographiam in linguam suam conuerterunt Arabes (vid. infra de fontibus operis Edrisii), omne opus geographicum in septem Climata; (vid. infra §. 14.) quodcunque Clima in decem sectiones, quae semper ab occidente ad orientem progredientes sese inuicem excipiunt. Ordinem hunc *Reiskius* iam *Abulfedae* deteriorem iure compellauit. (vid. paullo ante.) Tum posses reprehendere eum, certo ordine non obseruato, quod inpri-

x) Videsis notam eius ad prooemium KOEHLERI Tab. Syr. Sic paucis ibi REISKIUS: Congerere norunt construere minus. KOEHLERUS l. c. plura quoque scripsit, quae legi omnino merentur.

inprimis decebat geographum, (qua in re tamen haud raro Climatum diuisio ei obstabat) vrbes; oppida &c. apposuisse, quas nescis, ad quam ditionem dominumue referas; inprimis hoc de ea operis eius parte valet, quam *Abulfeda* sub Tabula Magrab descripsit. Hoc iam questus est *Shawius*; exempla rei huius de quadam etiam Asiae parte exhibet *Büschingius* y). Nos ipsi in libello nostro saepius haesimus incerti, vbi nullum accedebat ex aliis scriptoribus auxilium.

Noli autem putare, plane sine ordine versatum esse in re *Edrisium*. Operam post dabimus (in praefatione ad Sect. II.) vt ordinem a nostris non alienum, quem forsan, ni per Climata distribuisset opus, secuturus erat, retegamus.

Lapsus est quoque interdum (quis autem Geographus non labitur?), vt passim monebimus. Conf. interea *Michaelis* ad Abulf. Aeg. not. 276. p. 126. et not. 232. p. 109.

Repetitiones interdum offendunt, sed tam rarae sunt ac eiusmodi fere, vt in quolibet libro geographico, quem nihilominus laudas ac probas, haud minus occurrant. Quae proinde omnia ita sunt comparata, vt libri autoritas et fides inconcussa maneat; contra miraberis *Edrisii* dicta optimorum scriptorum adsensu, de quorum fide nemo facile, quantum ego quidem scio, dubitauit, quales sunt *Leo Africanus* inter veteres ac populares, *Shawius*

g 5 ac

y) SHAW l. c. p. 4. L'Abbreviateur d'Edrisi place dans son troisième Climat tant les villes, que les villages de cette partie de la Barbarie de meme que les endroits qui en sont le plus à l'Ouest ou à l'Est, *sans les partager autrement en Royaumes ou en Provinces.* Editio II. SHAWII et versio germ. hoc paragrapho caret. Vid. et BÜSCHINGII Descript. Asiae ed. 2. p. 502 et 614.

ac *Niebuhrius* (vid. Aegypti descript.) inter recentiores, comprobari. Dolendum itaque non vniuersum *Edrisii* opus typis exscriptum haberi, praesertim cum in impressa epitome ipsa, praeter ea quae amputauit Breuiator, duae partes vel sectiones, nempe *Climatis II. sectio II. et Climatis III. sectio IV.* plane desint, quarum prior nos inprimis detrimento adfecit, quod, nisi me omnia fallunt, partem aliquam Africae complectebatur. Miror sane Virorum, qui exemplaria totius operis manibus tererent, neminem ad hoc attendisse et quae omissa sunt, indicasse.

Mirum tandem mihi visum est et notatu dignum, quum nullum alias, etiam grauissimi momenti librum fere legeris arabico idiomate conscriptum, cui non poetarum flores inserti sint, hos omnino nullibi in Edrisii libro deprehendi.

§. 12.

Fontes operis Edrisii.

Inquirere in fontes, ex quibus sua hausit geographus noster, inprimis cordi curaeque mihi fuit; magni enim mea intererat de eius autoritate certiorem fieri. At quem mihi proposueram finem vix potui attingere; est enim curta supellex eorum quae de autoribus, quos passim laudat *Edrisius*, a me dici possunt. Scripta nimirum, quae idem ante oculos habuit, nunquam vidi, de eorum fide ergo et autoritate quid in medium possem proferre, non habeo. Quare iam in eo fui, vt totam hanc paragraphum rescinderem; nolui tamen facere, ne quid desideraretur, quod forte alii hic exspectarent. Pauca ergo, quae hunc in finem collegi, iam profero.

1) Ex-

1) Excitauit saepius *Edrisius* noster z) *Hasanum Ben al Mondar*, حسان بن المندر, autorem libri Mirabilium (كتاب العجايب), de cuius persona et opere pauca et vix notatu digna, quae nobiscum communicauit *Herbelotus*, infra adiiciamus a).

2) Laudauit Noster *Ptolemaeum Pelusium*, (بطلميوس الاقلوذي) eiusque librum b), qui الجغرافيه (*Geographia*) inscribitur. Est is, vt videtur, *Claudius Ptolemaeus*, Pelusio, Aegypti vrbe, olim satis celebri, oriundus, qui a. p. Chr. n. 161 vixit et libros geographici argumenti reliquit septem, quos in vernaculam linguam transtulerunt Arabes. Apud *Abulfedam*, ni fallor, sub nomine رسم venit (certe vocabulum رسم *Koehler* et *Michaelis* quoties etiamcunque adfuerit, per *Ptolemaeum* conuertunt); computi tamen longitudinum cum *Ptolemaeo* graeco non conueniunt. Fontem huius discrepantiae detegere studens *Michaelis* incidit in hypothesin, cui, quantum acuminis insit, nemo non videt. Ait nimirum c): "Videntur Arabes Ptolemaeum arabice translatum, in longitudinibus et latitudinibus ad suas obseruationes correxisse; sed id lectores existiment; possint enim et in numeris siue graecis siue arabi-

z) E. g. vers. lat. p. 20. 23. 65. 69. 76. 95. 214. 271.

a) Vid. HERBELOTUS s. v. *Ketab agiaib*, vbi haec; titre d'un livre ... dont l'auteur est *Abdalrahman Mohammed Ben al Mondar al Heraoui*, connu sous le nom de *Schokr.* KURZMANN, si recte video, errore quodam deceptus de libri huius autore St. I. p. 164. ita scribit: "Herbelot in bibliotheca de eo sic: Le titre entier est Kheridat al Agiaib." Non enim MONDAR sed IBN AL VARDI autor est libri s. t. Kerid. al Ag. occurrentis. Eodem tamen errore tenetur REISKIUS; vid. eius Prodidagm. ad Hagi Chal. Tab. p. 235 vbi haec: Charidat ol Agjajebi est liber vetus, et interdum citatur Geographo Nubiensi.

b) E. g. p. 20. 72. 271. vers. lat.

c) Vid. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 152. p. 72.

arabicis infinita a librariis vitia admissa esse; aut si dubitatorem audias, possit رسم liber a nostro citari solitus, non Ptolemaei esse, sed alius arabicus ad modum Ptolemaei conscriptus, idque mihi verisimile esse coepit, quod saepe ex رسم latitudines et longitudines vrbium adferuntur, quarum ne nomina quidem Ptolemaeus habet." Haec *Michaelis.* Me quidem iudice رسم liber est *Ptolemaei;* cui supplementa addere, quemque ad suas obseruationes corrigere Arabes, quisque pro viribus, annisi sunt. Varie autem, pro autoribus variis, excitari solet; sic *Edrisius* laudare consueuit *Ptolemaei* الجغرافيا; *Abulfeda* autem eiusdem رسم. *Herbelotus* quoque passim et sine vlla dubitatione opus *Ptolemaei* geographicum sub titulo رسم venire docet *d*).

3) In subsidium porro vocauit *Haukalidem* حوقل; [qui, teste *Gravio e*) opere prolixo quicquid in vniuersis regionibus singulare sit, magna cum laude complexus est;] imo, teste *Abulfeda* (in limine operis geographici, a *Reiskio* latinum facti) vestigia huius autoris pressit Edrisius noster *f*). *Herbelotus* et *Koehler* de autore laudato eiusque opere pauca adnotarunt *g*).

4) In-

d) Herbelot v. *Resm* ita scribit: *Resm alrôba almamoun.* Titre du Livre de Ptolemée sur la Geographie, qui fut traduit du Grec en Hebreu & depuis en Arabe sous le Khalifat d'Al Mamon. — *Idem* s. v. *Bathalmius al Feloudhi* (Ptolem. Pelus.) . . . sa Geographie, qu'ils nomment *Giarafia* et *Resm.* Cf. *idem* v. *Giaarafiah.*

e) Vid. Jo. Gravii Praefat. ad bin. Tab. geograph. l. c.

f) Excitatur Haukal p. 18 et 59. vers. lat.

g) Herbelot v. *Haukal* haec habet: Ebn Haukal, auteur d'un livre intitulé *Giagrafia fi mârefat alboldân.* C'est une geographie fort prolixe. Abulfeda, qui le cite souvent, se plaint de ce qu'il n'a pas designé assez clairement les noms propres des lieux, faute, de

4) Inspexit etiam Carmen *Amar al Keisi* امر القيس (vel *Emroolqays*, vti *Sionita* effert) montem *Darb* الدرب celebrantis. Vid. vers. lat. p. 237. Quale autem *Amralkeisi* carmen l. c. in animo habuerit *Edrisius* noster, equidem nescio; carmen enim, quod nobiscum communicauit *G. I. Lette*, huius montis causa denuo, at frustra, perlustraui *h*).

5) Tum consuluit *i*) autorem quendam, nomine *Abu Nasr Gihâni*, ابو نصر الجيهاني, eundem, qui p. 33 breuiter الجيهاني audit. Frustra huius autoris causa *Herbelotum* aliosque volutaui autores. Apud *Kurzmannum* quidem p. 165 inuenio haec: "Abu N. Alghihani, qui persice scientiam mundi scripsit, h. e. in rubro cosmographiae ex arab. libro: al cafiat fi êlm al heiat, a Mahommede ben Massud al Massudi versae" sed nullo modo huc pertinent.

Gihan

de s'être servi des voyelles qui servent à en fixer la prononciation. Cet auteur est aussi fort defectueux en ce qu'il ne marque ni les longitudes, ni les latitudes des lieux dont il parle, défaut qui lui est commun avec la plûpart des Geographes de l'orient, qui ont laissé ce soin aux Astronomes. Ad hunc ipsum locum lectores quoque ablegat MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 45. p. 16. — KOEHLER in Prooemio ad ABULFEDAE Tab. Syr. p. 11. vbi de sterilitate ABULFEDAE locutus haec addit: In quo eum longe superat IBN CHAUKAL, de quo dolendum modo non integrius exemplum exstare illo, quod in Bibliotheca Leidensi asseruatur, valde mutilum ac pessime scriptum &c.

h) Laudat AMRALKEIS LETTII loca (pag. 48.) حومل; الدخول; المقراة; توضح; *Dachul*, *Haumal*, *Tudeb* et *Mikra*; pag. 50. ماسل Masel; p. 52. دارة جلجل *Daret golgol*; p. 84. ضارج *Dareg* &c. montesque pag. 70. يذبل *Jadbol*, item pag. 84. vbi etiam montes قطنا; الستار; القنان, *Kenân*; *Setâr* et *Katnâ* occurrunt. Pag. 86 memorat montem ثبير *Tsabir* — montis *Darb* autem nulla fit mentio. Forte *Darb* lectio adfecta, proque ea substituenda forte ثبير, forte aliud vocabulum ex iis, quae modo descripsimus.

i) Vid. vers. lat. p. 267 et 277.

Gihan Danesch nimirum ex persicis in latinum si conuertas, *scientiam mundi* sonant; *al Gihani* autem nomen proprium est, forte gentilitium, minime autem, vt mihi quidem videtur, adpellatiuum *k*).

6) Ad manus quoque habuit opus *Abdallae ben Chordâdba* عبد الله بن خرداذبة *l*) non infimi ordinis geographi. Ex opere historico eius *m*) procul dubio verba Salam Interpretis *n*) i. e. integram nonam Climatis sexti sectionem descripsit. Eandem historiam offert quoque qui proxime adfuit, Abu Nasr Gihani.

7)

k) HERBELOT s. v. *Gihan Danesch* haec habet: *Gihan Danesch*, en Persien La Science du monde. C'est le titre d'un livre de Cosmographie, qui n'est que la traduction Persienne d'un livre Arabe intitulé *al Cafiat fi elm al heiat*. L'auteur de cette version est Mohammed Ebn Massud al Massudi. Cet ouvrage est divisé en deux parties, dont la premiere, qui contient 23 chapitres, traite des cieux, & la seconde, qui en contient quatorze, fait la description de la terre. Cf. *idem* s. v. *Massoudi*, vbi inter alia leguntur haec: Il y a aussi une Cosmographie écrite en langue persienne sous le titre de *Gihan Danesch*, qui reconnoit Massoudi pour son Auteur. —

l) Cf. vers. lat. p. 61. 157. 267.

m) De CHORDADBA eiusque opere pauca haec exhibet HERBELOT s. v. Khordadbah. *Abdallah* Ben Abdallah, Ben *Khordadbah*; nom de l'auteur d'un Tarikh, ou ouvrage historique, dont Massoudi fait mention dans son livre intitulée *Moroug' aldhahab* (vid. supra p. XIV.) Ben Khordadbah est mort environ l'an 300 de l'hegire. Cf. *Idem* s. v. *Tarikh Ebn Khordhadbah*, vbi eum vocat: *Abdallah* surnommé *Ebn Khordhadbah*; et de opere eius ita refert: Le volume de ce livre est fort gros & l'auteur y a ramassé et mis en vers ce qu'il a trouvé dans plusieurs autres Auteurs sur l'origine des Nations, & sur les Princes qui ont regné dans le temps les plus anciens. — GRAVIUS in Praefat. ad Bin. Tab. Geogr. &c. haec habet: Idem hoc praestitit ابن خرداذبة non infimi ordinis geographus. Praecesserunt nimirum verba, quae adscripsimus supra §. 7. not. d.

n) HERBELOT s. v. *Salam* ita refert: *Salam* et *Salem*. Nom d'un Interprete et Envoyé de Vathek l'Abbaside, qui reçut ordre du Khalife son Maitre de faire la découverte des Pays de Gog & de Magog. Plura tum de Interprete Salam, tum de itinere eius, collegit HERBELOTUS s. v. *Jagiouge*.

7) *Hermes* هرمس, qui ambitum terrae emensus est, laudatur p. 3 verf. lat. Tres huius nomina viri in scriptis Arabum occurrunt, quorum primus, iis testantibus, Saidam incoluit; secundus Babylonius, tertius denique Aegyptius, vulgo Trismegistus vocatur *o*).

8) Ex *historia Almagrurin*, المغررين, f. Errantium p. 72 inprimis p. 137 verf. lat. memorabile quoddam iter refert; idem quod infra p. 319. descripsimus.

9) Vbi vrbem *Tunis* describit, p. verf. lat. 87. (infra p. 264.) *Annales* excitat; quales? me quidem fugit; forte autem libros Christianis sacros, de בראשית referentes, in animo habuit.

10) *Brahâmitas*, البراهمة, Indorum religiosos; post alios, vt mihi quidem videtur, laudat p. 31. verf. lat.

11) Ad *Presbyteros Aegyptios* p. 16. verf. lat. (infra p. 83.) prouocat.

12) *Hispaniam*, quam egregie exposuit et aliquam certe *Siciliae* partem ex *Autopsia* descripsit; forte vsus est in describenda Sicilia *chartis priuatissimis* ex *Archiuo* desumtis.

13) Multa quoque, quod ipse profitetur, ex *Itineratoribus* et *Nautis* sciscitatione hausit; vid. e. g. infra p. 133. 211 &c. Fuit autem *Edrisius* is, qui non quaecunque narrarentur cupide arriperet ac statim chartae illineret, sed qui rei veritatem longa dubitatione multaque quaestione experiri

o) Vid. Greg. Abulpharagius in Histor. Dynast. p. 9. 10. Plura ex scriptoribus arabicis ad vitam et Historiam Hermetis vel Hermetum potius, collegit Herbelot v. *Hermes*; vbi etiam de scripto Hermetis, sine controuersia supposito, loquitur.

periri studeret. Inprimis ad autoritatem *Varécla-* *norum* (vid. infra p. 133.) ea quae ex aliorum o repetiit, confirmaturus Noster prouocat. Si co staret tum temporis mutuum intercessisse comme cium *Vareclanitas* inter et *Siculos*, suspicari pos *Edrisium* ex mercatoribus istis sciscitatum esse, q sibi in lectis vel auditu acceptis aliorum relatio bus dubia aut non satis perspecta viderentur. Quid si vel ipse *Edrisius* (forsan comes *Rogerii*) in terris praesto fuisset, propriis oculis certiora discen cupidine ductus? Sed quum eiusmodi coniectur in infinitum cumulari possent, neque tamen, n ad certitudinem aliquam euehantur, ad probandu autoris vel fidem, vel diligentiam multum valeren abstinendum ab his existimo.

14) Quibus autoribus ab *Edrisio* in subsidium vocatis, addit *Kurzmannus* l. c. p. 165. *Alrabiam.* Prouocat ad autoritatem *Herbeloti*, qui in Bibliotheca orientali de *Rabia* quodam Doctore Marocco oriundo verba faciat; huncque cum nostro hominem esse eundem coniicit; at, si recte video, fallitur. *Rabia* enim de quo *Herbelotus* p) refert, Poeta est satis celebris; *Rabia* autem, de quo *Edrisius*, aut Geographus fuit, quemadmodum *Sionita* p. 148. vers lat. ad marginem obseruauit, aut Geometra, vt mihi, si contextum respiciam, verisimile visum fuit Vid. infra pag. 8.

15.

p) Vid. HERBELOT v. *Rabiah*, vbi haec: *Rabiah Ben Harmalah* C'e le nom d'un Docteur natif de la ville de Maroc. Cf. *Idem* s. v *Morakesch*. Quae ibi leguntur sic sese habent: Morakesch. C'e le titre de deux Poëtes Arabes, dont l'un port le surnom *d'Akb* c. a. d. *le Grand* & l'autre, *d'Asgar*, *Le petit*. C'étoit l'Oncl & le Neveu. Le nom propre du premier est, *Amrou Ben Sa* et *Rabiah Ben Harmalah*, est le nom du dernier.

15) Tandem *Renaudotus* in libello, quod saepius iam laudauimus, nos docuit (et collatione instituta satis confirmantur eius dicta) *Edrisium* nostrum vsum fuisse *Itinerario duorum Arabum*, quorum relationem in gallicam ex lingua arabica transtulit *Renaudot q*).

Pauca sunt, ingenue fateor, quae de fontibus Edrisiani operis exposui, ac non eiusmodi, qualia exspectari debebant de paragrapho hunc titulum in fronte habenti. Fontes, ex quibus germaniae notitiam hausit, vt detegere contingeret, multum, at frustra allaboraui; sed non in me eius rei culpam collatum iri, sperare possum ac fere confidere.

§. 13.

Mensura Edrisii r).

Mensura, qua vtitur *Edrisius*, pro terra, quam describit, et pro re, quam tractat, varia est. In praefatione operi geographico praemissa, quae occurrunt

q) Vid. Anciennes relations &c. in praefat. p. IV. vbi: Il (Edrisi) a tiré de ces deux Arabes la plus part des choses qu'il rapporte de la navigation de l'ocean oriental des Indes & de la Chine. (Ex RENAUDOTO idem obseruat BÜSCHING in descript. Asiae p. 612.) — Librum RENAUDOTI vixdum laudatum, quem suppositium multi indicarunt, nouissimis diebus ab omni suppositionis et interpolationis reprehensione suspicioneue liberauit DE GUIGNES in Notices et Extraits &c. T. I. p. 156 sq. Cf. JOH. DAV. MICHAELIS und THOM. CHRISTIAN. TYCHSEN's Neue Orient. und Exeget. Bibl. T. VIII. p. 31 sq.

r) Multum iuuat contulisse ac legisse, quae KOEHLER in prooemio ad Tab. Syr. ex ABULFEDAE praefatione excerpsit (coll. J. GRAVII praefatione ad ABULFEDAE Tab. Chorasm. et Mawaralu. ed. 4. vel edit. 8. insert. T. III. collect. HUDSONII Geogr. min. p. 11 sq. et REISKII versione ABULFEDAE latina l. c. Tom. IV. p. 137.) et quae DE GUIGNES ex MASSUDIO congessit. Vid. Notices &c. T. I. p. 55. Add. D'ANVILLII librum s. t. Mesures itineraires.

currunt mensurae genera, in ipsa tractatione rarius obuiam fiunt; sunt fere quae sequuntur:

1) *Gradus*, درجة; aequiparatur 25 *leucis* s. *parasangis*, فرسخ. *Abulfeda* in definiendo gradu inter veteres et recentiores discrimen ponit *s*). Probe!

2) *Parasanga*, فرسخ; aequiparatur 22000 *cubitis*, ذراع. Aliam huius mensurae comparationem instituit *Edrisius* p. 107. vers. lat. vbi haec: *Inter vrbem Mesr* (i. Fostata) *et vrbem Bagdad intercedit spatium* 570 *parasangarum i. e.* 1710 *milliarium.* Autore *Edrisio* ergo *Parasanga* vel *Leuca* vna = 3 mill. = 1 hor. *t*).

3) *Cubitus*, ذراع; aequiparatur 24 *digitis*, اصبعا. *Edrisius* ergo in definienda hac mensura recentiores sequitur. Obseruat nimirum *Koehler* l. c. praeeunte *Abulfeda*, Veteres pro cubito habuisse 32 digitos, recentiores autem 24. *D'Anvillius* h. l. intelligit cubitum, quem vocant, communem; distinguit nimirum autor gallicus inter cubitum *antiquum*, cui tribuit 32 digitos, *communem*, qui aequat 24 digit. et *nigrum*, qui aequiparatur 27 digit. *u*).

4) *Digitus*, اصبعا; aequiparatur 6 *granis hordeaceis*, *aequalibus*, quorum latera mutuo sibi applicantur. In

s) Vid. KOEHLER et GRAVIUS ll. cc.

t) Plura si forte cupias, adi quaeso KOEHLER et GRAV. et C. L'EMPEREUR in Diss. Itinerario D. BENJAMIN. Tudelens. praemissa. Add. MICHAELIS ad ABULFED. nott. 41 et 159. p. 11 et 75. Cf. paullo post not. *x* et *d*.

u) Vid. KOEHLER l. c. D'ANVILLIUS l. c. p. 37. cf. REISKII vers. lat. l. c. et inprimis verba EBN ALGIABI de mensuris, quae extant in CASIRI Biblioth. Tom. I. p. 366. Disces ex hoc fragmento non solum cur cubitus sit appellatus *niger*, sed et quibus in rebus partiendis idem fuerit adhibitus. Adde GRAVIUM qui l. c. ipsa ABULFEDAE verba descripsit et C. L'EMPEREUR l. c.

In definienda hac menſura et veteres et recentiores pulchre conſpirant *v*). De his quatuor menſuris praefatio *Edriſii* exponit p. 2. verſ. lat.

Iam ad ea, quae in opere ipſo quouis fere verſiculo obueniunt, menſurae genera transeamus. Sunt ſcil. *Statio; Curſus; Milliare.*. Quum vero aegre omnes errores declinet, quisquis tandem ſit geographus, neminem, credo, fore, qui ad ſummum rigorem exacta ab *Edriſio* omnia poſtulet. Enimuerò pro rata habenda eſt obſeruatio, quam habuit *Sionita* in praefatione ſaepius iam laudata p. 2; ita ſonat: In diſtantiis locorum aſſignandis quandoque maius quandoque minus iuſto ſpatium praefigit; ſed nil mirum, cum et alios geographos longinquis atque peregrinis de regionibus agentes eandem culpam commiſiſſe videamus. Imo in multis tempori potius rerum edaci quam authoris vitio talis error tribuendus eſt; tempus enim, vt affirmat Plinius, magnos errores computatione menſurae ſaepius parit, alibi mutat prouinciarum modo, alibi itinerum auctis et diminutis paſſibus: incubuere maria tam longo aeuo, alibi proceſſere litora; torſere ſe et fluminum aut correxere flexus. — Locorum itaque diſtantias, quum vel hac *ſtationis* vel etiam *milliarium* menſura emetitur Noſter, non vbique fides ei haberi poteſt, praeſertim in Europae quibusdam partibus. Verbis fidem faciamus. In delineanda *Sueuia* inter alia habet haec: *Ab Vlma* والمه (recte alibi extat, vt ſemper legendum eſt, اولمه)

h 2 *vrbe*

v) Vid. KOEHLER, GRAVIUS, REISKE, DE GUIGNES ll. cc. Add. IBN AL VARDI, in Notices &c. T. II. p. 55. vbi ita: Chaque doigt eſt de cinq ſchajra ou grains d'orge placès l'un à coté de l'autre.

vrbe pulchra et deliciarum plena, firmisque muris cincta, campis et vino et frumento fertilibus ac villis tandem bene communitis abundante, ad برزلة *contendentibus, Basileam puta, quae est de terra Burgundiae,* برغونية *sunt* 70 *miliaria* (= circiter 23½ hor.); *Basilea,* برزلة *Auzburk* اوزبرك (August. Vindelic.) *sunt* 30 *miliaria* (= circiter 10 hor.). In Africae delineatione, vbi haec mensurae genera occurrunt, fide dignior videtur; nam ab aliis scriptoribus in notanda distantia non admodum dissentit. Sed ad rem reuertamur.

5) *Statio* vel *Mansio* مرحلة. Mensura haec est, quae metitur viam terrestri itinere *w*) conficiendam; alias est المسيرة; Persis, notante *Gravio* l. c. منزل شاه vocitatur; commode per theotiscum Tagereise verti potest. Caueant autem lectores ne stationes vbicunque eiusdem longitudinis esse putent *x*) (quare longi-

w) Sionita in praefat. p. 3, vbi haec: "illa, nempe statione, terrestrem partitur viam." de Guignes l. c. not. k. ita habet: Les Arabes ont aussi une mesure, qui contient la marche d'une journée c'est ce qu'ils appellent *manzale*, ou *station*. Conuenit haec mensura مرحل Edrisii. Herbelotus vocem مرحل, vbi verba Edrisii allegat, per *journée* exprimit. Golius in Lex. arab. sub h. v. ita habet: "مرحل iter diurnum eiusque interuallum. Geogr. Nub." Cf. Michaelis not. ad Abulfedam n. 41. ad marg. p. 11.

x) Cf. Gravius l. c. cuius verba haec: *Statio* pro itinerum ratione, viarumque quibus inceditur, anfractibus et diuerticulis, diuersimode se habet. Geographus Nubiensis Clim. V. sect. 1. definit المرحلة ثلثون ميلا *mansionem esse* 30 *miliaria* (vid. paullo post in textu). *Abulfeda* rem incertam et variam esse iudicat. Itaque vt Astronomi veros, apparentes, et inaequales Planetarum motus, mediis et aequalibus determinant: sic noster mansionem, siue vnius diei iter, quod vagum et difforme, et parasangis metitur بالسير الوسط medio sc. incessu. Al Birunius saepe a nostro laudatus, diaetae quintam partem abradit, vt ad lineam rectam viarum

longitudo viae ex data menſura non ſemper tuto aeſtimari poteſt); non enim eſt reuera menſura certa; ſed via, quam quis per diem ab vno hoſpitio (*Caravanſerey* vulgo vocato), vbi diuerti ſolet, ad alterum, facit; vel, ex mente *Sionitae* l.c. domicilia denotat quaedam, in quae propter habitationum infrequentiam viatori neceſſario diuertendum. Quam quidem vocabuli huius explicationem ipſa *Edriſii* autoritate roborare poſſumus; pag. enim 80 (verſ. lat.) ita tradit: *A flumine Satabſif* مرحله وهي فتنزل قريه الي *ad locum*, l. *oppidum*, *vbi diuerti ſolet*, *h. e. ſtationis.* Quibus ex dictis facile omnino colligitur, ſtationem aliam admodum eſſe protenſam; aliam breuiorem; dubitanti vero, *Edriſii* autoritas ipſa ſubuenit, interdum enim id ipſum verbis expreſſis indicat. Sic e.g. occurrunt ſtationes longiores p. 116; 162; 172; 173; 206 &c. breuiores et mediocres p. 77; 116; 173; 175; 196; 200; 204; 206; 222 &c. verſ. lat. Idemque facta quoque computatione et calculo ſubducto emergit *y*). Vnum vel alterum huius menſurae exemplum noſtris numeris adcomo-

h 3 datum,

viarum ſpatia reducantur: لتعرجات الطرف والتوابها بحسب الجبال والوعد وغير ذلك يكون الخمس بالتقريب فاذا كان بين البلدين خمسون فرسخا بحسب سير الساير فيكون علي خط مستقيم اربعين فرسخا Propter finium inflexus, et tortuoſos inceſſus, ratione montium et cliuorum aliorumque, prope quinta pars (viae deducenda eſt) itaque cum fuerint inter duas ciuitates incedenti 50 paraſangae, in linea recta erunt 40 paraſangae.

y) Sionita praefat. l. c. ſtationes nunc longiores, nunc breuiores eſſe pariter tradit. Verba eius: Et vero ſtationes, quae iuſtae ſunt, 25 mil. paſſuum; quae grandes pluribus; paucioribus, quae leues terminantur.

datum, vt a loco nostro non alienum et lectoribus forsitan non ingratum, iam in medium producamus. Pag. 121. vers. lat. legimus *stationes 2 componere iter 36 milliarium;* statio ergo = 18 milliar. Iam vocabulum ميل (milliare) a *Golio* aequiparatur mille passibus, atqui secundum *A. Schultensium* 3000 passus constituunt horam; duae stationes ergo, de quibus sermo nobis est, si haec pro ratis sumamus, aequales 12 hor. statio ergo = 6 hor. = circ. 3 mill. geogr. Pag. 175 statio modica, constituens 18 milliaria, occurrit; ergo = 6 hor. Pag. 174 dimidiam stationem continere refert 10 fere milliaria; = $3\frac{1}{3}$ hor. Pag. 88 legimus 11 stationes = 230 milliar. = $76\frac{2}{3}$ hor. statio ergo = 6 hor. $58\frac{2}{11}$ minut. Pag. 173 occurrit statio = 23 milliaria = $7\frac{2}{3}$ hor. Pag. 210 legimus stationem comprehendere 24 mill. = 8 hor. Satio maior, quae aequiparatur 9 hor. obuiam habet p. 45 et 46; nimirum *Edrisio* autore, *iter ab vrbe Mecca ad Medina* (vrbem Jatsreb, vid. infra p. 444.) *absoluitur interuallo decem stationum* vel (vti in fine descriptionis huius viae addit Noster) 270 *milliarium.* Statio breuissima occurrit p. 175; aequiparatur nimirum 15 milliaribus = ergo 5 hor. Statio maxima, quam equidem deprehendi occurrit p. 116, estque 30 mill. = 10 hor. (vid. paullo ante not. x). Sed haec exempla sufficiant. Plura si forte cupias, suppeditabunt pag. vers. lat. 92; 166; 173; 208; 210; 217; 218 &c. cf. infra p. 306. Me quidem iudice a veritate non admodum abhorret, statuere, *medium* stationis esse circiter horas septem. Pulchre itaque, si, quod in calculo tali erroris esse potest,

poteſt, ſubtrahatur, inter ſe conueniunt *Hoeſtius z)* atque *Edriſius* noſter. Pag. 76. verſ. lat. nimirum Marakaſch inter et Salam diſtantiam eſſe nouem ſtationum contendit *Edriſius;* autore *Hoeſtio* autem diſtantia, quae deprehenditur inter vrbes laudatas ad 59 horas accedit; ſtatio ergo = 6$\frac{5}{9}$ hor. *Bochart a),* qui praeuntibus Veterum ſcriptoribus iter diei 20 milliaria aeſtimat, fere, vt vidimus, conuenit.

6) Curſus; مجرى. Interuallorum maxima menſura eſt Curſus, qua vtitur *Noſter* in dimetiendis diſtantiis maritimis. Valorem eius annuente *Edriſio,* vt definiamus, operam dabimus. Pag. 166 legimus *Curſum* = 100000 paſſibus. Hunc locum ante oculos habuit *Sionita* dum in praefatione ſapius iam laudata, ceu regulam poneret "*Curſum* = 100000 paſſ." Sed ne ita abſolute definitionem aſſumamus; contra longiores et breuiores ſtatuamus Curſus, ipſe *Edriſius* noſter autor eſt *b)* et Curſuum inter ſe comparatorum calculus ſuadet. Summatim explicat hocce vocabulum *Golius c)* his verbis: مجرى *ſpatium itineris quod vno die a naui conficitur.* *Reiske* in Verſ. Tab. Magrab *Abulfedae* مجرى *ſpatium* compellat, *quod nauis diurno nocturnoque curſu poteſt emetiri.* Vides itaque *Reiſkium Golio* eſſe curatiorem; verum *Reiskio Edriſium.*

Vt

z) Vid. Hoest l. c. p. 91.

a) Vid. Bochart Phal. L. IV. c. 20. p. 281.

b) Sic e. g. Curſus maiores occurrunt p. 20 et 182. Curſus breuis obuiam facit p. 25 vbi haec: A monte Chakuni ad mare eſt interuallum *trium breuium curſuum* (vid. infra p. 97); quod menſurae genus explicat Herbelotus ſ. v. *Khakouni* . . . de trois journée par mer, c. a. d. de 90 milles.

c) Vid. Golii Lex. arab. ſ. h. v.

Vt Curſus cum miliaribus conferamus exempla largitus eſt *Edriſius* Noſter. Pag. 81 nimirum legimus duos curſus continere 204 milliaria. Curſus ergo = 102 mill. = 34 hor. Pag. 94 docet Noſter 6 Curſus = 600 mill. Curſus ergo = 100 mill. = $33\frac{1}{3}$ hor.

Pag. 27. 34 &c. emetitur iter maritimum per ſpatium trium dierum ac noctium.

Abſoluta ergo, vt vidimus, menſura non vſus eſt *Edriſius*. Medium forte circiter 17 mill. geogr.

7) *Milliare*, ميل. Teſte *Herbeloto* ميل idem ac veterum milliare ac Arabum geographis praeſertim vſitata menſura *d*). Autore *Relando e*) milliaria arabica fere cum Romanis conueniunt (probe! vid. infra p. 449. text. et not. z,); ac iudice *Bocharto* 480 ſtadia = 60 mill. ſtadia ergo octo = 1 mill. *f*) *Abulfeda* autore milliare duplex eſt; alterum, Veteribus vſitatum, ter mille cubitos comprehendit; alterum, Recentioribus frequentatum, quater mille; quanquam, vt pulchre monet *Abulfeda*, vnum idemque eſt milliare et veteribus et recentioribus; ſi qua autem diuerſitas, ex vario cubitorum vſu exoritur *g*).

Caeterum paſſim occurrunt et alia menſurae genera, quae, ni fallor, ſatis ſuperque declarant, auto-

d) Vid. HERBELOT. ſ. v. *Mil.* Inter alia ibi etiam leguntur haec: L'auteur du Mirkat dit, que *le Mille* eſt le tiers d'une Farſenge ou Paraſange Perſienne, qui eſt d'une bonne heur de chemin et que nous conchions ordinairement à deux petites lieuës Françoiſes.

e) Vid. RELANDI Palaeſtin. p. 820. ed. Norimb.

f) Vid. BOCHARTI Phaleg. l. (not. a.) c.

g) Cf. GRAVII praefat. ad ABULFEDAE Tab. Chorasm. &c. coll. KOEHLER l. c. et MICHAELIS ad ABULFEDAM. not. 175. p. 85.

autorem noſtrum, quum ita variauerit, vel, nihil certi habuiſſe, vel, quod verius videtur, exſcripſiſſe fontes, quales inuenerit. Longum eſſet omnia perſequi; quae iam dicta ſunt ad autorem noſtrum illuſtrandum, quod inſtituti noſtri eſt, certo ſufficiunt. Verum ne fruſtra dixiſſe videar, aliqua ſaltem perſequar.

8) Innumeris locis occurrit menſura per يوم *dies, diaeta;*

9) Pag. 8. (coll. p. 92. 212 &c.) conficitur *iter 40 dierum ſecundum inceſſum Carauannae* بسير القوافل; quod procul dubio idem ac menſurae genus, quod paullo ante adfuit, يوم, diaetam puta, imo et مرحل ſtationem adeoque et

10) menſurae genus per *iter ſecundum inceſſum camelorum* بسير الجمال expreſſum, quod p. 13 deprehenditur *h*).

11) *Iter 7 paraſangarum* memoratur p. 206. vid. paullo ante ſub nr. 2.

12) *Iter menſis* نحو من شهر p. 13. 31. 203 &c.

13) *Iter 4 milliarum francicorum* اميال افرنجية pag. 174. 175.

14) Iter ad computum *milliarium occidentalium* اميال غربية directum, p. 175 et ſic innumera alia.

§. 14.

h) Vid. Allgem. Deutſche Bibl. T. 48. p. 499. Cf. MICHAELIS Supplem. ad Lex. hebr. pag. 328. v. גמל omnino autem NIEBUHR Itinerar. T. I. p. 226 ſq. et p. 311 ſq.

§. 14.

De Climatibus, اقاليم.

Quum saepius in ipsa tractatione de Climatibus sermo iniiciatur, a re non alienum videtur, repetere pauca illa, quae de Climatibus in praefatione operi geographico praemissa, ipse *Edrisius* noster praeludit. Ita nimirum tradit: *Terram omnem habitatam diuiserunt sapientes in septem Climata i); quodcunque Clima inchoaturi ab occidente procedendo ad Orientem iuxta lineam aequinoctialem. Sunt autem Climata ista non lineae verae aut reales, sed arte astronomica inuentae. Reperiuntur in quouis Climate vrbes multae, arces, oppida et populi inter sese valde dissimiles; porro, montes excelsi, planities vastae, fontes, flumina viua, stagna domestica, fodinae, plantae, ac varia varii generis animalia, quae omnia, infra, Deo adiuuante, describemus k).* Ita quidem *Edrisius* de Climatibus nimis concise. Maiori diligentia rem hanc tractarunt *Abulfeda*, inprimis vero *Alfraganus* (ita enim consuetudo recepta nomen viri, patria *Fergana* oriundi, efferre

i) De septem Climatibus sermonem quoque habet Abulfaragius in Hist. Dyn. p. 3. vbi: الي اقصي الاقاليم السبعة i. e. ad extremitatem *septem Climatum*. Bakui Edrisium sequitur. Cf. Peritsol et Hyde ad h. l.

k) Regiones in Africae descriptione infra obuiam facientes sub Climatibus quatuor prioribus comprehensae sunt. Scil. Clima primum continet ciuitates (excepta tamen vrbe Audagost) quas sectio prima describit, vna cum descriptione vrbis Asvan et Alvâhâtae remotissimae. Clima secundum offert vrbem Audagost, vrbes Zagavae, regiones Fezzan, Vadan, Cavar, Zala, et delineationem Said, s. Aegyptum superiorem. Clima tertium continet regiones imperii Maroccani, Fezani, Algeriensis, Tunetani, Tripolitani, item vrbem Barka, reliquamque Aegyptum. Climatis denique quarti particula describit oras maritimas Regni Marocani et Fezani (infra p. 177 sq.).

efferre iubet), quorum hic in Prolegomenis, verſ. lat. *Reisk.* p. 132. ille vero in cap. VIII. et IX. Elementorum aſtronomicorum legendus. Obſervationes eorum deſcribere ac omnino de Climatibus diſputationem conſcribere nec animus eſt, nec inſtitutum; non addo niſi adnotatiunculas, easque non tam rei, quam potius *Edriſii* cauſa, cuius verba alias forte dubia videri poſſint.

1) Arabum geographos non omnes inchoare Climata ab occidente, teſtis eſt *Alfraganus*, qui delineationem geographicam ab oriente auſpicatur. Exemplo verbis fidem faciam; ait nimirum p. 35. اما الاقليم الاول فانه يبتدي من اقاصي بلاد الصين &c. i. e. primum quidem Clima incipit *ab oriente* ſcil. Sinenſis regni extremis &c. Idem p. 36: والاقليم الثاني يبتدي من المشرق &c. i. e. Clima ſecundum item initium habet *ab oriente* &c. et ſic porro.

2) Multum iuuat obſeruaſſe *Abulfedam* in deſignandis Climatibus ordinem inſtituiſſe a communi diuerſum. Arabes et Perſae ſcilicet, vti bene monet *Io. Gravius*, in Climatum diuiſione antiquos graecos ſequuntur; verum autor laudatus praeter Climata ſeptem in vulgus recepta, ex dierum longitudine dependentia, XXVII. alia et quidem hypothetice reſumit; vnde intelligitur, cur in *Abulfedae* tabulis nunc de *Climate vero* i. e. vno e ſeptem Climatibus praedictis *l*); nunc de *Climate cognito*, i. e. quacunque regione, quouis regno, qualibet provincia

l) Verba ABULFEDAE الاقليم الحقيقي KOEHLER in Tab. Syr. reddit: *Clima naturale.*

vincia &c. *m*) ſermo ſit. Plura cupienti ſuppeditabit praefatio *I. Gravii* editioni *Abulfedae* Tab. Chorasmiae et Mawaralnahrae praemiſſa *n*). Cauſa vero, cur haec notauimus, inprimis eſt, quod, ſi recte video, in opere quoque Edriſiano, paſſim loca occurrant, ex quibus probari poſſet, nec *Edriſium* caruiſſe notitia *Climatis*, vti loquuntur, *cogniti*. Vbi ſcil. vrbem *Begiaia* deſcribit *Edriſius o*), leguntur verba haec: *Cera et bitumen defertur ad vrbem* من اقاليمها *ex vrbis Climate* (ditione). Alio loco docet Noſter *p*): Terram *Kartagenae* iunctam eſſe ab occidente اقليم مدينة سطقورة *Climati* (ditioni, ſ. nomo) *vrbis Satkurae*. (Caeterum cf. ſupra §. 11.) Sed haec ſufficiant, ad loca *Edriſii* illuſtranda.

m) Ab ABULFEDA vocatur الاقليم العرفي. Ex verſione KOEHLERI eſt *Clima geographicum*.

n) Mihi editio in quarto ad manus eſt; ſed extat quoque in HUDSON Collect. geogr. Vet. min. T. III.

o) Vid. Clim. III. Sect. 1. p. 82. verſ. lat. et infra p. 224.

p) Scil. Clim. III. Sect. 2. p. 87. verſ. lat. et infra p. 267.

De

De Edrisii Africa in vniuersum.

§. 1.

Notitia Edrisii de Africa.

Descriptionis geographicae ratio et methodus postulat, vt, antequam partes regionis singulae ennmerentur, finium accurata praemittatur circumscriptio. Id ne Edrisii verbis a nobis praestandum exspectent lectores monendi sunt. A nostra enim terrarum diuisione adeo alienus est Edrisius, vt vniuersae Africae, quantum ego quidem lecto relectoque eius opere inuenire potui, ne nomen quidem exhibeat. افريقيه (Afrikia) enim quae ipsi vocatur partem tantum siue prouinciam Africae constituit *a*). Vt igitur constet quae et quanta Edrisio fuisset Africa, si ex nostro more eam delineasset, conquiramus singulas regiones, prouincias etc. ab ipso descriptas, quas nostri sub Africae nomine complectuntur. Quo facto patescet tum, quanta fuerit Edrisio Africae notitia, tum quoque limites eius, quasi linea ducta, circumscribere, licebit. Si cum Abulfedae opere geographico nostrum comparaueris, haud spernendam

a) Omnes Arabum geographi per vocabulum افريقية Africam, proprie sic dictam, intelligere nullum dubium; vid. GOLIUS not. ad Alfrag. p. 105. coll. 161 vbi inter alia haec habet: Arabes per nomen Africae non intelligunt, nisi propriam. Quae Latinis absolute Africa dicitur, Arabibus ارض المغرب *Terra* vel *Regio Occidentis* vocatur. — Apparet nomen hoc a situ esse desumtum, sicut Europaeis Asia a situ Oriens nuncupari solet. — Plura dabimus infra sub initio Sectionis secundae parte quinta.

dam eſſe intelliges cognitionem, quam de Africae regionibus demonſtrauit Edriſius.

I. Etenim Abulfeda triplici tabula propoſita omnem Africam, exceptis inſulis, complexus eſt. Ille enim

1) Aegypti tabulam exhibet — eandemque vberius quoque et diſerte deſcriptam ab Edriſio inuenies.

2) Tabula Magreb comprehendit Abulfeda regiones illas, quae hodie regnorum Fez, Marocco, Algier, Tunis, Tripolis itemque Barcae nomine veniunt. Edriſius non easdem ſolum partes deſcripſit, ſed longe maiori quoque numero oppidorum arciumque quam ille diſtinxit. Fatendum tamen eſt, ſi curſum eius in mappa perſequi velis, haud adeo longe a mari tibi eſſe recedendum.

3) Tertia denique tabula latus mundi auſtrale ſeu Nigritarum terras emenſus eſt Abulfeda; quas pariter omnes (pauca loca ſi exceperis) vrbium imo et prouinciarum haud exigua copia auctas apud Noſtrum reperies *b*). Non enim interioris modo Africae regna (Nigritiam Edriſii puto) deſcripſit, qualia ſunt, verum etiam in ipſa Nubae, Habaſch, terrae Barbarae, terrae Cafrorum, Zengitaniae, Vakvak, Sofalae, adeoque fere totius orae orientalis delineatione luculentius verſatus eſt.

II. Haec de comparatione operis Edriſiani cum Abulfedae geographia; aliam nunc ſequimur methodum, ac Edriſii Africam, Africae, qualem nunc noui-

b) Autores quidem, quos in ſubſidium vocauit ABULFEDA, hanc Tabulam minime neglexerunt; verum ipſe operam eorum fruſtrauit, vſus excuſatione, nobis quidem mire ſonante; p. 29 nimirum fatetur: وذكر من بلادهم ما اسماوها اعجمية غير محققة فاضربنا عنها SAIDIDEM ſane vrbes Nigritarum commemorare, ſe autem, *quum nomina eſſent obſcura atque barbara*, ea maluiſſe ſilentio praetermittere.

nouimus, et quidem ad Gattereri ductum (p. 601.) comparatam sistimus.

A) *Africa septentrionalis;* et quidem

I. Septentrionalis Africae pars septentrionalis, vbi

a) Insulae

α) Canarides. Sex insulas, sub nomine Chaledat (insularum fortunatarum) in medium profert Edrisius.

β) Asores vel Accipitres. Nouem Geographi hodie numerant; totidem ab Edrisio, delineatis insulis fortunatis, describuntur; num autem hae nouem reuera, quas Asores hodie vocamus, non omnino constat.

b) Terra continens, Barbariam puta, et quidem

α) pars eius occidentalis

א) Marocco et Fes, regna,

ב) Algeriense regnum. Bene nouit Edrisius hanc occidentalem partem.

β) Pars eius orientalis

א) Tunis

ב) Tripolis

ג) Barka

ד) Aegyptus. Nec harum regionum notitiam habuit tenuem. Conf. autem quae paullo ante sub nro. 2. obseruata sunt.

II. Septentrionalis Africae pars meridionalis, desertum Saharae complectens, quam maximam partem nouit.

B) *Africa media.*

I. Africae mediae pars borealis; et quidem

a) in eius occidente:

α) Insulae Capitis viridis;

β) Senegambia. Terra incognita. Insula VlIl in numero insularum Capitis viridis nequaquam haberi potest.

b) in media terra:
Nigritarum regiones — bene nouit Edrisius. Attamen nonnullorum regnorum in recensu Gattereri occurrentium notitia eum fugit, in quorum numero sunt Regiones Guinbala, Bambara; Terra gentis Ayos, regnum Tombut cuius initia, Leone testante, ad annum Christi 1213 referenda etc.

c) in eius oriente:

a) Nubia; qualis Edrisii Nubia fuit, infra videbimus.

β) Habessinia; nouit quidem Hab. sed obscure.

γ) Orae Adelensis notitiam habuit; describit scilicet vrbem Zeyla viuis coloribus.

II. Africae mediae pars meridionalis. Terra plane incognita.

C) *Africa meridionalis.*

I. Africae meridionalis pars aquilonaris. Terra incognita, si de regionibus in huius partis tum occidente tum medio sitis, quaeras. Orientalem autem eius partem, vbi Cafrorum ora, ora Zanguebar et ora Mosambica occurrunt, in delineatione sua complexus est Edrisius.

II. Africae meridionalis partis australis regiones occidentem vergentes ignorauit; verum quae in eius oriente sita sunt regna, a Manomotapa diuulsa, Sofalam puta, forte et Manicam bene nouit. De insulis eiusdem partis S. Laurentii, Zenzibar insularum notitiam habuisse videtur.

Qua quidem comparatione instituta *Limites* circumscribendi copia nobis facta est.

Contermina est itaque Edrisii Africa *Septentrionem versus* mari mediterraneo (quod Sionita, sed mendose, credo, mare Damascenum compellat.) —

In

In *Occidente* habet mare Atlanticum. Vrbs vero Nul iam terminat fines occidentales meridiem verſus. Tum limes deducitur ab vrbe Nul ſtatim ad vrbem Azca (Teſſet); hinc meridiem verſus ad Terram Lamlam, ac verſus orientem ad montem Lunae.

Meridiem finit Terra Lamlam; vltra quam nullam regionem, meridiem verſus cognitam habuit Edriſius, id quod ipſe teſtatur.

Ab *Oriente* et quidem ſeptentrionem verſus cohaeret cum Aſia; caeterum fines faciunt maria, rubrum puta et omanicum vel indicum.

Orae orientalis conſpectus itaque fere erit hic. In extrema verſus orientem parte vides *Terram Barbaram*. Tum ſubſequitur meridiei paulo propior *Caſrorum Terra*. Verum quum Arabes, quo tempore hanc terram inuaderent, incolas male haberent, factum eſt, vt huius orae inhabitatores interiorem vicinorum terram magis eligerent, quam crebris Arabum incurſionibus turbari angique paterentur; inde nemo mirabitur, Edriſium paruam tantum huius terrae partem, acuminis in modum mare verſus porrigentem cognouiſſe et deſcripſiſſe. Caſrorum deſcriptionem excipit *Terrae Zengitanae* delineatio; hanc *Terrae Vakvakae*; tantum ſubſequitur *Terra Soſala*. Vltra Daguta, vrbem Soſalae, meridiem verſus ignorabat Edriſius, num vrbs vel regio exiſteret.

Quod ſi itaque locorum diſtantias, quas exhibet autor, noſtro more et ad vrbium nobis cognitarum ſitum comparaueris, pateſcet, oram hanc inde a Terra Barbara vsque ad fluuium Manica forte ſe extendiſſe. — Iuuat tandem ſummam disquiſitionis huius et comparationis breuiter complecti:

A Sajuna (vel ab oſtio fluminis Zambize) ad Dandema ſeptentrionem verſus ſunt 3 Curſ. = 51 m. g. = 3° $\frac{2}{5}$ hod. Moſamb.
A Sajuna ad Bucha — 3 — = 51 — = 3° $\frac{2}{5}$ hod. Sofal.
A Bucha ad Gaſta — 1 — = 17 — = 1° $\frac{2}{15}$ mapp. noſt. vrb. diſſim.
A Gaſta ad Daguta 3 curſ. dier. et noct.
ſunt 3 — = 51 *) = 3° $\frac{2}{5}$ h. forte Lagoa

10 Curſ. = 170 m. g. = 11° $\frac{1}{3}$

Ora maritima itaque porrigitur a 15° vsque ad 26° $\frac{1}{3}$ lat. merid. i. e. forte ad ſinum Spiritus Sancti.

§. 2.

Maria.

Quum omnis fere Africa mari circumcincta ſit et Arabes, more ſuo, varia variis maris partibus imponere ſoleant nomina, qua in re a noſtra loquendi ratione mirum abeunt, ne nominum, quae ſaepius recurrunt opus ſit in ipſo libello taedioſa repetitione, placuit in fronte eius ſummatim de illis agere.

Loquuntur Arabes in genere de البحر المحيط: ita circumfuſus oceanus apud illos audit, *quoniam Zonae* (pag. 3) *inſtar mediam terrae partem cingit, adeo vt media pars tantum terrae appareat*, *ac ſi eſſet v. c. ouum immerſum in aquam cratere contentam.* Hoc autem eſt, ſi ita loqui licet, nomen quaſi generale, cui quauis plaga, ora et regione aliud nomen ſpecialius ſubiungitur *c*).

Non admodum geographice de ſeptem loquitur Edriſius noſter maribus, quae (pag. 3) ſecundum ipſum ſeptem Climata diſtinguunt. Quae loquendi ratio

*) 51 mil. geogr. et quod excedit. Menſura Edriſii h. l. mihi non omnino conſtat. Dubitauerim tamen eum 6 mil. geogr. hac menſura innuere voluiſſe. Calculus itaque ſubductus fuit.

c) cf. Notices &c. T. II. 52. Abulfeda Verſ. Reiskian. l. c. T. V. p. 140 ſqq.

ratio Renaudoti *d*) iam vituperium meruit. — In iis autem maribus hic acquiefcamus, quae ad rem noftram pertinent.

1) Pag. 6. 39 &c. occurrit بحر الظلمات *mare tenebrosum* i. e. *mare atlanticum*. Speciali hoc nomine mare atlanticum, pars oceani ambientis, venit. Vnde nomen *Tenebrosum* acceperit ipfe (pag. 6. 39. 147.) declarauit, *quoniam fcilicet vltra illud, quid fit, ignoretur*. Quae quidem explicatio, vt ex ipfo autore petita, mihi arrifit; nec tamen inde fequitur eam effe aliis, verioribus forfan, praeferendam. Sufficit mentem autoris declaraffe *e*).

2) بحر الزقاق *mare vici* (p. 148. 149. 150. *fretum Hercul.*) pars, vel fi mauis *initium maris mediterranei*, fecundum Edrifium. *Longitudo huius canalis* (pag. 149.) *eft* 12 *miliarium. Protenditur ab vrbe infulae viridis ab ortu ad infulam Tarif vsque occidentem verfus. Latitudo maris Sabtam inter et infulam viridem, aequiparatur* 18 *miliaribus*. (pag. 149.) *Bis quolibet die ac nocte, fluxum et refluxum patitur*. Cuiusnam aufpiciis canalis hic, qui mare atlanticum cum mediterraneo coniungit, effoffus fuerit, paullo poft, vbi de mari mediterraneo fermo erit, ex Edrifio lectoribus guftandum dabimus *f*).

3) بحر بسول *mare Baful, ea pars maris, quae a meridie vrbis Sabta eft. Nomen deriuauit Edrifius a portu quodam Baful nomine.* (vid. p. 150.)

d) l. c. Ils (Arabes) content ordinairement fept Mers, mais c'eft plutôt une manière de parler proverbiale, qu'une divifion géographique.

e) vid. HERBELOTUS fub voce *Modhallam* (i. e. مظلم). GOLIUS not. ad Alfr. p. 93 ita fcribit: بحر الظلمات *mare tenebrofum* ob longas noctes, quas in eo experti fuerant. Aliter KURZMANN vid. Memorabilien &c. I. St. p. 167. Vix tamen putem, quod olim mihi attidebat, fententiam eius defendi poffe, ex verbis Edrifii p. 36 et 37 occurrentibus.

f) vid. HERBELOT. fub vocibus *Zokak; Bab al Zokak; Tharek.*

4) بحر الشامي i. e. *mare mediterraneum* (p. 147 &c.) g) *ferunt*, ait Edrisius, *mare hoc antea fuisse stagnum clausum, sicuti nunc est mare Tabarestan* (caspium). *Andalusiae et Africae gentes* (p. 147. 148.) *vicinae, inuicem variis se damnis lacessere solebant, donec Alexander* h) *in Andalusiam venerat, qui auditis Africanorum iniuriis geometras iussit terram cum maris tenebrosi et stagni huius aequore metiri, quam quum comperisset non multum a mari magno superari altitudine, terram Tangiam (Tanger) inter et Andalusiam effodi curauit. Aggerem idem exstruxit* 12 *miliarium longitudine ex parte Andalusiae; alium ex parte Tangiae* (Columnas Herculis in animo habet), *qui ambo 6 miliarium interuallo a se inuicem dissiti sunt. Quo facto ambo maria coniungebantur. Irruere vero aquae tanto cum impetu et vi, vt super aggeres* 11 *fere staturarum altitudine excrescerent, multasque vrbes obruerent. Aggerem Andalusiae pacato mari apparere in loco quodam Safiha* (الصفيحة) *dicto, eumque mensuratum fuisse*, ait, *cubitis Rabia* (الربيع) i) — omnia haec Edrisius narrat; immo, *se ipsum eum vidisse testatur* (scilicet!). *Alterum aggerem a mari absorptum esse*, idem contendit k).

5) بحر القلزم *Mare Kolzom*, i. e. *Sinus Arabicus* l) (vulgo, mare rubrum) *egreditur*, teste Edrisio (p. 4),

g) vid. Prolegom. Edrisii p. 4. 5. "Longitudinem huius maris, inter alia habet, a capite vsque ad calcem esse 1136 leucarum (parasangarum)." — Erroneus sane est Edrisii calculus. — "Insulas continet numerando paruas cum magnis, cultas cum incultis fere centum."

h) De Alexandro, Hercule Arabum, vid. infra.

i) Procul dubio geometrae cuiusdam nomen; Kurzmann, pro autore hominem habet, et vbi de fontibus Edrisii loquitur, eum recensset l. c. p. 165.

k) Ceterum de hoc mare Herbelot. vid. sub voce *Scham*.

l) Kolzom Arabum, et Clysma quorundam Graecorum, idem esse, nemo, quantum scio, in dubium vocat. Verba sunt Michaelis, vid.

(p. 4), *ex mari Sin, incipitque a Bab el mandeb, vbi ſcilicet finis maris Indici. Progreditur in ſeptentrionem cum flexu aliquo ad occidentem; attingit nimirum latus occidentale Iemen,* (Arabiae felicis) *porro Tehamam et Hegiaz* (Arab. petr.), *Madain, Ailan, Faran, donec perueniat ad vrbem Kolzom, a qua denominatur; tum reflectitur reditque meridiem verſus ac tendit ad latus orientale regionis Sayd, ad Gun. al malec* (regis Sinum); *inde pergit ad Aidab, inſulam Suacen* (Suaken), *ad regionem Zaleg terrae Bagiat, peruenit ad regionem Habaſch ac iungitur mari Indico. Longitudo eius* 1400 *miliarium m*). *Breuia frequentia ac vada difficilem reddunt nauigationem eius; quare illud ſulcantes opus habent nauta peritiſſimo, viam, vada atque canales eius optime callenti.* Difficilem nauigationem denuo memorat, Noſter, vbi iam deſcripta vrbe Gidda (p. 45), ſic pergit: *mare, quod in iſta parte continetur, aſperum ſulcatu eſt, plenum et breuiis et ſcopulis erumpentibus n*). Quae idem autor noſter de mare hoc p. 108 refert, en accipe: *Mare Kolzom* (inquit) *in ſe velut flumen eſt; inque eo ſunt montes aquis imminentes, ſcopuli ac ſyrtes patentes latentesque, et viae nauium inter illos diſcernendae.* — *Continet* (ait p. 4) *mare hoc* 15 *inſulas;*

vid. obſerv. eius 255 ad Abulfed. Tab. Aeg. p. 117. Concordat GOLIUS not. ad Alfr. p. 88. Iam quum Kolzom ad literas ex Clysma Graecorum ortum ſit, GOLIO, ex rationibus etymologicis vrbis et maris nomen expedienti, non omnino aſſentior. Verba eius ita ſonant: Locum autem illum, atque inde mare hoc ita nuncuparunt, quod prope ſubmerſus creditur Pharao, nam قلزم est *deglutire* et *abſorbere*.

m) Cf. Relation hiſtorique d'Abeſſinie du R. P. JEROME LOBO traduite de Portugais &c. par Mr. LE GRAND (Paris 1728. 4.) pag. 35. "La mer rouge commence à l'isle de Babelmandel. Elle a depuis là jusqu' à Suez trois cens quatre-vingt lieues ou environ ſur cinquante au ſoixante dans la plus grande largeur." Adde HERBELOT ſ. v. *Colzum;* et inprimis MARMOL T. III. p. 159 ſqq.

n) Vid. BRUCIUS T. I. p. 272. 317. cf. infra deſcript. vrbis Zaleg.

ſulas; et p. 45 ita refert: *In iſto mari inſulae ſunt aliquot hyemali tempore deſolatae.*

6) بحر الصين الهند والسند اليمن (p. 3) *Mare Sin, Hend, Sind, Iemen,* (arab. fel.) *nomina maris Indici. Incipit autem a parte orientali* 13 *gradus ſupra lineam aequinoctialem cum qua porrigitur ad occidentem. Affluit Sin, Hend Sind et poſtremo Iemen, ex parte ſcilicet meridionali. Longitudo eius terminata ad Bab el mandeb eſt* 4500 *paraſangarum;* ("vti accepimus a peritis viatoribus et nautis, illud ſulcantibus et ab iis qui vela faciunt ab vna regione in aliam ex ſinu Arabico ad Vakvak") *inſulas continet circiter* 300, *computando tam cultas, quam incultas.*

Vocatur etiam (p. 29) mare العماني *ommanicum et lingua Hindorum* (هند) *mare Hercend* (هركند) *et* (p. 34) *ſpeciali nomine appellatur pars eius mare Sanfiνum* الصنفي, *alio, mare Darlaravi* دارلاروي; audit quoque (p. 36) *mare Sahi* صحي *et ſub initio eius, ob aquas turbidas etiam mare Piceum* الزفتي. Alias mare ſalſum vocatur; ſed hoc nomen et aliis maribus commune. *In hoc mari,* (p. 29) ait, *multas habes res varias admiratione non indignas. Alit piſces egregie coloratos, quorum alii ſunt longitudine centum cubitorum, alii maiores adeo. In eodem mari, magnam ac ſuaueolentem Ambari copiam prouenire* ait, *de quibus* affirmat, *haberi quando vnum Ambarum plus minus pondere* 1200 *librarum* o). *Ambarum eſt materia quaedam,* addit, *quam fontes in maris profundo euomunt,* [*eadem fere ratione qua fontes Hit* p) (هيت) *Naftam* (نفط) *emittunt,*] *et quae ſaeuientibus ventis ad littus pellitur.*

o) قنطار, quaſi centenarium, Talent. pondus CIↃCC Vnciarum vel CXX librarum. Verba ſunt GOLII ſub hac voce.

p) cf. BÜSCHINGII deſcript. Aſiae p. 196. (edit. III. p. 211 ſq.)

SECTIO I.

SECTIO I.

Nigritarum Terram complectens.

Praemonenda.

Priusquam ad ſingulas huius terrae Prouincias deſcribendas deſcendamus, alteri ſatisfaciendum eſt officio; ſcilicet vt, quae ab Edriſio noſtro generatim de hac terra ac paſſim diſputata ſunt, colligamus et ordine, quantum fieri poteſt, noſtris geographis frequentato, proſequamur, ita vt quae de fluuiis, terrae bonis, incolarum moribus, aedificiis etc. praedicantur in vniuerſum exponamus, ad ſingula ſuo quaeque loco deinceps deſcenſuri.

I. *Flumina huius terrae.* Ante omnia de fluuiis diſputandum eſt; ſiquidem Edriſius (p. 7) *ſedem Nigritarum ad Nilum, aut ad flumen quod Nilus abſorbet, eſſe* contendit.

Nilus q). *Naſcitur,* ſecundum Edriſium (p. 16), *Nilus e Lunae monte,* (ſub 16 grad.) (جبل القمر) *decem e fontibus, quorum quini* in flumina ſtatim abientes, *duplicem lacum magnum conſtituunt;* (*Kircher* l. c. vertit: congreganturque in quadam ingenti *planitie;* ſic etiam in ſqq.) *ex quolibet horum lacuum effundunt ſe tres fluuii, qui deinceps in vnum concurrentes, ingentem quendam lacum efficiunt r) iuxta cuius partem inferiorem mons conſpicitur in lacum ſe protendens ac extra lacum*

q) vid. Jobi Ludolfi Commentar. ad hiſtoriam ſuam Aethiopiae p. 113 et quae de Nili fontibus congeſſit p. 122 ſqq. D'Anville Memoires ſur l'Egypte p. 18. Memoires de l'Acad. des Inſcriptions T. XXVI. p. 46. Adde Ath. Kircher Oedip. Agypt. Syntagm. I. p. 48 ſqq. Meiners verm. phil. Schr. 1. Th. p. 180 ſq.

r) vid. infra n. XIV. Abulfeda hunc lacum كورا Cura compellat.

lacum partem ſeptentrionalem cum inclinatione occidentem verſus procurrens.

Hic itaque eſt locus, quo duo Nili ſe ſeparant s); quorum vnus (Aegypti Nilus) *ad ſeptentrionem tendit, Nubae terram alluit, Aegyptum denique peragrat, vbi in quatuor partes ſciſſus tres in mare mediterraneum emittit, quartam vero in lacum qui eſt prope Alexandriam* (etc. Plura infra dabimus).

Alterum Nili brachium [Nilus Nigrorum t)] in plagas occidentales (p. 9. 15) *tendit, et prouolutum ab oriente ad occidentem vltimum* (p. 7) *non longe ab inſula Vlil, diſtante ab oſtio eius diei nauigatione in mare ſeſe exonerat; et ad ipſum Nilum Nigrorum, vel ad aliud flumen, quod cum illo aquam ſuam permiſcet, ſita ſunt Nigritarum domicilia.* (Vrbes vero iuxta Nilum Nigritarum ſunt Sala, Tocrur, Beriſa, Gana, Terral, Vancara, Tirca, Ganara: Ad flumen, quod Nilus abſorbet appoſita eſt prouincia Lamlam.)

Ita quidem Edriſius de Nilorum fontibus exponit; at vanam eſſe eius ſententiam ac fabuloſam vix negari poterit. Condonemus autem Edriſio ſi cum multis aliis lapſus eſt, nec ab illo poſtulemus, quod nemini

s) Huc forſan ſpectat, quod apud IBN AL VARDIUM legi. vid. *Notices &c.* T. II. p. 40. دماذم. "*Damadem*, ait, pays ſitué ſur le „Nil. Ses habitans, qui ſont les Tartares des Soudans (ou „Noirs) ne ceſſent de faire la guerre à leurs voiſins et de ravager „le pays. *C'eſt chez eux, que le* Nil ſe ſépare pour aller d'un „coté en Egypte et de l'autre dans le pays des Zindges." Aliis forte probabilius videtur eum loqui de flumine, quod Makdeſchu (Abulf. p. 33) alluit.

t) vid. IS. VOSSII librum de Nili et alior. flum. orig. cap. 20. p. 70. JOBI LUDOLFI Hiſt. Aethiop. libr. I. cap. 8. et Comment. p. 130. DE LA CROIX l. c. T. II. p. 347. Inprimis vero D'ANVILLIUM in Memoires de l'Acad. des Inſcr. T. XXVI. p. 64 ſqq. Adde MARMOLIUM T. III. p. 47. 71. SCHEHABEDDIN l. c. II. p. 156; inprimis vero: Repoſitorium &c. p. 402 ſq. ibique obſeruationum geographicarum Africam interiorem concernentium autoris DE LA LANDE elegantem verſionem BRUNSII.

nemini ante eum, nec ad hunc vsque diem scire contigit.

I. Et quod ad Nilum Aegypti attinet:
Secreto de fonte cadens, qui semper inani
Quaerendus ratione latet, *nec contigit vlli*
Hoc vidisse caput, fertur sine teste creatus.

Scilicet Brucius negat, *Petrum Pays*, Lusitanum, fontes Nili detexisse, seque primum gloriatur post tot secula post tot tantosque Imperatorum summorum conatus inanes, eos tandem aliquando invenisse. Iam vero fontes, quos memorat Paysius, eosdem sane describit Brucius. Operae pretium videtur Paysii descriptionem, qualem Kircherus nobiscum communicauit, conferre cum Bruciana, siquidem Brucius non Kircheri sed tantum (?) Ludolfi narrationem compendiosam ante oculos habuit.

Bruce. u)

Die Agows von Damot erweisen dem Nil göttliche Ehre, sie beten den Fluß an, und Tausende von Vieh sind der Gottheit, deren Aufenthalt man in seiner Quelle glaubt, geopfert, und werden noch geopfert. . . .
Inzwischen liegt Geesh, ob es gleich nicht über 600 Ellen entfernt ist, doch nicht im Angesicht dieser Quellen. Das Land welches auf derselben Fläche mit den Quellen liegt, endigt sich mit einem Felsen, der ohngefähr 300 Ellen hinab in

P. Pays (apud *Kircher*).

Postquam tractauimus de fertilitate terrarum sub dominio Presbyteris Ioannis, operae pretium me facturum existimaui, si hoc loco nonnihil de praecipuis fluminibus et lacubus terrarum eius imperio subiectarum referam. Inter quae primo loco se offert, maximus ille et toto orbe celeberrimus fluuius Nilus, qui non apud antiquos solum et modernos Doctores, authoresque

u) vid. Bruce T. III. pag. 632–37. Athanas. Kircher Oedip. Aeg. Syntagm. I. cap. VII. p. 57–59. add. Ludolf Comm. p. 122 sq. et versionem Brucii III. p. 618. Anhang zu Jam. Bruce &c. Rinteln 134 sq.

in das Thal von Assoa geht, und diese flache Strecke dauert in derselben jener untergeordneten Höhe fort, bis sie wieder über 70 Meilen südwärts an den Nil stöfst, nachdem solcher indessen die Provinzen Gojam und Damot umflossen hat. Dieser Felsen scheint gleichsam absichtlich, in verschiedene Absätze oder Terassen gebildet zu seyn, wovon jede mit einem Klumpen Häuser, selten über 8-10 besetzt ist. . . .

In (p. 632) der Mitte dieses Felsen, gerade nordwärts gegen die Quellen, trift man eine erstaunenswürdige Höhle an, ob sie ein Werk der Natur oder Kunst ist, kann ich nicht bestimmen. Es gibt viele Gänge darin, wo sich ein Unbekannter schwerlich heraus finden kann, es ist ein natürliches Labyrinth, und grofs genug, um alle Bewohner des Dorfs mit ihrem Vieh zu fassen. Zwey oder drey andere Höhlen von geringerm Umfange habe ich nicht gesehen. In der grofsen ermüdete ich mich einige Tage sehr, um so weit als möglich gegen Norden hineinzudringen, aber wenn ich etwas über 100 Ellen hinein war, so schien es, als wenn die feuchten Dünste droheten, mein Licht auszulöschen....

Vom (p. 633) Rande des Felsen von Geesh, wo oben das Dorf liegt, zieht sich der Grund

resque grauissimos in admiratione fuit, sed et cuius frequentem mentionem facit S.S. Genes. 2. Vocatur Gehon vnus e quatuor Paradisum irrigantibus (!) Hic hodierno die vocatur ab Aethiopibus Abaoi (Abawi) originem suam tenet in regno Goyam (Gojam), in vno territorio quod vocatur Sahala (Brucius Sacala perinde est), cuius incolae vocantur Agoûs; suntque Christiani, etsi successu temporum syluescente Ecclesia variis superstitionibus imbuti, et gentibus et paganis vicinis corrupti, parum differant [cf. Brucii reprehensionem III. p. 623, eamque vanam esse, videbis (vid. paullo post); non enim Kircherum Brucius euoluit, sed Ludolfum; Kircher quoque non Sabala scripsit, sed Sahala, verum Ludolfus, Sabala; iam lege Brucii reprehensionem p. 619].

Fons autem Nili in parte occidentali regni Goyam (Gojam) situs in *summitate vnius vallis* (vid. reprehensionem Brucii ex Ludolfo desumtam p. 621), quae assimilatur ingenti campo, iugis montium vndique circumdato.

Anno

Grund allmälig gerade gegen Norden hinab, und führt zum Ende eines dreyeckigen Sumpfes, etwa 86 Ellen in der Linie der Quellen breit, und 286 Ellen 2 Fuss vom Rande des Felsen über dem Hause des Priesters vom Nil, wo ich wohnte. Angenommen, dass diess ein rechtwinkliger Triangel sey, so hat er 196 Ellen in der Länge, oder in der Perpendicularlinie, so viel hielt er nämlich den 6. Nov. 1770. Vermuthlich treffen diese Masse wie bey andern sumpfigen Boden, weder mitten in der trockenen noch in der regnigen Jahrszeit zu. Ich nehme an, dass diese Perpendicularlinie die Nordseite des Sumpfs darstellt, unmittelbar vom Rande derselben erhebt sich der Boden in einer jähen Bank, und formirt einen runden Hügel, der keine 100 Ellen hoch ist, und auf dessen Gipfel die Kirche St. Michael Geesh steht. Ich mass zwar die Entfernung, bin aber gewiss versichert, dass sie wenig unter 500 Ellen von der Kirche bis an die mittelste Quelle betragen wird. Auf der Ostseite zieht sich der Boden ebenfals allmälig, aber doch bemerkbar von dem grossen Dorfe Sacala, welches dem Distrikt

Anno 1618. 21. die mensis Aprilis, cum in hoc regno vna cum Imperatore eiusque exercitu degerem, hunc locum *ascendi* (Brucius l. c. rephrendit hoc vocab. *summitati* vallis oppositum;) omnia diligenter lustraui, inuenique primo *duos ibi fontes rotundos v*) vtrumque quatuor quasi palmis latum in diametro, summaque animi mei voluptate vidi id, quod nullis notis consequi potuerunt Cyrus Rex Persarum (forte per errorem ita scripsit Paysius; vid. Bruce l. c. qui ex Ludolf. haec omnia ad verbum desumsit) et Cambyses, Alexander Magnus et famosus ille Iulius Caesar. Aqua fontis clarissima est et leuissima gustuique gratissima; sciendum tamen, nullum hosce duos oculos (עין vt Hebraice ita Aethiopice *oculum* et *fontem* denotat. vid. Ludolf. Comm. 122.) fontis in suprema montis planitie exitum habere sed in radice montis; (profunditatem quoque

v) Bruce T. III. p. 596. vbi *Woldo*, Brucium his adloquitur: Seht nach jenem kleinen Rasenhügel (summitas vallis?) mitten in dem wässerigen Sumpf darin trifft man die *beyden* Quellen des Nils an. Iam taxaui hanc narrationem in: Anhang zu Bruce &c. Rinteln p. 134.

Distrikt den Namen gibt, hinab. Es liegt 6 Meilen von den Quellen, dem Augenschein nach aber scheinen es kaum zwey zu seyn.

Wir wollen annehmen, dass der spitze Winkel, den die Hypothenuse des Triangels mit der Perpendicularlinie formirt, wie die Nadel eines Kompasses nach Sacala weiset, und dass die Hypothenuse die Südseite (p. 634) des Sumpfes nahe am Dorfe Geesh vorstellt. Die Basis oder Linie, welche an das Westende der Hypothenuse stösst, und mit der andern Linie den rechten Winkel formirt, nehme ich als den Rand des Sumpfes an, welchen der Fuss des Berges Geesh macht, und von dieser Westseite desselben erhebt sich der hohe und schöne Berg, der ganz von dem andern abgesondert ist, wie eine Pyramide, der er mit seiner zierlichen und regelmässigen Gestalt gleicht. Er ist nach dem Abhange gemessen 4870 Fuss hoch: ohngefähr bis auf die Hälfte ist das Hinaufsteigen bequem und allmälig. Der Fuss ist ungemein breit, hernach wird er ausserordentlich steil, aber allenthalben ist er mit fruchtbarer Erde bedeckt, die gutes Gras und Klee trägt, und darunter wachsen wilde Blumen.

Auf

que fontium tentauimus, et in primum quidem lanceam immisimus, quae intrando ad 11 palmos tangere videbatur quasdam veluti radices vicinarum arborum sibi inuicem implexas). *w*)

Secundus fons vergit a primo in orientem ad iactum lapidis, [huius profunditatem explorantes, immissa lancea 12 palmorum, fundum nullum inuenimus; colligatisque duabus lanceis 20 palmorum, denuo rem tentauimus, sed nec sic fundum tenere potuimus], dicuntque incolae, totum montem plenum aquis, cuius hoc signum dabant, quod tota circa fontem planities tremula erat et bulliens, manifestum latentis aquae vestigium, eandemque ob causam non redundat aqua ad fontem, sed ad radices impetu maximo sese egerit; affirmabantque incolae, vt et ipse Imperator, qui praesens erat vna cum exercitu suo, eo anno terram parum tremuisse ob magnam anni siccitatem, aliis vero annis ita tre-

w) Vncinis inclusa Brucius in versione huius loci, praeeunte Ludolfo, omisit.

Auf dem Felsen mitten in dieser Ebene pflegten die Agows einen Haufen von den Knochen der geschlachteten Thiereopfer anzulegen, solche mit Holzscheiten zu vermengen, und alsdann anzuzünden. Diese Gewohnheit hat aufgehört, oder man thut es vielmehr jetzt an einem andern Orte näher bey der Kirche, weil man ihnen in Ansehung ihres Götzendienstes, und der sich darauf beziehenden Gebräuche unter dem Fasil und dem Ras Michael völlige Freyheit läſst.

In der Mitte dieses Sumpfes, d. i. ohngefähr 40 Ellen von jeder Seite, und etwas weniger vom Fuſse des Berges Geesh erhebt sich ein kleiner runder Hügel, etwa 3 Fuſs über den Sumpf in die Höhe, scheint aber weit tiefer in solchen hinab zu gehen. Der Durchschnitt hält nicht völlig 12 Fuſs. Er ist mit einem seichten Graben umgeben, der das Wasser sammlet und gegen Osten ausleert; er ist dauerhaft von Rasen, der von den Seiten herbey geschafft wird, gemacht, und wird beständig in gutem Stande erhalten. Dieſs ist der Altar, auf welchem

tremere et bullire, vt vix sine periculo adire liceat. Circuitur loci instar locus cuiusdam rotundi, cuius latitudo fundae iactum constituere possit. Infra apicem huius montis populus degit ad montem, leuca circiter vna (Bruc. 1760 pedes) a fonte dissitum versus occidentem, vocaturque Guix (i. e. Geesh vel vernacula *Gisch*) et videtur hinc fons bombarda attingi posse. [Est hoc loco vicus gentilium x) qui sacrificant multas vaccas, et venientes ad fontem certo die anni vna cum sacrificulo quem pro sacerdote tenebant, qui ibi sacrificabat vnam vaccam iuxta fontem, caputque vaccae abscissum proiiciebat in fontis abyssum, è lago hia prima a quale buo, onde facean solenne sacrificio matando muitas vaccas, que os gentios, d'he tracean, et dopois se cubria todo com o seuo dellas, è asenta ua en un cadeira

x) Bone deus! audi Brucium III. p. 623.... Dazu kommt, daſs kein einziger Jesuit mit einem Worte der heydnischen Abgötterey erwehnt, die in der Nähe der Nilquellen herrschte, und dieſs wäre doch eigentlich ein Hauptgegenstand für sie gewesen!! Quae sequuntur sane ita sunt comparata vt ad verbum ex Brucio desumta videantur.

chem alle ihre Religionsgebräuche vollzogen werden (p. 635). In der Mitte desselben befindet sich ein Loch das augenscheinlich mit Fleiss gemacht, oder wenigstens durch Menschenhände vergrössert ist. Man hält es frey von Gras und andern Wasserpflanzen: und das Wasser darin ist vollkommen rein und helle: man sieht aber auf der Oberfläche nicht die geringste Bewegung, oder ein Aufsprudeln. Diese Mündung oder Oeffnung der Quellen hält an einigen Stellen etwa 1 Zoll unter 3 Fuss im Durchmesser, und das Wasser stand am 5. Novemb. ohngefähr 2 Zoll unter dem obern Rande des Lochs, es nahm so lange wir uns in Geesh aufhielten weder ab noch zu, ob wir gleich viel davon zu unserm Gebrauch nahmen.

Als ich meine Lanze hineinsteckte, fand ich mit 6 Fuss 4 Zoll einen geringen Widerstand, wie von schwachen Binsen oder Gras, und noch 6 Zoll tiefer bemerkte ich, dass die Lanze in einen weichen Boden drang, traf aber weder Stein noch Kies an. Diess bestätigte sich durch einen anderweitigen Versuch am 9. Nov. mit einem schweren Senkbley an einer Schnur, das mit Seife beschmiert war; es brachte am untern Theil in obiger Tiefe bloss schwarze Erde herauf, von eben der Art

deira de ferro, que tinha posta nomo de muita lenha seca, e mandava sem se quermar nem ainda derreterse ò seuo, e algunas veces etrauan depois da fogo acesso, e se a sentaua à questa gente demaneira, che con estas feteizerias engennaua à quella gente de maneira, que ò tinham por grande santo che dauan questo sato queria.]

Porro campus fontis Nili ab omni parte difficilis ascensu est, praeterquam ex parte boreali, vbi facile conscenditur. [Infra montem circiter vna leuca in profundissima quadam valle e terrae visceribus, alius fluuius emergit, qui se tamen cum Nilo paullo post coniungit, credunt eandem cum Nilo scaturiginem obtinere; sed infra terram per occultas canales deductum hoc loco primum erumpere. Riuus vero fontis, qui infra montem erumpit, in orientem spatio iactu bombardae vergit; deinde subito declinando Boream petit, et post quar-

Art als die in dem Sumpfe und an den Seiten desselben.

Zehn Fuss von dieser ersten Quelle etwas nach West gegen Süden ist die zweyte Quelle, ohngefähr 11 Fuss im Durchschnitt, aber sie hält 8 Fuss 3 Zoll in der Tiefe; und ohngefähr 20 Fuss von der ersten nach Südwest liegt die dritte Quelle, die eine Oeffnung von 2 Fuss, und 5 Fuss 8 Zoll in der Tiefe hat. Die beyden letzten Quellen befinden sich mitten in kleinen Altären, die wie der erste von festem Rasen gemacht sind. Sie haben nicht über 3 Fuss im Durchmesser, und 1 Fuss weniger oder darunter in der Höhe. Der Altar der dritten Quelle schien beynahe vom Wasser ruinirt, das in beyden fast bis oben an den Rand stund. Am Fusse (636) eines jeden rieselte ein klarer schneller Bach. Sie vereinigten sich und fielen in den Graben des ersten Altars, und liefen gleich aus demselben an der Spitze des Triangels, die nach Osten zeigt, in der Stärke, dass das Wasser ohngefähr eine Röhre von 2 Zoll im Durchmesser gefüllt hätte.

Das Wasser aus diesen Quellen ist sehr leicht und gut und ganz ohne Geschmack, es war damals durch und durch sehr kalt, ob es gleich der Mittagssonne ohne alle Bedeckung ausgestellt war, weil keine andere Bäume oder Büsche

quartam circiter leucae partem nouus sese offert riuus e saxis et scopulis ebulliens, cui paullo post se iungunt duo alii riui, ex orientis plaga erumpentes, et sic deinde aliis et aliis identidem collectis riuis notabiliter crescit Nilus. Post spatium vero diurnum itineris magno fluvio, qui dicitur, Ia mà, coniungitur, qui deinde flectit se versus occidentem vsque ad 25 leucas, vel 35 leucas a prima sui scaturigine, postea mutato cursu orientem repetit, insinuando se in vnum lacum ingentem (est hic situs in prouincia, quae dicitur Bed, regnoque partim Gogam subiacet, partim regno Dambiae) quem ita pertransit, vt aquae Nili notabilem differentiam ab aquis lacus ostendant; totusque fluuius aquis palustribus inpermistus suum cursum fluxumque teneat; qui mox vbi exit, variis gyris declinando in meridiem, terram irrigat, nomine Alata, 5 leucis ab epistomio lacus distantem, vbi per rupes 14 brachiorum altas praecipitatus immen-

ſche in der Nähe ſtunden als der Felſen Geeſh auf der Südſeite und die Bäume um die Kirche St. Michael Geeſh auf der Nordſeite. . . .

Vermittelſt eines meſſingenen Quadranten von 3 Fuſs im Durchmeſſer beſtimmte ich durch eine Meridianhöhe des obern Randes der Sonne, wobey ich alle mögliche Aequationen und Deductionen in Erwegung zog die Breite des Orts wo ich (d. 5. Nov.) obſervirte, 10° 59′ 11″ und vermöge einer andern Obſervation von eben der Art am 6. Nov. 19° 59′ 8″, hernach fand ich die Mittelzahl von 33 Beobachtungen der gröſsten und nächſten Sterne 10° 59′ 10″ das Mittel betrug eigentlich 10° 59′ 9½′ oder 10° 59′ 10″ in (p. 637) der runden Zahl: wollte man ja unnöthig gewiſſenhaft ſeyn, und noch 15″ für die gemeſſene Entfernung des Orts, wo das Zelt ſtand, ſüdwärts vom Altar hinzu thun, ſo käme 10° 59′ 25″ für die runde Zahl der Breite der erſten Nilquelle heraus, obgleich die Jeſuiten ſie 12° nördlich nach einer ungefähren Schätzung aufs gerathewohl annehmen. Da dieſs aber beynahe die Breite von Gondar, als der Hauptſtadt iſt, von der wir unſere Reiſe antraten, ſo erhellet hieraus unleugbar, daſs ſie von keinem dieſer beyden Oerter die Breite genau kannten.

immenſo ſimul et fragore et fumo aqueo, qui eminus nebula mihi videbatur, praecipitatus paulo poſt, intra duas rupes ingentes ita abſorbetur, vt vix oculis attingi potuerit, ſunt cacumina dictarum rupium ita vicina; vt Imperator aliquoties, ſtrato per illa ponte, cum toto ſuo exercitu tranſierit; quibus omnibus et ego praeſens fui, poſtquam igitur a parte orientali regnum Begamidri, Gogam, caeteraque intermedia regna Amharà, Olaca, Xacà, Damot, longe lateque irrigauit; mox fluxu ſuo regnum Goyam repetit, irrigatisque territoriis Bizan et Gumancanca ita ſenſim regno Goyam appropinquat, vt nonniſi vnius diei itinere a fonte ſuo diſtare comperiatur. Hinc fluxum retorquendo verſus Tazolo et Ombareà, regnum Gentilium, quod anno 1613 ingenti exercitu ſubegerat Eraz Selachriſtos frater Imperatoris; regnumque vtpote incognitum et ob vaſtitatem vocauit Ayzolam i. e. nouum mundum. Hinc ex oriente in Boream

ten. Den 7. Nov. war ich so glücklich die Immersion des ersten Jupiters Trabanten zu beobachten . . . . aus dieser Beobachtung machte ich den gewissen Schluss, dass die Länge der vornehmsten Quelle des Nils 36° 55' 30" ostwärts vom Meridian zu Greenwich betrüge.

Boream declinans; per innumeras alias regiones vastissimaque praecipitia delapsus in Aegyptum, et hinc in mare mediterraneum se exonerat *y*).

Ex his mihi quidem videtur vel Paysium fuisse eum, qui primus inter Europaeos fontes Nili detexit, vel Caput Nili neminem ad hunc vsque diem vidisse.

II. De fontibus, cursu atque ostio Nigri (flumine, de quo Edrisius loquitur, altero) si vno verbo animi sensa declarare licet, pariter nihil certi habemus *z*).

Flumen Nilus Nigrorum *a*) ab oriente occidentem versus deuoluitur secundum Edrisium; (pag. 9. 15. 16.) quae eius sententia a Leone *b*) et ab Abderrach-

y) Nec in cursu Nili Paysius multum a Brucio differt; vid. Brucii descriptionem III. p. 640 sqq. cll. Anhang zu J. Bruce &c. Rinteln &c. p. 139 sq.

z) Si Brucio fides habenda, oritur Niger fluuiis qui e montibus Dyre et Tegla delabuntur, ad 12° Lat. sept. vid. T. III. p. 722. Sagacissimus Brucius paullo ante p. 718. originem sententiae Edrisianae de duobus Nilis se detexisse sibi forsan persuasit. Legi omnino meretur, quae de Nigro flumine scripsit autor laudatus l. c.

a) Agathemer et Schehabeddin, quod mireris, mirum differunt, fluuium hunc pro domestico habentes, vid. infra VIII.

b) p. 6 sq. Niger, ait, sumit suum ex quodam deserto initium, quod Seu apud illos dicitur, *atque hoc ex oriente*. Alii (in quorum numero Edrisius noster) volunt hunc fluuium suam habere ex quodam lacu scaturiem, seseque occidentem versus voluere, donec in mare oceanum delabitur. Affirmant nostri Cosmographi Nigrum fluuium e Nilo deriuari, quem sub terra se condere volunt, vnde tamen huiusmodi lacus nasci videtur. *Sunt praeterea qui dicunt*, iam dictum fluuium in occidente ex quodam monte scaturire atque orientem versus fluendo maximum tandem lacum illic efficere, *quod quidem verosimile non est &c.* Marmolius pariter

rachmano Aga c), qui de flumine *Gülbi* d) (ita nimirum Nilus a *Nigris* nuncupatur) idem contendere videtur, aliisque confirmatur. Non diſtinguit Edriſius inter plura flumina; Nilus, qui e lacu iſto ingenti (*Cura* Abulfeda eum vocat) egreditur, labitur ſecundum ipſum vsque vbi in mare ſeſe exonerat.

D'Anvillius e) longe aliter, annuente Ptolemaeo, de fluuiorum interioris Africae ſitu atque curſu ſtatuit. Liceat breuiter ex commentatione eius ſuper hac re, excerpta, quantum rem noſtram iuuat, contrahere. — Tres ille fluuios ſiſtit pro Edriſii vno. Non nimis premi debere, monet, Edriſii verba e lacu (Cura) fluuium ſuum educentis. *Gir* Ptolemaei flumen eſſe, quod ſub Nilo Nigrorum Edriſius ponat; fluere ab occidente orientem verſus, diuergia habere, quorum vnum ſe vsque ad Paludes Chelonides protendat, in quas ſuſpicatur flumen immergi, quod Edriſius ab vrbe Cucu excurrere dixit. (vid. Cucu.) Aliud brachium pergere, tradente *Sicardo* ad paludem

pariter a parte LEONIS ſtat, aliique, quos recenſet DE LA LANDE l. c. p. 118 ſq. Sunt tamen et alii, qui fluuium hunc orientem verſus deuolui contendunt, quorum in numero HERODOTUS (II, 32) locum primum obtinet [vid. HENNICKE Comm. de Geograph. Africae Herodot. p. 37 ſq. H. SCHLICHTHORST Geogr. Afr. Herodot. p. 171. Allgem. Litt. Zeit. (ad ann. 1793.) Nro. 293. p. 123]: Arabes quidam apud LEONEM l. c. Nigri quidam apud BRUE vid. Repoſitor. l. c. pag. 411. EINSIEDEL apud CUHN (Samml. &c. III. p. 445) &c.

c) l. c. p. 978. Abderrachman Aga, ait, ſchien nicht daran zu zweifeln, daſs ſowohl der Afrikaniſche als Aegyptiſche Nil ſeinen Urſprung in den hohen bergigen Gegenden von Habeſſinien habe, daſs er folglich ſeinen *Lauf weſtlich nähme.*

d) l. c. p. 987. Das Königreich Afnu liegt an einem groſsen Fluſſe, den der Sklave des Abd. Aga in der Landesſprache *Gülbi* nannte. Es war ihm bekannt, daſs die Einwohner der Barbarey ſelbigen Nil nennen, allein den Nahmen Niger hätte er nie nennen hören. Vocatur quoque *Nil al Kebir* (Nilus magnus) *Nil el Abid* &c. vid. Repoſitor. l. c. p. 404.

e) l. c. p. 64 ſq. Nous, ait, reconnoitrons ici, trois rivières au lieu d'une &c.

dem Nubae (iuxta quam Cauga vrbem, quam vide, ponit); quae palus cum Nilo communicationem habeat. Alter fluuius, in quem d'Anvillius inquirit, est *Nigir* (Νιγειρ) Ptolemaei *f*), quam pro vero Nigri fluuio habet, qui toti terrae nomen dederit, quique *ab occidente ad ortum* decurrat. — Secundum d'Anvillium ergo appositae sunt huic fluuio ex Edrisio vrbes Sala, Tocrur, Berisa (et ad diuergium eius meridionale terra Lamlam), Tirca, Marasa, insula Vancara (ad diuergium quoddam, Ganara), Secmara, Semegonda et Ragbil, quarum vrbium postremae duae, vnaquaeque vni eorum lacuum adiacet, quibus Nigir infunditur. Tertius fluuius tandem, qui totus in mare atlanticum decurrit, est secundum d'Anvillium *Senegal* (*Daradus* Ptolemaei) *g*). Ita d'Anvillius, quantum ego possum iudicare, non sine causa acute et sagaciter rem declarauit. Nostram, qualemcunque etiam super hac re sententiam, infra demum p. 30 lectorum examini subiicere possumus.—

III. *Extensionem* vel *ambitum* huius terrae expressis verbis Edrisius non indicauit, sed passim definiuit, vt errare non possis. Ait nimirum (pag. 7. 15. 16.) *ad Nilum Nigrorum vel ad fluuium in illum sese exonerantem, appositas esse omnes regiones eorum.* Nubia ergo, Habessinia, Barbaria, Zengitana terra etc. sub terra Nigrorum ab eo, vt videtur, non comprehenduntur, licet Abulfeda in Tabula Belad as Sudan (Terra Nigrorum) eas regiones descripserit, quod et Leo fecit, in cuius Nigritiae descriptione Nubia vltima est terra, de qua agit. Herbelotus f. v. *Sudan* item affirmat, Arabes sub voce *Sudan* intelligere eos homines, qui apud nos Mauri vel Nigri audiant, scilicet Nubienses, Cafri etc. Hinc nobis licere existimamus

f) vid. p. 69. — hodie *Gain* audit vel *Ica*.

g) l. c. p. 73.

mamus vna sectione eademque omnes terras, quas Abulfeda in Tabula sua complexus est, pariter comprehendere.

Bakui limites huius terrae ita ducit, vt nihil fere ab Edrisio differre videatur *h*).

IV. *Aëris temperies. Solis ardor ibi est maximus* (p. 7.) id quod Bakui *i*) quoque scribit. Hinc sibi Edrisius persuasit venire, *vt incolae huius terrae (imo omnino incolae primi, secundi et ex parte tertii Climatis) ab sexti Climatis ac septimi incolis, distinguuntur nigro colore et coma crispata k*), *Solum huius terrae arena obtegitur, quae a ventis huc illuc fertur. Hinc aquarum penuriae causam quaerendam esse* affirmat Edrisius.

V. *Terrae foetus. Ad Nili ripam, qui terram Nigrorum ab oriente ad occidentem alluit,* ait Edrisius noster, *producuntur arundines scheraci l*); *arbores ebeni; buxi*

h) vid. *Notices &c.* T. II. p. 395. بلاد السودان Long. 65 – 9. Lat. 9 – 20. "Ce pays, ait, s'étend au Nord jusqu' à celui de „Berbers; au midi, à les deserts; à l'orient à l'Ethiopie et au „couchant, à la mer ocean."

i) l. c. "Il est brulé (ait) par le soleil, qui y tombe à plomb." v. Marmol. T. I. p. 33.

k) Mentem Edrisii expressit quoque Abulfaragius H. D. p. 3. 4; sed adhuc sub iudice lis est, quantum equidem scio. Nec ego componam! Licitum tamen sit, animi sensa Niebvhrii verbis exprimere. Ait scilicet l. c. p. 964. Ich will nur bemerken, daſs man die Ursache davon (de colore sermo est) wohl nicht in dem Klima und Boden suchen könne, denn unter eben der Breite, unter welcher die Afrikaner wohnen, wohnen in Amerika und Asia auch Menschen, und darunter trifft man keine so schwarze an, als die sind, welche von Afrika dahin geführt werden oder die von Afrikanern abstammen. cf. p. 965.

l) In libro est الشركي Sionita vertit, *arundines indicae*, paulo post autem, vbi idem occurrit, arabicum vocabulum retinet. Equidem nescio quomodo vertam. vid. infra Nro. VI. Suspicarer, legendum esse سكر *sacchari*, nisi huius arundinis natura (infra Nro. VI.) repugnaret.

buxi m); salices et alba myrica n). — Bakui, Arbores inter terrae bona ponit, in solo tamen generali nomine hoc acquiescens; quae nunc sequuntur ea quoque sua autoritate comprobat o). *Syluae* (pergit Edrisius) *in his regionibus sunt latissimae ac continuae, in quibus cubant armenta eorum et ad quarum vmbras ipsi, grauescente aestu, refugiunt.*

In his syluis sunt leones, camelopardales (girafae) *p*) *cerui, hyaenae, mustelae foenariae* (vulgo *fouinae*), *lepores q*), *ecchini.*

In Nilo sunt piscium tam grandium quam paruorum varia genera, ex quibus pingues ac crassos seligunt, sale condiunt ac reponunt r).

m) Edrisius habet الشمشاد, quod frustra in lexicis quaesiui. Suspicor legendum esse الشمشار vide Golium sub voce بقس. Ebn Alvam بقس شمشار arborem, Casiri Bibl. T. I. p. 331 per *Buxi arborem* explicat.

n) *Alba myrica* vertimus: Sionita, *arborumque similium*. In libro est والاثل. Putem arborem signari.

o) On trouve (ait l. c.) chez eux de l'or, des rhinoceros, des elephans, des girafes et des grands arbres, sur le quels ils mettent leurs cabanes. Edrisius quidem Elephantes h. l. non memorat; sed vbi Regis Ganensis apparatum speciosum describit, eorum mentionem facit. Cum nostris Arabibus quoque Leo facit, p. 744 ita scribens: Elephas animal docile et syluaticum, magna copia in Syluis Nigritarum regionis inuenitur.

p) Vide de insigni hoc animali Leonem pag. 745 imprimis vero le Vaillants Reisen in das Innere von Afrika (ex vers. Forsteri) T. I. p. 425 sq. vbi etiam in aes incisum conspicere licet. Adde Michaelis, Oriental. Biblioth. T. II. 185. Bakui, l. c. p. 394 aliam de hoc animali se accepisse notitiam, his verbis prodidit: La girafe est née d'une chamelle sauvage; sa tête ressemble à celle du Tigre, ses jambes à celle du chameau, ses ongles à ceux du boeuf, sa queve à celle du chevreuil; elle a une longue crinière, les pieds de devant sont longs, & ceux de derrière courts.

q) Clim. I. sect. I. pag. vlt. lin. 4. pro لافناك procul dubio legend. الافناك.

r) ibid. lin. 6. يخمرونه sensum minus commodum efficit, cum Sionita legendum credo يملحونه.

Fruges recentes desideras; dactyli enim a Vareclanitis eo deferuntur. Tamen proueniunt frumenta et legumina, sed non ea copia, qua dora s), unde vinum conficiunt (ينتبذون). *Vrbicolae serunt cepas, cucurbitas atque melones, quae miram in magnitudinem crescunt.*

Sal deest in vniuersa (p. 7.) *Nigrorum terra, praeterquam quem insula Vlil producit, vnde in vniuersos eius tractus infertur.* Consentiunt Leo et Abderrachman Aga *t*).

VI. *Victus. Inter carnes* (p. 10.) *pretiosiores habent pisces, et carnes camelorum siccatas* (ولحوم الابل المقددة).

VII. *Arma. Vtuntur arcu, sagittis (artificiose vna cum arcuum chordis ex arundine scherac paratis) quibus maxime freti; tum clauis, summa arte et peculiari scientia ex ebeno arbore confectis.*

VIII. *Aedificia. Ex trabibus latis, luto inter se conglutinatis, struunt habitationes suas. Vtuntur vero trabibus latis, quoniam raro apud illos longae reperiuntur.*

IX. *Ornamenta.* Fateor, me non omnino intelligere vocabula quae hic obueniunt ornatum significantia. Quare infra Edrisii verba adieci *u*). En ver-

s) Niebuhr l. c. p. 985 refert de terrae bonis haec: Produkte in den Königreichen Afnu und Bernu: Straufse, Schlangen, Elephanten, *Durra* (dhora i. e. kleiner Mais); der gemeine Mann backt sein Brod von Durra (wie der gemeine Araber). Alii milium reddunt; Casiri Bibl. T. I. p. 332 non male: *Panicum.*

t) Vid. Leo p. 770. Nigritarum autem regio, ait, praecipue Aethiopia interior, vbi dimidio aureo libra venditur, sale caret. — Niebuhr l. c. 989. Salz fehlt, ait. Im Königreich Afnu holt man das Salz weit her aus (einem Lande oder einer Stadt?) *Asben.*

u) وحليهم النحاس والخرز والنظم من الزجاج والباذوق ولعاب الشيخ وانواع المجزعات من الزجاج
Sionita vertit: Eorum ornatus est auricalcum, grana et murenulae vitreae atque onyces ficti. —

versionem, qualemcunque etiam. *Eorum ornatus est auricalcum, Monilia ex Voluta Monili fabricata, grana vitrea in seriem structa, compedes . . . onyces ficti, vitro conserti.* (vel species onycum etc.)

X. De *incolarum huius terrae origine* Edrisius, quod forsan nemo grauabitur, nihil disputauit. Bakui *v*) obseruat esse eos Moslemos et Infideles; Edrisius non contradicit si v. c. Ganae vrbis descriptionem, cum ea, quam de terra Lamlam dedit, conferre velis. Masudi vero de eorum origine exponit, sed ea ratione, quae nemini, credo, placebit *w*). Leo (p. 14) Nigritae, ait, omnes ab origine Chusi dependent, qui patrem habuit Chamum, filium Noae.

Leo de terrae bonis quoque, moribus etc. varia in medium profert quae cum Edrisii narratione conspirant; imprimis id de Marmolio etiam valet, sed caute adhibendi videntur, quippe qui de multis populis in genere loquuntur, quorum notitia Edrisium nostrum fugiebat.

Quibus summatim praemissis, ad singulas terrae Nigritarum prouincias ac regiones describendas, transeamus.

I. *Terra*

v) l. c. Ses habitans sont nus; les uns sont Musulmans, les autres Infideles.

w) Liceat apponere, quae habet: "Il croit (ait DE GUIGNES l. c. „T. I. p. 14 sq.) que ces Peuples (Nigri) sont descendus des enfans „de Canaan, qui traversant le Nil, passerent plus avant et se „disperserent; les uns formerent à l'Orient, les Nubiens, les „Badgé; d'autres à l'occident les Zaghaoné, les Ghafou ou Kacou, „les Martak ou Murbak, les Koukou, les Akma, les Ghabé et „autres Ethiopiens et les Damademiens. Quelques-uns allerent „entre l'orient et l'occident, ce sont les Zinges, les Maska et les „Berbers: on passe dans leur pays, pour aller dans ce de Dahlac, „de Zila et de Badia. Ces peuples ont beaucoup de peaux, de „tigres et d'anes dont ils se font des habits."

I. *Terra Mekzara* ارض مقزارة السودان.

Pro Prouinciae nomine τὸ مقزارة ego libenter acciperem. Ibn al Vardi certe ita interpretandus est. Verba eius *x*) sunt "مغزارة Magrara contrée du pays des Soudans." Differt quidem scriptura; sed exemplar MSS. lectu non perspicuum fuisse forsan ex eo cognosci potest, quod de Guignes in nota adiecit "ou Taghrara, ou Maghzara" quod vltimum esset forte مغزارة; hinc facile مقزارة Edrisii fit. Ibn al Vardium vero eandem regionem intellexisse, nemo dubitabit; ait scilicet, vrbem primariam eiusdem terrae esse *Oulili;* et Edrisius noster Terrae Mekzara vrbes adscribit *Vlil*, *Tocrur*, *Sala*, *Dau*, *Berisa*, *Mura y*).

In vniuersum de hac terra Edrisi nihil tradit *z*).

a) *Insula Vlil* اوليل (p. 7).

Haud longe a littore et ab ostio Nili Nigrorum vnius diei nauigatione (i e. 17 circiter miliar. geograph.) *dissita est. In vniuersae Nigrorum terrae beneficium vertit, quae hic inuenitur salina vnica* (in Nigrorum terra) *Edrisio cognita. Enascitur inde haud mediocris*

x) *Notices* T. II. p. 35.

y) HERBELOTUS (sub voce *Maczarat al Sudan*) appellatiue sumsit; ita enim explicat: "Case ou habitation des Negres, maison grande „spatieuse et forte a leur manière, où ils se retirent pour se „garantir des incursions de leurs ennemis; mais il semble qu'il „faille plûtôt lire Macsarat (*i.* e. مقصرة ?) ou que le mot „de Maczarat soit usité par corruption dans ces pays de ces Ne„gres" &c. cf. idem sub voce Sudan, vbi primam, quam dedit interpretationem, repetit ac constanter affirmat. Neutra interpretatio, si quid iudico, placebit. Sed sibi non constat HERBELOTUS. Alia enim, at veriora, sub voce *Lamlam* scribit: Lamlam, province du pays des Negres, qui est au Midy de la *Maczarah*, autre *Province* du même pays &c.

z) IBN AL VARDI (l. c.) vero depicta vrbe Tocrur addit: "tout le „reste du pays de Maghrara ne consiste qu'en deserts où personne „ne passe parce qu'il n'y a ni eaux ni pâturages."

diocris mercatura, adpellentibus ab oſtio Nili ad hanc inſulam cymbis ad ſalem petendum, quem ope Nili in omnes Nigritiae partes conuehunt ac Nigris, incolis nimirum Salae, Tocrur, Beriſae, Ganae ac reliquis Vancarae et Caugae regionum ciuibus, diuendunt. Ita quidem Edriſius de inſula. Eadem pagina autem inter vrbes, ad terram Mekzara pertinentes, occurrit etiam *vrbs Vlil.* An ſita ſit ſuper inſula eiusdem nominis obticuit. Ibn al Vardi *a*) autem Oulili, ait, eſſe vrbem primariam terrae Maghzarae (Mekzarae); littori eam adiacere ac mercatura ſatis memorabili florere. Quae ergo Edriſius de inſula, ea Ibn al Vardi de vrbe Vlil memorat. Cui maior fides habenda ſit, non exputo. Conciliare autem ambos, ſi forſan velles, non admodum difficile eſſet.

Diſtat b) inſula Vlil a Sala (terrae Nigritarum) *vrbe* 16 *ſtationibus* (p. 7); *ab vrbe Segelmeſa* 40 *fere ſtationibus, inceſſu commeatus* (p. 8); *ab Audagoſt menſis itinere* (i. e. 29 vel 30 ſtationibus) (p. 39); *et ab oſtio Nili Nigrorum curſus interuallo.*

Grauis igitur oritur quaeſtio, vbi quaerenda ſit inſula Vlil. Iacutus Hamataeus in *theſauro geographico*, quantum ex Golio (Lex arab. col. 189.) perſpicio, neque vrbem, neque inſulam ſub voce اوليل intelligit, ſed pro ſalinarum nomine in extremo Libyae habet. Golius (l. c.) Iacuti verbis addit "Inſularum Heſperidum ſeu capitis viridis vna, ſale ſuo perquam celebris, Geog. Nub. Cl. I. p. I." Idem

a) T. II. p. 35. Maghrara, ait, contrée du pays de Soudans ou des Noirs, dont la principale ville porte le nom *d'Oulili* (DE GUIGNES in nota adiecit: ou *Oulbáli*, ou *Ouliki*) ſituée ſur le bord de la mer; il y a des ſalines, et il *s'y* fait un grand commerce de ſel, que l'on porte dans les autres pays des Noirs.

b) Sequimur methodum, quae EDRISIO placuit, vt delineata quauis vrbe locorum diſtantias indicemus.

Idem habet etiam Castelli Lexic. hept. T. I. col. 60. Ita quoque Sionita Edrisium interpretatur; cui etiam, ni fallor, Herbelotus *c*) adstipulatus est. Viros doctos Hispanorum *Ilha de Sal* in animo habuisse, vix dubitandum, sed eos errasse in aprico est. Ipsa enim locorum distantia, re attente considerata, vnumquemque facile edocebit insulam, 16 tantum stationibus a Sala distantem, nequaquam ex numero insularum capitis viridis esse posse. Quinimo si 40 numeres, vix sufficerent!

Insulam hanc in occidentali Nigritiae parte esse quaerendam persuasi, non supprimere possumus coniecturam qualemcunque nostram: Mare, in quo insula Vlil autore Edrisio sita est, nec esse mare tenebrosum, quemadmodum Sionita, Herbelotus aliique, qui hos secuti sunt, quo iure? nescio, asseuerauerunt, nec mare ambiens, sed Νιγριτης λιμνη (*Landsee Nigrites*) Ptolemaei. Iam vero in subsidium vocarunt Arabes et in his Edrisius noster Ptolemaeum, quid? quod vocabulum بحر (*mare*) non solum de Oceano eiusque partibus, sed et de lacubus imo et fluuiis maioribus, qualis e. g. est Nilus frequentarunt *d*). Hinc quoque Edrisius vocabulo مجرى (*cursu*) quo iter maritimum metiri solet, vsus est, quandoquidem scripto *maris* (بحر) nomine, مجرى vocabulum necessario in calamum veniebat.

Nigir fluuius itaque, si coniectura nostra non displiceat, domesticus esset vel tesquorum fluuius (*Steppenfluß*); qualem non solum distinxit mappa Ptole-

c) Scribit enim s. v. *Vlil:* Nom d'une Isle et d'une ville du pays de Soudan ou Negres, qui n'est pas fort éloignée du Continent, dans la Mer que les Arabes appellent Bahr almodhalam et qui nous est connuë sous le nom d'Ocean atlantique.

d) Ita in Korano *Nilus* saepius et يم vocatur; vid. e. g. Sur. 20, 39. vid. et MICHAELIS ad Lowth de s. Hebr. poes. T. I. p. 158 et infra Terr. *Vankara*.

Ptolemaei verum etiam Geographi Schehabeddin *e*) et Agathemer (supra p. 21) descripserunt. Errauit procul dubio Edrisius cursum fluuii ab oriente occidentem versus statuens; pars nimirum vel brachium eius orientale occidentem versus prouoluitur; occidentale autem versus orientem manat; ambo vero coincidunt iuxta vrbem Gana in lacu illo tesquorum maximo (*Steppensee*) quem et Edrisius describit (infra v. Gana). Leo Africanus iam Arabes produxit, cursum fluuii huius orientem versus innuentes, quibus quidem, sed non sine timore, vt videtur, contradicit (supra p. 21). Mappam Ptolemaei ad manus si habes, in illustranda Edrisii descriptione ex omni difficultate facile te extricabis, siquidem fluuium Νιγειρ in plaga occidentali Lacus Nigrites initium sumere, tum prouolui ex occidente in orientem ac tandem immergi lacui, videbis. Hoc ipsum autem ostium occidentale, quod ex omnibus mappis, quas vidi recentioribus, exulat, pro ostio, quod autore Edrisio cursus interuallo ab insula Vlil distat, percommode accipi posse putem. Lacus Nigrites aquam, salsilaginem esse si constaret, mercaturam illam celebrem de qua Arabes nostri loquuntur, inde facile deriuares; imo coniicere posses vrbem Vlil (quae fortassis ab insula nomen mutuata est) e regione insulae sitam ac ad extrahendum salem siccandumque fuisse adhibitam. Quae de mercaturae origine et caussis a nobis dicta, quum minus se probent, Vlil pro salinarum nomine habeto cum lacuto, cuius locum supra exhibuimus. Vrbis quidem nomen et insulae Vlil silentio praetermittit; at inde non sequitur eas plane non extitisse, vt hoc in transcursu moueamus.

b) *Regnum*

e) AGATHEMER (hyp. geogr. II, 10.): *τας αρχας και τα τελη* Nigri *εν ηπειρῳ* ponit. SCHEHABEDDIN (Notices II, p. 156): La branche de cet fleuve, qui coule dans le pays de Djénawa *ne vient point jusqu' à l'océan*; elle ne coule que jusqu' à l'extremité de la partie de cette contrée qui est habitée.

b) *Regnum Tocrur* تكرور (p. 7).

1) *Limites. Conterminum est meridiem versus terrae Lamlam; habet ex parte orientali terram Gana; ex septentrionali desertum* (et ex occidentali . . . Lacum Nigr. Ita ex situ coniicimus; Edrisius tacet).

2) *Fluuius*, iuxta quem vrbes, quas memorat Edrisius sitae sunt, est *Nilus* et secundum d'Anvillium (Ptolemaeo annuente) *Nigir* hod. *Guin.* vid. Gatterer l.c. p. 635. (ed. II. 640.)

3) *Terrae bona.* Expressis verbis nulla memorat Edrisius; ex descriptione autem vrbium, ad hanc terram pertinentium, quae de terrae bonis ac mercatura huc apposuimus, depromta sunt.

Cibum incolarum Salae et Tocrur (p. 8) ait *esse dora, pisces et lac. Armenta eorum sunt, cameli et caprae.* Aurum refert Ibn al Vardi *f*) inter terrae huius prouentus; et Ibn Said apud Abulfedam inter foetus vrbis Berisae, quae huius regni dominio subiecta est, habet ebenum et gossipium *g*) idque non sine ratione, vti ex Edrisio comprobari potest, qui indui vestimentis gossipinis eos ait.

4) *Vestitus.* Quae de vestitu dicimus ex descriptione Salae et Tocrur vrbium sumsimus. — *Homines plebei ex velleribus vestes gerunt; capita tegunt vittis. Proceribus indumenta sunt gossipina cum perizomate.*

Bakui qui pariter ac Edrisius inter nobiles et plebeios discrimen ponere videtur *h*), homines vtrius-

f) l.c. p. 35. Bene; ex Edrisio enim constat Mercatores Occidentis remotissimi merces suas pro arena aurosa commutare. vid. infra Tocrur vrbis descriptio.

g) Tab. Nigrit. p. 31. والابنوس عندهم كثير وفي ديارهم شجر القطن, i. e. ebenus vero ibi multa est et gossipium arbor.

h) l. c. p. 396. Idem addit "Les femmes des Infidèles portent un morceau d'étoffe attaché à la ceinture."

vtriusque ſexus, nudos eſſe ait; nobiles autem inter Moslemos habere tunicam, cuius longitudo ſit 20 cubitorum. — Ambos, primo adſpectu diſſentientes, facile conciliabis, ſi in memoriam reuocaueris, huiusmodi hominibus ſolenne eſſe, pudenda velleribus tegere.

5) *Mercatura. Vrbes, Sala et Tocrur* (de quibus paulo poſt) *mercibus abundantes, Nigros non ſolum ſed etiam mercatores ex Occidente extremo* (Sus alakſa) *ad ſe allicere*, in deſcriptione vrbium harum, ſuo quolibet loco videbimus.

Ceterum diuendunt, quos ex Terra Lamlam depraedati ſunt homines. vid. infra Lamlam.

6) *Sultan* vel *Princeps, Tocruri*, qui Edriſii temporibus *imperium tenuit, multos ſeruos et milites alebat; fortitudine et robore aeque ac iuſtitia inſignis, terram ſuam in ſecuritate et a metu liberam conſeruauit.* Ex Edriſio idem refert Herbelotus ſ. v. *Sala*. Moslemum eſſe regem, Bakui obſeruat. vid. infra not. i.

7) *Vrbes*

a) *Tocrur* تكرور *i*) *ſedes regia* (metropolis vt ait Saidi filius apud Abulfedam) *ſita ad Nili ripam auſtralem k*). Magnam eſſe vrbem, ſed muris deſti-

i) تكرور Ibn al Vardi quoque pronunciat; in nota vero addit de Guignes ou *Tékdour*.

k) Saidides apud Abulfedam idem docet; p. 29. ومن بلاد السودان قاعدة التكرور قال ابن سعيد وهي علي جانبي النيل, i. e. in Nigrorum terra eſt Tocrur metropolis (ſed ab Edriſio differt addens); ſita ad vtramque Nili ripam. Ibn al Vardi habet: Tocrur, grande ville, ſituée au Sud-Oueſt de Nil. De ſitu vrbis huius magnus ergo, vt videtur, diſſenſus. Pro lectione Abulfedae pugnare videtur Saidi filii vrbis in vrbanam et nomadem diuiſio, quae tamen coniecturae, quae mentem ſubiit, non obſtare videtur. Putem nimirum pro جانبي legendum eſſe جنوب

deftitutam, tradit Bakui l. c. *A Sala, vrbe itidem celebri, tam per Nilum, quam per terram biduo diſtat. Superat vrbem Sala magnitudine non ſolum, verum etiam mercium copia. Confluunt ad vrbem hanc populi occidentis extremi, qui adductis conchiliis l) et aere* (نحاس) *auroſam arenam, et tibiarum armillas (vel metacarpia) commutant m).* Herbelotus hunc locum ita intellixit, ac ſi armillae iſtae ex arena illa conficerentur n). *Incolae huius vrbis et Salae veſcuntur dora, piſcibus; iumenta vero quae ibi plurima ſunt, ſunt cameli et caprae.* Bakui de incolis habet o) ex parte eſſe eos Moslemos et ex parte Infideles. — Ex iis quae ſequuntur facile colliges itineratores, ad hanc vrbem excurrentes, incommodo obnoxios eſſe ingrato; ſcilicet *in quatuor, quinque, imo ſex dies, aquam ſecum portare coguntur.* (p. 7.)

Ab vrbibus Sala et Tocrur ad vrbem Segelmeſam iter 40 dierum, inceſſu carauannae; ab vrbe Tocrur ad Beriſam 12 ſtationum interuallum. Ex regione Lamtunae Saharae his proxima eſt vrbs Azca (ازكي) *interuallo 25 ſtationum.*

b) *Sala*

جنوب quod Edriſius habet, vel جنوبي. Ibn al Vard. ſane في جنوبي النيل وغربيه legens, illis diligentia praeſtare videtur.

l) Edrisi habet بالصدف; Ibn al Vardi vero بالصوف *lana.*

m) Golio (col. 690) eſt الخدم *Metacarpium, ſeu compedis muliebris genus ex corio, cui aurum et argentum infixum.* Non diſplicet.

n) Sub voce *Tocrur*, Les Afriquains les plus occidentaux, apportent en cette ville du cuivre et des coquillages, et en rapportent le Tibr. c. a. d. de la poudre d'or et des bracelets, qui *en ſont faits.*

o) "Ses habitans, ait (l. c.) ſont les uns Muſulmans, les autres „Infidèles; les premiers y dominent, et le roy eſt un Muſulman."

b) *Sala* سلا et secundum Ibn al Vardium سلي, *est vrbs* (magna: Ibn al Vard.) *sub ditione Regis Tocrur ad borealem Nili* (*Nigir*, secundum d'Anville l. c. et *Senega* secundum *Herbelotum*) *ripam sita, admodum culta, mercium praestantiae causa* (p. 7) *ab Nigris frequentata. Qui eam incolunt fortes sunt ac homines solertes.* Edrisio autoritatem suam addit Ibn al Vardius idem tradens *p*). *Distat Sala ab insula Vlil 16 stationibus; ab vrbe Tocrur, siue per Nilum, siue itinere terrestri, biduo.* Ceterum caueant lectores, ne vrbem hanc cum illa, quae ad oceanum atlanticum posita est, Sala, confundant. — vid. Tocrur et supra, quae de terrae bonis diximus; et infra Sect. II. p. 1. *Azca.*

c) *Berisa* بريسى; *q*) Abulfeda بريسا, *vrbs* (p. 8.) *parua, sita ab oriente Nili et a septentrione Terrae Lamlam; muris caret, ita vt oppidi sit instar. Ciuibus est frequentata, qui mercaturae causa quoquouersum oberrant. Sub imperio Tocruri sunt.* "Saidides apud Abulfedam p. 31 vrbem" ait, "esse inter celeberrimas terrarum Tocrurensium, in *septentrionale* latere Nili Ganensis علي شمال نيل غانة. Panem ibi nullum reperiri, nisi parum quid apud principes," idem auctor est.

Berisam inter (p. 9) *et vrbem Gana* (pergit Noster) *quae ad orientem eius est, protenditur iter 12 dierum. Eadem est media in via quae ducit ad vrbem Salam et Tocrur. A Berisa ad vrbem Tocrur habemus 12 stationes; tandem a Berisa ad vrbem*

p) Sala (ait Notices &c. p. 35), grande ville, située sur le Nil, où il y a un grand concours de peuples; ses habitans sont braves.

q) Mendose Clim. I. sect. I. pag. 2. lin. 6. بريسي scribitur.

vrbem Audagoſt, ſeptentrionem verſus, ſpatium intercedit 12 *ſtationum.* Vid. Lamlam. nro. 2.

d) *Mura* مورة vrbem, de qua (p. 7) ſcribit *eam quoque ad terram Mekzarae pertinere*, huc apponere liceat; ſed ex Edriſio nihil niſi nomen patet.

Quum minutiſſima quoque, quae ſpectant interiorem Africam vel Nigritarum regiones, quarum cognitionem perquam exiguam habemus, cupide arripienda ſint, neque a noſtro loco alienus admodum ſit praeſens regni ſtatus, tempore Edriſiano non ignobilis, ſicitum erit ex Niebuhrio r) annotare, ad hunc vsque diem vrbem Tocrur cum rege ſuo adhuc ſubſiſtere, ſed clientelae regis potentiſſimi *Afnu* ſubiectam. Ex eodem diſces vrbes *Andaua* et *Mara* (forte Edriſii *Mura?*) eodem pertinere. Num Andaua vrbs in locum Salae vel Beriſae ſucceſſerit, vel, num nomen eius ita fuerit deformatum (quod tamen vix putem, nulla, ne exigua quidem ſoni ſimilitudine intercedente), in medio relinquam. Coniicere quidem poſſes, Edriſii iam temporibus vrbem hanc extitiſſe, modo eſſet nomen eius ab Edriſio praetermiſſum.

II. *Terra Lamlam*, ارض لملم.

Prouincia Nigrorum, ſita a meridie vrbis Beriſae (p. 8), *a qua decem fere dierum ſpatio abeſt.*

1) *Limites* (p. 9). *Finitima eſt ab occaſu terrae Mekzarae s); ab ortu terrae Vankarae; a ſeptentrione, terrae Ganae; a meridie denique terrae deſertae.*

2) *In-*

r) l. c. p. 988. *Tokrur*, ait, iſt die Reſidenz eines Sultans, der aber ein Vaſall des Königs von *Afnu* iſt. Ihm gehören die Städte *Andava* und *Mara*.

s) Initio primae partis Climatis I. (verſ. p. 7.) inter vrbes ad terram Mekzaram pertinentes, vrbem quoque *Dau* (vid. paulo poſt) memo-

2) *Incolae. Qui in terrae confinio degunt, perhibent,* referente Edrisio, *incolas esse Iudaeos* (يهود) *t*), *et plurimam partem* (p. 8) *Infideles* (vel male fidos, Cafros) *rudesque.*

Exposita est haec gens vi et iniuriae vicinorum Berisam, Salam, Tocrur, Ganamque u) incolentium, qui haud raro inopinantes adoriuntur, captiuosque abducunt ac mercatoribus eo venientibus diuendunt, in omnes fere terras distrahendos.

3) *Consuetudines. Is apud omnes qui hanc terram incolunt obtinet mos, vt, qui ad pubertatem peruenerunt, inurantur nota in facie ac circa tempora, qua a se inuicem distinguantur.* — Iudaeis in Abessinia degentibus accepi hoc in vsu vel potius hanc consuetu-

memorat Edrisius. Quum de vrbe Dau ita statuat, idem statuendum esse existimo de vniuersa terra, ita, vt quasi vrbs pro terra posita sit; sed si terra Lamlam contermina est terrae Mekzarae, num pars illius sit, dubitari potest. Non tamen hic Mekzarae incolas terram hanc Lamlam i. e. suam, inuadere et quos rapiant homines diuendere (vid. paulo post) equidem confirmare ausim, siquidem in eadem terra habitare possunt nationes longe diuersae. Sed forsan ita intelligi vult Edrisius, vrbem Dau, etsi ad terram Lamlam pertineat, nihilominus solo terrae Mekzarae impositam esse. vid. quae pagina sequenti de lingua obseruatum est. Ibn al Vardi tamen *vrbem* Lamlam in terra Magrara (Mekzara) sitam esse perhibet. l. c. p. 35. vbi de vrbe Tocrur verba facit, addit: tout le reste du pays de Maghrara ne consiste qu'en deserts &c. Il est encore fait mention *d'une ville* appellée *Lamlam*, qui est dans les terres, et où l'on trouve de l'or.

t) Huc procul dubio spectat vetus ille rumusculus, inter Afros decantatus, quem Dapperi verbis, qui auctoritate Kircheri fretus pag. 39. ita retulit, referamus: Etliche derselben (de Iudaeis in Africa loquitur) sind uralte Eingebohrne, und aus Abrahams Nachkommen entsprossen, welche vor alten Zeiten die Länder auf beyden Seiten des Flusses Niger bevolkten.

u) Quod Edrisius h. l. Ganae incolis imputauit, idem tribuit Ibn al Vardi *Ganarae* ciuibus. Verba eius ita sonant: Ses habitans (Ganarae), qui sont brunes, font de courses dans le pays de Lamlam et y enlevent des hommes, qu'ils vendent aux etrangers.

ſuetudinem eſſe, quin et chriſtianis in eadem terra viuentibus *v*).

4) *Lingua longe in diuerſum abit ab ea, qua vtuntur finitimi Ganae et Mekzarae incolae.* Forte inde probari poſſit, terram Lamlam ad terram Mekzaram pertinere non poſſe.

5) *Vrbes.* (p. 8.) *Duae tantum in tota terra Lamlam eaeque paruae, oppidorum inſtar, reperiuntur;* et paulo poſt legimus; *omnem ipſorum regionem et vniuerſum dominium iuxta fluuium quemdam protendi qui in Nilum ſe effundit.* In ſubſidium vocaſſe Edriſium Geographiam Ptolemaei, nemini non notum; diuergium ergo Nili, quod memorat Noſter, facile conuenit cum diuergio auſtrali cuius Ptolemaeus L. IV. mentionem facit. Id quod etiam D'Anvillio probatur in Commentatione de fluuiis Africae interioris. (vid. T. XXVI. Hiſt. d'Acad. paſſim.) — Nomina harum vrbium haec:

a) *Malel* ملل, *a qua* (p. 10) *ad Ganam via ducit 12 circiter ſtationum, per arenoſas aridasque planities.*

b) *Dau* دو, *a priore quatuor dierum ſpatio diremta.*

6)

v) Paulus Veneta ſcilicet Libr. III. cap. 43. p. 159, ſunt, ait, etiam illic multi Iudaei, qui ignito ferro in vtraque maxilla (al. mamilla) ſignati ſunt. Vid. Dapper p. 692. Die Knaben und Mägdlein der Abyſſinier, ait, werden im ſechſten Jahre noch einmahl getauft mit Feuer auf folgende Weiſe: Sie machen ein zweyſchneidiges ſcharfes Eiſen glühend, und brennen damit gemeiniglich auf den Hübel und Gipfel der Naſe zwey Mahlzeichen, und hiedurch werden ſie von den Mahometern, weil auch dieſe beſchnitten ſeyn, unterſchieden. Leone teſtante, p. 7. veniunt inde (ex Abyſſ.) religioſi quidam fratres, qui faciem habent igne ſignatam, videnturque per totam fere Europam et Romae potiſſimum. Abdelmoal apud Herbelotum idem narrat (nec in ceteris Edriſio diſſentit), ita vt dubium videri poſſit, annon Herbelotus, errore quodam deceptus, Abdelmoalis nomen loco Edriſii poſuerit?

6) Denique obſeruat Edriſius, *ignorari num vlla habitatio ſit trans terram Lamlam meridiem verſus.*

Huius terrae apud Leonem Africanum, vt videtur, nulla fit mentio; tamen, ſi recte video, eam ſub nomine *Melli* deſcribit; nomen quod forſan in vrbe Edriſii Malel, retegitur. Subtiliter rem ſi tractare conarer, ex voce *Lamlam*, per mutationem et transpoſitionem *Melli* nomen exſculpere poſſem; non opus autem videtur, vt vis nominibus inferatur; ab vrbe enim capitali ſaepius petere ſolent Arabes totius terrae denominationem, et vice verſa *w*). — Ex ore tandem Abderrachman Aga refert Niebuhr *x*) quaedam de terra aliqua, *Iemiem* vocata. Licetne Lamlam et Iemiem pro vna eademque habere gente? Leuiter obſtat nominis diuerſitas; facillime enim fieri potuit, vt vel Niebuhrius, qui non Edriſium ſed Leonem cum Abderrachmani aſſertis comparauit, ſonum

 minus

w) Digna eſt obſeruatio, ad geographiam orientalem rite intelligendam, tam neceſſaria vt exemplis comprobetur; Vrbs Syriae Damaskus v. c. non ſolum دمشق audit, ſed etiam شام cognominatur. Vrbem capitalem Aegypti et Aegyptum ipſam ſub nomine مصر venire et in vulgus notiſſimum. Illuſtre quoque exemplum ex noſtro ipſo autore petere poſſumus; loquitur nimirum (pag. 176. verſ. lat. Text. Ar. Cl. IV. ſect. II. pag. inde a ſectionis initio, ſexta) de vrbe capitali Panormi (بلرم) et eam compellat صقلية *Siciliam.* Male ergo Sionita locum

والمياه بجميع جهات مدينة صقلية مخترقة

vertit: ex omnibus huius vrbis *Siculae* partibus aquae erumpunt. Sed ad rem reuertamur. Melli regnum, cum Lamlam forte conuenire, ex Leone veriſimile. vid. ipſum p. 641. Melli regio, ait, extendit ſe ad *flumen quoddam, quod ex Nigro effluit &c.* Et paullo poſt: Reperitur in hoc regno ampliſſimus quidam pagus, qui ſex millia, aut etiam plus familias continet, *Melli* appellant, vnde et regnum nomen habet &c. —

x) l. c. p. 981. In der Gegend von Andam, ait, im Königreich Bornu iſt eine Nation Heiden, *Jemjem* genannt, die ſpitze Zähne haben, für bösartig und für Menſchenfreſſer gehalten werden.

minus recte exciperet, vel, quod potius arbitrer, vt is, qui narrabat, aut male efferret, aut omnino ex inscitia ita nomen vocaret. —

III. *Audagost*, (p. 39) اودغست.

De Abulfedae pronuntiandi ratione vid. quae scripsimus in Eichhorn Bibl. l. c. p. 584.

In prima Climatis secundi parte de vrbe hac Edrisius agit; pauca autem sunt, quae de illa tradit. *Vrbs est*, ait, *parua, in deserto* (صحرا) *aqua carenti* (vel p. 9 *ad latus septentrionale vrbis Berisae*) *sita, a Gana vrbe* 12; *totidem ab vrbe Berisa ab vrbibus Vareclan* 31; *a Germa fere* 25 *stationibus; ab insula Vlil vbi salina*, de qua paullo ante disputauimus, *autem mensis itinere distans*. Abulfeda, qui in Tabula Magreb eam describit, multo diligentior Edrisio est. Ibn Said apud eundem desertum hoc in vrbis occidentem ponit, *Iasr* compellat y) et aquis et pascuis carere testatur.

Procul dubio Edrisii Audagost ciuitas *Agades* Leonis p. 650 et *Agadez* Marmolii z) est.

Autor libri *Kanun* apud Abulfedam ad Nigritarum terram eam refert. Ex Edrisio sane euincitur eam non longe esse dissitam ab hac terra; imo et eam ad ditionem Ganae pertinere. Ait enim "In hac sectione continetur pars septentrionalis ارض غانه (terrae Ganae); nunc addit" وفيها "(et *in illa*) vrbs Audagost, quae est vrbs parua." Sionita vertit: *item*

y) pag. 18. عربي هذه المدينة صحرا اليسر, i. e. in occidente huius vrbis est desertum *Jasr*. Edrisius noster, quantum ex Cod. Paris. perspicio, hoc idem desertum *Nasr* (نون قبل اليا *Nun pro Ie*) compellat. Vid. EICHHORN Bibl. l. c. p. 584.

z) T. III. 66. Adde DAPPER p. 331.

item ciuitas &c. ita vt suffixum ad حجر referat. — Gatterer l. c. Ciuitatem *Agades* ad terram Nigrorum refert.

IV. *Terra Gana*, ارض غانه.

1) *Limites. Contermina est Gana, Nigritarum prouincia longe splendidissima, ex parte occidentali regionibus Mekzarae a); ex parte orientali regionibus Vankarae b); a septentrione deserto, inter Nigrorum et Barbarorum terras interiecto; a meridie tandem ditionibus Cafrorum* (i. e. qui Mahommedis religioni non sunt addicti) *uti sunt incolae Lamlam aliique* (p. 11).

2) *Fluuius*, secundum Edrisium, ceterosque quos vidi Arabes, *Nilus*, secundum d'Anvillium vero Nigir Ptolem; hod. *Guin* vel *Isa*.

3) *Lacus. Vrbem Gana sitam esse ad lacum dulcem*, Edrisius est auctor, cuius in partes etiam Abdelmoal, Geographus Persa, descendit *c*).

4) *Terrae bona* diserte Edrisius non memorat, quamquam ex descriptione vrbis Ganae, et regis apparatu splendido, varia esse debere facile coniicias. Ibn al Vardi et Abulfeda *d*) tradunt, magnam auri vim ibi reperiri, quod cum in vicinio quo-

a) Ibn al Vardi l. c. p. 37. Gana, inquit, pays situé *au Nord* de Maghrara.

b) Bakui l. c. p. 404. Gana, inquit, grande ville, dans la partie meridionale du Magrab, proche le pays de Tibr (Vankara).

c) Vid. Herbelot. sub voce *Ganah*. Abdelmoal, ait, et Edrisi la placent entre les villes du premièr Climat et disent qu'il y a auprès de Ganah un lac d'eau douce. Gatterer pag. 636 ait, Residenz *Ghana*, an dem größten Steppensee Nigritiens, der süsses Wasser hat.

d) Ibn al Vardi l. c. . . . l'or, ait, qu'on la trouve sur la terre. Abulfeda pag. 31 Mercatores, ait, inde nihil aliud quam الذهب الاحمر *aurum fuluum* petunt.

que locum habeat, haud difficulter illi largiamur. Bakui *e*) idem docet, licet verba eius etiam ita interpretari posses, quasi hoc aurum ex vicinis locis sibi compararet, non autem vt in terra ipsa productum. Sed Ibn al Vardi dubium non relinquit.

5) De *Mercatura* et *hominum industria* infra disputandi locus erit.

6) *Rex.* Nemo Edrisio disertior in describendis moribus etc. huius regis est; in nonnullis auctoritas Ibn al Vardii ei succurrit. *Rex huius terrae*, ait Noster, *absolutum imperium gerit, licet obsequens sit Emiro Moslemorum Abasseo* (العباسي). *Originem eum trahere ferunt a Saleh f*) *Ben Abdalla, Ben Hasan, Ben Hosain, Ben Ali, Ben Abi Taleb. Est rex omnium iustissimus g*). Qua ex familia, vt princeps hic reperiatur, d'Anvillio *h*) probatur.

7)

e) l. c. Il y a, ait, beaucoup d'or, parce qu'elle est voisine des mines. — HERBELOTIUS sub voce *Ganah*, "Il y a, inquit, aux „environs de cette ville plusieurs mines d'or, estimé plus pur et „plus fin que celuy, qui se rencontre dans les autres mines; mais „celuy des rivières le surpasse encore en bonte." Vnde hoc desumserit, me fugit. Forsan ex Geographo Persa.

f) pag. 10. صالح بن عبد اللهابن الحسن بن الحسين بن علي بن ابي طالب Abulfeda idem fere habet, forsan ex Nostro: p. 30 وبمدينة غانة محل سلطان بلاد غانة ويدعي انه من نسل الحسن بن علي

g) Exemplo verbis fidem facit (p. 11), quod, quum non ad Geographiam sed ad Historiam pertineat, putaui in notis locum ei deberi. — *Nobiles eius ac duces*, ait, *equis vecti, tympanizantes quolibet mane ad palatium regium se conuertunt, eumque comitantes per vrbis vias et suburbia equitant. Cuilibet ciuium permissum est coram rege quae cordi curaeque habet, siue iniuriam acceptam, siue calamitatem quamcunque libere profiteri, et confidere fore, vt a facie regis non recedat, nisi lite diremta. Sed quum horis postmeridianis cum comitatu principum et militum equitare denuo solet, tum vero eum accedere nefas.*

h) Verba eius l. c. p. 72. En effèt, plusieurs de Fatemides, pour se soustraire au glaive des Khalifes de la maison d'Ommiah, s'etant retirés dans le fond d'Afrique, y formérent differents Etats.

7) *Veſtitus &c. Regis. Cingit corpus tegumento ſindonis ſericae, aut amicit ſe borda i); induit femoralia; geſtat calceos corrigiatos* (p. 11); *inuehitur equo; ornamenta habet pulchra, ornatum perfectum, qui feſtis diebus ante eum portatur. Multas legiones ſub vno vexillo habet k). Ceterum praecedunt eum elephantes, camelopardales aliaque ſimilia animalia, quae in deſertis terrae Nigrorum reperiuntur.*

Populus cingit ſe tegumentis vt pudenda aduelet; tum et amiculis, prout quisque poteſt.

Abulfeda et Ibn al Vardi nihil de veſtitu monent; Bakui, qui paucis, quae tamen ab Edriſio differunt, veſtitus mentionem infert, affirmat l. c., incolas huius terrae maxima ex parte tigridum pellibus ſe amicire.

8) *Vrbes.*

Gana غانة Ptolem. (p. 199) Νίγειρα. (Leonis et Marmolii *Cano?*) *Sita eſt vrbs Gana* (p. 10), *in Nigritarum terris facile maxima, populoſiſſima mercibusque affluentiſſima, ad oras lacus dulcis. Duas quaſi vrbes tibi cogites, lacu inuicem diremtas.* Ibn al Vardi vero, Ibn Said apud Abulfedam et Herbelotus Nilum eſſe, qui vrbem hanc in duas partes diuellat, contendunt l).

Incolae

i) بردة veſtis nigrae et quadratae genus fere eadem, ſed minori forma Arabibus vſitatum.

k) In libro eſt وله بنود كثيرة ورايه اجدة Sionita idem cogitauit, credo, vertens: habet praeterea ſigna plurima ſub vno vexillo. Ibn al Vardi verſioni noſtrae non auerſatur, le roi, inquiens, a des nombreuſes armées.

l) Ibn al Vardi l. c. Gana, ait, eſt une de plus grandes villes du pays de Noirs: elle eſt diviſée en deux parties ſur les deux bords du Nil. Abulfeda p. 31. وغانة على صفتي نيلها, i. e. ſita eſt Gana ad vtramque Nili eius ripam. Herbelotus ſub voce *Gana* . . . ſituée, ait, entre le premier climat et la ligne

Incolae huius vrbis, teſte Edriſio, *Moslemi ſunt.* Abulfeda contra vnam vrbis geminae partem a Moslemis, alteram a Cafris (i. e. qui Islamiſmum non profitentur) coli perhibet *m*). Herbelotus (vid. not. *l*) diligentius adhuc diſtinxit.

Incolas huius vrbis (p. 11) narrat Edriſius, *cymbis validiſſimae ſtructurae in Nilo vehi, idque eo conſilio, partim vt piſcaturae vacarent, partim vt mutuum commercium inter vrbes alerent n*).

Ceterum mirum in modum laudat (p. 10) *arcem regiam anno* 510 (p. C. 1116–17) *exſtructam ad Nili ripam, ſolidam, propter firmam ſtructuram, item domos caelaturis variis ac picturis, quin et feneſtris vitreis* (شمسيات لزجاج) *ornatas. Quod vero maximam regi apud omnes Nigros gloriam et ſplendorem conciliat, eſt, quod in laudatis aedibus conſpicitur pondus auri natiui* 30 *librarum* (rotolorum), *regis throno aptatum o*). *Soli huic regi conceſſum hoc eſſe* perhibet Edriſius.

Agnoſce ex hoc loco ſolertiam autoris noſtri. Poſſe ſane tantum auri pondus ibi reperiri propter vicinium, nemo dubitat; ait enim confine eſſe regnum Ganae terrae auri puri (i. e. Vankarae); deinde narrat quae de hac maſſa compertus eſt; denique re diligentius explorata *idem et Vareclanitarum autoritate* confirmat. — *Ad vrbem hanc, mercibus*

ligne equinoctiale ſur une rivière ſemblable au Nil d'Egypte, qui le ſepare en deux parties presqu' égales: la partie ſeptentrionale eſt habitée par des Mohametans: mais la partie méridionale n'eſt peuplée, que de Cafres.

m) l. c. وغانة مدينتان احداهما يسكنها لمسلمون والاخري لكفار

n) Ibn al Vardi p. 37 Edriſii dictum in genere breuiter ita confirmat "ſes habitans, ait, ont ſur le Nil des bateaux."

o) Idem, forſan ex Edriſio, narrat Ibn al Vardi l. c. modo paucioribus verbis: Son palais, ait, eſt ſur le Nil, et l'on y voit un morceau d'or naturel, qui eſt gros comme un rocher.

tibus abundantem, *confluere*, ait Edrisius, *non solum mercatores celebres ex circumiectis regionibus*, *sed et inde ab extremis occidentis partibus*; neque de ea re dubium. Pag. 7 loquitur *de aquae inopia et de introitu in terram Nigrorum Benser* بنسر, *qui locus in via est a Segelmesa Ganam ducente*. Iter per deserta haec admodum esse molestum, constat: de quo tamen, quae habet Edrisius (p. 7) tribus verbis liceat referre. *Haud raro accidere*, ait, *vt per loca penitus inculta migrandum sit peregrinatoribus*, *vbi aqua*, *si qua reperitur*, *admodum rara est*, *adeo*, *vt paucos tantum in dies ea frui possint*. *In introitu ante memorato*, *cui multi similes sunt*, *intra dies* 14, ait, *nullam videri aquam*; *quare necesse esse*, *vt in vasis aquam secum deferant*, *quae Camelorum humeris imponantur*. — Idem cum Edrisio nostro sentiunt Ibn al Vardi et Abulfeda *p*), modo in itineris mensura abludentes *q*). Iidem quoque memorant, quae ab his mercatoribus inde exportantur, in vno tantum auro consentientes. Edrisius vbi terram Lamlam describit, obseruat quoque *a Ganensibus istius terrae incolas e patria sede rapi et diuendi*. De iis denique, quae importantur Edrisii silentium supplet Ibn al Vardi. "On y porte, ait, des figues, du sel,

p) Tous les marchands (ait Ibn al Vardi l. c.) des autres contrées s'y rendent, pour y avoir de l'or, qu'on le trouve sur la terre. Ceux de Ségelmesse y vont en douze jours, à travers des déserts, on il n'y a point d'eau. Abulfeda p. 30 تسير التجار المغاربة والي غانه من سجلماسه في بر مقفر ومفاوز غظيمة ait, نحو خمسين يوما i. e. Ad Ganam contendunt mercatores occidentales Segelmesini, per continentem, rebus omnibus inopem, et deserta vasta, versus austrum Occidentis (aut Africae) sita 50 fere dierum itinere vnde aurum petunt. Cf. Marmol. Tom. III. p. 44 sqq.

q) Putem tamen Edrisium et Ibn al Vardium non de distantia, quae vrbes Gana et Segelmesa intercedit, sed tantum de via per desertum hoc vastum sermonem instituisse.

ſel, du cuivre, de *l'ovada.*" Infra per *aquas ſuaveolentes* explicare tentaui vocem *ouada*, neſcio an huc quadret ſignificatio eadem. —

Sunt vero plures vrbes ſub ditione Regis Ganenſis vti *Ganara*, *Ragbil* etc. quas infra, vbi terrae Vankarae delineationem ex Edriſio exhibebimus, deſcribemus. vid. ſupra p. 40. Num forſan huc apponere debuiſſem, dubius haereo. vid. Vankara.

Nolite autem dubitare, quin Edriſius de terra hac plura cognita habuerit. Initio enim Climatis ſecundi prima ſectione p. 39 expreſſis verbis, *ſub Climatis iſtius ſecundi prima ſectione contineri ſeptentrionalem Ganae partem* ait, de qua tamen, ſi euoluis librum, nihil prorſus inuenis: atque omnino ſectiones priores Climatis praedicti (i. e. ſect. prima et tertia, ſecunda enim deeſt) ita conciſae ſunt ac fere dixerim ieiunae, vt nihil fere quicquam niſi nomina exhibeant.

Iam locorum diſtantias videamus. *Ab vrbe Gana* (p. 9) *ad primos limites terrae Vankarae, iter 8 dierum. Ab vrbe Malel diſtat Gana circiter* 12 *ſtationibus; totidem ab vrbe Audagoſt* (pag. 39); *a Cauga menſis itinere cum dimidio fere.* vid. Malel, Beriſa; Tirca.

Ceterum procul dubio Gana eſt Leonis et Marmolii *r*) *Cano* regnum. Diſtantia quidem a Nigro flumine, quam Leo ponit *s*), non congruit; ſed quae de terrae bonis *t*) enumerat, quae de incolis deque

r) LEO p. 651. MARMOL T. III. p. 66. cf. GATTERER l. c. p. 636.

s) l. c. *Cano* prouincia ampliſſima, ait, diſtat a flumine Nigro in quingenteſimo fere miliario.

t) l. c. Naſcitur, ait, hic ſatis bona frumenti, oryzae atque goſſypii copia, et p. 652 prouenit in (iis) nemoribus ſatis bona malorum citreorum atque limonum ſylueſtrium copia &c.

deque illorum rege *u*) tradit, magis conueniunt. Lectis Marmolii assertis, dubium relinquitur nullum *v*). De hodieno regni huius, tam clari tempore Arabum, nihil habeo quod referam. Veritati non omnino repugnat, si cum viro doctissimo de Guignes contendamus, Tombuti reges sensim sensimque sibi subiecisse regum Ganensium prouincias *w*).

V. *Terra Vankara.*

1) *Nomen* huius prouinciae. Scribitur ونقارة; mendose p. 39. Clim. II. sect. I. p. 1. lin. vltima وتقارة Ibn al Vardi *x*) effert ونقرة; de Guignes, forsan, quia MSStorum scriptura non lucida fuit, in nota addit: *ou* Ouabtara, *ou* Ouanfara. Venit haec terra etiam apud autorem nostrum sub nomine بلاد التبر (i. e. auri, quod in arena reperitur, vel auri puri, natiui, et pag. 39 legimus وتقارة التبر. Bakui *y*) absolute eam vocat بلاد التبر *z*) Gatterer l. c. p. 637. (ed. II. p. 642) *Wangara* effert.

2)

u) p. 652. Inhabitatores, ait, sunt Mercatores ditissimi, ciuilitatis amantissimi. Illorum Rex fuit quondam potentissimus, maximoque equitum numero munitissimus &c.

v) Verba eius haec sunt: "C'est, une grande prouince du costé du „Niger, à cent soixante et dix lieuës d'Agadez (Edrisi 12 station) „du coste du Levant." Terrae bonis enumeratis pergit: "au „milieu de la province est la ville de *Cano*, fermée d'une muraille „de bois et de terre &c.; il y a quelque police dans la ville, ou „sont plusieurs marchans, et artisans et le Seigneur estoit autre„fois fort puissant et avoit une belle Cour." &c. &c.

w) Vid. *Repositorium* l. c. p. 430.

x) Notices &c. T. II. p. 36.

y) Notices &c. T. II. p. 393.

z) Ita quoque Herbelotus s. v. *Vancarah*: Ce pays est proprement ce que les Arabes apellent Belad altebr, le Pays de l'or, qui se trouve dans les sables.

2) *Situs huius terrae* (p. 11). *Sita est in confinio Ganae orientem versus* [*ab vrbe Gana* (p. 9) *ad primos limites terrae Vankarae est iter* 8 *dierum*]. *Terra Lamlam in eius occidente est. Nilus ambit hanc terram;* hinc Arabes, et in his etiam Edrisius noster, more inter eos vulgato, eam esse *insulam* contendunt. Ibn al Vardi sitam esse ait ab oriente Maghrarae (Mekzarae) insulae vel peninsulae instar in littore maris magni *a*). Tribus tantum partibus idem a Nilo ambiri perhibet *b*). Bakui tandem l. c. *terram althebr*, partem Nigritiae, in meridie Africae sitam esse, refert.

3) *Longitudo huius terrae est* 300 *miliarium; latitudo* 150; ad verbum Edrisio conuenit Ibn al Vardi l. c.

4) *Terrae prouentus.* Vbicunque mentionem Vankarae iniicit Noster, *auri copiam atque praestantiam huius terrae celebrat* (p. 11) *c*). *Terra regis Ganae*, inquit, *confi-*

a) Arabes solere omnes fluuios magnos maris nomine compellare, res est nemini non nota. Vid. supra p. 30.

b) Gatterer l. c. Das Land Wangara, ait, in und bey der grossen Flussinsel, die der getheilte Fluss Guin macht, an dessen westlichem Arme die feste Stadt Ghanara liegt.

c) Primus hic est locus qui de auri copia verbis expressis exponit. (Obiter exposuit supra p. 34.) Africae prouincias quasdam auro abundare ac vix nonnullis Americae regionibus, ob auri praestantiam copiamque claris, cedere, communis omnium Arabum consensus facile demonstrat. Arabes autem vni cuidam forsitan qui olim aliquando de aurifodinis Africae praestantissimis referret, temere omnes assentiisse, ac tali conclamatione consensum istum produxisse, nemo nobis obiiciet, nisi qui vel nimia dubitandi libidine ardet, vel scripta ac testimonia recentiorum non nouit. Sufficiat ex multis, quae in schedis habeo, testimoniis, ad effata comprobanda, vnicum tantum in medium attulisse. Extat illud in *Repositor.* l. c. p. 428 vbi de la Lande: Herr David, welcher Gouverneur zu Senegal war, und die Mienen von Bambouck 1744 besuchte — ist überzeugt, dass man aus Bambouck 100 Millionen Goldes in wenigen Jahren erhalten werde. Pondus sane stupendum! — Nec tamen solas Nigritarum regiones ob auri copiam insigniuerunt Arabes (Ibn al Vardi enim de aurifodinis terrae Tocrur, Lamlam, Cucu &c. quoque loquitur); commemorant etiam venas Alalaki montis, imo adeo tractum quen-

confinis eſt terrae Vankarae auri puri, quod apud illos copioſum eſt atque praeſtans. Pag. 11. 12 vbi ſingularem huius prouinciae exhibet deſcriptionem, cum laude *auri puri initium facit;* ſimul autem, qua ratione id requirant inhabitatores exponit. *Menſe Auguſto,* ait, *vbi aeſtus feruet, inundat Nilus et obruit aqua vel totam hanc inſulam, vel maiorem ſaltem eius partem, cuius rei cauſa incolae ſe inde recipiunt. Decreſcente vero Nilo, ac nondum penitus in alueum collecto, inſulani nigri iterum conuolant, quisque in locum ſuum, ac omne tempus, dum decreſcit Nilus, in eo conſumunt, vt terram effodiant, quo facto quisque, quod ex Dei gratia illi conceditur, plus minusue auri recipit. Omni autem Nilo in alueum regreſſo, conueniunt vendentes quod repererunt et inter ſe mercantes. Maximam autem huius auri partem emtionis iure recipiunt Vareclanitae et accidentis extremi homines, et ex illo domum reportato d) nummos* (Ducatos دنانير) *cudunt, quibus mercantur. Id quotannis fieri ſolet.* Egregie cum Edriſii narratione conſpirant Ibn al Vardi et Bakui *e*), multo tamen breuiores ſunt.

Quae

quendam, ab auro, quod ibi lucratur, ipſo, denominatum (vid. infra Deſcriptt. Bogae et Sofalae). Bene igitur ſe habent, quae DE GUIGNES autoritate Arabum ductus nuper admodum retulit (vid. Repoſitor. l. c. p. 440 ſq.): Dieſe Gruben verbreiten ſich vom Niger, obgleich nicht zuſammenhängend, gegen Süden Weſtwärts von Zanguebar bis nach Sofala &c.

d) HERBELOTUS hunc locum aliter intellexit, ſed non arridet verſio eius, quae ita ſe habet: Les habitans de Vancarah *portent cet or à vendre* dans le Pays de Varkelan (Vareklan) et de Magrab alacſa.

e) IBN AL VARDI l. c. Le Nil, ait, dans ſon debordement, couvre la plus grande partie de ce pays; lorsqu' il eſt retiré, les habitans vont chercher l'or, (car c'eſt le païs de l'or) qu'ils ramaſſent, et qui les rend très riches. — BAKUI l. c. On y voit, ait, l'or ſortir du ſable, comme ailleurs les plantes ſortent de terre.

Quae porro Abderrachman Aga Niebuhrio *f*) narrauit, adeo congruunt, vt ex Edrisio desumta ea putes. Quod ille Africanus addit, demum soluto pretio magno licere aurum congerere, Edrisius forsan nesciuit, vel suo tempore cuilibet gratis permissum erat. Ibn al Vardi vero, si recte video, indulgentiam hanc iam circumscribere videtur *g*).

At si quaeris, quaenam tandem merces sint, quas auro permutent Vankarae incolae, Edrisius sane nihil habet, praeter nomen mercatorum qui Nigros adeunt aurum petentes. Ibn al Vardi Segelmesam reportari aurum docet et ibi in numos conflari *h*). Bakui pluribus de mutuo commercio inter Segelmesae mercatores et Nigritas loquitur, idemque de ratione, qua mercatura ista transigitur, copiose exponit *i*).

5) *Fluuius. Nilus Nigrorum; Niger* d'Anvillii.

6) *Lacus. Tres lacus, vno quidem eodemque nomine lacus dulcis* (بحر الحلو) *insigniti, diuersi tamen, occurrunt in hac terra, quorum vnus vrbem Semegonda alluit; alteri vrbs Ragbil adiacet* [inque quibus secundum D'Anvillium (l. c. Tom. XXVI. p. 68.) Niger

f) l. c. p. 986. Das vornehmste Product, inquit, dieser Länder ist Gold. Der Grund, wo dieses Metall gesammelt wird, gehört dem Landesherrn, und diejenigen, die es suchen wollen, müssen die Erlaubniss dazu theuer bezahlen. Das Gold aber wird nur in gewissen Monaten (vermuthlich nach der Regenzeit) gleichsam geerndtet &c.

g) l. c. Le roy du pays, ait, possède un canton particulier dans lequel il n'entre que ses gens, qui vont le ramasser.

h) l. c. cet or est porté a Segelmesse, où on en fabrique des monnoies, commerce, qui enrichit beaucoup les habitans de cette ville. Vere itaque scripsit DE GUIGNES (Repositor. p. 437): Sie (vrbs Segelm. durante Edrisitarum imperio) war voll von Arbeitern aller Art, besonders solchen die Goldmünzen prägten, welche sich von da über alle Mohammedanische Länder verbreiteten.

i) l. c. Idem, quod EDRISIUS plane silentio praetermittit, de vestitu quoque et victu l. c. verba facit.

Niger perit]; *Cauga tandem vrbs posita est ad ripam tertii* (Nuba palus vel Bahr el Azrak in mappa D'Anvillii). Bene itaque Leo p. 658: Gaogae regnum in meridie deserto, cuidam adiacet, quod *ad Nili gyrum quendam* situm est etc.

7) *Vrbes. Vrbes habet Vankarae terra quidem plures k); sed sunt sub ditione Regis Ganae l);* id verbis expressis in Climatis primi sectionis secundae fine innuit Edrisius. Verba eius haec: وجملة هذه البلاد ذكرناها هي في طاعة صاحب غانا i. e. *memoratae urbes vero omnes sub themate principis Ganae sunt.* Vrbium vero paullo ante memoratarum nomina haec: *Tirki; Marasa; Sekmara; Semegonda; Ragbil* et *Ganara.* Sigillatim nunc eas describemus.

Tirki (l. *Tirka*), تيرقي, *urbs est magna et multo populo culta. Hinc Ganam petens, Nilum sequere, confecto 6 dierum itinere eo peruenies m). Item, a Tirki ad*

Nebrina, نبرينة, *urbem* (p. 39) *interuallum* 17 *stationum.* Cui regioni vrbem hanc adscribam in incertis habeo; scilicet in catalogo vrbium ad regionem hanc pertinentium, vt vidimus, nomen eius non legitur; tum nimia etiam distantia

D 2

k) Consentit IBN AL VARDI l. c. elle (contrée) est grande, et *il y a plusieurs villes*, entr' autres une qui porte le même nom. EDRISIUS noster nihil de *vrbe Vankara* tradidit.

l) HERBELOTUS v. *Vancarah:* Ce pays a pour villes principales, Tirca à six journées de Ganah en descendant le Niger, Marassa, Socmara, Samghenda, Ragbih et Ganarah, *lesquelles dépendent toutes du Roy de Ganah.* Idem v. *Ganarah:* Ganarah, inquit, *qui est dépendences de Ganah*, et qui obeit à son Roy. HERBELOTI versionem i. e. EDRISII assertum comprobant (melius forte: *repetunt*) et alii Arabes; vid. *Repositor.* p. 439, vbi DE GUIGNES: Hier lag gegen Westen hin das Reich Gana, *unter dessen* Herrschaft mehrere kleine Königreiche standen.

m) GATTERER l. c. p. 642: Das Land *Segseg*, wozu vermuthlich die Stadt Tirca am Guin gehört. Edrisi rechnet sie zu Wankara.

ftantia ab vrbe Tirki diffita eft. Forte ad terram Zagara pertinet.

Marafa, مراسة, *vrbs*, *6 diebus a Tirki diftans. A Marafa ad*

Sekmara, سقمارة, *vrbem*, *6 ftationum iter n). Hinc ad*

Semegonda, سمغندة *o) vrbem, interuallum 8 dierum. Eft vrbs fuauis elegansque ad ripam maris* (lacus) *dulcis pofita, a qua ad Caugam iter* 10 *dierum et ad*

Ragbil,

n) HERBELOTUS v. *Maraffa* pronuntiat *Sokmara*. — Abfoluta regionis Vankarae defcriptione de vrbe *Samkara* سمقرة; tum de vrbe *Ganara* loquitur IBN AL VARDI l. c. Ex loco itaque, quo ille in fua tabula eam pofuit, coniicere poffes effe eandem cum *Sekmara Edrifii*, transpofito tamen duarum literarum ordine Quae de illa habet, adfcribere liceat: "*Samkara*, ville au milieu des terres (Nigrorum? vel Vankarae? perperam; verfio enim verior: *vrbs mediocris* مدينة متوسطة (وهي) au Nord de laquelle habitent des peuples nommés *Ghama* (vid. infra, vbi de *regione* Begama nobis fermo erit)." Forte legendum سمفرة *Samfara?* vid. not. fequ.

o) SIONITA reddit *Semagda*, at paullo poft p. 13. *Semegonda*. HERBELOTUS quoque, nefcio quo duce, vel quam ob caufam de vna eademque vrbe hac fcribit f. v. v. *Sagmhndah* et *Somaghenda* et fub voce *Vancara* effert *Samghenda*. — Excerptum ex *Cod. Bodl.* fupra exhibitum, in vrbis Caugae defcriptione pro سمغندة offert سمفرة *Samfara*. Num autem h. l. etiam pro *Semegonda* legendum fit *Samfara*, decidere non audeo. Forte *Semegonda* h. l. bene fe habet, ac omnino vrbs huius nominis vel extitit, vel, quod tamen me prorfus latet, et hodie adhuc exiftit; fcripfit autem EDRISIUS de alia quoque vrbe, *Sanfara* nomine, quam Epitomator deinde, de vrbe *Semegonda* multa exfcribens, non folum omnino filentio praetermifit, imo et alio loco, per feftinationem forfitan loco *Samfara* denuo fcripfit *Semegonda*. De probitate autem lectionis *Samfara*, infra in defcriptione vrbis Cauga obuiam facientis, non dubito et cum LEONIS *Zanfara* regione, de qua p. 654 nonnulla exhibet, conferre audeo. (Confer, fi placet, cum LEONIS defcriptione, quae de terra hac audiuit EINSIEDEL apud CUHN III, 439.

Ragbil, رغبيل *p*) *interuallum 9 dierum.* Sita est haec vrbs ad lacum dulcem (vid. supra) *ad montis pedem, qui illi imminet ex parte meridionali.* Montem hunc esse *Thala* Ptolemaei D'Anvillius (in Memoir. conc. les fl. de l'int. de l'Afr. l. c. Tom. XXVI.) pag. 68. 72. suspicatur. *Vrbs est elegans ac magno circuitu; ab vrbe Sekmara, meridiem versus, distat 6 dierum spatio q).*

Ganara, غنارة, *vrbs est ad Nili ripam sita, vallo munita ac populo forti r) culta; ab vrbe Gana distat 11 stationibus per viam aridam et aqua carentem. Ragbil inter et Ganara occidentem versus 11 stationum intercapedo.*

Cauga كوغة *s*) *vrbs* (p. 13), *quam nonnulli Nigrorum Terrae Canem adscribunt, ex sententia Edrisii ad Vankarae regionem pertinet. Sita est septentrionem*

 versus

p) Bis occurrit غربيل *Garbil* scriptum; scilicet Clim. I. sect. II. p. 4. l. 16. et initio secundae sectionis; lectio alterutra, ex transpositione literarum orta, mendosa; quae verior, equidem nescio. Sionita semper *Ragbil* scribit.

q) Herbelotus, quod tamen facile fieri potuit in tam vasti operis compilatione h. l. non admodum planus est. Vt eum intelligas, euoluendae erunt voces *Ragbil*, *Vancara* et *Sagmandah.*

r) Fere cum autore nostro concordat Ibn al Vardius l. c. Ville, inquiens, située sur le bord du Nil environnée d'un fossé (Edr. حفير داير) rempli d'eau. Sed in his, quae sequuntur quodammodo dissentit, vti iam supra in descriptione Terrae Lamlam adnotauimus; ses habitans, *qui sont braves*, font des courses dans le pays de Lamlam. — Oblitus pene eram de varietate lectionis pauca addere. Scil. Initio Climatis secundi lin. 3. mendose, credo, غبرة *Gabara* exaratum est. Ibn al Vardi غينارة *Gainara* effert et de Guignes in nota adiecit ou *Ghabnara* (q. e. غبنرة); haec forsan quia Mss. lectu non perspicua fuerunt.

s) Vrbem hanc fortassis non male cum Leonis *Gaoga* (p. 658) comparaueris; situs et nomen conueniunt. Marmolius T. III. p. 71 idem de *Gaogao* tradit. Male *Konkou* cum *Gauga* confert nota apud Cuhn III, 438.

versus ad lacum dulcem t), qui ciuibus eius potum praebet. Vrbs est muris destituta; at populosa; mercaturam exercet; opifices habet atque artifices, ea parantes, quibus opus est incolis. Mulieres huius vrbis dicuntur incantamentis mira praestare, tantamque earum his in rebus esse scientiam vt celeberrimarum et potentissimarum artificum famam sint consecutae. A Cauga ad Semegondam u) occidentem versus intercedit spatium 10 *dierum; ad Gana fere iter mensis cum dimidio; ad Damokla* (Damkala?) *mensis iter; ad Schabia* (Schama?) *iter mensis quoque; ad Cucu tandem septentrionem versus* 20 *stat. secundum incessum camelorum.*

In descriptione vrbis huius, vt vidimus, memorantur vrbes شابيه *Schabia* (Sionita: *Sabia*) et دمقله *Damokla.* In prima libri huius editione, quonam illas referrem incertus, apposui tamen, nouas adeo vrbes ratus huc vsque nobis incognitas; effecerunt autem, vt mentem meam mutarem specimen ex Cod Bodl. supra exhibitum et Schultensii Index geographicus. Ex Codice scilicet laudato didici pro شابيه Edrisium forsan شامه *Schama* scripsisse (*Schama* saltem h. l. offert Cod.); iam occurrit vrbs *Schama* nomine, a Nostro vt metropolis Terrae Zagarae descripta, et hanc eandem, putem et h. l. in animo habuisse Edrisium. Conieci quidem olim pro شابيه legendum esse ثوابيه, et quidem ob mutationem nominis Damoklae in *Damkala* (de qua statim sermo erit); sed reieci coniecturam, Codicis enim lectio perplacet. — Iam quod ad alteram vrbem attinet, pro *Damokla*, vocalibus paullo aliter scriptis, *Damkala* effero et pro Capite Nubiae habeo. Fauere vide-

t) De hoc lacu supra diximus; notandum Cod. Bodl. pro: *ad lacum dulcem* legere, *ad Nili ripam.*

u) Cod. Bodl. pro *Semegonda* legit *Samfara*; vid. quae paullo ante de hac lectione coniecimus.

videtur huic pronunciationi locus ex Lexico geographico a Schultensio l. c. voce *Nuba* excerptus, qui ita sonat: واسم مدينة النوبة دمقلة وفي منزل الملك علي ساحل النهر i. e. *nomen vrbis* (*κατ' ἐξοχήν*, vt videtur, dictae, vt caput Nubiae denotet) *Nubae est Damkala, sedes regia, ad littus fluminis* (Nili). Alio loco quidem Edrisius huius vrbis nomen effert دنقلة; sed forsan frequentarunt Arabes, et in his quoque Edrisius noster, vtramque lectionem. Hinc itaque esset h. l. *Damokla* vel, vti emendauimus, *Damkala*, cum Nubiae metropoli *Dankala*, vnus idemque locus; et *Schabia* mutandum in *Schama* *v*).

VI. *Regnum Cucu* كوكو (p. 15).

1) *Nomen*. Primum quod hic explorandum venit est nomen *w*). Quoties in Edrisii libro occurrit, toties scribitur كوكو *Cucu*. Abulfeda et Masudi quantum ex versione doctissimi Deguignes *x*), vbi *Koukou* reddit, coniici potest, كوكو similiter pronuntiarunt. Herbelotus, qui *Gougou* scribit, procul dubio non غوغو sed كوكو legit. Solus Ibn al Vardi *y*) habet كركر, quod operarum lapsum putare posses, nisi

v) Herbelotus quidem vrbem describit *Schabia* (sub hac voce), sed quae de illa habet, alia desumta sunt ex Edrisii epitome, alia ex coniectura adiecta. Audi quaeso: Schabia: ville des pays de Soudan, ou Negres, située bien avant dans les Terres au de-là de Nil occidental c. a. d. du fleuve Nigir. Il y a de cette ville, jusqu' a celle de Cougah, qui est peut-être Congo (!) un mois de Chemin selon Edrisi.

w) Terram *Cucu* a psittacis, quorum magna ibi est copia denominatam esse, Nigritae vicini referunt. v. Cuhn III, 438. et not. sequ. f.

x) Abulfeda p. 31. Masudi, vid. *Notices* &c. Tom. I. p. 15.

y) Notices Tom. II. p. 36.

nisi de Guignes reddidisset *Karkar* z), Ludolfus sine vlla ratione, vt mihi quidem videtur, كوكو per *Quaqua* vertit *a*) (vid. infra vrbis *Cucu* descriptionem).

2) *Limites* huius regni Edrisius non definit; sed habita ratione tum ordinis, quo eius delineationem exhibet, tum distantiae locorum, nullus dubito, quin in circumscribendis limitibus sequi liceat Abulfedam (l. c.), ab occidente Cucu habere Moslemos Ganenses et ab oriente Moslemos Canamenses, referentem. Ibn al Vardio (l. c.) teste confine est regnum hoc auriferae regioni (Vankarae?). *Koukou* regnum ex relatione Nigritarum in oriente Bornou situm, et inter omnes omnino Nigrorum regiones id est, quod maxime orientem versus vergit, confine scilicet regioni Sennaar et in meridie Soudan (stricte sic dictae) *b*).

3) *Flumen. Metropolis sita est ad flumen quoddam* [Cucu nomine *c*)] *decurrens a septentrione eamque alluens.* Tempore Edrisii iam lis erat de flumine et situ vrbis. *Alii enim Nigrorum perhibebant, sitam esse vrbem omnino ad flumen quod a septentrione ad eam decur-*

z) Sed per errorem factum esse, ipse fatetur DE GUIGNES. Vid. *Journal des Savans* ad annum 1792, mens. Mart. p. 144. vbi lectionem Zaghara, a me receptam vitiosam esse ostendit ac ita pergit: Zaghaoua est la vraye leçon. Cette erreur vient d'une certaine ressemblence entre les deux lettres *Ou* et *R*. Nous mèmes dans nos premieres notices, avons commis la même faute, en lisant *Karkar*, au lieu de *Koukou* Quae verba Viri doctissimi, ni fallor, ita vertenda interpretandaque: inueni quidem in exemplis meis *Karkar* sed verius *Koukou* rescripsissem; scil. editio IBN AL VARDI arabica, cuius specimen in dissertatiuncula praemissa exhibuimus, vere legit كركر *Karkar*.

a) *Commentar.* p. 138. De ora *Quaqua*, Guineae regione, quam forte in animo habuit LUDOLF, vid. e g. DAPPER l. c. p. 427 sqq.

b) Vid. relatio EINSIEDELII apud CUHN III. pag 436 et 438. coll. CUHN II, 255.

c) ABULFEDA p. 31. ولكوكو نهر منسوب اليها i. e. flumen habet Cucu; quod ab illa nomen desumsit.

decurrere innuit Edrisius; alii autem putabant *id esse flumen quod Nilus* (scil. Nigrorum) *absorbeat* — quibus variis partium sententiis prolatis, suam iam subiungit Noster. *Veritati proxime accedere*, ait, *flumen istud labi donec multis diebus vrbem Cucu transierit, ac tum diffundere sese in solitudinem per arenas ac planities, ac illic immergi lacubus, plane vt Eufrates Mesopotamiae.* Quam Edrisii sententiam, (ex cuius mente ergo nec diuergium quoddam Nili est, nec in Nilo perit) ad verbum repetit Ibn al Vardi eandemque probat D'Anvillius *d*) lacum, qui recipiat fluuium Cucu, Chelonides esse sagaciter autumans. — Caeterum, haud infeliciter comparatur fluuius Cucu cum Eufrate, modo obserues, non omnem Eufratem (vid. Edrisius p. 197. vers. lat.) sed brachium eius tantum et quidem meridionale, lacui immergi *e*).

4) *Ambitus.* Regnum Cucu inter maioris momenti regna referri debere ex descriptiuncula Edrisii coniectari tantum licet. Ibn al Vardi vero disertis verbis dicit vastam hanc regionem in plura esse diuisa regna, quorum quoduis a metropoli nomen obtinuerit; quaenam autem sint haec regna, non addidit. Qualis hodie sit regni huius status, non habeo dicere; terra enim hodie fere incognita *f*).

5)

d) Memoires T. XXVI. vid, supra p. 22. SCHEHABEDDIN procul dubio hunc fluuium pro ipso Nili Aegypti habet. De Nili cursu enim haec tradit: Ce fleuve coupe horizontalement l'équateur, traverse l'Abyssinie, le pays *de Coucou*, vient à Syène, coupe l'Egypte dans toute sa longueur & se jette dans la mer entre Tunis & Damiette. vid. *Notices* &c. II, p. 155.

e) ABULFEDA (vid. vers. lat. Reiskii, quae extat in BÜSCHINGII promtuario T. V. p. 166.) pars, ait, meridionalis Eufratis praeterita Kufa se effundit in lacus. cf. BÜSCHINGII *Descript. Asiae* p. 184. Der Eufrat theilet sich in zwey Arme; einer fliesst nach Süden, geht nach Kiufa und verliert sich in Morästen &c.

f) Vid. EINSIEDEL apud CUHN III, p. 438. Da die Einwohner weder Handel noch Gemeinschaft mit ihren Nachbarn haben, so hat

5) *Terrae prouentus. Gignit solum huius terrae lignum g), pyrethro* (عاقرقرحا) *simile, contortum, nigro colore,* quod serpentinum vocatur (عود الحية forte Ophioxylon *Linn.*). Nomen hoc Arabes illi dederunt absque dubio vel, quia serpentis instar contortum, vel propter proprietatem ei insitam, quam Edrisius ita describit *h*): *Si hoc lignum*, inquit, *iuxta speluncam, in qua forsan serpens moratur, posueris, causa est, vt statim ad illud egrediatur; porro, qui tenet eiusmodi lignum, prehendet non solum serpentes sine noxa, sed ad eos venandos robur in se sentiet audaciamque.* Haec procul dubio Edrisius noster vel in scriptis deprehendit, vel fando audiuit; sed non in eo acquiescens denuo sciscitatus est. Ita mihi quidem verosimile fit ex iis quae iam addit: *Africani orientales*, ait, *et Vareklanitae hoc pro rei veritate tradunt, serpentes ad hunc, qui eiusmodi lignum aut manu tenet, aut in collo appendet, nusquam accedere.* Id etiam, ni fallor, Edrisio arrisit; addit enim وهذه مشهور *et hoc est celebratissimum.* Ibn al Vardi l. c. idem tradit, sed de eo, quod Vareklanitae verosimilius narrauerant, nihil ipsi inaudiisse videtur.

Similem plantam solum Habessiniae etiam producit et mirus est inter Edrisii et Jobi Ludolfi eius de-

man von diesem Lande keine sonderliche Kenntniss, ausser dass es seine Benennung von der grossen Menge Papagayen, welche sich daselbst aufhalten, führet. Confer. tamen infra not. q.

h) Lusitanos hoc lignum *Pao de Cobra* compellare, HERBELOTUS auctor est. DAPPER in descriptione regni Angolae p. 580 haec de ligno laudato refert: Allda wächset auch ein Baum, dessen Holz von den Portugalliern Pao de Cobra d. i. Schlangenholz genannt wird, bitter von Geschmack ist, und das Fieber kräftiglich genäset. Idem DE LA CROIX T. III. p. 526. LUDOLFUS (Com. p. 137) DAPPERI verbis hoc addit: quamuis appellatio illa mihi potius conuenire videatur cum ligno quod *Mofrissasenho* Lusitani vocant.

descriptionem consensus. Totum locum ex Ludolfo adscribam: "Sed omnia herbarum miracula „superat Assazöe, tam efficax contra aspidum ve„nena, vt nocentissima serpentum genera, hac „herba tacta, sopiantur, et ceu mortua iaceant: „quin et vmbra illius stuporem viperis inducit, vt „eas innoxie tollere possis. Qui radicem huius „herbae commederit, inter ipsos hydros et cher„sydros sine metu ambulare poterit, imo multos „annos ab iis tutus erit. Visique fuerunt Habessini, „his radicibus vsi angues venenatissimos instar an„guillarum manu tractare, collo instar collaris „circumdare, eosque cum liberet, impune oc„cidere." *i*)

Haec quum legerem, subiit mentem *Psyllorum gens*, quae, tradente Plinio, virus habet sibi innatum, serpentibus exitiale *k*). Corporibus fortassis non innata fuit ista virtus, sed herbis, quas eiusmodi homines secum portabant *l*). Sed adhuc sub iudice lis est. Hasselquistio enim, physicorum qui Aegyptum adibant, facile principi, non contigit, vt causas fontesque huius mysterii (mira enim, vt αὐτόπτης de praestigiatorum artibus narrat) indagaret. De Edrisii ac Ludolfi rationibus se nihil certi audiuisse idem ipse testatur *m*). Temporis tamen

i) Ludolfi Hist. &c. libr. I. c. 9.

k) Plin. L. VIII. c. 2. *hist. nat.* Horum corpori ingenitum fuit virus exitiabile serpentibus et cuius odore sopirent eas; et Lib. VIII. c. 25. Olfactu eius generis hominum vt Psyllorum serpentes fuguntur &c.

l) Cf. J. Ludolf. Histor. lib. I. c. 9. et *Commentar.* p. 137.

m) Hasselquist p. 79 sq. Inter alia haec: Man hat mir sagen wollen, daſs sie sich mit einem Kraute bestreueten oder bestrichen, ehe sie sich mit den Schlangen einliefsen; aber bisher habe ich nicht das geringste davon erfahren; ich sehe es alſo nicht für eine Wahrheit an.

tamen progreſſu, quin aperiatur hocce myſterium, nullus dubito *n*).

6) *Incolarum mores &c. Contermini ab incolis huius terrae equis et camelis inſidentibus, multa grauia perpetiuntur.* Ibn al Vardi l. c. obſeruat incolas huius regni, numero frequentes, colore nigros eſſe. Vrbis Cucu inhabitatores Moslemos eſſe ex libro Azizi vocato, Abulfeda l. c. adnotauit. Contra Chriſtianam religionem profiteri eos Einſiedel (Cuhn III, 438) audiuit.

7) *Veſtitus. Diſtinguuntur veſtitu* (Edriſio autore) *plebeii pellibus pudenda tegentes; mercatores, amiculis ac tunicis induti, pileum o) in capite geſtantes auroque ornati; nobiles tandem ac proceres ſindone vtentes.* Ibn al Vardi l. c. minus ſubtiliter diſtinguens, ornant ſe, inquit, auro, et teguntur velleribus ſcite praeparatis.

8) *Mercatus.* Curioſo lectori non ſatis facit Edriſius tradendo, *ad eos venire mercatores, conſidere vna inter ſe ac modo mutui agere p*). Ibn al Vardi l. c. multo plura tradit, vereor autem, vt a fabulae ſuſpicione ſe purgent, quae de ratione mercaturae ſcribit. (Cf. not. praeced. f.)

9) *Rex. Eius imperium abſolutum eſt ac nullis limitibus circumſcriptum; magna vtitur familia, amplum domi-*

n) Praetermiſſis omnibus locis in Niebuhrii Itinerario paſſim occurrentibus, ac coniecturae noſtrae fauentibus, ſola verba, quae in libro: Neuere Geſchichte der Miſſions-Anſtalten &c. herausgegeben von *D. I. C. Schulze* 32. St. p. 872, leguntur, adſcribo: Die Schlangenfänger welche die Schlangen tanzen oder Bewegungen machen lehren, pflegen den Schlangen die vier vordern Zähne, welche eigentlich das Gift in Bläschen bey ſich haben, auszuſchlagen &c. cf. Michaelis Bibl. Or. et Exeg. Nova, T. V. pag. 50 ſq.

o) . . . *pileum*, vel ſimile quid; in libro eſt الكمراري.

p) Caue Sionitae verſione forte decipi. "Proceres autem et nobiliores amiciuntur ſindone, adeunt mercatores et verſantur cum iis dantque illis merces, per modum mutui."

dominium habet et duces et milites et ornatum ſplendidum cum apparatu ſpecioſo. In eo conuenit Ibn al Vardii cum Edriſii deſcriptione, quod Rex ſit potens et multos habeat milites. Abulfeda l. c. Caſerum eſſe Regem (وهو كافر) tradit.

10) *Vrbs. Cucu,* كوكو [Ibn al Vardi: كركرة *Cercera* l. Kerkera; hod. forte *Kikka q*)] *metropolis terrae Nigrorum celeberrima et magnitudine praeſtans r*); *ſita ad flumen quoddam decurrens ex parte ſeptentrionali et ciuibus potum praebens.* Teſte Abulfeda poſita eſt شرقي نهرها في ad orientalem huius fluminis ripam. *Diſtat a Gana itinere menſis cum dimidio; a Cauga* (p. 13) 20 *ſtationibus; ab vrbe Tamalma* (v. infra Terram *Cauar*) *orientem verſus* 14 *ſtationibus.*

11) Ex ſoni ſimilitudine, vt videtur, Herbelotus, ſub vocibus *Gougou* et *Ganah* regnum *Congo* hic deſcribi putat. Ac lignum ſerpentinum quidem (modo idem ſit Pao de Cobra Luſitanorum) in regno Angola, quod olim ad Congo pertinuit (cf. Dapper p. 575) reperitur; nec Ibn al Vardii aſſertum, quod Cucu regnum in multa regna, quorum quoduis nomen ab vrbe primaria obtineret, diuiſum ſit, repugnat. Attamen et locorum diſtantiae, ſi attente conſideres, licet non accuratiſſime definitae ſint, et fines, quos ex Abulfeda et Einſidelio adſcripſimus, et ſitus vniuerſe dubios merito nos reddere poſſunt. Quin, ſi obſerues, nomen Edriſii tempore diuulgatum, noſtris etiam diebus adhuc vulgare

q) Vid. Neues deutſch. Muſeum l. c. p. 989 vbi Niebuhrius: Agate iſt gleichfalls die Wohnung eines Sultans, dem auch *Kikka* eine anſehnliche Stadt gehört.

r) Abulfeda laudat Saididem p. 31, qui habet: كوكو مقر صاحب تلك البلاد i. e. *Cucu eſt ſedes domini iſtorum tractuum.* Secundum autorem libri Azizi (eodem adnotante) eſt ſub 10 lat. et ſecundum Saidi filium incidit intra Aequatorem et initium primi Climatis.

gare esse; si denique conferas quae idem ipse Edrisius noster (p. 18. vers. lat.) obiter de situ et confiniis regni huius refert, multo magis etiam de Herbeloti sententia desperes. Sunt autem Geographi nostri verba l. c. haec: *Sic et a tergo huius regionis* (Alvahat), *vsque ad Cavar et Cucu palmeta et aedificiorum vestigia deprehendes.*

VII. *Terra Begama* ارض بغامه.

1) Huius Terrae *s*) descriptionem, in qua et ipse Edrisius noster paullo breuior fuit, plane silentio praetermisit Epitomator, quare ad hunc vsque diem eius cognitio nobis, qui maximae partis regionum Nigritarum cognitionem ex Edrisio hausimus, nusquam innotuit.

2) *Limites* definire noluit Autor noster; de situ eius itaque ex vicinia tantum sententiam ferre licet; *itineratores nimirum* (sic verba Edrisii وفي هذه الطريق التي ذكرنا من كوغه الي كوكو علي ارض بغامه interpretor) *ab vrbe Cauga perueniunt ad* (vrbem) *Cucu et inde in Terram Begama.* Ibn al Vardio teste degunt Begamae inhabitatores ad litus fluminis ex oriente defluentis, quod in Nilum sese exonerat *t*). Idem alio loco in septentrione vrbis Samkarae eos degere affirmat.

3)

s) Apud Ibn al Vardium occurrit populus *Ghama* nomine (vid. Notices &c. T. II. p. 36), qui, nisi me omnia fallunt, idem cum *Begama* populo (quem vocat Edrisius. Litera ب vel omnino ex MSS. exulat, vel ab Interprete Ibn al Vardii praetermissa aut forte pro particula habita). Interpres autoris laudati latinus per *Begama* verbum arabicum transtulit.

t) Ibn al Vardi l. c. . . . au nord de la quelle (de vrbe Samkara, de qua supra p. diximus, sermo est) habitent des peuples nommes Ghama; ce sont des Nomades, qui vont et viennent avec leurs chameaux et leurs bestiaux, sur les bords d'une riviere, qui vient de l'orient & se décharge dans le Nil; ils vivent de chair, de lait & de poisson.

3) *Incolae* testante Edrisio *nigri Barbari sunt, quorum cutis solis aestu adusta et colorata. Bibunt aquam dulcem ex fontibus in istis terris eo loco effossis, vbi antea ne vestigium quidem aquae erat, quae autem (hanc enim Itineratores fontium istorum originem gloriantur) tentante aliquo itineratore et coram turmis vix semistaturam alte effodiente, abundanter prosiliebat.*

4) *Lingua huius Terrae incolarum est barbara.*

5) *Terrae bona.* Praeter *aquam* (vid. paullo ante) et *camelos* nulla memorat Edrisius. Ibn al Vardio autore vescuntur carne, lacte et piscibus; nec tamen ex hoc loco necessario sequitur, pisces inter huius regionis foetus referri debere.

VIII. *Terra Canem* ارض كانم (p. 14).

1) *Situs. In terra Nigrorum sita quoque est terra Canem.* Descriptioni huic generali vt succurrat specialior, necesse est. En pauca haec: *Angimi ciues vicini sunt Nubiensibus a parte* scilicet *orientali.* Ibn al Vardio autore ad Nili ripas *u*) et secundum relationes recentiorum in meridie *Bornou* sita est regio Canem *v*).

2) *Terrae foetus. Camelos et capras, vt opes vrbis Matsan,* commemorat Edrisius; Abulfeda laudat mala granata, pruna cerea et arundines sacchariferas. Recentiores terrae bona tacent.

3)

u) Ibn al Vardi l. c. de Terra Canem paucula haec habet: كانم *grand pays*, située le long du Nil; ses habitans sont prèsque tous Musulmans de la secte de l'Imam Malik.

v) Itineratores ab vrbe Mourzouk ad vrbem Bornou tendentes, obviam habent, inter alia, vrbem *Canem*, caput *prouinciae eiusdem nominis*, ob magnitudinem, et multas opes clarissimae. Vid. Lucas apud Cuhn II, 232. cf. Einsiedel apud eundem III, p. 436, vbi haec; Gegen Nordwest von Bornou liegt Ogades; gegen Ostwest Zanfora; gegen Südwest und gegen Süden Hafnou, *Kanem*, Schikou, Bitou und Engar.

3) *Incolae.* *Vrbis Gimi ciues homines vilissimos, Matsan vrbis incolae artium et opificiorum expertes esse* contestatur Edrisius. Religionem eorum, aliaque, quae descriptioni vrbium praemitti solent, obticuit. Autores itaque diligentiores excerpendi *w*).

4) *Vrbes* secundum Edrisium hae sunt:

Angimi x) *vrbs admodum parua y*), *ciues nutriens paucos eosque animi mendacis. Vicini sunt Nubiensibus a parte scilicet orientali. Aquam non habent nisi ex puteis; quod enim vrbem et Nilum intercedit spatium trium est dierum. Ab Angimi ad vrbem Zagava*

w) De religione incolarum vid. paullo ante not. *u*. ABULFEDA autoritatem suam addit IBN AL VARDIO: Pergit idem Regem Canamensem sibi, bellis cum Infidelibus gestis magnam conscivisse nominis famam. Absolutum imperium exercere Regem terrae huius EINSIEDEL (l. c. p. 441) sciscitando percepit. Idem ciues huius regionis mercaturam facere haud mediocrem et validissime peregrinis fauere refert.

x) In impresso fere legitur اخجيمي, ita vt facile tibi persuadeas, pronuntiandum esse *Abchimi*; quam vero supra exhibuimus, eam genuinam esse pronuntiationem, patet ex eo, quod paucis interiectis legitur انجيمي *Angimi*; quod ABULFEDA scripsit *Gimi* (جيمي; male enim legitur p. 36. l. 8. خيمي *Chimi*); HERBELOTUS denique exhibet *Engimi*. (Quod si vero, quae ex Edrisio narrauit HERBELOTUS, legere cupias, caue quaeras *Engimi*, sed *Angimi*.) De probitate lectionis *Angimi* ipsa autem, si ABULFEDAE *Gimi* respicio, dubitarem. Quid, si EDRISIUS scripsisset الجيمي, et per errorem librariorum vel operarum ل in ن transmutatum, lectionem انجيمي peperisset? Ita sane est; confirmat nimirum coniecturam nostram *Cod. Bodl.* qui vere الجيمي legit.

y) Quomodo verba ABULFEDAE (l. جيمي) ولـه في سمت خيمي مدينة فيها بساتين ومستنزه intelligam, non omnino capio. REISKIUS vertit: *Habet is* (Rex sc.) *in puncto vrbis Gimi vrbem aliam in qua sunt horti et loca amoena.* Forsan: habet haud procul ab vrbe Gimi vrbem aliam &c. Vel: habet in via, quae ducit ad vrbem Gimi vrbem aliam &c. Num forte de palatio quodam Regio (si ita loqui licet) hortis locisque amoenis instructo ABULFEDAE verba explicanda?

Zagava sex dierum iter. (vid. paullo post *Matsan.*) Gimi secundum Saididem terrarum Canamensium caput est, et sedes regia distatque a ripa Nili Aegyptiaci occidentem versus *vnius miliaris* spatio. Quaeres, puto, num Edrisius Nilum Aegypti intellexerit? subdubito z).

Matsan ماثان a) *vrbs exigua, distans ab vrbe Angimi* (al Gimi) 8 *dierum interuallo. Nullae hic artes vel opificia exercentur; mercatura nulla fit, nisi exilis.* (vid. supra Terrae bona.) *Distat praeterea Matsan a Tagua* 13; *a Zagaua* 8; *a Thamalma* 12 *stationibus. In Matsan residet princeps eius et praefectus eius* (أميرها وعاملها) b); *cuius milites maximam partem non sunt, nisi nudi sagittarii.*

Cauga vrbem *nonnulli Nigrorum ditioni Canamensi accensent;* Edrisius contra *terrae Vankarae,* quam vide.

IX.

z) Herbelotus, vt videtur, Nilum Nigrorum innuit; scribit enim: Elle n'est eloignée d'une *Isle de Negres*, quelle a au midi que de trois journées. Potuitne vir eruditus per errorem scribere *Isle des Negres* pro *Nil des Negres?* Potuit sane. De Terra enim Vankara vix cogitauit.

a) Ita legitur in impresso. *Codex* autem *Bodl.* habet ثانان *Thanan.* Quae lectio verior sit, non exputo. Apud Herbelotum quidem vrbs nostra quoque *Mathan* vocatur; sed nomen hoc manifesto ex opere geographico Edrisii typis excuso, desumtum; recentiores etiam qui vrbis *Mathan* mentionem faciunt, ex eodem fonte hauserunt. — Caeterum D'Anvillius (Hist. des Acad. T. XXVI. pag. 69) vrbem Mathan pro hodiena *Karne* et *Gira* Ptolemaei habet. De *Karne*, regni *Burnu* capite, vid. Sicard in Nouv. Mem. &c. T. II. p. 187. (Einsiedel apud Cuhn III, p. 437. Caput *Bernou* esse *Mokouwi* audiuit.) Gatterer l. c. p. 642 sq. iure, vt mihi videtur, a D'Anvillio secedit.

b) Quid supplendum? *Matsan?* vel *Zagava?* Herbelotus sub voce *Mathan* subintelligit *Zagara.* Zagara ergo sub imperio Regis Canem? vid. paullo post, not. e. et descript. Zagavae nro. 5.

IX. *Terra Zagara* vel potius *Zagava c*).

1) *Nomen.* Varie scribitur زغره ; زغاره *Zagara;* semel, ast mendose زعاره *Zaara;* semel etiam زغاوه *Zagava.* Abulfeda semper زغاوه *Zagava* effert; et iudice de Guignes Abulfedae pronuntiatio, cui caeteri quoque Arabes assentiunt, pro vera habenda est (vid. supra init. descript. Regn. Cucu, not. w. pag. 55).

2) *Limites* circumscribere noluit Edrisius noster, ac omnino de situ terrae huius ex autore nostro nil certi constat. Paucula quae (p. 39) habet, haec sunt: *vrbes et metropoles terrae Zagavae, cui contermina est terra Faran.* (Fezzan) *sunt Sagra et Schama.* Herbeloto autore (infra not. e) limitata est vrbs Zagara Nubia, Aethiopia et Nigritia. Scilicet!

3) *Incolarum mores, victus &c. Vrbem Zagava* memorat Edrisius (p. 14) *et ad eam multa oppida, multis incolis habitata, pertinere,* ait, *et quae circa eam degant nationes appellari Zagarin* (زغارين) vel potius *Zagauin* (زغاوين). Edrisius noster gentem his verbis depingit: *Hi,* refert, *vicinis camelos commodant d); mercatura tenuis ac exilis, artesque nonnullae apud eos exercentur e). Potum illis putei praebent;*

c) Sectione quarta Climatis primi i. e. p. 14 et 15. vers. lat. Edrisius de vrbe Zagava et de Gente Zagavitarum exponit; sectione prima Climatis secundi, i. e. p. 39 vrbium primariarum nomina recenset. Inde forte sequitur ambitum huius Terrae haud esse mediocrem.

d) Similia fere de industria Arabum quorundam *Azaisy* vocatorum, in deserto, quod Thebaicum vocant, degentium, refert Brucius I, 223. Verba eius: Sie ernähren sich davon, dass sie den nach *Cosseir* reisenden Karavanen ihr Vieh vermiethen, und sie, wenn es nöthig ist, begleiten.

e) Hanc omnino esse mentem Geographi nostri Abulfeda et Herbelotus comprobant. De Zagavinis nimirum docet Abulfeda p. 32 *eos habere suos pagos in austro vrbis.* Herbelotus vero s. v. Zagara

bent; vescuntur dora, carne camelorum siccata, piscibus acidis et lacticiniis quibus abundant. Amiciunt se pellibus scite praeparatis et consutis. Omnes Nigros cursu facile superant.

4) *Vrbes:*

Zagava (vid. paullo ante nr. 3.), *distat ab Al Gimi 6 dierum itinere; ab vrbe Matsan 8 stationibus.* Saidi filius vrbem Zagava, sitam sub 55 long. 14 lat. caput Zagavitarum appellat, et 20 diaetis ab vrbe Nubiae, Donkala, distare perhibet.

Pag. 39 haec habet Noster: *Vrbes et metropoles terrae Zagarae* (Zagavae) *sunt:*

Sagra سغرة et

Schama شامة vid. supra *Cauga.*

(*Nebrina* نبرينة vrbs, quam supra non sine dubitatione multa Terrae Vankarae adscripsimus, forte huc referri debet. Certe memoratis vrbibus Sagra et Schama mentionem eius iniicit Edrisius.)

5) Ab iusta interpretatione pendet ad quam terram et ad quod dominium vrbs Zagava cum suis oppidis referenda sit. In vrbe *Matsan*, ait Noster, residet princeps *eius* et praefectus *eius*. Interroganti, quid supplendum sit, respondet Herbelotus (supra not. b.) *Zagara*, nec credo obloquendum esse.

E 2 Iam

Zagara ex Edrisio excerpsit, quae sequuntur: Zagara nom d'une ville, située sur les confins de la Nubie de l'Ethiopie et de la Nigritie (! ex suis addit Herbelot.) qui a dans ses dépendances plusieurs Bourgades très peuplées, dont tous les habitans sont appellez Zagarin. Ils ont quantité de Troupeaux, de Chameaux, qu'ils louent aux Marchands leurs voisins. Car pour eux, ils ne font négoce que de marchandises viles et de bas prix. (Kurzmann et Sionita vertunt: qui ciuium camelos conducunt; male, ni fallor.) Cette ville n'est éloigne que de six journées de celle d'Engimi et de huit de celle de Mathan, *où le Seigneur du pays, que l'on appelle le Prince de Zagarah, fait sa demeure ordinaire.*

Iam inde ſequi videtur vrbem Zagava iam longe ante Abulfedae tempus, imo iam aetate Edriſii, ſub dominio Regis Canem fuiſſe; de ſequiore tempore vix dubium. Abulfeda enim Zagavae metropolis Zagavitarum incolas regis Canamenſis ſponte ſubiiſſe imperium ex Saidide adnotauit *f*).

X. *Terra Taguitarum*, بلاد التاجوين.

1) *Confinis eſt terra Taguitarum terrae Nubae* (p. ١٥), *et ei* (p. ٤١) *parte regionis al Vahat, quae verſus meridiem ad terram Taguitarum procurrit.*

2) *Incolae urbis Tagua et totius regionis ab Edriſio Magi vocantur* مجوس quod vocabulum explicat per لا يعتقدون سبا i. e. *nullam plane religionem habentes g*).

3)

f) pag. 32. *Zagavah*, ait, eſt capitalis الزغاويين *Zagavitarum*; pergit
وقد اسلم اهلها ودخلوا في طاعة الكانمي وفي جنوبها
مدينة زغاوه ومحالات الزغاويين والتاجويين ممتده في
المسافه التي علي اعوجاج النيل (leg. الباجويين?
REISK. *Bagaienſes*) وهم جنس واحد غير ان التاجويين
احسن صورة وخلقا من الزغاويين قال في العزيزي ومن
دنقله الي بلاد زغاوه في سمت الغرب عشرون مرحلة
i. e. Incolae Islamismum profeſſi ſe ſubdiderunt regi Canamenſi. In huius meridie ſunt vrbes *Zagawitarum* et *Bagawitarum* (mel. *Taguitarum*), per illud ſpatium porrecti, quod eſt ad curuaturam Nili. Sunt quidem vna atque eadem gens, verum tamen *Bagaienſes* (mel. *Taguitae*) ſunt habitu corporis et adſpectu pulchriores quam *Zagawitae*. A Donkalah, ait al Azizicus, ſunt 20 dietae ad Zagawah in punctum occidentis. Verſio huius loci eſt Reiskiana, quam de induſtria appoſuimus; vid. not. ſequ.

g) HERBELOTUS ſub voce *Tagiouab* ita quoque interpretatur; Gens, ait, qui ne ſont attachez a aucune Religion et qui pour cet effet ſont appellez par les Arabes Magious, Mages, c. a. d. qui ne ſont ni Juifs, ni Chrêtiens, ni Muſulmans. Quam explicationem veram eſſe oſtendit vel hoc, quod Arabes eam quoque nationem, quam ſub Normanorum nomine noſcimus, hoc nomine inſigniuerunt.

3) *Vrbes:*

Tagua تاجوه et تاجوة (non: تجوه) *metropolis, quae vniuerſae regioni nomen dedit.* Locorum diſtantias Edriſius ſiſtit, praetereaque nihil. *Diſtat (nimirum) ab vrbe Matſan* 13; *ab vrbe Nuabia* 18 (occident. verſus, addit Herbelot.) et a *Samna 6 ſtationibus.*

Samna سمنه (non: شمنه) *vrbs parua. Qui per vrbes Cavar iter fecerunt, narrant horum nonnulli, Dominum (Emir,) Ialak h) ſubiectum regni Nubae, adſcendiſſe ad hanc vrbem, eam euertiſſe, incolas diſperſiſſe, et ad hunc diem vsque eam eſſe vaſtatam i).* (vid. Tagua.)

Ambitum huius terrae multo maiorem fuiſſe, quam qui ex deſcriptione, modo autore noſtro duce exhibita, conſpici poteſt, ex Edriſio ipſo diſcimus. Ait enim p. 15 *meridionalem huius terrae partem contineri in Climatis primi ſectione quarta,* et in ſecundi Climatis tertia ſectione reuertitur denuo ad hanc terram,

sunt vid. DE GUIGNES *Hiſtoire générale des Huns &c.* T. I. P. I. p. 357 L'an, ait, 230 de l'Heg. *les Madgious, ce ſont les Normans &c.* — Caeterum huius terrae incolarum ABULFEDA quoque mentionem fecit. REISKIUS quidem (vid. not. praeced.) البـاجـويـن legit; vertit enim Bagawitae; ſed hoc vel caſu vel feſtinatione factum eſſe, ex RINCKII editione perſpicimus, quae التـاجـويـن offert. De Terra *Bógae* autem ABULFEDA in Tabula Aegypti agit, idque procul dubio accuratius; male enim geographus laudatus Zagavitas et Bogenſes coniunxiſſet, nimia ſitus diſtantia ab inuicem diremtos; Bogenſes ſcilicet haud procul a mari Kolzom degere Tab. Aeg. p. 35 affirmat.

h) In fine ſect. tertiae Climatis primi pro يـلان leg. يـلاق.

i) HERBELOTUS ſ. v. *Samanah*, Edriſium ita gallice fecit: Nom d'une petite ville des dépendances de celle de Tagiouah, dont elle n'eſt éloignée que de ſix journées. *Elle eſt dans le Pays des Soudan ou Negres*, ſur les confins de la Nubie, et fut ruinée, ſelon le rapport d'Edriſſi, par le Prince d'Ilak, *qui eſt des plus puiſſans de ce Pays-là.*

terram, asseuerans *partem eius adhuc in ista esse comprehensam.* Plura autem, quam haec, non offert, neque enim vrbem neque oppidum recenset, quod nostram, quam de terra hac ex ipso hausimus cognitionem, possit adaugere.

Ceterum indicandum est geographos de hac terra in ea Africae parte, quam desertum Sahra vocant, agere solere. Edrisius nihil definit, nec nos cum iis hac de re altercabimur, modo non ideo fecerint, quoniam pars huius terrae Climate secundo continetur; facile enim regio haec tam ampla, licet sita in terra Nigritarum, vsque tamen ad Sahra provinciam extendere se posset. Causa vero propter quam hunc ipsum locum Terrae huic tribuimus, est, quod Edrisius in primo climate eius maximam partem delineauit.

XI. *Terra Nubae* بلاد نوبة (p. 15). Ibn al Vardi نوبة; Bakui النوبة.

1) *Limites* ab Edrisio non rite definiuntur; ex iam dictis autem patet, *confinem esse Terram nostram Terrae Canem et Tagua. Inter Alvahatas terminumque Nubiae tres esse dietas* (p. 41) refert.

2) *Longitudo terrae iuxta Nilum procedenti duorum mensium est et quod excedit.* De Nubia proprie sic dicta hoc vix dici posse, mihi quidem videtur. Hinc optandum erat vt paulo accuratius mentem declarasset vel limites etiam circumscripsisset Edrisius. Quae ceteri Arabes referunt nihil hic loci nos adiuuare videntur. Abulfeda p. 23 nihil habet, quam Nubiensium terras esse ab oriente Nili. Bakui p. 395 a meridie confinem esse perhibet Aegypto, ab ortu et occasu Nilo. Ibn al Vardi denique (p. 54) Nubiam porrigi ait ab Aegypto ad vsque deser-

desertum. Leone autore tandem (p. 660) Nubia regno Gaogae in occidente coniungitur, extenditque sese ad Nilum vsque, in Meridie Goraniae deserto, in septentrione vero Aegypti finibus terminatur. Omnes tamen hoc innuere videntur vocabulum النوبة non de sola Nubia, quam nos vocamus, vsitatum esse. Quibus accedunt verba eiusdem Bakui *k*), extensionem huius terrae ad tres menses statuentis; quare sensu latiori acceperim verba Edrisii *l*).

3) *Fluuius. Nilus.* Huc, ni fallor, referenda sunt, quae in fine huius Climatis leguntur: *In ea tantum Nili parte quae in hoc Climate continetur,* (i. e. a fontibus Nili ad vsque Syenen forte) *reperitur piscis Sakankur vocatus.* Plura de hoc pisci, cuius nomen σκιγκος celebrius, dabit Diosc. 1I, 71.

4) *Terrae prouentus.* Nihil (praeter ea, quae nr. 3 adscripta sunt) inueni quod huc possem referre. Nec plura apud ceteros, quos vidi, Arabes. Solus Ibn al Vardi auri et argenti fodinas laudat. Leo Africanus autem opulentissimum esse regnum, ait, frumento saccharo, sandali ligno etc. et mira de veneno quodam efficacissimo narrat *m*).

5) *In confinio Nubae et Aegypti Mons est Genadil* جنادل; *qua parte Aegyptum respicit praeruptus; decliuior Nubam versus. Ibi cataracta est Nili horribili cum impetu ingentes asperasque rupes perrumpentis,*

 dum

k) l. c. Ce vaste pays, ait, a trois mois de chemin de l'étendue.

l) Job. Ludolfus in *Commentar.* p. 68 idem mouet dubium; iam vero, si Brucio fides habenda, non est quod de extensione Edrisiana dubitemus. Bene contra hanc sententiam, quam ex Ludolfo meam facere nullus haesitaui, haec monuit Bruns. vid. eius librum summa diligentia et ingenio conscriptum, s. t. Versuch einer systematischen Erdbeschreibung T. II. p. 6 et 15 sqq.

m) Ibn al Vardi l. c. p. 38. Leo p. 661

dum se praecipitat. Prouectae et appulsae ad istum locum Nili cymbae Nubiensium aliorumque Nigrorum, progredi vltra nequeunt, propter importunum illud obstaculum, vti Edrisius loquitur. — Caue hanc cataractam cum ea quae supra Asseuan est, et apud Arabes item Genadil audit, confundas n). *Mons Genadil* scil. de quo hic sermo, 12 *fere stationibus* teste Edrisio (vid. seq. nr. 6) ab vrbe Assuan distat.

6) *Mercatura* (p. 17). Pauca sunt nec nisi generalia, quae de ea dicenda habemus. *Aegyptios inter et Nubae incolas mutuum est rerum commercium. Per Nilum mercatores cymbis vsque ad cataractam* o) *supra memoratam vehuntur, vbi merces exoneratis nauibus camelorum dorsis imponuntur; inde per desertum* p) *ad vsque vrbem Asvan* (Syene) 12 *fere stationibus inde distans, iter conficitur. Asvanitae autem ii sunt qui Nubiensium merces procurant, suisque commutant. Asvan, licet sit e propugnaculis Nubiae, inducias tamen plerumque inuicem pacisci solent contermini.*

7) Si, quae de *hominibus, huius terrae incolis*, Arabes forte tradiderint, de eorum moribus puta, religione et quae his sunt similia, discere cupias, Edrisium frustra

n) cf. MICHAELIS annotatt. p. 2. n. 7. ad *Descript. Abulf. Aeg.* Audi, quae hac de re P. LUCAS refert (T. III, 2. p. 214): C'est au-dessus d'Assoüan que le Nil commence à n'être plus navigable à cause des Cataractes, & on est obligé en cet endroit de transporter les marchandises par terre. — Longe aliter tamen sentit LEO (p. 661) ita scribens: Non tamen ex hoc regno ad Aegyptum nauigari potest: *non enim quibusdam hic locis Nilus profundior est, quam vt quis pedes facile transire possit.*

o) BAKUI l. c. c'est-là que les Vaisseaux des Egyptiens et des Noirs arrivent. coll. ABULFEDAE *Aegypt.* p. 1.

p) Estne hoc desertum *Aranae?* (vel Gorania Leonis, supra p. 71) de qua HAITHON (*Haithoni Armeni histor. orient.* sine loco impressionis 1621. 4.) p. 90 ita refert: Inter vnam terram (Aegypt.) et aliam (Nub.) est desertum Aranae duodecim dietarum. Distantia 12 dietarum fauet saltem coniecturae nostrae.

frustra euolueris, adeas, si lubet, Abulfedam et Ibn al Vardium *q*).

8) *Imperium.* De rege, huius terrae domino, loquitur Edrisius in fine tertiae partis primi Climatis, sed nihil de eo docet, nisi *quod Emir qui vrbi Ialak eiusque ditioni praesidet, ei subiectus sit r*). — Edrisii Nubae terram in plura regna diuisam fuisse, quorum principes cuidam regi obtemperarent, inde fere coniicere posses. Quorum numerus autem aliunde diuinari nequit, nisi forte ex numero vrbium metropolitanarum, quarum quinque recenset; quae quidem ratio parum tuta; sed sic fere eandem descriptionem haberes, quam Strabo nobis reliquit *s*).

9) *Vrbes t*), a meridie in septentrionem procedenti, obuiae:

1) *Nuabia* [نوابيه *u*) *Meroe*, Μερόη Strab. 541. Ptolem. p. 203]. *Ab vrbe Tagua distat* 18 *stationibus.*

q) Abulfeda et Bakui (l. c.) hoc tantum narrant: Nubienses esse christianos et incolarum numerum maximum, praetereaque nihil. Ibn al Vardi l. c. pulchritudinem laudat bonamque indolem incolarum vtriusque sexus. Iis autem quae Abulfeda et Bakui tradiderunt addit: in varias partes sectasue scissos esse christianos, cf. Herbelot. sub voce *Noubah;* Ludolfus l. c.

r) Ses états, ait Herbelotus l. c. de rege Nubae agens, ont une grande étendue et sont entierement indépendants du Negousiho Empereur d'Ethiopie — Bakui Ils ont, ait, un Roi, qu' ils nomment Kabil et qu' ils disent être descendu des anciens Hemiarites &c.

s) Ἐξ ἀριστερῶν δὲ τῆς ῥύσεως τοῦ Νείλου Νοῦβαι κατοικοῦσιν ἐν τῇ Λιβύῃ, μέγα ἔθνος ἀπὸ τῆς Μερόης ἀρξάμενον μεχρὶ ἀγκώνων, οὐχ ὑποταττόμενοι τοῖς Αἰθίοψιν ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ πλείους βασιλείας διειλημμένοι.

t) *Vrbes*, ait Noster, *celebriores et metropolitanae in regionibus Nubarum sunt Cascba, Dankala, Galva, Jalak* et *Sula* (p. 15. init. sect. 4. Cl. I.) — Absoluta Dangalae regni huius capitis descriptione, Leo pergit: in reliqua huius regni parte *pagos tantum ac vicos* reperiri ad Nilum sitos &c.

u) Ita vere legitur nomen in Impresso; Golius autem in not. ad Alfrag. p. 91, vbi vrbes Nubiae ex Edrisio enumerat scribit quidem نوابه;

tionibus. Dedit haec vrbi vniuerſae regioni nomen Nubae. Num Edriſi hiſce verbis ſignificare voluerit, vrbem hanc imperii eſſe caput, quemadmodum eius verba interpretatus eſt Dapperus, qui alios citauit autores, circa caput imperii diſſentientes, in dubium vocari merito poteſt *v*).

2) *Cuſcha* كوشه (Golius ad Alfragan p. 91 latine reddit Couka) *haud longo interuallo diſtat a Nilo. Sita eſt ſupra lineam aequinoctialem in regione arborifera w*); *ab vrbe Nuabia diſtat 6 dierum itinere.*

3) *Dankala* دنقله. Verba Golii ad Alfr. l. c. haec: "Iacuto dicitur *Dumcala* et Leoni Dan„gala, prout Africani ق ſaepe efferunt eodem „modo quo Perſae et Turcae ſuum ڭ." Forte et apud Edriſium ipſum nomen Damkala legitur. Vid. ſupra. Bakui l. c. dat ei long 43-40; lat. 15-30. Amplam idem exhibet huius vrbis deſcriptionem; eius ſitum exponit, regiam ibi eſſe

نوابه; at reddit *Nuvala* (ſic quoque Index operis laudati nomen repetit; ſed id non mirum;) qua autoritate ductus me quidem fugit. Si Nuabia Terrae nomen dedit, quemadmodum Edriſius contendit, *Nuvala* ſtare non poteſt; eſt procul dubio vitium typographicum.

v) pag. 335. In Nubiae deſcriptione Edriſium germanice fecit Dapperus. Teſtimonio eius itaque nemo vtatur ad confirmanda Edriſii dicta; ſed verba eius: *Die Einwohner ſagen; die Einwohner ſelbſt melden in ihren Schriften:* ita potius intelligat, quaſi dixiſſet Geographum Nubienſem ita ſcripſiſſe. Edrisius nimirum, Nubiam patriam habens, ei prae ceteris ſcriptoribus, quibus vtebatur, vel ſumma fide dignus et inprimis in Nubae terrae deſcriptione conſulendus erat.

w) Sionita vertit *Cuſa interior* كوشه الوغله. Non intelligo; rectene interpretatus ſim: in *arboribus conſita regione*, dubius haereo. Si eſſet غ abſque puncto poſſes *montanam* vertere. Teſte Abulfeda p. 33 eſt Cuſcha, *vltra aequatorem ſita*, capitalis Zengorum Nubienſium.

esse sedem ait, terrae prouentus, vestitum et quae sunt huius generis plura commemorat. Cum Leone l. c. maximam partem conuenit. Vid. *Galva*.

4) *Galva* غلوه x) (*Galovah* Herbel. Forte *Guelba*, locus qui occurrit in Itinerario le Blanc P. II. 114.) *ad Nili ripam sita; Dankalam inde iter per Nilum facienti* 5 *sunt dies. Vrbis incolae in terram Aegypti* (mercatus causa) *commeant. Dankalae et Galvae incolae cymbis Nilo impositis ex vrbe scilicet Nuabia descendentes, Ialakam vrbem petunt, in quam*, vti paulo post dicendi locus erit, *mercatores confluunt.*

A Galva ad Ialak terrestri itinere decem dies habentur (per desertum occidentem versus, addit *Herbelot*); *breuiorem viam praebet Nilus.*

5) *Ialak.* (Varie scribitur. In fine Climat. I. sect. 3. legitur mendose يلان (Ilan); initio section. 4. بلاق (Bilak) vid. p. 69. not. i. et p. 3 eiusd. section. يلاق (Ilak) ita etiam in sequentibus. يلاق procul dubio lectio genuina. Herbelotus *Ilak* et *Ialak* scribit. Ibn al Vardi vero ويلاق y).

Sita

x) Num غلوه verior sit lectio incertus sum. Ibn al Vardi enim p. 39 vbi in sectas scissos esse Christicolas perhibet, addit: l'une appellée علوه Ceux-ci demeurent dans une grande ville nommée *Oulailoula*; l'autre Nouba, leur ville est Douncala, qui comme la première est sur le bord occidental du Nil. Videtur Edrisium sectae nomen pro nomine vrbis accepisse; nam quod ad ع et غ attinet, facile permisceri possunt. Situs vrbis *Oulailoula* cum *Galva* Edrisii conuenit. —

y) l. c. p. 39. Litera و fortassis ad nomen proprium plane non pertinet, sed copula est, et per errorem diligentissimi licet de Guignes in textum gallicum quoque irrepsit. — Infra p. 2 sectionis quintae lin. 2 scriptum est نيملاق (Nimlak); perperam, ni fallor.

Sita est vrbs Ialak inter duo Nili brachia [i. e. ad Astaborae (Taccace) et Nili confluentiam]. *Haec est vrbs, ad quam mercatorum naues confluebant et ex qua porro ad montem Genadil vsque procedebant z). Princeps huius insulae Regi Nubae est subiectus* (vid. supra vrbem Samna pag. 69). *A Marcata Aethiopiae vrbe* 30 *stationum interuallo dirimitur.* vid. *Galva.* Verius forsan Ialak, insula, quam vocat Edrisius, cum Meroe veterum comparatur, quam ipsa Nuabia, de qua paullo ante diximus.

6) *Sula* سولة. Nomen huius *metropolis* lectoribus suis tradidit Edrisius, vel eius Epitomator, praetereaque nihil; apud ceteros, quos euolui Arabes, et autores recentiores ne hoc quidem inueni *a*).

XII. *Albanin* البنيين.

(Ibn al Vardi بليون *Baliun* effert.) *Equites Nigrorum* (pag. 18), *gens quaedam vagabunda*, cuius obiter tantum mentionem iniicit Edrisius. Quae de illis tradit, en habeto. *Gens haec gloriatur originem a Graecis* (روم) *Koptis* (قبط) *et Christianis ante Moslemos florentibus ducere. Sunt vero Iacobitae* (vid. Herbelot, s. v. *Iacoub*). *Perpetuo vagantur, vt Lamtunae natio, et incursionibus vexant Bogenses, Nubienses et Habessenos.*

Ita

z) Bakui l. c. . . . de là (Jalak) à la montagne Dgianadel il y a six journées de chemin.

a) Bene itaque Herbelotus s. v. *Saoulab*, ville de Nubie, inquit, de laquelle les Geographes Orientaux ne remarquent aucune particularité. De Edrisio, inquam, bene hoc monet Herbelotus, forte autem phrasis *les Geogr. Orient.* de solo Edrisio intelligi debet.

Ita quidem Edriſius noſter. Autoritatem ſuam Edriſio addit, cuius verba infra *b*) adiecimus, Ibn al Vardi. Herbelotus tandem ſub vocibus *Albanin*, *Albima* et *Balbanin* populum eundem depingit, ſed maximam partem ad ductum delineationis Edriſianae. Ea vero, quae ex aliis Arabum ſcriptoribus collecta, addidit, vel tribus repetere licebit. Sub voce nimirum *Balbanin* optime verba Edriſii commentaturus ſcribit, eſſe gentem Graecorum vel Aegyptiorum veterum, qui ex eo tempore, quo Aegyptum ſubiugarunt Arabes, ex patria ſede Aſſuan et Nubiam verſus ſe ſubduxerunt quidem; ita tamen, vt ſaepiuſcule Aegyptum praeprimis ſuperiorem incurſionibus vexarent hoſtilibus ac praedabundis. Sub voce Albima autem ante oculos habuit Herbelotus aſſerta Ebn Batrikh (Eutychii), quo teſte *Ahel* (Tribus) *Albima*, in Aegypto potiſſimum *inferiori* (?) circumagens, rebellionibus ac tumultuationibus periculoſiſſimis graſſauit, vsque dum ducibus *Al Mamonis* (ſub cuius Chaliphatu in maximum numerum excreuerat, vti addit autor gallicus) deſtitueretur et numero et viribus. — Ad hunc vsque diem ſuperſtes *videtur* haec natio, nomine quidem mutato conſuetudine tamen, in naturam verſa, immutata. Mappa Haſii nimirum offert R. *Balous*, haud procul a litore diſſitum. Brucii mappa nomen *Hallanga* hoc ipſo in loco habet; ſed quae (eodem Brucio adiudicante) tractum hunc obſidet eſt tribus Arabum nomadicorum *Biſcharin* vocata ac ob rapinas homicidiaue, omnium ibi degentium iterque facientium odiis irretita. Regnum *Balu*, quod Lobo (vid. verſ. germ. pag. 110 et not. Ehrmanni ad h. l.) deſcribit, forſan idem.

XIII.

b) Ibn al Vardi verba autem adſcribo: l. c. pag. 39. بلبيون ſont des peuples qui habitent ſur le bord de la mer vis-a-vis l'Hedgiaz, entre la mer et le pays de Badgia (Boga); ils ſont braves et incommodent beaucoup leurs voiſins; ils ſont chrêtiens de la ſecte des Jacobites. —

XIII. *Terra Boga* بجه.

Bakui effert البجة; ſine articulo quoque بجة. Terra haec, autore eodem ſita eſt in occidente et in vicinia Aidabi. Cum Edriſio ergo facit Bakui, ex cuius deſcriptione nimirum colligi poteſt, ciuitatem hanc intercedere debere inter Aegyptum et Nubiam. Accedit ad horum ſententiam etiam Abulfeda, de Boga in Tabula Aegypti verba faciens. Inter recentiores illis adſtipulantur D'Anvillius in mem. concern. les fleuves de l'inter. Afriqu. l. c. et Tabb. geograph. Secedunt vero Ibn al Vardi (l. c. p. 54 quo autore terra parua Boga ſita eſt inter Habaſch, Nubiam et deſertum), Leo Africanus, (quantum ex deſcriptione eius colligimus,) et Herbelotus ſ. v. Bagiat, (ex quo inter alia diſces apud Iacutum terram hanc audire *Bagiavat* idemque nomen eſſe Camelis inde exportatis). Fuit certe (p. 44) tempore Edriſii ciuitas non obſcura, quod, licet, quantum memini, fuſe de illa non egerit, ex deſcriptione Adab (عذاب) coniectari poteſt. *In vrbe Adab*, ait, *commoratur regum Aegypti et regis Bogae praefectus, qui reditus eius aequabiliter diuidunt. Aegypti praefectus annonam et quae ad vitam ſuſtentandam neceſſaria ſunt ex terra ſua apportari ad vrbem curat; Bogenſis eadem ex Habeſſinia exigit. Ceterum regis Bogae praefectus plerumque in deſerto commoratur et raro vrbem intrat. Adabae incolae Bogae terram frequentant, ſuasque merces cum butyro, lacte ac melle commutant.* — Num *Adab* ad Bogae tractum pertineat, nec ne, in incertis habeo. Geographi orientales quoque diſcrepant *c*). Abulfeda ad Aegyptum referre maluit. — *Mons Alalaki* (جبل العلاقي) cum ſuis auri argentique fodinis

c) Vid. ABULFED. *Tab. Aegypt.* pag. 36. Confer autem, quae infra v. *Adab.* dicemus.

fodinis procul dubio ad ditionem Bogae referendus est *Ad radices montis* (Alalaki), ait p. 18, *prostat vallis arida aquae penuria. Nec tamen omnino aqua deest; nam, si etiam non admodum alte montem hunc effodias, aqua statim prosilit. Maximam autem celebritatem inde hic mons sibi consciuit, quod hic auri argentique fodinae praestantes diligentissime colantur.* Ita Edrisius. Nunc describit idem montem quendam *smaragdo feracem d)*; quo depicto pergit: *Aurifodina, ante*

d) Bakui (II, p. 393) autore ad terram Bogam pertinet mons praedictus; ait enim: & on y trouve des mines d'émeraudes, que les marchands transportent dans les autres contrées. Ces mines sont dans les montagnes. Les plus belles emeraudes, que l'on tire, sont vertes, ce sont celle qu'on appelle *Salaki*. Edrisius l. c. ita habet: *In confiniis Asuan, in meridiem Nili mons reperitur, situs in deserto, ad cuius radices extat fodina smaragdi, fessoribus sane perfrequens; vnica enim est fodina in orbe terrarum* (Edrisio nota); *et ex hac distrahuntur smaragdi in reliquas regiones.* Brucii *Jibbel Zumrud* (I, 258) cum hoc monte forsan conuenire iam alia occasione conieci (vid. Anhang zu J. Bruce Reisen, Rinteln 1792. pag. 120). De smaragdi fodinis Aegypti loquitur Lucas Voyage (fait en 1714–17) ed. Amstelod. T. II. pag. 109 sq. Aliam huius fodinae descriptionem ex Teifaschio nobiscum communicauit S. F. Ravius, vid. eius specim. pag. 94. Sed, quid impedit, quo minus locum ipsum adiiciam? libelli enim laudati in Germania rarior vsus; descriptio autem omnino digna, quae cum Edrisiana comparetur. موضع الزمرد (Cod. Florent. الزمرد Arabes scribere et offerre, docet) الذي يوتي به منه في التخوم بين بلاد المصر والسودان خلف اسوان يوجد في جبل هناك كالجسر فيه معادن تحفر فيه وتخرج منه الزمرد قطعا صغارا كالحصباء منبتة في تراب المعدن وربما اصيب العرق منه متصلا فتقطع وهو جيده واما صغيره فانه يصاب في التراب بالنخل وذلك انهم ينخلون التراب ثم يوخذ فيغسل كما يغسل تراب الفضة فيوجد فيه الحجر بعد الحجر يوجد بعضه عليه تربة (برقه Lugd.) كالكحل الشديد السواد وهو اشد خضرة واكثر ماء وما وجد من الزمرد في التراب فهو الفص ومنا قطع منه

ante dicta, quae est in terra Bogae distat ab vrbe Asvan (Syene) *itinere 15 dierum orientem inter et septentrionem.* Antea vero non alia praecesserat aurifodina quam haec. Laudat et Abulfeda aurifodinas terrae Bogae; et montem Alalaki *e*). Quae Edrisii descriptio multum ditari potest; si Abdelmoalem conferre velis *f*). Disces inter alia ex illo vrbem adesse quoque eiusdem nominis. Ipsam hanc vrbem describit Abulfeda *g*). De incolis Edrisius nihil narrauit. Bakui testatur eas esse Aethiopum genus *h*). Vilissimos esse homines *Bugiha* populus Leo, victum eorum,

منه من العروق وهو القصب في اصطلاح الجوهريين وهو اعتقه واخلصه كما ذكرناه i. e. *Locus vnde affertur Smaragdus est in limitibus Aegypti et Aethiopiae prope Syenem. Est ibi mons quidam, qui pontis figuram refert. In hoc ponte fodinae sunt vnde effoditur et educitur Smaragdus, qui exiguis frustis, tamquam glarea fracta, in puluere fodinae iacet. Saepe autem accidit, vt cum ipsa montis radice concretus reperiatur, indeque sit exscindendus, qualis Smaragdus omnium optimus est. Minuta autem Smaragdi frusta in puluere facile inueniuntur. Cum enim per cribrum transmittitur puluis ille, illud quod in cribro remanet, abluitur, quemadmodum abluitur puluis qui argentum continet, sicque inueniuntur sensim gemmae. Dantur etiam, quibus adhaeret crusta quaedam stibio similis, duraque et nigri coloris. Tales autem Smaragdi intensissime virent et plurimum habent aquae. Quod autem ex Smaragdis in puluere colligitur, vocatur in commercio gemmariorum* الفص. *Quod vero ex radicibus montis exscinditur, nomine* القصب *venit, atque hic quidem postremus Smaragdus praestantissimus et optimus est, vti commemorauimus.* Haec Teifaschius; reliqua, quae habet, lectu digna quidem sunt, verum ad nos nihil pertinent.

e) Tab. Aegypt. p. 35 et 36. Verba eius ita se habent وجبالها معدن ذهب تحصل منه بقدر ما ينفق في استخرجه وجبل العلاقي مشهور, i. e. In montibus eius venae auri sunt, ex quibus non plus colligitur auri, quam vt cum sumtibus paria facit. Caeterum mons Alalaki celebris est. —

f) Vid. Herbelotus sub voce *Allaki*.

g) Vid. Tab. Aegypt. pag. 35.

h) Bakui l. c. il est habité par des especes d'Ethiopiens.

eorum, vrbem quam quondam habuerunt etc. describens, constanter affirmat *i*). Herbelotus, de incolis scribens Albanin populum, cum Bogensibus confundere videtur.

XIV. *Suacen* سواكن.

Insulam huius nominis nouit Edrisius. Pag. 4 vbi de cursu maris rubri sermo est ita refert: *pergit hoc mare ad* جزيرة سواكن *insulam Suacen* (Suaken). Sed praeter nomen nihil ex Edrisio disces *k*).

XV. *Terra Habasch* ارض حبشه.

Est Alfragani بلاد الحبشة et eod. pag. مملكة الحبشة Bakui بلاد حبشه *l*) et *Prouincia Abasia* vel *India intermedia* Pauli Veneti *m*).

1) *Limites*. Ex nostro definiri nullo modo possunt, si verbis ipsius expressos cupis; tantummodo id, quod nemini non notum est, ex iis locis, vbi vicinos recenset, apparet, Nubiam inter et terram Barbarae eam esse sitam. Ibn al Vardi, et Bakui vna

i) pag. 662.

k) Plura ex Orientis scriptoribus collegit HERBELOTUS sub v. *Souaken*. De *etymo* et *origine nominis* adi BOCHART. Phal. L. IV. c. 29. p. 318. Scil. סְכִּיִּים ipsi sunt Troglodytae; סֻכָּה inter alia et *spelunca*, hincque oppidum *Succhae* in occidentali ora maris rubri, hodie *Suachen*.

l) ALFRAGAN l. c. p. 36. BAKUI l. c. T. II. p. 394. cf. HERBELOT. sub voce *Habasch*; et de voce حبشه J. LUDOLFUM Comment. p. 49 sq. GOLIUM not. ad Alfr. p. 89.

m) l. c. Libr. III. p. 159. Breuiter, attingemus, ait, *Indiam intermediam*, quae proprie *Abasia* appellatur.

vna cum Abulfeda et Macrizi *n*) accuratius hac in re verſantur.

2) *Montes.* In ea ſectione, qua Abeſſiniae chorographiam exarauit autor noſter, *de monte Lunae et quibusdam lacubus* loquitur, quibus deſcribendis nunc immoremur.

Mons Lunae (p. 16) جبل القمر (Apud Ptolemaeum σελήνης ὄρος; apud Marmol. T. III. p. 157. Monts de la Lune, ou *de Beth.*) Duos eſſe huius nominis montes conſtat; in Arabia felici alterum, qui nihil ad nos, in terra *Aethiopiae* alterum, *eundemque patrem multorum aliorum montium*, quos nunc iuuat diſertius, duce Edriſio, deſcribere.

Eſt vero hic mons vltra lineam aequinoctialem ad XVI gradus. Maximam ſibi apud Arabes non ſolum ſed etiam apud Graecos eo conſciuit famam, quod in illo Nili fontes contineri, nemine dubitante, autumarunt; (vid. ſupra p. 11) ſed et Edriſium et alios autores veteres hic falſos eſſe, nec dubium

n) IBN AL VARDI l. c. T. II. p. 39. Grand pays, ait, ſitué vis-a-vis de l'Hedgiaz, dont il eſt ſeparé par la mer, il s'étend depuis l'orient de la Nubie, jusqu' a ſon midi. BAKUI l. c. Grand pays, qui a au Nord du Khalidge al Barbari, au midi celui de Tibr, à l'orient celui des Zinges. ABULFEDA p. 29. وبلاد الحبشة متصلة بالبحر وساحل بلاد الحبشة مقابل لبلاد اليمن وللحبشة مدن كثيرة بلادهم تتصل بالخليج البربري i. e. terrae Habaſch attingunt mare earumque litus reſpicit ex aduerſo Arabiae felici. Habaſchi habent multas vrbes et ipſorum ditio pertingit vsque ad ſinum barbaricum. — MACRIZI (p. 2) autore in Oriente terminatur *mari Indico* (i. e. ſinu Arabico); in occidente, regione *Tocrur* (ea, de qua ſupra p. 32 ſermo fuit? vix putem); in meridie *Vadi Borcha* (ودي بركه forte بوكه Edriſii, vid. infra Sofala; nimiae extenſionis cauſa tamen vix credo). Breui, vt dicam, Habeſſinia autoris huius vix comparanda cum noſtra eiusque extenſione. De finibus inter recentiores fuſius egit J. LUDOLFUS Hiſt. L. I. §. 7 ſq.; et inprimis conf. quae ſumma diligentia congeſſit EHRMANN ad Itin. LOBO II, 267 ſq. coll. 295.

dubium est, nec mirum. Nemo enim, vt cum Jobo Ludolfo *o)* loquar, illius tempore in mediterranea Africae ad latitudinis australis gradum XII penetrauerat, multo minus hanc eleuationem poli, quam ille constituit, mathematica arte assecutus erat. Quae quidem de Ptolemaeo dicta, pariter etiam de Edrisio dicta sunto. Plura de monte Luna ac fabulosa refert Schehabeddin l. c. II. p. 155 sqq. Cf. quae de *Lunae montibus* (sic vocat) obseruauit Brucius Tom. III. p. 581 sq. vers. germ. *Pater est mons Lunae plurium*; quos Edrisius his nobis describit nominibus. Tres praecipue nominat, *ab occidente ad orientem protensos*, de quibus vero nihil certi mihi constat.

a) *Monti Lunae proximus vocatur ab Aegypti presbyteris* *mons templi picti* (جبل هيكل المصور). Nomen hoc a monasterio celebri accepisse Herbelotus autor est *p*).

b) *In huius vicinio, sed magis septentrionem versus est mons, qui ab iisdem* *mons auri* (جبل الذهب) *vocatur*. Nominis originem ipse Edrisius explicat, commemorans *auri fodinas in illo reperiri*. Est forsan idem mons, qui ad ditionem Bogae pertinet. Alias enim de veritate huius rei fere dubitauerim. Ludolfus enim Hist. Aeth. L. I. c. 6. Aurum, inquit, politum et purum reperitur in fluminibus, *hinc opinio*, in montibus vicinis gigni et vi fluminum auulsum esse.

c) *Monti auri* (p. 17) *proximus est* *mons serpentum* (جبل الحيات), *quod nomen ea quoque terra, in qua iste se attollit, gerit*. Causam huius

 nomi-

o) Commentar. p. 122.

p) Sub voce Gebal Comar.

nominis Edrisi narrat, relata referens *q*); scribit enim يزعم (ferunt). — *Perhibent nimirum huius tractus incolae serpentes hic reperiri maximos, qui solo aspectu interficiant.* Huc forte vocanda sunt verba Gregorii Habesseni, quae interprete Ludolfo ita se habent: "Serpens datur apud nos, „brachii longitudine, et crassitie, colore puni- „ceo, sed subfusco, sub fruticibus aut herbis „latens; illuc si accesserit homo vel brutum, „forti halitu tam pestilens ac foede olens virus „exspirat, vt animali breui pereundum sit, nisi „mature remedium afferatur." *Porro in hoc monte et in hac terra haberi scorpiones colore nigros, auium magnitudinem habentes,* (Herbelot. aussi gros que des moineaux), *letiferos r*).

3) *Lacus* (p. 16). *Nili fontes decem e monte Lunae delapsi constituunt duos Lacus, 6 stationibus inter se dissitos, in quorum quemque quini se immergunt: tum excurrunt ex quolibet horum lacuum tria flumina, quae, vbi communicatis aquis coincidunt et lacum quendam efficiunt maximum,* quem Abulfeda, procul dubio autoritate Edrisii ductus, Cura (Tzana?) compellat *s*). Ptolemaeus hunc lacum ignorauit. Secundum autorem nostrum quaerendus est *supra lineam aequinoctialem, ita tamen vt eam attingat. Refertus est piscibus capite auium instar rostris praedito, aliisque monstris marinis. Ad ripam eius exstructa est vrbs*

q) HERBELOTUS quoque l. c. quum, quae noster hic habet, exscribit, incipit: La tradition peut être fabuleuse du pays est &c.

r) BRUCIUS (Epitom. T. I. pag. 449) de scorpionibus colore nigris loquitur: Einige unserer Leute wurden gestochen; es hatte *aber weiter keine üble Folgen*, als einen kleinen Geschwulst &c.

s) D'ANVILLE in Memoir. &c. T. XXVI. p. 61. L'Abbé *Renaudot*, ait, selon des extraits manuscrits d'Abulfeda a ecrit *Couir* en parlant de ce lac; dans la traduction d'Abulfeda, faite depuis par l'Abbé *Ascari* on lit *Cura*.

vrbs Tumi, de qua in fine descriptionis Abessiniae loquendi locus erit. — *Nilus a Lunae monte vsque ad Lacum hunc fluit per interuallum* 10 *stationum.*

4) *Fluuius.* Quum quae de Nilo, falſe quidem, narrauit Edriſius, ſupra iam indicauerimus, reſtat, vt fluuii, *cuius ripae vrbes Ganbita, Nagiaga, Marcata appoſitae ſunt* (aliter enim eum depingere nequimus, quandoquidem Edriſius nomen eius obticuit, vel, ſi mauis, neſciuit) mentionem faciamus. *Fluuius iſte* (p. 19) *fontes habet ſuos vltra lineam aequinoctialem, meridiem verſus, in vltimis terrae cultae finibus, et, Abeſſiniam ſecans, prouoluitur occidentem inter ac ſeptentrionem prope Nubiam in Nili brachium, quod circumcirca vrbem Ialak t) ambit. Eſt fluuius magnus, latus, copioſus aqua, tarde fluens.* Non defuerunt Edriſii tempore (p. 19) iam, *qui ob gemellam cum Nilo naturam* (*incrementum enim et decrementum patitur ſicuti Nilus*) *eum pro Nilo ipſo haberent*; contra hos auctoritate inprimis *Ptolemaei Peluſii et Haſani filii Almonder innixus, contrarium* contendit Edriſius. Procul dubio deſcribitur flumen *Tacaze* (Strabonis et Ptolemaei Ἀςαβόρας p. 541) de quo obiter Gregorius Habeſſinus apud Ludolfum *u*) ita tradit: "Priusquam autem perueniat (Nilus) ad illud (regnum Sennar) reperit duos magnos fluuios qui effunduntur in illum, *venientes ab oriente*, vnus vocatur *Tacaze* etc." De la Croix *v*) Tacaze fluuium in Nilum ſeſe exonerare, quidem tradit; Dapperus *w*) vero iuxta vrbem Ialak confluxum

t) Ita procul dubio legendum. In libro eſt نيملاق *Nimlak* ſect. 5. pag. 2. lin. 2.

u) Hiſtor. Libr. I. cap. 8. §. 41. coll. §. 103.

v) T. III. pag. 263.

w) Dapper qui p. 672 fluuii huius curſum a ſcaturigine vsque ad oſtium proſequitur, ait: Er entſpringt aus drey Brunnen &c. . . . und ergieſſet ſich auf das letzte bey der Stadt *Jalak* in den Niel.

fluxum fieri testatur. Cf. omnino D'Anville Mem. l. c. pag. 51 et autores quos Kurzmann ad h. l. (II, 9) excitauit.

5) *Terrae bona x): hordeum, dora, lac, legumina, oryza, pisces, aurum y)* vid. vrbes Marcata, Nagiaga, et vrbes maritim. *Lignum deficit vrbis Nagiagae incolis.* Bene congruit quod Paulus Venetus z) de victu incolarum *Abasiae* tradidit.

6) *Agricultura. Incolae Nagiagae exercent agriculturam; serunt hordeum et dora.* Attamen Ludolfus a) aliter edoctus fuisse videtur ita scribens: *hordeum* vel gramen simpliciter equorum ibi pabulum est (vti et, testante Niebuhr, in Arabia); quadrupedum causa nihil quidquam serunt ac metunt etc.

7) *Mercatura. Ad Zaleg* (p. 19. 20) *appellunt naues, mare rubrum sulcantes mercesque apportantes, quas in Abessinia diuendunt ac pro eis aurum et seruos* (الرقيق vid. infra p. 91) *reportant.* — Qui mercaturam in hoc regno exercent testante Ludolfo Arabes sunt b), qui

x) De fertilitate soli terrae huius fuse agit Job. Ludolfus Histor. Libr. I. cap. 9, et in Brucii opere passim terra, omnis generis frugum ferax, celebratur. Fertilitatem eius testantur etiam verba Geographi Arabis Bakui l. c. 394. Il y a dans ce pays beaucoup de deserts et peu d'eau: il produit du mouza, du raisin, des grenades; on y trouve des Eléphans, des girafes (supra p. 25) et des boeufs, dont on se sert au lieu de chameâux pour trainer les chariots. Il y a aussi dans ce pays des hienes et des boeufs sauvages.

y) Vnde aurum recipiunt Abesseni ex Brucio disces, vid. Vers. germ. T. II. p. 9. Teste Jobo Ludolfo I, 6 aurum et purum et politum in fluminibus reperitur ac autore Niebuhr auro Abyssiniae Arabes vtuntur.

z) Libr. III. cap. 45. p. 161. Viuunt, ait, *carne*, *lacte* et *riso*, oleo vero vtuntur de sosima facto.

a) Histor. Libr. I. 9.

b) Histor. Libr. IV. cap. 7. Arabes, ait, qui emporia maris rubri incolunt, maxime Muhammedani per totum regnum sparsi, mercaturam in hoc regno exercent (et paucis interiectis, pergit): Post hos Armenii, cultu diuino Habeffinis fere conformes: et mercandi per orbem terrarum periti, primas tenent.

qui emporia maris rubri incolunt et Armenii. Quibus dictis quisque sibi posset persuadere, Habessinos solum mercaturam passiuam, quam vocant, vel si mauis, permutationem (vt diximus) exercere, id quod etiam Ludolfus *c*) questus est. Sed si pag. 24 (in fine) operis Edrisiani confers, longe aliter res se habere videtur. Ibi recenset mercatores, qui portum Zabid frequentant, et in numero eorum occurrunt etiam Habessini. *Habessini*, ait, *huc deferunt merces suas* (*seruos* رقيقهم); *exportant vero varia aromatis genera Indiae, ac vtensilia, vasa sinica et id genus similia.* Nautae Habesseni occurrunt etiam p. 22 vbi insulam Cambelam *d*) describit. *Ad eam scilicet confugiunt a via aberrantes Iemenitae et nautae Habessini e*). — Fere contenderem et Edrisium et Ludolfum (vterque pro suo tempore) vera adnotasse. Alia forte mercatura (actiua) floruit tempore Edrisii, alia (passiua) Jobi Ludolfi.

8) *Vrbes.* — Initio quartae partis Climatis primi, ad terram Habasch pertinere ait vrbes *Marcata et Nagiaga* sed in medio fere partis quintae (p. 20)

c) Histor. l. c. Hi (Arabes et Armenii), ait, merces varias important, aurum vero omne exportant, vt mirum non sit tanta Aethiopes laborare paupertate. Nihil enim neque auri, neque argenti introrsum vehitur, sed mercibus Indicis tantum permutatio fit. — Querimoniis finitis merces quae importantur et exportantur recensat.

d) *Sita est haec insula e regione arcis Arabiae felicis Hacam nomine, arboribus est obsita, montibus asperrimis instructa, in qua varii generis animalia viuunt &c.*

e) Loquitur quidem pag. 22 et 24 (hoc nimirum quis obiicere posset) de mercatoribus et nautis Habessinis, ita tamen compellare posset Arabes atque Armenios retro vehentes et رقيقهم seruos *suos* (*quas scilicet emerant*) exponentes. — Dubitem; nec Marmolii verba leuiter reiicere velim quae Tom. III. pag. 143 ita se habent: Elle (Monbase) est habitée d'Arabes Mahometans, qui ont un roy à qui *les Abyssins* et les Indiens s'addressent pour le commerce.

eas describit; ceterasque huius terrae vrbes continet eadem pars quinta *f*).

1) *Ganbita* جنبيتة (Herbelot. *Giambita* et *Giambitah* et sub voce *Habasch*, *Gionbitah*) *vrbs terrae huius maxima ac admodum incolis culta, sita in solitudine ab aliis aedificiis* vel potius *locis cultis remota. Quae ad ipsam pertinent aedificia et campi adiacent flumini quod, Habasch secans, in Nilum sese effundit* (vid. supra pag. 85). *Incolae* (pag. 20 vbi, quae iam dicta sunt repetens, addit) *aquas puteorum bibunt.*

Ganbita, autore *Iobo Ludolfo g*) non vrbs, sed forsan nomen castrorum regiorum fuit. — Abdelmoal et Abulfeda *h*) metropolin ac sedem regiam compellant *Germi*. جرمي pro quo Golius mauult legi جرومي *Axumam* sub hoc nomine latere ratus; sed vide Ludolfum l. c. cf. tamen Bruce III, 122.

2)

f) Saepe diuque miranti, quae tandem causa esset, vt in operibus geographicis nomina harum vrbium, vnam vel alteram si exceperis, nusquam inuenirem, adeo, vt ne ex soni similitudine quidem enucleare quidquam possem, subuenit JOB. LUDOLFUS (*Comment.* p. 22) ita querens: "Verum ita de Habessinis differit (Edrisius) „vt vix sciri possit, quid velit. Quippe plurima peregrina locorum „atque vrbium nomina adfert, quae nec apud veteres, nec ho„diernos scriptores reperiuntur."

g) l. c. Tantum, ait, appellatio maximae vrbis, quam ille جنبيتة vocat nobis legenda et exponenda videtur JAN-BET, *Regis domus* vel *sedes*, quia forte tunc temporis Vrbs illa vel castra regia sic vocabantur. Axumae tam antiquae et adhuc durantis nullam (quod mireris) facit mentionem. Stabiles autem sedes reges Aethiopiae deserta Axuma non habuere. Quae res exteros fefellit, *vt pro Vrbe memorarent loca castrorum temporaria.* LUDOLFI coniecturae fauere videtur nota BRUCII III, 309 de diuisione militum domesticorum, vbi inter alia haec: Diese Truppen werden in vier Compagnien abgetheilt, wovon jede unter einem Schalaka (Obersten) steht. . . . So ein Korps nennen sie *Bet*. welches ein Haus oder Zimmer bedeutet, weil jedes nach dem Nahmen eines der königlichen Zimmer benennt ist &c. Ingenuo autem fateor me nescire num is vsus huius vocabuli iam Edrisii tempore adfuerit.

h) ABDELMOAL apud HERBELOTUM sub voce Habasch; ABULFEDA p. 33. cf. GOLIUS not. ad Alfr. p. 89 et LUDOLF Comment. p. 94.

2) *Nagiaga* نجاجه (Herbelot. *Nagiagah*) (p. 19. 20) *vrbs parua, eidem cum Ganbita fluuio adiacet, cuius ciues agriculturam exercent et fructus productos, dora i) et hordeum aptant, reponunt, iisque vescuntur. Hanc vrbem inter et Marcatam intercedit sex dierum spatium, si eo per fluuium descendis; decem vero et quod excedit, si per cliuosum locum ascendas. Cymbae quibus vtuntur paruae sunt, carent enim ligno. Citra has vrbes in parte meridionali nec habitatio, nec quicquam notatu dignum reperitur. Inter vrbem Nagiaga et Ganbita interuallum est octo stationum k).*

3) *Marcata* مركطه *vrbs parua, at populosa,* (pag. 19. 20 passim) *sine moenibus, sita ad eiusdem fluminis magni ripam. Ciues eius vescuntur hordeo, piscibus et lacticiniis, quibus abundant. Huc se conferunt mercatores vrbis Zaleg. Distat* (p. 19) *Marcata ab vrbe Ialak* 30 *stationibus; a Nagiaga* (p. 20) *6 diebus; et a Ganbita* 8 *stationibus.* Apud Macrizium p. 2 occurrit مرعدي *Maradi*, quae et *Amhar* apud eundem audit. Si conueniret, esset forte prouincia Amhara, ab Edrisio, vt vrbs descripta. Ergone Ganbita, Nagiaga et Marcata prouinciarum nomina? Interrogo, non definio.

i) Niebuhr pag. 985: egregie nostrum locorum illustrat, vid. supra p. 26. not. s. Brucius (Epitom. T. I. 452) opportune habet: Gegen Abend schickte er . . . . 30 *Laibe Brodte*, *aus Dora* gebacken &c. Pulchre consentit etiam Sicard (Nouv. Mem. T. II. p. 143.) On fait du pain de cette graine pour les païsans.

k) Crediderim fere legendum esse نجاسي, ita vt idem hic error deprehendatur, qui paulo ante adfuit. *Nagasi* rex erat, cuius sedes vrbs *Subrat* fuit. Quae coniectura, si probabilis videatur, cf. Macrizi p. 2. (Brucius T. I. vers. p. 528. 562. 568 &c.)

Vrbes *maritimas*, quae in hac terra reperiuntur commemorat Edrisius p. 19 et 20. *Situs earum est in confinio terrae Barbarae.* Sunt: *Zaleg l*), *Mankuna*, *Akent* et *Bakte*. *Vescuntur ciues harum vrbium piscibus, lacticiniis et leguminibus, quae deferunt ex oppidis suis; ad ripam ante dicti fluminis magni sitis m*). Haec fere sunt, quae in vniuersum ab Edrisio dicuntur; nunc eodem duce ad singularium vrbium descriptionem descendamus. Agmen ducat

a) *Zaleg* زلغ (p. 19. 20) (Abulfeda, Macrizi et Ibn al Vardi زيلع, Marmol. *Zeyla*, Dapper *Zeila*).

Sita est haec vrbs iuxta mare rubrum [p. 20 . . . *ad litus maris salsi n*) *quod iungitur mari rubro*]. *Vrbs est angustis limitibus, incolis tamen abundans et magnus hic confluit hominum concursus. Maxima enim pars nauium, mare rubrum sulcantium, hic appellunt, ibique merces suas exponunt, quas deinde in Habaschiae regionibus diuendunt atque ex iis aurum et seruos*

l) Descriptionem regionis *Zailae* amplam exhibet Macrizi p. 9 sqq.; eam in septem regna diuidi ait, scilicet *Aufat* (اوفات), *Davaru* (دوارو), *Arababni* (ارببني), *Hadia* (هديه), *Scharcha* (شرخا), *Bali* (بالي), et *Dara* (داره); quae Noster omnia silentio praetermittit. De situ vrbis Zeilae habet يا في جزيرة بحر (peninsulam puta). Cf. Ehrmann ad Lobo II, 273 sqq.

m) التي يجلبونها من قراهم التي علي ضفة النهر المذكور

n) *Periculosum est*, teste Edrisio, *ad hunc locum iter maritimum, ob breuia quibus mare ad Babelmandab vsque est refertum. Qua ex causa* (pergit) *nautae vel hunc locum vitant, vel si cymbis, paruis adeo, sulcare audent, vento abripiuntur et poenas naufragio soluunt.* Idem etiam p. 20 et 21 denuo occurrit. — Pulchre consentit Procopius in *Persicis* libr. I. p. 32. Εν σκότῳ γὰρ (ait) ναυτίλλεσθαι ἐν ταύτῃ δὲ τῇ θαλάσσῃ ἀδύνατόν ἐςι ἐπεὶ βράχες αὐτὴν ἔμπλεων ἐπὶ πλεῖστον συμβαίνει εἶναι. Ceterum cf. autores supra p. 9 laudati. Quibus add. Brucius Tom. I. vers. p. 487 sq.

seruos o) reportant. — Restat vt distantias locorum adnotemus. *A Zaleg ad oras maritimas Iemen* (Arab. felic.) *tres habentur cursus iusti; porro ad vrbem Mankuna a Zaleg est iter 5 dierum scilicet per terram; iter maritimum breuius.* Ita quidem Edrisius. Vrbs Zaleg زلغ apud ceteros autores non occurrit, sed زيلع Zeila, apud Abulfed. *p*), Ibn al Vard. *q*), Marmol. *r*), Dapper. *s*) aliosque, quorum descriptiones, cum ea, quam Edrisius de Zaleg exhibuit admodum congruunt, vt facile videas vnam esse eandemque vrbem *t*). Si زلع scriptum esset, legere posses quomodo forsan in quodam Msto Ibn al Vardii, de Guignes inuenit; addit enim in nota adiecta *ou* Zala. Num ita scripse-

o) Sionita reddit merces et argentum &c. In impresso est الرقيق vocabulum, quod per *seruos* reddere mallem. Seruos ex Habasch educi Ibn al Vardi l. c. testatur: "On estime," scribens, "beaucoup les eunuques de ces pays et les femmes esclaves sont très belles." Abulfeda qui nostrum vrbe ditare potest scribit p. 35. وهديه بلدة للحبشة جنوبي وفات ومنها يجلب الخدام ويخصونهم في قرية قريبة من هديه, i. e. *Hadiah* vrbs Habaschenica in meridie *Vafat* vnde ad nos afferuntur Eunuchi quos in oppido prope Hadiah castrant. Adde Dapper. p. 651. Hasselquist p. 123. Pococke I, 189.

p) pag. 37.

q) *Notices &c.* l. c. pag. 39.

r) Tom. III. pag. 155.

s) l. c.

t) Ibn al Vardi زيلع pays, ait, au midy de l'Ethiopie; ses habitans *sont nombreux &c.* Abulfeda: Zaila, ait *Ibn Said*, est vrbs Hab. Moslemis habitata ad angulum aliquem maris &c. (وهي على ركب من البحر) porro: ... est emporium Hab. versus Arabiam felicem (تجواص اليمن); porro: aliquis qui eam vidit appellat vrbem paruam (مدينة صغيرة) &c. &c. Marmolius situm vrbis, quam pro Avarita Ptolem. habet, quoque comprobat; nec dissentit Dapper. p. 53 sq. Zeila, inter alia habet, wird für einen der besten Oerter dieses Strandes gehalten, ... *darin alles von Menschen kribbelt und wibbelt.*

ſcripſerit Edriſius? ſubdubito, quandoquidem, quoties nomen huius vrbis occurrit toties زلع ſcribitur. Num autem زيلع vel زلع reſcribendum ſit, decidere non audeo. — Silentio tandem non praetermittenda ſunt praefationis (pag. 4) verba, iuxta quae *vrbs* زلع *Zaleg ad Bogae tractum* pertinet (vid. ſupra p. 9). Non bene capio, fateor, paragraphum hunc ex praefatione Edriſii deſumtum, quare iis, quae modo adſcripſi, nihil addere audeo *u*).

Sed reuertamur.

2) *Mankuna* (pag. 20. 21) منقونة *vrbs maritima, meridiem verſus ſita, 4 dierum itinere terreſtri ab Akent vrbe;* diſtans. (vid. *Zaleg.*)

3) *E regione* (pag. 21) *Mankunae ſita eſt in deſerto oppidum* (بلدة) *v*) *quod vocatur Kalgiun* قلجون (Herbelot. paraphraſtes, *Calgiun* effert); *ab inuicem 12 ſtationibus per deſertum diſtant.*

4) *Akent w*) اقنت (mendoſe, credo, ſect. 5. p. 2. lin. 6. اقناث) *vrbs, ſita prope litus meridiem verſus. Appellunt quidem ad eam naues, ſed paruae tantum nec admodum onuſtae, quia mare ibi nautis non fauet ei breuibus ac puluinis nauigationem impedit magis quam promouet. Ceterum vrbs iſta parua eſt, nec admodum homini-*

u) EDRISIUM ſequitur MACRIZI l. c. prouinciam Zaila pro Terrae Habaſchiae prouincia quoque habens. Sententiae Arabum noſtrorum (ABULFEDAM enim aliosque a parte horum ſtare video) ſubſcribere noluit EHRMANN ad LOBO Tom. II. p. 268 not. vbi ita loquitur: Makrizi ſcheint dem habeſſiniſchen Reiche eine gröſſere Ausdehnung zu geben, als es je gehabt hat, weil er auch Zeila dazu rechnet.

v) SIONITA reddit: *regio quaedam.*

w) SIONITA vertit, quoties occurrit *Ecqent.* HERBELOTUS quoque ſub voce *Habaſch Akent* ſcrib. Plura idem ſub hac voce dabit.

hominibus frequens et maximam partem vaſtata. Ab hac vrbe ad

Bakte باقطي, (p. 20. 21) *vrbem maritimam, iter 5 dierum.* Nihil de hac vrbe nobis Edriſius narrauit, niſi eius diſtantiam a

Batta (p. 20. 21) بطا *vrbe, interuallo ſcilicet 8 dierum. Batta autem proxime contermina oppidis Barbaris, quorum primum Gua non longe ab illa diſtat.* Le Blanc (II, p. 111) memorat vrbem *Baza;* forſan conuenit. Forte conferenda eſt vrbs Barbara Marmolii Tom. III. p. 156, quam pro Malaca Ptolemaei habet. Situs tamen (18 lieues de Zeyla vers le ſeptentrion) quadrare non videtur. Aliam audeo comparationem, cum vrbe ſcil. regni Adel, *Met* (vid. Mapp. Haſii) vocata (apud Brucium I, 489 *Mete;* apud Lobo, verſ. germ. p. 103, Meth, audit). B. nimirum et M. ſaepius permutantur.

Tumi طومي x) *vrbs populoſa* (p. 16) *ad ingentem lacum* (vid. ſupra pag. 85.) *ſita; ſeritur y) in ea oryza. Ad ripam huius lacus eſt ſtatua, quae manus pectori impoſitas habet et Maſna* (مسنح) *vocatur. Statua haec quondam fuit homo ſceleſtus, qui facinorum cauſa ita fuit transformatus.* Ibn al Vardi idem tradit z).

XVI.

x) Ibn al Vardi طرمي (Tarmi) habet; eadem eſt cum Tumi vrbe; ſed forſan intricata ſcriptura Mſſ. bene legi non potuit. Incertum fuiſſe ſaltem de Guignes vel ex eo conſtat, quod verſioni *Thármi* addit *ou Tarba.*

y) Sect. 4. Clim. I. p. 2. lin. 16. pro يزرع leg. تزرع

z) l. c. Tharmi (Tumi), ait, grande ville ſituée ſur un lac formé par les eaux du Nil. Sur le bord il y a une ſtatue de pierre, que *l'on ſuppoſe* être celle d'un homme, qui à cauſe de ſa méchancete a été ainſi petrifie. — Herbelotus ſub voce *Masnah* idem ex Edriſio reddit.

fcripferit Edrifius? fubdubito [illegible] *a*) ties nomen huius vrbis occur[illegible] tur. Num autem زيلع vel [illegible] veniat fit, decidere non audeo. — [illegible] *Diftat ab infula* praetermittenda funt praefatio[illegible] *circumcinctus eft* iuxta quae *vrbs* زلغ *Zaleg* ad[illegible] *protenditur vero* tinet (vid. fupra p. 9). Non [illegible] *ad occidentem.* paragraphum hunc ex praefat[illegible] *Qua parte Ha-* tum, quare iis, quae modo adl[illegible] *infulis vsque ad* audeo *u*). [illegible] *illa parte nemo*

Sed reuertamur. [illegible] *compactas in* [illegible] *nunt*. *autor eft*

2) *Mankuna* (pag. 20. 21) منقونه [illegible] *meridiem verfus fita, 4 dierum itin*[illegible] *Vix tamen* *vrbe;* diftans. (vid. *Zaleg.*) [illegible] *fulcantes illum*

3) *E regione* (pag. 21) *Mankun*[illegible] *fit vt a Con-* *oppidum* (بلدة) *v*) *quod vo*[illegible] *fpici. In hoc* (Herbelot. paraphraftes, *Calgi*[illegible] *pereat,* 12 *ftationibus per defertum difi*[illegible] *praecipitatus*, vti [illegible] vero iam

4) *Akent w*) اقنت (mendofe, [illegible] lin. 6. اقلت) *vrbs, fita prop*[illegible] *Appellunt quidem ad eam nau*[illegible] illud quo *nec admodum onuftae, quia m*[illegible] fretum Bab *ei breuibus ac puluinis nauigatio*[illegible] facile videt. *promouet. Ceterum vrbs ifta p*[illegible] magnetis [illegible] Herbelotus

u) EDRI[illegible] fequitur MACRIZI l.c. p[illegible] [illegible] prouincia quoque habens. [illegible] [illegible]DAM enim aliosque a parte [illegible] [illegible]MANN ad LOBO Tom. II. [illegible] Itinerario [illegible] fcheint dem habeffiniifchen [illegible] berühmten [illegible] geben, als es je gehabt [illegible] fcheint [illegible] breit

[illegible]A reddit, *regio quaedam* [illegible] ift [illegible] man

[illegible]rit, quoties occurrit E[illegible] [illegible] Fleifs [illegible] *Akent* fcrib. Plura [illegible]

...ctor est. Apud Ptolemaeum, ni fallor, fre-
...l mandeb, *Mondi* insula vocatur.

...a dabunt: Herbelotus *c*), Marmol. *d*), de
..., Brucius *f*).

Terra Barbara ارض بربرة.

...omanicum (p. 21) *sita est terra Barbara* ...gio Barbarica l. IV. c. 8.); *prospectat* ...ntrione *terram Iemen* (Arab. felic.), ...no, *cuius latitudo plus minus* 600 *mi*-...unt *scilicet maris orae vel per desertum* ...promontoriis *restringuntur*), *diuellitur*; ...tes Ptolemaei s. Barbaricus) *tum* ...a *est terrae Zengitanae.* — Ibn al ...elmoal *h*) iisdem fere verbis vten-...ii stant.

...es *marinae*, [*quae vocantur apud* ...)], *potissimum incolis cibum sup*-... (Vncinis inclusa, Sionita in ver-...) Herbelotus suspicatur inde hic ...rum (Ἰχθυοφάγοι Ptol. p. 205) ... p. 495.

3) *Mons*

...b al *Mandeb.*

... Mappa Brucii ad T. I. vers. germ. offert ...ann II, 9.

...II. 40. بربرا. Ce pays, ait, situé sur ...vis l'Jemen confine à la Nubie.

...ersa) apud Herbelotum sub voce *Berbera* ...ligne Equinoctiale et le premier Climat; ...aebar) et la Côte de Cafrerie en sont

XVI. *Mons Mandeb. a)*

Iam vicinii causa in censuram veniat

Mons Mandeb جبل المندب *Distat ab insula Cambela duorum cursuum interuallo; circumcinctus est mari; altior eius pars meridiem spectat, protenditur vero septentrionem versus parua inclinatione ad occidentem. Longitudo eius est 12 fere miliarium. Qua parte Habasch respicit, plenus est puluinis ac insulis vsque ad Zaleg, Akent et Bakte, ita vt in maris illa parte nemo vela dare possit b). Naues, ferreis clauis compactas in hunc montem ita defigi, vt auelli nequeant, autor est Almonder* (Edrisio ad h. l. excitatus). *Vix tamen euitari potest, quin naues mare rubrum sulcantes illum praeteruenian, cum mare ibi tam angustum sit vt a Continenti Arabiae felicis quis facile possit conspici. In hoc monte esse antrum* addit, *quod si quis ingrediatur, pereat, siue a feris deuoratus, siue in Abyssum praecipitatus*, vti sibi fingit Noster. *Lapidibus et coemento* vero iam Edrisii tempore *fuit obrutum.* —

Montem Mandeb esse promontorium illud quo mare rubrum aperiatur quasi, et a quo fretum Bab el mandeb denominatum sit, quisquis facile videt. Omnes orientis geographos montem hunc magnetis lapidibus refertum perhibere (h. e. nugari) Herbelotus

a) De situ et latitudine freti *Bab el mandeb* ex NIEBUHRII Itinerario T. I. p. 448 haec adscribere iuuat: Die Polhöhe dieser berühmten Meerenge kann man auf 12° 38′ setzen. *Babelmandeb* scheint da, wo es am schmälsten ist, ohngefähr 5 deutsche Meilen breit zu seyn.

b) Vid. Collect. Itin. Lips. T. I. p. 193 vbi haec: Der Eingang ist 6 Meilen breit und voll kleiner Eylande und Felsen, so dass man auf die Gedanken fallen möchte, der Eingang wäre mit Fleiss verlegt worden &c.

lotus auctor est. Apud Ptolemaeum, ni fallor, fretum Bab el mandeb, *Mondi* insula vocatur.

Plura dabunt: Herbelotus *c*), Marmol. *d*), de la Croix *e*), Brucius *f*).

XVII. *Terra Barbara* ارض بربر.

1) *Iuxta mare omanicum* (p. 21) *sita est terra Barbara* (Ptolemaei regio Barbarica l. IV. c. 8.); *prospectat* (p. 22) *a septentrione terram Iemen* (Arab. felic.), *a qua sinu magno, cuius latitudo plus minus 600 miliarium est (prout scilicet maris orae vel per desertum extenduntur vel promontoriis restringuntur), diuellitur;* (est sinus Avalites Ptolemaei s. Barbaricus) *tum* (ibid.) *contermina est terrae Zengitanae.* — Ibn al Vardi *g*) et Abdelmoal *h*) iisdem fere verbis vtentes a parte Edrisii stant.

2) *Victus. Testudines marinae,* [*quae vocantur apud illos basa* (البسة)], *potissimum incolis cibum suppeditant.* (p. 21.) (Vncinis inclusa, Sionita in versione praetermisit.) Herbelotus suspicatur inde hic fuisse Ichtyophagorum (Ἰχθυοφάγοι Ptol. p. 205) sedes; cf. Strabo p. 495.

3) *Mons*

c) Sub voce *Mendeb* et *Bab al Mandeb.*

d) Tom. III. pag. 162.

e) Tom. IV. pag. 156.

f) Edit. germ. P. I. p. 154. Mappa Brucii ad T. I. vers. germ. offert *Cap Mandeb.* Cf. Kurzmann II, 9.

g) Ibn al Vardi Notices T. II. 40. بربرا. Ce pays, ait, situé sur le bord de la mer, vis-a-vis l'Jemen confine a la Nubie.

h) Abdelmoal (Geographus Persa) apud Herbelotum sub voce *Berbera* ponit hanc terram entre la ligne Equinoctiale et le premier Climat; les pays des Zenges (Zanguebar) et la Côte de Cafrerie en sont fort proches.

3) *Mons* vel promontorium *Chakuni* خاقوني *i*); *exsurgit ab vrbe Terma septem capitibus quae sub aqua* 44 (40 Ibn al Vard.) *miliaria in mare protenduntur k*).

4) *Vrbes. Tribus vrbibus* (p. 21) hanc terram incoli initio sextae sectionis Climatis primi refert, *Karkuna, Marca* et *Nagia:* plures tamen adesse non est dubium. In fine enim quintae sectionis *vrbem Battam conterminam esse terrae Barbarae*, perhibet, additque *cuius prima* (*vrbs*) *est Gua.* Ex Herbeloto quoque patet non tam stricte accipi debere, Edrisii verba *l*). Iam ad vrbes describendas procedamus.

1) *Karkuna* قرقونة *vrbs maritima, cui mons imminet in meridiem sese extendens. Distat ab vrbe Gua duarum dierum itinere maritimo m*); vid. *Terma.*

2) *Gua* جوة (p. 21). *non longe distat a Batta vrbe Habassenica, adeo vt prima sit inter vrbes Barbariae Habasch versus.* Herbelotus effert *Giouch, Giouah* et sub *Carcunah Givah.* Marmolius nihil praeter nomen *Choa* habet *n*).

3) *Terma*

i) IBN AL VARDI l. c. habet *Canouni* Certo idem est ac Chakuni; facile tibi explicabis quomodo ex ن fieri potest ق et vice versa. Ceterum ad verbum cum Edrisio congruit.

k) HERBELOTUS hunc locum EDRISII ita παραφράζει: Khacouni, nom d'une montagne de la Barbarie Ethiopique. Cette montagne a sept croupes, qui s'avancent sur la mer & *une autre* vers la terre qui s'étend jusques à une province fort peuplée, qui port le nom de *Haniat.* Cave decipi verbis *une autre;* non octo enim sed tantum septem capitum mentionem facit EDRISIUS.

l) HERBELOTI verba: Edrisi compte entre les villes de la Barbarie Aethiopie *Alengia*, Karkuna, Maraka et *Tarma.* Quae apud Herbelotum *Alengia* audit vrbs, ea ex nostra pronuntiationis ratione Nagia compellatur: nomen nimirum exaratum est النجا; atqui ال pro articulo h. l. sumere noluit Herbelotus; idem tamen sub *Marakah* scribit *Nagia* et sub voce *Nagia* de vrbe nostra agit.

m) Sub voce Berbera HERBEL. *Karkuna* quidem scribit, caue autem ne frustra vocem hanc euoluas; potius quaeras *Carcunah.*

n) Vid. HERBEL. s. v. *Giouch* et MARMOL. T. III. p. 157.

3) *Terma* ترمه (p. 21) (*Tarmah*, Herbel.) *itinere maritimo 3 diebus a Karkuna distat.*

4) *Ad montis Chakuni* خاقوني (p. 21) *caput quoddam sunt regiones paruae* (بلاد صغار) *oppida constituentes* (كاقري) *quae nuncupantur:*

Havia الهاوية; Ibn al Vardi l. c. de vrbe parua *Haovia* loquitur *o*). Vtri maior fides habenda sit, nescio.

5) *Marka* (p. 21. 22) مركه, *vrbs maritima; a promontorio Chakuni ad vrbem hanc conficies iter trium breuium cursuum p*); *at terrestri itinere septem dies consumseris. Ad duas stationes a Marca est flumen eodem, quo Nilus, fluxu decurrens, cuius ripae dora conferuntur.* Est forsan hic fluuius idem qui aluit vrbem *Makdeschu*, quam Abulfeda pag. 31 delineat; fluuius, inquam, idem, quem v. c. mappa Hasii F. *Magadoxo* appellat. Kurzmann II. p. 26 coniicit esse forsan flumen Jubo ad Maracates vrbem: sed nimis distare videtur vrbs haec quam quod commode possit cum nostra *Marca* comparari.

6) *Nagia* النجا *vrbs maritima, distat a Marca sesquidiei itinere maritimo, terrestri via autem 4 diebus. Nagia est vltima terrae Barbarae* (p. 22.) *q*).

XVIII.

o) Verba eius ita se habent: Sur un de ces sommets, il y a une petite ville qu'on nomme *Haouiah*. Crediderim fere esse هدية regnum *Hadiah*; vid. Macrizi pag. 12 et supra pag. 91. not. *o*. Abulfed. p. 35. Facile omnino و et د inter se permutantur.

p) Herbel. sub voce *Marakah* interpretatur per 90 milles.

q) Nec Abulfeda, vrbem بربرا (Barbara) nomine terrae Barbarae, vt ipse testatur capitalem, describens, Terram Barbaram ignorabat.

XVIII. *Terra Cafrorum* بلاد الكفرة.

Quae pag. 22 operis Edrisiani, quas modo descripsimus, vrbes subsequuntur, quarum incolae Cafri sunt, ad terram Barbaram eas etiam referre posses; delectum tamen, si recte video, adhibet autor noster terrae Barbarae et terrae Cafrorum, vti etiam terrae Zengitanae et regionum praecedentium. De *Nagia* enim contendit, esse اخر ارض بربر *vltimum locum* terrae Barbarae; de vrbe *Berva vltimam esse vrbem* Cafrorum (اخر بلاد الكفرة); pariter *Daguta* vrbem compellat *finem terrae Sofalae* et *Baies*, *terminum terrae Zengitanae.* Autore Edrisio igitur videtur distinguendum esse inter has regiones; licet alias omnes hae regiones sub generaliori Cafrorum nomine venire consueuerint. — Barbariam et Cafrorum terram non distinxisse videtur Ibn al Vardi *r*).

Vnde nomen hoc incolis huius tractus sit impositum vocabulum Cafer ipsum indicat, eos homines denotans, qui Moslemorum religionem non colunt; pag. 27 enim *homines istos lapides quosdam piscium adipe vnctos colere* tradit.

Vrbes itaque, quas ad terram Cafrorum pertinere existimo sunt:

1) *Kar-*

r) Les habitans de Berbera, ait l. c. p. 40, mangent les grenoville et vont en mer à la pèche. Idem innuit Edrisius descriptis vrbibus *Carnua* et *Bezuna*, quarum incolas Cafros esse contendit. Herbelotus sub voce *Cafarah* peculiarem regionem esse afferit, scribens: "*Cafarah* ou *Caferah*, pays situé sur le rivage oriental „et meridional de l'ocean Ethiopique, que nous appellons ordi„nairement la côte de Caferie — ou le Zanguebar." Nunc vero addit: "Les Arabes l'appellent aussi *Berberah*, nom, qui approche „plus de celuy que les anciens Géographes lui ont donné: car ils „appellent cette mer *mare Barbaricum*, et le Golfe, que la mer y „fait, *sinus Barbaricus*." Probe. Saepissime autem ita scribit, vt ad mentem eius intelligendum diuiniore sagacitate opus sit. Vid. quaeso, voces *Bazuna*, *Carnua*, *Nadenbah* et inprimis voces *Zeng'* et *Melindah*.

1) *Karnua* (p. 22) قرنوه *vrbs parua maritima, diſtans a Nagia itinere* 8 *dierum s*). Vid. Bezunah.

2) *Bezunah* بزونه (p. 22) 6 *dierum itinere a Karnua diſtat. Oppidum eſt magnum et incolis ſatis frequens t*). *Incolae huius et Karnuae vrbis veſcuntur ranis, ſerpentibus aliisque id genus nauſeam creantibus, a quibus* (addit Edriſius) *hominis natura abhorret u*). — *Ambarum item vrbium cultores ſunt Cafri et conterminae ſunt ambae terrae Zengitanae prope litus maris ſalſi* (omanici), *verguntque a ſeptentrione ad Arabiam felicem.*

3) *Berua* (vel Braua) بروه *ad mare* (pag. 27) *indicum appoſita, vltima eſt vrbs terrae Cafrorum*. i. e. (interprete Edriſio) *qui nullam tenent religionem* (الذين يعتقدون شيا) *ſed lapides erigunt, adipe piſcium unctos, eosque colunt v*). Vernacula lingua hos homines *Fetiſch-Anbeter* compellat vid Gatterer l. c. pag. 55. Non eſt dubium, quin haec vrbs ſit *Braua*, prouincia hodie. Marmolius et le Blanc fuſe *w*) de vrbe *Braua* tradunt.

G 2 4) *Ne-*

s) Herbelotus ſub voce *Carnuah* ſitam eſſe ait: "entre les provinces Berbera et de Zenge ſur la côte de Zanguebar;" at ſub voce *Bazunah* ſcribit — *Carnuah* qui appartient au pays de Berbera.

t) Herbel. ſub voce *Bazunah* habet: Ville batié ſur la mer Jemanique. Elle eſt ſituée entre les pays de Berberah et de Zenge dont le premier eſt à ſon ſeptentr. et le ſecond à ſon Midi. Nous appellons aujourd'hui les pays de Berbera et de Zenge la côte des Cafres et le Zanguebar.

u) Ita fere *Pp. Societatis* in Epiſt. annuis *Schankalös*, depingunt; quos eosdem Ludolfus Troglodytas Veterum eſſe, autumat. Cf. J. Ludolfi *Comment*. p. 199.

v) Herbelotus ſub voce Berva ville, ait, la plus meridionale du pays habité par les peuples que les Arabes appellent *Kiaferah* et nous autres, les *Cafres*. C'eſt la côte de Cafrerie ou de Zanguebar.

w) Tom. III. p. 154. le Blanc P. II. p. 98, qui eam quoad ſitum et ambitum, cum Samacara Arabiae vrbe confert, pergit: Elle eſt eſleuée, ſur une montagne, au pied de la quelle paſſe un beau fleuve, que les Arabes apellent *Arab* et les Abiſſins *Morabo*. Adde his Dapperum p. 652.

4) *Neduba* نذوبه *vrbs maritima. tridui itinere maritimo a Berua distans, et tribus diebus ac noctibus, item maritimo itinere a Melinda, Zengitanae terrae, vrbe.* — Num vrbs haec ad ditionem Cafrorum pertineat nec ne, suspensus haereo. Herbelotus s. v. v. *Berua* et *Nadoubah*, affirmat quidem, et ll. cc. terram Cafrorum a Zengitana terra distinctam esse tradit; sed vid. quae paulo ante de eius fide dicta sunt.

XIX. *Terra Zengitana* بلاد الزنج.

1) *Situs. Confinis* (p. 28) *est Sofalae auri.* Ibn al Vardi situm eius vna cum limitibus accuratius constituit *x*).

2) *Terrae foetus. Vrbes Melindae* (p. 27) *et Monbasae* (p. 28) *ferri fodinas colunt.* In descriptione Monbasae vrbis *canes rubri*, *tigres*, *pardi*, *hyaenae* (ذاب), occurrunt.

Ibn al Vardi ne verbo quidem ferri mentionem facit. Marmolius *y*), de his vrbibus multis verbis agens, nihil item de ferro refert Solus Bakui *z*) est qui Edrisio quodammodo consentit, inquiens, "malgre leurs richesses, ils ne portent que *des ornemens de fer.*" Num equos, mulos et camelos terra haec alat, ex Edrisii silentio euincere nollem; sed Ibn al Vardi *a*) deesse eos affirmat et hoc in causa ponit, cur Nigri bubus vecti pugnent.

3) *Mer-*

x) l. c. p. 40. Est situé, ait, vis-à-vis de l'Inde dont il est separé par la grande mer. Leur pays, qui est très grand et très peuplé s'etend *jusqu' à Sophala d'or et à celui de Ouacuac* Idem p. 54. leur pays, ait, est le plus grand que les Noirs occupent; il tient d'un côté à l'Abyssinie. Masudi l. c. T. I. p. 54. L'étendue du pays des Zinges, ait, au couchant et de Manaa à l'orient, seize cents parasanges sur deux cents-cinquantes.

y) Tom. III. pag. 142 sqq. de vrbe *Melinde* et p. 146 sqq. de vrbe *Monbasa* exponit.

z) *Notices &c.* Tom. II. pag. 395.

a) l. c. pag. 40. vid. paullo post, not. g.

3) *Mercatura* (pag. 27). *Ferrum diuendunt Melindae ciues, non autem rude, sed elaboratum;* hanc ob causam pulchre addit Edrisius, *hinc illis non solum mercaturam venire illustriorem, sed magis lucri accrescere.* Autore Ibn al Vardio *b*) cum Omanitis in mutuo rerum commercio versantur; et Herbeloto teste plus ferro lucrantur quam auri ramentis.

4) *Fluuii.* *Vrbs Melinda apposita est flumini cuius aqua dulcis est.* Nomen eius Epitomator forte omisit; est forte *Quilimansi* flumen, quod autore Dapper (p. 639) ad 1000 passus ab vrbe fluit; oritur sub nomine *Obyr* in Habessinia. Plura vid. Marmol. III, pag. 103. vid. *Monbosa.*

5) De incolarum moribus, consuetudinibus et quae sunt eius generis similia, si ex Arabibus edoceri velis, Edrisium frustra euolues; Bakui (l. c.) vero harum rerum cupidis satisfaciet; nec pauca sunt quae Herbelotus sub voce *Zeng'* ex variis scriptorum operibus congessit. Legi quoque meretur Masudi (l. c.) quippe qui iam sciuit non solum in Africa, sed etiam in India esse Zengos etc.

6) *Mons Agerad* عجرد *Promontorium est altum ac sublime inter vrbes Baies et Tahna, assurgens. Summo impetu* (p 28) *mare montis latera, dudum iam exesa, alluit. Nautae summa cum circumspectione illud declinare student, quippe quod naues ad se attrahat c).*

b) l. c. pag. 40. Les Zindges n'ont point de vaisseaux, les habitans d'Oman vont chez eux acheter des Enfans pour les rendre ailleurs. Le commerce, qui on y fait, consiste en dents d'Elephants, en peaux de Tigres et en soie & en *ouade*, qu'ils tirent des iles qui sont dans leurs voisinage. (ouada forte aquae suaveolentes?)

c) Herbelotus sub voce *Agiurd* ita hoc explicat: "Ce cap ait, est „fort dangereux a cause des goufres qui attirent les vaisseaux, „s'ils ne s'en eloignent." Sed in his, vt mihi quidem videtur, mentem Edrisii dissimulat; is scilicet, vna cum caeteris Arabibus, de montibus lapide magnete refertis, cogitans, nugatur.

Forte eſt mons Agerad Cap Zanguebar, quod omnes mappae exhibent.

7) *Vrbes:*

1) *Melinde* ملندة (p. 27) *vrbs eſt ingens, haud longe a mari diſtans* [*e regione* (p. 22) *inſulae Sokotrae*] *ad ripam fluminis, cuius aqua dulcis eſt, ſita.* (vid. paullo ante nro. 4.) Quantum lucri ex ferrifodina faciat, ſupra iam ex Edriſio adnotauimus. *Ferunt incolas incantare animalia noxia, ne, niſi cui velint, cuiquam noceant.* Herbeloto autore multos ſerpentes et noxia animalia venenoſa, vrbs haec habet. Sed forte Edriſii ſunt verba, paullo tamen immutata.

2) *Monbaſa* منبسة *vrbs parua* (p. 27), *maritima, ſita* (*e regione inſulae Sokotrae* p. 22) *ad flumen magnum* (Arabia) d) *ad duas inde dies adhuc nauigerum, cuius tamen ripa habitationibus deſtituta eſt. Incolarum induſtriam ferri fodina exercet. Venantur porro tigrides, et canes eorum rubri tanto robore pollent, vt facile hyaenis, pardis ceteriſque feris ſuperiores dicendi ſint.* Herbeloto ſi fides habenda, mercatoribus vendunt vrbis huius incolae ferarum tergora.

Vaſco de Gama ad vrbem hanc appuliſſe anno 1477 etc. ex Marmolio l. c. diſces.

3) *Baies* بايس *vrbs populoſa, in confinio Sofalae ſita, vltima eſt terrae Zengitanae. A Monbaſa diſtat*

d) GATTERER l. c. p. 665. Mombaſſa, ait, auf der Flusſinſel des Rio Arabia. Forte Edriſii flumen apud MARMOLIUM (III, p. 146) ſub Canalis nomine venit. Verba eius haec: Elle (vrbs M.) eſt à couvert dans un recoin à l'entrée du Canal . . . le Canal eſt ſi large qu'on y peut naviger à pleines voiles, & y tourner pour prendre le vent &c. Forte vouvenit *Zebeb* fluuius, de quo Interpres LOBO germanicus T. II. p. 27 ſcribit. Vid. eiusd. LOBO verſ. gall. p. 270 vel KURZMANN II, 26.

distat 6 dierum itinere, maritimo vero, cursus cum dimidio. Ab Ansuga, insula Raneh, cursus intervallo e) vid. Herbelot sub voce *Baïs.*

4) Procul dubio huc referenda est vrbs

Tahna تهنا *a Baies itinere terrestri, secundum litus instituto,* 8 *diebus, maritimo vero cursu cum dimidio distat. Baies et Tahna magnus interiacet sinus, qui, quo minus via recta ac expedita proficiscantur, vel nauibus vehantur, itineratoribus impedimento est f).* De promontorio *Agerad*, has inter vrbes sito, supra iam egimus.

XX. *Terra Vakvak* ارض الواقواق.

1) In *situ* huius terrae non dissentiunt ab Edrisio Arabes, quos inspicere contigit: conterminam scilicet esse *terrae Sofalae* vno ore contendunt.

2) *Incolas esse nigri coloris* monet Edrisius.

3) *Vrbes.* Solus est autor noster qui de vrbibus huius terrae loquitur; alii enim non nisi terrae mentionem faciunt. Sunt vero hae:

Dadu ددو

Ianana ينعنة

Dagdaga دغدغة *oppidum magnum, in vicinio harum vrbium situm.*

4) Ita Edrisius initio nonae sectionis Climatis primi pag. 34. Neque vero praetermittenda sunt quae idem in praefatione operi suo praemissa p. 3 obiter

G 4 quasi

e) Est quidem Clim. I. Sect. 7. pag. 3. lin. 1. الباانس, *Banes* sed procul dubio legendum الباپس.

f) Situm huius vrbis Herbelotus sub voce *Tahnah* ita finit. Située, ait; sur la côte de Sofala aldheheb (auri) et sur le rivage de l'ocean Ethiopique, que les Arabes appellent Bahr el Berber (mare barbaricum).

quasi attigit. *Longitudinem maris indici, inquit, vti ab iis accepimus, qui mare hoc sulcant et ab vna regione in aliam nauibus vehuntur, a Kolzom ad Vakvak* (من القلزم الى الواقواق) *esse* 4500 *parasangarum.* Vix dubitari licet Edrisium de insulis Vakvak, non autem de terra in Continenti sita ita scripsisse; siquidem pag. 36 *mare piceum ex parte meridionali protendi ad vsque insulas Vakvak*, diserte tradit.

5) De *natione* Vakvak verba faciens Masudi g) in dubitationem adducere posset ea, quae de *terra huius nominis* ex Edrisio attulimus. Ambigere posses, an non potius Vakvak nomen sit incolarum Sofalae aldeheb vel terrae Zengitanae in nomine Makua forsan superstes? Nec tamen Arabum scriptis attento animo lectis, longius dubii haerebimus. Edrisii verba classica sunt, يتصل بارض سفالة ارض وقواق *contermina est terrae Sofalae terra Vakvak.* Vertere etiam posses *coniuncta est, cum terra* etc., sed displicet versio haec; aliis enim locis vbi يتصل occurrit ita vertere nefas. In hoc potius attendamus, Edrisium *vrbes* huius Terrae describere, ac vti vocabulo ارض, tam vbi

g) Vid. l. c. Tom. I. pag. 15. Masudi parle d'une *nation* appellée *Ouaconac* qui étoit très-puissante; le roi portoit le titre de *Phalimi* ou *Aphlimi*; il étoit le roi des Zinges, *et il avoit une armée de trois cent mille cavaliers. Il n'y a dans ce pays, qui a sept cents parasanges d'etendue, ni elephans, ni mulets, ni chameaux*; il confine à celui de Sophala, où se rendent les vaisseaux d'Oman et de Siraph. Ibn al Vardi p. 40 idem ipsum *de Zengorum Rege* affirmat. Verba eius; Ses habitans (*de Zengorum Rege*, vti iam diximus, sermo est), qui sont les plus braves d'entre les Negres, font la guerre sur des boeufs, parce qu'ils n'ont ni chevaux, ni chameaux, ni mulets. Leur roi peut mettre sur pied une armee de troits cents mille homme. — Ex vno eodemque fonte procul dubio ambo hauserunt; Masudi deesse contendit *elephantes*; Ibn al Vardi *equos*; hic ergo vti potuit vocabulo *caualiers*, ille vero diligentior vtitur voce *hommes*. Inde colligi licet, Masudium vel plura commiscuisse, vel eius Interpretem, de Guignes, nimis compendiose reddidisse Masudii verba.

vbi de Sofala, quam vbi de Vakvak ſermo eſt, adeo vt, niſi per *terram* vel *regionem* verteres hoc vocabulum, in errorem delabereris, quum alias idem vocabulum aliter reddi nequeat. Vix credam exemplis opus eſſe; tamen ne fruſtra dixiſſe videar, en accipe ex Alfragani Elem. Aſtronom. p. 35 lin. penult. cuius verba ارض اليمن Golius ſcite vertit: *regio Iemen* et pag. ſq. ارض تهامة et porro ارض نجد i. e. vertente Golio: Regio *Negada et Reg. Tehama.* Edriſius etiam noſter ſaepiſſime vtitur hac phraſi; et ſexcenties in aliis libris occurrit. — Cum Edriſio faciunt et Ibn al Vardius ac idem ipſe Maſudi, cuius verba gallice verſa (il n'y a dans ce pays &c. et paulo poſt il confine a celui de Sofala &c.) nullam niſi hanc interpretationem permittunt: *Terram Vakvak confinem eſſe terrae Sofalae*, modo Maſudius de Vakvak, non autem de terra Zengitana loquatur id, quod ex hoc fragmento non admodum patere videtur. Quomodocunque res ſe habeat, Ibn al Vardii verba luce clariſſima omnia colluſtrant, qui *h*) incolas Sofalae in confinio *terrae* Vakvak habitare confirmat et alio loco, diſertius adhuc, terram Zengitanam *ad Sofalam auri vsque et Vakvak* ſe extendere contendit *i*).

h) l. c. Tom. II. pag. 40. Ils (incolae Sofalae) ſont voiſins du *pays* de *Ouacouac*.

i) l. c. Leur pays (de terra Zengitana loquitur) . . . s'étend jusqu'a Sophala d'or et *a celui* de *Ouacouac*. Herbelotus vv. *Dadou*, *Dagdagah* et *Iananah* a noſtra parte ſtare voluit; verba eius integra apponere licet: V. Dadou ita habet: *Dadou* ou *Dedou*, Ville *d'un pays* de l'Afrique interieure que les Arabes appellent Vacouak; *elle* eſt contigue au pays nommé Sefalat al tebr. qui eſt une grande plaine où l'on trouve l'or en poudre. V. *Dagdagah:* Grande bourgade *du pays de Vacuák* ſituée en Afrique dans la partie Occidentale du premiere Climat. V. *Jananah*, Ville *d'un pays* d'Afrique, que les Arabes appellent Vacovák. Idem hoc repetit v. *Vacuac*.

Situs terrae Vakvak ſecundum Arabes, **vt vidimus**, in confinio Sofalae eſt. Iam vero ipſe **Edriſius** noſter admodum perplexis laqueis nos induit, *Baies* vltimam vrbem *Zengorum* et alio loco *Sofalam* **conterminam** eſſe *terrae Zengitanae* tradens, **adeo vt** tabulae recuſent locum, cui terram tam vaſtam, **qualem** Maſudi l. c. deſcribit, 700 paraſangarum extenſionis ei concedens, imponamus. Mihi quidem Maſudius, ſi locum ex eo integrum nobiscum communicauit de Guignes vel erraſſe vel plura commiſcuiſſe videtur; (vid. paulo ante not. g). Animi ſententiam declarabo et errorem meum, ſi qui eſt, lectoribus corrigendum tradam; regionem Vakvak nimirum, paruam eſſe nec magni momenti habendam *k*), mihi apparere, ac ſitam Sofalam inter et Zengitanam terram, ab ambabus autem diſtinctam, id quod et Edriſius et imprimis Ibn al Vardius poſtulare videntur; ita vt vni vel alteri harum regionum fuerit impoſita nec tamen ad eas pertinuit, vel ſub themate earum fuit, ſicuti et hodie multas prouincias cognitas habemus, aliorum regnorum ſolo impoſitas, et nihiloſecius tamen ſuo iure gaudentes. Quod autore Maſudio rex Vakvak Zengis praefuerit, id admodum varie explicabis. Extitit forte quis ex familiis Vakvakienſibus olim, qui ob fortitudinem et animum clarus ad huius maieſtatis faſtigium prouectus eſt, et id genus ſimilia. Quem laudat Maſudi exercitus itaque non ſolum ex incolis Vakvak eſſet conſcriptus, ſed, fortaſſis miſcella turba ex Zengis et Vakvakienſibus.

Herbe-

k) Contradicere videtur vocabuli ارض vſus, ABULFEDAE ſaltem receptus, qui, teſte KOEHLERO (Tab. Syr. p. 171, not. 13), iſto vocabulo regiones aliquando maioris momenti, qualis v. c. Terra eſt Damaſcena, hoc ipſo vocabulo a ceteris Syriae nomis diſtincta deſignare conſueuit. Verum apud Edriſium, promiſcue de qualibet regione vſurpari deprehendiſſe mihi videor.

Herbelotus nihil praeter ea, quae ex Edrifio defumfit nobiscum communicauit; veluti vbi de fitu huius terrae fub voce *Vacuac* verba facit errore quodam deceptus, prouinciam hanc abeffe ab infula *Lanchialos* duorum dierum itinere *l*). Edrifius enim *Infulam Vakvak* ab infula *Lanchialos* fpatio 2 dierum diftare, ad nos retulit.

Patet ex hoc loco Geographum noftrum de vna tantum infula Vakvak, in *confinio regionis Vakvak*, fermonem feciffe. Pag. 36 autem et 37 de pluribus hoc nomine infignitis loquitur infulis. *Mare piceum* refert p. 36 *protenditur ex parte meridionali ad infulas Vakvak vsque* et p. 37 *vltra infulas Vakvak in confinio infularum Maugae et Saheb pofitis, quid fit, ignorari* monet. *Sinis* conterminas effe has infulas ex Edrifio, Bakui atque Ebn Tophaili epiftola apparet. Quae de illis inuenimus quoque adfcribere iuuat, licet huc non pertinere videantur. Bakui l. c. pag. 399 ita refert: "Les iles d'Ouakuak (واقواق) font fituées „dans la mer de la Chine, dans le Voifinage des iles „de Zanedge. On dit qu'elles font au nombre de „feize cents (!); et pour s'y rendre, on fe dirige „en obfervant les etoiles; on y trouve un arbre ex„traordinaire, aupres duquel on entend une voix „qui

l) HERBELOTI verba haec: Cette Province (ergo non de natione intellexit EDRISII verba, nec potuit) n'eft eloigne de l'isle nomée Langialous, que de deux journée de chemin felon Edrifi. Non bene vertit HERBELOTUS EDRISII يومان (2 dies) per deux journées *de chemin*. Iter terreftre procul dubio in animo Nofter non habuit; fiquidem eodem verfu infulam كله Cala ab infula لنكيالوس Lanchialos خمسة ايام 5 dierum (interuallo) abeffe, tradit. Nec omnino occurrit per totam hanc periodum certum menfurae genus; quale v. c. effet مجري (Curfus); in fequentibus enim quarundam infularum diftantiam parafangarum menfura emetitur. Peninfulas enim vix innuit.

„qui ſemble dire *ouak ouak m*). Il y a dans ce pays „une ſi grande quantité d'or, que les habitans en „font des chaines pour leurs chiens, et des colliers „pour leurs ſinges." Videſis quam incerti ſint Arabes quamque varient! Idem ipſum ſcilicet, quod de auri copia narrat Bakui, refert etiam Edriſius noſter; non autem vbi de inſulis *Vakvak* loquitur, ſed vbi inſulas *Sailae* deſcribit. Audiamus verba eius verſus finem decimae Climatis primi ſectionis ومن هذه الجزيره يسار الي جزاير السيلا وهي كثيرة متقاربه بعضا من بعض وفيها مدينة تسمي انكره من دخلها من المسافرين استوطنها ولم يرد الخروج عنها لطيب تراها وكثره خيرها والذهب بها كثير جدا حتي ان اهلها يتخذون سلاسل كلابهم واطواق قرودهم من الذهب i. e. *Ab hac inſula* (Saha) *vela fieri poſſunt ad inſulas Sailae vocatas, quae multae ſunt et ſibi finitimae; eſtque in iis vrbs Ancera nomine, quam, qui intrat viator, incolit eam, nec eam in ſequentibus deſerit, ob ſoli bonitatem, opum abundantiam ac auri copiam, quae tanta eſt, vt habitatores eius canes aurea catena alligent et in colla ſimiorum collaria auro confecta appendeant.*

Ex Ebn Tophaili epiſtola tandem *n*) patet pro terra fabuloſa (Feenland) habuiſſe Arabes Vakvak. Audi quaeſo fabulam: ذكر سلفنا الصالح رضي الله عنهم ان جزيرة من جزاير الهند التي تحت خط الاستوا وهي الجزيرة التي يتولد بها الانسان من غير ام ولا اب وبها شجر يثمر نسا وهي التي ذكر المسعودي انها جواري الوقواق i. e.

m) وقّ Camusius explicat per vocem auis صُرَد, i. e. collurionis, ſiue lanii minoris. vid. Gol. Lex. col. 2709. Idem Camus l. c. وَقْوَاق nomen regionis ſupra Sinas eſſe perhibet.

n) Vid. Philoſ. autodidact. ſiue Epiſtol. Abi Jaafar, Ebn Tophail de Hai Ebn Yokdhan ed. Ed. Pocock (Oxon. 1671.) pag. 26. vel verſionem Eichhornii germanicam.

i. e. *Retulerunt pii Maiores noſtri inter Inſulas Indiae vnam eſſe ſub linea aequinoctiali ſitam, in qua absque matre aut patre naſcuntur homines, et in ea arborem eſſe, quae fructus loco foeminas producit, atque eae ſunt quas vocat Maſudi puellas Vakvakienſes &c.* Sed hactenus de terra hac fabuloſa.

XXI. *Terra Sofala o) auri.*

1) *Nomen.* Pag. 28 ſcribitur سفالة الذهب; pag. 30 سفالة ſine voc. الذهب; ibid. exaratum occurrit سفالة التبر Ibn al Vardi pronuntiat سفلة الذهب (ſine Elif poſt Fe) Bakui de vrbe Sofala verba faciens effert سفالة. Abulfeda denique: سفالة الزنج et in fine deſcriptionis huius vrbis diſtinguere ſe hanc Sofalam ſuo nomine a Sofala Indica, addit *p*).

Edriſii *Sofala aldeheb* diuerſam eſſe credas a *Sofala althebr;* comparatis autem inter ſe locis, vbi de Sofala agitur, pro vna eademque terra habendam eſſe vtramque exiſtimes. Pag 28 nimirum *vrbem Baies terminare terram Zengitanam, illique eſſe confinem terram Sofalae auri* (aldeheb) perhibet. Pag. 30 i. e. initio ſectionis octauae contendit *comprehendere iſtam ſectionem reliquam terrae Sofalae portionem;* antea vero p. 28 nulla alia Sofala adfuit, quam *Sofala aldeheb.* Iam memorat vrbes huius terrae

o) سفالة pp. eſt nomen appellatiuum, partem locumue inferiorem (Niederland) notans. De qua ſignificatione etiam Hebraeis trita vid. Joſ. 10, 40. et Jud. 1, 9. vbi partes ההר והנגב והשפלה ſibi inuicem opponuntur. Cf. Reland. Palaeſtin. p. 372. Plura vid. Herbel. ſ. v. *Sofala &c.*

p) Praeter Indicam occurrit quoque Sofala in Palaeſtina, vid. 1 Macc. 12, 38. et Michaelis adnott. ad verſ. germ. huius libri p. 275. W. A. Bachiene *hiſtor. und geogr. Beſchreibung von Paläſtina* B. I. T. I. §. 159. p. 353.

terrae (Sof. aldeh.); quibus deinceps descriptis *omnium praestantissimum aurum* (التبر) *in vniuersa Sofalae regione ibi reperiri* subiungit ad aurum designandum non vocabulo *aldeheb*, sed voce *althebr* vsus. Tum emetitur more sueto locorum distantias, et quae hic obuiam veniunt loca (Saiuna, Bucha, Gasta) inter se vicinitatis vinculo ita iuncta esse videntur vt ad vnam eandemque terram pertinere censeas. Pag. 34 denique *vrbem Dagutam terminum esse* affirmat *Sofalae al Thebr.* Daguta vero, vrbs Sofalae althebr a *Gasta* (vrbe Sofalae procul dubio; vid. paulo post) itinere maritimo 3 dierum ac noctium spatio tantum distat. Quibus argumentis perponderatis auctisque obseruatione in *terrae aldeheb* (auri facti) *prouenire althebr* (aur. nativ.) non duas Sofalae terras sed vnam tantum assumi debere mihi quidem persuasum est. Addere his argumentis etiam posses, situm terrae Vakvak Sofalae terrae conterminum et Abulfedae scriptionem, qui non adiecta voce Thebr sed vocabulo الزنج nostram Sofalam a Sofala Indica distinxisse videtur. Ceterum Terram Thebr (بلاد التبر) i. e. Terram Vankara et Sofal. Thebr caue confundas. Ex quibus omnibus tricis forsan te expedies, si pro vna quidem eademque terra haberes Sofalam aldebeb et Sofal. althebr, ita tamen inter se distinctas, vt Sofala aldeheb sit huius terrae pars septentrionalis, Sofala althebr autem meridionalis. Sofalae aldeheb itaque cum Edrisio accensendae essent vrbes Dandema et Hantema, Sofalae althebr autem, quas idem in sequentibus memorat vrbes Saiuna, Bucha, Gasta, Daguta. Ei regioni certe, cui nomen Sofala imposuit, Edrisius ipse adscribere illas videtur, *conterminas* esse (pag. 30) *terrae Sofalae* (يتصل بارض سفالة)

3 *vrbes*

3 *vrbes q)*, *quarum vna appellatur Saiuna*, tradens. Et initio ſectionis nonae (p. 34): *Ad maris Indici latus meridionale eſſe partem terrae Sofalae ſuperius* (p. 30) *memoratae, nec non vrbes atque oppida, de quorum numero Gaſta*, diſerte ſcribit. Sequuntur quidem (p. 30) verba, quae huic ſententiae adverſari videntur: a *Saiuna*, inquit *ad vrbem Dandema, de terra Sofala*, vel: *vrbem Sofalae* etc. Cur enim, inquies, ſi Saiuna pariter ad Sofalae ditionem pertinet, addiderit verba: *de terra Sofalae?* Sed eiusmodi exempla ſaepius occurrunt, ſaepiusque deſideratur accuratior dictio. Eorum tandem, qui ad Sofalae terram cum vrbibus ſupra memoratis Saiunam vrbem quoque referre volunt ſententiam, Geographus Perſa *r*) et Maſudi l. c. propugnare videntur, in Sofala equos ali poſſe negantes, id quod Edriſius noſter in deſcriptione vrbis Saiuna obſeruat. —

2) *Situs. Confinis* (p. 28) *eſt terra haec regioni Zengitanae* (orientem verſus, addit Ibn al Vardi) *Vakvakae*, (p. 34) *et pars eius* (Sofala al thebr?) *ſita eſt ad latus meridionale maris Indici* (p. 34).

3) *Terra bona. Sofala auri* (Deheb) procul dubio nominata eſt, quod (p. 30) in tota hac terra producitur aurum (التبر) *tantae praeſtantiae vt nulli ſit facile comparandum.* Qua in re Ibn al Vardi, Bakui, Abulfeda aliique amice cum Edriſio conveniunt

q) Dapper vrbes, quas Edriſius memorat omnes, ſine vlla dubitatione Sofalae terrae adſcripſit. Verba eius p. 635. Man findet allda, wie Linſchoten meldet (auſſer Sofala), wenig andere Städte; wiewohl die Afrikaniſchen Landbeſchreiber (i. e. Geographus Nubienſis) nach der See zu noch zwo andere Städte ſetzen, welche als Dörfer gebauet, nehmlich Hantema und Dandema mit noch etlichen Höfen als Sajona, Bocha und Galta (Daguta, quae in ſequenti nona ſectione deſcribitur, ſilentio praetermiſſa eſt a Dappero), welche da herum am Seeufer liegen.

r) Apud Herbelot. ſ. v. *Sofala al Dheheb.*

ueniunt *s*). Sed in hoc autores laudati non acquiescunt. Quod nimirum Abulfeda laudat ferrum, id esse tantae praecellentiae addit Ibn al Vardi, vt Indi ad id emendum conuolent. Idem quoque obseruat ab incolis huius terrae cuprum auro anteferri.

4) Ambitum huius terrae, Edrisius quidem non definit; sed ex descriptione (in duabus enim primi Climatis sectionibus de illa agendum ei fuit) colligi potest, eum satis amplum fuisse. Terram vastam compellat Ibn al Vardi — — Ceterum non defuerunt qui terram hanc pro Salomonis Ophiro haberent; vid. Dapper pag. 638 sqq. Nouissime hoc etiam euincere sategit Brucius (Tom. I. vers. p. 473 sqq.); sed, nisi me omnia fallunt, oleum et operam perdidit.

5) *Vrbes. Duas continere hanc terram* refert (p. 30) inter *quas et oppida parua iacent, et habitationes gentis, Arabum morem referentis t*). Vrbium harum parcam nobis reliquit descriptionem. Vna earum est

Dandema دندمه. (Vid. *Saiuna.*)

Hantema خنتمه altera; *vtraque autem sita ad oras maris salsi* (Indici). *Sunt paruae vrbes oppidorum instar populosorum, ab inuicem interuallo duorum cursuum, vel terrestri itinere 7 dierum dissitae.* *Dande-*

s) Ibn al Vardi l. c. p. 40. il a aussi beaucoup d'or, qu'on ramasse sur la terre. Bakui l. c. p. 401. Sofala, c'est une des villes, qui, dans le pays des Zinges, est connue a cause de ses mines d'or; l'or de ce pays est tres recherché par les marchands. Abulfeda p. 32. Masudi *Notices* T. I. p. 15. le pays de Sophala est très riche en or. Marmolius T. III. p. 144 sigillatim (sect. 31) de auro terrae Sofalae exponit. Adde Dapper. p. 636 sqq. et Brucium T. I. vers. p. 477 sqq.

t) وحواوير رحالة كالعرب Sionita vertit: nec non gens vagabunda (forte: nomadica) vt Arabes.

Dandema metropolin terrae Sofalae esse denuo repetit.

Saiuna صيونة *u) vrbs non ita magna* (p. 30) *cuius incolae sunt Indi* (الهند) *Zengi* &c. *v*). *Sita est ad littus maris vel* (vt paulo post habet) *ad ostium magni fluuii, quem naues, ad vrbem tendentes, ingrediuntur. Residet in vrbe hac princeps terrae, cui exercitus, equorum penuria, pedestris tantum est. Ab vrbe Dandema distat itinere maritimo occidentem versus tribus cursibus, terrestri vero* 20 *stationibus; ambas enim interiacet sinus w) magnus, in meridiem procurrens rectamque viam impediens.* Nomen huius vrbis in Sena, (castello quodam Lusitanorum) superstes esse videtur. Fluuius de quo hic sermo, est sine controuersia quem hodie Zambize vocamus. *Distat porro vrbs Saiuna ab vrbe*

Bucha بوخة (non: بوحة *Buha*) (p. 30) *spatio trium cursuum x*). *Bucha ab vrbe Gasla dissita est itinere maritimo cursus interuallo, terrestri autem* 4 *dierum.* *Ocha* Marmolii *y*) aegre cum Edrif. Bucha comparatur. —

Gasla

u) Herbelotus s. v. *Sajounah*, forsan incolarum causa ad terram Zengitanam vrbem hanc refert, et in meridie vrbis Sofalae sitam esse perhibet.

v) à cause du commerce, addit Herbelot.

w) In libro est غب, Sionita vertit per *Sinus*. Probe. Fortasse leg. خور vocabulum, quod infra denuo occurrit.

x) Herbelotus sub voce *Bokhah*, ville, inquit, sur la côte qui porte le nom de Sofalah et regarde l'ocean ethiopique, c'est la plus meridionale de toute la côté.

y) T. III. p. 151. Ocha, ait, est une ville a 17 lieuës de Melinde vers l'orient (adde: cum flexione ad septentrion.) sur la coste de la mer de Brava &c.

Gasta جسطه *vrbs parua* (p. 34) *ingenti sinui adiacens* (خور) *quem naues ingrediuntur, distat ab vrbe Daguta itinere maritimo trium dierum ac noctium et ab insula Komr* (قمر) *diei nauigatione z*). (vid. *Bucha.*)

Daguta دغوطه (p. 34) *extrema* (vel *vltima*) *est vrbs Sofalae Thebr* (auri natiui) *ad sinum* (خور) *maximum apposita a*). (vid. *Gasta.*)

XXII. *Insulae maris Omanici.*

1) *Insulae Ranch* رانج (p. 28. 29). *Sitae sunt e regione terrae Zengitanae maritimae. Plures sunt ac magnitudine insignes. Incolae earum semper fusci sunt coloris, imo cuncta, quae ab illis seruntur, vti dora, sacchari arundines,* (Saccharum officinarum, Linn.) *arbores Casur* الكافور (i. e. Camphorae) *b*) *colorem nigrum*

z) HERBELOTUS sub voce *Dagoutha* errore quodam deceptus ita scribit: elle (*Dagoutha* vrbs) située à 90 milles de la ville de *Giastah* et à 30 milles seulement de l'isle de Comar. Aliam describit Edrisius insulam Komr, quam autem non ad Africam sed ad Asiam referre videtur. Ni fallor, insulam *Sumatram* in animo habet.

a) HERBELOTUS خور h. l. male per *ostium fluminis* reddit. Pergit idem: C'est (Dagoutha) la derniere du pays et la plus proche de l'embouchure du grand fleuve *nommé le Nil de l'occident; c'est le Niger, que nous appellons aujourdhui le Senega.* Vnde hoc habeat, equidem nescio, nec video quomodo ita scribere potuerit vir doctissimus.

b) Pag. 35 plura de arboribus Cafur refert Edrisius. Descriptionem earum Lectoribus subtrahere nefas duco, ergo huc reuocaui. *In Insula Cala* كله, ait, *sunt arbores Casur* (Camphorae) *optimae. Eiusmodi arbor non infimae est magnitudinis, siquidem homines centum, imo plures, sub vmbra vnius arboris facile possunt conquiescere. Salicibus est persimilis. Lignum habet album ac leue. Camphora vero hac methodo elicitur: Arboris ad cacumen foramen terebrando faciunt, vnde statim liquor effluit, quo multa vasa possunt impleri. Vti fluxus constiterit, aliud, circa arborem mediam confoditur, e quo particulae camphorae, gummi videlicet huius arboris, defluunt, ita tamen, vt inter ipsum defluxum concrescant. Arbor itaque pro tempore*

nigrum ducunt. Secundum Abdelmoalem *c*) hoc nomen omnibus inſulis in mari Omanico ſitis, e quorum montibus ignis erumpit, commune eſt *d*). Vna ex his inſulis vocatur

Seranda سرنذة (p. 28). *Ambitum eius iuxta flexuoſos ſinus ferunt eſſe* 1200 *miliarium. Expiſcantur hic margaritas e*); *terra producit aromata pretioſa; mercatores eam adeunt.* Ita quidem Edriſius.

Quaenam vero haec inſula ſit, ambigitur. Sunt, qui cum Serandib pro vna eademque inſula habeant. (vid. Herbelotus ſub voce *Serandah.*) Sunt et alii qui Serandib compellari ab Arabibus inſulam S. Laurentii affirment *f*). Male quidem. Serandib eſt inſula Ceylan, id quod vocabulum ipſum prodit. *Div* enim *inſula* apud Indos audit, et *Seran* eſt per transmutationem litteralem pro *Selan g*). Herbelotus (l. c.) in eo eſt, vt Serandam Edriſii pro Madagaſcar habeat, tamen conſi-

derato

tempore inutilis facta, relinquitur, et methodus eadem ad aliam transfertur. Et p. 36. *Camphora praeſtantiſſima reperitur in montibus inſulae Sobormae* (سبرمة) *ſitae in mari Sinenſi.* Plura de hac arbore dabit HERBELOT. ſub voce *Caſur.*

c) Apud HERBELOTUM ſub voce *Ranah.*

d) HERBELOTUS (l. c.) de inſula Ranah nomine, vt opinor autore Geographo Perſa, ſigillatim exponit; Edriſius quidem eam non deſcribit. vid. l. c.

e) Clim. I. Sect. 7. pag. 2. lin. 21. male للجرهم pro للجوهر

f) Cf. DE LA CROIX Tom. IV. p. 279. L'ile de Madagaſcar, ait, eſt appellée . . . par les Perſans et les Arabes *Sarandib.* Ita iam ante eum DAPPERUS ſcripſit, l. c. vbi de inſulis agit. Idem fere et ROCHON affirmauit; ſed ſcite refutatur in ſchedis litterariis Gottingenſibus ad annum 1791. vbi p. 2022 ita legimus: In der Beſchreibung von Madagaſcar fällt die Behauptung auf, daſs die Perſer und Araber ſeit undenklichen Zeiten ſie unter dem Namen Sarandib ſollen genannt haben, da bekanntlich dieſs die Benennung iſt, womit ſie die Inſel Ceylan (Selan) bezeichnen.

g) Fuſius de hac inſula commentatus eſt HYDE ad PERITSOL p. 25. not. 1.

derato margaritarum piſcatu et aromatum cultu in Ceylan acquieſcere videtur *h*). Verum Herbeloti opinionem facile conuelles. Bona enim quae terra quaedam gignit, etiam in altera prouenire poſſunt, licet non ea abundantia. Margaritas quidem nemo autorum, quos euoluere contigit, inter terrae bona recenſet, ſed alii lapides pretioſi *i*) ibi non deſiderantur *k*). Neque etiam vox الجوهر, ſolum margaritas deſignat, ſed "nomen genericum eſt omnium lapidum pretioſorum, qui e mineris effodiuntur" id quod ex Ravio didici *l*). Quod aromata attinet, S. Laurentii inſula illis abundat. "Sunt praeterea (refert Paulus Venetus) *m*) in hac inſula multa nemora Sandalorum rubeorum quorum gratia multae ibi fiunt mercantiae." Longe maiorem catalogum arborum, aromatum etc. exhibet de la Croix l. c. p. 370-413. Laudant alii autores plura terrae bona, quorum cauſa nobile commercium ibi agitur; Edriſii autem de-

h) Verba eius haec ſunt: "Elle a douze cent mille de tour, ce que „conviendroit aſſez à l'isle de Madagaſcar. Ainſi l'isle de *Se„randab ne ſeroit pas la même, que celle de Serandib*, quoique cet „auteur (Edriſius) diſe qu' elle porte pluſieurs eſpeces de plantes „aromatiques et que l'on y fait la Pèche des Perles, ce qui „convient mieux néanmoins à l'Isle de Serandib, qu' à celle de „Madagaſcar." Repugnat imprimis ambitus, inſulae Ceylan minime conueniens.

i) Arabes forſan fugit, margaritas nequaquam eſſe in numero lapidum pretioſorum habendas; quomodocunque res ſe habeat; vocabulum جوهر notat gemmam in genere, margaritam in ſpecie.

k) De la Croix T. IV. p. 363 ita habet: Pour ce, qui regarde les pierres precieuſes, on y en trouve des pluſieurs ſortes dans les rivières et dans les ruiſſeaux, comme ſont du Criſtal, des Topaces, des Granates, des Ametiſtes, des Safirs, des Hiacintes &c. Dapper p. 22 idem ſcribit. Recentiores non diſſentiunt.

l) Ita nimirum codex Florentinus, Teifaſchii opus de gemmis et lapidibus pretioſis complectens vocabulum الجوهر interpretatur. Vid. Sebald Fulco Ravius in ſpecim. arab. p. 46.

m) Libr. III. cap. 39. p. 156.

descriptio nimis est pressa, quam vt iustae comparationi locum faciat. De mercatorum magno confluxu nemo dubitat; vid. Paulus Venetus l. c. Tandem de ambitu vasto quoque inter omnes constat. Vnum tantum alterumue autorem excitasse, sufficiat. Abdelmoal (l. c.) amplissimam omnium insularum, sub nomine Raneh comprehensarum compellat. "Insula *Madagascar*" ait Paulus Venetus l. c. "inter maiores et ditiores mundi computatur insulas. Continere dicitur in gyro 4000 miliarium." — Autore Linschoten longitudo eius a meridie versus septentrionem ad 220, latitudo vero ad 70 ambitus denique ad 600 miliaria germanica accedit. Referente Francisco Cauche et Flacourt in circuitu continet 800, in longitudine 260 in latitudine tandem quibusdam in locis 100 miliaria gallica *n*).

2) Insula *Akgia* الاقجبة (non: القجبة) *ad insulas Raneh quoque referenda; quam inter et Baies, vrbem Zengitanae terrae maritimam, vnius cursus spatium intercedit* pro qua mensura, Herbelotus s. v. Acgia minus commode vereque 10 miliaria (lieues) substituit. (pag. 28 et 29.) *Circuitus eius continet* 400 *miliaria. Vrbs in qua degunt huius insulae inhabitatores vocatur ab incolis Raneh Anfuga* انفوجة. *Sunt vero incolae miscella turba; tamen iis praeualuerunt* tempore Edrisii *Mohammedani o*). *Vsitatior*

n) Vid. de la Croix T. IV. p. 281. Flacourt histoire de la grande isle de Madagascar p. _ Et Masudi (l. c. p. 15) de insula quadam loquitur quam de Guignes St. Laurentii insulam esse coniicit. Verbis Masudii scilicet: à un jour ou deux de navigations du pays des Zinges est une Ile habitée par les Musulmans, addit autor laudatus: on la nome *Phanbalou* ou *Caniclou*; seroit-ce l'Ile de Madagascar, où les Musulmans sont établis depuis longtemps? Ego certe nescio.

o) Herbelotus l. c. ita habet: Les habitans de cette isle sont présque tous étrangers et Musulmans. Nimis concise!

tior p) victus incolarum est Muza (Musa Paradisiaca Linn.). *Muzae vero species quintuplex apud illos reperitur:* 1) *Muza alkend* القند الموز; 2) *Muza alfili* الفيلي; *interdum eius generis Muza vnica reperitur pondere* 12 *vnciarum;* 3) *Muza al omani* العماني; 4) *Muza al murini* المرياني; 5) *Muza al sacri* السكري.

Iobo Ludolfo q) displicet, si vocabula *alkend* etc. tanquam nomina propria ponuntur, mauult ille pro epithetis adiectiuis haberi, nam, "*alkend* القند, inquit, est liquor arundinis sacchari; *alfili* الفيلي, *Elephas* est, forte a magnitudine et pondere sic dicta, quasi diceres *Elephantina;* سكر est *Saccharum;* at السكري *securi* nomen proprium est viri, quae procul dubio rationem aliquam appellationis habent." Non arridet Ludolfi sententia, quippe quae sit nimis subtilis.

Descriptionem fructus huius apud Edrisium non inuenis; solus est hic locus de variis eius speciebus, vt puto classicus. Duas tamen species iam Plinius habet r), si *Pala* arbor, quod nonnulli contendunt, per Musam interpretari licet. — Plura de planta hac et eius fructu quem pro דודאים Hebraeorum habet, ex Radzvilii, Rauchwolfii etc. itinerariis congessit Ludolfus s). Caeterum num Akgia

p) Herbelotus l. c. breuiter ita habet: il n'y croît point de froment (id quod ex suis addidit); et la nourriture de ses habitans est le mais (?) espece de bled d'Inde." Sub voce *Monza* ita refert: Mouza: Figue et Figuier des Indes (!)

q) *Commentar.* p. 143. Obiter monebo Ludolfum errasse si de victu Zengitanorum accipi vult, quod Edrisius de incolis Ansugae vrbis verba faciens scribit. Scil. والموز عندهم reddit Ludolfus *apud eos* (*Zengitanos*); id bis eodem loco euenit viro docto.

r) Vid. Libr. XII. cap. 6. pag. 563.

s) In *Commentar.* p. 139 sqq. cf. Leo p. 771 et Peregrinations du S. Jean Palerne p. 43. Secundum Ibn al Vard. ad ramusculos quos

Akgia, id quod ex confinio vrbis Baies coniicere posses, sit hodiena insula Zanzibar compellata, decidere non audeo.

3) *Haud longo interuallo* (p. 29) *ab insula Akgia alia parua extat insula t*) cuius nomen vero Edrisius vel nesciuit, vel omisit. *Mons ibi conspicitur altus, cuius fastigium vero nemo conscendere audet quoniam omnia igne consumit. Interdiu enim emittit fumum exosum; noctu vero ignem horribilem. Ad eius radicem vero erumpunt fontes quorum alii frigida et dulci, alii salsa et calida aqua scatent.*

5) *Insula Carmua*, كرموة; (Sionita, ac si legisset كرنوة, vertit *Carnua*, *Kermuah* Herbelot) (p. 29). *Haud longo interuallo ab insulis Raneh dissita est insula Carmua, cuius incolae coloris nigri sunt ac Bumiin* (بوميين) *u*) *vocantur. Distat ab oris maritimis*

quos Adam ex Paradiso secum extulit Musa planta pertinet vid. Aurivillii Diss. pag. 46 sq. Est autem arbor magna; quam ob rem nescio cur inter Paradisi delicias eam reponant, nisi forte quia vmbrifera est et fructus eius dulcis &c. Verba sunt Maraccii ad Sur. 56. et 32. Hinc quoque *Poma Adami* audit; vid. Sionita ad Calcem Geographiae Nubiensis cap. X. pag. 32. Casiri testante (T. I. p. 331) ab Hispanis cum in Insulis Fortunatis tum in vtraque America *Platano* vocitatur. Cf. etiam Souza p. 130 cuius verba: موزة especie d'Arvore, semelhante a bananeira, e da huns fructos mais pequenos que as bananas do Brazil. Cria-se na Ilha de Chipre, Palestina e Egypto (imo et aliis in Africae regionibus multis). Bluteau in Lexico Lusitanico arborem hanc vlterius describit et nomina, quorum in Lusitania plura habet, adscribere non neglexit (id quod ex eodem Souza scio).

t) Herbelotus sub voce *Acgiah* de hac quoque insula succinctam ex Edrisio exhibet descriptionem. Iam alia occasione (vid. Anhang zu Jam. Bruce Reisen, Rinteln 1791. p. 125) hanc insulam cum Brucii Jibbel Dauhan (quam vero peritius *Jibbel Duchan*, scripsisset, procul enim dubio est جبل الدخان) consensu Edrisianae ac Brucii descriptionis ductus, forte esse conferendam monui.

u) Herbeloti coniectura sub voce *Bomioun*, nimis subtilis videtur. Verba eius: Bomiin, Race de Negres, qui habite l'Isle de Kermuah. *Le nom de nos Boëmiens pourroit bien être tiré de ces peuples.* — Vid. Grellmann Historischer Versuch über die Zigeuner edit. 2. p. 19.

terrae Zengitanae nauigatione diei ac noctis v); ab insula autem Raneh, Anfuga w) dicta, nauigatione diei.

6) Insula *Sokotra* سقطري (p. 23) a nonnullis quidem Africae insulis accensetur, sed secundum autorem nostrum ad Arabiam felicem pertinet, vbi eam quoque Büschingius descripsit x).

7) *Insula Korud* (simiarum) القرود (p. 29). *Distat insula simiarum ab insula Carmua tribus cursibus; duobus autem breuibus a continente Habaschiae. Est insula haud mediocris magnitudinis, syluarum ac densissimorum vepretorum plena. Terra producit varia frugum genera. Incolas* Edrisii tempore *non habuit, nisi simias, qui absolute ibi dominabantur.* Obseruat quidem *in dies crescere earum numerum; nec tamen esse nimiopere timendum genus;* addit scilicet salse *inhabitatores insulae Sokotrae eas arte superare illasque venari. Distat insula haec a Sokotra duorum cursuum interuallo y).* Ibn al Vardio autore Simiarum insula in mari *Sin* sita est.

8) *Insula Kotroba* قطربة *sita est ad latus septentrionale* (Herbelot. au midy; calami lapsus videtur) *insulae Korud; culta est a Christianis z).*

v) Errauit *Herbelotus*, qui sub voce *Kermuah* ita habet . . . éloignée de la coste de Zing' ou Zanguebar d'une journée de navigation c. a. d. environ de 30 mille. — Ab insula Anfuga (vel Akgia) nimirum vnius diei nauigatione tantum distat.

w) *Anfuga* vrbs est insulae *Akgia* (supra). Num pro انفوجة legendum sit العجية non liquet. Forsan vrbis nomen pro insula posita est.

x) *Descriptio Asiae* pag. 610. *edit* 3. p. 704.

y) HERBELOTUS sub voce *Coroud* habet *60 milles.* IBN AL VARDI l. c. pag. 56.

z) Elle, addit Herbelotus (sub voce *Cotrobah*), n'est éloignée des côtes d'Ethiopie que d'environ soixante milles. — Situs huius et insularum paulo ante descriptarum e delineatione Edrisii manifestus est; verum ea, quae de illis tradit Edrisius recentiorum testium autoritate confirmare nequimus. Haec addam, mappas scil. recentiores, has insulas offerentes, ad Edrisianam adcommodatas esse delineationem.

SECTIO II.

SECTIO II.

Praemonenda.

§. 1.

Regionum, vrbium arciumque ab Abulfeda ſub Tabula Magreb comprehenſarum, deſcriptionem, maximam partem in tribus prioribus ſectionibus tertii et prima Climatis quarti (i. e. a pag. 72-95 et a pag. 148-151) perſequitur Edriſius, ac in illis delineandis diligentiſſimus eſt, multo diligentior certe Abulfeda ceteriſque quos vidi Arabibus *a*), licet, vti ſupra iam (p. 2.) obſeruatum eſt, haud longe a littore recedat. Loca enim nonnulla tam in mappis quam in Africae tabulis quas Leo, Marmolius aliique exararunt, media in terra ſita, occurrunt, quae fruſtra in Edriſio quaeras; maritimorum locorum autem exactiſſimam nobiscum communicauit delineationem, quae mirum in modum, quae in aliorum auctorum deſcriptionibus deprehenduntur, lacunas explet. Sed cognitionem portuum ceterorumque locorum maritimorum non poſſe penitus illuſtrari exiſtimo (Arabum ſcripta enim nihil nos adiuuare videntur, niſi ad exiſtentiam locorum, quae ex Edriſio nouimus, confirmandam), donec autor aliquis, vt iam ex parte a Shawio, incomparabili ſcriptore, factum eſt, Edriſii opus manibus gerens (vt diximus) littus illud perluſtrauerit. Menſura enim Edriſiana fretus,

 locis

a) Qua ratione autem omnino factum, vt Arabes in hac ſeptentrionalis Africae parte, tam diuites ſint, imo et fidi, id hiſtoriae documentis ſatis declaratur. Secundis armis enim inde ab initio fere Islamismi (ab anno Chriſti 639. forte, v. ABULFED. Annal. Mosl. T. I. p. 249), in his regionibus vſi ſunt — et hoc ſaltem eſt bellorum emolumentum, ſi quod vnquam — vt terram incognitam, cognitam reddant.

locis ipſis autem non praeſens, non poteſt non decipi interdum, ſi cum locis quae alii exhibent ſcriptores comparationem inſtituat.

Quem in deſcribendis Nigritarum terris, duce ipſo Edriſio, ſequi filum et ordinem poteramus, vt ſcilicet cuiuis terrae, quae ad illam pertinent loca ſubiungeremus, eundem in deſcribendo tractu hoc ſequi non datur. Non enim in regna vel prouincias omnino diuiſit opus ſuum autor noſter *b*). Syſtema ergo geographicum, quod vocant, noſtro more exaratum nemo hic exſpectet. Neque tamen in eius deſcriptione res ita ſunt confuſae, vt omnino in ſyſtema cogi nullo modo poſſent; ſed qui in auxilium vocatis recentiorum geographorum commentariis Edriſium ſyſtemati accommodaret, nae iſte amplius Geographiam Edriſianam haberet. Incedamus igitur via qua ille praeiuit, qua perfecta non ſine voluptate intelligemus eo peruentum eſſe vt vel hodiernam ſeptentrionalis Africae diuiſionem (ab Arabibus ſine dubio mutuatam) facile perſpectam habeamus, modo addantur principum nomina, quorum ditioni hae regiones ſubiectae ſunt.

Ordo itaque quem Edriſius tenuit, hic eſt.

Pag. 72 et 73 ita ſcribit: *Sectio haec* (prima, Climatis tertii) *comprehendit*

A) *de regione Saharae Nul* (in libro quidem eſt فول *Ful;* ſed procul dubio mendoſe) *Lamtae, Tazecaget, Agarnu.*

B) *De regionibus Sus alakſa vrbem Tarudant, Tebuierin* (infra *Teiuiuin*) *et Tamamet* (addit: *atque hae ſunt de regione Sus*).

C)

b) Vid. ſupra Proleg.

C) *De terra Barbarorum Segelmesa, Dara, Dai, Tadela, Kalat Mahedi, Navala c), Fas, Mecnasa, Sala omnesque portus qui sunt iuxta mare maximum; porro vrbes Telemsan, Katan, Kari, Sagrave, Magila, Akarsif, Karnate, Vagera, Melilla, Vahran, Tahart et Aschir.*

D) *De terra occidentis medii (Magrab al ausat) continet: Tenes, Berschec, insulas Bani Mazgana, Tadeles, Begiaia, Gigel, Meliana, Kalaa, Mesila, Gadir, Makra, Nekaus, Tobna, Kosantina, Bahes* (Sionita *Banhes*), *Baaia* (forte *Bagaia*), *Tifasch, Dar Madin, Tarma*, (ita reddo Sionitam secutus; litera prima enim punctis diacriticis caret,) *Dar Malul, Melila* (forte *Mila.* Sionita plane omisit).

His vrbibus primariis quasi, interiecta sunt multa oppida et arces, quas methodo sequenti describit. Absoluta quauis vrbe memorabili, itinera insti-

c) Ita nimirum ego verterem. In libro est وقلعه مهدي من نوالة, SIONITA vertit *Calat Mobdi de terra Navalae.* Ante omnia interrogo, num *Navalae* recte sit translatum. Vnde enim constat literam primam, quae caret punctis diacriticis, esse ﻧ *Nun;* (in sequentibus enim hoc vocabulum non occurrit). Tum de suo addidit SIONITA vocabulum *terrae.* Ex SIONITAE versione itaque, quemadmodum antea adfuit terra Barbara, Sus, ita quoque habetur terra Navalae. Secus videtur. EDRISIUS nimirum, quotiescunque l. c. nouam terram aut regionem aggreditur, semper vtitur vocabulo ﻗﺒﻴﻪ (vid. supra p. 40). Fidem verbis faciamus. Eadem pagina (est autem tertia inde ab initio Climatis secundi) lin. 9. وفيه من بلاد السوس porro lin. 11. وفيه من بلاد البربر ita etiam lin. 16. Quare coniecerim pro من legendum esse و. Noli obiicere signum distinctionis inter Kalat Mahedi et locum . . . *avalae* deesse; saepius enim deficit, vti eadem pag. lin. 15 vbi duae vrbes كرناطة et اقرسيف signo solito hoc ۞ non ab inuicem dirimuntur; sicuti contra saepius inepto loco ponitur. Porro, inquies, ab Edrisio hic locus in sequentibus non describitur! Quid enim? nec si terra est, vel regio, occurrit; praeterea huius rei non vnicum hoc est exemplum. Prima statim pagina inter vrbes, quas ad terram Mekzarae pertinere ait, occurrit quoque *Mura*, nec deinde describitur et sic innumera alia. —

instituit (si ita dicere fas est) et locorum distantias emetitur, obuiaque magno numero loca compellat, de quibus autem incertus relinqueris, cui ditioni accenseas, vtrum ad vrbem de qua sermo est, quasi (vt nostrum geographiae politicae statum in subsidium vocemus) oppida subiecta pertinent, nec ne. Interdum, sed rarissime, terrae dominum in medium profert, saepius vero ita vagatur, vt a terra Barbara e. g. in longe aliam excurrat.

Quam proinde narrandi rationem, si attente considero, haud procul absum, quin mihi persuadeam, consulto eum ita scripsisse, et quam in praefatione (ita compellauerim locum, quem paullo ante ex illo proposuimus) indicat diuisionem, non esse reuera diuisionem aut filum quod sequi vellet, sed eum potius ordinem, quem, nisi in Climata opus diuisisset, forsan exoptasset. Pag. enim 85 subsequuntur loca maritima, quorum plurima pars in emetiendis locorum distantiis antea iam adfuit. Tum sequenti pagina magnus vrbium, oppidorum et arcium numerus recensetur *d*). Sed bone Deus! quorsum referenda! Forsan pertinent omnia ista loca inde a pag. 86 pariter ad Magrab al ausat (occidentem medium) sicuti etiam ista, quae pag. 92 sqq. occurrunt. Ait quidem sectionem tertiam (p. 92) esse *terram desertam;* posses itaque ad eam partem, quam Nostri Sahrà compellant, referre, neque etiam quae in ista sectione describuntur loca, aduersantur, Barka scilicet,

d) Si versionem SIONYTAE audirem, nouam sectionem excuderem *loca mediterranea* complectentem. Vnde haec verba *loca mediterranea* habeat non video. Num vocabulum جبل ita verterit? بلاد جبل apud ABULFEDAM loca media signat; num autem جبل absolute positum hac significatione gaudeat, incertus sum. — *Afrikiam* potius compellarem nouam hanc sectionem, si quae pag. 73 et 86 occurrunt loca respiciam. ABULFEDA has regiones quae inde a p. 86 occurrunt *Africae* nomine celebrat. Vid. infra ad Sect. II. part. V. prolegomena.

ſcilicet, Zavila, Augila etc. ſed non vtitur vocabulo صحرا vti ſupra (Lit. A.) ſed vocabulo خلا, ita vt dubitare liceat, num eandem prouinciam intellexerit.

Quinam igitur nobis in deſcribenda Septentrionalis Africae parte potiſſimum adducendus ſit ordo, diu multumque haeſitauimus. Abulfeda quidem pulchram eandemque geminam, in notis marginalibus ad Tab. Magreb proponit diuiſionem, neutra autem vbique tuta nobis foret. Noſtris geographis vſitatam diuiſionem ſequi inſtituti ratio vetuit; nec de methodo, quam ſupra eum fuiſſe ſecuturum coniecimus ſatis conſtat — nihil ergo ſupereſt, niſi vt diuiſionem, quam ipſe Edriſius dederit, qualemcunque etiam, ſequamur.

Agendum itaque nobis erit

I. *De Sahara.* In deſcriptione tertiae ſectionis Climatis ſecundi occurrunt regiones *Cavar*, *Fezzan*, (non *Faran*) et *Vadan*, quibus hic etiam locum ſuum aſſignamus, quippe ſitus climatis ſecundi et locorum eo comprehenſorum non repugnat. Edriſius vero nihil quicquam monet, quo in loco de illis ſermo eſſe debeat. — *Vareclanitorum* populus, cuius obiter vbique mentionem facit, in hac terra ſedém ſuam habuit, adeoque etiam huc referendus erit.

Ceterum ſi quibus regiones *Barka*, *Augila* etc. huc referendae videntur, non repugnabo, monitos ſaltem eos volo, ex Edriſio non clarum eſſe, quonam ſint referendae.

Prouincias *Cucu* et *Tagua* denique nonnulli quoque in delineatione huius regionis deſcribendas ſibi ſumſerunt; has ego (licet Edriſius nihil certi dederit) ad Nigritarum terras redegi. Situs enim primi

primi Climatis hoc suasit, itemque locus quem Edrisius illis in sua descriptione tribuit.

II. *De regione Sus alaksa.* (Sus extremi.)

III. *De terra Barbara.*

IV. *De occidente medio.*

V. *De Africa* (*Afrikia*)?

§. 2.

Quae singulis prouinciis in descripta Nigritarum terra praemisimus generaliora nimirum de terrae bonis, fluminibus et his similia, in descriptione huius sectionis similiter non sine incommodo in antecessum offerentur. Edrisius scilicet noster ipse nihil praemisit. Quidquid igitur praeluderemus id ex vrbium descriptione anticipandum esset. Itaque hoc monuisse sufficiat, optandum esse vt nominum arciumue minorem numerum, obseruationum vero circa terrae naturam, incolarum mores, consuetudines et quae sunt eius generis largiorem nobis propinasset quisquis tandem sit, qui in epitomen Edrisiii opus redegit. Populorum enim, qui terram hanc vastam incolunt notitiam pleniorem aegre desideramus; nihil enim, si stirpem Sanhagae exceperis, praeter nomen occurrit. — Idem de fluminibus monendum videtur. Occurrunt quidem non raro flumina (neque tamen fere alia nisi quae apud nos *Küstenflüsse* audiunt), sed quae de illis exhibet maximam partem ieiuna sunt atque exigua. —

His praelibatis ad describendam hanc vastam terram bono cum Deo nos accingamus.

SECT. II.

SECT. II. PARS I.

Terra Sahara بلاد الصحرا.

1) *Familia Lamtuna et Senhaga.* — Pag. 73 de illis Edrisius haec fere tradit:

Lamtuna (لمتونة), *familia quaedam oriunda e Senhaga* (صنهاجة). *Senhaga et Lamta* (لمطة) *fratres erant eodem patre matreque prognati. Pater, Lamta nomine, filius fuit Ozaa* (عزاع), *e posteris Homer* (*Hamiaritis*, vel vti Graeci et Latini loquuntur, *Homeritis* حمير); *matris vero nomen erat Tarecai Al Arga* (تازكاي العرجا *Tazecai*) e) *eiusque pater vocabatur Zenate* (زناتي).

Havar (هوار) *quoque fratres habuit Senhag et Lamt* (صنهاج ولمط), *eadem ex matre. Pater eius fuit Masur ben Matsni, ben Calaa, ben Aiman, ben Saide, ben Homer* (مسور مثني كلاع ايمن سعيدا). *Nomen Havar ille hac occasione nactus est:*

Arabum tribus nationes barbaras, quas bello superabant, quotidiana consuetudine et longo vsu ad suam linguam vertebant, ita vt vnum idemque populi genus constituerent. Iam in regione Hagiaz (حجاز Arab. petr.) *degebat cum gente sua Arabum quidam princeps* (Emir), *Masur nomine. Is camelam desideratam dum quaerit ac recuperare studet* f), *transit Nilum Aegypti et perlustrat regiones Magreb. Quum peruenisset ad montes Tripolis ex*

e) Infra semper scriptum تاركاي *Tarecai.* SIONITA explicat *Al Arga* per *Claudam.* Male quidem; in sequentibus enim tanquam mulier admodum formosa et membrorum proportione excellens describitur. Alarga itaque pro nomine proprio accipi debet.

f) Quibus lectis, cui non in mentem veniat Sauli, asinas parentis desideratas multum diuque quaerentis historia 1 Sam. IX. enarrata. Res ergo (hoc enim ex EDRISIO saltem colligi potest) Orientis moribus non absona.

ex pueris quaerens, vbinam terrae esset? responsum tulit, in terra Afrikia. Tum ille: sane Tahauarna (تهورنا *desipuimus*) *clamitauit, et hinc appellatus est Havar.* —

Idem Masur adiit quosdam e familia Zenate ac foedus cum illis iure iurando iniit, viditque in illorum terra Tarecai, matrem Senhagae et Lamtae, corporis forma et amplitudine itemque facundia praestantem. Quam cum comperisset Masúr viduam cum duobus filiis, Senhaga et Lamt, e Lamt maiori descendentibus, viuere, in matrimonium petiit, duxitque et filium ex ea genuit, nomine Matsni. Masur vero cum obiisset filium Matsni cum duobus fratribus Lamt atque Senhag apud matrem Tarecai et apud auunculos de familia Zenate reliquit. Ex his denique numerosa proles orta. — E familiis nimirum Lamta sunt: Masusa, Vaschan et Temalabe g). — E familiis Senhag vero: Banu Mansur, Iemane, Gedale, Tamtuna, (Lamtuna?) Banu Abrahim, Banu Taschfin, Banu Mohamed h).

Vrbes

g) مسوفة وشان تمالبة

h) بنو منصور يمنة جدالة طمتونة وبنو ابراهيم. وبنو تاشفين وبنو محمد.

Senhagitarum tribus, si vnum vel alterum addere licet, in multis Barbariae locis ac regionibus dispersa fuit. *Casr Abdel Carim* vrbem, teste EDRISIO, incolebant Senhagitae. Cf. LEO pag. 15 qui idem fere habet. Hinc puteni verba EDRISII: has familias habere *duas tantum vrbes Nul et Asakne*, non tam stricte esse accipienda. LEONE ac MARMOLIO testibus, Senhaga vna ex tribubus fuit a quibus (in hoc gloriantur scilicet isti populi) primo Barbaria ac Numidia, sub auspiciis regis, nomine *Africi*, exculta fuerit; et ad hanc vsque diem tribus Senhaga amplissima est. LEO pag. 14 ita refert: Qui subfusci sunt coloris in quinque populos partiti sunt, *Sanhagios*, *Musmudas*, *Zenetos*, *Hoaros* et *Gumeros*. De his iisdem tradit MARMOLIUS Tom. I. p. 69. Les auteurs Africains les plus celebres asseurent, que les premiers habitans de la Barbarie et de la Numidie, qu' on nomme aujourd'hui *Barbares* (nos Berbern, Bärbärn) furent cinq colonies ou tribus de

Vrbes his familiis duae tantum sunt, Nul Lamta et Azakne (de quibus paullo post).

Quam familiae Senhagae et Lamtae specialem historiam, tam fuse ab Edrisio commemoratam, ad verbum eo consilio potissimum repetii, quoniam me non legere memini alium autorem tam diserte super hac scripsisse; tum quia ignarus sum qua potissimum ratione permotus de ea tam copiose exposuerit. Interea nolim subtiliter in eam rem inquiri. Multae enim causae excogitari possunt cur hoc factum fuerit. Forsan et aliarum familiarum specialia attingit, quorum tamen Epitomator nobis nil nisi nomina reliquit; forsan in libris, quos ad manus habuit Edrisius, plura de ceteris non inuenit, et quae huius generis similia effingi possunt. —

Iam

de Sabeens, qui vinrent avec Melec Ifrique (Rex Africus) roy de l'Arabie heureuse, et qui gardent encore leur nom, et s'appellent *Zinhagiens*, *Muçamudins*, *Zenetes*, *Gomores*, *Hoares*, d'ou sont sorties *six cens lignées* de Béréberes et, les plus grand de tout l'Afrique leur doivent leur origine. Quibus praemissis sigillatim de vnoquoque populo, eius domicilio et habitatione, exponunt. — Zenetos maximam partem rura Temesne incolere LEO testatur p. 15. EDRISIUS idem refert p. 77. Tamen si Masur ad montes Tripolis perueniens quosdam e *Zenate* adiit, necesse est, vt non tantum in Temesne habitationes suas habuerint. Ceterum fuit haec tribus et ob potentiam et fortitudinem longe celeberrima. Cf. CARDONNE Tom. II. pag. 216., ' Stamm *Zenata* — der unter den Arabern für einen der mächtigsten und tapfersten gehalten wurde. cf. Tom. I. p. 126. — *Musmadas* Arabicis characteribus SOUZA p. 132 ita expressit مصموداوين; nescio vnde desumserit hanc orthographiam, Edrisianae مصمودة (vid. infra) proferentis omnino contrariam. Sine dubio autem Masmudas in animo habet autor laudatus, de quibus hic sermo nobis est; scribit enim: He povo de Africa, que occupava a parte mais Occidental daquella Regiaõ, que comprehende as quatro Provincias, a saber, Hea, Sus, e Maroccos; cujo Rei era Muça. (fontes suos iam ita excitat:) vid. L'Afrique de Marmol T. I. p. 69. (ergo ad locum, a nobis iam adscriptum, prouocat) *Em 1147, os Mouros, que se chamavaõ Muçamudes entráraõ em Hespanha.* Monarch. Lusit. (autore Brandaõ) T. III. p. 51. —

Iam vrbes supra memoratas Edrisius describit: 1) *Nul* (نول) Lamtae *i*). [*Nun*, *Gudnun*, *Wadnun* (ودي نون, procul dubio), 27° 40′ lat. sept. aliorum autorum vrbs eadem.] *Distat* 3 *diaetis a mari* (autore Ben Ally apud Cuhn II, 295, diaetis 2 distat) *et* 3 *stationibus a Segelmesa* (p. 73); *vrbs est magna et multis incolis culta*, *sita iuxta fluuium*, *qui ad eam ex parte orientali decurrit*. — Nomen fluminis huius, *ad quod* teste Edrisio *populi Lamtunae et Lamt sedes habent*, non inueni. Sed procul dubio ei cum vrbe idem nomen *k*). — *Fabricantur in vrbe hac scuta lamtica l*) (coriacia) *tanta arte confecta*, *vt nullis nisi optimis comparanda sint*. De vrbe Nul Abulfeda nihil monet, sed vrbem Lamta (لَمْطَة p. 11) describit, quae eo autore 3 diaetis a mari

i) TIMIM. Mst: quoque Nul ad terram Lamta pertinere refert. Effert quidem نوك *Nuc*, sed legend. نول Verba eius: وفي بلاد لمطة مدينة اخري في حاضرتهم ايضا نُوك لَمْطَةٌ

k) HOESTIUS huic coniecturae fauere videtur; ita nimirum habet: وادي نون ist die Gränze des Königreichs Marocco gegen Mittag.

l) Num vocabulum لمطه appellatiuum vel proprium sit, ex EDRISIO non constat. BAKUI vero l. c. p. 405; qui de vrbe Cacrema idem narrat, quod EDRISIUS de Nul Lamta; rationem quoque exponit cur ista scuta compellentur *Lamtica*. Dignus est locus qui adscribatur. كاكرمه ait, ville du Mogreb au midi, elle est voisine du pays des Soudans. On y fabrique des armes entr' autres des lances et des boucliers; il y a un animal, qu' on nomme *Lamth* de l'espece des gazelles (dhiba) de la peau du quel on fait ces boucliers appellés par cette raison *lamathiens*. Vrbem hanc *Cacrema* nescio, quin ad hanc ditionem pertineat, non est dubium; situs enim oppido declarat. — ABULFED. *Tab. Magr.* p. 18 idem animal describit; REISKIUS id ignorabat quippe qui nomen eius in Lexicis non inuenerit. LEO pulchram hanc feram p. 750 sq. et MARMOLIUS T. I. p. 52 describunt; *Lant* vel *Dant* compellant. LEO in fine descriptionis addit: Huius tergore clypei fortissimi conficiuntur, quos nulla ratione, praeterquam sphaerulae ictu traiicere licet, verum raro admodum distrahuntur.

a mari distat et fluuium habet e *Lamta* monte (Atlas) oriundum.

Qui de Nul, vel Vled dé Non (h. e. بلاد نون) regione maritima loquuntur, Leo, Marmolius et qui hos sequuntur de la Croix etc. vrbem Nul silentio praetermittunt *m*).

2) *Azca* ازكي *n*) (Leonis et Marmolii etc. *Tesset*) (p. 74) *ad ditionem Masufa Lamtae pertinet* (p. 8 *vrbs in regione Lamta Saharae*). *Appellatur a Barbaris Azakne* (ازقنه) *lingua vero Genuensi Kukadam* قوقدم; *distat a Segelmesa* 13; *a Sala et Tocrur* 25; *a Nul* 7 *stationibus. Primus eadem est inter portus Saharae o*). *Vrbs non est magna at admodum culta.* — Autoritatem suam Edrisio addunt Leo et Marmolius quorum vterque vrbem paruam esse contendit. De incolarum numero vero diligentius exponunt *p*).

Incolae eius amiciuntur vestibus lanosis quae apud illos Kadâuer (القداور) *audiunt. Nonnulli qui per hanc vrbem migrarunt, narrant, mulieres innuptas, quando ad annum quadragesimum aetatis peruenerunt, quaestui exponere pudicitiam, vili pretio, nullum recusantes.* — Longe alia de huius vrbis feminis narrant Leo et Marmolius eas scilicet esse, quae

 ludis

m) Leo pag. 632. Marmol. T. III. p. 5. *Repositorium* T. I. p. 419. Lempriere p. 87.

n) Ita quoque scribit Ibn al Vardi l. c. p. 23. et ad *Sus alaksa* hanc vrbem refert. Addit idem: c'est l'endroit ou l'on commence à monter sur les rochers.

o) Ita etiam Sionita vertit. Sed merito dubitatur de probitate huius versionis; in libro est مصر. Videntur similia exspectari debere his quae ex Ibn al Vardio modo adscripsimus.

p) Leo p. 600. Familias numerat 400. Marmol. Tom. III. pag. 6. C'est une petite ville, elle a quelques cinq cens feux.

ludis literariis praesint *q*). *Qui ad vrbes Sala, Tocrur et Gana tendit* (monet Noster), *huic necessario per praedictam vrbem transeundum. Viatores hinc ad Salam tendentes* (p. 8) *deferunt secum aquas ad 2. 4. 5 imo et 6 dies.* Ibidem etiam Edrisius expressis verbis dicit Azka esse *ex regionibus Lamtunae Saharae* لمتونة الصحرا. Ergo ad paragraphum sequentem referenda esset vrbis huius delineatio; nec tamen, huc quum posuerim, meam auctoritatem, fui secutus, sed iussu Edrisii factum. Vix autem a me impetrare possum, vt hos duos paragraphos in vnum conflarem. — Plura dabunt Leo et Marmolius.

2) *Desertum Lamtuna.* Quem nunc habemus Edrisii liber caret paragrapho illo ad quem Abulfeda in Tabula Magrab p. 15 prouocat; quique integer ita sonat ومن كتاب الشريف محمد الادريسي قال وعند طريق الغرب الاقصي مع المحيط صحر المثونه (*r* وعلي جانب الصحرا من المدن، درعه ولمطي وجزولة (i. e. In libro Scherifi Mohammed Edrisi sic legitur:) *apud oram occidentis extimae ad mare magnum* (atlantic.) *est desertum Lamtuna; cuius in latere sunt inter alias vrbes Dara, Lamta, Gazvala.*

Vrbes Dara quidem et Lamta Edrisii liber memorat; vrbem vero Gazvala, nusquam omnino offendi. Timim mst. de terra Gazvala *s*) loquitur, cuius vrbem Costa laudat; paucis vero interiectis vrbem

q) Leo l. c. Marmol. l. c.

r) المثونه Al Matuna; procul dubio, vitiosum, et legendum vel اللمتونة vel المتونة; ث pro ت forte vitium typographicum.

s) Effert quidem حزولة *Hozula*, sed procul dubio legendum جزولة *Gozula*.

vrbem quoque Gozula nomine, defcribit: وفي بلاد جزولة مدينة في حاضرتهم تسمى الكست et paulo poft مدينة جزولة ومدينة لمطة *vrbs Gozula et vrbs Lamta* etc.

Populum huius deferti ipfe Edrifius pag. 18 quodammodo defcribit. *Perpetuo* (ait de Albanin populo vid. fupra p. 76) *vagantur, nec vnquam eodem confiftunt in loco, non fecus ac gens Lamtunae Saharae in extremi occidentis partibus.* — *Sedem fuam populus Lamtuna habuit iuxta flumen Nul.* (p. 74.)

Vrbes Sahrae Lamtunae i. e. *Deferti Lamtunae, funt Tazecaget* تازكغت *et*

Agarnu اغرنو vid. *Azka.*

Fragmina haec inuenimus; verum non eft dubium, quin Edrifius de deferto hoc eiusque incolis fufius egerit.

3) *Vareclanitae* اهل واركلان. Saepius occurrunt in opere Edrifiano Vareclanitae, peculiari autem loco de illis non expofuit. Loca, in quibus eorum mentio fit, funt haec:

Pag. 8. Vrbem *Tocrur, mercibus affluentem frequentant populi occidentis extremi, ibique mercantur.* — Procul dubio funt Vareclanitae.

Pag. 9. *Gens Vareclan Saharae e regionibus Segelmefae et Zab dactylos importat in terras Nigritarum.*

Pag. 10. *Occidentis penitioris populi* (Vareclanitae, procul dubio) *de maffa illa auri natiui celebri, quae folio Regis Ganenfis aptata eft, certiores fecerunt* Edrifium.

Pag. 12. *Mercatores Vareclan emunt Thebr* (aurum natiuum) *a Vancarae incolis et in fuas regiones reportant.*

Pag. 14. *Vareclanitae veriora docuerunt de ligno serpentino quam quae audiuerat Edrisius.*

Pag. 39. legimus, *Audagost*, *distare ab vrbibus Vareclan* 31 *stationibus.* — Quibus locis inter se collatis, hoc fere exit: Vareclanitae, sedes suas habebant in deserto (quod lepide Sahra nostri compellant; Sahra enim desertum audit). Fuerunt ii qui traiiciebant in terras Nigrorum, fructus Nigris insinuantes ac aurum purum inde reportantes. Regiones ergo in quas excurrebant sunt Tocrur, Gana et Vancara; tum Segelmesa et Zab.

De vrbibus eorum etc. vero nihil ad nos retulit Edrisius; omnes pariter autores, quos inspeximus, populum hunc tacere videntur. Circumspicienti tamen, an non Leonis Africae descriptio ciuitatem aliquam memoraret, quae cum Vareclanitis Edrisii possit comparari, mihi se offert primo regiuncula *Farcala t*), quae, si situm, ac pagorum commemorationem, spectemus, conuenire videtur. Iam vero, quae contrarium suadere videntur, rationes, duae potissimum, obueniunt, altera leuis, scriptionis diuersitatem arguens, grauior altera, partim ab epitheto, quod mendicissimos facit regionis huius incolas, autore Edrisio plurimum mercantes, partim a silentio omnis mercimonii desumta. Aliam describit idem Leo vrbem, et quae de illa profert potius quadrare videntur. Pagina scil. 620 de vrbe *Guargala* verba faciens, inter alia haec habet: "Est ciuitas antiquissima, a Numidis in Numidiae deserto munitissimis muris cincta . . . dactylorum vbertas maxima. „Castella aliquot sub se habet, pagos propemodum „innu-

t) Leo pag. 614. "*Farcala*, Regiuncula quoque ad fluuiolum sita, dactylis etiam aliisque fructibus abundat. Frumenti vero maxima hic est penuria. Tria hic castra, pagi vero quinque reperiuntur. Distat ab Atlante meridiem versus 100 a Segelmessa 60 fere milliaribus. Incolae sunt mendicissimi; Arabum imperio parent."

„innumeros. Huius incolae, quoniam Agades regno „adiacent, ditiſſimi ſunt. Ingens hic Conſtantinen„ſium ac Tunetanorum mercatorum affluentia, qui „merces ex Barbaria aduectas apud Nigritas ven„dunt etc." Hoc ipſum vltimum autem eſt, quod Edriſii aſſertis non fauet; et me adhuc ambigere, num vlla ex his conueniat, libentiſſime profiteor.

4) *Terra Vadan* ارض ودان. *Terra Vadan dicuntur inſulae* *palmarum* *occidentem inter et orientem mare verſus latiſſime protenſae.* Haec paucula ac minus clare expreſſa, refert Edriſius initio Climatis II. ſectionis 3. etc. Nec Abulfeda plura *u*).

Num Edriſius de hac terra praeter ea, quae modo adſcripſimus, nihil notauerit, aut an in ſectione ſecunda, quae, neſcio quo caſu, in impreſſo deficit, plura de illa habuerit, non liquet. [Omnino, plura adnotauit; Cod. Par. enim ſequentia ex Opere Edriſiano exhibet: ومن سرت الي ودان خمس مراحل وودان هذه ناحيه في جنوبي سرت ومما قصران وبينهما رميه سهم والقصر الذي يلي البحر خالٍ والذي يلي البرقه مسكون ولها ابار كثيره يزرعون بها الذره وبقربها غابات وبها نخيل وتوت كثير وتين i. e. *A Sort ad Vadan 5 ſtationum iter; ſita autem eſt Vadan in auſtrali parte* (vrbis) *Sort. Duae ibidem viſuntur arces, ſagittae iactu ab inuicem diſſitae, quarum vna, quae ſcilicet mare proſpicit, deſerta, altera vero, quae Barka proſpectat, habitata. Abundat eadem ciſternis; ſeritur ibi dorra. In eius vicinia ſunt luci, in quibus arbores mori, ficus, et dactylorum quamplurimae.* Quae iam addit, Codex lauda-

u) p. 7. In oriente Gadames, ait Saidi filius eſt Vadan وهي جزاير نخل ومياه, i. e. Nomen id eſt inſulis palmeta et fontes habentibus &c.

laudatus, huc pertinere non videntur. Sunt autem haec: قال ومن ارض كرار يجلب الشبّ والوحلة i. e. *Porro: de terra Carar educitur alumen et lutum.* Pro كرار *Carar* forte legendum كوار *Cavar.* Forte tamen vertendum; *De terra Cavar recipit* (Vadan) *alumen et lutum.*] Id adhuc monendum esse videtur tertiam sectionem omnino confuse esse perscriptam et admodum concise. Pergit Edrisius: *ad septentrionalem huius vrbis partem sita est vrbs Zavila.* Forsan fuit vrbs quoque Vadan nomine quam in animo tenuit, Videtur; Bakui *v*) enim de vrbe *Vadan* وادن loquitur in meridie Africae sita. — Hodie *Vadan*, referente Niebuhr *w*); sub themate Fäsan est.

5) *Terra Fezzan.*

1) *Nomen.* Scribitur in fine primae partis Climatis secundi فران, *Faran;* sed initio tertiae sectionis eiusdem Climatis فزان *Fazan.* Sionita vtrobique *Pharan* et *Faran* reddidit; vtrumque procul dubio, perperam. At lectionem incertam esse, vel ex Abulfeda patet; qui nunc فران *Faran*, nunc قران *Karan* scriptum offert. Sed Reiskius in Cod. Parisiensi فزان *Fazan* esse exaratum asseuerat *x*). Re omnino curatius considerata, ac situ Terrae, quem Climatis natura prodit, perspecto, vrbiumque denique denominatione ratione habita, contendo, lectionem posteriorem فزان priori esse praeferendam. Leo effert *Fezzen* Agathemer nil habet

v) l. c. pag. 463.

w) Vid. l. c. p. 998. Wäddan pronuntiat. *Wedan* effert Einsiedel apud Cuhn l. c. III, 434. et *Wadam*, Lucas apud eundem II, p. 200. Hi omnes vt *vrbem* laudant.

x) Vid. quae diximus in Eichhorn Bibl. l. c. p. 546.

habet praeter nomen *Phazania;* Niebuhr *Fäsan* effert. Lucas apud Cuhn *Fezzan* et Einsiedel *Fezan* y).

2) *Situs.* De situ huius Terrae Edrisius p. 39 in fine paucula haec habet: *Terra Faran* (leg. *Fezzan*) *confinis est Terrae Zagarae* (leg. *Zagavae*). Abulfeda in confinio *Vadan* esse adnotauit z). Recentiores in definiendis limitibus sane diligentiores a).

3) *Incolae.* Regionis huius incolae tempore Abulfedae (Edrisius enim incolas tacet) regi Canamensi paruerunt. Hodie, quae plura de incolis, eorum moribus, vestitu, industria etc. adnotata legimus Anglorum quorundam curae ac indefesso de Geographia Africae bene merendi studio debemus.

4) *Vrbes,* quas memorat Edrisius, sunt *Germa* et *Tosava.*

a) *Germa* جرمه (Lucas apud Cuhn *Iermah*). *Sita est ad flumen,* [Cinyphum ex sententia D'Anvillii

y) Leo p. 628. Agathemer II, 5. Niebuhr l. c. p. 991. Cuhn l. c. II, 200 sq. et III, 434.

z) Abulfeda p. 7 vbi haec: وفي سرقيها بلاد فران (l. فزان) وهي ايضا جزاير نخل ومياه ولها مدن وعماير طاعة ملك الكانم i. e. ab earum (insularum Vadan) oriente sunt insulae aliae Faran (l. ex correctione Cod. Par. *Fazan*) dictae, pariter palmis abundantes et aquis irriguae; habent vrbes et alia aedificia &c. parent regi Canam.

a) Audi Leonem l. c. Fezzen, ait, Regio amplissima munitissimis castris pagisque frequentissimis copiosissima, inhabitatores ditissimos habet, *regno Agades, Libyae deserto nec non Aegypto adiacet: distat a Cairo sexaginta fere itinere dierum &c.* Niebuhr l. c. haec habet: *Fäsan,* ein grosser Handelsplatz 40 Tagereisen von Tripolis, gleichsam die Gränze zwischen den Weissen und Schwarzen. — Omnium diligentissime sciscitatus est Lucas l. c. p. 200: Fezzan liegt südlich von Mesurata, und sein kleines und enges Gebiet mitten in der ungeheuren Wüste wie eine Insel im Ocean (vid. paullo ante Abulfedam). Pag. 203. Das Gebiet von Fezzan ist westlich von der Hauptstadt nicht sehr ausgebreitet &c. Einsiedel l. c. III, 434. Auf der Mittagsseite von Tripolis liegt das Land *Fezan,* welches gegen Abend an das Gadamesische grenzet.

l. supra c. qui pro Ptolemaei Γαράμη (p. 199) habet]. Affine quidem est nomen metropolis Habessiniae, جرمي *Germi* ab Abulfeda aliisque vocatum, sed plane diuersum ab vrbe nostra, siue Clima spectes, siue fines regni Habessiniae. Cf. Golius ad Alfrag. pag. 90. *b*)

b) *Tosava* تسارة autore D'Anvillio, qui pro Ptolemaei Σαβαι habet, ad idem flumen sita. Lucas apud Cuhn effert *Tessouwa c*).

6) *Terra Cavar* ارض كوار.

Pauca sunt et ieiuna, quae de hac terra apud Edrisium leguntur; quin et vrbium enumeratio praeter locorum distantiam nihil fere continet. Vrbes scilicet hae sunt:

Temalma (p. 13) تملمة (Herbelot. *Tamlamah*) *vrbs parua* (p. 14) *quidem et moenibus destituta, admodum tamen populosa. Distat ab vrbe Cucu orientem versus* 14; *ab vrbe Matsan* 12 *stationibus.*

Ancalas انكلاس, *vrbs amplissima regionis Cavar*, occurrit p. 40. Clim. II. sect. 3.

Num vrbes, quas nunc apponam, ad terram Cavar pertineant, nec ne, incertus haereo: videtur tamen. Ditionem enim huius terrae amplam et maiorem portionem terrae Cavar tantum in hac

b) Quae Lucas l. c. p. 202 habet haec sunt; *Südlich* von Zucela und in gleicher Entfernung von der Hauptstadt (quam Mourzouk; Einsiedel Morzuk vocat) liegt diß Stadt *Jermah*, die, wie diese, grosse Herden von Schafen und Ziegen besitzet &c.

c) Haec offert Lucas l. c. *Tessouwa* eine beträchtliche Stadt, liegt in gleicher Entfernung *östlich* von der Hauptstadt; sie scheint aber keine besondre Aufmerksamkeit zu verdienen (nihilominus tamen vrbem celebriorem compellat!). Nahe dabey fliesst ein Strom, den der Scherif als sehr tief und reissend angab. Plura idem de ceteris huius prouinciae vrbibus; de terrae bonis &c. tradit.

sectione sitam esse ipse p. 40 testatur. — Vrbes vero, quas recenset hae sunt:

Mederam Isa عيسى مضرام (p. 40) *distat a Zavila itinere 2 dierum, et ab Ancalas, per fluminis alueum d), 40 miliarium interuallo.* — Secundum D'Anvillium est vrbs haec Βέδειρον Ptolem. pag. 199. Obiter vrbem vel regnum? *Medera* memorat Leo *e*), vbi de confiniis Nigritiae verba facit; fortassis eadem cum Mederam Isa Edrisii.

Izer ايزر *vrbs parua* (p. 40) *distat ab Ancalas duorum dierum itinere. Non longe ab hac vrbe, occidentem versus, est grande ac profundum stagnum, longitudinis 12 miliarium, trium latitudinis, in quo reperiuntur pisces magni, pisci Alburi f) persimiles.* Autore D'Anvillio (l. c.) hocce stagnum vnus e fontibus Cinyphi Ptolemaei est.

Balmala بلمالة *Distat ab vrbe Izer diei itinere.*

Edrisii Cavar est forsan Kuar, ad ditionem Fâsan hodie pertinens g). Vid. paullo ante *Vadan*.

7) De ciuitate Audagost, quam forte et huc reuocare possis, quia teste Edrisio in صحرا deserto sita est, supra egimus p. 40. De Regione Zab, de Sala, Augila etc. infra Sect. II. Part. V. sermo nobis erit.

SECT. II.

d) Vid. D'Anville loco supra citato.

e) Leo p. 12. "Habent et haec regna (Nigrit.) alia multa ad meridiem confinia, vt sunt Bitos, Tenuamia, Dauma, Medera et Gorania.

f) *Bui*; Mugil Cephalus frequens in mari mediterraneo, nec non in Nilo. Vid. Hasselquist, qui eum diligentissime descripsit, pag. 428.

g) Vid. Niebuhr l. c. p. 998: Zu dem Gebiete *Fâsan* gehören *Bülma* (Balmala?), *Kuar*, Wäddan (Vadan), Sûale (Zala?).

SECT. II. PARS II.

Regio Sus alakſa سوس الاقصى.

[hod. Suſa prov. regn. Maroc.]

Terram Sus nomen الاقصى nactam eſſe a ſitu *in extremo* Occidente, res nemini non nota *h*). *Comprehendit* (p. 75) *finibus ſuis oppida permulta itemque aedificia admodum frequentia i*). *Solum eius fertile fruges varias varii generis producit et ad maturitatem perducit k*). Sed quaenam illae ſint, non refert; extat autem quod ex aliis ſcriptoribus de terrae natura proferri poteſt *l*). In introductione, qua ad hanc terram deſcribendam viam ſibi parauit Edriſius (p. 72) vrbes eius recenſet *Tarudant*, *Teiuiuin* et *Tamamet m*); ſed praeter nomen nihil fere de iis praedicat.

Tarudant. Nomen varie ſcribitur. Ter ſcriptum eſt تارودنت (Karudant) Cl. III, ſect. I. p. 3. lin. 10. تارودانت ita quoque ſcribit Ibn al Vardi (p. 23. l. c.). Abulfeda تارودنت Hoeſtii mappa تردانت; Leo, *Tarodantum;* Marmol et Lempriere *Tarudant;* Gramaye *Taradant.*

Vrbs

h) Cf. Herbelotus ſ. v. *Sous alakſa.* Ibn al Vardi l. c. pag. 23. Leo p. 129. . . . poſita *in extrema totius Africae parte.* Vid. et Marmol. T. II. p. 138. Gramaye p. 138.

i) Non diſſentiunt Ibn al Vardi l. c. Leo l. c. Marmol. l. c. &c.

k) Pro متكاثفة quin legi debeat متكاثفة vix dubito. Clim. III. Sect. 1. p. 6. lin. 2.

l) Ibn al Vardi l. c. Il eſt très-fertile, on y trouve *plus belles, les plus hautes et les plus groſſes cannes de ſucres*, qui ſolent au monde et il s'en fait un grande commerce &c. Tempore Edrisii non ita fuit; cf. Marmol. T. II. p. 28 et 29.

m) Ibn al Vardio l. c. alia placet diſtinctio. Secundum illum pertinent ad *Sus alakſa* vrbes *Tarudant*, caſtellum nomine *Tamilat*, *Aika*, *Refada* رقادة vel *Rekada* ركادة vrbs magna munitaque, *Segelmeſa* et vrbes *Agmat*.

Vrbs, Susae remotioris, e qua, Teiuiuin versus, iter ducit vnius diei per palmeta per hortos, vineas arboretaque. Vid. paullo post *n*).

Plerique autores vrbem Tarudant et Sus pro vna eademque habent *o*). Sic quoque sensisse videri potest Edrisi primum legenti verba: "*Ab vrbe Sus ad Agmat*" et paulo post: 'via quae ducit a *Tarudant Sus ad Agmat*, quae tamen vel hanc interpretationem admittunt *p*), vt Tarudant ad Sus pertinere innuatur. Quod si paulo ante locum, quem integrum exscribam ومن ارض درعه الي سوس الاقصي اربعة ايام ومدينته هي تارودنت et praecipue vocabulum هي consideres, parum absit credo, quin Geographi Persae sententiam ei tribuas; sed quae paucis interiectis sequuntur verba وبين مدينتي السوس اعني تارودنت وتيويين يوم &c. &c. i.e. et inter duas vrbes *Sus Tarudant* et *Teiuiuin* est vnius diei iter etc. contrarium suadent. Me quidem iudice a neutra parte stat. Plura de hac vrbe si scire cupis, Edrisio silente, adeas Abulfedam, qui de situ eius flumineque etc. differit. Adde Leonem, Marmolium, Gramaye etc. *q*).

Vrbes

n) Multum hic facit locus Hoestii p. 71. Der fruchtbaren Lage wegen nennen es die Mauren ein irrdisches Paradies. Ex eodem quoque discimus, vrbem hanc, olim et amplam et munitam, hodie esse minimi momenti. Cf. tamen Lempriere p. 87 sq.

o) Herbelotus sub voce *Taroudant* habet: Taroudant nom propre de la ville, *qui porte ordinairement celuy de Sous al acsa* et sub voce *Sous al acsa* habet: Le Géographe Persien dit dans la description du *second Climat*, que cette ville (Sus) porte aussi le nom de *Taroudent* &c.

p) Timim. Mst. de vrbe Tarudant ita refert "Sus alaksa multa comprehendit oppida ومنها مدينة تارودانت وهي حاضرة البهها سوس يجتمع اهلة, i.e. et inter haec est vrbs Tarudant, quae est vrbs Susae. Multus ibi conuenit populus.

q) Leo p. 136. Marmol. p. 32. Tom. II. Dapper p. 187. Hoest. p. 71. Lempriere p. 87 sq. &c. &c.

Vrbes, quas terrae Sus Edrisium accensere supra diximus, sunt:

Teiuiuin (vel *Tebuierin*) (pag. 75) تيويوين: supra autem تبويرين; quaenam sit lectio praeferenda, haud exputo, nec magis qua ratione, ductus Sionita priorem lectionem praeoptauerit? Estne *Teieutum* Leonis? r) Scilicet autore Edrisio distat hic locus diei vnius itinere ab vrbe Tarudant, ac teste Leone Tarodantum ab oppido Teieuto Orientem versus 35 mil. abest. Forte scripsit Edrisius تيوتويين vel تيوتين *Teiutuin* l. *Teiutin*.

Tamamet تامامت (p. 75) nil nisi nomen inuenimus. Suspicari posses castellum quod Ibn al Vardi تامالت Tamalet vocat, esse Edrisii Tamamet, ita vt in alterutro seu Edrisii seu Ibn al Vardii exemplo corruptum fuerit nomen. Attamen mihi probabilius videtur Tamilat illud dici castellum, quod Edrisius *Tanimal* compellat, de quo paullo post verba erunt facienda. Vrbs Tigumedeta, autore Cardonne in Dras Prouincia sita est; sed dubito an haec cum Edrisii Tamamet possit comparari. Card. T. II. p. 229.

Sus (p. 75) vrbem apponam nec ne, suspensus haereo. Scilicet Edrisius quidem ait: *ab vrbe Sus ad vrbem Agmat 6 haberi stationes per loca a familiis Masamedicis culta.* Tum vero addit, (vti supra iam demonstratum est) *viam a Karudant Sus ad Agmat Varicae per radices montis Daran institui solere.* Sus tanquam metropolis terrae Barbarorum, occurrit apud Cardonne Tom. I. p. 30.

Daran درن (pag. 75) scribitur aliquando sed procul dubio male دون *Davân*.

Abul-

r) p. 133. Leonis *Teieutum* oppidulum est in planitie amoena ac fertili situm.

Abulfeda درن et pag. 12. جبل لمطة *mons Lamta* (vid. fupra) — hod. Atlas.

Mons eft maximus, nec illi haud facile alius par altitudine, magna vbertate, longitudine ac frequentia domiciliorum. Initium fuum fumit a mari ambienti (oceano) *in extremitate Sus; inde tendit recta orientem verfus, vsque vbi fe iungit monti Nofufae, et nomen quoque Nofufae acquirit* (vid. infra *Nofufa*). *Mifcetur pofthac montibus Tripolis; dehinc in planitiem vergit et deficit omnino.* vid. infra *Mokra.* — In fitu montis Daran omnes, quos vidimus, autores confentiunt; et quod altitudinem attinet, quoque confirmatur Edrifius qui eum in numero altiffimorum montium habet, teftimonio autorum aliorum inprimis Leonis *s*), qui eum confcendens *ob niuis copiam* in vitae periculum incidit. Attamen monendi funt, ne nimis altum eum effe fibi perfuadeant Lectores id, quod etiam ex Schawii *t*) defcriptione cognofcent.

Quam porro laudat Edrifius, montis foecunditatem, ea ex loco quidem, quem ex Shawio modo excitauimus, confirmari videtur; quamquam Leo *u*) montem Atlantem ait, frigidiffimum effe et fterilem, et minimam ferre frugum portionem, omnique ex parte nemorofum. Sed fi forte Edrifii verba interpreteris ac fi caufa tantum effet hic mons vbertatis magnae propter maximum fluuiorum ex illo fcaturientium numerum, defendi fane poffet. Sed non opus, arbitror, fubtili interpretatione. Hoeftius *v*) enim, fe audiiffe contrarium, teftatur; ita vt quod de faftigio fummo montis valet, non etiam ad loca media

s) Leo p. 69. cf. Hoestius p. 78. Lempriere p. 99.

t) p. 8. coll. Lempriere p. 99.

u) pag. 68.

v) cf. Ibn al Vardius . . . fituées (vrbes Agmat), ait, au pied d'une chaine de montagnes très-hautes couvertes d'arbres &c.

media pertineat. Nec omnino vero de vno aliquo loco loquitur Edrisius.

In summitate eius, pergit Geographus noster *passim visuntur arces et castella plus quam 70; inter quae eminet arx*

Tanimal تانيمال *ante omnes in toto orbe terrarum insignis, eique paucae sunt comparandae structura ac firmitate; est enim inacessa.* Edrisius finem laudis invenire nequit de nouo ergo incipit. *Exstructa est haec arx*, ita pergit, *in fastigio montis et natura loci adeo munita est et inexpugnabilis, vt quatuor tantum viri illam inhabitantes aditum ad eam facile perhibeant. Accessus enim ad illam non patet nisi angustus w), is vero*, inquam, *difficilis et asper locus ad modum scalae formatus. Iumentum vero nusquam absque omnis generis molestia per hanc viam ascendet.* (p. 75.)

Huc, vt opinor pertinent, verba Ibn al Vardii l. c. p. 23: "On construit, dans ces montagnes," (de monte Daran, et montibus quorum ille quasi est pater, eum loqui, non est dubium) "un grand nombre de forteresses faciles à défendre, entr' autres celle, qui port le nom de *Tamilat* تاملت (ou *Tanmalat* addit de Guignes)."

Idem Ibn al Vardius nos de autore et situ omnino huius arcis certiores facit, addens: batie par Mohammed, fils de Tomrut, roy de pays; — Fuit ille primus Dynastiae Almohadensis, quam anno Heg. 514. fundauit x). Quamobrem haec arx in vicinia vrbis Tarudant quaerenda est. Estne forsan eadem quam Leo *Garguessem* vocat? y)

SECT. II.

w) Non liquet an impressum sit ضيف vel ضيق contextus postulat ضيق

x) Vid. HERBELOT sub voce Mohammed Abdallah, ou Ben Abd. fils de Tomrut.

y) LEO pag. 137.

SECT. II. PARS III.

Terra Barbara z).

In hac parte vrbium ac oppidorum magna frequentia. Agmen ducat vrbs

Segelmesa سجلماسة (p. 74) [ita quoque pronuntiarunt Ibn al Vardi et Abulfeda. Bakui سجلماسة mappa Hoestii سجلماسا; Leo *Segelmessa;* De la Croix (Tom. II. pag. 303) *Sugulmesse*. Bakui dat ei long. 37-5. lat. 31-30. Herbelot 37 long. 31-30 lat.]

De conditore vrbis huius ac situ eius accuratiora si edoceri cupis, adeas Bakui, Abulfedam, Leonem, Gramaye etc. *a*). Quae Edrisius de vrbe hac tradit, hae sunt: *Segelmesa est vrbs magna, incolis frequentissima et viatorum euntium atque redeuntium quasi centrum.*

Sine dubio mercaturam haec verba spectant, quam ibi haud leuis momenti fuisse ex innumeris locis satis constat. (vid. supra pag. 49 sq. et Leonem Africanum.) *b*)

Laudat

z) Quae secundum catalogum p. 123 ad terram hanc pertinent vrbes hae sunt: *Segelmesa*, *Dara*, *Dai*, *Tadela*, *Kalat Mahedi*, *Navala* (supra pag. 123), *Fas*, *Mecnasa*, *Sala*, ac omnes portus mari maximo adiacentes; porro *Telemsan*, *Katan* (قطن in tabula non occurrit), *Keri* (قري in sequentibus non describitur), *Sagrave*, *Magilla*, *Akarsis* (اقرسيف obiter occurrit in tabula), *Carnata*, *Vagera* (وجرة omissus hic locus in ipsa tabula), *Melilla*, *Vabran*, *Tabart* et *Ascbir* (اشبير vid. infra).

a) Bakui l. c. pag. 400. Abulfeda p. 16. Leo p. 611. Gramaye p. 187 sqq.

b) l. c. Huc procul dubio Bakui verba pertinent: Les habitans sont très-riches, parceque cette ville est le passage pour aller au pays de l'or. Noli, quaeso, praeterire, quae de Guignes ex scriptoribus

Laudat porro Edrifius *magnum numerum villarum, hortorum amoenitatem, palmetorum pulchritudinem laetaque prata.* —

Confirmantur quae Edrifius h. l. docuit a ceteris Arabibus, quos infpicere mihi licuit. Apud Abulfedam Ibn Said commemorat palmas aliasque arbores; Geographus Perfa item loca haec amoena cum folo fertiliffimo celebrat. Nec diffentit Ibn al Vardius *c*). *Arcem quidem* (pergit Edr.) *in hac vrbe cernere non datur; pro ea vero admirabere copiam domiciliorum aedium aliorumque aedificiorum d*), *quae exftructa vides iuxta flumen magnum defluens ex parte orientali Saharae, quod temporibus aeftiuis Nili inftar crefcit, eodemque beneficio incolas mactat, quo Nilus Aegyptios, iisdemque quippe, quibus ille feminibus foetum meffem foecundat.* — Nomen fluminis huius apud Arabum nullum inueni, eft vero idem, quod Leo *Zis* vocat. De praeftanti eius natura ac virtute, omnes pariter autores filent *e*). Apud Achmed Ibn Haffan Zis (زيز), fluuius Tafileti تافلالت, vocatur *f*).

Deinde more fuo diftantias locorum perfequitur Edrifius, quas fi colligam, nemini, fpero, nimius videbor. *Ab vrbe Segelmefa ad vrbem Nul* 13 *habemus ftationes; ad Agmat Varicae* 8, *ad vrbem Dara* 3; *ad*

ribus Arabicis collegit, quaeque BRUNSIUS nobifcum communicauit in *Repofitor.* Tom. I. p. 436 fq. LEO quoque opportune ita habet: Incolae ditiffimi; maxime apud Nigritas negotiati funt. Cf. quoque quae fupra dicta funt p. 50. not. *b*.

c) IBN SAID l. c. GEOGR. PERSA apud HERBELOTUM fub voce *Segelmeffah.* cf. BAKUI l. c. IBN AL VARDI l. c. p. 24.

d) Egregie firmatur EDRISIUS. IBN AL VARDI l. c. on y voit, ait, plufieurs beaux edifices et elle eft fi grande, qu' on ne peut la traverfer dans une demi journée. LEO l. c. Domorum quoque atque aedificiorum &c. elegantiam laudat. Adde GRAMAYE l. c.

e) l. c. et p. 740. cf. MARMOL. III, 79. DAPPER, 309.

f) Vid. PAULUS Memorab. II, 51.

ad (pag. 8) *insulam Vlil fere* 40 (*incessu Carauanae*); *totidem ad vrbes Nigrorum Sala et Tocrur.* Haec Edrisius *g*). — Quae ex aliis orientis scriptoribus congessit Herbelotus ad hanc vrbem pertinentia, ea lector ipse euoluat s. v. *Adaressa.* Hoc solum ex illo monere liceat, vrbem hanc quondam fuisse primariam Edrisitarum. Plura item cupienti suppeditabunt Bakui l. c. Leo l. c. Gramaye l. c. aliique.

Sequiori aeuo celebritatem suam Segelmesa amisit. Qua de re audi Leonem l. c. Restauratam tamen fuisse, at seró, scilicet anno 1548, Gramaye l. c. testatur. Nouissima aetate incognitam fere eam esse, adeo, vt quae de illa narrentur, incerta sint, Hoestius *h*) autor est *i*).

Dara

g) Addere liceat quae Tim. Mst. habet: وقبلي مدينة تلمسان في الصحرا مدينة سجلمسة منها الي تلمسان عشر مراحل وهذه المدينة اعني سجلماسة متوسطة في الصحرا مسافة ما بينها وبين تلمسان وفاس ومراكش علي حد سوا فمن حيث قصدت اليها من احد هذه البلاد كان ذلك مسافة عشر مراحل
Verba quae hunc sensum produnt: E regione Telemsan media in Sahara sita est Segelmesa, adeo vt inter Telemsan et Fas et Marakasch et vrbem hanc aequalis semper deprehendatur distantia, 10 nimirum stationes complectens (!).

h) l. c. pag. 70.

i) Huc referenda sunt, quae in opere Edrisii p. 106 in fine fere sectionis tertiae tertii Climatis leguntur. *Exponamus* ait Geographus noster, *viam, quae a Mesr,* مصر, *ad Bahnesam,* البهنسا, *ducit; tum ad Segelmesam, ita vt eam per stationes emetiamur. Inuat iter, quod Marabutae,* المرابطون, *anno quingentesimo trigesimo fecerunt, praeoptasse.*

Egredienti itaque e Mesr ad Bahnesam iter 7 dierum consumendum. A Bahnesa ad

Gab Manad, جب مناد, *habebis stationem unam; tum ad diuersorium quoddam* منزلة *stationem vnam; tum stationem vnam per loca inaquosa; tum ad*

Ain

Dara درعة (p. 75) [hod. ad Marocc.] Abulfeda دَرْعَة Hoest درع *Dra;* Leo *Dara k*).

Dara terra, eiusdemque nominis vrbs. Eius descriptionem tribus verbis absoluit Edrisius, nec de ditione quidem ad quam pertineat certi aliquid adferens, videtur tamen ad Segelmesam, propter verba paulo post laudanda, cui etiam ab aliis, teste Abulfeda

Ain Kais, عين قيس, *stationem item vnam; tum ad*
Aiat, عيات, *stationem vnam; tum ad*
Amtales, امطالس, *montem, stationem vnam; tum ad*
Kosnat, قسنات, *iterum habebis stationem vnam; ad*
Kostara flumen, قسطرة, *stationem vnam; ad*
Sarvai, سرواي, *montem, stationem vnam; ad*
Atidit, اتيديت, *desertum 3 habebis stationes. Aquae penuria premeris hoc itinere; ad*
Schabara, شبارة, *lacum, cuius aqua potui apta, stationem vnam; ad*
Nati, باتي, *montem, stationem item vnam.* (*Sionita* vertit *Nati;* litera prima caret punctis diacrit.); *ad*
Samela, ساملا, *stationis vnius internallum; ad*
Sirva, سيروا, *in monte collocatam; stationem vnam; ad*
Metalavat, متالاوت, *desertum, sex stationum spatium complectens, vbi aqua deficit; tum ad*
Nekau, نقاو, *stationem habebis vnam; tum ad*
Saluban, سلوبان, *montem; stationem item vnam; tum ad*
Vegad, وجاد, *montem; stationem vnam; tum ad*
Nadarma (vel Nadroma), ندرمة; *tum ad*
Kazul, قزول, *montem, stationem vnam; tum ad*
Andamar, اندمر, *montem, 3 stationes per loca deserta ac inaquosa; ad*
Selcaja, سلكايا, *2 stationes; ad*
Tamaset, تامست, *stationem habebis vnam; ad*
Segelmesa tandem item vnam stationem. —

Haec autem via difficilis est ita, vt raro eam quis ingrediatur, licet ductore perito comitante omnes difficultates facile possint superari.

k) De hac prouincia vid. Leo p. 602 sq. Marmol. T. III. p. 9 sq. Hoest p. 70.

feda, accenſetur inſigne territorium Darae; ab aliis vero ad Sus *l*). Edriſius noſter, *regiones Sus* oppida multa continere ſcribit. *Dara, urbs muris et foſſis deſtituta; multa oppida ditione continet vicinaque aedificia et arva, culta a mixtis barbarorum turbis, ſita denique ad flumen Segelmeſae inde per ea decurrens. — A terra Dara ad* (terram) *Sus alakſi iter* 4 *dierum m*).

Fluuii huius nomen etiam Abulfeda ſilentio praetermittit; quod de eo habet, hoc eſt, aquas eius in iſtis locis aridis ac deſertis euaneſcere *n*). Edriſius eundem eſſe innuit, qui ab vrbe Segelmeſa ad vrbem hanc Dara excurrit; qui vrbem Segelmeſam alluit, eſt Leone teſtante *Zis* fluuius. Curſus vero huius fluuii eiusmodi eſt, vt vix Dara regionem attingat; praeterea non euaneſcit in deſerto ſed concluditur in lacum. Num alius fluuius, minor forſan, quam qui in mappis ceterisque tabulis deſcribi poſſet, ad Dara excurrit? an errore deceptus Edriſius vrbis Segelmeſae nomen poſuit? (vid. paullo ante not. m) Flumen quod prouinciam Dara alluit, teſte Leone, *Dara* etiam audit.

Agmat (p. 75 et 76) *o*) [hod. ſub dit. Scherifi Maroc. ad prov. Maroc.] (Abulfeda اغمات Leo *Agmettum*. Marmol. *Agmet*).

 Duas

l) pag. 12.

m) Huius vrbis deſcriptionem Cod. Par. ABULFEDAE Magrab complectens, quoque exhibet; ſed exemplar impreſſum diligentius eſt accuratiusque. Lectiones variantes hae ſunt: EDRISI; يحوطها C. P. يحوط. Verba EDRISII inter قري et وبي C. P. ommittit; praeteriit etiam poſt تجلماسة vocabula النازل اليهم; aſt ante السوس addit: بلاد. Lectio تجلماسة, quam adfectam iam in prima libelli huius editione declaraui, MICHAELI etiam ſuſpecta. Vid. paullo poſt et quae dixi, in EICHHORN Bibl. l. c. p. 573.

n) pag. 15.

o) De *Provincia Agmat* loquitur CARDONNE T. III. p. 151. cf. quoque HERBEL. ſ. h. v.

Duas habet Edrisius vrbes hoc nomine insignitas at agnomine, ab incolis depromto, inter se satis distinctas et in vicinio mutuo ad montis Daran radices exstructas, quarum vna vocatur *Agmat Varica* اغمات وريكة altera *Agmat Ailan* ايلان. Ibn al Vardius autoritatem suam Edrisio addit *p*); Abulfeda autem duas huius nominis fuisse in dubium vocauit vncinis, damnationis signo, vti perhibet Reiskius, includens verba sequentia: "Tradunt quidam esse geminam vrbem octo miliaribus distantem, quibus fluuiolus communis sit, vnam appellari Ailan et alteram Agmat Woreikah. Vtramque abundare hortis et palmetis." Licet Abulfeda *q*) eos damnare videatur, qui geminam esse Agmat contendant et quanquam autores recentiores, quantum memini, Agmat Ailan vrbem non memorent, tamen existentiam vix ideo posse negari existimo. Probabilis fit haec sententia ex Edrisii ipsius dicto, iuxta quod ex parte meridionali Marakesch habitant nationes Ailan Barbarae (p. 76). Neque vereor ne quis mihi obiiciat ex gentis nomine Edrisium huius quoque nominis vrbem deriuasse ac quasi effinxisse.

Iam describamus Edrisio duce primam huius nominis vrbem.

Exstructa est, ait, *ad montis Daran radicem septentrionalem in planitie ampla eaque suauissima.* Arabes et Marmolius conspirant cum Edrisio; Leo contra dissentire videtur in montis cuiusdam qui ab Atlante fere principium habeat, dorso aedificatam esse vrbem hanc tradens *r*).

Solum,

p) *Notices &c.* II. 24. اغمات Il y a deux villes de ce nom l'une nommée Agmat اريكة (pro و Edrisii hic est ا) *Arica*, l'autre Agmat ايلان, *Ailan.*

q) pag. 15.

r) Ibn al Vardi l. c. pag. 24. Lobab apud Abulfed. pag. 15. Leo p. 162. Marmol. T. II. p. 66.

Solum, pergit Noſter, *eſt fertiliſſimum* (Gramaye, p. 131) *imprimis oleribus ac uvis feraciſſimum. Circum eam viſcere licet palmeta muro ſepta, hortos olearios frugiferisque arboribus conſitos nemoraque denſiſſima. Situs, inquam, eſt amoeniſſimus totius orbis terrarum, regio circumiecta pulchra et ſuauis, ſolum nullis niſi optimis comparandum, aquae multae ac ſuaues, aeris temperies feliciſſima.* Olim i. e. tempore Edriſii dignam hac laude Agmat fuiſſe omnes, quos inſpeximus, teſtantur autores *s*).

Sed nondum ad finem perducta eſt ampla huius vrbis delineatio. *Aquae*, ait porro, *ab ipſius dextra ac ſiniſtra parte excurrentes, irrigant diu noctuque plateas eius; amniculus nimirum a meridie vrbis ad ſeptentrionem tendens ſecat vrbem. Vario illi vrbi eſt beneficio. Iuxta eum ſcilicet exſtructa vides molas, molendo tritico deſtinatas; idem percurrit vrbem diebus Iouis, Veneris, Sabbathi et die ſolis; ceteris diebus ab vrbe deriuatur ita vt plane illam non alluat, ſed agros eius hortos, ruraque irriget.* — Ex Edriſio deſumta videntur, quae leguntur in *Repoſitorio* etc. Tom. I. p. 434. vel ſaltem ex fonte eodem, ex quo Edriſius hauſit. Flumen quoddam ſubterfluere vrbi, autores quos ad manus habeo omnes affirmant; nemo eorum autem tam fuſe de illo verba fecit. Leo arcanam eius naturam quidem depingit, ſed hoc nihil ad nos. Ex Marmolio diſcimus idem cum vrbe nomen gerere *t*).

s) Ibn al Vardi ſon terroire, ait, eſt très-fertile, additque quae in Edriſio deſunt, ſcilicet: et ſes habitans ſont riches. Abulfed. واغات (leg. اغمات) ذات مياه وفواكه كثيرة, i. habet Agmat multas aquas et fructus horaeos. cf. Leo 163. Marmol. l. c. Gramaye p. 131.

t) Leo p. 163. Marmol. l. c.

Incolae huius vrbis, pergit Edr., *sunt u) Havaritae* (هوارة) *ex familiis barbaris, qui per coniugia et ipsi Barbari facti sunt. Distat denique haec vrbs a Marakesch* 12 *miliaribus.* — Alii autores plus minus numerant *v*).

Ast proh dolor! transiit gloria huius vrbis. Iam Leonis *w*) tempore fuit hominibus desolata. Sequiori quidem tempore restaurata fuit, sed vetus *x*) splendor nunquam rediit.

Huius vrbis delineationem ex Edrisio Codici Parisiensi insertam deprehendi et aliquas lectiones variantes in Bibl. Eichhornii l. c. p. 574 notaui, quae iam repeto. *Edr.* فحص *Cod.* مكان; *Edr.* كثير *Cod.* كثيرة; *Edr.* والاعناب *Cod.* والاعشاب (*herbis*, vel, *pabulis virentibus* pro Edrisii *uvis*). Post وشمالا *Cod.* omittit versiculum integrum. *Edr.* مخدقة *Cod.* محدقة, bene; verba Edrisii, a ومكانها vsque ad طيبة i. e. lineam integram *Cod.* non habet. وفي *Edr.* caret; inter طيبة et عذبة *Edr.* inserit الثري; *Edr.* الما *Cod.* المقام; *Edr.* بالكبير *Cod.* بنكبير; post جنوبها addit *Edr.* فيمر الي ان et voc. sequens sine و offert. Quae nunc Cod. addit, Edrisius typis exscriptus, non habet; sunt haec: وربما جمد بها النهر في الشتا حين يجتاز الاطفال عليه قال وهذا شي عايناه بها غير مره تسمي هذه اغمات وريكه

Fluuium

u) Havaritae, procul dubio descendunt a Havar cuius historiam supra pag. 128 ex Edrisio retulimus. Apud Leonem *Hauaros* audiunt pag. 14.

v) Ibn Said scilicet apud Abulfedam habet p. 15 (in fine descript. Marakesch.) 15 miliaria. Leo l. c. miliaribus plus minus viginti quatuor. Marmolius: huit lieues. Dapper: 8 Meilen von Marocco.

w) p. 265. Marmolius l. c.

x) Gramaye l. c. p. 131.

Fluuium hunc tempore hyemali gelu consistere Leo, arcanam eius naturam depingens, nesciuit. Res tamen ipsa a veritate non abhorret; praesertim cum vrbem Agmat haud procul a monte Atlas aedificatam deprehendimus.

Altera huius nominis vrbs est

Agmat Ailan اغمات ايلان (p. 76) *minor est, at pariter exstructa ad radices montis Duran* (Atlas) *ab oriente nimirum vrbis Agm. Varicae. Spatium quod has vrbes intercedit 6 est miliarium.*

Tribus verbis Ibn al Vardi etiam vrbis huius descriptionem absoluit. Incolas eius esse Iudaeos; vrbem esse magnam, perhibet. Differt ab Edrisio. Sed quae hic repugnantia videntur, forsan non sunt, potuit enim Ibn al Vardii tempore, noua accessione ad hanc vrbem facta, nouis ditari incolis. Ibn al Vardium non penitus differre ab Edrisio, postea compertus sum. Cod. Paris. nimirum (vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 536) eiusdem vrbis descriptionem ex Edrisio, at fusiorem exhibet, quae ita sese habet:
وقال ايضا في كتابه نزهة المشتاق وعلي سته اميال
من اغمات وريكه اغمات ايلان مدينه صغيره في اسفل
جبل دن (درن) وهي من اغمات في جهه المشرق وبها
يسكن يهود تلك البلاد وهي مدينه حسنه كثيره
الخصب كامله النعم وكانت اليهود لا تسكن مدينه
مراكش عن امر اميرها علي ابن يوسف ابن تاشفين
Addit ergo Codex *ad h. l. vrbem esse pulchram; abundare* (*glarea;* sed forsan leg. الخصب) *prouentibus annuis ac gregibus; cultamque esse a Iudaeis, in hac terra degentibus.*

Maracasch مراكش (p. 76) (ex Abulfedae pronuntiandi ratione مَراكش Leo *Maroccum.* Marm. *Maroc.* Hoestius *Marókos* vel *Merakſch.*)

Hoeſtius illi dat lat. ſept. 31 - 37½ et eo loco (praeeuntibus Marmolio et Gramaye) conditam eſſe perhibet quo olim fuerit Bocanum Hemerum (Ptolemaei βοκανὸν ἥμερον pag. 167) Edriſius noſter, qui tantum de vrbe Maracaſch, non autem de regno egit, limites, in quibus finiendis Abulfeda occupatus fuerat, adiicere noluit, ſed ſine praefamine de Conditore et anno, quo condita eſt, verba facit.

Condita fuit ſcilicet *initio anni* 470 (I. C. 1077-78) *a Ioſefo Taſchfini filio* (يوسف بن تاشفين) *y) qui terram, cui ſuperſtructa eſt, ab incolis Agmat magno pretio emerat, ac ſibi et poſteris ſuis vindicauerat.* Ita quidem Edriſius. (Autores, quos inſpeximus omnes, hoc memorabile factum obticent.) Enimuero magnus eſt diſſenſus inter ſcriptores tam circa annum vrbis conditae, quam circa ipſum conditorem. Schehabeddinus *z)* habet annum 475 (I. C. 1082-83), Leo annum 424 (I. C. 1033-34) *a)*, Marmolius (et qui ab eo pendet Hoeſtius) annum 454 (I. C. 1052-53) *b)*, Cardonne 462 (I. C. 1069-70) *c)*, Caſiri teſtante Joſephus anno Heg. 424 prima vrbis fundamenta iecit; perfecit anno Heg. 465 (Chriſti 1072) *d)*, Gramaye adeo ann. Chr. 1024 *e)*.

Idem diſſenſus, licet non tam frequens, ſi de conditore interroges. Arabes omnes a parte Edriſii ſtant.

y) Herbelotus ſub voce *Teſſefin* contendit corruptum hoc eſſe nomen, ac reperiri pro eo in Mſſ. orientalibus Baſchkehin, Taſchkehin, Naſchkehin.

z) Vid. *Notices* T. II. p. 160.

a) p. 149 et p. 153.

b) Marmol. T. II. 56. Hoestius pag. 16 *Abu Teſſin* ابو تاسفين conditoris nomen effert.

c) Tom. II. p. 97.

d) Tom. II. p. 46.

e) pag. 127.

ſtant. Apud Abulfedam enim diſerte vocat Saidi filius vrbis conditorem *Ioſefum filium Taſchfini f)*, Schehabeddinus quoque et Leo Afr. Pro certo quoque hoc habuerunt de Guignes et Cardonne g), Gramaye vero, Dapperus et qui nunquam non cum illo conſentit de la Croix in diuerſum abeunt ſcribentes exſtructam a Joſefo et filio eius Ali *h*). Sed diſſenſus eorum, ſi rem accurate ſumamus, eſt nullus; et in eo ſubſiſtere poſſumus, Joſefum fundamenta ieciſſe vrbis huius. Neque porro Edriſius neque Abulfeda inficiantur ſucceſſores Joſefi bene de vrbis huius amplificatione et pulchritudine meruiſſe, meruit etiam Ali vti ex Hoeſtio *i*) ſatis luculenterque conſtat Fieri quoque potuit, vt Joſefus tot tantisque bellis diſtractus, dum in Hiſpania moraretur, filio ſuo operis inſpectionem demandaret. Reſtant modo Marmolius et qui eum ſequitur Hoeſtius, qui, autoritate Abdelmaleki ducti, patri Joſefi prima adſcribunt fundamenta. Sed fortaſſis licet dicere, patrem apparatum ad vrbem nouam comportaſſe, filium vero diſponendam exſtruendamque vrbem curaſſe. Edriſium tamen (cui, vt audiuimus ceteri omnes adſtipulantur) ſi anteferre malles, haec forſan pro te haberes quod diligentiſſimus et, quae ceteri omnes obticent, minutiſſima adeo vt ſtatim videbimus, narrauerit. Neque tamen putem tam leuiter reiicienda eſſe Abdelmaleki verba,

f) pag. 14. ait Ibn Said: مراكش محدثة بناها يوسف ابن تاشفين, i. e. Mar. vrbs noua, opus Joſefi, filii Taſchfini, et pag. 16. idem ait: كانت كرسي ملك امير المسلمين يوسف ابن تاشفين قبل ان يختط مدينة مراكش, i. e. fuit (Agmat) ſedes regia Emir Moslemine Joſefi, filii Taſchfine, antequam is fundamenta iaceret vrb. Mar. eamque exſtrueret.

g) Vid. not. anteced. et de Guignes l. c. p. 375.

h) Gramaye vid. not. x. Dapperus p. 180. de la Croix T. I. p. 383.

i) p. 16 et 75. Leo p. 149. 150 &c.

verba, praesertim cum apud eundem Marmolium *k*) legamus: "et l'on voit encore écrit en lettres arabesques sur des tables d'Alabastre dans quelques anciens édifices, qu'ils ont esté bastis par la lignée des Lumptunes, sous de regne de *Joseph Abu Teschifien.*" *l*)

Quod ad annum vrbis conditae attinet haud aeque facile diuersae opiniones conciliari posse videntur. Dissensus omnis ex anno 424 Leonis oritur; tollitur leui emendatione admissa, si nimirum pro 424 legas 474; ita vt in duas partes secedant autores quorum, hi Josefum, illi patrem eius conditorem esse perhibent. Sed nihil affirmem.

Ad rem tandem aliquando reuertamur.

Exstructa est in planitie m) in cuius circumferentia nullus conspicitur mons praeter paruum aliquem Angilin n) nomine. Praebuit ille non solum lapides, quibus vtebantur ad aedificanda vrbis palatia, quae inde palatiorum lapidis (داراجر) *nomen reportarunt; imo vero nullis aliis vtebantur in aedificanda vrbe lapidibus, nisi*

k) l. c. pag. 51.

l) Noli putare, quoniam nomen Josefi hic deprehendis legendum esse *Abn* (filium). HOESTIUS enim p. 17 integrum patris nomen, vna cum agnominibus ita excitauit: الامير يوسف ابن ابراهيم بن تاشفنت الحصيري الصنهاجي, i. Emir Josef ben Abraham ben Taschfint Hasiri Senhagensis. (cf. EDRISIUS p. 74. supra p. 128 sq.)

m) Planitiem hanc vocat ABULFEDA vastam desertam terram في ارض صحراويه. HOESTIUS p. 74. pulchre eam depingit, scribens: in einer Ebene, die voll von Oel und Pappelbäumen ist. LEO l. c. in campo spaciosissimo. MARMOL. dans une belle plaine. DE LA CROIX l. c. p. 383. dans une plaine de 50 milles d'étendne &c.

n) SIONITA vertit Aigilin, sed in libro est انجيلن. De colliculo hoc nihil inueni, ni forte, quae CARDONNE T. II. p. 164 habet, huc vocare velis; Abdalmumen belagerte Marocco. Seine Armee lagerte sich an dem westlichen Theile dieser Sadt, *auf einer kleinen Anhöhe.*

nisi hoc ex monte excisit. — Supra iam monuimus, Edrisium nostrum disertissimum esse in descriptione vrbis huius, isque est locus de quo frustra omnes alios autores euolues. Aedificia enim alii laudant iam ad finem perducta atque aedificata.

Aqua, pergit noster, *quae hortis irrigandis inseruit, extrahitur pulchro quodam artificio mathematico, inuento ab Abdalla filio Iunes geometra* (مهندس) *o*). — Procul dubio sub hoc artificio mathematico canales intelligendi sunt, quorum Saidides apud Abulfedam mentionem fecit *p*). *Longitudo vrbis* Edrisio autore *ad miliare; latitudo quoque prope ad miliare accedit;* in quo quidem a filio Saidi, qui ambitum Mar. 7 miliaria esse perhibet, sed suo iure, discedit *q*). Leo nihil definit; hoc tantum ex eius descriptione perlucet, vrbem hanc fuisse maximam ac inauditae magnitudinis *r*); Gramaye vero cum Saidide facit *s*).

Ad tria miliaria t) (perg. Edr.) *a Marak excurrit fluuius Tensift* (تنسيفت Hoest. p. 95. scribit تنسيف *Tensif*) *nomine, non ita magnus quidem, sed perpetuo fluens. Prosilit e fontibus quibusdam quos Daran mons gignit, ea parte, qua Agmat Ailan respicit.* Leo cum Edrisio conspirat *u*). Quod si eum recentiores

o) Frustra huius Geometrae causa HERBELOTUM volutaui, nec in aliorum librorum lectione occurrit; nisi forsan idem, quem ABULFEDA laudat. Vid. descript. Aegypti p. 33.

p) l. c. p. 14. Autor libri: die Staaten &c. p. 502: "Die Wasserleitungen, dadurch das Wasser 40 Meilen weit herbeygebracht wird, sind ein erstaunenswürdiges Werk.

q) HOESTIUS nimirum horae spatio, equo vectus, totum vrbis ambitum emetitus est l. c.

r) l. c. inter alia: domos numerat plusquam centies mille &c.

s) l. c. Ambitus eius, innuit, miliarium duodecim. Vnde hoc depromserit, nescio.

t) LEO l. c. Distat ab hac vrbe Tensiftum flumen *sex fere passuum millibus.*

u) pag. 730.

tiores non e monte Daran ſcatere perhibent, ſed ex monte quodam, qui ab Atlant. originem ſumit, non magnopere tamen ab Edriſio abhorrent *v*). Hoeſtius l. c. magnum fluuium compellat.

Ex parte meridionali Mar. degunt nationes Ailan Barbarae; Loca vero ſuburbana (حولها) *occupant nationes Nafis* (نفيس) *Banu Iadſer* (بنويدفر) *Dacala* (دكالة) *Ragaragae* (رجراجة) *Zudae* (زودة) *Haſcura* (هسكورة) et *Hazargae* (هزرجة) *w*). *Degunt itaque hae nationes ab occidente et oriente Agmat domini Varicae x*). Scilicet antequam Marakaſch aedificaretur, Agmat, tradente Abulſeda, ſedes principis fuit.

Ab

v) Dapper 170. de la Croix T. I. p. 378. Leo l. c.

w) Nationum nomina, quae modo ex Edrisio adſcripſimus, ceteris autoribus vt Leoni, Marmolio aliisque in deſcribendo Marocci regno facem praetulerunt. Diuidunt ſcilicet regnum Marocco in ſeptem regiones, quales ſunt *Hea*, *Suſa*, *Marocco*, *Guzzula*, *Ducala*, *Haſcora*, *Tedles*, Deſcriptioni vnius cuiusque regionis paucis de populo, qui eam incolit praemiſſis. Regio *Dacala* Leonis procul dubio continet habitationes nationum دكالة; idem valet de regione *Haſcora*, quam idem Leo p. 199 delineat.

De ceteris autem nationibus, de quibus Edrisius loquitur, nihil inuenimus praeter, quod Ragragarum natio Leone autore pag. 128 montem ferreum (*Gebel el Hadid* Edris.) incolat. cf. Hoestius p. 74.

x) يسكن بغربي اغمات وشرقيها مصامد وريكة
Verba ſunt Edrisii.

Ceterum, de nominis *Barbara* (Berber, Bärbär) origine diſſerunt Herbelotus ſ. v. *Berber*, Schehabeddin l. c. T. II. p. 152 ſqq. Leo p. 9. Leonem et Marmolium diiudicat autor libri: Die Staaten der Seeräuber p. 3 ſq. Fontes indicant Cardonne et qui eum germanice fecit, Tom. I. pag. 6. not. — Afrikuſch e Hamo filii Noae oriundus pater quoque eſt autore Timim. Barbarorum
افريقش من ولد حام بن نوح بها وافريقش هذا
هو ابو البربر — فالبربر كلهم من ولد حام بن نوح
Barbari itaque (pergit) ab Hamo, Noachi filio, deſcendunt. &c. &c. De origine Barbarorum in regno Maroccano degentium ſententiam quoque in medium profert Hoestius p. 133. cui, vt videtur, Michaelis applaudit. Vid. Michael. Or. Bibl. Tom. XIX. pag. 76 ſqq.

Ab vrbe Mar. ad vrbem *Salam* maritimam habentur stationes nouem, quarum in recensione sequamur Edrisium. Consentit Timim. mst. totidem stationes referens: وبين مدينة سلا هذا ومدينة مراكش المملكة تسع مراحل, i. e. Salam hanc inter et vrbem Marak. regis sedem 9 stationum interuallum. *Statio prima est oppidum*

Tunin تونين (p. 76.) (oppidum) *exstructum in planitie ampla, vbi nulla curuitas aut decliuitas deprehenditur, cuiusque longitudo duarum est stationum. Incolunt id nationes Barbarae scilicet Kezulae* (قزوله) *Lamtae* (لمطه) et *Sedranae y*). *Omnis haec planities referta est planta quadam spinosa z*), *cuius nomen est Sedr* (سدر) *cuiusque fructus vocatur Nabqk* (النبق). Herbelotus sub voc. *Sedr* et *Sadar* praeter rem errat, quum *Sedr* et *Nabak* pro arbore habet, nec inter arborem et fructum distinguit. Abulfadli enim titulo سدر haec habet: Sedr est nomen arboris cuius fructus appellatur nabic. Ebn Aluam, Hispalensis النبق quoquo pro fructu habere videtur *a*). Sedr Edrisii est sylvestris, quae spinis horret plurimis et acutissimis, et vocatur ab eodem Abulfadli *addhal*. Plura vid.

y) Ita SIONITA. In libro est صدرنه, consonans quarta sine puncto. قزوله putare posses esse *Guzzula* LEONIS, prouinciam iterum designans. HOESTII scriptura aduersari videtur, est scilicet كزوله. Sed hoc forsan non tanti momenti est, vt aliquem mouere debeat. *Lamtae* Barbari a Senhagiensibus originem ducunt (vid. supra p. 128).

z) Pro loto arbore habent SHAW Tom. I. pag. 232 &c. Alia docet AURIVILLIUS vid. eius Diss. ex edit. MICHAELIS p. 49 sqq.

a) Vid. CASIRI Bibl. T. I. p. 328 vbi haec: النبق Lotus, species arboris Ziziphi similis, Auctori nostro *Ziziphus ipsa*. — Caeterum, vt obiter hoc moneam, שמיר hebr. ad سدر species non male reuocat CELSIUS in hierobotan. I. p. 187 - 189.

vid. apud Aurivill. *Reperiuntur* (perg. Edr.) *in eadem planitie* (خص) *testudines terrestres, superantes maritimas magnitudine et robore, conchas magnas habentes, e quibus populi huius tractus vasa parant, quibus vtuntur ad pinsendas lauandasque farinas. Ab oppido Tunin ad*

Iabaktin يبقطين (p. 76.) *oppidum, stationem habebis vnam* (statio secunda). De hoc oppido quoque nihil inuenimus. Situs eius ex Edrisio manifestus. *A Iabaktin ad*

Agassic b) (p. 77) *oppidum, stationis interuallum* (stat. tert.); *situm est in extrema planitie*, quam supra (vid. Tunin) Edrisio duce delineauimus. *Hinc ad*

Om Rabia ام ربيع (p. 77) [h. ad regn. Maroc.] *oppidum magnum, stationis itinere dissitum* (stat. quarta). *Om rabia adiacet flumini, quod eodem nomine venit c*), *quodque nauiculis traiicitur. Fluuius iste est rapidus, murmu-*

b) اغفسيك et quattuor lineis interiectis اعفسيق scilicet per Elif, Ain &c. in fine per Kaf. Pro Ain facile poterit Gain rescribi; num autem ك aut ق rectius sit, in incertis habeo.

c) Leo pag. 732. *Ommirabib* effert, fluuium maximum vocat, de scaturigine eius ex Atlante exponit cursum eius prosequitur, donec prope Amazura vrbem mare eum absorbet. De traiectu haec habet: hiberno ac verno tempore transuadari non potest, verum adiacentium locorum incolae merces ac viatores quibusdam ceu rastris vtribusque ad vtramque ripam superimpositis traiiciunt. Hoestius p. 81. pronunciat امم عربيع; p. 95. امارييع; rapidum eum ac praecipitem esse obseruat. Dapperus pag. 173 de fluuio magno *Umarabea* verba facit. Timim. Mit. de fluuio hoc diligenter ita exponit a بين سلا ومراكش وعلي ثلاث مراحل من مراكش نهر عظيم يدعي ام ربيع ينصب من جبال صنهاجة من موضع يدعي وانسيفن يصب في البحر الاعظم, i. e. Salam inter et Marakasch et ad tres stationes ab vrbe Marakesch fluuius est magnus, Om Rabia vocatus, prosiliens ex montibus Senhagae ex fonte, qui vocatur Vansifan. Absorbet eum mare maximum. Cf. Marmol, II, 97. Lempriere hunc fluuium p. 42. 43. *Morbeya* vocat.

murmurans, ſaxaque permulta deuoluit. Abundat oppidum hoc incolis, qui ex variis Barbarorum familiis confluxerunt, quales ſunt familia Rahuna (رهونة); *tum nonnulli ex familiis Tamesna* (تامسنا) *et Zenate* (زناتة). De oppido hoc nihil habeo quod proferre poſſim, at de fluuio ex aliis autoribus, Edriſii deſcriptioni fidem et robur addentibus collecta, infra not. c. expromta ſunt. His interponit Edriſius quae ſequuntur (p. 77): *Familiae Tamesna plures ſunt et in diuerſas abierunt tribus, ſcilicet: Barguata* (برغواطة), *Matmata* (مطماطة), *Banu Saleb* (بنو سلب), *Banu Vaiamaran* (بنو ويعمران), *Rakara* (رتاكة) et nonnulli ex familia *Zenate* vti *Banu Fagaſaſch* (بنو جفش). *Quae quidem familiae omnes gaudent agris, armentis et camelis, ac ſtrenui ſunt equites. Vltima harum gentium habitatio eſt portus Fadalae, ſitus ad oceanum occidentalem, quem inter et fluuium Om Rabia tres numerantur ſtationes d). Ab Om Rabia ad*

Aiciſel ابكيسل (p. 77) *oppidum, item ſtationis interuallum* (ſtatio 5ta). *Eſt vero oppidum pulchrum, multos fontes habens. Ab Aiciſel ad*

Ancale e) (p. 77) *oppidum, habes iterum ſtationem* (ſtatio 6ta). *Oppidum hoc* (obſeruante Edr.) *quoque ſub*

d) Abulfeda p. 11 de praetura Tamesna loquitur, in meridie vrbis Salae ſita, diuite oppidis ſatis ac pratis. Hodie Tamesna pars eſt regni Feſani, in ſeptem partes vel prouincias diuiſi. De Temesna, Feſae regione fuſius agit Leo p. 239; fines accurate ducit, ac de populo huius regionis multa, lectu non indigna, refert. De prouincia *Temeſen* agit Marmolius Tom. II. p. 138 et more Leonis, nonnulla quoque de populis huius tractus deſcriptioni ſuae praeludit; nomina vero ſingularum tribuum, quae modo ex Edrisio adſcripſimus, ab vtrisque ſilentio praetermittuntur. Hoestio autore, p. 83 hodie in 6 prouincias diuiditur Fes regnum, quarum primam Temsna (in mapp. تامسنة) compellat.

e) انكال paulo poſt ſcribitur idem oppidum اتشقال *Atſkal*; quae lectio verior, non habeo dicere.

ſub nomine Dar al Morabetin (دار المرابطين) *f*) *venire ſolet.* Hinc Brunſius occaſionem arripuit locum, qui apud Veteres *Exploratio ad Mercurios* audit, explicandi *g*). Pro nomine proprio acceperim. *Hinc abſoluta ſtatione* (ſtat. 7ma) *peruenis ad*

Macul مكول (p. 77) *oppidum, quod non male cum caſtello comparaueris. Situm eſt ad paludem* (بطيح), *adhaeretque illi deſertum h*), *quod vocatur Charaz* (خراز), *cuius longitudo eſt* 12 *miliarium; aqua omni caret.* Sed neque de oppido hoc, (*Magilla* enim Leonis p. 383 vix conuenit vid. infra v. Magila) neque de deſerto vel planitie quicquam memoriae proditum legimus. *A Macul ad*

Ticſas i) (p. 77) *oppidum, iterum habes ſtationem, ſed paruam* (ſtat. 8va). *Si a Macul ad Ticſas tendis*, (monente Edriſio) *iter per hoc deſertum capiendum erit.*

A Ticſas tandem ad Salam ſtationis interuallum (h. e. ſtatio nona). — Hoeſtius pag. 91 itineris curſum a Maracaſch ad Rabat (a Sala, teſte Leone, vix ſeſquimiliari diſtans) exhibuit. Valde gauiſus eſſem, ſi, quae in ipſius catalogo in via occurrunt loca, cum Noſtri enumeratione conuenirent, ac iis, quae in illa minus nota ac plana ſunt (veluti nomina plurium oppidorum) lucem adferrent; ſed ſpem omnem fefellit euentus, nihil enim inuenimus quod cum Edriſii itinere compararemus praeter flumen Om Rabia. Quidquid igitur ex Hoeſtio haurire potuimus, redit ad comparationem menſurae viarum. Habet nimirum horas 59. — Sed ad rem reuertamur.

Sala

f) Sionita per *habitaculum ſpeculatorum* explicat.

g) Vid. *Handbuch* l. c. p. 155.

h) خنص et خمص ſcribitur; neutrum mihi conſtat.

i) تيكساس et paulo poſt سكيساس (*Seciſas*); vtra ſcriptio verior ſit, non exputo; autores mei tacent.

Sala سلا et pag. 8 inde a Clim. tert. l. 1. سلي (pag. 77. 78) [hod. vrbs regn. Fes.] [Abulfed. سلا Timim. سلي Ptolem. p. 165 σάλα long. 6, 10. lat. 34, 10. Mela pag. 87. *Sala.* Plin. 207. *Sala.* Leo *Sela.* Marmol. *Salè* vel *Célè.* Cardonne (T. II. 97.) et Lempriere *Salee.*] *k)*

Vrbs noua est, teste Edrisio, *ad littus maris extructa* (pag. 79 *ad oras maris salsi sita*). Distinguit idem *Salam nouam inter et antiquam*, id quod Abulfeda (p. 11) non fecit, modo disertius vrbis situm circumscripsit.

Antiqua vrbs (perg Edr.) *priscis temporibus Salah* (سالة) *appellabatur, dissitaque est a maris littore duobus miliaribus, iuxta littus fluminis Asmir* اسمير, *quod attingit modo vrbem nouam, ibique in mare effunditur.*

Crediderim fere vrbem Salah i. e. Edrisii antiquam, eandem esse quam Leo, Hoestius, ceteri separatim ab vrbe Sala sub nomine *Sella* (*Mensale* Marmol.)

k) Timimaei Mst. effert Sali. وسلي هي مدينة علي البحر الاغظم المحيط بنصب نهر عظيم يصب في البحر المذكور i. e. Et Sali vrbs est iuxta mare maximum ambiens, excurrit ad eam fluuius magnus, qui se huic ipso mari immergit. Sed paullo ante Sala سلا pronuntiat. Verba eius: ومن مكناسة الزيتون الي مدينه سلا اربع مراحل ومدينة سلا هذا الي ساحل البحر الاعظم المسمي اقنابس وهي في الجنوب كماذكرنا ينصب اليها نهر يسمي وادي الرمان يصب في البحر الاعظم المذكور, i. e. A Mecnasa oliuis feraci ad vrbem Sala 4 stationum iter. Vrbs Sala sita est ad littus maris maximi *Aknabas* vocati versus meridiem. Excurrit ad eam fluuius Vadi al Raman nomine quem mare maximum absorbet. — Vocem اقنابس non intelligo. Forte leg. القاموس *Oceanus* vel adeo اقيانس *Oceanus*, vbi ad literam versum putem vocabulum graecum, id quod tamen nullibi in Lexicis deprehendi.

Marmol.) describunt. Hoestius quidem *l*) شالة scribit, sed hoc nihil, vt putem, contra hanc sententiam facit; saepius enim eius scriptura ab Edrisii et Abulfedae pronuntiandi ratione differt. Situs perfecte quadrat. "Leone autore enim *m*) oppidulum *Sella* non procul a flumine *Buragrago* (*Asmir* Edrisii vt ex Marmolio patet *n*), a Romanis exstructum ab oceano *duobus miliaribus*, *a Rabato* autem vno tantum miliari dissitum est." (vid. paulo post.)

Edrisii tempore *Salah iam fere fuit deuastata, nihil visu dignum habuit, praeter reliquias aedificiorum firmo-*

l) pag. 82.

m) pag. 253.

n) T. II. p. 141. In textu scilicet est Burregreg, in margine vero: *ou Sala ou Sumir*, quod, nisi me omnia fallunt, cum اسمير Edrisii idem est. Ceterum variant autores, quos contuli fere omnes, in fluuii huius denominatione. Timimaei, vt vidimus, *Vadi al vaman*, eum compellat. Leo pag. 258 haec memoriae prodidit: "*Buragragus* fluuius duas has vrbes (Sela et Rabat) ab inuicem dirimit." De origine eius "ex vno montium ab Atlante procedentium" de eius cursu, et ostio diligentissime idem scribit p. 733. Autor libri *Reise in die barbarischen Staaten* &c. haec habet: Wenn das Meer niedrig ist, hat er (portus scilicet, de quo sermo est) nur anderthalb Fuss Wasser; er ist einem geschlossenen Haven ziemlich ähnlich, und wird durch den Fluss *Buragrab* formirt, der an der einen Seite unter den Stadtmauern hinfliesst. — Apud Hoestium p. 86 haec leguntur: Sala . . . an der nördlichen Seite des Reviers *Bur. rgág*, oder vielleicht richtiger, *Bu Rgába* بوغغابة (غ, g, per *rg* exprimere solet) welches, mit Waldung und Buschwerk angefüllet, bedeutet. Denn auf beyden Seiten des Reviers ist ein Ueberfluss von Busch und Unterwald &c. [Vix audeo coniecturam, nomen, quod Edrisius offert, quoad etymologiam idem esse cum بوغابة Hoestii aliorumque autorum; licet, notante Gieuhar. apud Gol. in Lex. ar. col. 1212. سمرة et سمر nec non Pl. اسمر nomen sit arboris; (sc. spina Aegyptia) vnde اسمير diminut. eodem teste descendat.] Autor tandem libri: *Die Staaten der Seeräuber* ita scribit: Salla liegt am Ufer des Flusses *Gerou*, der von den Gebürgen Zaovia zusammenläuft, und sie in zween Arme vertheilet &c. Adde his Dapperum, qui tamen, vt solet, Leonem et Marmolium sequitur. Lempriere tandem pag. 33 sq. multa ac lectu haud indigna de fluuio hoc retulit; nomen eius vero silentio praetermisit.

firmorum ac templorum altorum; tamen multa adhuc praeter ruinas extare aedificia idem monet *o*).

Nunc ad defcriptionem nouae vrbis (cuius fuburbium Leo et recentiores Rabat vocant, et cuius conditorem Manforem Marocci regem ferunt *p*) fe accingit Edrifius. *Noua Sala, quae, vti iam fupra monftrauimus, ad maris oras eft appofita, ex parte, qua mare vergit, adeo eft inacceffa, vt nemo nautarum ad illam poffit pertingere. Vrbs eft pulchra ac prouentu abundans; terra glareofa.* Quod ad pulchritudinem attinet, vnum vel alterum inuenimus, quod Edrifii affertum comprobat. Leo fitum vrbis huius laude excipit *q*); Marmolius celebrat ftructuram aedium, murorum et addit *r*): "Les places et les ruës bien alignées, font affez voir le bel ordre qui y eftoit."

Abundantiam ab Edrifio decantatam Geographus Perfa *s*) eo reftringit, vt folam oryzam prouenire contendat. Leo magis cum Edrifio confpirat, linum, xilinum, buxi arbores etc. collaudans *t*). Terram, denique, arenofam effe, omnes, vno ore contendunt *u*).

Nauibus, pergit Nofter, *ibi, locus tutus eft nullus; aduectae fcilicet vrbem verfus, in mari anchoras non foluunt ob nimiam portus nuditatem; itaque flumen Afmir petunt.*

o) Ita nimirum intelligo EDRISII verba: ويتصل بحرابها عمارت متصله. SIONITA fere ita: Adhaerentque ruinis ipfius aedificia non rara.

p) LEO pag. 242. MARMOL. Tom. II. pag. 141. HOESTIUS pag. 82. ربط الفتوح fcribit &c.

q) p. 258. Sita autem eft, inquit, in litore oceani *loco amoenissimo &c.*

r) Tom. III. p. 148.

s) Apud HERBELOTUM fub voce Sala.

t) pag. 260.

u) GEOGR. PERSA l. c. ABULFEDA l. c.

petunt. Priusquam autem contingat os fluminis ingredi, minitantur breuia carinis interitum; anfractusque porro flexuosos nemo, nisi peritus nauta, ac loci non ignarus, transuadere potest ac superare, ideoque talem ductorem vt sibi deligant nautae, (peregrini) *pernecessarium habetur.* Ita quidem Edrisius. Nemo autorum qui ad manus mihi sunt huius rei mentionem facit; solus Marmolius l. c. portum, paruum quidem, at bonum, ad ostium fluminis habere ait. Abulfeda hoc tantum monet, fluuium hunc esse magnum, et in eum adscendere fluxus maris. Ait nimirum p. 11. نهرها كبير يصعد فيه المد. Leo quidem ideo excitari posset (vid. p. 250), quod in fluminis gurgite rupem esse dicat; sed ad nauigationem rem applicare noluit. Recentiores autem, Edrisio fere consentiunt eumque vera docuisse quodammodo comprobant *v*).

Causa denique (vt ad finem rem perducamus) cur Leonis *Sellam*, Marmolii *Mensale* et Hoestii شالة pro vrbe veteri; Sala et Sele eorundum vero pro noua vrbe Edrisii habeo, haec est, quod si Mansor Rabat vrbem (quam autor libri die Staaten der Seeräuber etc. falso *Raval* compellat) aedificauerit, Edrisium de ea rescire nihil potuisse existimo. Obiit enim Mansor

v) HOEST p. 82. . . . eine kleine Batterie, wo man öfters an das Land gehen kann, *wenn die Brandung bey dem Reviere zu unruhig ist.* — Autor libri *Reise in den barbarischen Staaten &c.* p. 15 de portu Salae haec habet: Wir mussten die Flut erwarten, um in den Hafen einlaufen zu können, welcher nicht so tief ist, dass man bey niedrigem Wasser hineinlegen kann. Wenn das Meer niedrig ist, hat er nur . . . vid. paullo ante not. Er wird durch Felsen und Thürme, auf welchen immer einige Schildwachen stehen, bedeckt. — LEMPRIERE p. 34 sq. haec narrat: Der letzt verstorbene Kaiser, Sidi Mahomet . . . endigte ihre Räubereyen völlig durch die Erklärung, er sey mit ganz Europa in Frieden. Seit dieser Zeit hat die Mündung des Flusses sich allmählig so mit dem von der See hineingespühlten Sande angefüllt, dass die Bewohner der Stadt . . . dadurch ausser Stand gesetzt seyn würden, ihre Seeräubereyen wieder so weit zu treiben, wie ehemals.

Manfor tefte Hoeftio pag. 21 anno 1199; regnum fufcepit 1184. —

Obferuationem criticam vt addam, reftat; in Cod. nimirum Parif. (vid. Eichhorn l. c. p. 561) vrbis huius defcriptionem exhibetur, concifior vero, quam quae in ipfo libro abbreuiato occurrit. Exhibet Impreffum eam Clim. III. fect. 1. pag. inde a Climatis initio nona. Lectiones variantes haec: *Edr.* ضغة *Cod.* pro more صغه. Poft من جهته omittit Codex verficulos quatuor, ad voces autem لان في et quae fequuntur, cum Edrifio iterum facit. *Edr.* ويروش تنكسر *Cod.* وغيرها ينكسر. Quae poft vocabula عليها المراكب addit *Codex*, nempe وهم تقييده الحدثيه اتها مدينتان. editio typis excufa iis quidem caret, fed in defcriptione tamen, paullo ante exhibita, continentur.

Defcripta vrbe Sala more fueto locorum diftantias perfequitur Edrifius. *Ab vrbe Sala*, ait, *ad*

Tair طير (p. 78) *infulam, funt, iuxta mare procedenti,* 12 *miliaria.* Hanc infulam non noui. Ex Edrifii affertis fola diftantia ab vrbe Sala, caeterum parum certi emergit. Infra, vbi Infulas defcribemus, fermo nobis erit de infula volucrum, *Raka* nomine, quae ab Ibn al Vardio ex verfione de Guignes vocatur *l'Isle de Thouïour*, quod parum differt ab Edrifii Tair; quae vero, num eadem fit, non habeo dicere. Hoeftii mappa ad hunc locum infulam offert; forte conuenit. Pergit Edrifius: *hinc, fed cum flexu ad meridiem, perges ad*

Fadala فضالة (pag. 78) [hod. ad regn. Fes] *portum, item habebis* 12 *miliaria. Situs huius portus eft* (p. 77) *iuxta oceanum atlanticum; tribus ftationibus a flumine Om Rabia diftat; eftque ibi vltima habitatio nationum Tamesne, de quibus fupra* pag. 161 *egimus.*

Situs ex Edrisio manifestus. Apud Hoestium occurrit فدالة (in mappa Fedále); verum ne pro portu eodem habeatur, pronuntiandi ratio dissuadere videtur. Fieri tamen potest, vt nomen ex hodierno scripturae Mauris vsitatae genere, charactere licet diuersum, vnum tamen idemque esset cum nostro فضالة *w*). *Ab hoc portu ad*

Anfa, انفا, (pag. 78) [hod. ad regn. Fes] *portum*, 40 *miliarium interuallum. Hic portus frequens est*. Pertinet secundum Abulfedam ad praeturam Tamesne; inter alia eius emporia, refert Abulfeda p. 11 est vrbs Anfa dicta, celebris in litore maris. Leo, Marmolius, alii, Anfa, vel Anafe, Temesna oppidum, clarum olim, viuis coloribus depingunt. Distat Leone autore a *Rabato*, occidentem versus 40 passuum milib. *x*) Marmolius nomen eius *Anfa* vel *Anafe*, vel *Abça* esse contendit. Cod. Paris. pro انفا exhibet ابكا *Abka*, nomen, quod iam alia occasione *y*) cum Marmolii Abça, nescio tamen an pleno iure, contuli. Forte vitium librarii. Hoestius *z*) oppidum hoc *Darbeida* دار بعيدة compellare videtur; iam si *Darbeida* cum *Anfa* idem sit locus, apud

w) Verba Hoestii p. 81. فدالة eine kleine Insel und ein schlechter Hafen. Dapper p. 210 nihil nisi nomen *Fedale* habet. Et Lempriere p. 41 de loco *Fedale* verba facit; nisi vero assumi licet, Scherifum Sidi Mahomet eum reaedificasse, cum Edrisii *Fadala* vix comparari potest.

x) Vid. Leo p. 243. Marmol. Tom. II. p. 139. Dapper p. 210. Gramaye p. 171.

y) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 561.

z) Hoestius p. 81. ita scribit: *Darbeida*, auf den Landcharten *Anafe* genannt (in mappa eius legitur: *Darbeida* olim *Anafe*) besteht aus Ueberbleibseln von einer ziemlich grofsen Stadt (sub 33° 32′) die, wie die Mauren sagen der Ameisen wegen vor kurzem verlassen worden ist. Autore vero Lempriere (modo idem sit locus) hominibus iterum culta est.

apud Lempriere *a*) etiam eius frequens fit mentio. Occurrit quidem paullo post et in Edrisii huius tractus locorum descriptione sinus, *Beida* vocatus; sed et scriptura, بيضا nimirum, et ipsa loci delineatio impedire videntur, quo minus cum *Darbeida* Hoestii et Lempriere comparetur. Pergit Noster: *ab hoc portu ad*

Mazigan مازيغن (pag. 78) *portum, via recta habes* 65 *miliaria.* Paullo post Mazigan *promontorium* esse, perhibet. *A promontorio Mazigan ad Asafi via recta habes* 85 *miliaria; sinuosa vero* 130. Est forsan Marmolii *Mazagan?* locorum saltem distantia non aduersatur *b*). Forte etiam conuenit Hoestii بريجه, vel, vt ipse scribit *Berisgia c*). *A Mazigan ad*

Baida بيضا (pag. 78) *sinum* (جون; Sionita *continentem* reddit) 30 *miliaria d*). *Hinc ad*

Gait غيط (pag. 78) *portum ac sinum* (جون) *alium*, 50 *miliaria e*). *Totidem a Gait ad*

a) Lempriere, de vrbe *Dar Beida*, quam in itinere a Sala ad Magadore obuiam habuit, p. 38; de portu eius autem p. 41 loquitur.

b) Marmol T. II. p. 95. Dapper p. 188 ad ripam Om Rabia situm esse perhibet. Vrbem *Mazagan* quoque memorat Lempriere p. 44. Souza p. 114 memorat vrbem Maçagaõ vel Mazagaõ, et vt locum Regni Maroccani describit; multum tamen eius pronuntiandi ratio ab Edrisiana differt: habet nimirum ماءصخن *Maçoehon;* praça en Africa no Reino de Marrocos, Provincia de Ducála. Significa agua morna, ou quente. Compoem-se de ماء a agua e de صخن quente.

c) Hoest p. 80. *Berisgia* بريجه von den Europäern *Masagan* genannt, gehört den Portugiesen &c. Die Lage soll unterm 32° 52′ nahe bey der See seyn. Cf. idem p. 98 et Tab. X.

d) Fere putauerim exaratum esse البيصنا *Beisana;* verum nihil certi habeo. Vid. paullo ante v. *Anfa.*

e) In via ab vrbe parua *Asfi* ad *Azamur* obuiam habuit Hoestius p. 97 غيت *Rgit* (Hoestius غ per Rg exprimere solet) ein fliessendes Wasser in einer Gegend, Kráker Uled Aisa genannt. Vix conuenire putem; scripturae diuersitatem leuem tamen non curo.

Asafi اسفي (p. 78) [hod. ad Maroc.] [Abulfeda أَسْفِي (*Asafi*), Leo *Azafi*, Marmol. *Safiie*, Cardonne (T. II. p. 97) *Sefi*. Lusitanis, *Cafy* vel Cafim.]

Fuit quondam portus Asafi vltimus, quem naues petebant; nunc vero praetergrediuntur illum plusquam cursibus quatuor.

Quos inspeximus autores multo sunt Edrisio diligentiores, nullus tamen ea, quae noster, tradit *f*). A portu *Asafi* (اسفي enim lego; in libro est انفي *Anfi*) duplex instituit iter Edrisius noster vnum ad

Gebel el hadid جبل الحديد (pag. 78) [hod. ad regn. Maroc.] (mendose ibidem occurrit جبل الجديد; Leo: *Mons ferreus*) *promontorium, est iter* 60 *miliarium; hinc ad portum Gait profectus, habes* 50 *miliaria.* — Nomen procul dubio inde reportauit, quod olim ferrum, in vsus incolarum, suppeditaret *g*). Quo minus partem Atlantis esse credas, Leo et Hoest. vetant, quorum primus de situ eius disertius exponit *h*). *A portu Asafi porro ad*

Maset ماست (p. 78) *portum, situm in extremitate sinus* (في طرف الجون) 150 *miliarium iter.*

Fas فاس (p. 78) *i*) [hod. vrbs prim. regn. Fes] (Abulfeda فاس) Bakui (l. c. p. 414) dat ei 18-5 long.

f) Plura cupientibus suppeditabunt: Abulfeda p. 10. Leo p. 180 sqq. Marmol. p. 78 sqq. Herbelot. s. v. *Asafi*. Dapper p. 189. Hoest. p. 79. Souza p. 88 qui ita habet: Praça no Reino de Matrocos, Provincia de Ducala sobre o Oceano Atlantico. Foi sugeita á Coroa de Portugal &c. Adde his Lempriere p. 45. &c.

g) Hoestius p. 74.

h) Leo p. 128. cf. Marmol. II. 27. Shaw p. 97.

i) Masudi (l. c. Tom. I. p. 54.) de ambitu huius vrbis dominii ita scribit: L'étendue du pays de Phès, appartenant à Mountaser quatre cents parasanges sur quatre-vingts.

long. 32 - 5 lat. Herbel. (f. h. v.) 18 long. 32 - 3 lat. Sept.

Deriuationem nominis Fas فاس, quae in aliis scriptoribus non sine molestia legitur, prudenter Noster omisit *k*), pariter de autore vrbis quoque tacet *l*). Breuem vrbis huius descriptionem his verbis componit.

Ab vrbe Sala distat Fas 4 *stationibus.* Koustrup apud Hoest. p. 99 distantiam inter Sala et Fes ad hor. 30 ponit. Pulchre consentit. *Est vrbs gemina, fluuio magno, e fontibus Senhagae oriundo, distincta, quarum vna, ea scilicet quae septentrionem vergit Karubin* قروبين *vocatur, altera vero, quae ad partem meridionalem sita est, nomen gerit Andalos* اندلس.

Pulchre cum Edrisio in eo conspirant Abulfeda, Bakui, Geographus Persa, Leo etc. vt vrbem geminam esse asserant *m*). Ex Sionitae versione facile tibi persuadere possis, vrbes Karubin et Andalos esse a Fasa vrbe diuersas; sed secus esse vna cum textu originali Ibn al Vardi et Schehabeddini satis declarant *n*).

Ad

k) Ibn Said apud Abulfedam p. 14 nomen deriuat a securi, inuenta iactis vrbis fundamentis; alii ab auro, eadem occasione reperto; alii tandem, qui, si quid video, proxime ad rem accedebant, a flumine quod idem nomen gerit.

l) Vid. *Notices* &c. Tom. II. p. 159. vbi verba Schehabeddinii Fesae nati, qui ante omnes audiri mereretur, leguntur. cf. Leo &c.

m) Abulfeda p. 14. Bakui l. c. Geogr. Persa apud Herbel. f. v. *Fez.* Hoest p. 83. vid. et not. k.

n) Ibn al Vardi vnam harum vrbium vocat *Andalous*, alteram *Converunas.* Vltimum vocabulum, litteris Arabicis expressum, esset forte قروكس. Facile est ad animaduertendum librarii lapsum, vel ex parte Mss. Ibn al Vardii, vel ex parte Impressi hic irrepsisse, cuius tamen culpam, collatis Schehabeddini assertis, vix Impresso tribueris. Ait illi l. c. Edriss, ben Edriss, qui batit la ville de Fes en jeta les fondemens en l'an 193, et l'année suivant il com-

Ad flumen (pergit) *quando intrat urbem multas constructas vides molas, quibus unicuique sine mercede triticum* (frumentum) *suum molere licet* o). — Fluminis nomen et Edrisius et Ibn al Vardi obticent. Bakui vocat illud *Mafrousin*, Paulus Jovius (apud Dapper p. 204) *Rhasalme.* Apud Leonem legimus flumen hocce in *Subu* fluuium se exonerare *p*). Abulfeda situm fontium quodammodo docet, scribens: Fluuius eius dimidio fere die oritur vltra Fasam, quam progressus per prata ac flores intrat *q*).

Num

commence a faire jeter les fondemens de l'autre partie de cette ville, qui porte le nom de *Alkarohbin*, et qui eſt ſeparée de la premiere par le fleuve, ſur lequel la ville eſt batie. Audiri quoque meretur Abu Obeid (vid. Casiri Bibl. p. 3) cuius verba ita ſe habent: أما مدينة فاس مدينتان مسورتان وبينهما انهار اي فاس في عدوة الاندلس التي اسست في سنة ثلاث وتسعين ومائة والتي في عدوة القرويين i. e. Feſſa duplex eſt, vtraque muris cincta, magno flumine interfluente; altera Hiſpaniae contermina, anno Egirae 193 condita; altera Caruanenſibus confinis (*borealis* illa, haec *auſtralis*). Ita Casiri hunc locum vertit. Quomodo autor vrbis Faſae partem aliquam Hiſpaniae conterminam dicere potuerit, non bene video. Verterim ego: *altera, Andalos vocata, anno Heg.* 193 (Chr. 808) *condita fuit; altera Karubin appellatur.*

o) Inprimis videantur de molis: Leo Afr. qui per totam ſectionem de molis loquitur. Ibn Said ceterique auctores numerum molarum, quem Edrisius definire noluit, vel augent vel exactius exponunt. Ibn Said apud Abulf. (l. c.) intra vrbem ſexcentos (ستمائة) fere lapides molares eſſe affirmat. Autor libri: *Die Staaten d. S.* &c. p. 497 haec habet: Der Fluſs zu Altfez theilet ſich in 6 Arme, durch welche alle Häuſer in der Stadt Waſſer bekommen, von welchen auch 366 Mühlen getrieben und eben ſo viele Bäder mit Waſſer verſehen werden &c. Timim. Mſt. 300. (ثلثمائة) habet. Geogr. Pers. . . . elle a une rivière, qui coule de long de ſes murailles, laquelle fait moudre ſoixante moulins, tradit. Subcreſcit numerus molarum Leonem ſi audis, adeo vt, inquit, molarum aliquot millia hic inuenias, &c. De numero diſſentientes non conciliabo; ſufficiat illuſtraſſe Edrisii vocabulum كثيرة (multas molas).

p) pag. 734.

q) pag. 14.

Num singularis haec indulgentia (de molendo tritico nulla mercede soluta loquor) vnquam reuera concessa fuerit, nequeo dicere. Leo quidem de molis publicis loquitur, sed eo consilio, vt iis opponat, quas homines priuati exstruxerint. Forsan Edrisii verba ita interpretanda sunt, vt non numos soluerent molentes, sed aliquam partem frumenti.

Pluribus adhuc de vrbe hac egerunt Bakui, Abulfeda, Leo, Hoestius etc., sed ad nos nihil attinet. Locuples imprimis Mst. Timim. est, sed moles libelli nostri non fert, vt plura adscribamus. — Restat vt Edrisii morem sequuti locorum distantias in medium proferamus. *Ab hac vrbe nostra ad Segelmesam interuallum* 13 *stationum.* [Abulfeda in notis marginalibus (p. 3) differt. Ait scilicet Fasam esse sitam in medio vrbium occidentis (Mauritan), nam omnes ab ea pariter *decem diebus* distare.] *Obuiam habet, qui iter hoc suscipit, loca Safraue; Kalat Mahedi; Tadela, Dai, tribum Safar. Via ergo a Fes ad Segelmesam secat meridiem versus montem magnum.* — Montem, Daran vel Atlantem esse, non est dubium. Forsan κατ' ἐξοχὴν apud Arabes interdum audit Daran الجبل الكبير *mons magnus?* — Primus ergo locus est

Safraue صفروي (p. 78) [Leo, *Soffroi*, Marmol, *Soffroy*, hod. ad regn. Fes] *vrbs parua, at bene habitata, ab vrbe Fas stationis interuallo distans;* secundum Leonem autem r) meridiem versus plus minusue 15 miliar. eadem fere via, quae in Numidiam ducit.

Kalat Mahedi قلعة مهدي (p. 78) (vel arx Mahedi), *distat ab vrbe Fas duabus stationibus.* Arx huius nominis apud Abulfedam s) occurrit, ea scilicet, quae Abdel Mumen ante Salam a ripa meridionali

r) pag. 473. MARMOL. *Soffroy* pronuntiat p. 301. Tom. II.

s) pag. 11.

nali super fluuio atquè oceano atlantico exstruxit; sed cum ea, de qua hic sermo, comparari nullo modo potest.

Tadela تادلة (p. 78) [hod. prov. regn. Maroc.] (Abulfeda تادلا Leo *Tedles*, Marmol. *Tedla*). Miror sane Edrisium de vrbe Tadela nil nisi nomen tradidisse. Abulfedae est metropolis montium Sanhagae laudat idem insignem eius praeturam *t*). Leo *u*) Marmolius *v*) et qui hos sequuntur sub nominibus, quae ex illis adscripsimus prouinciam Regni Maroccani describunt. Hoestius (pag. 81) descriptionem huius prouinciae tribus verbis absoluit.

Dai داي (p. 78) nomen apud Edrisium inuenimus praetereaque nihil. *Iahia Edrisita* vrbi et agro *Dai* (داي) praeerat, vti ex Abulfeda scimus *w*).

Tribus Safar شعب صفار (p. 78) procul dubio pertinet ad hanc tribum vrbs, quam supra memorauimus Safraue. Reuertitur Edrisius ad vrbem *Fas*. *Interuallum* 40 *miliarium x*) *ait esse Fas inter et*

Mecnasa مكناسة (p. 78). [hod. ad Fes sed. Imp.] Iacuti efferi iubet مُكْناسة Hoestius pronuntiat مكناس Leo *Mecnasa*, Marmol. ac plerique recentiorum *Mequinez:* Ptolem. (annuent. Marmol. et Hoest.) σίλδα. (pag. 166.)

Mecnasa

t) pag. 18.

u) pag. 218.

v) 127. DAPPER 191.

w) Vid. *Annales Moslem.* Tom. II. p. 152.

x) LEO p. 267. distare a Fasa, ait, *36 miliaribus.* HOEST. pag. 85: *eine kleine Tagereise*, et pag. 99. Man rechnet *10 Stunden.* DAPPERUS p. 203 ait: *12 spanische Meilen* von Fez. TIMIM. Mst. ad *iustum diei iter* distantiam ponit. ومن مدينة فاس الي مدينة مكناسة الزيتون بيوم تام

Mecnasa sunt plures vrbes sitae in via quae Salam ducit y). Iter quod ducit ad ipsas est a Fas ad (Magil. fl. Senat, planit. Nachle hinc Mecnas.).

Magila مغيلة (p. 78) *vrbem.* Praeter nomen Edrisius nihil dedit. Est forsan *Magilla* Leonis et Marmolii *Maguila? z)* Arx Magila مغيلة occurrit apud Abulfed. Annal. Moslem. T. II. p. 594.

Senat سنات (p. 78) *flumen.* Vbi vrbem Mecnasam describit Leo, ita exponit: Huic vicinus est angustus quidam fluuius. Nomen eius obticet. Num idem sit non liquet. Aliud flumen memorat Timim. Mst.
وبين مكناسة وسلا نهر يدعي بهت ينصب الي البحر الاعظم, i. e.

y) ومكناسة مداين عدة et Mecnasa sunt multae vrbes, ita esse interpretandum opinor. Abulfedam vero si audiueris forte scrupulum tibi iniectum sentias. "Prope Fasam, ait pag. 3 in eius septentrione est vrbs Mecnasa . . . vrbs celebris magnitudine oliuarum. Sunt proprie مدينتان *duae vrbes,* super scopulo albo tantum distantes, quantum equus vno impetu currere potest &c. Sed vocabulum عدة nostram versionem tueri videtur; ita vt vix ab animo impetres, vt vertas: constat duabus vrbibus celebrioribus. Paulo post etiam occurrit ومن بلاد مكناسا. Forsan tribum *Mecnasa* (vid. Leo p. 16) respiciunt haec verba. Hoc saltem ex Leone apparet a Mecnasitis vrbem Mecnasam conditam fuisse. Vid. pag. 267, vbi copiosam huius vrbis descriptionem deprehendes. Adde Marmol. T. II. p. 153 et autorem libri: Die Staaten der Seeräuber qui p. 496, inter alia haec habet: Mequinez liegt ohngefähr 12 grosse Meilen abendwärts von Fez und 2 Meilen morgenwärts von Salle. Es hat diese Stadt etwa 2 bis 3 engl. Meilen im Umfange; sie ist mit Wall und Mauren von ordinairer Beschaffenheit umgeben, *und wird vermittelst einer Strasse von der Stadt der Schwarzen unterschieden welche den Namen von den Truppen des Königs hat &c.* Sed haec ad nostra tempora videntur. Jacuti Mst. de vrbe hac ita refert:
مدينة بالمغرب في بلد البربر علي ساحل البحر بينها وبين مراكش اربعة عشر منزلا نحو المغرب وتعرف بمكناسة الزيتون, i. e. Vrbs in occidente sub themate Barbarorum, sita ad oras maris, Mecnasa inter et Marakatch occidentem versus 14 habes stationes. Insignis est Mecnasa ob oliuas.

z) pag. 383.

i. e. Mecnaſam inter et Salam fluuius excurrit *Iahtan* vocatus, quem mare maximum abſorbet. Forſan Iahtan fluuius eſt, quem in animo habuit Leo.

Nachle فحص النخلة (p. 78) *planities.* — Diſtantiam Mecnaſam inter Faſam Timim. Mſt. notat: ومن مدينة فاس الي مدينة مكناسة الزيتون يوم تام, i. e. et ab vrbe Fas ad vrbem Mecnaſa, oliuis feracem, iuſtus dies. Num Edriſius hanc eandem diſtantiam reſciuerit, me quidem fugit.

Kasr Abd el Carim قصر عبد الكريم (p. 79) [ter ita ſcriptum occurrit, ſemel &c. قصر ابن عبد Kasr Abn Abd el Carim. Abulfeda قصر عبد الكريم forte Leonis et Marmolii *Caſur el Cabir* et Hoeſtii (p. 88) القصر *Alkaſſer?*] *A regione Mecnaſa ex parte occidentali ad hanc vrbem iter 3 ſtationum. Vrbs eſt parua et a populo Senhagitarum culta; ſita ad fluuium Vlcos* [اولكس] *qui inde meridiem verſus excurrit. A mari remota eſt tribus fere miliaribus* (p. 150 ait: *non longe diſſita eſt a mari*). — Prius quam vrbs haec exſtructa ſit, teſte Abulfeda *a*), vrbs primaria huius tractus Bosra fuit. Flouii nomen idem ſilentio praetermittit, ſed commoda, quae vrbi praebet, enumerat. Leo eundem fluuium Luccus compellat *b*). *A Kasr abd el Karim* (vel Kasr Cetama, كتامه, vt vulgo audit) *ad Salam duae habentur ſtationes, ſcilicet a Kasr ad*

Maamura معموره (p. 79) [hod. ad regn. Fes] (Leo, *Mahmora;* Marmolius, *Mamore;* Dapper, *Maa-*

a) pag. 12.

b) LEO p. 735. cf. MARMOL. T. II. p. 208 ſq. LEMPRIERE de oſtio eius pag. 16. haec fere habet: Ehe wir in die Stadt (Larache) kommen konnten, wurden wir über den Fluſs Lukkos geſetzt, der hier etwa eine halbe Meile breit iſt, und nach vielen angenehmen Windungen bey Larache ins Meer fällt. De oppido vero Alkaſſar vid. HOEST. l. c. Die Staaten &c. p. 502. &c.

Maamore; Hoest. *Mehedia;* Lempriere, *Mamora*); *hinc ad Salam.* Probe; et Lempriere relicta Mamore ad vrbem Salee peruenit. Nihil de loco hoc ex Edrisio nisi nomen patet; plura suppeditabunt autores laudati *c*).

Sebta سبتة [hod. ad regn. Fes]. (Abulfeda effert سبتة, *Sobta*, secundum Impr. *Sabta*, sec. Cod. Par. *d*) Leo, *Septa;* Marmol. et Hoest. *Ceute;* Procop. d. b. Vand. L. 2. *Arx Septensis.* Niebuhr Itinerar. Tom. I. Tab. I. huius vrbis prospectum, quem vocant, offert.) *Ab vrbe Fas ad vrbem Sebtam a septentrione maris Zokak* (supra pag. 7) *adpositam, habebis 7 stationes e*). *Sita est* (pag. 149) *e regione insulae Chadra* (id bis occurrit), *vbi fretum intercedens in*

c) Leone autore circiter 12 miliar. a Sala distat. cf. Marmol. T. II. p. 149. Dapper p. 203. Hoest. p. 87. Lempriere p. 32.

d) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 567.

e) Aliter Abulfeda p. 14. sed vide si placet, quae notaui in Eichhorn Bibl. l. c. p. 570. Vrbem hanc Edrisius h. l. (i. e. p. 79) obiter tantum attingit; in descriptione Climatis quarti prima sectione plura de ea memorat nec non de locis illi vicinis. Instituti nostri ratio postulat, vt, quae ibi non solum de vrbe hac, sed et de locis ceteris occurrunt, huc inseramus, eo potissimum consilio, vt Edrisii verbis, supra p. 123 excitatis, satisfaciamus. Aliud adhuc inde emergit emolumentum, quod quamcunque etiam mappam ad manus habeas, iter fiat tibi expeditius eam sequendo. — Ceterum obseruandum est, loca, quae in hac parte prima Climatis quarti occurrunt, plurima in Climatis tertii prima parte iam notata esse, adeo, vt facilis sit inter ea comparatio. Loca autem, quae p. 149 vers. lat. recenset, haec sunt: *Tangia*, *Sebta*, *Tocrur*, *Bades*, *Mesemma*, *Melilla*, *Hanin* l. *Honein*, *Bani Vasar*, *Vahran* et *Mostaganin.* Mostaganin putem legendum esse; licet impressum sit مستغاثم *Mostagatsam.* Ceterum quid hic *Tocrur?* scriptum est تكرور. Supra p. 32 adfuit Tocrur ita exaratum, sed quid ad nos? Fieri quidem posset, vt vrbs vel oppidum eiusdem nominis etiam in hac regione existeret; in sequentibus autem non occurrit; quare coniecerim legendum esse pro تكرور vel تطاون *Tattaun;* vel, quod magis placet, بوزكور *Iuzacur.*

in latitud. 18 *miliar. extenditur; habetque a septentrione mare Zokak et a meridie mare Basul* (supra pag. 7). *Basul*, بسول, *portus pulcher, nauibus ad anchoram stantibus opportunus et ab omni vento tutus. Sebta nomen inde accepit, quoniam est insula* (peninsulam puta; carent enim Arabes voce peninsulae) *resecta*, i. e. *omni ex parte mari circumsepta, excepto latere occidentali; imo res eo redit, vt parum absit, quin ambo maria se tangant inuicem, quippe haud maiore interuallo diremta, nisi quantum sagitta iacta conficit.* —

Ita quidem Edrisius. Quod ad situm vrbis huius attinet, vix opus est vt ad eum comprobandum ad authoritatem Abulfedae, Leonis aliorum prouocemus *f*), hoc potius monendum videtur Edrisium, rarius alioquin Etymologia vsum, hunc locum tamen acute ex rationibus etymologicis expediisse. Conferenda enim est radix سبت *secuit, resecuit;* firmiore certo fundamento etymologia Edrisiana nititur quam quae a septem montibus nomen deriuat; licet et haec deriuatio non omnino respuenda *g*) Hoestius סבתה Genes. X, 7. obuiam, conferre vult cum سبتة *h*); equidem malim a parte Edrisii stare. Sed reuertamur.

Superstructa est vrbs Sebta, pergit Edrisius, *septem collibus i*) *inuicem coniunctis, et protenditur in longitudinem*

f) Vid. tamen Abulfeda p. 13. Leo p. 410 qui ita: Septa, quae Latinis ciuitas, Lusitanis autem Seupta appellata, secundum classicos authores a Romanis *in faucibus freti Herculei* aedificata, olim totius Mauritaniae metropolis &c. Bakui infra not. *k*.

g) Septem enim collibus superstructa est; et Arabes pro P, litera qua carent, B ponere solent. Ex parte ergo limitanda videtur nota Michaelis in Bibl. Or. T. 19. p. 60 quae ita sonat: Die gewöhnliche Ableitung des Namens Septa von 7 Bergen, ist weder griechisch noch lateinisch &c.

h) Vid. quae pro hac coniectura Michaelis l. c. in medium protulit.

i) *Septem fratres* apud Strabonem p. 569. Mela p. 10. Plin. p. 209.

dinem fere miliaris. In confinio vrbis duo conspiciuntur montes sublimes, quorum alter, secundo ab illo miliario occidentem versus distans, vocatur mons Musa, موسي *k), quod nomen duxit a Musa filio Nosair* نصير *l), eodem, qui sub initio Islamismi Hispaniam expugnauit. In vicinia eius sunt viridaria, horti, arboreta fructibus vbera, arundineta sacchari, mala medica* (citrea. Putares hortos Hesperidum describi, in Mauritania omnino quaerendos); *magnamque fructuum abundantiam Sebta vicinis dispensat. Locus vero, vbi bona ante memorata reperiuntur vocatur Baljunesch* بليونش, *isque locus quoque abundat aquis vberrimis, fontibus erumpentibus, ac omnino fertilitate conspicuus.* Laudem huius loci cecinit Aiad ab Abulfeda excitatus. Leo, Marmolius etc. eundem mihi obiter describere videntur *m*). Pergit Noster: *ad partem vrbis orientalem alter est mons sublimis, qui vocatur al Mina* المينة, *in cuius fastigio planities amplissima, vbi murus conspicitur, exstructus a Mohammede Ben Abi Amer* محمد بن ابي عامر. *Is postquam ex Andalusia* (Hispania) *rediens, Septam se receperat, decreuit vrbem hanc montis fasti-*

M 2

k) Bakui l. c. p. 439. *Sebta*, ait, ville d'Afrique, sur le bord de la mer, dans la terre des Berbers. *Il y a un rocher, qui est remarquable.* Loquitur de vno tantum monte, num ergo montem Musa, vel Mina in animo habuerit, non exputo.

l) Fuit is, qui initio expeditionum Arabum in Africa, tanto vsus est ac felici rerum successu, vt totam fere maritimam Africam in suam redigeret potestatem. Idem et legato suo Tharek Hispaniam expugnandi fecit potestatem &c. Vocatur et *Musa Ebn Oḳair.* cf. Cardonne T. I. p. 42. 62. 71 &c. Herbelot s. v. v. *Mousa ben Nassir; Andalous; Thurek* &c. Edrisius vers. lat. p. 154.

m) Vid. Abulfeda pag. 2. Leo pag. 411 vbi haec: "Extra ciuitatis moenia amplissima sunt rura, eo praesertim loco, qui vitium frequentia consitus, vinetum dicitur." Sequuntur hunc Marmolius T. II. p. 237 et Gramaye p. 176. Edrisii tamen assertum quodammodo circumscribentes addunt: "verum ager sterilis et asper est, quare magna semper illis frugum caritas."

fastigio imponere adeoque eam transferre. Verum mors eum surripuit, muro ipso perfecto; incolae Sebtae autem, quibus itaque nouae vrbis, cui nomen Al Mina inditum est, incolendae facultas demta est, in vrbe sua remanserunt, et al Mina resedit desolata. De hoc Ameri consilio nihil apud alios autores, quantum equidem scio, occurrit. — Supra obseruatum est vrbem patriam esse Edrisio, Septa. — Teste Hoestio Castellum Ceuta Hispanis subiectum *n*). — Ceterum tempore Timimaei thematis vrbis Sebtae ambitus circiter 12 stationes erat. Verba eius: واعمال سبتة في السعة والضخامة وهي طولا وعرضا نحو من اثني عشرة مرحلة. — Septa vrbem olim aliquando ditionem habuisse, ex Casiri excerpto, T. II. p. 236 inserto, quoque elucet.

Kasr Masmuda قصر مصموده (p. 150) [hod. ad regn. Fes]. (Leo, ni fallor, effert *Casar* Ezzaghir i. e. palatium minus; ita et Marmol. Alcaçar Céguer.) *Ab vrbe Sebta ad Kasr Masmuda occidentem versus habemus 12 miliaria.* Leo 18 *passuum millibus* habet *o*). Quae p. 149 leguntur haec sunt: *Insulae Tarif opponitur ex altero maris littore portus al Kasr* مرسي القصر *qui a Masmuda nomen accepit.* Et paucis interiectis: *Inter arcem Masmuda et insulam Tarif maris latitudo ad 12 miliaria accedit. Ab hoc oppido* (Kasr Masm. ergo oppidum) *ad*

Tangia طنجة (p. 150) [hod. ad regn. Fes].

[Abulfeda طَنْجَة; Hoest, Casiri (T. II. p. 244) et Timimaei literis iisdem scribunt; Hoest germ. *Tansghia*; Leo *Tengis*; Marmol et Lempriere, *Tanger*; autor

n) Vid. Hoest. p. 88. Succinctum vrbis historiam adferens; fusiorem composuit Leo l. c. Ea vero, quae Edrisio autore adposuimus, tacent. Cf. quoque autor libri: Die Staaten &c. p. 499.

o) Leo pag. 409. a Tingi circa 12; a Septa vero 18 m. p. ect. Cf. Marmol T. II. p. 232. Gramaye p. 176 &c.

autor libri: die Staaten effert Tangier; Plinius p. 206. Tingi] *occidentem versus sunt* 20 *miliaria* (Leo 12 mil. pass. tantum habet). *Inde. ab hac vrbe flectitur mare ambiens maximum meridiem versus ad terram Taschmes* تشمس; *et hinc ad Kasr abd el Carim, mari propiorem, quam inter et Tangia iter duarum dierum.* Autore Timimaeo diei iusti itinere maritimo a Sebta dissita est; ait nimirum: ومن مدينة سبتة الي مدينة طنجة يوم يام (تام putem) في البحر. Plura habent autores laudati *p*).

Azila ازيلا (pag. 150) [hod. ad regn. Fes]. (Casiri Bibl. T. II. p. 244 effert اصيلا *Asila;* Hoest, ارزيلة; Leo et Lempriere, *Arzilla;* Marmol, *Arzile;* Ptolemaeus p. 166. Ζιλια; Strabo, p. 569. Ζῆλις; Plinius p. 206. *Zilis* iuxta flumen *Zilia.*) *Ab vrbe Tangia ad Azila stationis iter.* Autore Lempriere Arzilla ab vrbe Tangia distat circiter 11 horis, l. 30 miliaribus anglic. Statio ergo est grandis. Plura si cupis, euolue autores laudatos *q*).

Safarda, سفردة (pag. 150) *flumen. In vicinia vrbis Azilae, et in via ad Kasr* (abd el Carim vel Masmuda?) *est ostium fluminis Safardae. Magnum est flumen, dulci aqua, nauigerum.* Lempriere vbi de Arzilla differit, nihil de fluuio tradit; paullo ante quidem fluuium *Lorifa* memorat; verum nescio num conferri possit cum Safarda Edrisii. Marmolio, vt videtur, est *Lissa,* vel *Luccus* qui vrbem Azilam praeterfluit; *Zilia* apud Plinium audire videtur.

M 3 *Tattaun*

p) Vid. Leo p. 406 et 409. Herbelot v. *Tangiah;* Marmol T. II. p. 228. Gramaye p. 176. Hoest. p. 88, vbi tribus verbis fata vrbis huius enarrat et prospectum eius aeri incisum exhibet, et Lempriere p. 5 sq. Die Staaten der Seeräuber p. 502.

q) Praeter autores veteres laudo Leonem pag. 403. Marmol. T. II. p. 216. Cardonne T. II, p. 228. Hoest. p. 87 (ibique prospectum vrbis Azilae, aeri incisum visere licet) et Lempriere p. 13.

Tattaun حصن تطاون (p. 150) [hod. ad regn. Fes]. [Eſt ſecundum Oberlin, Ptolemaei (p. 165) Ἰαγάθ; Leonis, *Tetteguis;* Marmol. et Lempriere, *Tetuan;* Hoeſtii تطون.] *Caſtellum, diſtat ab vrbe Sebta meridiem inter et orientem vna ſtatione; a mari mediterraneo diſſitum eſt 5 miliaribus. Incolitur a familiis barbaris Magecaſa,* مجكسة*, dictis.* Situm vrbis huius curatius definit Hoeſtius, qui eius quoque proſpectum exhibet; ceterique autores, quos laudauimus, plura lectuque haud indigna de ea tradunt *r*). *Hinc iter progreditur ad*

Anzilan انزلان (pag. 150) *portum populoſum.* Addit Edriſius: وهو اول بلاد عمارة *qui primus locus terrae habitatus eſt;* non omnino capio ſenſum horum verborum. Si conſtaret portum hunc et olim ad Tattaun pertinuiſſe, nomen hodienum eſſet *Martilm s*).

Zegan زجان (p. 150). *Inter Sebta et Fas, via ad Zegan progredienti iter* 8 *dierum.* Noli pro errore habere, ſi ſupra (p. 177) itineris interuallum, quod Fas inter et Sebtam Edriſius innuit, modo ſit 7 ſtationum; facile enim fieri poteſt, vt alia via incedens, diutius in itinere moreris. — Sionita legiſſe videtur رجان; vertit enim *Regian;* ſed in libro non eſt *Re* ſed manifeſto *Ze.* Ceterum Edriſii *Zegan* forſitan Marmolii *Azgan t*).

Tifiſas تيغيساس (p. 150). Ex abrupto quaſi de hoc loco incipit; cum alioquin vti ſoleat praeparato tranſitu. *A Tifiſas* ergo *ad*

Tazeca

r) Leo p. 412. "A freto Hercul. 18 paſſ. mil. *ſixque* ab Oceano &c." Marmol. T. II. p. 242. Gramaye p. 177. Hoest. p. 88. "Sie liegt zwiſchen zween hohen Bergen *etwas über eine Meile von der Mittelländiſchen See* &c. p. 99: von Sala nach Tetuan ſollen 50 Stunden ſeyn. Lempriere p. 6 et 248. Autor libri: Die Staaten &c. p. 498.

s) Vid. Lempriere p. 520.

t) Marmol. T. II. p. 310.

Tazeca تازكا (p. 150) *arcem, habes 15 miliaria; illi quoque est portus.* De arce et portu Taceza nihil mihi innotuit; Leo, Cardonne, Lempriere etc. de vrbe *Teza* loquuntur, quae tamen, num eadem cum Tazeca sit, decernere non ausim. Vrbis Teza nomen literis arabicis non تازكا sed تازي exaratum deprehendi in Bibl. Casiri. Forte ad hanc lectionem corrigenda est lectio nostra *u*).

Mestasa مسطاسة (p. 150) [hod. ad regn. Fes] *castellum, semidiei itinere ab arce Tazeca distat. Ditionis est Gomerorum* غمارة. Gumeri, testante Leone, in montibus Mauritaniae habitant, in ea parte, quae mari mediterraneo opposita est; totumque fluuium occupant, qui illis *Rifa* appellatur *v*). De castello hoc nihil docet. *A Mestasa* pergit Edrisi *ad*

Carcal كركال (pag. 150) [hod. ad regn. Fes] *castellum, 15 habes miliaria; hoc quoque est Gomerorum.* Quaeris forte num Edrisii *Carcal* sit *Guerquela*, teste Marmolio *w*) 140 miliaria gallica ab vrbe Algeria dissita? Certi nihil habeo quod respondeam. *A castello Carcal ad*

Bades بادس (pag. 150) [hod. ad regn. Fes] [Casiri Bibl. II, 245. بادس quoque effert; Abulfeda بادیس, Leo *Bedis*, Marmol. *Velez de Gomère*, Gatterer (p. 615) *Penjon de Velez*, Hoest. *Penon de Velez*, بينون?] *vrbem, spatium semidiei.* Ditionis etiam est Gomerorum testante Abulfeda *x*); id quod etiam nomen comprobat, quod ex Marmolio adscripsimus.

M 4 Idem

u) Leo pag. 461. Cardonne Tom. II. p. 215. Lempriere p. 198. Casiri Bibl. Tom. II. p. 236.

v) Leo p. 14. Marmol. T. I. p. 69.

w) Marmol. T. II. p. 425.

x) Abulfeda p. 4. من قرص عمارة (pro عمارة legend. غمارة).

Idem Abulfeda, portum celebrem inter emporia traiectus (العدوة) compellat. Autores supra laudati satis eleganter vrbem hanc depingunt *y*). Hoestio autore بينون est paruum et exiguum castellum, hodie sub ditione Hispanorum. *Ab vrbe Bades* pergit Noster *ad*

Iuzacur يوزكور; ita bis occurrit; semel lin. sequ. بوزكور *Buzacur* (p. 150) *portum*, 20 *miliaria*. *Portui Iuzacur et vrbi Bades vicinus est*

Ageraf الاجراف (pag. 150) *mons*, *vbique importuosus z*). Est forsan mons *Angera* Leonis? *a*)

Mezemma المزمة (p. 150) [hod. ad regn. Fez.] [Abulfed. pag. 3. مزمة, Leo *Mesemme*, Le Blanc, Mizemme, vel, Emuzeme; Marmol. inter al. *Megeima*, Dapper *Bezemme b*)]. *A Iuzacur ad Mezemma* 20 *miliaria*. Abulfeda l. c. Mezemma, ait, est emporium in terra traiectus (العدوة); Leo inter alia habet haec: "Mesemma spatiosum oppidum, in monte qui Saretae (Garetae?) regioni confinis est, exstructum: sub hoc oppido latissima est planities, cuius longitudo meridiem versus 28 lat. autem 10 fere miliar., *per cuius medium praeterfluit flumen Noccore*, quod Errifam regionem a Gareta dirimit." Bene itaque addit Noster quae sequuntur. *Non longe distat a Mezemma fluuius* [qui Noccore apud Leonem *c*) etc. audit]; *hinc ad*

Balal

y) Leo p. 421. Marmol. T. II. 251. Dapper p. 217. Hoest. p. 89.

z) وليس فيه مرسي. Verba Edrisii.

a) pag. 417.

b) Non mirum. Literae enim B et M inter se saepissime commutantur id quod nemini non notum. (vid. supra p. 93.) "Becca e. g. i. q. Mecca. In nominibus a *Pe* aut *Be* incipientibus, illud *Pe* aut *Be* a vulgo saepe mutatur in *Mim*." Ita Th. Hyde ad Peritsol. p. 42. — le Blanc II. p. 171 vocat eam magnam et venustam vrbem. Marmol. vero T. II. p. 268. eam esse dirutam testatur.

c) Vid. p. 426. Cf. Marmol. T. II. 268. Dapper p. 117.

Balal d) (pag. 150) *promontorium* (طرف) *sunt* 12 *miliaria; promontorium vero istud multum procurrit in mare. Hinc ad*

Cerat كرط (p. 150) *portum*, 20 *miliaria. Ad orientem Cerat fluuius decurrit ex parte Saa* (oppido quodam, de qua paulo post). *A Cerat ad*

Promontorium sinus طرف جون (p. 150) (cuiusdam) *in mare procurrens e*) 20 *miliaria.* Forte sinus de Melilla Marmolii T. II. p. 284. *Pariter a Cerat ad vrbem*

Melila مليلة (p. 150) [hod. ad regn. Fes] (Leo *Melela*, Marmol. *Melilla*) *mari vecto sunt* 12 *miliaria; itinere vero terrestri* 20 *miliaria.* Oppidum hoc, autore Leone, situm est in sinu quodam maris mediterranei. Idem Leo satis fuse de hoc oppido tradit, fusior Marmolius *f*). — *A Melila* (perg. Noster) *ad ostium fluminis, ex Acarsif* اكرسيف *effluentis* 20 *miliaria. E regione ostii huius fluuii est parua insula; nec longe ab eodem loco sita est in continenti*

Geraua جراوة (p. 151) *vrbs* (infra p. 190). *Ab eodem ostio fluminis, ex Acarsif effluentis, ad*

Tafercenit تافركنيت (p. 151) *portum, ad mare appositum, qui castellum habet munitum quidem at paruum, habebis* 40 *miliaria. Ab hoc portu ad*

Tabeherit تابحريت (pag. 151) (Leonis *Tebecrit*, Marmolii *Tevecrit*, Schawii *Tackumbreet?*) 8 *miliaria.*

M 5 *Est*

d) Ita reddit SIONITA. In libro بعلال prima litera sine punctis diacriticis. Frustra medelam quaesiui.

e) Lego enim داخل pro داحل.

f) LEO p. 444. MARMOL. T. II. 284. vid. quoque CARDONNE T. II. p. 148. not.** GRAMAYE p. 183 qui portum conspicuum huius oppidi celebrat. HOESTIUS p. 89 de Castello Hispanorum Melila loquitur.

Eſt vero Tabeherit caſtellum firmum, pulchrum, populoſum ac portu inſtructum, quem multi frequentant g). Secundum autores laud. mari mediterr. adiacet in magnis horridisque rupibus. *A Tabeherit ad*

Honein (Hanin) هنين (p. 151) [Leo *Hunain*, Marmol. *One*, Shaw *Hone*, Ptolem. (ſec. Shaw.) μέγα ἀκρωτήριον p. 167. ab incolis vocatur autore Shawio Ras *Hunneine* et *Mellak*; Dapper *Hunnanbar*) *maritimam, 11 miliaria.* Abulfeda vbi vrbem Telemſan deſcribit, inter emporia praeclara, ad Telemſan pertinentia, Honein refert. *Hinc ad Telemſan in interiore continenti* (landeinwärts) 40 *miliaria.* Leo 14 tantum miliar. diſtare contendit *h*). *Telemſan inter et Honein ſita eſt vrbs*

Nedroma ندرومة (p. 151) [hod. ad civ. Alg.] Nomen tantum ex Edriſio patet. Plura de vrbe hac tradunt Leo, Marmol. et Shawius, qui vrbem eſſe nunc temporis non admodum memorabilem teſtatur ſed, ex ſitu et ſoli fertilitate coniicit, memorabilem eam olim fuiſſe *i*). *Ab Honein iuxta littus ad*

Vardania الوردانية (p. 151) *portum, 6 miliaria;* eſt forte portus Honein vrbis, quem Marmolius l. c. deſcribit. *Hinc ad*

Kaſchkar القشقار (p. 151) *inſulam,* 8 *miliaria. Hinc ad*

Areſchul

g) Vid. Leo p. 494. Marmol. Tom. II. p. 325. Shaw verſ. gall. 25 ſq. germ. p. 12. Dapper p. 236.

h) Abulfed. p. 17. واشهرها هنين ووهران inter illa (emporia) excellunt Honein et Vahran. Leo p. 495. Marmol. Tom. II. p. 326. Dapper p. 236. Shaw p. 12. verſ. gall. et germ.

i) Leo p. 493 de ſitu eius ac nominis deriuatione qualicunque etiam exponit. — le Blanc II, p. 171 magnam vrbem (grande cité) compellat. Marmol. T. II. p. 325. Dapper p. 236. Shaw 60. Coniicit eſſe hanc vrbem Ptolem. Κέλαμα (p. 170), vel Οὐεββάρα (ibid.): Oberlin vero σίγα (p. 167).

Areschul ارشكول (p. 151) [h. c. Alg.] [Sionita *Arsacul*, Abulfeda ارسغول, Leo *Haresgol*, Marmol. *Aresgol*; Mela (sec. Shaw.) *Sinus laturus* p. 10 et sec. Oberlin *promontor. Metagon.* p. 11.] *insulam* (peninsulam puta), *cuius portus autem in insula quadam, aqua et scrobibus abundante, nautis commodus reperitur.* Nomen huius insulae est *Acra* (Scylax vid. Shaw. p. 24). — Numerus, qui distantiam a Kaschkar ad Areschcul indicare debebat, deficit. — Abulfedae *Aresgul* est emporium Telemsan 20 inde mil. distans. Leo pro *oppido* habet antiquissimo; hunc ergo sunt secuti, qui de *urbe* Haresgol in tabulis geographicis loquuntur. Sinum esse Shawius autor est *k*).

Aslan اسلان (p. 151) et paulo post pag. seq. اسلن *distat ab ostio fluminis* (ex Acarsif effluentis? aliud scilicet non praecessit) 6 *miliaribus. Castellum Aslan situm est iuxta mare. Hinc ad*

Promontorium (p. 151) *procurrens in mare* 20 *miliaria. E regione in mari sita est*

Ganam الغنم (p. 151) *insula* (جزيرة at statim bis جزاير *insulae*) *l*), *quam* (*quas*) *inter et Aslan habes* 12 *miliaria.* Infra quoque occurrit insula Ganam. *Ab insula hac* (*insulis his*) *ad*

Beni Vazar بني وزار (lin. seq. بنو وزار *Banu Vazar*) (p. 151) 17 *miliaria. Beni* (l. *Banu*) *Vazar est*

k) Abulfeda pag. 3. Leo pag. 496. Shaw pag. 25. a parte Edrisii quodammodo stat scribens: L'enfoncement de la côte depuis Mellak, jusqu' a Azintoure, forme un golfe considerable, que les Maures appellent Harsh-goone; c'est peut-être le *Sinus Laturus* de *Mela* et le Haresgol de *Leon* et des autres géograph. modern., qu' ils ont tous pris, à ce que je pense, pour le nom d'une ville. Multo breuius expedire voluit hunc locum in editione secunda, vers. germ. pag. 12. Die Insel Acra der Alten macht den Hafen Harshgoone, wo Schiffe von der ersten Gröfse in Sicherheit liegen können.

l) Sionita vertit appellatiue, *insula pecudum; ouium* forsan melius.

est castellum munitum ac pulchrum, in monte, mare versus situm. Hinc ad

Desale طرف الدنالي (p. 151) *promontorium, in mare prosiliens* 12 *miliaria. A Desale ad*

Harscha طرف الحرشا (p. 151) [h. c. Alg.] *promontorium* 12 *miliaria* Apud Shawium occurrit *Ras el Harshfa* حرشف quod, licet diuersitas scripturae obstet, pro Harscha Edrisii sumendum existimem *m*). *Hinc tandem ad Vahran* 12 *miliarium iter.* De Vahran infra locus erit disputandi.

His itaque iubente Edrisio (supra p. 77) hic insertis ad climatis tertii primam partem, veluti ex magno itineris diuerticulo, reuertamur, et ad iter nouum, haud minus longum, nos accingamus.

Ab vrbe Fas, pergit Edrisius p. 79, ad *Telemsan stationes habes nouem.* Iter hoc molientem Edrisium ducem elegisse non poenitebit. Viam habes huiusmodi. *Exeunti ex vrbe Fas primo obuium erit*

Sobu سبو (pag. 79) *flumen;* autore Plinio (V. I. p. 207) praeter Banasam coloniam defluens magnificum et nauigabile. Leone testante in Selilgo monte Cheuz prouinciae regni Fesani exoritur, scaturit ex maximo fonte in horrida sylua, plurimosque montes et colles praeterfluit etc. *n*). *Inde perges stationem vnam ad*

Tsamale ثمالة (p. 97) *hinc ad*

Car-

m) Vid. p. 29. verf. gall. at verf. germ. p. 13.

n) Leo p. 734. cf. Marmol. II. 149. Dapper p. 193. &c. *Ptolem.* σύβυς effert p. 164. Timim. Mst. de flumine *Sobu* ita exponit: ونهر سبو هو محيط بمدينة فاس من شرقها وغربها ويجاور سبه عذا, i. e. Fluuius *Sabu* cingit vrbem Fas ex parte orientali atque occidentali. Copiosam idem habet aquam. De ostio huius fluuii iuxta Mamora vid. Lempriere p. 32.

Carnata كرناطة (p. 79) *hinc ad*

Bab Zenate باب زناتة (p. 79) *fluuium*, (واد) *fere 10 habentur miliaria.* Fluuius inter arua decurrit. vid. Shaw p. 98. verſ. gall. at germ. p. 59. *Ze-nati. Hinc ad*

Carmata قلعة كرمطة (p. 79) *arcem, ſtationis iter.* In Bibliotheca Caſiri Tom. II. pag. 237 deprehendi locum, nomine *Karmada*, in territorio Tezae ſitum; ſed arabicis characteribus الكرمدة ſcriptum. *A Carmata per montis radices ad*

Mazuar مزوار (p. 79); *hinc ad*

Maſun مسون (p. 79) *flumen*, (وادي) *ſtationis interuallum; quo traiecto, venis ad*

Taberida تابريدا (p. 79) *arcem munitam, in colle edito* o) *exſtructam, ac ſitam ad flumen*

Moluia وادي ملوية (p. 79), *quod coincidit cum flumine* p)

Saa

o) Super collem *erectum* vertit SIONITA. In libro eſt مطلمة; forſan مطلعة?

p) Paucula de fluuio hoc inſigni TIMIM. Mſt. haec habet: ونهر اخر فيما بين تلمسان ورباط تازا يدعي وادي مُلْوِيَة يصب في البحر الرومي i. e. Flumen inter Telemſan et Rabat Taaza, *Vadi Molveiaba* vocatum, in mare mediterraneum aquas ſuas immittit. De origine eius LEO p. 735 ita exponit "*Mulva*, inſignis fluuius, fontes habet in Atlante, in regione Cheuz, 25 plus minus a Gerſeluin oppido paſſuum milibus &c." et de oſtio eius ſic ſcribit: "in mare mediterraneum non procul ab oppido Chaſaſa ſeſe effundit." Sed de eius coniunctione cum Za fluuio nihil monet LEO, nihilque SHAWIUS, oſtium eius e regione ſinus Almeriae innuens. Cf. MARMOL. II. 243. — Nemini autem magis cordi curaeque fuit, vt in fluuium hunc inquireret, quam SHAWIO, qui pro more ſuo, docte atque acute hic verſatur. De oſtio primum egit; tum demonſtrat STRABONIS (p. 568) Μολοχάθ, SALLUSTII *Mulucha*, MELAE (p. 910) *Mulucha*, PLINII (p. 209) *Mulucha* et *Malvana*, PTOLEMAEI (p. 167) Χυλημάθ eosdem eſſe fluuios

Saa وادي صاع (p. 79), *quae ita coniuncta, simul a mari absorbentur inter Geravam-Kais scilicet et Melilam.* Procul dubio est Saa Edrisii Leonis *Za.* Fontem ac cursum eius describit, nihil vero de eo habet quod congruat cum Moluia; ostium omnino obticet. Nec in Shawio quidquam offendi quod Edrisii assertum comprobaret, de cuius veritate tamen si cursum fluuii *Za* mecum reputo, non dubitem *q*). *Ab ostio antedicto ad*

Saa صاع (pag. 79) *vrbem, elegantem quidem at paruam, ad radicem collis cuiusdam appositam, statio est vna.* — Apud Leonem et Marmolium fluuium *Za* nomine deprehendimus; sed vrbem *Za* quae cum Edrisii *Saa* conueniret, non norunt. Ambo quidem de Fesae oppido *Zavia* loquuntur *r*) num autem haec *Saa* Edrisii sit, incertus haereo. *Hinc ad*

Gerava جراوة paullo post scribitur جراوة et paulo ante adfuit جراوة ان قبس. جراوة forsan scriptura verior. Quid vero sit جراوة ان قبس equidem nescio. قبس nomen tribus est?

A Saa

fluuios cum Malva autorum, qui post Plinium et Ptolemaeum floruerunt. cf. p. 13–20. vers. gall. at germ. p. 9. Ex Hoestio discimus fluuium hunc hodie terminum esse inter regiones ad Marocco pertinentes et Telemsan pag. 89. De flumine ملوية Achmed Ibn Hassan haec habet: Est vnus ex maximis Mauritaniae (المغرب) fluuiis, qui vento tantummodo incrementum capit (vel ex versione Paulus: qui nauigia per ventum propulsa fert يحمل بالريح). Originem habet ad pedem montis *Schaba beni Obed* (شعبة بني عبيد); ex vna huius alteraue parte sunt varii pagi *Aksabi Surefa* اقصابي الشرفا dicti ac horti. Vid. Paulus Memorab. S. 2. p. 51. Vides etiam ex h. l. montem Daran Edrisii variis venire nominibus.

q) Leo p. 736. "Za fluuius in Atlante exortus per certam planitiem in deserto Angad ad Fessae et Telinsin Regnorum limites diffunditur &c."

r) Leo p. 377. Marmol. T. II. p. 196.

A Saa, inquam, *ad Gerava stationis interuallum. Geravam inter et mare habes 6 miliaria. Hinc ad*

Barkana قلعة برقانه (p. 79) *arcem, iter vnius stationis; est vero Barkana arx* (حصن) *munita. Hinc ad*

Aluin علوين (p. 79) *oppidum magnum, situm ad fluuium, qui a meridie decurrit, stationis interuallum. Hinc tandem ad Telemsan stationem iterum habes, at grandem.* — Facta computatione emergunt 8 stationes et decem circiter miliaria; verum quum vna inter stationes grandior sit, ita subducendus erit calculus *s*).

Telemsan تلمسان (p. 79) [hod. ad reg. Alger.] [Abulfeda تِلِمْسان; Golii *Lex. Arab.* pag. 391 تِلِمْسَان; mappa Hoestii تِلِمِسَان, Leo *Telinsin*, Marmol *Tlemisan*, Herbelot *Telmessan*, Shaw *Tlemsan* al. *Tremezen Tremisen*, Ptolem (sec. Shaw) λαντγάρα pag. 170.]

Telemsan vrbs est antiqua, muros habet firmos ac solidos. Duae vrbes (si rem accurate sumamus) *muro inter se distinctae, vnam hancce constituunt* — qua in re nemo non Edrisio conuenit. Abulfeda vrbem esse, ait, muris septam, in montis pede *t*); Leo; huius murus, inquit, altissimus est atque munitissimus. Con-

s) Differt Timim. Mst. secundum quod Telemsan inter et Fas decem numerantur stationes, septem nimirum a Telemsan ad Rabat Taaza (amplam, magnam? vel e regione sitam?); tres vero hinc ad vrbem Fas. Verba eius: ومن مدينة تلمسان الي مدينة فاس عشر مراحل سبع منها الي المدينة التي تدعي رباط تازا وثلث الي فاس.

t) Abulfed. pag. 17. مشهورة مسورة في سفح جبل, i. e. (vrbs) celebris, muris septa in montis pede.

Conſpirant porro cum Edriſio Marmolius, Shawius etc. *u*). Olim in plures partes diuiſam fuiſſe vrbem, idque eo conſilio factum, vt eo facilius bella inteſtina compeſcerentur, Shawius eſt autor, qui, quaſi commentaturus Edriſium, omnem, quam exhibet huius vrbis deſcriptionem, in itinerarii ſui editione prima recudi curauit *v*).

A parte meridionali (pergit Noſter) *habet montem, qui vocatur Sachratain w)* صخرتين *in quo verſus meridionalem vrbis plagam porrecto, plantatas vides vineas et in cuius valle x) exſtructae ſunt molae, ad riuum magnum, aqua dulci at rapida, qui Naſrani* النصراني *audit. Ad ripam eius aedificata ſunt monaſteria* (روابط) *oratoria* (متعبدات) *et monachorum aedificia* (مباني للصالحين), *una cum hortis ampliſſimis pretioſiſſimisque; nomen vero quod hic loci gerit eſt Fuara* الفوارة *y); inde ad vrbem tendit.*

Ita

u) Vid. Leo p. 500. Marmol. 329. Dapper 227. Shaw verſ. gall. p. 62. verſ. germ. p. 22. Presque tous les murs de Telemſan, ait, ſont faits d'un mortier composé de ſable de chaux et de petites pierres &c.

v) pag. 63. verſ. gall. vbi haec: Du temps d'Edriſi il y avoit encore deux de ces quartiers, qui ſubſiſtoient, chacun de ces quartiers pouvoit être regardé comme une ville à part. — Verſ. germ. autem p. 22.

w) Cf. Shaw ll. cc.

x) Eſt forſan vallis de qua Edrisius h. l. loquitur, eadem, quam Cardonne *Katab* compellat. vid. T. I. p. 13.

y) Vid. Shaw p. 60 ſq. Il y a, ait, auſſi dans la ville une fontaine abondante, dont l'eau paſſe par un conduit ſouterrain; et comme ce pays eſt tous remplis de ſources; il n'eſt point neceſſaire de faire venir cette fontaine de la *Fouara* en Numidie (Getulia alii autores dicerent) comme fait Marmol. (p. 329). Cette fontaine ſeule eſt ordinairement ſuffiſante pour l'uſage des habitans, et par des tuyaux on la fait venir dans les chateaux, dans les mosquées et dans les autres lieux publics de la ville. — Noli putare Shawium contradicere Edrisio, quum ex hoc fonte aquam in diuerſa vrbis loca diſpenſari contendit; ex verbis enim quae not. ſq. exſcribemus intelliges quo pacto ea cohaereant.

Ita Edrisius — ita fere omnes quos inspeximus autores z).

In vrbis vicinio (perg. Edr.) *habetur quoque alius fons celebris, qui vocatur Fons Om Iahia* عين ام يحيى, *qui inde ad vrbem excurrit riuus; in scrobe apud vrbem concluditur, ac tum dirigitur dispensaturque in domos, balnea, officinas et id genus, nec minus inseruit ad irrigandos hortos a).* In eo, vt in genere hoc moneamus, omnes consentiunt autores, vrbem hanc et eius territorium abundanter aquis irrigari; quare (modo vt permissum sit vrbis nomen ex rationibus etymologicis expedire) vix mihi persuadeo compositum esse nomen

z) Autores, quos consulimus, omnes soli fertilitatem et situm amoenum summis laudibus extollunt. Pulchre EDRISII afferta (et quae de vitibus monet adeo) tuetur autor libri *Reisen in die barb. St.* &c. p. 55. cuius verba integra adscribo: Die Hauptstadt derselben gleiches Namens (Tremecen) ist sehr vest und alt. . . . Es giebt in derselben auch verschiedene Moscheen, fünf Collegien, vier grosse Bäder und zwey Hospitäler. Die Häuser sind schön und wohlgebauet. Die dasigen Gärten sind mit Fruchtbäumen besetzt, und mit Bogengängen von Weinreben gezieret, welche sie sehr angenehm machen. Die Juden hatten hier vormals zehn Synagogen. Der Boden ist sehr fruchtbar und die Einwohner sind umgänglich und gesprächig. Es giebt unter ihnen Gelehrte die in verschiedene Classen eingetheilt sind, Schüler, Rechtsgelehrte, Notarien und Doctoren des Alcorans. Man giebt daselbst in der Arzneykunst und Mathematik Unterricht. — Caeterum vid. ABULFED. p. 3. 17. Molarum numerum idem in notis marginalibus ad 3000 (ثلاثة آلاف) accedere tradit. SHAW numerum quidem silentio praetermittit, at pulchre EDRISII affertum comprobat scribens p. 61: Le ruisseau qu' Edrisi appelle Annasrani est formé par les sources, qui sont au Ouest et il fait *encore tourner à présent* un grand nombre de moulins comme il faisoit autrefois. Vid. imprimis LEO p. 499 sq.

a) Quam SHAWIUS pag. 62 describit scrobs est procul dubio eadem, de qua EDRISIUS verba facit. Ponit illam ad occidentem vrbis et vsu, quem praebet, laudato perorat: ce bassin pouvoit aussi être destiné a arroser en tems de secheresse les jardins et les habitations qui sont au dessous. Edrisi parle d'un bassin semblable dans lequel se dechargeoit le ruisseau d'Om Jahia. Versio germanica p. 23 multo concisior.

nomen ex تلم et سين, vti coniicit Shawius (p. 24 verſ. germ. not. c.) ſed potius ex تلم et سنا. Abulfeda procul dubio hunc locum reſpicit, dum ſcribit: habet aquas e fonte aduectas ſex miliaribus inde diſſito. cf. pag. 3 in not. marg.

Ceterum plura de hac vrbe ſcire cupientibus ſatisfaciunt Abulfeda, Leo, Marmol, Shawius etc. Hoc tantum adiiciam, ditionem huius vrbis quondam, vti ad noſtros vsque dies, admodum celebrem fuiſſe. Fuerat ante haec tempora, quum regnum adhuc per ſe ipſa conſtitueret ſub imperio Arabum, qui audiebant *Beni Zian*. Secundum Leonem (p. 188) fuit penes illos Telenſini regni imperium 380 fere annos. Beni Zian ii fuerunt, qui Senhagiis anno 646 (I. C. 1248) id regnum abſtulerant. Sed de his rebus Edriſius nihil ſcire potuit, quippe qui antequam ea gererentur, librum ſuum compoſuit. — Iam deſcribit Edriſius iter a Telemſan ad vrbem Tenes; ſed de hac via paullo inferius, deſcripto prius itinere a Telemſan ad Vahran etc. nobis ſermo erit.

Iter maritimum quod ducit a Telemſan (p. 80) *ad Vahran, conficitur ſpatio duarum ſtationum magnarum, imo trium ſi alios audis.* Differunt ſane autores mei. Abeſſe a Telemſan vrbem Vahran 80 miliaribus Abulfeda autor eſt *b*). Jacutius *c*) apud eundem in not. marg. diei ſpatio diſtare ait *d*); ſecundum Leonem *e*) diſtat 140 miliaribus. Marmol *f*) 20 miliaria

b) pag. 17. At pag. 1 in notis marginalibus, diſtare ait Vahran a Telemſan diei itinere et quidem orientem verſus.

c) Mſpt. meum Jacutii particulam continens بينها وبين تلمسان سري ليله علي ضفه البحر i. e. Inter vrbem hanc et Telemſan iter noctis, iuxta littus maris. — Mſcpt. Timimaei habet: ومدينه وهران هي علي ثلث مراحل من تلمسان, i. e. Vrbs Vahran 3 ſtationibus diſtat ab vrbe Telemſan.

d) p. 3. *e*) p. 510. *f*) T. II. p. 362.

liaria (lieuës) habet; Dapperus 35 Meilen *g*). Autor libri: Die Staaten etc. 30 mil. distare refert *h*). Shawius tandem scribit *i*) à cinquante-quatre milles au Nord-Nord-Est de Tlemsan. *Egredienti* (ita Edr.) *ex vrbe Telemsan tibi obuius est*

Satabsif سطبصيف (p. 80) *fluuius, quem inter et Telemsan spatium stationis intercedit. Hinc perges ad*

Oppidum (quoddam) (p. 80), *vbi diuertas, et ibi est statio.* Oppidi nomen quidem nescio; vix tamen mihi persuadeo قرية *Karie* nomen proprium esse; imprimis quum mox sequitur ومن هذه القرية. Iacuti Mst. de vrbe *Kasr Falus* in viciniis Vahran loquitur; forsan haec oppidum de quo Edrisius hic loquitur; sed certi nihil habeo *k*).

Vahran وهران (p. 80. coll. p. 85) [hod. ad Alg.]. In locorum distantiis emetiendis, vt vidimus, dissentiunt, quos ad manus habeo, autores, nec in pronuntiando vrbis nomine conspirant. Abulfed. nimirum habet وهران; Jacuti وَهْران; Leo, *Orania;* Herbelotus, *Oran* et *Oranah;* Peritsol offert אורן; Marmol, *Oran* et *Guaharan;* Dapper, *Horan*, sic quoque autor libri Reise etc. *Oran* et *Horan;* Shaw et autor libri: Die Staaten etc. Warran; autore Oberlino Veterum *Arsenaria;* sed vid. infra *Arzau l*) Gomezius

g) pag. 237. *h*) pag. 187.

i) pag. 32. vers. gall.; germ. autem p. 14.

k) Jacuti verba: قصر الفلوس مدينة بالمغرب قرب وهران, i. e. Kasr Falus, vrbs Magrab, vicina Vahran.

l) Vid. Abulfeda p. 3 et 17. Leo p. 511. Marmol. T. II. p. 363. Peritsol pag. 47 (vbi haec: מלכות אורן בוגיואה). de Guignes l. c. p. 378. (effert *Ouhran*;) cf. *Reise in die h. St.* p. 56. *Die Staaten d. S.* p. 187. Shaw vers. gall. pag. 34 sq. vers. germ. pag. 14 (vbi et mappa confinia Ohran offerens). Oberlin l. c. p. 273.

mezius a Shawio excitatus ita exponit: Oranum varijs nominibus vocatur a recentioribus, nam alii *Madaurum*, alii *Aeram*, *Auranum* nonnulli vocant. Afri hodie *Guharan* appellant; omnia autem haec nomina locum accliuem et ventis expoſitum ſignificant *m*).

Sita eſt vrbs Vahran in vicinia orae maris (et
p 85 *ad oras maris ſalſi*) *cincta muris terreis* (Cod. Par. *vaſtis*) *firmisque.* Scriptores et veteres et recentiores Edriſii aſſerta comprobant. Abulfeda in notis marginalibus ex Jacutio obſeruauit eſſe vrbem Barbaram, ſitam ad litus maris et in Tabula ipſa l. c. eſſe vrbem fortem vel munitam. Schawio autore (l. c.) vrbs eſt munita (cuius ambitus ad miliare fere accedit) exſtructa ad radicem montis. Mare inter et Vahran ſpatium eſſe 12 mil. autor libri: Die Staaten etc. l. c. teſtatur *n*). — Vnum vel alterum diſces ex deſcriptione vrbis huius, quam Abu Obeid Cordubenſis, compoſuit, quare locum integrum adpono *o*):

وهران مدينة حصينة ذات مياه وبساتين ۞ وبني مدينة وهران محمد بن ابي عون ۞ محمد بن عبدون وجماعة من الاندلسيين البحريين في سنة مايتين وسبعة وتسعين ۞ هدمت من القبايل ۞ ثم عاد اهل وهران اليها وباسر ابي حميد داوس بن صولا بنيت في سنة ثلاث مائة ۞ ثم دخل يعلي بن محمد مدينة وهران وملكها سنة ثلاثة مائة وثلاث واربعين وخربها ثانيه واحرقها ۞ ثم عمرها اهلها بعد سنتين ۞ واهلها موصوفون بعظم الاجساد والقوة

i. e.

m) Shaw his addit: à ce que nous ſuppoſons de وعر, qui veut dire un endroit de difficile acces, Dubitem; ſcriptura enim ipſa diſſentit.

n) Pulchre autor libri *Reiſe* &c. l. c. ita ſcribit: die Stadt Oran oder Horan fällt herrlich in die Augen. Sie iſt gut gebauet, und liegt zum Theil an dem Abhange eines mit ſchönen Bäumen beſetzten Berges, welche den Blicken der Reiſenden reizende Gruppen von Blumen und Früchten darſtellen. Cf. Excerptum ex Abu Obeid Cordubenſ.

o) Vid. Casiri Bibl. T. II. p. 2.

i. e. *Vahran vrbs eſt munita, aquis hortisque abundans. Eam exſtruxere Mohammed Ben Abi Aun, Mohammed Ben Abdun aliique Hiſpani nautae, anno* 297 (Chr. 909). *A Kabylis dirutam Oranenſes ſub auſpiciis Abi Hamid Dauſi Ben Sula inſtaurandam curarunt labente anno* 300 (Chr 912). *Anno vero* 343 (Chr. 954) *eam inuaſit Iali Ben Mohammed atque incendiis vaſtauit: quam duobus poſt annis Oranenſes incolae tertio demum refecerunt. Hi* (Oranenſes) *corporum magnitudine et viribus maxime celebrantur.* — Ad Edriſium reuertamur. —

In ipſa ſunt mercatus celebres p), arces multae, merces vtiles. — Pauca verba, at nullum, quod non et aliorum ſcriptorum teſtimonio firmari poſſet.

Ex ea maxima pars frumenti in maritimam Andaluſiam apportatur. — Secundum Leonem (p. 511) ibi non magna prouenit frugum copia. Verba huius produnt, ſub frumento Edriſii hordeum intelligendum eſſe *q*).

Reſpicit vrbs Vahran vrbem Hiſpaniae maritimam Almeria (المريه) *nomine, ita vt latitudo maris interiecti*

p) Sionita vertit: *ſuntque in ipſa vici ſpatioſi:* modo recte intelligi poſſet! In libro eſt: وبها اسواق مقدرة. Mercatus celebres vertere propterea vel maxime placuit, quoniam contextus artium vel opificiorum ac mercium vtilium mentionem facit; tum quia perpulchre cum Abulfeda conſentit. Ille nimirum et in not. marg. et in Tabula Vahran inter emporia Telenſini regni recenſet. cf. Leo p. 511. Fuit hoc oppidum, ait, Cataloniae atque Genuae mercatorum frequentia copioſiſſimum.

q) Cod. Par. Edrisium, de vrbe Vahran ita ſcribentem excitat (vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 534 ſq.): قال الادريسي ومدينه وهران علي قرب (Impr. مقربه) صفّه (Impr. ضفه) البحر وعليها سور خراب (Impr. تراب) متقن وهي تقابل المريّه (Impr. مدينه المريه) من جزيره الاندلس (Impr. من ساحل بر الاندلس), Vides multo diligentiorem fuiſſe h. l. Epitomatorem noſtrum.

iecti non excedat duos cursus. Abulfeda a parte Edrisii stat; Dapperus vero l. c. vrbem Cartagenam respicere asseuerat.

Habet ad portam suam r) (بابها) *portum minorem, non tegentem quicquam; sed ad duo miliaria inde est portus maior, in quem tuto se recipiunt nauigia magna, et naues veliuolantes; hic portus enim omnem ventum prohibet, nec vllus reperitur portus in tota ora terrae Barbarae, qui illi possit comparari.*

Nullus dubito quin portus minor Edrisii sit portus quem Shawius s) Mers el Seigher (مرسي الصغير) vocat et portus Edrisii maior qui Mars el Kebeer apud eundem audit. Portus hic maior tempore Edrisii ad vrbem Oran pertinuit, vti ex vocabulo ولها *et illi est* elucet. Recentiores (v. c. Leo p. 512), qui de vrbe Mers al Kiber loquuntur, forte Castellum in portus defensionem exstructum innuunt, quod Edrisii tempore forte nondum aedificatum fuerat. Multa praeterea ac docte super hoc portu a Shawio sunt disputata. Vid. Shaw pag. 14. vers. germ. et Mappam ad h. l. cui inscriptio: Lage der Stadt und des Hafens Warran oder Oran. — Sed reuertendum. *Potum praebet incolis fluuius ad eam excurrens a meridie.* Shawius

r) Porta, quae ad hunc portum ducit est procul dubio porta maris, quam compellat SHAWIUS pag. 34 scribens: La ville d'Oran n'a que deux portes, qui sont toutes deux du côté de la vallée. La porte de la mer (c'est ainsi qu'ils appellent celle qui est la plus près du port) et la porte de Tlemsan &c. Secunda editio item et vers. germ. his carent.

s) Vid. p. 29 sqq. Vt EDRISII verba bene intelligas SHAWIUS necessario h. l. tibi consulendus est. De portu paruo vid. DAPPER l. c. Nostris diebus portum magnum Hispani, cum Mauris bellum gerentes, tenent.

t) p. 32 sq. Au haut de la vallée, ait, à trois stades de la ville, se trouve une source d'eau excellente. Le ruisseau qui en sort coule suivant le tournant de la vallée et passant sur les murailles de la ville, *il la fournit d'eau abondamment &c.* Add. MARMOL. T. II. pag. 363.

Shawius item instar omnium veritatem effati Edrisiani comprobat *t*). — vid. *Tenes.* — *Vahran u*) *distat a*

Meschafa v) (pag. 85) [h. c. Alg.] *promontorio, linea recta* 25 *miliaribus, curuata vero* 32. Plura vid. not. v. *A promontorio Meschafa ad*

Arzau أرزاو (p. 85) [h. c. Alg.] *portum, habes* 18 *miliar.* Infra occurrit رزاو num idem sit nec ne, pronuntiare non audeo. Ex Shawio disces hunc portum compellari a Mauris portum Benizian, eiusque structuram fere similem ei Portus magni esse *w*). vid. Rezau.

Hinc iuxta sinum procedendo, peruenies ad Mostaganim maritimam, de qua infra exponemus et *hinc ad*

Hud Faruch حوض فروخ (pag. 85) [h. c. Alg.] *portum, via recta* 15 *miliaria, obliqua vero* 24. *Portus Hud Faruch est pulcher, et iuxta eum est oppidum populosum;* hodiernum nomen ex Shawio disces *x*). *In eius vicinia in continente* (nos *landeinwärts*), *ex parte*

 orien-

u) pag. 85. Edrisius oram maritimam cum eius finibus et montibus describit. Portus et oppida, quae loco citato occurrunt et huc pertinent, huc quoque retulimus.

v) Scribitur طرف مشانه *Taref Meschana* et paulo post طرف مشافه *Taref Meschafa.* Sionita bis vertit *Mesafa.* Quo iure? non exputo, posses pari iure *Meschana* reddere. Shawius p. 37 quidem scribit: A deux lieuës au Nord-Nord-Est de *Canastel* on trouve le *Cap Ferrat*, qui est le *Mesaff* d'Edrisi; sed totus a versione Maronitarum pendet vir doctissimus. Si plura de hoc promontorio notatu digna scire cupis, adeas Shaw l. c. et vers. germ. p. 15.

w) p. 31. vers. gall. A *douze milles*, ait, de cap (Messaff) est le port *d'Arzew* appellé par les Maures le port de Beni-Zian &c. il a à peu près la même forme, que le grand port, quoique plus étendu &c. vid. vers. germ. p. 15. Idem pro *Arsenaria* Plinii (V. 2.) hunc portum habet; Oberlinus (p. 273) vero *Oran* esse *Arsenaria* perhibet. Ceterum multa lectu digna idem Shawius dabit.

x) p. 45. A quatre milles (ait) au de-là (de capite *Ivy* sermo est) est la *Baye de Teddert* où les vaisseaux sont à couvert des vents d'Est. (Le Haud-Farruch d'Edrisi et le Cartili de l'Itineraire repondent à ce lieu-ci.) Vncinis inclusa versio germ. non habet.

orientali, est vrbs Maxuma, de qua infra agemus. *A portu hoc ad*

Gug جوج طرف (p. 85) *promontorium* [*et hoc promontorium* (انف) *in mare procurrit*] *y*), *habes via arcuata* 24 *miliaria; itinere vero terrestri miliaria* 12.

Ab hoc promontorio incipit sinus qui in meridiem se expandit et huic *sinui* paululum nunc immoratur Edrisius. *A promontorio Gug iuxta sinum ad*

Hamam الحمام (pag. 85) [h. c. Alg.] *insulas, habentur via recta miliaria* 18; *curuata vero* 24. *Ab his ad ostium fluminis Schelef* (de quo infra) 22 *miliaria z*). *Hinc ad*

Kolua al feranin قلوع الفرانين (p. 85) *in medio sinus, habes* 12 *miliaria. Kolua significat fungos albos a*). *A Kolua ad vrbem Tenes, iuxta sinum procedendo*, 12 *miliaria; hinc ad extremitatem sinus* 6 *miliaria; a promontorio Gug vero ad sinus extremitatem* (طرف) *via curvata* 66 *miliaria; recta autem* 40. *Porro ab extremitate sinus ad*

Amtacu امتكو (non امتقو) (p. 85) *portum* 10 *miliaria; et ab hoc, ascendendo per sinum ad*

Vakur وقور (non وكور) (pag. 85) *via sinuosa et flexa* 40 *miliaria; recta vero* 30. *Portus hic in extremitate sinus situs, est angustus arcetque ventum orientalem, prae-*

y) وهو انف est in libro. انف proprie est nasus et metaphorice aliorum rerum pars extans nasi instar; tum prima ac anterior pars rei. Nullus dubito quin etiam absolute positum (alias enim est انف الجبل) promontorium significet.

z) Quae Shawius p. 46 de his insulis habet haec sunt: "A trois „lieuës à l'Est-Nord-Est de Ham-meese et à une petite distance „du continent, se trouve le *Zour el Hamam*, *l'Isola de Columba*. „C'est un lieu plein de rochers, qui a un quart de mille de cir- „conférence et prend son nom d'un grand nombre de *Ha-mam* „ou *Pigeons sauvages*, qui y font leurs nids." Versio germanica p. 18 obiter quasi de insula Columbarum loquitur.

a) القلوع حباء بيض Verba sunt Edrisii.

praeter hunc vero nullum. A Vakur ad vrbem Berſchac (de qua infra) 20 *miliaria.*

Tahart تاهرت (p. 81) (Abulfed. تاهرت Leonis *Tegort?* Shawii *Tuggurt?*) *b*) — *A Telemſan* ad *Tahart vrbem* 4 *habes ſtationes c*); *a mari diſtat Tahart item* 4 *ſtationibus.* — Tahart procul dubio multa complectebatur oppida; initio enim pag. 81 *montem Vaneſcheriſch protendi vsque ad loca confinia Tahart* affirmat Edriſius. Id bene conuenit cum Abulfedae verbis (pag. 19) وقد قبل ان كورة تهرت من افريقيه i. e. *nomum* Tahortae referunt ad Afrikiam. Idem ait وهي كابت قاعدة الغرب الاوسط eſt metropolis *occidentis medii.* (Plura quam hic adſcribere licet in Abulfeda ipſo leges.) *Melianam inter et Tahart* 3 *ſunt ſtationes.* Condita fuit vrbs anno 144 (p. C. 761-62). Bakui تاهرت nomen duarum vrbium, ſibi inuicem oppoſitarum, eſſe contendit *d*).

Batſhar بشهر *a Telemſan diſtat* 4 *ſtationibus.* Ita Cod. Par. *e*). Vrbem hanc non noui. Suſpicor pro بشهر legendum eſſe تهرت vel potius تاهرت; Tahart nimirum 4 ſtationibus ab vrbe Telemſan abeſt, vt paullo ante vidimus.

b) Leo p. 618. Shaw p. 168.

c) Nullus dubito quin textus ſit corruptus, quem tamen ex ingenio reſtituere nequeo. Verba Edrisii haec ſunt: ولطريق من مدينة تلمسان الي مدينة المسيله من تلمسان الي مدينة تاهرت ربع مراحل وبين مدينة تاهرت والبحر اربع مراحل i. e. "Iter ab vrbe Telemſain ad Meſila — a Telemſan ad Tahart „vrbem, 4 habes ſtationes, et vrbem Tahart inter et mare 4 ſunt „ſtationes." Sionita quidem vertit: "Iter ab vrbe Telemſan ad „Meſila *eſt einsmodi &c.* nec tamen vel ſic profeceris." Si quid intelligo poſt Meſila excidit itineris a Telemſan ad Meſilam deſcriptio.

d) Vid. Schehabeddin l. c. p. 160. Bakui l. c. p. 430. Plura adhuc volenti ſuppeditat.

e) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 581. Verba Edrisii ſecundum hunc Codicem haec: قال الادريسي ومن تلمسان الي بشهر اربعة مراحل.

SECT. II. PARS IV.

Occidentis medii Terra (المغرب الاوسط).

Praemonenda.

§. 1.

A Tenes, vrbe antiquiſſima, itemque celebri, vsque ad vrbem Kol porrigitur, teſte Edriſio, Occidentis medii Terra; quae ambitus definitio fere cum Abulfedae diſtributione conuenit, quo autore nimirum Magrab al auſath, ſ. occidens medius ab Oriente Vahran incipit, vltimisque regni Begiaiae limitibus terminatur. Minus conciſe accurateque ergo mentem Abulfedae interpretatus eſt Otterus in *Hiſtoire de l'Academie des Inſcriptions* Tom. XXI. p. 126 cuius verba ſic ſeſe habent: *Garb el ecſa* (auſath) *ou l'Occident mitoyen depuis Tilimſan jusqu' aux extremités orientales du Royaume de Bid-jaïe.* Abulfedae enim verba p. 1. haec: والقطعة الثانية تعرف بالمغرب الاوسط وهي من شرقي وهران عن تلمسان مسيرة يوم وشرقيها الي اخر حدود مملكة بجاية i. e. ſecunda autem pars, magrab al auſath nimirum, ſ. occidens medius, *ab oriente Vahran incipit, quae a Telemſan diſtat in orientem diei itinere vsque ad vltimos limites regni Begaiae.*

§. 2.

Vrbium, quae ſecundum catalogum, ſupra p. 123 ex Edriſio adſcriptum, ad hanc Terram pertinent, ſeries haec eſt: *Tenes, Berſchec; Inſulae Beni Mazgana* (hod. Algier) *Tadales* (non occurrit in Tabula; exaratum eſt vrbis huius nomen تدلس; Shaw pag. 110. verſ. gall. et germ. pag. 41 Dellys pronuntiat etc. Leo pag. 526 effert *Teddeles*); *Begiaia; Gigel; Meliana; Kalaa; Meſila; Gadir* (exaratum eſt غدير; in ſequentibus non occurrit. Cum Hoeſtii جطارة

Getara

Getara p. 91 non confundendum) *Mokra; Nekaus; Tobna; Kosantina; Bahes* (scriptum est بحس; in Tabula non inueni); *Bagaia; Tifasch; Dar Madin; Tarma* (sequor Sionitam, qui *Tarma* habet; in libro تارمه; litera prima autem punctis diacriticis destituta. Omissus est hic locus in Tabula). *Dar Malul* et *Melilla* (مليله; in sequentibus non occurrit; coniicio legendum esse ميله; *Mila* vrbs celebris, de qua in sequentibus sermo erit). Praeter vrbes has celebriores, vel primarias, multa quoque recenset oppida, multas arces, quas iam methodo consueta, describemus.

§. 3.

Vrbium Occidentis medii descriptio.

Tenes, vrbium, quae hac parte describendae veniunt, vt paullo ante §. 2. vidimus, prima est; ad quam vt perueniret Edrisius, iter instituit ab vrbe Telemsan ad vrbem Tenes. Loca in hac via occurrentia numerantur nouem. Non est dubium, quin vnum vel alterum, praecipue oppidorum priorum, de quibus paulo post sermo erit, ad terram Barbaram adhuc pertineat; sed quum non satis constet, quaenam e serie hac eximenda sint vt terrae Barbarae adscriberentur, optimum existimauimus, iter hoc describere, quale ab Edrisio accepimus.

Iter itaque quod ducit a Telemsan (p. 80) *ad vrbem Tenes, 7 absoluitur stationibus. Nimirum si exis e Telemsan, peruenies primum post stationis interuallum ad*

Ausabe اوضابي (pag. 80). Hunc locum tacent autores mei. — *Hinc ad*

Senan قصر سنان (p. 80) *arcem, interuallum est duarum stationum.* Nostris temporibus nil nisi vestigia

ſtigia Senan vrbis, olim grandis, tempore Edriſii habitatae, reperit Shawius *f*). — *Hinc ad*

Naurmart ناورمرت (p. 80) *ſtatio vna.* — *Hinc ad*

Vahdan وهدان (p. 80). *Eſt forſan* وهران *Vahran?* — *ad*

Rezau رزاو (pag. 80). *Eſt forſan* ارزاو *Arzau* portus, qui ſupra deſcriptus fuit? *tum ad*

Moſtaganim locum maritimum (p. 80) *in vicinia ſinus ſitum* [hod. ad Alg.] [p. 80 ſcribitur مستغانيم; pag. 85, vbi loca maritima recenſet, bis ſcriptum occurrit مستغانم; (p. 149 مستغانم male) bis apud Abulfed *g*) ſcribitur مستغانم; Leo *h*) pronuntiat *Muſtaganin;* Marmol *i*) *Maſtagan;* autor libri die Staaten: effert *Mouſtagan;* Shaw *k*) Muſty-gannim]. Edriſius nihil de vrbe hac tradit. Vrbem paruam compellat autor libri die Staaten, pag. 187 et portu et caſtello optime collocato excepto, eam nihil memoratu dignum habere, monet. Shawius vero eam eſſe ampliorem quam *Oran* (Vahran) et ſecundum a Telemſan tenere locum contendit. Abulfeda de Moſtaganam emporio *Magravae* in not. marg. verba facit. Vid ſupra *Arzau; Hud Faruch.* — *Hinc ad*

Mazuna مازونه (non مزونه) (p. 80) [h. ad. Alg.] Pag. 85 denuo occurrit et quae de illa ibi leguntur, haec ſunt: *ſita eſt vrbs Mazuna in confinio portus Hud Faruch, ab eius oriente, in mediterraneo ſolo; montibus ſepta; 6 miliaribus a mari diſtat.* Differunt ab Edriſio Leo et Dapperus *l*). Muris fortiſſimis cinctam eſſe per-

f) pag. 65. *g*) pag. 6. *h*) pag. 513.

i) Tom. II. p. 386. Adde DAPPER p. 238.

k) p. 42. De terra Magravae vid. *idem* p. 70.

l) LEO pag. 518: . . . fere 40 mil. DAPPER 12 Meilen von der Mittel-See.

perhibent Leo et Marmol. *m*) Shawius vero cum Edrisio facit *n*). *Hinc ad*

Chamis الخميس (p. 80) *ad flumen Schelef situm.*

Schelef شلف *flumen est admodum magnum.* Abulfedam et Leonem dum e monte *Vanescheris* (ونشريس) شلف flumen excurrere perhibent falli, docet Shawius *o*). Idem corrigit porro Abulfedam gemellam cum Nilo Aegyptiaco naturam illi tribuentem, et Leonem *p*) ostium eius pariter falso inter Mazagran et Mustagan ponentem. *Ab insulis Hamam* (p. 85) *ad huius fluminis ostium 22 habentur miliaria. Tum ad*

Meliana مليانة (p. 80) [hod. ad Alg.] (*Tum ad Tenes vrbem interuallum trium stationum. A Telemsan* ergo *ad Tenes*, vt vidimus, *intercapedo 7 stationum.* Paullo post ita legimus: *Ab vrbe Tenes ad vrbem Meliana, itinere terrestri 2 stationes; et 3 a Meliana ad Tahart q*). Vid. paullo post p. 208.

Tenes

m) Marmol. Tom. I. p. 395.

n) Shaw p. 70. *Mazouna*, ait, est situé à quatre milles au Nord du *Schellif* au pied d'une longue *chaine de montagnes &c.* Plura de montibus istis refert et deficientibus omnino ruinis Romanos autores arguentibus contra Marmolium et Dapperum vrbem a Mauris exstructam esse contendit &c.

o) Shaw p. 43 sq. A trois milles, ait, au Nord-Ouest de Kulmeeta est l'embouchure de la rivière *Shellif.* Ce nom est un corruption du mot. (Χινάλαφ vel Χεναλαφ) *Chinalaph* de l'ancien Géographie. C'est ici la rivière la plus considerable du Royaume; elle sort du *Sahara* à quatre vingt milles au Sud-Est. Ses sources que l'on appelle à cause de leur nombre et de leur contiguite *Sebaioun Aioun* (سبعون عيون) les septantes sources, ne sont pas plûtot réunies qu' elles tombent dans le *Nah'r Wassel*, petit ruisseau, qui perd alors son nom. — Tum describit cursum eius et riuos riuulosque quos absorbet pluribus verbis. Add. si placet Dapper p. 225.

p) pag. 737.

q) Leo de oppido Telensini Meliana agit pag. 516 idque vulgo in *Magnana* corrumpi grauatur. Marmol. Tom. II. pag. 396 de *Miliane*; Shawius denique de *Maniana* vel *Maliana* oppido paruo p. 79 vers. gall. at germ. p. 28. vid. pag. sq. exponunt. Adde Dapper, qui p. 231 de vrbe *Magnana* loquitur. Apud Ptolemaeum Μαναιαναν audit.

Chadra (p. 81) [ad Alg. hod.] (ſcribitur الخضرا et الخصرا) *ſtationis interuallum b*); ſita eſt haec vrbs autore Shawio (l. c.) in colle quodam ad ripam fluminis Schelef etc. vid. *Ceznaie.* — *Tum ad*

Meliana (vid. ſupra pag. 205) *ſtationem vnam.* Fere conuenit Shaw, implicite affirmans diſtantiam inter Chadra et Meliana ad nouem miliaria accedere *c*). *Et hinc ad tertium diem meridiem verſus eſt*

Vaneſcheriſch وانشريش (p. 81) [hod. ad Alg.] *mons, cuius longitudo ad 4 dies ſe extendit, inque cuius extremitate loca vicinia Tahart ſita ſunt.*

Leo *Guanſeris* pronuntiat; altitudinem eius quidem et incolarum fortitudinem celebrat; Edriſii afferta autem non illuſtrat. Shaw vero, qui *Wannaſh-reeſe* effert, eum latius protendi contra Edriſium affirmat eundemque pro monte Ζάλαχον Ptolemaei habet *d*).

Ceznaie

b) Etymologiam tentans Vir ingenio et acumine celebris SHAWIUS pag. 75. SIONITAM ſecutus, eatenus errauit, vt EDRISIO, quae EDRISII non ſunt, tribueret. Audiçis modo vniuscuiusque verbis lis erit deciſa. SHAWII verba haec: Les vertes prairies de ce canton peuvent avoir donné le nom a la ville el Chuhd-ary (ita ſcribit) ſignifiant le Verd. On peut auſſi en faire venir l'etymologie du mot Chadra (חצרה) ville; comme qui diroit la ville par excellence &c. (huic etymolog. fauet, quippe quae non recuſat quin Chadra cum *Oppidoneo* PTOLEM. conferatur). L'Abbreviateur d'Edriſi a adopte la premiere etymologie. Nequaquam. Verba EDRISII ſunt: ومن بني وازلفن الي الخضرا مرحله &c. ومن الخضرا الي SIONITA ita vertit et explicat: A filiis Vazelefn ad Chadra (id eſt *Viridem*) habet &c. — Modo hoc loco monuiſſe iuuat, quam facile ſit etymologo, praeſertim in geographia, vbi plurimae cautelae adhibendae ſunt, vt in errores deducatur ac abripiatur.

c) SHAW verſ. germ. p. 28 haec habet: *Sieben Meilen* nach Oſten von *el Khadara* ſind die Ruinen von *el Herba* . . . et paucis interiectis pergit . . . *Maniana*, *Maliana* oder *Miliana* liegt . . . *zwo Meilen* oſtwärts von *el Herba* = circiter 9 mil.

d) p. 529. cf. MARMOL. Tom. II. p. 397. SHAW p. 74. verſ. gall. at germ. pag. 26. vbi haec: Wan-naſh-riſe, das *Gueneſeris* des

Sanſon

Ceznaie كزنايه (non: كزنيه) (p. 81) *distat ab vrbe Meliana stationis interuallo. Ad flumen Schelef e) est appositus hic locus, nundinis, quae singulis hebdomadibus ibi magna cum frequentia populi habentur, celeber. A nundinis* (vel *emporio*) *Ceznaie ad*

Riga ريغه (p. 81) *oppidum, stationem habes. hinc ad*

Aschiraziri اشيرزيري (pag. 81) *habes stationes duas.* — In catalogo vrbium ad terram Barbarorum pertinentium (supra p. 123) vltima est اشير (Aschir). Nusquam occurrit, nisi in isto catalogo. Quid, si locus noster idem esset? Sed restat زيري de quo ambigo. Si زري esset, posses vertere *mediocris*. Alia succurrit emendatio, ex historia petita, forsan verior; Zeir ben Zeir scilicet vrbem Aschir aedificauit. Quod si itaque hoc historiae lumine vtimur, pronuntiandum est *Aschir Zeiri*. Forsan inter زيري et اشير excidit بن vel لبني *f*). *Hinc ad*

Tamercida تامركيدا (p. 81) *iterum habes stationem. Duas autem conficies vsque dum peruenias ad*

Al Mesila المسيلة (p. 81) [hod. ad Alg.] [Abulf. المسيلة, Leo *Mesila*, Marmol *Micila*, Shaw

Sanson und das Guanser des Du Val liegt 8 Seemeilen südwärts von Sinaab. Es ist ein hoher rauher Berg, gemeiniglich mit Schnee bedeckt &c. Edrisi war, in Ansehung der Länge desselben, die er zu vier Tagereisen angiebt, gewiss sehr übel berichtet; um so viel mehr, da dieses von dem Anblicke und Prospecte desselben wahr ist, der in der That noch weit mehr, als diese Entfernung beträgt. Aliam scripturam Arabicam ex SHAWIO supra p. 205 adposuimus, scilicet ونشريس.

e) Pro سلف leg. fortassis شلف; sic scriptum supra adfuit.

f) Vid. e. g. CARDONNE T. II. pag. V. vbi DE MURR Zeir Ebn Zeir, ait, erbaute die Stadt *Aschir*. Plura vid. l. c. p. 50 sq.

Shaw *Mef-feelah g)*] *fitam iuxta fluuium abundantem aqua. Scaturigo eius fuper fuperficie terrae nec eft adeo profunda h); aqua eius dulcis eft, alitque pifciculos pulchre rubris maculis diftinctos,* (فيه طرف حمر حسنة) *cuius generis pifces nemo in terra habitata vnquam confpiciet; ideo vrbis incolae admodum in illis gloriantur i). Menfura pifcis eiusmodi non excedit fpithamam. — Ceterum erat haec vrbs fub ditione filiorum Hamad k).* Vid. *Kalaa; Tobna.*

Abulfeda vrbem nouam compellat, conditam a Chalifis Fathemicis qui in Aegypto regnarunt. — De flumine, ad quem vrbs haec pofita eft idem loquitur, nomen pariter filentio praetermittit *l*). Leo miferam huius vrbis exhibet defcriptionem *m*) a Bugia diftare, ait, in centefimo fere miliario. Edrifium non illuftrat.

Kalaa قلعة (p. 81) (Ptolem. Γιλει, vel Αποφαρ; IV. 2.) — *Kalaa beni Hamad* بني حماد *n*) *eft e numero ampliffi-*

g) Leo p. 535. Marmol. II. 420. Dapper p. 265.

h) Vix opus eft vt moneam pro بالعميو legendum effe بالعميق.

i) In libro quidem eft يفتجرون, fed procul dubio legi debet يفتخرون.

k) Exordia regni Hamaditarum anno 387 (p. C. 997) adfcribenda funt. Vid. Abulfed. Annal. Moslem. Tom. II. p. 592. Differt Cardonne, qui Tom. II. p. 180 ita habet: Mit ihm (Jahia Ebn Abdalaziz Billah) endigte fich die Dynaftie der *Beni Hamad* oder *Hamaditen*, Fürften der Provinz *Badfchijah*, nachdem fie unter 9 Fürften vom Jahr 405 (C. 1014) bis 546 (C. 1151) 137 Jahre gedauert hatte. Autore de Guignes per 160 annos floruit Dynaftia filiorum Hamad. vid. Hift. des Huns Tom. I. p. 373.

l) Autore Shawio p. 138 vocatur *Wed el Kafaab*. V. germ. p. 13.

m) p. 535. cf. Marmol. T. II. p. 430.

n) Timim. Mff. vbi de vrbe Begiaia fermo eft, praeclare ita habet: وبجاية هذه هي دار ملك بني حماد الصنهاجيين الذين تنتسب قلعة بني حماد, i. e. Begiaia fedes imperii filiorum Hamad Senhagienfium; inde deriuauit nomen Kalaa Beni Hamad &c.

Alio

amplissimarum vrbium, exstructa ad montem sublimem, ascensu perdifficilem, ac omni ex parte muro vrbis circumdatum.

Nomen montis huius ignoro. Forsan est mons *Abes*, qui, autore Marmolio, vrbem Mesilam cingit et a Mignana vrbe 4 miliaribus distat *o*).

Vexatur haec vrbs, scorpionibus colore nigris, copiosis, quorum morsus letiferi sunt. Incolae autem huius vrbis ab iis sibi cauent, et contra eorum morsus letiferos sese muniunt ex planta Auliun Harani (العوليون الحراني) *potum sibi parantes ac bibentes; quo sumto potu, duarum drachmarum pondere, ad annum integrum tecti sunt, ne mali quid a scorpionibus patiantur. Quae sanandi methodus tuta, inter incolas vrbis diuulgata est.*

Edrisius noster hanc virtutem reuera medicinae isti competere exemplo comprobat. Quum scilicet dubius ipsi videretur herbae effectus, fecit, quod tum temporis facere potuit, i. e. perscrutando veritatem vt detegeret, operam dedit. Scifcitandi igitur *illi renuntiauit quidam probatae fidei vir, se, ictum a scorpione, bibisse decoctum huius plantae, et confestim non solum doloris leuamen sensisse, imo etiam, quum eodem anno ter morsus fuerit, tamen dolori nequaquam succubuisse.*

Alio loco: قلعه قبلي بجايه, Kalaa e regione Begiaiae. Apud Cardonne II, 73. haec leguntur: Im Jahre 1440 (Heg. 432) fieng Maaz an die Festung Hamad oder Hamet zu belagern, vor welcher er zwey Jahre vergeblich lag. Forte de vrbe nostra haec dicta sunt, et ad eius historiam pertinent. — Ceterum mihi conuenire videtur cum Edrisii Kalaa, oppidum, *El Callah*, de quo Shawius p. 25 vers. germ. haec adnotauit: Fünf Seemeilen nach Nordosten von Mascar ist El Callah, der grösseste Marktflecken dieses Landes wegen seiner Teppiche und Burnusen. Dieses ist, ob es gleich weitläuftiger als Mascar ist, ein kothiges übelangelegtes Städtchen, ohne Wasserleitungen, Pflaster oder Fussteig. Es ist, wie auch der Name anzeigt, auf eine Anhöhe gebauet, und mitten unter andern Bergen, welche einen Theil des Gebürges Atlas ausmachen.

o) Tom. II. p. 420 sq.

buisse. Fere conuenit descriptio, quam Sicard de planta quadam prope Monasterium St. Antonii inuenta et ab eo Lignum Scorpionis appellata, nobis reliquit *p*). *Ceterum Mesilam inter et Kalaa 12 miliarium interuallum.* Autore Timim. a Begiaia ad Kalaa Beni Hamad 4 habemus stationes ومن بجايه الي قلعة بني حماد اربع مراحل·

Berschac برشك (non برش *Beresch*) (pag. 81) [hod. ad Alg.] [Leo *Bresch q*), Marmol *Brescar r*) monente Dappero *s*) vocatur etiam *Brexkar*, *Brich*; Shaw *Bresk t*)]. *Ab vrbe Tenes ad Berschac iuxta littus habentur 66 miliaria. A Vakur ad vrbem Berschac* (p. 86) 20 *habentur miliaria.* Dapper ab vrbe Tenes distare ait 5 miliaribus. In confinio vrbis Mostagan vrbem hanc quaerendam esse, Leo monet; Shawio autore hodie vastata iacet Berschac.

Scherschal شرشال (non سرسال) (p. 82 et 86) [Leo *Sersel u*), Marmol *Sargel*, Shaw *Sher-shel* ita etiam

p) Vid. *Nouv. Mem. des Miss.* Tom. V. pag. 188. *Bois de Scorpion:* ainsi nommé à cause de la tortuosité de sa racine. Les Religieux nous assurérent que sa racine mise en poudre est un Antidote contre la morsure des animaux venimeux, & un remede pour appaiser les inflammations des yeux. Les Droguistes la vendent au Caire & en vantent la vertu & les effets. Idem fere refert VANSLEB in *nouv. Relation* &c. p. 333. Sur le Mont Colzim il croist un bois appellé *oud il akrab* (Bois de Scorpion) que les moines de St. Antoine reduisent en poudre &c. Addit: ils m'en firent present d'une demy-livre, ou environ, emboistée dans des Cannes & je l'ay envoyée à Paris.

q) pag. 514. *r*) Tom. II. p. 391.

s) pag. 239. . . . liegt 5 Meilen von der Stadt Tenes nach dem Morgen zu.

t) pag. 48. Sa situation facheuse, ait, entre *Gorynh*, *Larbatt*, *Beni Yefrah* (forsan Edrisii natio Baia vel Babaia) et d'autres tribus turbulentes est la cause que depuis quelques années il n'y a absolument plus d'habitans a *Bresk*. Idem monet Καννκκις (PTOLEM. 168.) et *Gunugi* (PLIN. 209.) situi vrbis hodierno respondere.

u) pag. 515.

v) Tom. II. p. 391. Autor libri *Reise* &c. de prouincia *Sargel* loquitur. vid. p. 56.

etiam Brucius *w*). Autor libri *Die Staaten* etc. p. 188 *Serceles* effert. Veterum *Iulia Caesarea* secundum hos Anglos]. *A Berschac ad Scherschal* 20 *miliaria* (p. 82); *ambas vrbes* (Bersch. et Schersch.) *x*) *mons horridus, cultus a Baia* بيعة *barbarorum natione interiacet.* Pag. vero 86 vbi de locis maritimis loquitur *Scherschal*, inquit, *mari adiacet, confinis est monti magno et horrido, culto Barbaris, quorum nomen Rabaia* ربيعة. Non contradicit sibi in his Edrisius; sed altera scriptura alteri accomodari debet; quae autem verior sit, non liquet. Leo pag. 514 de *Bresch* oppido et de *Sersel* p. 515 loquitur, ac situm vrbis eundem cum Edrisio exhibet, neque tamen de monte, neque de populo, qui eum incolit, quicquam tradit. Marmolius quidem in descriptione Brescar vrbis populum memorat, sed nomine ab Edrisii natione diuersum; *Azagues* scilicet vocat, eosque incolere, ait, prouincias Tremeçen et Fes *y*). Mons apud eundem *Zatima* audit. Idem in descriptione vrbis Sargel montem eiusdem nominis laudat, incolarum vero nomen obticet. Shawius l. c. plurium montium mentionem iniicit (contendit scil. cinctam esse vrbem hanc montibus Beni Menasser et Beni Tefra); quem autem montem Edrisius in animo tenuerit, dum hoc scriberet, in medio relinquo.

O 3 Pergit

w) Shaw p. 49. et Brucius Tom. I. vers. p. 10.

x) Ita equidem intelligo. In libro ita legis: "*Ab vrbe Tenes ad* „*Berschac iuxta littus interuallum* 66 *miliarium. Ab vrbe Tenes ad* „*vrbem Meliana itinere terrestri duarum stationum iter. Inter Me-* „*liana et Tahart* 3 *stationum interuallum; ad Scherschal miliaria* 20." Parenthesi includi vellem verba: "*Ab vrbe Tenes ad vrbem Meliana* „*itin. terrestri* 2 *stationum iter. Inter Meliana et Tahart* 3 *stat.* „*interuallum.*" Vides ea non suo loco stare, et male orationem interrumpere. Vrbis Tenes nimirum postquam mentionem fecit Edrisius, in mentem ei venit distantia locorum a Tenes ad Meliana et a Meliana ad Tahart. Adde Edrisium p. 86 memorata vrbi Berschac statim ad Scherschal progredi.

y) Marmol. T. II. p. 391. coll. T. I. p. 71.

Pergit Edrisius pag. 82: *A Scherschal ad Algezaier 70 miliaria z)* et pag. 86 *a Scherschal ad*

Batal البطال (p. 86) *promontorium in mare procurrens 12 miliarium interuallum.* Facile eo deduci Shawio praeeunte te patieris vt inter Ras *Acconnatter* et *Ras el Amoushe* de quibus ille agit Batal Edrisii quaeras *a*). Vid. Sin. *Hur*.

E regione huius promontorii in mari est parua quaedam insula (p. 86), cuius nomen autem Edrisius non dedit. Forsan est insula *Berinshell*, quam Shawius p. 55. vers. gall. et p. 21. germ. vocat.

Sinus Hur b) جون هور (p. 86) [hod. ad Alg.] *initium sumit a promontorio Batal. Extensio eius per viam rectam plus quam 40 miliarium, per curuatam vero 60. Maris ora ibi est turgida, ita vt si quis in eam incidat saluum se videat numquam c*). Non tanto periculo mare h. l. laborare monet Shawius. *A termino sinus Hur ad insulas filiorum Mesgana* 18 *miliarium iter.*

Algezaier (p. 82) [hod. vrbs primaria Ciuitatis Algeriensis].

1) *Nomen vrbis huius.* Edrisii opus typis excusum offert: الجزاير et typothetae errore الجريبر; Cod. Par. Edrisium scripsisse refert جزاير مزغنان Gezaier

z) Brucius T. I. vers. p. 10. "ohngefähr 60 Meilen von Algier." Teste autore libri *Die Staaten*, vrbs haec occidentem versus 8 mil. distat ab vrbe Algeria; — vix putem; forte 80 legendum.

a) p. 85. Edrisi, ait, place son *Hur* entre ce promontoire (Ras Accon-natter) et le Ras el Amoushe. La distance est a la verité la même, mais la navigation du Golfe n'est pas aussi dangereuse, que notre auteur la représente. Vers. germ. p. 21.

b) Teste Oberlino est Hur Ptolem. Σαρδουκκόρας (pag. 168). Cf. d'Anvill. Geogr. anc. p. 98. vel *Handbuch &c.* l. c. p. 149.

c) Vltima Climatis tertii primae sectionis pagina lin. 3. pro اخد يتخلص leg. احد يتخلص.

Gezaier Mosganan *d*). Abulfeda pag. 6 effert جزاير بني مرعنان Gezaier Beni Maranan (insulae filiorum Mar.); sic quoque p. 18 sed ex emendatione Eichhornii مزغنّان Mazgannan *e*). Habeo quoque exempla vrbis huius nomen et hodie efferri scribiue *Gezair* sine articulo. In epistola nimirum Turcica a Praetore Algeriensi ad Jacobum II. Regem Angliae missa, ipse praetor subscripsit se ابرهيم داي جزاير *Ibrahim Daye Gezaier f*). In Bibl. Casirii occurrit مدينة الجزاير *vrbs Algezaier g*); Leo effert *Algeria;* Marmol, *Alger;* Gramaye, *Argel;* Recentiores plerique *Algier;* Hebenstreit, *Alghr Zair h*). — Vnde nomen Algezaier originem suam ducat, adhuc sub iudice lis est. Leo l. c. a voce Arabica, insulam designante, accepisse putat, quandoquidem haec vrbs in vicinia Balearidum insularum sita sit. Herbelotus sub voce *Gezair* hancce damnauit explicationem, aliam substituens: nempe a veteri *Iulia Caesarea* ita fuisse cognominatam; quam ipsam deriuationem quoque

 Gra-

d) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 542.

e) Vid. Abulfedae Africa p. 6. 18. et quae diximus in Eichhornii Bibl. l. c. p. 545 et 584.

f) Vid. Th. Hyde ad Peritsol p. 179. not. r. cf. quoque *Reise in die barb. St.* p. 57 vbi: Die Stadt Algier, welche die Türken *Gezair* heissen &c. Shawio autore hodie duplex vrbis huius nomen in vsu est. Habet nimirum p. 31. vers. germ. *Al Iezeire el gazie* das ist Algier die Kriegerische, wie die Türken ihre Hauptstadt zu nennen belieben. Pag. 33 autem ita refert: In ihren öffentlichen Briefen und Urkunden nennen sie es *Al Ie-zeire Megerbie*, das ist, die Insel im Westen, um es von einer Stadt dieses Namens, die bey den Dardanellen in dem Archipelago liegt, zu unterscheiden.

g) Vid. Casiri l. c. Tom. II. p. 241.

h) Leo p. 519. Marmol Tom. II. p. 399. Gramaye Libr. VII. p. 1. Hebenstreit vid. Bernoulli Samml. kl. Reisebeschr. T. IX. p. 322 sq. Adde his Shaw vers. gall. p. 89. germ. p. 31 sq.

Gramaye *i*), modo alio respectu, multo acumine probabilem facere studuit. Shawio autore vetustas nominis huius Turcarum expugnationem non excedit — modo Edrisii tempore nomen Algezaier nondum adfuisset! Verum enim vero nomen hoc reuera a vocabulo *Gezair*, *insula*, equidem derivarem; situs enim vrbis, peninsulae instar (qua voce carent Arabes) nomen hoc forte ab Arabibus commeruit. Arabes conditores eius fuisse, vt mox audiemus, Edrisius, qui voce لبنى, vtitur, Leo Africanus, alii, testes sunt (nihil quoque obstat, si, quod saepius his verbis indicatur; intelligas de nouo Arabes aedificasse hanc vrbem vel restaurasse); nomen itaque quod a Conditoribus vrbi ingestum fuit, nempe *Mezgana* (vid. paullo post), interiit, et quod ex situ sibi consciuit, remansit. Nouum accedit forsan huic hypothesi pondus, si situm vrbis respicis, qui impraesentiarum non respondet veteri Caesareae, sed Icosio, id quod ex Shawio *k*) plus quam verosimile fit. Ex loco tandem Timimaei, quem integrum adpono, lucide apparet, vrbis nomen

i) Gramaye l. c. p. 91. vbi Regn. Alg. describit. Adde de la Croix T. II. p. 45. et Herbelotum v. c. Cum Herbeloto facit Hebenstreit l. c. addit tamen: wiewohl man an keinem Orte die geringsten Proben des Römischen Alterthums dieser Stadt findet. Etymon nominis huius vrbis ex Julia Caesarea Veterum petunt quoque Casiri in Bibl. Tom. II. p. 241. Autor libri Die Staaten &c. p. 190. vid. seq. not.

k) Vid. Shaw vers. gall. p. 89 et 91. vbi haec: Alger vû sa distance et sa situation par rapport a Teffesad, doit etre l'ancien *Icosium*, placé dans l'Itineraire à quarante-sept milles de Tipasa. Mentem suam Shawius in Itinerarii editione altera vel mutauit, vel Interpres germanicus (qui edit. II. sequitur) hunc paragraphum minus vere transtulit; habet enim p. 33. An den Ufern desselben (fluuii *Haratch*, vet. *Savi*) trifft man die Ruinen einer Römischen Stadt an, *die wohl eher das alte Icosium seyn kann, als Algier*, das von dem Itinerario eben so weit als *dieses* (Algier, vel Icosium?) ist, nehmlich 47 Meilen von Tipasa oder Teffessad gesetzt wird. — Secundum d'Anvillium vero *Icosium* veterum est Scherschal, et Caesarea vel Jol hod. Algier. Probatur d'Anvillii sententia Oberlino l. c. p. 273.

nomen *Algezaier* iam tum temporis notissimum fuisse. Verba eius haec: ومن مدينة بجاية الي مدينة صغيرة تدعي الجزاير وتنسب الي قوم يقال لهم بنو مزغنة قريب من اربع مراحل وهذة المدينة المعروفة الجزاير علي ساحل البحر الرومي وكذلك مدينة بجاية.

2) Quae Edrisius de vrbe hac adnotauit, haec sunt: *Vrbs ad oras maris sita l) condita est a filiis m) Mazegan*, لبني مزغنا, id, quod etiam Leo, Marmolius etc. autoritate sua comprobant, qui insuper, consentiente Timimaeo (paullo ante), addunt, nomen vrbis quondam fuisse *Mesgana n*). Timimaeo autore (vid. paullo ante) eundem habet situm cum vrbe Begiaia, scilicet ad littus maris (Rum) mediterranei. *Aquam* (pergit Edrisius) *dulcem, quam bibunt incolae, recipiunt ex fontibus prope mare scatentibus, tum etiam ex puteis.* Pulchre consentiunt Brucius et imprimis Shawius, qui tantam aquae multitudinem in terra, alias arida,

O 5 pro

l) Jacuti Mss. de situ eius haec habet علي ضفة البحر بين افريقية (Sita est insula filiorum Mesgani مزغناي) بلاد المغرب ad oras maris, Afrikiam inter et terram occidentalem. Addit idem: vrbem hanc distare interuallo 4 dierum a Begiaia. — Opportune habet autor libri Die Staaten p. 57. An der Nordseite geht das Meer bis an die Stadtmauern.

m) Ita equidem intelligo vocabulum لبني; ل pro ل autoris accipiens. Sionita vertit: *pertinentem ad filios* &c.

n) Leo pag. 519. *Conditores* habuit Afros, qui ex familia *Mesgane* originem traxerant, *quare et apud Antiquos Mesgana fuit appellata.* Idem habet Marmolius T. II. p. 399, qui gentis et vrbis nomen effert *Mosgana.* Fere idem de la Croix T. II. p. 46. (scil. Les Arabes apellent cette ville *Gezier de Beni-Mozgana*, du nom de ses Fondateurs, les Bereberes de la branche de Mozgana). Adde Gramaye Libr. VII. p. 1. Shaw vers. germ. p. 33. et autorem libri: *Die Staaten* &c. pag. 191, qui, ex autoribus paullo ante laudatis forsan, idem retulit: Die Bereber, die von dem Arabischen Prinzen *Mostgana* abstammen, hatten diesen Platz besonders unter sich gebracht, daher auch diese Stadt bey den Arabern *Gezaira al beni Mostgana* heisset.

pro maximo habet beneficio *o*). Pauca haec Epitomator excerpsit; Edrisius autem, absque dubio plura congessit, quae vrbis huius delineationem concernerent Codex nimirum Parisiensis Abulfedae verbis ex Edrisii opere integro addit quae sequuntur: وهي عامرة اهلة وتجاراتها مربحة واسواقها عامرة ولها بادية كبيرة ومن الجزاير الي مرسي الدجاج ثمانية وثلثون ميلا *p*) i. e. *Incolis frequens est* (vrbs Algezaier) *q*); *merces venit*

o) Shaw verſ. gall. p. 90. at germ. p. 33. vbi haec: Jeder (de hortis loquitur) wird mit einer groſsen Menge Waſſer aus denen Quellen und Bächen, die man häufig in dieſer Gegend findet, reichlich verſehen. Das Brunnenwaſſer, deſſen man ſich zu Algier bedienet, und das wegen ſeiner Vortreflichkeit auſſerordentlich hochgeſchätzet iſt, wird gleichfalls durch eine lange Reihe Röhren und Gänge aus dieſen Quellen hieher geleitet. Opportune habet Arvieux verſ. germ. Tom. V. p. 189. Man zählet ohngefähr 125 Fontainen in der Stadt. *Eine ſehr alte Waſſerleitung* verſorget ſie mit Waſſer das auf zwo Meilen von der Stadt herkommt. Es iſt ſehr ſchönes Waſſer, und in einem ſo warmen Lande höchſt nöthig. Brucius T. I. p. 21. Tunis, inquit, liegt niedrig, heis und feucht, und leidet Mangel an gutem Waſſer womit Algier aus *tauſend* Quellen verſorgt wird (i. e. procul dubio: *ſexcentis ex fontibus*, vt Latini loquuntur). Male ergo contradicit Edrisio aliisque autor libri *Die Staaten* &c. qui pag. 193 ita refert: Es fehlet dieſer Stadt *faſt beſtändig* an friſchem Waſſer, und ob wohl ein jegliches Haus ſeine eigenen Ciſternen hat, ſo machen doch die ſehr ſelten fallenden Regen dieſe unentbehrliche Nothwendigkeit ſehr rar. Cf. tamen, quae idem de fonte aliquo narrat, quem Niger quidam 1611 detexit, cuius aqua poſt in vrbis domos deriuata fuit. Eſtne hic aquaeductus idem, quem Arvieux paullo ante laudauit? Paullo aliter Leo p. 520: In parte Orientali praeterfluit flumen quoddam, quod molas frequentiſſimas agit: *ex hoc etiam* aquam potationi atque rei culinariae aptiſſimam exhauriunt. Fortaſſis in animo habet vel fluuium *Haratch* (olim Savus) quem Shaw l. c. laudat; vel flumen Seſſaia, quem ipſe p. 737. deſcribit; vid. infra not. u ad Temendfuſe.

p) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 542 ſq.

q) Cf. Leo p. 519. vbi haec: Spatioſiſſima eſt ciuitas; numerat familias quatuor fere millia. — , Et hodie vrbs incolis frequentiſſima. Vid. *Reiſe in die barb. Stat.* p. 57. Man verſichert daſs die Stadt über 100000 Einwohner habe. Idem Arvieux l. c. Totidem (exceptis tamen Chriſtianis) numerat quoque autor libri *die Staaten* p. 202. Shaw p. 31. Dieſer Ort . . . iſt nicht über eine und eine halbe Meile im Umfange groſs, ob man gleich rechnet, daſs er 2000 Chriſtenſclaven; 15000 Juden und 100000 Mahometaner in ſich faſſet &c.

venit multum lucri reddentes; mercatus habet populo frequentes r) ac campos multos s). A Mars al Dagag 28 miliaribus distat. Differt, vt videtur, textus Edrisii, quem typis exscriptum habemus. Scilicet ab vrbe Algezaier ad Tamedfus (vt mox videbimus) intervallum ponit 9 miliarium et a Tamedfus ad Mars al Dagag miliarium 20; summa ergo prodit non 28, sed 29 miliarium. Forsitan de alia via cogitauit Edrisius noster.

Monendum adhuc Cod. Par. in superioribus vocabulum عذبه (aquam) *dulcem*, quod textus typis exscriptus addit, omisisse; sed bene sese habet vocabulum عذبه, vti ex Shawio aliisque lucide apparet. Vid. paullo ante not. o.

Ex vrbis huius delineatione itaque — non ex vocabulo مدينة, quod vrbibus clari nominis Edrisius tribuere

r) Cf. Abulfeda pag. 18. qui vrbem hanc mercatus causa claruisse verbis expressis demonstrauit. Ait enim: وغربي بجاية جزاير بني مرعبان وهي فرضة مشهورة من عمل بجاية. i. e. Ab occidente Begiaia sunt insulae filiorum *Maraban*, (leg. *Mosgannan*), *emporium celebre*, sub themate Begiaiae. Nec de mercatu nec de mercibus quicquam scribit Leo; fortassis tamen verba eius p. 520 huc reuocari possunt. Sunt haec: "Habet *quaelibet ars* suum ad hoc designatum locum." Nostris vero diebus merces non deesse ex verbis autoris libri *Die Staaten* p. 192 colligi potest, quae sic sonant: An einigen Gegenden ist sie weiter, als an andern, sonderlich da, wo Getraide und andere Waaren *täglich* zum Verkauf ausgestellt werden, und wo die vornehmsten Kaufleute ihre Gewölbe haben. Arvieux T. V. p. 194 sq. Die Fonduks sind grosse vierekigte Gebäude, wo die fremden Kaufleute wohnen. Ob ihrer gleich viel sind, so lebt es sich doch nie gut da, wegen der Menge der Leute die sich dahin wenden, und der vielen Kaufmannsgüter, die stets dahin gebracht werden.

s) Consentit Leo qui p. 520 ita refert: Elegantissimas habet planities, quarum praecipuam *Metegia* vocant, patet in longum quadraginta quinque, in latum vero triginta fere miliaria, estque haec omnis generis frugibus feracissima. — Autor libri: Die Staaten p. 244 huius planitiei pulcherrimae exhibet descriptionem absolutissimam. *Mutija* compellat eandem. Add. Shaw vers. germ. p. 30 qui eam *Metijiah* vocat.

tribuere alias solet — manifesto sequitur, eam iam tempore Edrisii admodum fuisse celebrem *t*). Ceterum vid. supra pag. 212 *Scherschal*. Pergit Edrisius: *ab vrbe Algezaier ad*

Tamedfus تامدفوس (pag. 82) [hod. ad Alg.] [Leo *Temendfuse u*), Marmol *Metafus v*), autor libri die Staaten etc. p. 197. de *Capite* et *Castello Matifux* loquitur et reliquias vrbis olim celebris, vocat; de la Croix et Dapper *Metafuz w*)] *orientem versus intervallum est nouem miliarium. Portum habet pulcherrimum*, cuius frequentiam et opportunitatem Leo l. c. celebrat. Ex Shawio disces, eum sequenti tempore fuisse in optimum statum euectum *x*). — *A portu Tamedfus, quem caue ne cum promontorio eiusdem nominis confundas, ad*

Mars al Dagag مرسي الدجاج *y*) (pag. 82) [hod. ad Alg.] [Abulf. *Ann. Mosl.* Tom. II. p. 194. effert

t) Quare procul dubio errauit SHAWIUS, qui pag. 42 vers. germ. (gall. p. 112) ita scribit: *Boujeah* ist die *einzige* Stadt von diesem Theile der Barbarey, deren Abulfeda gedenket; und diess gibt uns Gelegenheit zu glauben dass Algier entweder noch nicht gebauet, oder zu seiner Zeit in schlechtem Ansehen war. Cui vtrique obiectioni iam satis, opinor, factum est. SHAWIUS autem haec forsan scripsit, quoniam p. 30 vers. germ. planitiem *Metijiah*, quam vocat, cum ABULFEDAE *Giazaïer Mazghanam* (sic effert) conuenire coniecerat. Hoc verum est, vrbem hanc ABULFEDAE aetate ad thema Begiaiae pertinuisse. Vid. paullo ante not. *r*. et TIMIMAEI Mss. vbi haec: الجزاير مدينة من اعمال بجاية i. e. Algezaier vrbs sub themate Begiaiae. Cf. LEO, qui l. c. fata huius vrbis enarrat.

u) p. 204 et p. 737 vbi haec: iuxta vetustum oppidum *Temendefust* (ita h. l. effert) (amniculus Sessaia, ex Atlante proueniens ac Metegia planitiem Algeriae alluens) in mare mediterraneum fluit.

v) Tom. II. p. 409.

w) DAPPER 244. DE LA CROIX T. II. 56.

x) p. 91. du Cote, ait, qui régarde Alger, les Turcs y ont bâti un petit chateau pour la fureté de la rade, lequel etoit autrefois la station des vaisseaux du pays. Vers. germ. p. 33 idem.

y) Nomen omnino fuisse putem: "*Mars el Dagag*," non autem: *portus Dagag*. Ait enim EDRISIUS *a portu Tamedfus ad Mars el Dag.*

effert مرسي الدجاج Shaw دجج fcribit. Hodie [tefte eodem Shawio, vocatur *Iinnet* جنات (i. Ginnet)] *vrbem*, *habes* 20 *miliaria*. *Portus*, *quem habet*, *fidus eft z*). Addit Cod. Par. l. c. ومرسي الدجاج مدينة كثيرة القطن لها حصن اذا جاوز i. e. *vrbs Mars al'Dagag multum goffipii habet; item arcem*. . . .

Andalos اندلس (p. 82) *vrbs*, *diftat ab vrbe Mars al Dagag* 24 *miliaribus*. Non opus eft vt moneam ne quis de Andalufia Hifpaniae cogitet, fed hoc magis videtur neceffarium, cauere, ne lectores cum Andalos parte altera vrbis Fafae noftram confundant. Eft vrbs alia in vicinia nomine Andalus, quam diftantiae caufa pro Edrifii Andalos haberi mallem, folum me fatigat, quod Shawio teftante, iunior fit Edrifio *a*). Forfan vocabulum *batir*, quo vtitur interpres Shawii, per *reftaurare* explicandum.

Begiaia بجاية (p. 82) *b*). Infra occurrit *Begiaia Nafarie* النصرية Abulfeda بجاية Leo *Bugia*, autor libri Reife etc. *Bugie* l. Bougie, Shaw *Bouieiah* et fec.

Dag. tum pergit ولها مرسي *et illi eft portus*, alias diceret وهو مرسي; tandem tradit: *et ab vrbe Mers al Dag. ad &c.* Cf. Excerptum ex Cod. Parif. fupra.

z) p. 92. Jinnet, ait, d'où nos Marchands apportent beaucoup de bled en Europe, eft à une lieuë au Nord-Eft d'Yiffer. C'eft une petite Baye avec une affez bonne rade au devant et doit etre probablement le Mars el Dejaje ou *les Port de Paules* dont parle Edrifi. Verf. germ. p. 34.

a) Andaloufe, ait p. 28, une petite ville, batie par une colonie de ces Maures Andaloufiens, qui firent chaffer d'Efpagne au commencement du fiècle dernier (i. e. 1610. fecundum I. DE MARIANA, quem idem excitauit).

b) Male DE MURR ad CARDONNE T. III. p. 35 haec notauit. "*Badfchia* . . . Ptolemaeus nennet fie Vaga, Plutarch Baga, Leo Africanus Beggia, woraus der Name Bugie entftanden ift, den ihr die Franzofen beylegen. Herbelot. pag. 169." — vid. infra Sect. II. p. V. vrbis *Baga* delineationem.

ſec. eund. Ptol. Σαλδαι Colon. p. 168. *Ab Andalos ad Begiaia* 70 *habentur miliaria, tum itinere maritimo, tum terreſtri.* — Abulfedae tempore prouinciam conſtituit, ad quam ipſa vrbs Algezaier pertinuit *c*). Hodie item prouincia eſt regni Algerienſis vti ex Marmolio, Dappero etc. ſcimus *d*). Etiam Edriſii tempore non vrbs tantum ſed prouincia vel regnum (Hammaditarum) ſi placet, fuit. Expreſſis quidem verbis id Noſter non prodit, at ex loco quodam colligi poteſt. Ait enim: aſportatur ex *ditione eius* etc. Ceterum vid. ſupra not. ad vrbem *Meſila*. Huius metropolis, quae eodem nomine venit, omni tempore fuit celebris. Abulfeda *e*) eam compellat metropolin occidentis mediae et Edriſius noſter amplam illius exhibet deſcriptionem, adeo vt, ſi cum recentioribus conferas, facile putes hanc vrbem ſplendorem veterem conſeruaſſe *f*).

Sita eſt vrbs Begiaia, iuxta mare, ad montem aqua perruptum g). *A parte ſeptentrionali alium habet montem ſublimem, aſcenſuque difficilem, qui Amaſiun vocatur* (امسيون).

Licet Abulfed. ſitum vrbis ad montem autoritate ſua non comprobet, luculenter tamen id faciunt Leo,

c) Vid. ſupra Algezaier verſus finem not. t.

d) Marmol. T. II. p. 413. de la Croix T. II. p. 100. Dapperus p. 265. &c.

e) pag. 18. وبجاية في قاعدة الغرب الاوسط, i. e. et Begiaia occidentis mediae caput.

f) Multum differt Arvieux; vid. Tom. V. p. 199. vbi haec: Sie iſt beynahe verwüſtet. Ihre Häuſer ſind klein, niedrig, ſchlecht, übelgebauet, hin und her zerſtreuet, und es liegen Stücke Landes und kleine Gärten darzwiſchen. Mit einem Worte, dieſe *ſonſt ſo anſehnliche Stadt, iſt jetzo nur ein elendes Dorf &c.*

g) Sionita vertit: *ſuper extremitate ſita.* Legit ergo حرف Cur lectionem جرف quam Impr. habet reiecerit, non video, praeſertim quum ſenſum ſane meliorem exhibeat. جرف enim eſt: quod aquae fluxus aſportat, aut pars terrae ab aquae fluxu exeſa, tum perrupta et fiſſa.

Leo, Marmol, Shaw aliique *h*). Nomen montis vero ſolus Edriſius habet.

In his quae nunc ſequuntur, neminem equidem habeo quem cum Edriſio comparare poſſim; fidem tamen propterea Edriſio, terrae prouentus recenſenti, nemo ſanus derogabit.

Ad latera huius montis, ait, *producuntur variae varii generis, plantae, admodum vtiles, vt medicina ex illis paretur.* *Huc nimirum pertinent arbores* al *Hadad* الحضض (ſuccus lycii); al *Skolukenduriun* السقولوقندوريون; *Barbauis* البرباويس; *Kenturiun magnum* القنطوريون الكبير; *Zaravand* الزراوند *i*); *Koſtaran* القسطرن;

h) Leo p. 532 *Bugia*, . . . in coſta excelſiſſimi cuiusdam montis ad mare mediterraneum aedificata. Marmol. T. II. p. 415. . . . ſur la pente d'une grande montagne, qui regarde la mer. Shawius p. 111. (verſ. germ. p. 41.) Comparat ſcilicet, quod ſitum et magnitudinem attinet, vrbem hanc cum *Dellys* (*Teddeles* Leonis). . . . monte jusqu' au haut de la montagne. Cf. Libr. Die Staaten &c. vbi p. 175: *Bugia*, ein ſtarker und volkreicher Seehafen, zwiſchen Gigery und Algier . . . *liegt abhängig an einem Hügel*, und hat einen bequemen Meerbuſen vor ſich. Adde Arvieux T. V. p. 199 qui idem tradit.

i) Quo minus locum noſtrum expediam feliciter, duo potiſſimum impediunt; vnum quod breuiator, omiſſis characteribus omnibus, nil niſi nomina ad nos retulerit; alterum, quod ego ipſe omnino hoſpes ſim in ſcientia botanica. Collegi tamen, quae potui, eaque nunc expromam; conſtruere autem nequeo. Itaque 1) Hadad a Golio ſub h. v. explicatur per *ſuccum lycii*. Apud Leonem p. 774 occurrit *Addad* radix et quae de illa habet, ita ſonant: "Herba eſt, eiusque radix adeo venenata, vt vnica eius aquae diſtillatae drachma hominem intra horae ſpatium necare poſſit, quod foeminis ipſis in Africa notiſſimum eſt." Terram quae gignit radicem hanc et Leo ſilentio praetermiſit. 2) *Al Skolukenduriun* Fortaſſis legendum السقولوقندوريون, explicandumque per *Scolibrochon* apud Apulejum de herbis 47 occurrens olim *Callitrichon* et *Scolopendrion*. Golius p. 103 emendationem textus ſua autoritate roborat, docens: " السقولوقندوريون i. q. حشيشة الطحال eſſe herbam ſpleneticam, ſplenium, Graecum Σκολοπένδριον Diosc. 3, 151." 3) *Barbaris* vertit Sionita, و in ر transmutato; nec male, ſi quid iudico; itaque forſan *Berberis* Linn.

القسطرن; *Affintin* الافسيتين (Abſynthium) *aliaeque id genus plantae.*

In officina, quae ibi apertà eſt, fabricantur naues longae, cymbae, nauigia veligera et carinae; lignum enim quo vtuntur, abunde exhibent valles et montes k). Aſportatur quoque ex ditione eius pix l) praeſtantiſſima, gypſum

LINN. 4) *Kenturium magnum.* Vocabulum الكبير ſigno puncti a vocabulo القنطوريون diuulſum eſt. Inepte, credo, planta enim ipſa eſt procul dubio *Centaureum magnum* LINN. 5) *Zaravand.* Sionita vertit: *Ariſtolochia;* ita quoque GOLIUS explicat p. 1093. Alias crediderim eſſe mendoſum pro راوند *Ravand* de qua planta SOUZA p. 138 haec adnotauit: Ruibarbo, raiz medicinal, e bem conhecida AVIC. Liv. III. cap. 7. faz, ou deduz eſte nome do Perſico ريبرير *rhabarbar*, que ſignifica, a meſma couſa. 6) *Keſtaran;* in verſione SIONITA omiſit. Forſan κέςρον, ceſtrum betonica herba. GOLIUS, quantum video, caret hoc vocabulo. 7) *Abſynthium.* Teſte EBN ALVAM miram ad vermes enecandos vim habet, veſteſque ab erodentium iniuria vindicat. vid. CASIRI Bibl. I, p. 336.

In genere autores recentiores hortorum amoenitatem laudant. Cf. Reiſe &c. p. 78 vbi: Man trifft hier ſchöne Gärten an, die mit anmuthigen Bäumen, als Myrthen, Jasminen und dergleichen beſetzt ſind.

k) Huc vocare poſſes, quae apud MARMOLIUM T. II. p. 415 occurrunt: Elle eſt, ait, environnée de vergers, particulierement du coſté du Levant et plus loin, de forets epaiſſes.

l) Pro الرفت leg. الزفت Eandem coniecturam habet KURZMANN ad h. l. et ad eam firmandam opportune ex SHAWIO p. 112 (verſ. germ. p. 42) obſeruauit, per ſingulas etiam nundinas a Mauris oleae et cerae copiam ad vrbem deuehi. SHAWII verba haec: Eine groſse Menge *Oel und Wachs*, das alle Markttage von den Kabylen hieher gebracht wird, wird hier nach der Levante und zuweilen nach Europa eingeſchifft. Vocabulum الزفت, per *ceram* h. l. commode vertit. Occurrit haec ſignificatio e. g. apud LOKMAN fab. XXIV. vbi verba Inſectae vocatae خنفسة (vocabulum, quod, vt obiter hoc moneam, neque per ſcarabaeum neque per araneam verti poteſt; commode autem per apem hypocritam, Drone, Heuchelbiene) لا يمكن لي عمل الزفت لماذا التمس عمل العسل ſic verto . . . in me non erat facere ceram (alii vertunt *picem*) cur mel facere conatus ſum.

gypſum m) et bitumen (pix liquida). *Reperiuntur porro ibi ferri boni fodinae*, quas inprimis Shawius l. c. celebrat et fontem diuitis mercatus eſſe affirmat.

Exercentur in hac vrbe, pergit Noſter, *omnes artes peregrinae ac venuſtae.* Artes in hac vrbe excultas fuiſſe non eſt dubium. Leo enim *n*) vna cum Marmolio *o*) hoc ſatis ſuperque demonſtrant, non ſolum de artibus in genere, imo de ſcientiis quoque verba facientes. Ciues habere vrbem hanc, ait Leo, ditiſſimos; diuitiarum autem filiae artes ſunt, id, quod ſaepius iam et ab aliis obſeruatum eſt.

Ab vrbe ad miliare occidentem verſus e monte vicino Gargara p) جرجرة, *excurrit fluuius magnus qui prope oſtium traiici nequit; quoniam tamen quo magis recedit a mari, eo ſterilior eſt aquis, poteſt quisquis quouis in loco eum peruadere.*

Oſtium huius fluminis iuxta vrbem Begiaiam eſſe, ſua auctoritate comprobauit Shawius *q*). In eo autem

m) In libro quidem eſt الجود, ſed cenſeo legendum eſſe الجص *gypſum*. Infra audiemus ab oppido Matuſa gypſum Begiaiam aſportari. vid. infra *Matuſa*.

n) p. 532. Edrisii dicta egregie firmat. Inter alia ibi leguntur: Innumeri artium profeſſores, quorum nonnulli ea quae ad legem pertinent, docent, alii diſciplinas profitentur naturales &c. Plateae autem fere aut deſcendunt aut aſcendunt, *quae res non paruam negotiatoribus* (Edrisius enim non ſolum de artibus, imo et de operariis nauium fabricatoribus loquitur) *adfert moleſtiam.* — p. 533. Ciues habet ditiſſimos, qui Hiſpaniae fines crebris indies moleſtiis vexare ſolent, idque triremibus ad hoc inſtructiſſimis &c. (et naues ab ipſis fabricari, ex Edrisio diſcimus).

o) l. c. Les maiſons, ait, ſont bien bâties. Il y a pluſieurs Mosquées et pluſieurs anciens collèges, où l'on enſeigne les ſciences.

p) Diſertam huius montis deſcriptionem exhibet Shaw (p. 97), qui *Jurjura* eum vocat. Eundem eſſe *Montem Ferratum* medii aeui, idem eſt autor.

q) p. 113. Dignus eſt locus Shawii, qui totus legatur. — Autore Timim. fluuius Begiaiae *Vad el Cabir* (fluuius magnus) audit. ونهر بجاية الذي يسمى الوادي الكبير. Ita, ſed mendoſe credo, fluuium quoque Dapper p. 264. compellat.

autem corrigit nostrum, fluminis huius fontem in monte Gargara collocantem, obseruans, fluuium istum, quem Ptolemaeus *Νασαύα* compellat, compositum esse ex multis fluminibus. *Phaama* nimirum est fluuius qui, saepiuscule nomine mutato, tandem iuxta montem Iuriura (Gargara) fluens, absorbet fluuiolum ex isto monte excurrentem, *Ma-berd* nomine, et tandem assumto nomine *Sum-mam* in maré sese exonerat. (vid. infra.) (vid. *Kosantina.*)

Sed reuertamur. *Begiaia vrbs est quasi centrum* (قطب) *inter complures terras.* Fidem verbis facit Edrisius, ad descriptionem vrbis huius annectens magnum oppidorum pagorumque numerum *r*). *Nam,* inquit, *ab vrbe Beg. ad*

Arbegian s) (p. 82) *est iter diei et quod excedit.*

Belzema t) (p. 82) *ab vrbe Beg distat duabus stationibus et quod excedit.*

Satif سطيف (p. 82) [hod. ad Alg.] (Abulfeda سطف, Leo *Stefa*, Marmol *Tezteza*, Gramaye *Distefe*, de la Croix *Stefe*, Shaw *Sateef u*), *Sitifis*, *Σιτίφα κωλόνια* Ptolem. 172).

Ab vrbe Begiaia ad Satif bidui est iter. Quae pag. 84 legimus haec sunt: *Non longe a Begiaia,* ait, *ad*

r) A Begiaia ad vrbes Marakasch et Telemsan 20 habentur stationes autore TIMIM. Verba eius: من بجاية الي مراكش فمن بجاية الي مدينة تلمسان عشرون مرحلة.

s) *Arbegian* reddidit SIONITA, quo iure? nescio; in libro est اربجان; conson. tertia sine punct. diacr.

t) *Belzema* diuinauit SIONITA; in libro est بلزمة; littera prima sine puncto. KURZMANN habet بيزمة *Beizema*; ex emendatione, vt videtur, propria.

u) ABULFED. p. 20. LEO p. 535. MARMOL. T. II. p. 421. GRAMAYE p. 40. SHAW vers. germ. p. 49; gall. p. 133. BRUCIUS T. I. vers. p. 26. DE LA CROIX T. II. p. 103.

ad meridiem eſt arx Satif, diſtantque ab inuicem ſtationibus duabus. Conſentiunt Leo et Marmolius *v*), quorum vterque ſuo more diſtantiam Satif inter et Begiaiam emetitur et vnum vel alterum de hac, in planitie amoeniſſima ſita, vrbe memorant. Cod Pariſ. *w*) fuſiorem arcis Satif deſcriptionem ex Edriſii opere integro his verbis confectam dedit: وحصن سطيف كثيرة القطن كثير الخلق كالمدينة وهو كثير المياه والشجر المثمر بضروب من الفواكه ومنها يحمل الجوز الكثرة الي ساير البلاد وهو بالغ الطيبة i. e. *Arx Satif abundat goſſipio; et tanta eſt incolarum copia quanta alias in vrbibus eſſe ſolet; nec minus diuis eſt aquis arboribus frugiferis, et leguminibus praeſtantiſſimis; diſpenſat item reliquis regionibus nuces quae optimis accenſentur.* Abulfeda non de arce, ſed de vrbe Satif, nomum, multa oppida complectentem, habente, loquitur, fertilitatem eius in genere celebrat.

A Koſantina diſtat Satif 4 *ſtationibus* (pag. 84).

Prope Satif (ibid.) *eſt mons qui vocatur Aicagan* ايكجان, [Cod. Par. *x*) *Aicahan*] *quem familiae Cetamae* كتامة (Cod. Par. l. c. كتامة omittit; omittit et nonnulla horum quae iam ſequuntur) *incolunt inque quo arx eſt munitiſſima, et caſtellum firmiſſimum y*), *quod olim ſub themate filiorum Hamad fuit. Extremitates*

 eius

v) Leo p. 535: Romanos, ait, aedificatores habuit; diſtat a Bugia meridiem verſus 60 paſſuum millibus. — Marmol. l. c. C'eſt une ancienne ville, ait, entre la montagne de la Abez et de Bugie dont elle eſt eloignée de vingt lieuës. Shawius vrbem hanc deuaſtatam offendit.

w) Vid. Eichhorn. Bibl. l. c. p. 594.

x) Vid. Eichhorn l. c. p. 594. ſc. ايكهان

y) Sionita vertit: *arx munitiſſima et confugium tutiſſimum.* In libro eſt ومعقل منيع. Nec Aicagan nec Halava montium veſtigium in Itinerariis deprehendi; Edrisii dictorum veritas autem iſta re nihil afficitur, procul enim dubio ad illos montes pertinent, quorum Satifa regio Shawio (v. germ. p. 48) teſtante plures habet.

eius attingunt ab occidente montem, qui vocatur Halava حلاوة*, distantem ab vrbe Begiaia statione cum dimidia, atque ita factum, vt habitationes familiae Cetama adeo protensae, confines fierent terrae Kol et Bonae z).* De his montibus autores mei tacent. In genere quidem de montibus, Satif circumiacentibus, loquitur Shaw pag. 149.

Bagaia باغاية (p. 82). *Bagaiam inter et Begiaiam iter 8 dierum a).*

Baschner قلعة بشنر (p. 82). *Begiaiam inter et arcem Baschner iter 5 dierum. Pertinet Baschner* secundum Edrisium *ad dominium Bescara b).*

Tifasch تيفاش (p. 82). *Begiaiam inter et Tifasch 6 habes stationes. A* (p. 84) *Kalema distat itinere duarum dierum grandium &c.* vid. infra *Abres.* Vix dubitabis Edrisii Tifasch esse vrbem, quam Leo *Tefas c)*, Marmolius *Tifex d)*, Shawius *Tifesch* nuncupant *e).*

Kalema

z) Vrbs et gens Catama occurrunt apud ABULFEDAM in *Annal. Moslem.* Tom. II. p. 312. REISKII notam ad hunc locum (p. 741) adscribere iuuat: "Geographus Nubiensis, Catama gentem facit et „in vicinia Bunae, vel Hipponis, Constantiae et Sitifae collocat. „Sed et vrbem fuisse patet ex Ortelii Thesauro Geographico voce „*Calamá.* Sic nempe Orosii codices habent: vitiose. Rectum est „*Catama.*" Ceterum de nobili hac gente, ex qua Mahedi Abdalla originem suum traxit, vid. DE GUIGNES *Hist. &c.* p. 369; vbi inter alia haec leguntur . . . tribu Katama, qui demeuroit en Mauritanie dans les montagnes, qui sont aux environs de Phès. Differt quidem REISKII nota; verum ex iis, quae supra (p. 176) ex ABULFEDA adscripsimus, apparet, tribum Catama in vicinia vrbis Fesae sedes habuisse. Vid. CASIRI Bibl. Tom. II. p. 193.

a) Pro ثماذية leg. ثمانية.

b) LEO, qui p. 621 de vrbe Pescara (EDRISII Bescara) loquitur, nullo verbo dicit ditionem vrbem hanc habere. Vid. infra p. 235 sq.

c) p. 547. Ab Afris conditam fuisse Tefas LEO contendit; MARMOLIUS autem Romanos autores vrbis facit.

d) Tom. II. p. 441. MARMOL. et LEON. autoribus vrbs haec ad thema *Tuneti* regn. pertinet.

e) SHAW vers. gall. p. 162. De situ eius et distantiis haec habet: Cette ville est située dans une belle plaine (LEO: oppidum in

costa

Kalema قالمة (p. 82). *Inter Begiaiam et Kalema iter 8 stationum.* Est forsan Gelmah (et ex pronuntiatione Turcarum Kalmah), locus, qui apud Shawium occurrit *f*). vid infra *Abres; Kasrin; Tifasch.*

Tebsa تبسة (p. 82). *Inter Begiaiam et Tebsam habes . . . dies g*). Nihil praeter nomen apud Edrisium conseruatum est, licet *Tebsa*, vel si mauis *Tebessa*, inter vrbes celebriores numeranda sit. Leo *h*) amplam illius exhibet descriptionem. Marmolius *i*) inprimis trium rerum laudem clara voce praedicat. Shawius effert *Tipsa*, *Tefessa* et *Tefessad* vel *T'fessad* et ex pronuntiatione Maurorum *Blaid el Madune*, sub themate regni Algeriensis describit *k*), et pro *Tipasa* veterum habet.

costa cuiusdam montis situm) traversée par un petit ruisseau; et je compte qu'elle est environnée à 6 lieuës au Sud-Est à Gelmah; à 8 au Nord-Est de Dahamam et à 19 à l'Est-Sud-Est de Constantine. Versio germanica ex parte concisior ex parte fusior, ita sonat; Hinter Munah ist Tiffesh, das Theveste, Thebes, Thebae, oder Thebestis der Alten. Diess ist die einzige Stadt in dem Gebiete der Heuneisha, die ihren alten Namen behalten hat, ob sie gleich ihre Mauren vor den Verwüstungen der Araber nicht sichern konnte. Sie ist, wie die übrigen, in einer schönen Ebene an einem durchfliessenden Bache, gelegen gewesen, und ist 19 Seemeilen nach Ostsüdosten von Constantina entfernt.

f) p. 152. Gelmah, ait, ou Kalmah suivant la prononciation des Turcs, grand monceau de ruines. — Et paulo post: Gelmah est indubitablement la Calama si fort recherchée dans l'ancienne Géographie (Cellar. ait: Situm certum huius vrbis demonstrare non possumus), étant située entre Hippo Regius et Constantine, mais plus près de cette derniere comme St. Augustin l'a remarqué. Vers. germ. p. 59. Sed vid. not. praeced. z.

g) In libro est ايام, numerus dierum autem deest; subsidiis destitutus lacunam explere nequeo.

h) p. 547 sqq. eam distare a mari medit. merid. vers. 200 fere mil. ait.

i) Tom. II. p. 442. Trois choses rendent Tebessa considerable par dessus les autres places de la Barbarie, les murs, les noix et les fontaines; tout le reste n'en vaut rien. Distare eam ait a mari 55 miliaribus.

k) p. 164. vers. gall. at germ. p. 21 et p. 60.

Dur Madin دور مدين (p. 82). *Dur Madin inter et Begiaiam iter* 10 *stationum.* vid. infra *Abres; Kol; Kasrin.*

Kasrin القصرين (p. 83). *Inter Begiaiam et Kasrin spatium 6 dierum l); trium inter Kasrin et Kalema; 6 dierum inter Kasrin et Dur Madin.*

Hactenus distantiam Begiaiae a ceteris locis mensurauit Edrisius; nunc itinera suscipit. Iter itaque ad quod se accingit est a Begiaia ad Kalaa, quod absque dubio Kalaa est, quod supra depinximus. *Via, quae ad illam ducit est eiusmodi. Egredienti ex vrbe Begiaia primum tibi obuium est:*

Madik vel Madif m) (p. 83); *inde peruenies ad*

Suk al ahad سوق الاحد (p. 83). Sionita explicat per *nundinas diei dominicae.* — Procul dubio est emporium, ad quod populus confluxit, et si, de quo vix dubitandum, appellatiue vertere licet nomen in aliam linguam, verosimile videtur, die solis istum confluxum locum habuisse. In sequentibus plura eiusmodi emporia occurrunt (res enim in Orientis regionibus solennis), ex quibus, si nomina appellatiue explicanda sunt, colligere licet, fuisse loca quaedam ad quae, die quodam hebdomadis definito, ex confiniis confluebant homines, et quae ad vitam communem necessaria videbantur, sibi parabant, perinde ac nostri homines nundinas, septimanae die quodam praestituto (*Wöchenmärkte* vocant), frequentant. *Suk al ahad* quoque occurrit in Edrisii opere

p. 198

l) Est *Kisser* Bruchii? p. 30 vel Cassareen? p. 32. Shaw p. 261. vers. gall. Ast vid. paullo post: *Kasr.*

m) In libro est المضيق, litera vltima sine punctis diacriticis. Sionita reddidit *Almadbiac*, et in margine explicat per locum angustum.

p. 198 verſ. lat.; procul dubio ſenſu eodem *n*). Interrogare tamen licet num vrbs vel oppidum fuerit talis locus an ſolus ac merus conueniendi locus. Poſterius fere crediderim; alias enim putarem non ſolum hoc nomen habiturum fuiſſe locum iſtum. Verum enim vero, quum ſupra adfuit *Ceznaie*, emporium (سوق) nonne inde ſequitur, nomen *Ahad* et quae in ſequentibus occurrunt nomina, dies hebdomadis quosdam ſignificantia, pro nominibus propriis habenda eſſe? Vix putem. (vid. paullo poſt: *Suk al Chamis; Suk al atſnin*) Poiret I, 74. 76, de loco quodam *Souk* loquitur; ſed neſcio an comparatio inſtitui poteſt. *Tum ad*

Vahat وادي وهت (p. 83) *torrentem*, (vel *vallem*, vti Sionita reddit) — *tum ad*

Ticlat تيكلات (p. 83) *arcem* — *hinc ad*

Taderkat تادرقت (p. 83) *ad*

Suk al Chamis سوق الخميس (p. 83) i. e. *nundinas diei Iouis;* vid ea, quae paullo ante ad Suk al ahad a nobis obſeruata ſunt. — *Ad*

Bacer حصن بكر (p. 83) *arcem, et ibi eſt ſtatio* (*vel diuerſorium* المنزل). *Ab arce Bacer ad*

Vareſu وارفو (p. 83) *arcem, quae etiam,* Edriſio autore رافوا (*Rafua*) *audit; tum ad*

P 4 *Kasr*

n) Opportune ad hunc locum LEMPRIERE p. 28 ita ſcribit: Zu ihren Märkten haben ſie Plätze beſtimmt, wohin ſie zu Pferde in wenigen Stunden kommen können. Die benachbarten Araber bringen *einmal in der Wochen* ihr Geflügel, Vieh &c. dahin, um es abzuſetzen. Vid. LEONEM p. 545. vel infra v. *Buna;* vbi nundinae diei Veneris occurrunt. — Vocabulum سوق eiusque vſus ad hodiernum vsque diem ſuperſunt in lingua Luſitanorum. Audi, quaeſo, SOUSA ita ſcribentem ſub voce: *Açougue* (vocab. Luſit. reſpondens السوق). Praça, ou lugar, onde ſe vendem comeſtiveis: os Arabes (addit) naõ ſó daõ eſte nome ao lugar onde ſe vende a carne; mas tambem o peixe, fruta, hortalice, e mais couſas. Os Caſtelhanos u pronunciaõ ſem corrupçaõ *aſſoco*.

Kasr القصر (p. 83) quod appellatiue intelligi vult Edrisius, addens وهو ايضا قريه; ita vt latine redditum ita sonet: *tum ad arcem, cui quoque adiacet oppidum*, vel: *tum ad Kasr (arx), quae oppidum quoque est.* — *Huc si perueneris* (pergit) *deseres flumen Begiaiae ab occidente et ad meridiem iter flectes.* Ex hac sola obseruatione situs locorum, quorum nomina modo exhibuimus, manifestus est, licet autores, quos ad manus habeo, omnino de illis locis taceant. Apud Leonem quidem occurrit vltimi loci nomen, cuius tamen descriptio vix admittit comparationem cum nostro loco *o*). Forsan est *Kisser* Brucii (T. I. p. 31).

Primus itaque locus qui occurrit in via, ab Edrisio *indicata, est.*

Hadid الحديد (p. 83) [ad Alg.] *arx, quam statione vna absoluta ingredieris.* Shawius de capite Hadeed (Hadid حديد) loquitur, quod in mappis nostris Cap ferro audit *p*). — *Tum ad*

Schara الشعرا (p. 83); procul dubio est portus Gigel, de quo infra pluribus; — *tum ad*

Arces Taracos q) (p. 83) — *tum ad*

Tavart تاورت (p. 83). *A Tavart ad*

Bab الباب (p. 83) [ad Alg.]. *Bab autem sunt montes, per quos transit flumen Melah* الودي المالح *r*) (*imo ex quibus prosilit*). Shawius est solus, qui huic loco lumen accendit. Flumen salsum, vel Wed el Mailah,

o) pag. 595. *p*) Vers. gall. p. 117. germ. p. 44.

q) SIONITA vertit ad arces nationis Tarakos. In libro est الي قصور وهي تراكس, nescio an consonantes تراكس non eodem iure reddere posses Baracos, Naracos &c. Quae verior sit lectio arbitrio lectoris permittamus; prima enim litera punctis caret.

r) Flumen *Melah* i. e. salsum. De huius nominis origine. Vid. MARMOL. Tom. II. p. 430.

Mailah, si cum Shawio *s*), sonum arabicum imitante, loquaris, illabitur in flumen Begiaiae quod Edrisius vocat. Montes, de quibus hic sermo est, vocat idem Shawius montes Beeban. Marmolius obiter quasi *t*) de monte Baba loquitur. — *Hinc ad*

Sakajef السقايف (non: السكيف) (p. 83) *arcem* — Sionita pro more suo explicat per *laquearia*; — *tum ad*

Natur الناطور (pag. 83) *arcem* (i. e. *Custodis*, Sionita.) — *ad*

Suk al chamis سوق الخميس (p. 83) procul dubio idem, quod supra iam adfuit. Forte hac de causa a Kurzmanno praetermissum fuit. *Ibi est diuersorium*, addit Edrisius; — *tum ad*

Suk al atsnin سوق الاثنين *u*) (i. e. nundinas diei Lunae) (p. 83) *hic quoque statio vel diuersorium*; — *tum ad*

Tafelcajet تافلكايت (non: تافلكيت) (p. 83) *arcem munitam v*); *hinc ad*

Tazeca تازكا (p. 83); *tum ad*

Attia قصر عطيه (p. 83); *arcem w*) *tum ad*

 Kalaa

s) Shaw p. 127. imprimis vero p. 113 sq. Vers. germ. p. 48 de Biban loquitur.

t) Tom. II. p. 261. coll. II, p. 430.

u) Liceat hac vice pro omnibus monere, Sionitam semper literam Arab. ث per th latinorum, quod esset ϑ graecorum, reddere, id quod autem falsum.

v) Ita verti, nec sine iure, vti spero. Sionita, nescio quo fundamento, vertit: hinc ad arcem Tafelcaiet, ad arcem Tazeca &c. In libro est الي حصن تافلكايت وهو حصن الي تازكا. Non putem illum legisse الي حصن تافلكايت الي تازكا.

w) De tribu *Attyab* loquitur Shaw p. 116. cf. idem p. 134. vers. gall. at germ. p. 43.

Kalaa القلعه (p. 83) i. e. *arcem, stationis spatium x*). Vid. supra

Tobna طبنه (p. 83) [Ptolemaeus *Θαβουα*, Hirtius (p. 269. ed. Bipont.) *Thabena*. Abulfeda, طبنه *Tina*, ex lectione autem Codicis Parisiensis veriori et Reiskii versione طبنه Tobna *y*); Shaw, *Tubnah*, et in epigrammate quodam ab ipso laudato طبن *Tubn z*)] *vrbs sub ditione Zab; distat ab vrbe Mesila* 2; *ab vrbe Begiaia* 6 *stationibus*. Abulfeda autore *a*) Tobna abest ab vrbe Mesila 24 parasangarum interuallo. De vrbe Begiaia supra egimus; de distantia autem h. l. notata monendum Edrisium sibi non constare. Paullo enim ante i e. initio p. 83 vers. lat. *inter Tobna et Begiaia esse intercapedinem 7 stationum*, asseuerat. Equidem sane non habeo dicere, qui numerus alteri sit praeferendus, quum mappis inprimis haud tuta satis vbique fides haberi possit; nec iudex sedere audeo, num forsan h. l. pro بجايه legendum sit, باغايه *Bagaia* (non باغاي, *Bagai*; Bagai enim, vt paullo post audiemus, ab vrbe Tobna distat 4 stationibus) de quo loco supra p. 228 verba fecimus. Aliam coniecturam, vel si mauis, emendationem necessariam, vide paullo post. Haec ad verba Edrisii, quae Epitomator nobiscum communicauit.

x) Quidnam in causa fuit, vt Edrisius omnium horum locorum distantias notare omitteret, nescio. Sensus forsan, a monte Bab ad vsque Kalaa esse stationis interuallum; et haec arces viator in itinere obuias habet.

y) Vid. quae notauimus in Eichhorn Bibl. l. c. p. 587.

z) Vid. Shaw p. 141. vers. gall. et germ. p. 51. Epigramma, cuius mentionem fecimus, mentem Arabum, thesauros assidue somniantium, satis declarat. Ita sonat:

مال طبن تحت ضل اضو لاه اصغر ويس لا تكن طمع	i. e. Tobnae opes latent sub vmbra obumbrati Refodi eas — sed eheu! adesse desierunt.

a) Abulfeda p. 19.

cauit. — Ex Codice Parisiensi Edrisio restituere possumus, quae Abbreuiator neglexit. Citatum enim ibi integrum ita sese habet *b*): قال الادريسي في نزهة المشتاق وطبنه مدينه الزاب وهي مديله حسنه كثيره المياه والبساتين الزرع من القطن والحنطه والشعير وعليها سور من التراب واهلها اخلاط والثمر بها كثير وساير الفواكه كذلك وبينها وبين المسيلة مرحلتان ومن طبنه الي بجايه ست مراحل i. e. *vrbs Tobna, teste Edrisio, sub ditione Zab; vrbs est venusta, diues aquis c) hortis, satis, gossipio, tritico ac hordeo. Cingitur muro terreo. Incolae sunt miscella turba. Fructuum maturescentium ibi abundantia, nec minus varii generis leguminum copia d). Inter eam et Mesilam duarum stationum intercapedo; 6 autem stationibus ab vrbe Begiaia distat.* Cod. ergo Paris. quoque habet ست مراحل; quare coniecerim, supra pro سبع *septem* legendum ست *sex*.

Zab, id quod ex Abulfeda, Leone, Shawio etc. compertum habemus, magnus est nomus; ac teste Jacutio ad Terram Barbara pertinet *e*). Shawio grauanti, quod Abulfeda (et ante eum Edrisius) vrbem Tobna Terrae Zab adscripserit, vtpote quae a Terra

b) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 588.

c) Bene; Shawio enim teste sita est vrbs Tubna . . . in einer schönen Ebene zwischen den Flüssen *Barikab* und *Bu-maxuse.*

d) Ad verbum fere conuenit Abulfedae descriptio, quae l. c. ita sese habet: وطبنه مدينه عظيمه كثيره المياه والبساتين والاهل والزرع واكثر زرعهم بسقي واكثر غلاتهم القطن i. e. vrbs Tobna magna, diues aquis, hortis, incolis, et satis affluentissime rigatis, et maximo gossipii prouentu. Reiskius, dum p. 213 vertit: *sata debent ipsi plerumque rigari defectu pluuiae,* nescio, an mentem Abulfedae bene perceperit.

e) Abulfeda l. c. haec habet: في المشترك الزاب كوره ونهر جرار ببلاد المغرب i. e. In Moschthareco: Zab nomus magnus et fluuius sonorus in Terra occidentali. Idem fere Mss. Jacuti كورة ونهر في بلاد البربر i. e. regio et fluuius in Magrab et quidem in terra Barbara. Cf. Shaw vers. germ. p. 61. Leo 621.

Terra Zab montibus et vallibus separata sit, respondit Otterus et, quantum equidem intelligo, Edrisii causam bene egit. Exempla sane non desunt, quibus, modo esset opus, comprobari posset, vrbem, imo regionem, natura ipsa ab alia terra vel regione diuulsa, ad eandem tamen pertinere. Sed iam manus victas dedisse videtur Shawius; in editione enim operis secunda ista reprehensio non legitur, licet vrbem nostram non in descriptione Zabi regionis, sed longe antea memoret *f*). Leo de regione *Zab*, vel vt ipse effert, *Zeb*, in Numidiae deserto posita, verba faciens, quinque oppida, *Pescara* (Edrisii Bescara), Bargi vel Borgi, Nefra, Teclaca, et Deusen, plures vero pagos, sub eius themate esse tradit. In catalogo, quem de oppidis his exhibet, Tobna vrbs, vt vidimus, desideratur; nec Marmolius eam nouit, caput regionis Mezeb tradens; vnde recentiores, vti Dapper, de la Croix, ad verbum Leonem secuti, eam necessario obticent *g*).

Vrbis huius ruinas hodie vix conspicere licet *h*). Vid. *Mokra*, *Dar Malul*, *Bagai*.

Iam distantias metitur Edrisius; ita sese habet eius mensura:

Mokra مقرة (p. 83). *A Tobna ad Mokra habes stationem vnam.* Cf. Abulfeda Annal. Moslem. T. II. p. 554. Forte *Boo Muggar* Shawii situs saltem in septen-

f) Shawii verba p. 141. vers. gall. ad primam editionem compositae, haec; Je pense, qu' Abulfeda n'a pas eu raison de placer Tabnah entre les villes de Zaab, puisqu'elle est separée par un bon nombre de montagnes et de vallées. Otteri castigationem vid. in Mem. de l'Acad. des Inscript. Tom. XXI. p. 130.

g) Vid. Leo pag. 621. Marmol Tom. II. pag. 534. de la Croix Tom. II. p. 317.

h) Shaw vers. germ. p. 51. Die wenigen Ueberbleibsel davon sind so sehr in Sand und Schutt begraben, dass es schwer seyn wird, ihre vorige Grösse zu bestimmen.

ſeptentrione et occidente vrbis Tobnae admittit hanc coniecturam *i*).

Bagai باغاي (p. 83). *A Tobna ad Bagai* 4 *habentur ſtationes*. Supra (p. 129) adfuit باغايه; num باغاي idem locus, non liquet. Fere tamen crediderim. Num autem باغاي vel باغايه verior ſit ſcriptura, me quidem fugit. Shawius deſcribit *k*) ruinas vrbis, *Ba-gai* nomine, in confinio montis Auras, ad flumen eiusdem nominis ſitae, olim memorabilis. Procul dubio eſt Edriſii باغاي. Vrbs quaedam Africae, باغه *Baga* nomine, venit apud Caſiri, Bibl. T. II. p. 105 forte eadem. Caſiri nomen arabicum latine reddidit *Biga*. Vid. paullo poſt, *Baai*.

Dar Malul دار ملول (p. 83); *a Tobna orientem verſus ad Dar Malul, ſtationem habes grandem; 3 autem ſtationes a Dar Malul ad Kalaa* vid. *Nekaus*.

Nekaus نقاوس (p. 83) (Shaw *Nik-howſe*, et *Nit-kuſe*; Turcae, eodem teſtante Ben-cuſe efferunt; Leo *Necaus*). *Dar Malul inter et vrbem Nekaus, interuallum eſt trium ſtationum. Ab vrbe Nekaus ad Almaſila* (Meſila), *habes* 4 *ſtationes ſecundum alios vero*, obſeruante Edriſio, 3 *tantum*. *Vna ſtatione diſtat a monte Auras*. Plura ſi cupis de hac vrbe praeterquam nomen, quod fere ſolum ex Edriſio patet, Leonem *l*), Marmolium *m*) et qui illos ſunt ſecuti Dapperum, de la Croix etc. adeas. Omnes vt amoeniſſimam Bugiae vrbem depingunt. Leo illius diſtantiam

i) Vid. SHAW verſ. gall. p. 142. germ. p. 52. vbi haec: *Ba Muggar* ein fruchtbarer kleiner Strich, der einige Spuren von alten Gebäuden hat.

k) p. 164. De flumine Ba-gai vid. p. 154. verſ. gall. at germ. p. 53. In mappa D'ANVILLII flumen hoc *Abiga* audit; quo ſub nomine latere videtur nomen *al-Bagai*. Cf. *Handbuch* p. 147.

l) pag. 536.

m) Tom. II. p. 422. DAPPER p. 270. DE LA CROIX Tom. II. p. 103.

ſtantiam a Stefa metitur. — Sed nouiſſimis temporibus gloria iſta tranſiiſſe videtur *n*). Vid. *Beſcara.*

Beſcara بسكرة (p. 83) Timim. بَسْكَرَة *Baſcarha;* Abulfeda بِسْكَرَة; Leo et Dapper *Peſcara;* Herbel. *Baſcarah;* de la Croix *Biſcare;* Shaw *Biſcara. A Nekaus ad arcem Beſcara duas habes ſtationes o*). Licet hic nominetur arx, tamen eſt idem locus, qui ſub nomine vrbis notus eſt. Ibn Said apud Abulfedam eam vrbem primariam eſſe regionis Zab contendit, quocum Shawius *p*) conſentit. Idem quoque refert Timim. Zab eſſe partem Belad al gerid (vid. infra). Secundum eundem a Tuzar diſtat Beſcara 4 ſtationibus. Plura dabit Leo *q*).

Naus r) (p. 83). *Arx, diſtat a Beſcara* 3 *ſtationibus; ſita eſt ad imam radicem montis Auras; et hinc ad vrbem Meſila ſtationes habemus quatuor.*

Auras

n) Shaw p. 142. Nikhowſe eſt ſituée, ait, dans une plaine de tous côtés environnée de montagnes &c. — Paucis interiectis pergit: On trouve ici les veſtiges d'une grande ville. . . . La ville de Nikhowſe eſt fameuſe parce qu' elle ſe glorifie d'avoir chez elle les tombeaux des ſept Dormeurs, que les habitans ſoutiennent fermement avoir éte bons Muſulmans &c. Vana gloria, quae reſtat! cf. eiusdem verſ. germ. p. 52.

o) Idem habet Timim. verba eius: وبالقرب من مدينة بسكرة مدينة صغيرة تسمي نقاوس وبينها وبينها مرحلتان i. e. In confinio vrbis *Baſcarha* ſita eſt vrbs parua, nomine *Nekaus*. Diſtant ab inuicem ſpatio duarum ſtationum.

p) Abulfeda p. 19; et Shaw p. 167. Verba eius: Biscara capitale de Zaab; il y a une garniſon Turque. Vid. verſ. germ. p. 61.

q) p. 621. de conditoribus, terrae bonis &c. diſerte agit. Dapper p. 314. De regione Zab breuiter ſed pulchre egit Brunsius, vrbem Peſcare bene cum Veſcerita Ptolemaei conferens. Vid. *Hanbuch* p. 147. Cf. de la Croix II, p. 317.

r) Ita Sionita. In libro eſt ناوس, prima littera ſine puncto. Nuſquam veſtigium arcis huius deprehendi. In Leone ac Marmolio vbi

Auras اوراس, (p. 83) *mons. A Dar Malul distat stationis interuallo et quod excedit. Ferunt, hunc montem partem esse Atlantis occidentalis, cumque eo cohaerere.* Leo pronuntiat *Auraz s*), Marmol *Auraz* vel *Riega t*), Shaw libbel (mons) *Auress* vel ex pronuntiatione Turcarum *Evres* (Αὔδον Ptolem. p. 174). Obseruat idem vir doctissimus *montem Aurasium* medii aeui et montem *Audum* Ptolemaei vnum esse eundemque montem; praeterea quod nullus ante eum, quantum memini, obseruauit, non vnicum montem esse, sed seriem longam montium. Idem post Shawium obseruat Brucius *u*).

Mila ميلة (pag. 83) (Timimaei pronuntiari iubet مِيْلَة, *Milaha*; Leo, *Mela*; Shaw, *Meelah*, i. *Milah*) *vrbs, sita ab oriente Kalaa filiorum Hamad, a qua etiam 4 stationibus distat. Ab vrbe hac orientem versus ad vrbem Kosantina interuallum* 18 *miliarium* (vid. paullo post Kosantina, not. x). *Mons inter ambas deprehenditur, qui eas quasi coniungit et per quem via patet ab vna ad alteram.* (vid ibid.) Cod. Paris. distantiam inter Mila et Kosantina quoque notat; omittit vero vocabula في الشرق; pro ميلة ter habet مسيلة procul dubio mendose; et pro قسنطينة semper effert قسطينة *Kostina*. Addit quoque lineam, quae ex Impresso

vbi limites montis Auras finiunt, legitur eum in septentrione regionibus Mesilae, Stefae, Nicaus atque Constantinae terminari; nihil autem de arce Naus. Quodsi locorum distantia non obstaret, primamque literam Nun esse constaret, putare posses ق (Kaf) Nun inter et Elif omissum fuisse, ita vt rescribi deberet Nekaus نقاوس.

s) p. 591. de altissimo hoc ac frequentissimo monte loquitur.

t) Tom. II. p. 430. Distantiam eius a Bugie, Cosantina &c. ad modum Leonis emetitur.

u) Shaw p. 144. . . . Il vient après les montagnes des Hirkaat et est au Sud de Constantine. Vid. vers. germ. p. 52 sq. Bruc. Tom. I. vers. p. 26.

Impresso exulat, cuius summa haec: ومدينة مسيلة (leg. ميلة) حسنة كثيرة الاشجار والثمار ومياتها عذبة i. e. *vrbs Mila pulchra est, abundat arboribus et palmis. Aqua ibi dulcis est.* Quae vltima verba fontem forte spectant de quo Leo breuiter ita scribit: Est hic in foro fons quidam limpidissimus. Concinit Shawius, qui hortorum quoque et prouentuum copiam celebrat *v*).

Kosantina قسنطينة الهوي *w*) (p. 83 et 84) (Abulfeda effert قسطينة, vti Cod. Par. excerptum ex Edrisii opere exhibens; vid. paullo ante; Timimaei scribit القسطنطينة *Kostantina magna;* in Bibl. Casiri T. II. p. 239 et 242 قسنطينة; Leo, Shaw, alii, efferunt *Constantina* et Mauri teste Autore libri die Staaten *Cussantina*, vel, vti Marmolius scribit, *Cucuntina*, pronuntiant). *Ab vrbe Mila*, vt paullo ante

v) Shaw vers. gall. p. 131. germ. p. 59. vbi ita: Fünf Seemeilen, oder nach dem Antonischen Reisebuche 25 Meilen nach Nordwesten von Constantina, ist die Stadt *Milah*, das *Mileuum*, oder *Mileu* der Alten, mitten unter angenehm abwechselnden Bergen und Thälern. *Es ist mit Gärten umgeben, und mit Wasserquellen reichlich versehen;* eine davon quillt *in der Mitte der Stadt* hervor, und fällt unmittelbar in ein groses viereckiges Becken von römischer Arbeit. Constantina wird hauptsächlich von diesem Orte mit *Kräutern und Früchten* versehen. Die Granatäpfel daher sind insbesondere von einer so ansehnlichen Gröse, und haben dabey eine so leckerhafte Mischung von Sauer und Süse, daß sie überall in dem ganzen Königreiche in groser Achtung sind. Leo und Marmol bezeugen gleichfalls die Güte der Aepfel, um so viel mehr, da es ihnen beliebt hat, selbst den Namen der Stadt von *dieser* (?) Frucht abzuleiten. Verba Leonis pag. 544 haec: Maxima hic est non *fructuum* modo, vnde deductum nomen *putant*, verum et carnium frugumque copia. Adde his Marmol. Tom. II. p. 25. Dapper p. 271. de la Croix II, 119. qui inter alia: et au milieu de la ville il y a une fontaine.

w) Cognomen apud Nostrum habet الهوي; Sionita explicat per *ventum;* male, si quid iudico. Ex mea enim sententia respicit cognomen hoc vrbis situm; tum et commodius, forte et verius vertas *decliuis*. Et Kurzmann ad h. l. ab *acclinitate* dictum putat الهوي. Idem cognomen vrbi Kostantina imposuit Timimaei Mss.

ante vidimus, *orientem versus spatio* 18 *miliarium diremta est x*). *Mons inter ambas deprehenditur y*) *qui eas quasi coniungit, et per quem via patet ab vna ad alteram;* imo, si Leonem audias z) Cossantina cincta quasi est montibus; et autore Shawio a) maximam partem super monte, qui instar promontorii habetur, exstructa est vrbs ipsa; Brucius tandem b) de eius situ verba faciens, ad abyssum horribilem, praecipitem ac tristem esse aedificatam contendit. Quae omnia satis et Edrisii vocabulum الهوي (vid. not. w) eiusdemque, huius vrbis delineationem ex Cod. Par. excerptam, quam iam exhibemus, bene firmiterque tuentur. — Cod. nimirum Par. supplet, quae ab Epitomatore praetermissa sunt, additque, quae sequuntur: قال في نزهة المشتاق وقسنطينه عامره وبها اسواق وتجارات والحنطه تقيم في مطاميرها مايه سنه لا تفسد وهي علي قطعه جبل منقطع مرتفع فيه بعض استداره لا يتوصل اليه .

x) Leo p. 544: *Mela* oppidum a Romanis in *duodecimo* a Constantina miliario exstructum. Secundum Dapper p. 271. a Constantina 3 miliaribus paruis distat. de la Croix II, 119. habet: dont (Constantine) elle (Mele ou Mile) n' est éloignée que de trois lieuës. Shaw vid. not. praeced. *v*. Distantiam eius ab vrbe Begiaia notat Timimaei Mss. et ad quatuor stationes accedere innuit.

y) Huius montis Cod. Paris. (vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 593) quoque mentionem facit. Habet enim: (leg. ميله) وبين مسيله وقسطينه جبل متصل Impress. offert ويصل بينهما جبل; sed addit quaedam, quae desunt in Cod. Par.

z) Leo p. 539 ita refert: In monte quodam altissimo ea facie posita est, quae meridiem respicit. Rupibus altissimis cingitur &c. Add. Marmol. T. II. p. 438. Dapper p. 268 sq. de la Croix T. II. p. 113.

a) Shaw vers. gall. p. 156. germ. p. 56. Ante omnia in situm et ambitum maximum vrbis *Cirta* inquirit, deinde disquisitioni huic addit: Allein die gegenwärtige Stadt ist lange nicht so grofs, indem sie ganz allein in das Vorgebürge eingeschlossen ist.

b) Vid. Burcii Itin. T. I. p. 25. vers. germ.

البيه الا من جهة بابه من قربها ليس بكبيره السعه c) i. e. *Koſtinah locus eſt habitatus, emporeticus, mercibusque abundans d). Repoſitoria habet ſubterranea* [Mattamoren *e*) vocant] *in quibus frumentum reconditur, quod ſine vlla corruptione ad centum annos ibi aſſeruari poteſt. Sita eſt vrbs haec ad ſegmentum montis abruptum excelſumque* (vid. paullo ante textum et notas t. u. x), *quod eam ex parte ambit. Interea tamen eam non attingit, niſi ex parte portae eius vicinae, verum non maxima amplitudine. Vrbem hanc* pergit Edriſius, typis exſcriptus, *circumit fluuius ac circumdat eam omni ex parte veluti*

c) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 592. Ad verba excerpti ex Cod. Pariſ. vltima, cf. infra not. g. verba Epitomatoris. Paullo ante Epitomator haec excerpſit: وهذه المدينة اعني القسنطينة يحيط بها الوادي من جميع جهاتها كالعقد مستدير ابها Cod. Par. poſt verba ſupra adpoſita بكبير السعه ita pergit: ويحيط بقسطينه الواد من جميع جهاتها. Mentem Edrisii hic procul dubio habemus, non autem verba eius ipſiſſima.

d) Tempore Leonis quoque ob mercaturam vrbs haec adhuc claruit. Audi, quaeſo, quae p. 539 habet: Mercatorum quoque maxima hic eſt affluentia, quorum alii pannum atque lanam venalia habent, alii oleum atque ſericum ad Numidas mittunt, telam aliasque quamplurima dactylis et mancipiis commutant. Idem p. 543. Incolae bis in anno maximam in Numidiam ſolent mittere mercium copiam: et quoniam iter a latronibus Arabibus non admodum ſecurum ſciunt, Turcas quosdam ſclopetarios grandi pecunia conductos ſecum ducunt. Tunetum proficiſcentes nullum omnino tributum perſoluunt &c.

e) De his foueis ſubterraneis iam Plinius L. 18. c. 30. ſcribit. Verba eius: Vtiliſſime ſeruantur (frumenta) in ſcrobibus, quos *Siros* (Σειρὸς Var. L. I. c. 57.) vocant, vt in Cappadocia et in Thracia. In Hiſpania et *Africa*, ante omnia, vt ſicco ſolo fiant, curant: mox vt palea ſubſternatur. . . . Ita frumenta, ſi nullus ſpiritus penetret, certum eſt, nihil maleficum naſci. Idem refert Hirtius bell. afr. cap. 57. Eſt in Africa conſuetudo incolarum, vt in agris et in omnibus fere villis, ſub terra ſpecus, condendi frumenti gratia clam habeant; atque id propter bella maxime, hoſtiumque ſubitum aduentum praeparent. Cf. Shaw p. 125. verſ. germ. vbi: Wenn das Getraide geſichtet iſt, ſo thun ſie es in *Mattamoren* oder unterirrdiſche Gewölber &c. Add. Autor libri Die Staaten &c. p. 531 ſq. et inprimis Hoest. p. 129.

veluti vinculum, ſeu annulus. Fluuius iſte deſcendit e parte meridionali, alluit vrbem primo a latere occidentali, tum flectit ſe orientem verſus et, circumita vrbe, deſerit eam, ſeptentrionem verſus tendens, donec ſe in mare exoneret, ad latus occidentale fluminis Sohar صهر. De fonte et oſtio fluuii Sohar, in ſeptentrione Koſantinae vid. Shaw (p. 116 verſ. gall.) qui *Zhoore* eum compellat.

Pulchre cum Edriſio conſpirant Abulfeda, Leo et qui eum nunquam deſerit, Marmolius, vna cum illis, qui hos ſunt ſecuti, Dappero, de la Croix etc. *f*) modo vnum vel alterum addunt inque eo Edriſium illuſtrant. Fluuius nimirum *Suſegemare* nomine, vna cum rupibus vtrinque poſitis, vti Leo loquitur, Conſtantinae *ceu foſſam quandam praebet.* De vario huius fluuii flexu Shaw ll. cc. quoque loquitur.

Non eſt vrbi intra illam murus altior ſemiſtatura, niſi ex parte portae Milenſis g). Muros ſplendidos eam olim habuiſſe, non eſt dubium; Leo *h*) enim inde con-

f) Abulfeda p. 20 haec habet: Koſtina habet fluuium, qui in foſſam vrbis magnam ſe ingenti cum fremitu horrificoque effundit. Quia vero vrbs immane quantum excelſa eminet ſuper foſſam ſuam, apparet fluuius in foſſa deſpicienti quaſi cometa ſeu cauda ſtellae. Leo l. c. . . . huic fluuius *Suſegmare* ſubterfluit, qui et rupibus etiam clauditur, adeo vt fluuius profundiſſimus, vna cum rupibus vtrinque poſitis, Conſtantinae ceu foſſam quandam praebet. Cf. Marmol. Tom. II. p. 438. de la Croix Tom. II. p. 113. qui haec refert: Elle eſt ſituée au midy d'une haute montagne, entourée de tous côtez de rochers eſcarpées, qui lui ſervent de foſſé, au travers deſquelles coule une riviere nommée *Suſegemar.* Shawius obſeruat nomen huius fluuii *Rummel* (Poiret I, 218 *Rummel*) vſitatius eſſe nomine Suf-jim-mar vid. verſ. gall. p. 115. coll. p. 159. Apud Ptolemaeum pag. 169. flumen hoc Ἀμψαγα celebratur. Verſ. germ. Shawii p. 56 conciſior.

g) وليس للمدينة من داخلها سور يعلو اكثر من نصف قامة الا من جهة باب ميلة ſunt verba Edrisii, i. e. Epitomatoris.

h) p. 538. . . . qui muros altiſſimos, antiquiſſimos, nigris atque elaboratiſſimis lapidibus compoſitos animaduertit . . . ad ſeptentrionalem latus murum habet craſſiſſimum. (Poiret I, 218. eum . . . tüchtige Mauer vocat.)

conditam esse a Romanis coniecturam concepit. In eo vero quod noster dicit, neminem habet consentientem, i. e. idem docentem.

Duas habet portas (pergit); *portam scilicet Milensem ex parte occidentali, et portam, nomine Alkantara, orientem versus, quae inter mirifica aedificia referri meretur.* Pulchritudinem portarum Leo quoque laudat, numerum vero earum ex solo Edrisio nostro scimus, colligere autem ex Leone eundem posses, quippe qui de duabus tantum viis arctissimis loquitur, quibus iter ad vrbem pateat *i*).

More sueto locorum distantias colligit Edrisius.

A Kosantina ad vrbem Begiaia, 6 dierum spatium, 4 nempe ad Gigel et hinc ad Begiaiam 50 miliaria k). A Kol distat 4 stationibus. A Kosantina ad

باعي *Baai, tres sunt stationes.* Qualis hic sit locus non habeo dicere. Forsan qui supra adfuit (p. 237) باغاي *Bagai?*

Abres l) (p. 84). *A Kosantina ad Abres 5 habentur stationes. A Begiaia distat 4 stationibus; hinc Bascher* بشر *m) arcem, bidui iter; hinc ad . . . .* (*Tifasch*)

i) p. 539. Sunt, ait, *duae tantum viae* arctissimae, quae in vrbem ducunt, quarum haec ex *oriente*, illa vero ex *occidente* patet. Portas quoque habet maximas, amplissimas atque elegantes. POIRET I, 219. Die Stadtthore sind von einem feinen röthlichen, dem Marmor gleichen Steine erbauet, und die noch erhaltenen Verzierungen zeigen von ehemaliger römischer Gröfse.

k) Differt paululum TIMIM. Mss. 5 stationes tantum numerans; خمس مراحل.

l) *Abres* reddit SIONITA. In libro est ابرس, litera secunda sine puncto. Est forte اريس infra occurrens.

m) Forte legendum بشنر *Baschner.* Est itaque arx in vicinia Begiaiae vid. supra p. 228.

(Tifasch) duarum magnarum dierum iter n); hinc ad Kalema o) spatium duarum dierum magnarum; hinc ad Kasrin p) iter trium dierum; hinc ad Dur Madin q) 6 dierum interuallum; hinc ad Kol portum (de quo infra), *bidui iter.*

Gigel جيجل (p. 84) [Leo, de la Croix, *Gigel*; Marmol, Arvieux, *Gigery*; Shaw *Jijel*; Ptolem. Ιγιλγίλει p. 268 *r*)] *urbs, ad ripam maris apposita, quod illam cingit; muris* (ربض) *est instructa.* Situm eius ad mare omnes autores comprobant, modo Leo loco *vrbis Castrum* habet *s*). Autores laudati pagum esse dicunt regionis, ad Algeriense regnum pertinentis. *Habet vero vrbs Gigel*, secundum Edrisium *duos portus, quorum vnus, ab eius scilicet meridie situs, difficillimus omnium est ingressu, nisi ductorem nauta sibi optauerit peritum; alter vero portus, a septentrione eius, Schara* الشعرا *nomine* (procul dubio idem, qui supra adfuit), *ab omni agitatione et fluxu tutus et ad appellendum valde opportunus ac commodus, modo non esset tam paruus ac maiorem nauium numerum caperet. Ceterum est arenosus.* Ita fere Edrisius. Recentiorum fere omnes hos portus tacent *t*).

Q 3 Nostro

n) Legendum esse suspicor تيفش; in libro enim impresso consonantes eaedem, sed omnes punctis diacriticis destitutae; supra adfuit Tifasch p. 228.

o) Vid. supra p. 229.

p) Vid. supra p. 230.

q) Vid. supra p. 230.

r) Leo p. 534. Marmol. T. II. p. 419. Dapperus p. 267. *Gigeri* et *Gigel* effert, de la Croix T. II. p. 109. cf. *Handbuch* p. 149.

s) p. 534. cf. Marmol. II, p. 419. Dapper p. 267.

t) Solus est Arvieux, qui Tom. V. pag. 202. vers. germ. portum, quem Edrisius sub nomine Schara celebrat, depingere mihi videtur. Verba eius haec: Gigery liegt morgenwärts, und die *äußerste Abendseite* der Rheede stößet an ein großes Vorgebürge, das weit ins Meer gehet, wo ein durchgehauener Felsen ist, der einen natürlichen Kettenhafen ausmacht, wo die Schiffe, die dahin einlaufen, *völlig sicher sind.*

Noſtro tempore de vrbe Igilgili nihil ſuperſtes praeter domos quasdam miſerabiles et caſtrum parvum, vti ex Shawio *u*) percepimus.

More ſuo nunc locorum diſtantias emetitur Edriſius. *Ab vrbe Gigel ait ad*

Koſantina iter 4 *dierum* (vid. ſupra Koſantina, vbi quoque diſtantia vrbis Gigel a Begiaia); *item ab vrbe Gigel ad*

Margiten طرف مرغيطن (p. 84) *promontorium v*) *ad*

Afie العافية (p. 84) *inſulas, ad*

Fag al Zarzur فج الزرزور (p. 84). Nihil niſi nomen ex Edriſio patet *w*); *tum ad*

Manſurie المنصورية (p. 84) *inſulam in mari* (جزيرة على البحر). Shawius *x*) de flumine Manſoureah loquitur, quod pro Ptolemaei Σίσαρος (p. 168) habet, cuius oſtium inter Jijel (Gigel) et inſulam ſitam eſſe perhibet paruam, quam Zeert' al Heile compellat. Num haec eadem? — *ad*

Matuſa

u) p. 114. verſ. gall. at germ. p. 43.

v) Forſan huc pertinet, quod SHAWIUS p. 114 ſcribit. Vis-à-vis de cette Isle (Zert' al Heile vid. pag. ſeq.) il y a un petit port et un promontoire, qui doivent être l'un *l'Audus* et l'autre le *Jarſath* de PTOLEMÉE.

w) SIONITA explicat per: laqueum ſturnorum; legit ergo فخ. Cauſam vero huius emendationis nec addidit, nec, quantum equidem video, addere potuit; vides itaque etymologiae non vbique indulgendum eſſe. فج eſt (ſi explicatum cupias) via ampla et aperta per montes et زرزور vel ſturnus, vel vehiculum anguſtum. Nomen proprium eſſe, nullus dubito.

x) pag. 114. A cinq lieu de *Naſava*, ait, eſt l'embouchure de la *Manſou-reah*, autre grand rivière, qui ſeparé les diſtricts des *Beni Iſah* et des *Beni Maad* &c. — vid. verſ. germ. pag. 42. Idem de tribu Manſure loquitur pag. 127. Fortaſſis in mente habuit EDRISIUS vrbem *Manſuriah*, quam, teſte CARDONNE II, 44. Al Manſur Billah aedificauit; inde forſitan vertere licet: *Manſurie ad flumen peninſulae inſtar ſita;* flumen autem idem, quod SHAWIUS compellauit Manſoureah.

Matusa متّوسة (p. 84) *oppidum populosum. Gypsi fodinam habet, quod inde Begiaiam asportatur, quam inter et oppidum nostrum sunt* 12 *miliaria.*

Begiaia Nasarie بجاية النصرية (p. 84). *A Gigel ad hunc locum* 50 *habes miliaria y).* Ex situ coniiceres, vrbem hanc esse Begiaiam vrbem, de qua supra p. 221 sqq. verba fecimus. Sed ibi cognomen hoc non lectum fuit, quod si explicatum vis, est *adiutrix* vel *Christiana;* nescio an alterutrum quadret.

Kol القل (p. 84). *A Gigel ad vrbem Kol* 70 *habes miliaria.* In parte prima Climatis tertii, ab Edrisio huc vsque descripti, *vltima est vrbs, atque distat a Kosantina meridiem versus duarum stationum interuallo; duarum item dierum a Dar Madin.*

Est sine dubio Shawii z) *Cull,* hodie vrbs exilis. Obstare videtur, quod Shawius كلّ scribi vult contendens, a portu vrbem nomen forsan desumsisse. Sed in scriptura Shawius haud aeque felix est. De la Croix *a)* in descriptione prouinciae Constantinae vrbem *Chollo* memorat, quae eadem est. Poiret, *Kollo* et *Kallo* effert *b).*

y) Dapper p. 267 habet: 15 miliaria. Leo p. 534. mil. 60. Marmol. Tom. II. p. 234. 419. 12 lieues.

z) p. 117. Cull, ait, ou Cullu (Ptolem. Κόλλοψ *μέγας* ἢ Κόλλυ p. 172. Plinii *Cullu*, Libr. V. 4.) des anciens garnison maritime des Algerien, est située sous le plus oriental des sept Caps a 18 milles de la grande rivière. C'est comme Jijel une pauvre ville &c. Vers. germ. p. 43. idem. Cf. Dapper p. 269.

a) Tom. II. p. 114. Sanut, ait, place près de Constantine la ville de *Chollo*, autrefois *Cullu* et maintenant *Ascol.* Elle a été batie par les Romains près de la mer mediterr. &c.

b) Vid. Poiret I, 25. 29. 155. inprimis vero p. 158 sq.

SECT. II. PARS V.

Afrikia.

§. 1.

Nouam, vt auſpicemur, ſectionis ſecundae partem, quintam puta, ipſe Edriſius Noſter poſtulare videtur, qui, quod ſupra (pag. 124. not. d.) iam declarauimus, vrbibus, oppidis, caet. quae nunc deſcribuntur, id quod inprimis ex vrbis Bagani delineatione (infra pag. 251) lucide apparet; ſpecialius nomen *Afrikia* impoſuit. Conferatur item locus, ſupra (p. 128) ex Edriſio adſcriptus. Nomen hocce, aſt corruptum, et hodie, ni fallor, in vſu eſt *c*).

Afrikia ergo, Edriſio autore, quantum ſcilicet ex initio ſectionis ſecundae Climatis tertii perſpicere licet, protenditur ab vrbibus Kamuda et Bagani ad vsque vrbes Tripolim et Lebedam. (vid. paullò poſt §. 2.) Autores alii aliter quidem ſentiunt; plerique tamen Arabum ſcriptores a Tuneto, vel ab vrbe Bona ad Barcen (Barkam); quidam eorum autem ad vsque vrbem Alexandriam producunt.

Abulfeda nimirum *d*) in notis (quas vocant) marginalibus tertiam partem Magrab orientalis, Afrikiam dictam, porrigi ab vltimis regni Begiaiae limitibus

c) Vid. SHAW verſ. germ. p. 67, vbi haec: Der Sommerbezirk wird ... mit dem Africa propria des Plinius (L. V. c. 4.) Solinus (Polyhiſt. c. 17.) u. a. mit dem öſtlichen Theile des Africa des P. Mela und Ptolemaeus ... einerley ſeyn. *Es iſt beſonders die Frigib*, wie ſie diejenigen Theile deſſelben nennen, die bey Keff und Baigah liegen, beſſer bewohnt, als irgend ein Theil des benachbarten Königreichs von eben der Gröſse &c. Vocabulo *Frigib*, ipſe SHAWIUS addit notam ſequentem: *Frigib*, eine gewiſs verdorbene Benennung von dem alten Namen Africa.

d) ABULFEDA pag. 1. والقطعه الثالثه الشرقيه افريقيه تمتد الي برقه الي حدود ديار مصر

tibus ad Barkam et per hanc ad ipſos vsque limites Aegypti, tradit affeueratque.

Lexicographus, a Schultenſio excitatus *e*) ita refert: حد افريقيه من طرابلس المغرب من جهة برقه والاسكندرية الي بجاية وقيل الي مليانة فيكون مسافة طولها نحو من شهرين ونصف وعرضها من البحر الي الرمال التي في اول بلاد السودان, i. e. Terminus Afrikiae, a Tripoli Occidentis, quae Barkae et Alexandriae contermina, porrigitur Begiaiam vsque, vel, vt aliis placet, ad Melianam. Longitudo patet per duos ferme menſes cum dimidio; latitudo a mari pertinet ad arenas quae inchoant terras Nigritarum.

Bakui, Geographus, qui de vrbe Africa loquitur; terrae huius nominis quoque mentionem facit *f*).

Denique hanc eandem Prouinciam, de qua nobis ſermo eſt, Golio obſeruante, جزيرة المغرب *Magrab inſulam*, quoque vocant Arabes, quippe gemino mari, Mediterraneo et Atlantico, geminoque fluuio Nigro et Nilo, vndique circumdatam. Haec Golius *g*). Forte جزيرة h. l. Peninſulam denotat. Golii ſaltem interpretationi aegre adſtipulor.

e) Vid. SCHULTENSII Index Geographicus voce *Africa*.

f) BAKUI vid. Notices T. II. p. 424. vbi: *Afrikia*, grande ville du Mogreb, dans un terroir très-fertile, enſemencé, rempli de palmiers & d'oliviers; c'etoit anciennement un grand pays, à préſent tous les environs de la ville dans quarante jours (!) de marche, ne preſentent qu' un déſert, ou ſont des tribus des Berbers, qui ont des citernes. Il y a des mines d'argent, de fer, de cuivre, de reſas, d'antimoine & de marbre. Haec BAKUI. vid. infra *Bagant*; *Barka*; *Kasr Kafez*. Inter Terrae bona nimirum EDRISIUS celebrat dactylorum copiam; tum mira de terra quadam, quae in confiniis Barkae vrbis effoditur, narrat; denique ſyluam Kasr Kafez laudat.

g) Vid. GOLIUS ad Alfrag. p. 91. 105. 161. et quae diximus, ſupra pag. 1.

Consentiente ergo praeter autores alios ipso Edrisio iam ad prouinciam *Afrikia* delineandam me accingo.

§. 2.

Priusquam autor noster ipsam tertii Climatis secundae sectionis descriptionem adoritur, haec fere praefatur. *Continet haec secunda Climatis tertii sectio montes, vrbes, oppida, castella, arces. Quae in regionibus ipsis occurrunt loca, haec sunt: Kamuda*, (forte *Kamunia*), *Bagani*, *Mesciana* (مسكيانة, in tabula non occurrit hic locus), *Magana* (مجانة in sequentibus non occurrit), *Baga*, *Bona*, *Mars al Charaz* (in libro l. c. est مرسي الخرز, *Mars al Hazaz;* male) *Benezert* (legitur h. l. quidem نبزرت *Nabzert*, infra autem Benezert), *Arbes*, *Marmagena* (مرماجنة, in tabula deficit), *Kastilia*, *Nefzava* (نفزاوة, infra scriptum occurrit نقزاوة *Nekzaua*), *Nilfan* (ita Sionita reddit; in libro est نبلفان, Nun fin. excepto sine vllis punctis diacriticis. In sequentibus non occurrit), *Nekius* (نقيوس, paulo post exaratum est تقيوس *Tekius*), *Zorud*, *Kaffa*, *Nafta*, *Hama*, *Tunes*, *Aklibia* (l. Kalibia), *Ehraklia*, *Susa*, *Mahedia*, *Safakos*, *Galula* (جلولا tabula hoc nomine caret; apud Cardonne Tom. I. pag. 24, vrbs *Dschelula* nomine occurrit, quae procul dubio eadem. Legatus Ebn Hadidsch eam cepit), *Sabra* (صبرة in tabula non occurrit), *Tripolis et Lebeda. Ad mare porro exstructa sunt arces, portus et varii generis aedificia.*

His praelibatis vrbes, arces ac oppida more consueto recenset. Auspicatur ab *vrbe*

Kamuda قمودة. Praeter nomen huius vrbis, forte mediterraneae nihil nobis residuum fecit. Arent et fontes mei; ast coniicio, pro قمودة forte esse legen-

legendum, vel قمونية *Kamunia*, vel قمونة *Kamuna*, eamque eſſe, vrbem, quam Ebn Hadidſch vi armorum cepit *h*).

Bagani باغاني (p. 86); *vrbs eſt magna, muro forti cincta. Palmis abundat plurimis ac feraciſſimis, quorum fructus per totam Afrikiam large transportantur.* Vid. Kaſtilia.

Kaſtilia قسطيلية *i*) (p. 86) (Ortelius in theſ. geogr. effert *Caſtellum;* Cardonne Tom. I. pag. 119 *Kaſtila*); *diſtat ab vrbe Bagani* 4 *ſtationibus.* Vid. infra *Kaſſa.* (Verba Ortelii: Caſtellum Ripenſe, in Mauritania Caeſarienſi, epiſcopalis ſedes.)

Hama الحمة (p. 86) *vrbs. Medium inter occidentem et meridiem vrbis Bagani tenet ac proxima illi eſt.* Leo *k*) *el Hamina* vrbem 15 miliaria a *Capes* diſtantem deſcribit: forte conuenit. Shawii *el Hamma*, 4 mil. ad occid. Gabs ſita, procul dubio eadem vrbs. Eſtne *Ethama* autoris libri die Staaten etc. p. 448?

Tekios تقيوس; (vid. paullo ante prolegom. ad hanc partem, vbi نقيوس *Nekius* ſcriptum occurrit) (p. 86) *ab vrbe Hama diſtat fere* 20 *miliaribus.* Forſan Shawii *Tuckuſch*, pagus, e regione inſulae eiusdem nominis *l*).

Kaſſa

h) Vid. CARDONNE T. I. p. 24. Ebn Hadidſch lagerte ſich am Fuſse eines Berges, ungefähr 5 Meilen von *Cammuniah*, welche von 30000 Griechen bedeckt wurde. . . . Endlich wurde dieſer Ort mit Sturm erobert und geplündert.

i) ABULFED. p. 25 de terra Kaſtila ſcribens, Tuzar vrbem primariam terrae Kaſtilae vocat. (Conſentit TIMIM.) Effert autem قصطيلة; quae lectio verior, non exputo. Sed ABULFEDA ſibi non conſtat, قسطيلية enim ſcriptum deprehendimus in eius *Annal. Moslem.* T. II. p. 430. — vid. REISKE ad ABULF. l. c. p. 763.

k) LEO p. 580. SHAW p. 151.

l) SHAW ed. germ. p. 44.

Kafsa قفصة (p. 86) [Timim. قَفْصَة, Abulf. قَفْصَة, Leo *Cafsa*, Shaw *Gafsa*, Ptol. (p. 179) Κάψα, Sallust. *Capsa*) *vrbs; distat a Tekios stationis interuallo. Vrbs est pulchra ac muro cincta m). Flumen, quod ad eam excurrit, ciuibus potum praebet; aqua eius superat bonitate ac suauitate Kastiliae aquam. In vrbe tandem ipsa fons scaturit, qui apud illos Tarmid* (الطرميد) *celebratur. Ceterum Nofusa mons in huius vrbis meridie est.* Vid. *Safakos; Kairoan; Zorud; Nafta; Nekzava.*

Qui copiosam vrbis huius ac lectu non indignam descriptionem nobiscum communicauit Leo *n*), magnam partem quae ex Edrisio dedimus, sua auctoritate confirmat. Murum memorat, at bis fato infelici destructum. — Edrisium vera adnotasse inprimis, testatur Shawius, non solum fontem, cuius Noster mentionem facit, sed et flumen vel riuum commemorans *o*). Quae Brucius *p*); vbi de thermis, iuxta

m) Differre videtur SHAWIUS situm eius minus amoenum depingens p. 270. Sa situation, ait, est aussi melancholique que celle de Ferreanah, avec cette difference seulement, que ses environs sont un peu plus riants . . . . mais ces agréables objets ne s'étendent pas fort loin. Vid. vers. germ. p. 112.

n) pag. 625. Ibid. etiam de terrae foetibus &c. loquitur. cf. DAPPER pag. 315.

o) p. 271. L'eau, ait, dont ces arbres sont arrosées, vient de deux sources, dont l'une est dans la citadelle & l'autre au centre de la ville. La derniere probablement celle dont parle Salluste (cap. 93. Bell. Jug. atque, ait, ea intra *ingi* aquae &c.) & la *Tarmid* d'EDRISI étoit autrefois couvert d'une dôme &c. Ces deux sources s'unissent avant que de sortir de la ville & forment un *assez gros ruisseau* lequel, vû la quantité de son eau, & la rapidité son courant, etendroit son cours fort loin, si les habitans du pais ne l'arrêtoient pas, pour arroser leur plantages. Vid. vers. germ. p. 112. Opportune etiam LEO p. 626 haec habet: Huius oppidi medio quadrati quidam profundi atque latissimi sunt fontes, muris vndique circumcincti. — De fonte intra vrbem loquitur etiam DE LA CROIX T. II. p. 320. cf. GRAMAYE p. 191.

p) Tom. I. vers. germ. p. 32. Ich hegte, ait, die stärkste Hoffnung schöne Ruinen daselbst (de Feriana vrbe loquitur) anzutreffen, betrog

iuxta vrbem Feriana sitis, loquitur, ad marginem adiecit, non admittenda sunt. De prouentu huius vrbis Abulfeda consulendus (pag. 19). Timim. mst. eam 4 stationum spatio ab vrbe *Tuzar* et 3 ab vrbe *Kabes* abesse ait.

Sobeitala سبيطله [hod. ad c. Tunet.] (Iisdem quoque literis Abulfeda vrbis huius nomen exarauit; Shaw effert *Spaitla*, et ob rudera inscriptionesque varias pro Veterum Suffetula habet. *Spaitla* et Brucius pronunciat; *Sabtelah*, Cardonne.) Vrbis huius descriptio et nomen adeo ex textu Epitomatoris typis exscripto, plane exulant; explet vero lacunam excerptum ex Codice Parisiensi *q*), quod forte h. l. commode inseram. Verba eius ita sese habent:
قال الادرسي ومدينه سبيطله كانت قبل الاسلام مدينه
جرجيس ملك الروم الافارقه وفتحها المسلمون في صدر الاسلام
وقتلوا ملكها المذكور ومنها الي مدينه قفصه مرحل وبعض
اخري ومنها ايضا الي القيروان سبعون ميلا ۞
i. e. *Edrisio testante fuit vrbs Sobeitala ante Islamismum vrbs Gergis r*) (Georgii vel h. l. Gregorii) *Regis* (h. l. Praefecti) *Graeciae* (*diuisae* vel potius) *Africanae s*). Vrbem hanc quondam fuisse sedem regiam Abul-

betrog mich aber in meiner Erwartung und fand nichts als warme Bäder vor der Stadt. Male igitur ad originem harum thermarum demonstrandam ad marginem adiecit: *Die Quelle heißt El Tarmid.* Geogr. Nub. p. 86.

q) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 599.

r) Infra occurrit *Kasr Gergis* قصر جرجيس; num autem Rex, de quo h. l. sermo habetur eam aedificauerit inhabitaueritue, equidem nescio.

s) Per *diuisam* verto vocabulum الافارقه, incertus tamen, an id significet. Forte verius verteretur *Graeciae et Africae* vel *Graeciae Africanae.* Apud Schehabeddinum (Notices T. II. p. 151.) ni fallor, eodem sensu quoque occurrit. Verba eius: La partie maritime de Magreb étoit alors habitée par les Francs & les Africains (Alfrandj *walafareka*). Nescio an legendum sit والافارقه. Sensus, nisi me omnia fallunt, hic: Fuit vrbs haec sedes Praefecti vel Patricii Graecorum in Africa.

Abulfeda quoque testatur *t*). Pergit Edrisius: *Expugnauerunt eam Moslemi sub initio Islamismi, regemque supra dictum interfecerunt.* Bene; fuit autem Rex, de quo h. l. sermo est, Patricius Gregorius, qui, non fortitudine Ducis Moslemorum, Abdalla Ebn Said, sed potius arte et stratagemate Zobeiri superatus deuictusque, frustra se ab Moslemis defendit *u*). Addit Edrisius: *Ab vrbe Kaffa distat interuallo stationis et quod excedit; a Kairoan* 70 *miliaribus.* Haec Edrisius; quae Abulfeda de antiquitatis monumentis adhuc addit, Shawii autoritatem, rudera describentis depingentisque habent *v*). Caeterum vide an non Sucaicada Leonis, eodem annuente a Romanis aedificata, idem sit locus *w*). Nomen eius forsitan vel translatoris vel vitio typographico ita fuit deformatum.

Kairuan

t) Vid. ABULFEDA p. 21 cuius verba haec: وسبيطلة كانت كرسي مملكة افريقية في القديم i. e. *Sobeitala erat quondam sedes regia Africae.*

u) Historiam expugnationis, de qua EDRISIUS noster scribit, fuse narratam, disces ex CARDONNE T. I. p. 9–19. Inter alia huc reuocanda videntur verba p. 17. Gregorius suchte vergeblich mit seinen tapfersten Soldaten Widerstand zu thun. *Er wurde selbst getödtet.* Ein Theil der Armee ward in Stücken gehauen, und der Rest derselben *flüchtete sich in die Stadt Sabthelab;* et p. 19. Nach dieser Niederlage der Christen belagerten die Muselmänner *Sabtelab.* Sie nahmen diese Stadt mit Sturm ein, und machten eine unermessliche Beute. . . . *Sabtelab* wurde geschleifet.

v) ABULFEDA l. c. وبها اثار عظيمة تدل على ذلك i. e. *monstrat ea adhuc maxima monumenta eius rei* (vid. supra not. t). Paucis interiectis: قال ابن سعيد وهي مدينة ازلية اثارها تدل على عظمها i. e. *Saidide testante est vrbs antiqua, cuius rudera docent, quanta olim fuerit.* Cf. SHAW vers. germ. p. 107 sq. Diese Stadt liegt ohngefähr 12 Seemeilen nach Süden von Keff, und ist eine von den merkwürdigsten Oertern in der Barbarey wegen der Grösse und Pracht seiner Ruinen &c. Templa residua, quae depinxit SHAWIUS, ea vidit quoque BRUCIUS; Tom. I. p. 29 sq.

w) Vid. LEO p. 538.

Kairuan قيروان (p. 86) (Abulfed. القيروان, Leo *Cairaoan l. Caroen*, Herbel. *Cairouan*, Marmol. *Carvan*, Dapper *Kairaoan* l. Karure, l Karoen, Cardonne et Shaw *Kairwan*, *Guirina*, Tabb. de l'isl.). *Ab vrbe Kaffa ad Kairuan vrbem, ſeptentrionem inter et orientem* 4 *ſtationum interuallum. Kairuan porro* (p. 87) *ab vrbe Tunes* 2 *x); ab vrbe Arbes, Zagoan monti proxima,* 3 *ſtationibus* (p. 88) *diſtat.* — Paucula haec nobis impertire voluit Edriſii epitomator. Quam gratum nobis facturum ſe putare poterat, ſi etiam locorum quorundam diſtantias apponeret, aliarum rerum ſcitu dignarum memoria deleta! Plura itaque de vrbe hac celebri ſi forte cupias, adi Bakui, Abulfedam, Leonem etc. *y*). Vid. *Baga*.

Zagoan زغوان (p. 88) [Thevenot *Zagouam*, Shaw *Zow-waan* l. *Zagwan z*), Cardonne *Zagwan a*), Brucius

x) Mirum quantum differt Leo, qui p. 575 ita habet . . . a mari mediterr. XXXVI, a Tuneto vero C fere abeſt miliaribus. Cum Edrisio faciunt: Marmol. T. II. 532. . . . a douze lieuës de Sus, du coſté du midy & a trent-quatre de Tunis vers le Levant. Dapper p. 290. . . 7 oder 8 Meilen von der See; 20 von Tunis; et de la Croix T. II. p. 231 . . . ſituée à ſept milles de la mer, à 20 de Tunis & à 11 de Carthage. Shawius alia ex parte ſitum vrbis huius deſcribit . . . à 8 lieuës au Oueſt de *Suſa*, & à la même diſtance au Sud-Oueſt de Hercla.

y) Vid. Abulfed. p. 23. *Eiusd.* Annal. Mosl. T. I. p. 396. vbi de conditore eius, *Ocba ben Naſi* verba facit. Coll. Marigny Geſch. d. Ar. II, 33. Bakui p. 451. Timim. ſitum vrbis Tunet. inter et Tuzar cenſet. Multa idem ad hiſtoriam pertinentia commemorat. Leo p. 575-79. Marmol. T. II. p. 532-34. Dapper l. c. de la Croix l. c. Cardonne T. I. p. 26. Shaw p. 257. verſ. gall. at germ. p. 105 ſq. &c.

z) Shawius p. 234 verſ. gall. vbi de vrbe Zow-an vel Zagwan verba facit, montem quoque hunc memorat et pro *monte Ziguenſi*, cuius Victor mentionem facit, habet. Plura vid. l. c. et verſ. germ. p. 88 ſq. Cf. Marmolium de hoc monte magno quidem at deſerto, vnius miliaris interuallo ab vrbe Tunis meridiem inter et occidentem diſſito, T. II. p. 534. ſermonem inſtituentem. Adde Thevenotum T. I. p. 395. —

a) Cardonne Tom. II. p. 187.

Brucius *Zowon b*). *Mons altus, prope Kairuan situs. Tendunt ac dirigunt ad eum naues cursum suum ex alto mari inde eum conspicientes c*). Distantia montis huius a Kairuan me quidem latet, autores enim, qui eius mentionem faciunt, distantiam non ab vrbe Kairuan, sed ab vrbe Tunes peruarie insuper referunt *d*). In eo autem consentiunt omnes quod grandis sit ac sublimis. Plura de hoc monte, si forte cupias, adi Shawium l. c. et autores infra not. e. laudandos *e*).

Zorud زورد (p. 87). *Ab vrbe Kaffa, meridiem versus, ex parte Nofusa montis, est vrbs Zorud, quam inter et Kaffam habentur* ٥ *stationes.* Estne *Zoara* l. *Sara*, Veterum *Pisidan*? *f*)

Nofusa نفوسة (p. 87. 88.) *mons.* Edrisio autore (vid. supra pag. 143) Nofusa monti Daran (Atlanti) nomen suum commodat. Daran itaque inde a regni Tunetani finibus nomine Nofusa venit. Aliter sentire videntur Leo et Marmolius *g*), duos montes commemoran-

b) Brucius Tom. I. Vers. p. 31.

c) وهو جبل عال جدا يتصل اليها المراكب من البحر وارتقابه في الجو. Verba sunt Edrisii.

d) Abulfeda 2 montes commemorat, quorum tamen nomina silentio praetermittit: Kairuan, inquit, est vrbs noua — sita ad montis septentrion. habetque vicissim ab austro montem &c.

e) Marmol. T. II. p. 534. Inter alia: Zagoan est une grande montagne, deserte à une lieue de Tunis entre le midi et le levant. Dapper pag. 274. . . . ohngefähr 6 Meilen von Tunis. de la Croix T. II. p. 191. Lectis apud Marmolium verbis: il y a une montagne *a quatre lienës* de la place &c. caue ne montem *Zagoan* cum monte *Gueslet* confundas. Vid. Leo p. 579. . . . Abest ab hoc oppido mons quidam *Gueslet*, in quo nonnulla adhuc visuntur Romanorum aedificia. de la Croix l. c. diserte inter Gueslet et Zagoan distinguit.

f) Zoara oder Sara soll das Pisidan der Alten seyn: die mannigfaltigen Veranderungen aber, so der Ort erlitten, haben ihn zu einem schlechten Flecken gemacht &c. Ita autor libri die Staaten p. 449, in descriptione vrbium Tripolit.

g) Leo p. 167 de monte Maroccani regni *Nifisa* et p. 594 de Bene-Tefreni atque Nufusae montibus loquitur. Marmol. Tom. II. p. 60 de Nefusa Maroccani regni monte et p. 575. Tom. II. de Nefusa Tuneti monte verba facit.

morantes, quorum alterum ad regnum Maroccanum, alterum ad Tunetanum referunt; sed, eorum assertis diligenter perponderatis, non magnopere ab Edrisio abhorrent.

Nekzaua نفزاوة *h*) (p. 87). *A Kassa ad Nekzaua, meridiem versus, distantia duarum dierum et quod excedit.* Apud Leonem occurrunt *i*), sub nomine *Nessaoa*, tria castra, ciuibus referta. Quod si forte haec castra cum Edrisii Nekzaua conferre velis نفزاوة *Nefzaua*, lectio, quae supra (p. 250) adfuit, non aduersaretur. Shawius *k*) obiter de regione quadam, loquitur, quam vocat "district de Nitzowah" (نفزاوة); forsan conuenit. Coniecerim fere legendum esse تقزاوة quod forte esset Shawii *Tegewse*, (vers. germ. effert *Te-guse*) cui idem situs, distantia eadem a Kassa et Tuzer. — Vid. Tuzer.

Tuzer تورز (p. 87) (Abulfeda تُوزَر, Shaw. et Brucius *Tozer*, Leo *Teusar?* Ptolem. Τίσουρος). *Inter Nekzava et Tuzer* 1½ *dierum interuallum.* Abulfeda autore metropolis terrae Kastiliae *l*). Plura idem ex *Ibn Said* de vrbe hac adnotauit; plura quoque habent Leo, Shaw etc. *m*).

Nafta

h) Vid. supra p. 250. vbi نفزاوة *Nefzaua* exaratum.

i) p. 627. Adde DE LA CROIX T. II. p. 320 qui *Nefzaoa* effert.

k) p. 273. Ibidem refert: Tegewse, l'ancien Tichasa (PTOL. Τιχάσα) a douze lieuës de Sud-Ouest (de *Gaffa*). Et paullo post: Tozer, 4 lieuës a Sud-Ouest de Tegewse. Vers. germ. p. 114 multo concisior.

l) p. 25. cf. *eiusd.* Annal. Moslem. T. II. p. 430. Conspirat cum eo quoque TIMIM. qui Beladalgerid in duas partes diuisam esse perhibet, quarum alteram Kastiliam, alteram Zab, vocat. Vid. quoque PAULUS Memorabilien St. 3. p. 139.

m) LEO pag. 625. SHAW pag. 273. vers. gall. at germ. pag. 114. Adde GEOGRAPHUM PERSAM apud HERBELOTUM sub voce *Tousar*; cf. BRUCIUS Tom. I. vers. p. 32.

Nafta نفطة (p. 87) (Shaw *Nefta*, Ptolem. Νηγῖτα) *distat ab vrbe Kaffa interuallo duarum paruarum stationum; stationis vnius ab vrbe Kabes n*).

Baga باجه (p. 88) [Abulfeda effert باجه *o*); Leo, *Beggia;* Marmol, *Beggie;* Shaw, *Beja* vel *Bayjah;* Sallustius, bell. Jugurth. §. 20. *Vacca* scribit; Plutarch. in Mario p. 409, Βαγα. Plinius, *oppidum Vagense p*)] *vrbs est pulchra, sita e regione Mars al Charaz, in dimidio itinere a Tabarka ad Tunes, quam inter et Tabarkam plus quam stationis interuallum.* Codex Parisiensis *q*) hanc eandem distantiam ex Edrisio exemplari Abulfedae adscripsit; pro طبرقة *Tabarka* tamen, per errorem, ni fallor, habet طرفه *Tarfa;* tum post مرحله بعض addit vocabulum اخري; deinde emetitur distantiam inter Baga et Kairoan, his verbis: وبين باجه والقيروان خمس مراحل i. e. *Bagam inter et Kairoan interuallum quinque stationum r*), denique addit paragraphum sequentem: وباجه عين في وسطها ينزل اليها بادراج منها شرب اهله i. e. *In media vrbe Baga fons est, qui*

n) Shaw p. 273. *Nefta*, l'ancien *Negeta*, a 5 lieuës au Sud-Ouest de *Tozer*. Versio germ. si recte vidi, his plane caret.

o) De fixione nominis huius, vid. excerpta nostra in Eichhorn Bibl. l. c. p. 596.

p) Cf. Abulfeda p. 21. Leo p. 550. Marmol. T. II. p. 430. Shaw vers. gall. p. 209 sq. et vers. germ. p. 84 sq. Add. Michaelis Oriental. und exeget. Bibl. T. VIII. p. 11 et T. X. p. 132. et ad ll. cc. verba Leonis sequentia: "Verum quandoquidem *vox ea non sit arabica*, satis verisimile est, primum nomen variis ab eo tempore mutationibus corruptum fuisse." Pulchre et vere!

q) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 598.

r) De situ et distantiis quae adnotarunt Leo et Shawius haec sunt: Leo l. c. Beggia oppidum in monte quodam a Romanis conditum distat a mari mediterraneo viginti fere passuum millibus, (Abulfeda teste نحو مسيرة يوم *ferme diei iter*) a Tuneto autem Occidentem versus plus minus octuaginta, *ea via quae Constantina Tunetum ducit.* Shaw l. c. haec habet: Nicht weit von den Gränzen der Algierer, *ungefähr 7 Seemeilen von Tabarka*, und *10 Seemeilen nach Südwesten von Matter* ist die Stadt Beja oder Bayjah &c.

qui ad eam per scalam (Canalem?) *decurrit et incolis potum praebet.* Aquam ibi non deficere, ex Abulfedae et Shawii dictis, satis apparet *s*). — Vrbem hanc, ne cum vrbe Begiaia confundas, caue. Vid. supra pag. 221. not. b.

Caeterum et ex Edrisio patet, vrbem باجه esse duplicem, alteram Africae, de qua diximus, Hispaniae alteram, quam p. 166. vers. lat. memorat Noster.

Arbes اربس (p. 88). *Distat vrbs Arbes ab vrbe Baga duabus stationibus; a Kairuan tribus stationibus.* Vid. *Kairoan.*

Hamamet الحمامات (pag. 88) [Leo *Hammamet.* Secund. Shaw. *Adrumetum;* Sionita interpretatur nomen vrbis huius per *balnea;* Shaw per *columbas feras* (حمام); Marmol. *Mahamet* corrupte pro *Hamamet* pronuntiari obseruat. Poireti *Hammam mes Koutten* (balnea incantata) quorum et Shaw vers. germ. p. 59 et 134 mentionem facit, caue, ne cum Hammamet confundas]. *Vrbem Baga inter et mare, et Tunes, et Hamamet statio magna intercedit;* Leo multum differt, oppidum *Hammamet* 50 fere passuum millibus a Tuneto distare perhibens. Dapper habet 13 miliaria; Marmol. 17 (lieues) ab ostio lacus Tunis, itinere terrestri; 60 maritimo. Nostro tempore vrbs Hamamet obseruante Shawio multo est opulentior ac amoenior quam tempore Leonis *t*).

Baschek

s) Vid. Abulfeda l. c. ولها عيون ما i. e. et illi sunt fontes aquae. Shaw p. 85. vers. germ. Die heutige Stadt ist auf die abhängige Seite eines Hügels gebauet, mit der Bequemlichkeit, *dass sie reichlich mit Wasser versehen ist.* Idem commercium vrbis huius conspicuum celebrat; et Abulfeda de vrbe hac magna, forti muro munita ac in solo plano sita, plura tradit. —

t) Leo p. 570. Dapper p. 289. Shaw p. 204 sq. C'est une petite ville, ait, mais opulente & batie agreablement, sur un promontoir bas; Leon nous apprend, qu' *Hamamet* fut bâti de son tems, mais

Baschek u) (p. 88) *insula, cuius longitudo ad stationem* accedit.

Mahadia مهديه (p. 87) (Liv. L. 33. c. 34. et Iustin. *Turris Hannibalis;* Abulfeda المهديه, Bakui افريقيه, Leo *El Mahdia*, Herbel. *Mahdia*, Marmol. *Africa*, Cardonne *Mahadia* l. *al Mohdia*, Shaw *El medea* vel *Africa*). *Distat a Safakos duarum stationum interuallo.* Est procul dubio Mahadia, quam primus Chalifa Fathemitarum, Mahedi Abdalla exstruxit *v)* ac sedem regni Africani fecit *w)*. Bakui dat ei long. 40-5; lat 32-30. De conditore vrbis huius imprimis conferendus Schehabeddin (ex quo in multis Herbelotum corrigere licet); qui omnino de vrbe hac celebri plura scire cupiunt, adeant Abulfed., Bakui, Schehabeddin, Leon., Marmol., imprimis vero Shawium, qui eos errare contendit qui pro Aphrodisio Veterum habent *x)*.

Safa-

mais il n'est devenu florissant que vers la fin du dernier siecle. Vid. vers. germ. p. 82 sq. Marmol. T. II. p. 494. . . . quoiqu' on dit par corruption *Mahamet* pour *Hamamet* &c. Cf. Poiret I, 214. de Hamam mes Koutten.

u) In libro est باشق; vltima litera fine punctis diacriticis. Sionita *Bascec* reddidit; per *accipitres* explicat. Quo iure? non exputo; vix credam illum legisse باشق. Shaw insulas *Jouries*, Tarichiae *Strabonis* memorat; ad has forte pertinet insula *Baschek*. vid. vers. germ. p. 100.

v) Herbelot sub voce *Mahdia*, male pro Aphrodisio Veterum habet.

w) Abulfed. p. 24. وجعلها المهدي كرسي مملكة افريقيه

x) Cf. Bakui l. c. T. II. p. 424. 462. (et add. Golii not. ad Alfragan. p. 162.) Schehabeddinus l. c. Tom. II. p. 147 sqq. Abulfed. *Annal. Moslem.* Tom. II. p. 328. Leo p. 573. Marmol. T. II. p. 502. de la Croix T. II. p. 229. Cardonne II, 43. Shaw p. 245. *El Medea*, ait Shaw, qui est aussi nommée *Africa* par les Géographes modernes est située dans une peninsule a 5 milles au Sud de Demass. Paucis interiectis: *Leon* nous dit, que la ville a été fondée par *Mahadi* . . . il veut apparemment dire *rebâtie* (ab Arabibus itaque differt) &c. Mr. *de Thou*, pergit, nous a donné une description très exacte de ce lieu; il s'est seulement trompé

Safakos سفاقس (pag. 87) Abulfeda صَفاقُس (Edrisi constanter cum س scribit. Tim. mst. سَفَاقُس Safakosa effert) Marmol. *Esfaque*, Paul Lucas *Sfachs*, autor libri die Staaten effert *Fax*, Shawius *Sfax*, *Asfax* et *Elsfacus*, Cardonne T. I. p. 19 Sphax et p. 119 Faks at T. II. p. 149 *Sfaks*. *Distat haec vrbs a Kaffa interuallo trium dierum; a Kabes si littus prosequeris*, 70 *miliaribus y); a Mahadia duarum stationum itinere z); a Kabodia via flexuosa miliaribus* 48; *recta vero* ٤٠; *et ab insula Karkona* 15 *miliaribus*. Vid. Kasr Gabla. Infra, vbi de sinu Tunetano agit, saepius ad hanc vrbem recurrit.

Situm huius vrbis etc. Abulfeda *a*) fuse describit; omnes, omnino quos inspeximus autores, multo sunt Edrisio diligentiores *b*). Shawio autore *Sfax* 20

trompé en le prenant pour l'ancien *Aphrodisium*. Vid. vers. germ. p. 100. Multo concisior autor libri Die Staaten p. 424 qui ita tradit: Afrika oder Almedia ist eine mit einer Mauer befestigte Stadt, die einen guten Hafen hat.

y) Alio mensurae genere vtitur TIMIM. mst. ومن قابس الي مدينة صغيرة علي ساحل ايضا تسمي سَفَاقُس اربع مراحل i. e. ab vrbe Kabes ad vrbem paruam, littori adiacentem, Safakosa vocatam, 4 habemus stationes.

z) Differt TIMIM. mst. ita tradens: ومن سفاقس الي مُهدية بني عبيد ثلث مراحل i. e. a Safakosa ad Mohdeiah Beni Obed *interuallum trium stationum*.

a) p. 25. MARMOL. Tom. II. p. 528 . . . C'est une petite place de quelques six cens feux sur le bord de la *mer à 26 lieuës de la ville d'Afrique* du costé du Levant &c. SHAW p. 249. vers. gall. at germ. p. 102. DAPPER p. 291. pro PTOLEMAEI *Ruspae* l. Tafrute habet.

b) HERBELOTUS sub voce *Safacas* Geographi Persae huius vrbis descriptionem memorata, addit: C'est peut être du nom de cette ville, que celuy de *Siphax* a été tiré par les latins.

Etymologia, a Shawio in fine descriptionis huius vrbis florentis exhibita, laborare videtur. Elle, inquit, est plus probablement une

20 miliaria (milles) versus austrum et occidentem insularum Querkynnes sita est.

Kabes قابس (p. 87) [ad Tun.] Abulf. قابس, Leo *Capes*, Marmol. *Capez*, Herbelot *Cabes*, Dapper *Kapes*, Shaw *Gabs* ita et Brucius *c*), (Plin. *Tacape*, Scylax *Epichus*, vid. Shaw l. c.).

A Nefta ad Kabes plus quam stationem habes d). Kabes urbs est magna, illustris et secundum Abulfed. *e*) In Africa id, quod Damascus in Syria. *Habet fluuium deriuatum ad eam e magno quodam stagno* — [vel: *loco palustri f*)] *super quo exstructa arx Saga* قصرجة, *distans a Kabes tribus miliaribus. In hunc fluuium, in quem se extendit fluxus ac refluxus maris, recipiunt se nauigia, quia portus, quem urbs ad mare habet, parum valet, nec ab ventis protegit: sed quoniam fluuius hic paruus est, ipse quoque non capit nauigia, nisi parua.*

Quum

une ville moderne, qui prend son nom de la grande quantité de Concombres (فقوس Fakoufe), qui croissent dans son voisinage. Scriptum esse deberet فقوص. Ceterum vid. vrbis huius delineationem apud Paul Lucas T. II. p. 137. Autor libri die Staaten p. 438 vbi haec: Die Hauptstrassen in dem tunesischen Gebiete führen nach Gouletta, Byserta, Porto-Farino, Gallipa, Sousa, Menesterra und Fax, darunter der letzte Ort der beste, als welcher Ebbe und Fluth hat.

c) Leo p. 580. Marmol. T. II. 535. Dapper 294. Shaw p. 253. vers. gall. at germ. pag. 103. Brucius p. 33. Plinius p. 211. Scylax Peripl. p. 46.

d) Timim. mst. vrbem hanc maris mediterranei littori appositam, distare perhibet, ab vrbe Tripoli situm eundem obtinenti, 10 stationibus. ومنها (طرابلس المغرب) الي مدينة تسمي قابس عشر مراحل وقابس هذه علي ساحل البحر الرومي وكذلك طرابلس.

e) Vid. Abulfeda pag. 23.

f) In libro est غدير Sionita vertit: e magno quodam lacu. de la Croix T. II. p. 191 le fleuve *Caps* ou *Cabes*, inquit: sort d'un desert sablonneux, près du mont de Vassalat.

Quum Edrisius de *vrbis* situ, minus accurate egerit, nescio an de vetere vrbe vel noua, quas inter Shawius *g*) distinguit, in descriptione sua locutus sit. De fluuio sibi consentaneum habet Leonem *h*) et Shawium. Shawius *i*) fontis distantiam ab vrbe definit, ac cuncta illustrat. Si, quod coniicit, quodque ad rem nostram multum conducit, *Aquae Tacapitanae* Itinerarii, fontes eius sint i. e. lacus ille fabulosus, ex quo oritur Edrisii fluuius, res indubitata est. Abulfeda *k*) quidem de duobus fluminibus e monte, qui ad vrbis meridiem est, decurrentibus loquitur, sed id nos, rebus ita constitutis, non turbabit. —

Ita nimirum res se habet si vocabulum غدير per locos palustres reddis. Vertis autem per *lacum* vel *stagnum*, tum excitari potest de la Croix *l*) de lacu leprosorum, quem hic fluuius formet, verba faciens, ex quo lacu ergo fluuius iste deductus sit ad vrbem Kabes. Sed hoc falsum; et Edrisius noster procul dubio iis adnumerandus est de quibus Shawius l. c. scribit geographos veteres et recentiores errasse, qui crederent flumen hoc lacus plures formare, et in monte Vaselat oriri. In hoc errore versatur quoque autor libri Die Staaten etc. p. 448.

g) p. 252. vers. gall. at p. 103 vers. german.

h) p. 580. Huic, ait, fluuius quidam aquae calidae atque salsae praeterfluit.

i) La riviere de Gabs (inquit p. 253), le Triton des Anciens, tombe dans la mer au Nord de l'ancienne ville & fait du terrain, sur lequel elle étoit située une peninsule. Cette riviere n'a sa sourçe qu' à trois ou quatre lieuës seulement au Sud-Sud-Ouest de Gabs (c'est là peut être, qu'il faudra chercher les Aquae Tacapitaine de l'Itineraire) & forme tout d'un coup un courant considerable (Aquam calidam obticent Shawius et Edrisius) &c. vid. vers. germ. p. 103.

k) pag. 23.

l) T. II. p. 191. Marmol. T. II. p. 135.

Arcem *Sagae* nemo post Edrisium memorat; loquuntur quidem de arce quadam Leo (l. c.) et Marmolius (l. c.) num autem eadem arx sit, cuius Edrisius mentionem iniicit, subdubito. De portu quoque, quem Edrisius describit, apud eos altum silentium. Vid. *Kasr Rum; Safakos; Kasr Ibn Aischun.*

Tunes تونس (p. 87) [vrbs primar. Civ. Tun.] Abulfeda تُونُس *Tunus.* Bakui dat illi lat. 32′ 5°. Autor libri die Staaten habet Tunis sub 36′ 58° lat. septentr. et 9′ 10° long. orient. auspic. a Lond. Vrbem quam Abulfeda (pag. 32) capitalem Africae, proprie sic dictae, compellat, et Bakui *m*) magnam vrbem ac facile principem, eandem Edrisius noster celebrat tanquam *antiquissimam, quae in Annalibus n) vocetur Larsis* لرسيس, *ab Arabibus vero, postquam bello eam expugnassent ac nouis aedificiis auxissent, compellatam fuisse Tunes. Larsis* diserte in impresso legitur; Itaque Herbelotus, qui, id quod ex locis innumeris apparet, non Mss. Edrisii, sed opus impressum ante oculos habuit, ex coniectura, ni fallor, annuente forsan Leone, *Tharsis* Edrisium expressisse asseuerat *o*). Leo enim, *apud quos*, inquit, *Tharsis est appellata, qualis ea, quae in Asia est.* Num ex iisdem cum Edrisio fonti-

m) *Notices* T. II. p. 431. vbi haec: Grande ville du Mogreb, sur le bord de la mer, c'est une de principales villes de l'Afrique; l'air y est sain; les eaux y sont bonnes; (Contrarium refert Bruchus I, 21. . . . Das Klima ist nicht gesund. Die Stadt liegt niedrig und feucht; gutes Wasser fehlt hier); il y a des fruits, qu'on ne trouve point ailleurs, et toutes sortes de poissons. Cf. Marmol. T. II. p. 447. C'est, inquit Marmol., une grande & ancienne ville bastie par les premieres Arabes, qui vinrent en Afrique de l'Arabie heureuse, sous leur roy Melec-Ifriqui (Rex Africus).

n) Pro التواريح leg. التواريخ Cl. III. sect. 2. p. 2. lin. 14.

o) Vid. Herbelot s. v. *Tonnes*, vbi haec: Le Scherif al Edrisi dit, que cette ville est l'ancienne *Tharsis* d'Afrique &c.

fontibus, vel adeo ex ipso Edrisio id hauserit Leo *p*) non exputo, nec etiam memini, me vnquam de vrbe quadam in Africa *Tharsis* vel *Tharsus* nomine, legere, et *Themissa* veterum, quacum quidam vrbem Tunes confuderunt, sub hoc nomine vix latere potest.

Lectio quidem لرسيس *Larsis* adfecta est; ast nihilominus bene sese habere videntur, quae diximus. Pro Larsis enim rescribi debet, monente Th. Hyde *q*) *Tharschisch* ترشيش. Ergone vrbs *Tunes* Sacri Codicis *Tarschisch?* Bocharti verba sine dubio hunc locum respiciunt; "תרשיש, ait *r*), Josepho et Chaldaeis *s*) est *Ciliciae Tarsus;* LXX. Vulg. Hieronym. et Theodoreto *Carthago; arabi Geographo Tunis.*" Verum non probat Bochartus Edrisii sententiam; et impraesentiarum in *Tarschisch* eiusque situm inquirere, libelli nostri moles non fert.

Sita est vrbs haec, secundum autorem nostrum, *in medio sinu quo exit e mari, ad lacum cuius latitudo ad* 2 *miliar. longitudo ad 6 miliar. accedit. Ostium eius, Fom al Vadi* (فم الوادي) *t*) *appellatum, cum mare eam coniungit. Lacus iste antea non erat, sed effossus fuit per continentem et ad vsque vrbem Tunes deductus.* Ita

R 5 Edri-

p) Vid. Leo p. 555.

q) "Male igitur in Impresso Cod. لرسيس; Mst. exhibet ترشيش." Ita Th. Hyde ad Peritsol p. 24. not. 17.

r) Vid. Bochart. Phaleg. L. III. c. 7. p. 188.

s) Confer. Jo. Merceri &c. Comment. Locupl. in vates quinque priores &c. (cura G. C. Bürcklini &c. Gissae Hass. 1695. 4.), vbi pag. 481. ad Jon. I, 3. Dicit Hagaon Tarsisa esse Tarsum. At R. Mebasser dicit esse vrbem *Tunes* in Africa.

t) Vel secundum alios *Halk el vedi* (حلق) quod Itali *Galetta* transtulerunt. Vid. Herbelot l. c. et plura vid. sub voce *Halc alouad.* Vid. Brucius T. I. Vers. p. 20. De lacu hoc ita refert Thévenot p. 395. T. I. Wir fuhren nach Tunis auf einem Canale oder vielmehr Seegraben, der im Anfange sehr enge, umb und umb, zur Fahung der Fische, unten am Wasser mit vielem Schilfe besetzt ist, und sich hernach weit ausbreitet.

Edrisius noster. Vides ex hoc loco Cothonem Carthaginiensem Afros Tunetum vsque produxisse. Vid. Bochart, Phaleg. p. 513.

Situm huius vrbis etc. recte a nostro esse definitum omnes, qui de ea scripserunt autores facile euincunt *u*), modo in eo ab Edrisio abludere videtur Abulfeda, quod hunc lacum e mari ortum esse tradit. Geographus Persa *v*) apud Herbelotum ambitum huius lacus ad 24 miliar. accedere perhibet. Per ostium illud, Fom al Vadi, cohaerere vrbem cum mari Edrisius, Marmolius et Shawius vna mente inter se consentiunt *w*). Vid. Kajroan; Aschaluna; Benezert et loca seqq.

Kartagena قرطاجنه (p. 87) (Jacuti mst. قَرْطَاجَنَّة Timim. قَرْطَجَنَّة) *ab ostio huius stagni ad vrbem hanc tria habes miliaria vna cum dimidio. Arx Gerdan* (vid. infra) *ab vrbe Kartagena 2 miliaribus distat.* Nihil de vrbe, tot tantisque fortunae vicissitudinibus omni tempore insigni, praeter hanc distantiam habet; quam ipsam autem forsan, lecto Shawio, minus accurate redditam esse dicas *x*). Secundum Timim. mst. circi-

u) Vid. LEO p. 555. MARMOL. T. II. p. 448. DAPPER p. 274. DE LA CROIX T. II. p. 193. ex *Gramaye* p. 78 breuiter haec adnotavit: elle ressemble à peu près à la ville d'Utrecht. SHAW p. 196. vers. gall. et germ. p. 76 sq.

v) Sub voce *Tounes*. Cf. MARMOL. l. c. p. 465. ABULFED. l. c. qui idem tradit.

w) SHAWIUS p. 194. vers. gall. MARMOL. l. c. Plura dabunt autores laudati, quibus add. BRUCIUS (supra, vid. Algezaier) Tom. I. Vers. p. 20.

x) LIV. lib. 30. c. 9. abest, inquit, Tuneta a Carthagine 12 millia ferme passuum; ce (addit SHAWIUS p. 192) qui est precisement la distance qu'on trouve encore aujourd'hui entre cette derniere ville (Tunes) & un morceau du mur de l'ancienne Carthage, qui subsiste encore près des grandes citernes. Idem SHAW. POLYBIUM quoque lib. 24. ὁ δὲ Τύνης ἀπέχει μὲν τῆς Καρχηδόνος ὡς ἑκατὸν εἴκοσι σταδίους scribentem tuetur. BRUCIUS eandem distantiam habet vid.

circiter 4 parasangis ab vrbe Tunes distat بينها وبين تونس نحوا من اربع فراسخ. Ceterum vid. *Satkura*; *Kasr Gerdan*.

Satkura سطقورة (p. 87). *Iuncta est terra Kartagena, qua occasum spectat, ditioni* (Climati) *perspicue vrbis Satkurae y) pulchrae, quae tres vrbes continet; quarum vna*

Aschaluna اشلونة (p. 87), *proxima vrbi Tunes est; tum*

Tangia تنجة (p. 87); vrbs haec distinguenda a *Tanger* ad fretum Gaditanum sita, quam supra p. 180 descripsimus. [Forsan *Tunga* (*Tannica*) Shawii? p. 218]; *et*

Benezert بنزرت z) (pag. 87) [hod. ad Tun.] (Abulfed. نبزرت *Nabzert*, Leo, Marmol. etc. *Biserta*, Shaw *Bizerta*, autor libri die Staaten: *Byserta*, p. 410.) *Vrbs maritima, munita et per se* (في ذاتها) *minor quam Susa* سوسة. Comparationem cum vrbe *Susa* nemo autorum meorum instituit; Leo quidem vrbem paruam esse perhibet. In situ, ad mare scilicet, cum Edrisio conueniunt omnes, et Shawius voca-

vid. T. I. p. 20. vers. germ. Adde, si placet, DAPPERUM p. 274. . . . ohngefähr 3 Meilen vom alten Carthago, (totidem THEVENOT I, 403) et DE LA CROIX T. II. p. 193. Ceterum cf. HERBELOTUS sub voce *Karthage*; LEO p. 553. MARMOL. T. II. p. 445. ABULFEDA p. 6. Plura quoque habent TIMIM. et JACUT.

y) Apud CARDONNE T. I. p. 36 occurrit vrbs Safatkura in confinio Bisertae sita, quam ex situ facile pro Satkura EDRISII habebis. — Secundum OBERLIN. est Satkura *Vtica*, Catonis morte celebris.

z) Paulo post exaratum est بنيزرت (ita quoque TIMIM. mst. in marg.) et supra (pag. 250) نبزرت Nabzert, vti ABULFEDA. SHAWIUS p. 180, vers. gall. et p. 68. vers. germ. vbi deriuationem nominis huius ab incolis prolatam adducit, scribit بني شرط quod explicat per *filium Canalis*. — Caeterum obseruandum est, ab EDRISIO quodammodo differre ABULFEDAM; quippe qui vrbem hanc ad *Afrikiam* pertinere prouinciam asseuerat.

vocabulum حصينة (*munita*) abundantur tuetur, adeoque Noster vbicunque fidus reperitur *a*).

Ad latus eius orientale, pergit Noster, *est lacus eius, qui ab ipsa nomen desumsit, cuius longitudo est* 16, *latitudo vero* 8 *miliarium*. [His ipsis addit Cod. Par. *b*) والحلوه اربعه اميال في مثلها Quid hoc? corruptum esse nemo non videt; Michaelis suspicatur Abulfedam (vel potius Librarium) scripsisse طولها اربعه اميال وعرضها في مثلها] *Ostium eius iunctum est mari ita, vt, quo magis in continentem penetrat, eo sit latius, quo autem propius mari, eo sit angustius et arctius*. Ita quidem Edrisius.

Abulfeda l. c. de duobus lacubus dulci ab austro, salso ab oriente, multa ac varia secundum varios autores quos excitat, nobiscum communicauit. Edrisium, de vno lacu loquentem etc. tuetur Shawius *c*). Magnitudinem autem eius obticet. Marmolius pariter de vno lacu loquitur, sed in duos diuidi *d*) ad marginem obseruatum est.

Tandem

a) Abulfed. pag. 21 sq. ex vers. Reisk. *Nabsart* est *portus* Tuneti. Leo p. 552. Marmol. T. II. p. 437. Dapper p. 286. de la Croix T. II. p. 221. Herbelot s. v. Biserte. Shaw p. 179. & huit milles (inquit Shaw) au Sud-Ouest du *Cap Blanco*, & dans le fond d'un grand golfe, se trouve la ville de *Biserta* agreablement situeé sur un Canal entre un grand lac & la mer. Elle a environ une *mille de circuit*, & est defénduë *par plusieurs Forts & batteries*, dont les principaux sont du côté de la mer. Idem vers. germ. p. 68.

b) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 601.

c) Shaw p. 180. Le lac, ait, sur lequel *Bizerte* située, *a communication avec la mer*, et p. 181. Ce Canal de Communication entre le lac & la mer (i. e. *ostium* Edrisii) fait le port d'Hippone, qui ne reçoit à present que de petits vaisseaux &c. Vers. germ. pag. 69.

d) Tom. II. p. 437. La mer entre aupres par un Canal etroit qui s'elargit peu à peu en tirant vers le midi & forme un grand lac (autrefois Ipodiaritos, aujourd'huy Alboheyra. Verba sunt marginis), qui se separe en deux.

Tandem (ait Nofter) *Tunem inter et Benezert esse iter per pedes eunti vno die vix absoluendum e).* Non differunt autores. Leo l. c. 35 miliaria habet; Marmolius (l. c.) "à dix-sept lieus;" Thevenot II, 394. "60 Meilen."

Marmolius *f)* pro *Vtica* vrbem hanc habet. Shawio *g)* summo iure contra Hippo Diarrhytus, Dirutus, vel Zaritus est, ex quo nomen Biserte corruptum esse, docet. Consentit Oberlin. Vid. *Tabarka; Ras Taref.*

Tabarka طبرقة (p. 88) [hod. ad. Tun.] *A Benezert ad vrbem Tabarka h) 70 habes miliaria.* Et paullo post: *A Tabarka ad extremitatem sinus* (Azkak) *via recta habes 15 miliaria; flexuosa vero* 24. Cod. Par. (l. c. p. 602 vid. not. h) ex opere integro addit, quae sequuntur: وطبرقة حصن علي البحر قليل العمارة وحوله عرب لا خلاق لهم وبها مرسي المراكب

Thabraca

e) De situ huius vrbis TIMIM. mst. ita refert: بين تونس وبونة بليدة صغيرة تسمي بنيزرت بينتهما وبين تونس يوم تام في البر i. e. Tunim inter et Bonam oppidum est paruum Benizert vocatum, quod ab vrbe Tunes diei iusti itinere terrestri distat &c.

f) l. c. Ptolemée, ait, la ville (Biserte) nomme Vtique. Margini adiecta sunt verba: autrefois Ipodiaritus. Sibi non constat MARMOL. p. 445 enim ait: Port Farine, où l'on voit d'un costé les ruines d'une ancienne ville, qu'on dit Vtique &c. Pro Vtica eam quoque habet THEVENOT II, 394.

g) l. c. Bizerta ou Hippo Diarrhytus, Dirutus ou Zaritus. Le mot Bizerta est une corruption de l'Hippo Diarrhytus ou Zaritus des Anciens, quoque les Habitans du païs le derivent de leur propre langue, disant que c'est le *Ben Shertd*, qui veut dire l'Enfans du Canal ou du ruisseau. Cette etymologie, quoiqu' assez ingenieuse ne sçauroit pourtant être reçue, puisqu' elle repond en partie à la signification du Diarrhytus des Grecs & de l'Aquatum irrigua ou bien arrosée de Pline. (Lib. 9. Ep. 33.)

h) Cod. Par. vocabulum محينة omisit. Idem pro بنيزرت exhibet بيزرت italice scriptum contra orthographiam ante ab autoribus, EDRISIO et ABULFEDA receptam. Vid. EICHHORN Bibl. l. c. pag. 601 sq.

Thabraca et *Tabraca* ſcribit Shawius *i*), et obſeruat hodie pronuntiari *Tabarka*. Loquitur ille de loco hoc in deſcriptione regni Algerienſis, addit autem, in caſtro quodam paruo eſſe praeſidium Tunetenſium. Num ad Algerienſe vel Tunetenſe regnum ſecundum Edriſium pertineat, in incerto ſum. Eſt forſan inſula Tabarka, hodie ſub ditione Tuneti regni (Thevenot I, 397. Poiret I, 230. Brucius T. I. verſ. p. 19 ſq.). Subdubito; Dapperus enim de vrbe huius nominis loquitur, quae forte conuenit *k*). Vid. *Baga; Mars al Charaz*.

Bona بونة *promontorio proxima* (p. 88) Abulfed. بُونَة, Timim. بُونَة, Leo *Bona*, Poiret *Bonne*, Shaw *Bona* et, quemadmodum apud incolas audit, Blaid el Aneb [Leo, Beld el huneb *l*)]. Idem Shaw nomen Bona corruptum eſſe perhibet ex Hippone vel Hippona *m*). — *Imminet vrbi Bonae ex parte ipſius ſepten-*

i) p. 123. Les ruines, inquit, de l'ancienne *Thabraca* ou *Tabraca* nommée préſentement *Ta-barka* (conſentit OBERLIN pag. 272) s'etendent ſur ſes bords (de fluuio Guadilbarbar ſermo) à l'occident &c. — LEO, ſed obiter tantum, vbi de fluuio Guadilbarbar loquitur, memorat Tabracum portum deſertum p. 738.

k) p. 271. Verba eius: Tabarka liegt an der See, und iſt der Fiſcherey wegen, die dichte dabey geſchiehet, ſehr berühmt. Recht gegen über liegt die *Inſel* Tabarka. POIRET I, p. 236 ruinas vrbis *Tabraca*, deſcribit.

l) POIRET T. I. p. 179 effert *Baled el unied*, ſimulque cauſam denominationis his verbis addit: Man ſieht hier beſonders viele Obſtgärten, worin vor andern der Sebeſten oder Bruſtbeerbaum in groſser Menge gezogen wird. Der arabiſche Name dieſer Stadt, *Baled* &c. bezeichnet aus dieſer Urſache einen Platz wo dieſer Fruchtbaum beſonders häufig anzutreffen iſt. Cf. SHAW verſ. germ. p. 44 vbi idem fere legimus. LEO p. 545 *Zizipborum ciuitas* exponit et propter magnam eius fructus copiam ſic appellari contendit. vid. not. ſeq.

m) SHAW verſ. gall. p. 118. germ. p. 44. LEO pag. 544 ſq. Add. POIRET I, 167 ſq. 170. BRUCIUS T. I. Verſ. p. 19. CASIRI in Bibl. T. II. p. 80. praeclare ita ſcribit: *Bona* ſpectat ad *Belad al unnab* (بلاد العناب) i. e. ad Zizyphorum Regionem quibus maxime abundat. vid. not. praeced.

septentrionali mons Iadog. Inter vrbem Mars al Chataz et Bonam intercedit statio vna n); expugnata est anno 548 (I. C. 1152-53); eodem ergo anno, vt supra (vid. Prolegom.) vidimus, quo librum in lucem emisit Edrisius. Victoris Rogerii nomen h. l. omissum. Cod. Paris. *o*) verba Edrisii, quae de vrbe hac exponunt, in Impresso autem desunt, ita excitauit:
وبونة وسطة ليست بالكبيرة ولا بالصغيرة وهي علي بحر الخزر
وكانت لها اسوار حسنة وبساتين قليلة واكثر فواكها من باديتها
i. e. *Buna vrbibus mediae magnitudinis adnumeranda, neque enim est nimis magna, neque nimis parua Adiacet mari Chazar; habet (equites conspicuos) mercatus conspicuos, hortos paucos; at in campis eius satis frumenti prouenit.* Mare Chazar est, si recte iudico, mare mediterraneum, vel a regione quadam, forte ab vrbe Mars al Chazar; vel a corollarum piscatu ita denominatum. Lectio enim Chazar, saepius quidem in Cod. Paris. (semel etiam in editione Edrisiani operis typis diuulgata, deprehenditur) recurrens, procul tamen dubio vitiosa; lectioque verior Charaz *p*). — In mentem mihi venit, pro اسوار forte esse legendum اسواق. Scilicet Leo nonnullos ciuium mercaturam exercere refert, quocum Shawius amice consentit *q*). Vix enim mihi persuadeo hoc verbo ad graecum

n) Jacuti mst. ita refert: بونة مدينة في اقصي افريقية بين موسي الحرز وجزيرة بني مزغناي i. e. Bona vrbs in extremitate Musi al Harar et insulam Beni Mazganni. — Pro موسي الحرز quod mst. habet, procul dubio legendum مرسي الخرز *Mars al Charaz.*

o) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 596.

p) Vid. infra Mars al Charaz; et ibi locum ex Leone adscriptum.

q) Leo p. 545. Audi eundem pag. sequ. ita differentem: Solent in hanc ciuitatem quotannis Tunetani, Gerbenses atque Genuenses confluere, maximamque frugum atque butyri copiam emere. Singulis diebus Veneris extra vrbem non procul a muris mercatum habent,

graecum vocabulum (Hippo, ἵππος) graecamque nominis originem de qua nonnulli somniarunt, respexisse Edrisium, originum ex etymologia petendarum alias minus curiosum. De hortis, quorum noster mentionem facit, plura scribit Poiret l. c. vocabulum قليلة (*paucos* designans) sua obseruatione refutans; at de frumenti abundantia caeterorum scriptorum neminem sibi contradicentem habet Edrisius. *Inter montes*, vt diximus, excellit

Iadog يدوغ *tam altitudine summa, quam ferri fodinis.* (vid. paullo ante.) — Abulfeda p. 20 in extremo Begiaiae imperio, et initio Africae sitam esse vrbem Bonam ex Saidide adnotauit, qua in situs definitione autem a veteribus geographis *r*) vel maxime differt *s*). Laudat idem terrae bona, nihil autem neque de montibus neque de ferri fodinis tradit. Qui de Bonae montibus, in eius occidente sitis, peculiari sectione exposuit, Leo p. 592, nihil tamen in medium protulit, quod asserta Edrisii vel firmare

habent, qui in Vesperam vsque frequentissimus est. SHAW ed. germ. p. 44. Es wird eine grosse Menge Korn, Wolle, Häute und Wachs jedes Jahr von diesem Orte eingeschifft, der durch besondere Sorgfalt und Aufmunterung zum blühendsten Handelsplatze könnte gemacht werden. Adde BRUCIUM I, p. 89. . . . die einen grossen Handel mit Waizen treibt, wenn die Regierung zu Algier in fruchtbaren Jahren dessen Ausfuhr erlaubt. Opifices varii generis recenset POIRET I, 172. et inter alia haec habet: Ausserdem findet man auf dem *dortigen Markt* oder *Basalt* (vel POIRETI vel Interpretis eius germanici vitium, pro *Bazar*) alle Arten von Kramwaaren und Lebensmittel.

r) Vid. SHAW p. 119. vers. gall.

s) Idem tamen docet TIMIM. وهي مدينة بونة اول حد بلاد افريقية i. e. vrbs Bona prima est vrbium terrae Afrikiae. Alio loco *vrbem paruam* vocat: ومن مدينة تونس الي مدينة صغيرة علي ساحل البحر تدعي بونة ومعني هذه اللفظة بلسان الافرنج جيدة ست مراحل i. e. ab vrbe Tunes, ad vrbem *paruam* Buna, littori maris appositam 6 stationes. Buna apud Francos *excellens* (*bona*, praeclara) audit.

firmare vel labefactare posset. Marmolius montem Iadog pariter silentio praetermittit, imo Bonam sitam esse ad flumen Iadoc constanter affirmat *t*). Shawius vero l. c. de monte *Edough* verba faciens, Edrisium tuetur, licet ferri fodinas non memoret.

Azkak ازقاق (p. 88) *u*). *Ab vrbe Bona, quae proxima est promontorio* (الطرف), *ad sinum Azkak habentur 6 miliaria. A sinu hoc ad*

Mars al Charaz مرسي الخرز (p. 88); *et hinc ad Tabarkam 24 miliarium iter. Sita est vrbs al Charaz e regione vrbis Bagae septentrionem versus prope v) ad mare. A Bona vrbe distat interuallo vnius stationis. Vrbem hanc inter et Bagam magnae stationis est interuallum.* [Cod. Par. l. c. hunc locum ex Edrisio ita excitauit ويقابل باجا على البحر مرسي الخزر مدينة صغيرة عليها سور حصين i. e. *E regione vrbis Bagae, et quidem ad mare, sita est vrbs parua, at firmis moenibus cincta, nomine Mars al Chazar* (sic scribit, pro Edrisii Mars al Charaz; at perperam). Vides librarium nunc plus nunc minus ex Opere Edrisiano Codici suo adscripsisse.] Bakui, qui nomen iisdem characteribus exprimit, laudat vnionum et coralliorum piscatum, vnde etiam, ni fallor, nomen vrbis deriuandum. (Vid. paullo ante Bona.) — Teste Abulfeda ab oriente Kostinae iacet, in extremo fine Begiaiae. Apud Leonem et Shawium occurrit *Marsa* oppidum, situm in

t) Tom. II. p. 434. Sed castigatur a Shawio p. 120. vers. gall. not. c. Versio germ. his caret; at mappa offert M. *Edugh*.

u) Vrbibus ante memoratis descriptis, in sinu Tunetano et eius confiniis diu multumque moratur, ac saepius ad vrbes Kabes et Saffakos, de quibus supra mentionem fecimus, reuertitur Edrisius.

v) Sionita vertit ad oras maris. In libro est نحر quod sensu carere videtur. Procul dubio legendum نحو; mutatio و in ر facilis est.

in eo loco, vbi Carthaginienſium portus fuit. Vix credo oppidum hoc cum noſtra vrbe conferendum eſſe *w*). — Pergit Noſter: *ab hac* (Tabarka) *ad extremitatem ſinus* (طرف الجون) 15 *miliaria via recta; arcuata vero* 24. *Ibi eſt promontorium* (طرف), *quod vocatur*

Menſchar المنشار (p. 88); *diſtat* 16 *miliaribus.* Eſt forſan, quod in mappis viſitur, *Cap Blanco* vel Cap Serra Shawii p. 177. *Hinc ad arcem*

Abi Chaliſa ابي خليفة (p. 88) *decem miliaria. Hinc ſinum perluſtrando recta via habebis* 20 *miliaria; arcuata vero* 28 *miliaria — tum ad*

Ras Taref راس الطرف *x*) (p. 88) 12 *miliaria; hinc ad Benezert* 8 *miliaria; et ab hoc* (Ras Taref) *ad*

Beni Vagas بني وجاص (p. 89) *portum; ad*

Kasr Mars al Vadi قصر مرسي الوادي (pag. 89) 3 *miliaria. Eſtque hoc oſtium parui cuiusdam fluminis. Hinc ad*

Kasr y) *Tarſcha* قصر ترشة (p. 89) *tria miliaria; hinc ad*

Kasr

w) LEO p. 570. SHAW p. 159. De coralliorum piſcatu et de arce quadam loquitur LEO p. 546 in vrbis Bonae deſcriptione, et Mars al Charaz in huius vrbis vicinia ſita eſt. Verba LEONIS haec: Non procul hinc locus quidam eſt in mari, in quo eſt maxima corallii copia: et quoniam illud expiſcandi artem non nouerunt, Tuneti rex Genuenſibus quibusdam mercatoribus eius rei copiam fecit: qui quum propter piratarum crebras iniurias nihil efficere poſſent, rurſus a rege impetrarunt *vt arcem in vicino* loco exſtruerent &c. Habes hic quidem arcem, ſed recens conditam; ergo cum Edriſii vrbe non comparari poteſt. Quomodocunque autem res ſe habeat, ſitus vrbis huius ex Edriſio ceteriſque Arabibus manifeſtus. Coralliorum piſcatus mentionem quoque facit BRUCIUS I, 20. Adde POIRET I, 23 &c.

x) *Taref* nomen proprium eſſe videtur. Num recte per caput redditum ſit nec ne, dubius haereo. SIONITA vertit: *tum ad ſummitatem promontorii;* hoc eſſet promontorium *Menſchar* (*Almenſciar* Sionita effert).

y) Vocabulum قصر *Kasr* h. l. et in ſequentibus retinuimus; arcem denotat. SIONITA *turris* reddit. Obiter moneo KURZMANNUM ſilentio praetermiſiſſe diſtantiam huius arcis a Kasr Mars al Vadi.

Kasr Suli قصر صولي (p. 89) 5 *miliaria; hinc ad*

Ras al Gebel راس الجبل (p. 89) *duo miliaria; et hoc promontorium vocatur Cenisa* الكنيسة z). Sensus forsan: ab arce Suli ad extremitatem promontorii Cenisa vocati. — *A Ras al Gebel ad*

Nagerda نجردة (p. 89) *fluminis ostium a), via flexuosa 6 miliaria.* Forsan lectio Nagerda affecta atque Megerdam b) flumen, quod veteres c) Bagrada compellabant, in animo habuit Edrisius. Legendum itaque esset بجردة Secundum Timim. Mst. flumen *Bagardaha* بَجَرْدَة, ad dimidium stationis ab vrbe Tunes distat, ex monte ibi exoritur ac in mare mediterraneum sese exonerat. Verba Timimaei ipsa, vbi de fluuiis Magrab exponit, haec sunt: قال ذلك نهر ببلاد افريقية علي نصف مرحلة من مدينة تونس يسمي بَجَرْدَة ينصب من جبل هنالك ينتهي الي البحر الرومي Pergit Edrisius: *et ab ostio fluminis (huius)* (موقع الوادي) *ad*

Kasr Hale قصر حله (p. 89) 4 *miliaria d); hinc ad*

Kasr Gerdan قصر جردان (p. 89) 2 *miliaria; hinc ad vrbem Kartagena* 2 *miliaria; hinc ad fauces fluminis Tunes* 3 *miliaria; hinc, ab ostio fluminis* (فم الوادي *Nagerdae?* putem *Tunes*) *ad*

S 2 *Kasr*

z) In libro est طرق; procul dubio legend. طرف.

a) موقع hac significatione non occurrit apud Golium.

b) Vid. Leo p. 738. Shawius de *Mejerda* pro more suo docte verba facit; p. 138. vers. gall. et germ. p. 70.

c) Vid. Brucius T. I. Vers. p. 21. Thevenot II, p. 397. imprimis vero Rochart. Phal. L. I. c. 24. p. 532. qui varia huius fluminis nomina, vt ex vno fonte deducta, fuse dilucidat.

d) Errore quodam deceptus Kurzmannus ad h. l. arcem *Hale* 4 mill. pass. distare perhibet; et ad Kasr Gerdan distantiam nullam notauit.

Kasr Gehennam قطر جهنم (p. 89) 12 *miliaria; ad*

Kasr Farbas قصر فربص (p. 89) 16 *miliaria; ad*

Afran افران (p. 89) *promontorium* (طرف), 14 *miliaria; et hoc est promontorium* (قرطبل) *in mare procurrens. Omnis ergo via flexa huius sinus est* 74 *miliarium; traiectus vero rectus a Ras al Gebel ad promontorium Afran* 28 *miliaria.* — Non intelligo.

Porro (pergit Edrif.) *e medio sinus, vbi est ostium fluminis Tunes ad promontorium Afran viam rectam si prosequeris, habebis* 28 *miliaria; flexam vero si petis* 56. *A promontorio Afran ad*

Mars al Nachla مرسي النخلة (p. 89), *vel portum Nachla,* 6 *miliaria; hinc ad*

Kasr Manzut قصر منزوت (p. 89) 12 *miliaria; hinc ad*

Kasr Nuba قصر نوبة (p. 89) 30 *miliaria. Ita ab ostio fluminis Tunes ad Nuba* 70 *miliaria.* — Calculum Edrisii non intelligo; nam 28 + 6 + 12 + 30 = 76 vel 56 + 6 + 12 + 30 = 104. Detegere errores possum, emendandis non par sum. — Vid. *Ras Rachima.* Respectu situs huic arci forsan conuenit hod. *Low-harih*, de quo Shaw scribit *e*). *E regione Nubae est*

Algiamur magnum الجامور (p. 89), *in mari situm, distans a Kasr Nuba* 12 *miliaribus; et*

Algiamur paruum (p. 89); *et inter haec habentur ab inuicem septem miliaria.* Olim in eo fui, vt mihi persuaderem, sub his nominibus latere Syrtis maioris et minoris vestigia. Situs tamen minime huic con-

e) Vid. Shaw vers. germ. p. 79. Zwo Seemeilen nach Ostnordosten von *Sidy Doude* (delubro quodam, iuxta ruinas Vet. Nisua vel Misua) und ein wenig südwärts von dem Vorgebirge des Mercurii ist *Low-harib*, das *Aquilaria* der Alten &c. vid. not. seq. h.

coniecturae fauet; et, ſi recte video, pro inſulis habenda ſunt haec locorum nomina. Shawius de inſulis Zembrae vel Zowamures, verba facit, quae, niſi me omnia fallunt, optime conueniunt. Situs ſane idem. Soni etiam ſimilitudo parum abludit; ſed ad hanc ſimilitudinem equidem non prouoco *f*). *A Ras Rachima diſtat Algiamur paruum 6 miliaribus.*

Ras Rachima راس الرخيمه (p. 89) *inter et Algiamur paruum 6 miliaria. A Kasr Nuba via recta per ſinum ad Ras Rachima interuallum vnius miliaris. Huius ſinus menſura eſt per flexus ſuos 6 miliarium; eſtque totus vadoſus et ſalebroſus* (وهو قصير كله). Forte hodie *Cape Bon*. Vid. paullo poſt Bakle et infra not. f. *A promontorio Rachima ad*

Bakle البقلة (p. 89) *promontorium* (طرف); *Eſt autem hoc extremitas* (طرف) *montis g*), *Adar* ادار *dicti, ac ſiti ab orientali parte Aklibiae.*

Promontoria Bakle et Rachima habenda eſſe pro partibus montis Adar coniecerim (diſtantia ſaltem nulla eſt notata); vnum autem ex his eſſe promontorium Mercurii vel promontor. Hermaeum, hodie Cape Bon, vel, vt apud Mauros vocatur, *Ras-addar h*).

f) Shaw verſ. gall. p. 202 et germ. p. 80. Verba eius haec: Die zwo Inſeln *Zembrge* oder *Zowamures*, wie ſie die Tuneſer nennen, liegen unter dieſem Vorgebirge (*Cape Bon*; de quo ſtatim loquimur); die kleinere, nicht weit von der Küſte, die gröſſere vier Meilen weit. Probe! Sonum hunc quoque imitatur Inſula *Aegimurus*.

g) Impreſſum exhibet خبل; ſed procul dubio legendum جبل.

h) Vid. Shaw verſ. germ. p. 80. vbi ita: *Cape Bon*, das *Ras-addar* der Mohren, und das *Vorgebirge Mercurii* oder des *Hermes* der Alten, iſt ungefähr eine Seemeile Nordwärts von *Lowba-rib* (not. e Low-harih) gelegen. Mir wurde von den Nachbarn berichtet, daſs ſie von hieraus, bey ſehr ſchönem Wetter, die Berge von Sicilien erkennen könnten, die doch über zwanzig Seemeilen davon entfernt ſind. Die zwo Inſeln &c. vid. not. praeced. f.

Aklibia اقليبية (p. 89) [Marmol. effert *Calibie i*); Cardonne, *Calibia k*); Shaw, *Clybea*, et, eodem testante est Graecorum Ἀσπὶς et Latinorum *Clupea* vel *Clypea l*). Hinc putem legendum esse القليبية *al Kalibia*]. *Ab extrema parte* [طرف *m*)] *Aklibia* (l. al Kalibia) *ad Monaster* (منستر; vid. paullo post) *spatium unius cursus*. (i. e. vt paullo post videbimus 127 miliaria. vid. *Kasr Ibn al Gad*.) *Nam vela faciens ab Aklibia ad*

Kasr Abi Marzuk قصر اي مرزوق (non ابني) (p. 89) *habes miliaria septem*. Forte *Gurba*, olim *Curobis* vel *Curubis*; distantia fere eadem, sed nihil definio *n*). *Hinc ad*

Kasr Lobna قصر لبنه (p. 89) 8 *miliaria*; *et a Lobna ad*

Kasr Sad قصر سعد (p. 89) 4 *miliaria*. *Ab arce Sad ad*

Kasr Karie قصر قريه (p. 89) 8 *miliaria* — *ad promontorium*

Tusihan طرف توسبهان (p. 89) *miliaria decem*. *Protenditur Tusihan in mare ad miliare et dimidium; estque*

i) Vid. MARMOLIUS T. II. p. 495. C'est une forteresse, bastié sur la coste entre Tunis et Hamamet &c.

k) CARDONNE T. III. p. 56. vbi haec: Viele Städte seines Reichs (de Muley Hassan sermo est) z. B. Susa, Monaster, Mahadia, Assacos, und *Calibia* empöreten sich &c.

l) SHAW vers. gall. p. 202 et germ. p. 81 vbi inter alia haec: Es ist nichts mehr von dieser alten Stadt übrig; denn das Castell ist von neuerer Bauart; und was man heut zu Tage *Clybea* nennt, das ist ein elender Haufen Hütten, eine Meile weit von dem alten entfernt.

m) Bene se habet vocabulum طرف et situi vrbis pulchre respondet. Audi SHAW l. c. Clybea ist auf einem kleinen Vorgebirge, dem Taphitis des Strabo, gebauet, das, weil es die Figur eines Schildes, oder einer Halbkugel hat, zu diesem Namen Gelegenheit gegeben hat.

n) SHAW l. c. *Gurba*, das alte *Curobis* oder *Curubis* liegt sieben Seemeilen von Clybea. Es war vor Zeiten ein ansehnlicher Ort.

estque veluti dens prosiliens ac exertus. Ab hoc dente (i. e. procul dubio: *promontorio o*); paullo ante enim adfuit طرف) *ad*

Kasr Tusihan قصر توسيهان (p. 89) *per sinum* (في الجون) *4 miliaria.* Hanc arcem silentio praetermisit Kurzmann in Comment. ad h. l. *Hinc ad*

Kasr Nabal قصر نابل (p. 89) [Leo effert *Neapolis p*); Marmol. *Nebel* vel *Nabis q*); Shaw, *Nabal r*) *miliaria habemus octo.* Leo oppidulum Neapolis a Mauris, *Nabel* vocatis, cultum esse perhibet. Shawio autore oppidulum hodienum, stadii interuallo a veteri Neapoli dissitum, ob vasa, quae ibi conficiuntur, admodum claret. *Hinc ad*

Kasr Hit l. *al Heiat* قصر الحياط (p. 89) *miliaria octo. Inter hanc arcem et mare interuallum duorum fere miliarium. Hinc ad*

Kasr Nahal l. *Nahl* قصر النحل (p. 90) *sex miliaria. Tum ad*

S 4 *Hama-*

o) Promontorium indigitari vix dubitem. Golius quidem sub voce سن hanc significationem non profitetur; ast succurrere videtur vsus linguae hebraeae, vbi saltem שן cum סלע iunctum *montem altum, rupem acutum* sonat. Vid. loca Hiob c. 39. v. 28 vel 31. et 1 Samuel. c. 14. v. 4. vbi et in vers. Syr. vocabulum ܫܢܐ per *promontorium*, vel *cacumen petrae* explicandum venit. Ac Syris hunc significatum omnino non ignotum esse, disces ex Assemani Biblioth. Orient. T. II. p. 222.

p) Vid. Leo p. 569. et qui eum sequitur, Dapper p. 284.

q) Marmol. T. II. p. 494. Leonem quoque ante oculos habuit.

r) Shaw vers. gall. p. 240. germ. p. 82 vbi haec: Wenn man *Gurba* verlassen hat, so kömmt man nach *Nabal*, einem reichen und nahrhaften Städtchen, das wegen seiner irdenen Gefäfse sehr berühmt ist. Es liegt sehr niedrig, eine Meile von der Seeküste; und ohngefähr eines Feldweges weit nach Westen zu, ist das alte Neapolis, das eine weitläuftige Stadt gewesen zu seyn scheint &c.

Hamamet promontorium طرف الحمامات, *miliaria septem s).* Supra de vrbe Hamamet sermo fuit, Shawio autore, humili promontorio impofita. Verum editio Itinerarii Shawii fecunda et verf. germ. hunc fitum tacent; imo et in diftantiis defignandis abludunt *t).* Quare coniecerim promontorium quidem Hamamet ad vrbem eiusdem nominis initium habere; deinde vero mare verfus vlterius fefe extendi. *Hinc ad*

Kasr Manar قصر المنار (p. 90) *miliaria quinque; a mari remota eft Arx Manar.* Shawius de promontorio eiusdem nominis verba facit *u)*; fed vix convenit. Nec *Menarah*, maufoleum magnum, de quo Shawius idem fermonem inftituit, in animo habuiffe videtur Edrifius; fitus tamen idem et diftantia fere eadem *v).* Pergit Edrifius: *ab hac arce ad*

Kasr Marfad قصر المرصد (p. 90); (diftantia deficit) *tum ad*

Kasr Morabetin قصر المرابطين (p. 90) *6 miliaria. Sita eft haec arx in terra plana finus* (قاع جون) *Madfun w).* Sinus Madfun Edrifii forte planities illa, quam

s) *Septem miliaria* defunt in verfione SIONITAE et in Comment. KURZMANNI.

t) SHAW verf. germ. p. 82 vbi haec: Wenn man (von Nabal) *zwo Seemeilen weit* durch einen fteinichten Weg fortgeht, der auf eine angenehme Art mit Olivenbäumen befetzt ift, fo kömmt man nach *Hamam-et*, welches, wie uns LEO berichtet, ungefähr zu feinen Zeiten erbauet wurde (vid. fupra p. 259 verf. gall.) &c. Promontorium *Hamamet* paullo ab vrbe remotum effe ex SHAWIO item colligo. Vid. verf. germ. p. 96.

u) Vid. SHAW verf. gall. p. 178.

v) Vid. SHAW verf. germ. p. 83 vbi, quae fequuntur: Ein wenig jenfeits *Caffir Afeite* (Etne *Kasr Marfad* EDRISII? non liquet) kömmt man in eine *weite Ebene, die bis Herkla fich erftrecket . . .* und innerhalb diefer Ebene, *zwo Seemeilen von Hamam-et*, ift *Menarah*, ein grofses Maufoleum, das 20 Ellen im Durchfchnitte hat, cylinderförmig gebauet ift, und ein Gewölbe unter fich hat.

w) SIONITA vertit: Sita in imo continente Madfun.

quam memorat Shawius (vid. not. v); vel locus quidam paluſtris, de quo idem l. c. verba facit x). *Et hinc ad*

Madſun promontorii extremitatem طرف قرطيل المدفون (p. 90) *ſex habemus miliaria.* Forte *Jibbel Hadeffa* Shawii y). *Hinc ad*

Ehraklia حصن اهرقليه (p. 90) [Leo offert *Eraclia* z); Marmolius, Dapper et de la Croix, *Héraclie* a); Shawius, *Herkla;* idem pro *Adrumeto* veterum habet b); Oberlin vero comparat *Horrea Coelia* c)] *arcem*, 8 *miliaria.* Autores laudati, excepto Shawio, parum etiam de oppido hoc tradunt. *Tum ad*

S 5 *Suſa*

x) Vid. not. v. et paullo poſt: *Zwó Seemeilen weiter* (ante de planitie et de colle *Sellume* in eius medio ſito, item de ruinis portus cuiusdam parui, quem olim ad vrbem *Faradiſe* pertinuiſſe exiſtimat Shawius, ſermo fuit), an dem Ufer, trifft man ein groſses Stück Marſchland, nebſt einem nahgelegenen See an, der ſich beſtändig durch daſſelbe in das Meer ergieſst. Iam opportune addit: Eine Brücke, oder oft auch nur ein gepflaſterter Weg, war vor Zeiten über die ganze Länge dieſes Moraſtes, zu nicht geringer Bequemlichkeit und Sicherheit derjenigen gebauet, *die ihn auf ihrem Wege nach Herkla und Suſa paſſiren muſsten.*

y) Vid. Shaw verſ. germ. p. 96 . . . . der Proſpect iſt auf beyden Seiten durch hohe Berge geſchloſſen, von denen ſich die ſüdöſtliche Reihe bis *Jibbel Had.ffa*, *und dem Gränzſee* erſtrecket. Cf. not. praec. vbi poſt verba: *paſſiren muſsten* additum legimus: *Dieſen Moraſt*, nebſt dem aus ihm flieſenden ſumpfichten Bache, halte ich *für die Gränze* zwiſchen Zeuzitania und Bizazium nach dem Meere zu. Et Herkla, vbi de vrbibus Bizazii verba facit, primo loco occurrit.

z) Vide Leo p. 571 vbi paucula haec: *Eraclia* oppidulum vetuſtiſſimum a Romanis in monte quodam exſtructum, ab Arabibus poſtea deletum fuit.

a) Marmol Tom. II. p. 495. Dapper p. 289. de la Croix Tom. II. p. 228. Hi ad verbum Leonem ſequuntur.

b) Shaw verſ. gall. p. 237 et germ. p. 96 vbi inter alia: *Herkla*, das *Heraklea* des untern Reichs, das *Juſtinianea* der mittlern und das *Adrumetum* der älteſten Zeiten. . . . lag *zwo Seemeilen* nach Südoſten von dem Moraſte, den ich für die Gränze zwiſchen Zengitana und dieſer Provinz (Bizazium) halte. Vid. paullo ante nott. x. y. Idem paullo poſt *ſinum* Herkla laudat.

c) Vid. Oberlin p. 272.

Ceterum nec verbis Edrisii وعليها سور من حجر حصين deest autoritas aliorum scriptorum; siquidem Abulfeda autore لها سور من لبن murum habet lateritium; et teste Leone: elegantissimum oppidum munitissimis muris cinctum in planitie quadam amoenissima situm est. A parte horum stat quoque P. Lucas; vid. paullo ante not. m. Edrisii verba itaque vbique fida. Iam pergit: *A Susa ad*

Kasr Schakanes قصر شقانص (p. 90) *miliaria octo.* Susa inter et Monaster de pago quodam *Sahalil* nomine scribit Shawius; forte conuenit; situs et distantia saltem non aduersantur *n*). *Ab hac arce ad*

Kasr Ibn al Gad قصر ابن الجعد (non بني) (p. 90) *4 miliaria; et hinc ad*

Monastir قصور منستير (p. 90) [hod. ad Tun.] [Abulfeda effert مُنَسْتِير *o*), Leo, Marmol, Cardonne, *Monaster p*); de la Croix, *Monaster* et *Monester*

n) Shaw vers. germ. p. 98. *Anderthalb Seemeilen* von *Susa* geht man durch ein Thal, mit einem schnellen und klaren Bache, der durchfliefst, und sich hernach in das Meer ergiefst. *Eine halbe Seemeile* weiter, unter eben den Bergen mit *Susa*, liegt *Sahalil*, wo man zugleich einige Ueberbleibsel von Alterthümern antrifft. Dieses Dorf liegt *eine gute Meile weit* von der See, und kann daher eher das alte *Ruspina* seyn als *Susa* &c.

o) Abulfeda p. 6. Errare videtur Abulfeda ex Moshtareko tradens: وهو موضع بين المهدية وسوسة من ارض افريقية بينة وبين كل واحدة منهما مرحلة ٥ i. e. Monastir locum esse inter al Mahedia et Susa *ab vtraque pariter diaetam distantem.* Edrisio enim autore ab vrbe Susa distat 8 + 4 + 2 = 14 miliar. Statio saltem Abulfedae est admodum parua (vid. supra Prolegom. §. de mensura Edrisii). Leone autore a Susa distat duodecim fere passuum mil. Autore de la Croix: à quatre lieuës de *Suse* & à une lieuë de la petite Afrique. Shawii mensuram vid. paullo post not. s.

p) Vid. Leo p. 572. Marmol T. II. p. 499. Cardonne T. III. p. 56. (vid. supra not. praeced. k.)

nester q); autor libri: Die Staaten obiter quasi, memorat vrbem *Menesterra;* procul dubio i. q. Monaster *r*), Shaw effert *Monastir s*)], *arces, duo miliaria, Ab Aklibia cursus unius interuallo distat.* Cursus hic [facta computatione *t*)] aequiparatur 127 miliaribus; est ergo grandis. (vid. supra prolegom. § de mensura Edrisii.) *E regione Monastir in mari est*

Kuria قوريه (p. 90); *hinc ad Monaster 9 miliaria.* In vicinia Monaster offert mappa tertia Shawii insulam, sine nomine. Num eadem? non liquet. Videtur tamen; cf. vers. germ. p. 100, vbi obseruatum legimus insulam quandam extendere sese a Monastir vsque ad viam dimidiatam, quae Lemptam ducit. *Ab hac insula* (Kuria) *ad*

Lamta لمطه (p. 90) 10 *miliaria.* Leptis parua Ptolemaei IV, 3. et *Lempta* Shawii *u*). Supra p. 132 alia huius nominis adfuit vrbs; caue ne cum hac confundas. *Hinc ad*

Dimas

q) DE LA CROIX T. II. p. 128. (vid. not. praeced. o.)

r) Autor libri *die Staaten* p. 438. (vid. supra *Saffakos.*)

s) SHAW vers. gall. p. 243. germ. p. 98. *Fünf* Meilen Sahalil gegen über, auf der Spitze eines kleinen Cap, ist *Monastir*, eine artige in guten Umständen sich befindende Stadt, die, wie *Susa*, mit einer Mauer umgeben ist &c.

t) Scil. Ab Aklibia ad K. Abi Marzuk, mil. 7; ad Lobna 8; ad Sad 4; ad Karie 8; ad Pr. Tusihan 10; ad K. Tusihan 4; ad Nabal 8; ad Hit 8; ad Nahl 6; ad Pr. Hamamet 7; ad Manar 5; ad Marsad et Morabetin 6; ad Pr. Madfun 6; ad Ehraklia 8; ad Susa 18; ad Schakanes 8; ad Ibn al Gad 4; ad Monastir 2; summa ergo = 127 mil.

u) Vid. SHAW vers. gall. p. 243. germ. p. 99 vbi haec: Zwo Seemeilen südwärts von Monastir ist *Lempta*, das einen Hafen oder eine Rheede bedeutet. (Sequitur nimirum SHAWIUS Bochartum, qui לבה, punice stationem notans, confert. Mihi quidem displicet haec etymologia; ex Graeco ad literas fere arabice redditum nomen potius putem. M et B saepius inuicem permutantur. Pergit nimirum SHAW.) Diess war das *Leptis* oder *Leptis parva* der Alten . . . heute zu Tage ist nichts davon übrig, als die Ruinen eines Castells &c.

Dimas الديماس (p. 90) 12 *miliaria*. Eſt procul dubio *Demaſs* Shawii *v*), Ptolemaei (p. 173) Θάψος et Plinii (p. 211) *Thapſus*. *A Dimas ad*

Mahadia المهدية (p. 90) 10 *miliaria*. Forſan vrbs illa celebris, quae ſupra p. 260 adfuit. Shawius ſaltem deſcripta vrbe Demaſs, vrbem El Medea deſcribit *w*), quam *Saleƈto* ſequitur. *A Mahadia ad*

Kasr Saleƈta قصر سلقطة (p. 90) 6 *miliaria*. Sionita effert *Solcota*, Shawius *Saleƈto*, *Sulleƈti* vel *Sableƈte* Tab. Peut. XV. mill. paſſ. a Thapſus. Veſtigia arcis deuaſtatae deprehendit Shawius; forſitan caſtellum, de quo Edriſius, idem, cuius ruinas Shaw inſpexit *x*). *Hinc ad*

Kasr al Alia قصر العالية (p. 90) 6 *miliaria*. *El alia* pronuntiat Shawius *y*) *Alaleah* occurrit apud eundem, ſed huc non pertinet. *Ab arce hac ad*

Kobodia قبودية (p. 90) 13 *miliaria*. Eſt *Capoudia* Shawii l. c. et ſecundum ipſum *caput Vada* Procopii; Strabonis ἄκρα Ἄμμωνος (pag. 556) et Ptolem.

v) Shaw verſ. gall. p. 244. germ. p. 99 vbi: *Demaſs*, das alte Thapſus, iſt auf einer niedrigen Landſpitze drey Meilen oſtwärts von *Tobulba* gelegen.

w) Shaw verſ. germ. p. 100: *El Medea*, das bey den Neuern auch Africa heiſst, liegt auf einer Halbinſel, *fünf Meilen gegen Süden von Demaſs* &c.

x) Vid. Shaw verſ. gall. p. 246. germ. p. 100 vbi: Fünf Meilen ſüdwärts von *Elmedea* iſt *Saleƈte*, das *Sulleƈti* oder *Sableƈte* der mittlern Zeit; wo man die Ruinen eines ſehr *weitläuftigen Caſtells*, das im Umfange dem Tower zu London wenig nachgiebt, ſieht.

y) Shaw verſ. gall. p. 247. germ. p. 100. *Elalia*, ein weitläuftiger Umfang von Ruinen, liegt an der Gränze einer fruchtbaren Ebene, die einige Meilen von Saleƈto bis *Sbe-ah* ſich erſtrecket (ſunt forte ruinae, quas vidit Shawius reliquiae Arcis, cuius Edrisius mentionem facit. Paucis interieƈtis, pag. 101 pergit Shaw). *Elalia* ſcheint das *Acola* oder *Acilla* der Alten zu ſeyn &c. In den peutingeriſchen Tafeln findet man *Akolla*, ohne Zweifel der verdorbene Name von *Achola* &c.

Ptolem. (pag. 173) *βραχώδης ἄκρα* a). Pag. 170 Edrisius haec habet: *Inter insulam Lampedosam et viciniores Afrikiae oras, in quibus est Kabodia, intercedit spatium duorum cursuum.* Bene; vid. Mappam D'Anvillii et cf. infra *Kasr Gabla et Karkona. Hinc ad*

Kasr Melian قصر مليان (p. 90) 8 *miliaria.* Est forsan Shawii Melounoush 3 mill. a Capoudia in austro et occidente. *Tum ad*

Kasr Rihana قصر الريحانة (p. 90) 4 *miliaria. Hinc ad*

Kasr Kanata قصر قاناطة (p. 90) 4 *miliaria. Ab arce Kanata ad*

Kasr Aluza قصر الوزة (p. 90) 4 *miliaria; ad*

Kasr Zejad قصر زياد (p. 90) 6 *miliaria;* (vid. *Karkona, Kezal*) *hinc ad*

Kasr Mahdunes. محدونس (pag. 90) 8 *miliaria;* (Estne قصر احمد Abulfedae? p. 26) *ad*

Kasr Kasa قصر قاسا (p. 90) 8 *miliaria; hinc ad*

Kasr Kezal قصر قزل (p. 90) (*Cquezel:* Sionita) 2 *miliaria. A Kasr Zejad ad promontorium* (طرف) *Kezal* قزل (idem locus ni fallor) 18 *miliaria;* et a *Kasr Kezal ad*

Kasr Gabla قصر جبلة (p. 90) *duo miliaria per sinum; et ab arce hac ad Saffakos per sinum* 5 *miliaria. Omne ergo spatium, quod Saffakos et Kabodiam intercedit, aequatur* 48 *miliaribus via flexuosa, recta vero* 30 *miliar.* Bene quidem sese habet distantia notata (vid. Mapp. D'Anvillii); tamen lubenter fateor, me non intelligere calculum Edrisii, si recte translatum est: omne *ergo* spatium. Forsan in genere loquitur et quasi ex abrupto; *omne spatium* etc.

Karkona

a) Vid. Shaw vers. gall. p. 247. germ. p. 101.

Karkona قرقنة *a*) (p. 90). *E regione Kasr Zejad in mari, orientem versus, est Karkona insula; sita medio in loco inter Kasr Zejad et Saffakos. Nam a Karkona ad Kabodiam habentur 20 miliaria et a Karkona ad Saffakos* 15 *fere miliaria.* Vid. *Kasr Bit.*

Expugnauit Ragiar (Rogerius) *hanc insulam anno* 548. (Sionita 558; male) vid. Proleg. et p. 271.

Ramle طرف الرملة (p. 90) *promontorium; distat a Saffakos* 4 *miliaribus. Ibi est initium sinus.*

Kasr al Magus قصر المجوس (p. 90). *A promontorio Ramle, reflectendo meridiem versus, ad Kasr al Magus* 4 *habentur miliaria. Hinc ad*

Kasr Niaa (p. 90) (ita reddo post Sionitam in libro quidem bis occurrit نبعة, at prima littera bis sine punctis diacriticis) 10 *habentur miliaria. Ab hac arce ad*

Kasr Telida قصر تليدة (p. 90) 8 *miliaria; hinc ad*

Kasur (arces) *Rum* قصور الروم (p. 90) 4 *miliaria; hinc ad Kabes* 18 *miliaria. De Kabes vero* (pergit noster) *eiusque memorabilibus satis supra diximus.* — Vtique. Vid. supra p. 262. *A Kabes per oras maritimas ad*

Kasr Ibn Aischun قصر ابن ايشون (pag. 90) 8 *miliaria; ad*

Kasr Raguna قصر رجونة (p. 91) 8 *miliaria; ad*

Kasr Beni Mamum قصر بني مامون (pag. 91) 20 *miliaria; ad*

Amrud

a) Forte ex insulis Querkinefs vid. SHAW p. 248. vers. gall. at germ. p. 101 vbi haec leguntur: Die zwo flachen und an einander stofsenden Inseln Querkinefs liegen gegen Süd-Osten von Capoudia, ungefähr in einer Entfernung von fünf Seemeilen. Sie sind die *Cercina* oder *Circinitis* der alten Geographie. — Mappa D'Anvillii offert ad nomen KERKENI duas insulas inuicem cohaerentes.

Amrud امرود (p. 91) 11 *miliaria; ad*

Kasr Garb قصر الجرب *b*) (p. 91) 18 *miliaria.* *A promontorio Garf* (idem cum Kasr Garb, vt opinor) *ad*

Gerbe جربة (p. 91) *insulam in mari*, 4 *miliaria.* Est procul dubio *Lotophagites* insula Leonis *c*); insula *Gelves* Marmolii; Dapperi, *Gerbes*; Pauli Lucas, *Gerbe*. Distat a continenti, teste Leone, non multis passuum millibus etc. Hodie ad Tunin pertinet.

Antigian d) (pag. 91) *est promontorium insulae Gerbe, a quo ad*

Kasr Bit قصر البيت (p. 91) 90 *miliarium intervallum. Item a promontorio Antigian ad* (al Kantara) *pontem e*) *qui est in Karkona* 62 *miliaria.*

Ras al Audia راس الاودية (p. 91). *Redeamus,* ait Noster, *ad promontorium Garf, de quo paullo ante mentionem fecimus; ab illo nimirum ad Ras al Audia iuxta litus habentur* 24 *miliaria.* Kurzmann ab arce Bit 24 mil. distare perhibet; perperam. *A promontorio hoc ad*

Kasur (*arces*) *Zarat* قصور الزرات (p. 91) *ad*

Kasr Beni Dacumin قصر بني دكومين (p. 91). Vrbs *Dacama* دكمه apud Abulfedam occurrit; sed huc pertinere non videtur *f*). *Hinc ad*

Kasr

b) جرب impressum est; quotiescunque in sequentibus occurrit, scribitur جرف Garf.

c) Leo p. 582. Marmol. T. II. p. 538. Cardonne II, p. 83. Ex mente de Murr est veterum Meninx. Dapper p. 296. — De situ eius in oriente et austro Cabes 3 mil. ab ea in eius sinu vid. Shaw p. 254. vers. gall. germ. Paul Lucas T. II. p. 135 sq.

d) Legitur اينتجان Aintigian; at paulo post انتيجان. Quaenam sit lectio verior, non liquet.

e) القنطرة — num nomen proprium sit, incertus sum.

f) Vid. Abulfedae Annales Moslem. T. II. p. 594.

Kasr al Hava قصر الهوا (p. 91) *sex miliaria.* Vocabula ستة اميال in versione sua non expressit Kurzmann. *Hinc ad*

Kasr Gergis قصر جرجيس (p. 91) *sex miliaria.* Vid. supra vrbis Sobaitalae descriptionem. Mappa D'Anvillii (ed. anno 1749. 2 fol.) *Gergis*, cum signo pagi exhibet. *Ab arce Gergis ad*

Kasr Chatab قصر خطاب (paullo post scribitur قصر بني خطاب *Kasr Beni Chatab*) (p. 91) 25 *miliaria; Kasr Beni Chatab sita est in extrema terra paludosa Calab,* الكلاب, *ex parte occidentali.* Vide paullo post *Kasr beni Schamach.*

E regione Kasr Beni Chatab in mari est

Scala (اسقالة) *insulae Zirva* زيروا (p. 91) g) *cuius longitudo est* 40 *miliarium; latitudo vero dimidii miliaris.* Insulam Zirva pro *Girbi* Vet. habet Oberlin *h*); ast dissentit Mappa D'Anvillii.

Kasr Beni Schamach قصر بني شماخ (pag. 91) (بني تماخ *beni Tamach;* et بني سماخ *Beni Samach;* perperam). *A Kasr Beni Chatab ad Kasr Beni Schamach habentur* 25 *miliaria;* [*et inter eas paruus est* (جون) *sinus, qui vocatur*

Saleb al hemar صلب الحمار]. Vncinis inclusa silentio praetermisit Kurzmann. *A Kasr Beni Schamach ad*

Kasr

g) Fere crediderim exaratum esse زيروا *Zirva;* ast bene se habere videtur lectio زيروا *Zirva;* (Mappa D'Anvillii J. *de Zirva* exhibet;) insulae Zirvae enim mentionem quoque facit Peritsol cap. VI. p. 50 versus finem, vbi: וכן נמצאו איים אחרים קטנים סמוך לטוניס אין תועלת בהזכרתם כגון איי לאזירבאס וזולתם i. e. Et sic reperiuntur aliae insulae paruae prope Tunetum, quas inutile esset enumerare, sicut insulae *La Zerbas* et eiusmodi aliae.

h) Vid. Oberlin p. 274. "Insulae in mari interno. *Girbe* (Zerbi)."

Kasr Saleh قصر صالح (p. 91) *miliaria decem. Kasr Saleh sita est super promontorio* (قرطيل) *ab oriente in occidentem protenso, cuius longitudo ad miliaria quinque* accedit quodque

Ras Machbaz راس المخبز (pag. 91) *vocatur.* Mappa D'Anvillii offert *Ras-al Mahbès. A promontorio hoc ad*

Kasr Cutin قصر كوطين (pag. 91) 20 *miliaria. Hinc ad*

Kasr Beni Vâlul قصر بني والول (p. 91) 20 *miliaria i); tum ad*

Marcetit مرسي مركتيت (non: مركريت *Markerit*) (p. 91) *portum,* 20 *miliaria.*

Kasr Marcia قصر مركيا (p. 91). De nouo incipit Edrisius. Distantia non solum a portu Marcetit, sed et omnis loquendi formula huc vsque consueta, silentio praetermissa. Coniecerim fere *vel* ومن قصر مركيا esse vitiosum, proque eo legendum esse ومن مرسي مركتيت الي قصر غفسلات i. e. *Et a portu Marcetit ad arcem Gaffelat* etc. *vel* rescribendum: ومن مرسي مركتيت الي قصر مركيا --- ومن قصر مركيا الي قصر غفسلات i. e. *Et a portu Marcetit ad arcem Marcia* . . . (distantiam addere nec possum nec audeo) *et a Kasr Marcia ad Gaffelat.* Num omnino textus emendari debeat; et, si forte opus sit, quae emendatio verior? iudex sedere non audeo. Noster pergit: *Ab hac arce ad*

Kasr Gaffalat. قصر غفسلات (p. 91) 20 *miliaria; hinc ad*

Kasr Sabart قصر سبرت (p. 91) 4 *miliaria.* Pro Tripoli vet. habet Sabärt Mappa D'Anvillii. *Ab arce Sabart ad*

T 2 *Kasr*

i) Ab arce *Beni Valul* vsque ad *Kasr Sabart* distantias nullas notauit KURZMANN ad h. l.

Kasr Sanan قصر سنان (p. ۹۱) 2 *miliaria. Hinc ad*

Kasr Bonderabi قصر البندرابي (p. ۹۱) 3 *miliaria.* Sionita et Kurzmann habent *Bonderani;* aſt in libro non legitur البندراني. Dubito omnino an bene ſeſe habeat emendatio haec et vix conferri poteſt arx noſtra cum vrbe Bon Andrea, quam de la Croix memorat *k*); *ad*

Kasr Gargara قصر غرغرة (p. 91) 10 *miliaria.* Forte eſt *Zanzour*, pagus, quem offert Mappa D'Anvillii; *tum ad*

Atrabolos (Tripolis) اطرابلس, (p. 88) [paullo poſt, et pag. 6 inde ab initio Climatis tertii lin. 12 legitur طرابلس ſine Elif; طربلس ſcriptum occurrit in deſcriptione itineris Ahmedi Ibn Haſſan. Abulfeda effert اَطْرَابُلُسُ الغرب *Tripolis occidentis.* Timimaei طرابلس الغربا; hoc illi datum eſt agnomen, vt facilius diſtinguatur ab vrbe Tripoli Syriae. *Rothman* eadem ex cauſa effert Tripoli di Barbaria; et Leo: Tripolis Barbariae *l*)] 20 *miliaria. Tripolis vrbs munita, habens murum lapideum, ſita ad littus maris, pulchra m) viisque egregiis inſtructa.* De ſitu vrbis huius

k) Vid. DE LA CROIX T. II. p. 250, vbi: Le Pentapolis n'eſt qu'une partie de cete Province, qui comprenoit les viles de Cyrene, Berenice ou Heſperie, Apollonie, Ptolemais, Arſinoë ou Teuchire, aujourd'hy Coreno, Berbic ou Bernic, *Bon-Andrea*, Tolomete & Trocara. — Infra enim occurrit *Bondaria;* vix idem eſt locus; at verius, ni fallor, cum Bon-Andrea, comparatur. Vid. infra *Bondaria.*

l) Vid. ABULFEDA pag. 26, PAULUS Memorabilien St. 2. p. 50. et St. 3. p. 127. vbi vitium a nobis in prima libelli huius editione caſu quodam commiſſum; candide correxit RINCKIUS. ROTHMAN apud SCHLÖZER l. c. IX. p. 138 &c. Adde LEO. p. 586 et DE LA CROIX T. II. p. 240 vbi haec: Le nouveau Tripoli, qu'on nomme d'ordinaire *Tripoli en Barbarie*, pour le diſtinguer de celuy de Syrie & qui eſt apellé par les Turcs *Terabulus* & par les Mores *Trebeliz* ou *Tarabilis* &c.

m) SIONITA pro *pulchra* habet *alba.* In libro ſane legitur بيضا, at ſenſum eius non bene capio.

huius autores, ad vnum omnes facile consentiunt. Abulfeda inprimis veritatem dictorum Edrisii autoritate sua comprobat, scribéns: "Tripolis est vrbs ad litus maris, structa saxis, fertilis, ingentem habet nomum, perquam est munita." Leo parum abludit tradens: . . . haec muris altissimis atque elegantissimis *quanquam non admodum munitis* cingitur etc. De la Croix cum Edrisio facit *n*). — Timimaei Mss. vbi de Barbarorum origine et Africi in Afrikiam aduentu verba facit, Tripolim vrbem celebrat, quippe quae omnium prima fuerit inhabitata. Edrisius pergit:

Expugnauit vrbem hanc Ragiar (Rogerius) *anno* 540 (C. 1145) *o*); *mulieres captiuas abduxit, mares vero interemit.* Plura de hac vrbe vid. apud autores laudatos. Caeterum Tripolin nouam cum Tripoli antiquiori, quam describunt Leo et Marmolius, caue ne confundas. Vid. paullo post *Mokra; Sort.*

Mokra, مقرة (p. 88), *mons supra vrbem Tripolis, quam inter et vrbem interuallum* 3 *stationum.*

 Supra

n) ABULFEDA l. c. واطرابلس مدينة علي البحر مبينة بالصخر خصينة واسعة الكورة خصيبة جدا. LEO l. c. DE LA CROIX l. c. ita habet: Cete vile n'est pas grandé, mais elle est fort peuplée, fermée de bonnes murailles & fortifiée de Tours & de rempars; il n'y a point de fossez &c. P. LUCAS II, 2, 108 vbi: Tripoli est une petite ville, entourée de murailles, & assez jolie &c. At de hodiena vrbe vid. LUCAS apud CUHN T. II. p. 175. et cf. quae diligenter congessit BORHECK in: Neue Erdbeschreibung von ganz Africa T. II. Sect. I. p. 116 sq.

o) Plura vid. apud DE GUIGNES Hist. d. H. l. c. p. 572. Annum habet 541. (Chr. 1146.) et CARDONNE Tom. II. p. 86 et 90 sq. De expugnatione Tripolis veteris sub Chalifa Omar vid. LEO p. 585. MARMOLIUS T. II. p. 562. De vrbis eiusdem expugnatione tempore sequiori facta, scribit R. DAVID GANZ in Chronologia sacro-profana &c. dicta צמח דוד (ed. per G. H. Vorstium) p. vlt. i. e. 182. his verbis: Tripolis, vrbs magna Dei in Africa, capta est anno 5270 et 1510 Christianorum et Judaei, qui ibi erant, captiui iuerunt ante hostem, atque exiuerunt Tripoli omnes ciues et vrbs relicta est deserta. Ex Chronicis R. Joseph Cohen p. 129.

Supra pag. 143 ex Edrisio adnotauimus, montem Daran, s. Atlantem, ad Tripolin vsque sese extendere, Tripolis montibus deinde misceri ac tum paullatim deficere. Et ex Marmolii testimonio patet, omnem tractum a freto Gaditano ad Tripolin vsque montibus esse obsitum; quem Marmolii locum, qui prostat Tom. I. p. 12 iam ante me Kurzmann ad h. l. opportune excitauit. Iam facile hinc oritur coniectura, montem Mokra, ni forte ipse pars Atlantis sit, ad montes tamen istos pertinere, quos l. c. in animo habuit Edrisius. Imo coniicio montem Mokra Edrisii eundem esse, quem Rothman sub nomine *Garean* laudat *p*).

Iam viam ab vrbe Tripoli ad vrbem Sort persequitur Edrisius. Verba eius haec: *Ab vrbe Tripoli, orientem versus ad vrbem Sort iter* 230 *miliarium* i. e. (interprete ipso Edrisio) 11 *stationum iter. Viator enim egrediens ex vrbe Tripolis attingit post interuallum 22 miliarium.*

Vardasa ورداسا (p. 88); *hinc ad*
Raguga رغوغا (p. 88) 25 *miliaria. A Raguga ad*
Tauaraa تاورعا (p. 88) 22 *miliaria; tum ad*
Mansaf منصف (p. 88) 25 *miliaria. A Mansaf ad*
Kasur Hasan ben Naaman Gasani (pag. 88) قصور حسان بن النعمان الغساني *habentur* 40 *miliaria; tum ad*

Asnam الاصنام, 30 *miliaria*; Mappa D'Anvillii *Asna* habet; *tum denique ad vrbem*

Sort سرت (p. 88) (Abulfeda سُرْت; Leo *Serte*), 46 *miliaria.* Supra dixit ab vrbe Tripoli ad vrbem *Sort*

p) ROTHMAN apud SCHLÖZER l. c. VI. 326. Verba eius haec: *Garean* ist der Theil vom Gegirge Atlas, welcher unter Tripoli di Barbaria steht, und von dieser Stadt ohngefähr zwey Tagereisen weit gerade gegen Süden liegt. — Montes *Guariano*, quorum LUCAS apud CUHN II, 182. mentionem facit, ni fallor, iidem, quos Edrisius supra l. c. indigitauit.

Sort haberi 230 *miliaria.* Iam miliaria $22 + 25 + 22 + 25 + 40 + 30 + 46 = 210$. Vbinam lateat error; num in priori 230, vel in diuerſis miliaribus, non capio. — *Inter vrbem Sort* (pergit) *et mare intercedit duorum miliarium ſpatium.* Situm vrbis huius bene et ad nutum Edriſii expreſſit mappa D'Anvillii. Vrbem hanc ad mare ſitam eſſe, teſtatur quoque Abulfeda *q*); plura adhuc cupienti dabit.

Reuertitur Edriſius ad vrbem Tripolis. *Ab vrbe Tripolis,* ait, *ad*

Kasr .... *r*) (p. 91), *ſita ſuper capite* (promontorio).

Kaliuſcha قاليوشا (pag. 91) 4 *miliaria.* Offert quidem mappa D'Anvillii ad h. l. promontorium paruum, at ſine nomine. *Hinc ad*

Kasr Cetab قصر الكتاب (p. 91) 8 *miliaria. Ab arce Cetab ad*

Kasr beni Gaſan قصر بني غسان (p. 91) 12 *miliaria* Paullo ante, ni fallor, iam arx adfuit, ad hanc tribum pertinens; *tum ad*

Lades لادس (p. 91) *fluminis oſtium* 18 *miliaria.* Eſt forſan *Lathon* fluuius *s*); vel *Wadi Ramel* mappae D'Anvillii. *Hinc ad*

Ras Schara طرف راس الشعرا (p. 91) *promontorium* (Sionita vertit: *ſummitas ſyluae*). Mappa D'Anvillii Ras al Sciaara offert. *Hinc ad*

Kasr Sericos قصر سريكس (p. 91) 14 *miliaria; tum ad*

q) Abulf. p. 28. Leo p. 634. Marmol. T. III. p. 54. qui ruinas huius vrbis pro reliquiis vrbis Cyrene habet; ſed fallitur. Add. Dapper p. 323.

r) Ad *turrim quandam* vertit Sionita. In libro eſt رانير ſine punctis diacriticis. Sionita, quem nomen arcis latuit, breuiter *quandam* reddidit. Scilicet!

s) Cf. Dapper p. 299 apud quem Milel audit.

Mesan قرطبل المسى (p. 91) *promontorium, 4 miliaria. Promontorium* (طرف) *hoc procurrit in mare.* Visitur promontorium hoc, in mappa D'Anvillii, sed nomen silentio praetermissum. *A Mesan ad*

Lebeda لبدة (p. 91) 4 *miliaria.* Est Leonis *Lepida t)*, Mapp. D'Anvillii *Lebida*, Brucii *Lebeda u)* et Itin. Anton. pag. 104. *Leptis magna.* Lebedam distare ab vrbe Tripoli 70 miliar. nullibi inueni; Kurzmann, qui hanc distantiam notauit ex contextu eam desumsit; verum calculo subducto non 70 sed 74 miliarium numerus prodit. *Hinc ad*

Kasr beni Hasan قصر بني حسن (p. 91) 17 *miliaria; ab hac arce ad*

Bacru مرسي باكرو (p. 91) *portum, miliare vnum. Hic portus est bonus, fidus et tutus ab omni vento. A portu hoc ad*

Kasr Haschem هاشم (p. 91); *ad*

Kasr Samia سامية (p. 92) 12 *miliaria. Hinc ad*

Suikat Ibn Matcud سويقة ابن متكود (p. 92), 12 *miliaria.* Forte *Sudeikat* Marmolii *v*). *Hinc ad*

Kanan طرف قانان (p. 92) *promontorium celebre,* 20 *miliaria. Kanan vltimus est locus in Climatis tertii secunda sectione obuius.* Mappa D'Anvillii exhibet *C. Canan ou de Mezrata.* P. Lucas II, 2, 102. Mesurata effert. In sectionis tertiae descriptione ad Kanan iterum recurrit et viam a *Kanan* ad *Barka* prosequitur *w*). *Iter a Kanan ad Barka est eiusmodi. Primus,*

t) pag. 585.

u) Tom. I. Vers. pag. 36. Adde LUCAS apud CUHN II, 187. qui *Lebida* effert.

v) Vid. MARMOL. T. II. p. 569. Sudeikat cum τρηρων ακρον PTOLEMAEI comparat.

w) Initium sectionis tertii Climatis ita se habet: *Maior pars regionum huius sectionis est deserta* (خلا). *Sunt vero regiones: Zavila filii Chatab; Mestib; Zala; Augela et Barka. Ad littus maris mediterranei extant arces complures. Vrbes clariores sunt Sort et Agedania.*

Primus, inquit, si a Kanim egrederis, qui tibi occurrit locus, est Kasur Hasan قصور حسان (supra adfuerunt arces Hasan ben Naaman Gasani, quas fortassis in animo habet Noster). Verum enimuero iter hoc molestum est, *peragrabis* enim *spatio 4 stationum magnarum desertum, in quo aquae inopia valde premeris. Hinc perges ad*

Asnam الاصنم (p. 92) *confectis* 30 *miliaribus.* (Supra iam adfuit Asnam; ac sinus ibi nulla fit mentio.) *Sinus iste x) vocatur*

Sinus Zadic جون زديک (p. 92), *vbi aqua reperitur. Deprehendes nimirum iuxta littus maris procedendo in arena effossas foueas, in quibus aqua conseruatur.*

Forsan *Gun Zadic* noster idem cum *Gun* Rodakiah Abulfedae. Versio *Reiskiana* (textus enim arabicus hoc paragrapho caret) ita sonat: *y*) In occidente vrbis Sort, ait filius Saidi, esse sinum maris, *Gun* (seu sinum) *Rodakiah,* appellatum sinum Rodaik. Num scriptura زديک vel Rodaik (رديک?) sit verior, me quidem fugit. Infra scribitur زديق *Zadik.* Caeterum huius sinus situm bene expressit mappa D'Anvillii.

Aras العرس (p. 92). *Ab Asnam peruenies ad Aras, arcem magnam et cultam, intra quam conspicies puteum profundum, in quem aqua pluuiae colligitur. Hinc iter diriges ad*

Kasr Abadi قصر العبادي (p. 92) *iuxta mare sitam, et conficies* 34 *miliarium iter; hinc ad*

Iahudia اليهودية (p. 92) *item* 34 *miliarium iter.* Abulfeda *z*) vbi de Tolmeitsa verba facit, memorat

 arcem

x) Crediderim fere excidisse quaedam e textu; quae si ex ingenio restituere licet, ita forte se haberent: Incipit hic sinus qui vocatur &c.

y) pag. 9.   z) pag. 28.

arcem *Ikhud;* num autem Edrisius eandem, (quam tamen separatim ab vrbe Tolmeitsa nominat) in animo habuerit, decernere non ausim. *Tum ad*

Kasr Atasch قصر العطش (p. 92) *totidem miliaria; ibi sunt* 3 *putei; hinc ad*

Menhuscha منهوشه (p. 93) 3 *stationum iter a). Aqua ibi deficit; terra enim lutosa et salsugine impraegnata; aqua in cisternis asseruatur. Sita est Menhuscha ad mare.* Bene; vid. Mappa D'Anvillii; vbi *Menhusa* ad extremitatem paludis cuiusdam sita, conspicitur. *A Menhuscha ad*

Bir alganam بير الغنم (p. 93) (puteus ouium), 13 *fere miliaria. Situs est in extrema terra paludosa, quae nomen accepit a Menhuscha. Hinc ad*

Faruch الفاروخ (non فروخ) (p. 93) *statio vna i. e.* 30 *miliaria. A Faruch ad*

Harkara حرقرة (pag. 93) 25 *miliaria.* Mappa D'Anvillii offert *Carcara*, procul dubio idem locus. *Ab Harkara ad*

Tusemt توسمت (p. 93) 20 *miliaria. Hinc ad*

Soluk سلوق (p. 93) 24 *miliaria;* et paullo post: *distat Soluk ab arce Kafez* (vid. Kasr Kafez) *itinere stationis vnius. Soluc*, ad fluuiolum, exhibet mappa D'Anvillii. *Hinc ad*

Aurar اورار (p. 93) 30 *miliaria. Ab Aurar ad*

Kasr Asal قصر العسل (p. 93) 12 *miliaria; tum ad*

Barka برقة [sic efferunt omnes, excepto Bohaddino, qui, forte per operarum errorem برقا habet b)] (p. 93). Hic subsistamus. —

Vnde nomen ortum sit, Edrisius, originum, vt videtur, parum curiosus, exponere neglexit, forte melius

a) Forte 3 miliarium iter —?

b) BOHADDIN. vit. Salad. p. 65.

melius tacere ratus, quam augurari. Abulfeda *c*) in notis marginalibus nominis originem docet, cui, ſi placet, Herbelotum *d*) aliam, ab Abulfedae toto coelo diuerſam deriuationem exhibentem, comparationis cauſa adiungere poteris. Sed his ab Edriſio omiſſis nolumus diutius inhaerere, ad vrbis deſcriptionem potius, quam nobiscum communicauit, tranſeamus.

Vrbs eſt, inquit, *mediocris magnitudinis et thematis.* — Quod ad vrbis ambitum attinet Ben Haucal apud Abulfedam (quem quoque inter fontes Edriſii ſupra retulimus) a parte autoris noſtri ſtare voluit *e*), licet Abulfeda in notis marginalibus contendat, vrbem inſignem et capitalem Barkae prouinciam ſuo tempore non habere *f*). Quod ad thema eius attinet, teſte Abulfeda *g*) amplum eſt, et autore Ben Haucal apud eundem, bene cultum. Non diſſentit Lex. Geogr. autor, Jacutus *h*), cuius verba ita ſe habent:
اسم صقع كبير يشتمل علي مدن وقري بين الاسكندرية
وافريقية واسم مدينتها انطابلس تفسيرها الخمس مدن
i. e. Barca, *nomen eſt magnae regionis, vrbes et pagos complectens Alexandriam inter et Afrikiam, cuius vrbes Entapolis* i. e. *quinque vrbes*, audiunt. De Pentapoli quod corrupte ad nos retulit, ei condonamur; ſufficit prius huius citati aſſertum.

In

c) pag. 8. *d*) Vid. ſ. v. Berkah.

e) pag. 27. وبرقة بلدة متوسطة i. e. Barka vrbs eſt mediocris.

f) pag. 8. وليس بها في زماننا مدينة جليلة مصرة i. e. hoc noſtro tempore vrbs inſignis et primaria ibi non eſt.

g) pag. 8. وبرقة ولاية طويلة et in tabula p. 27 وحواليها كورة عامرة Jacuti mſt. de ſitu huius vrbis ita habet: بلد بين افريقية والاسكندرية

h) Vid. Schultens. Index Geograph. ad calcem Bohaddin. vit. Saladin. ſ. v. *Barca*.

In vrbe hac, pergit Noſter *i*), *exiſtit terra, ab ipſa denominata, perutilis hominibus; quandoquidem cum oleo permixta ſcabiem, pruritum, morbumque barbae infeſtum* (دا الحية) *ſanet. Eſt autem haec terra colore puluureo k*). *In ignem coniecta edit odorem ſulphureum, fumum horrendum; eſtque ſaporis exoſi.* Hunc locum forſan non male interpretaberis lecto Timimaeo, qui, vbi de auri, ferri etc., fodinis loquitur, ita ſcribit: *Inter fodinas laudatas claret* معدن الكبريت الذي بين برقة وطرابلس وانه بالقرب من حصن طلميثة *fodina ſulphuris, quae reperitur Barkam inter et Tripolim, item in vicinio arcis Tolmitſaha* (Tolometta). Ceterum ſi de Barka eiusque ditione plura cupias, adi Abulfedam, qui tam in notis marginalibus, quam in Tabula ipſa, multa congeſſit. Tempore Ibn al Vardii diruta erat vrbs Barka; fere deuaſtata tempore Geogr. Perſ. l. c. Bakui regionem a Barka vsque ad Oceanum finemque Africae, *Terrae Barbarae* بلاد البربر nomine inſigniuit *l*). Leo *m*) deſertum Barcae tantum depingens de vrbe nihil, de incolis vero, hominibus ſceleſtiſſimis, plura tradit. — Regnum Barka hodie ſub Turcarum imperio eſt *n*). — Methodo conſueta locorum diſtantias emetitur Edriſius, deinde itinera inſtituit. Licet quae in hac via occur-

i) وتربتها حمرا p. 27. cf. not. *k*. ſeq.

k) Libri *Asizi* autor, ab ABULFEDA p. 8. excitatus, *ſolum eſſe rubricoſum* teſtatur.

l) Notices T. II. p. 28. برقة ville, ait, qui exiſtoit *autrefois* & qui a donné ſon nom au païs qui l'environne, elle eſt actuellement ruinée & il n'y a que peu d'habitans qui y ſèment du Safran.

m) pag. 598.

n) Vid. GATTERER T. II. p. 619. et edit. ſecundae p. 626. — BAKUI l. c. p. 427. De incolis haec habet: Il eſt habite par un peuple, que l'on dit être deſcendu de Dgialout (Goliath). Lorsqu' il fut tué, ſes gens ſe refugièrent dans le Mogreb & s'établirent dans les montagnes; ils ſont très-méchans. LEO non diſſentit. cf. SCHEHABEDDIN l. c. p. 152.

occurrunt arces et oppida apud plures autores frustra quaeras, eorum tamen situs ex Edrisio manifestus est. Interroganti vero ad quam ditionem referenda sint, autor noster non respondet. *Ab Alexandria distat Barka 21 stationibus i. e. 550 miliaribus*, vid. paullo post et *Agedania*, *Augila*. *A Barka ad*

Agedania اجدانية o) *urbem*, (p. 92) *interuallum 6 stationum, i. e. 125 miliarium.* Nomen praetereaque nihil ex Edrisio patet. Abulfeda plura habet.

Augela اوجلة (p. 92). *A Barka ad hanc vrbem, in deserto sitam, habes 10 stationes incessu commeatus.* Haud luculentiorem de Augela, cuius dactylorum copia iam Herodoto *p*) celebrata fuit, Abulfeda descriptionem exhibuit, in notis marginalibus *q*) eam tantum memorans. Marmolius, de la Croix aliique de *Augila* verba facientes, desertam regionem ab Africanis, *Lebetes* dictis, Arabibusque cultam significant *r*). Leo *s*) tria castra hic reperiri innuit. Marmolius paullo accuratior Augelam, quam proprie vocant, tribus consistere vrbibus et pluribus oppidis; quae tamen, si quid video, cum Edrisii Augela vrbe, non vnum eundemque locum constituunt. P. Lucas memorat paruam prouinciam *Ougella* II, 2. p. 124 et Shaw *Oujelah* (vers. germ. p. 62) effert. Nomen Augela ad nostros dies vsque conseruatum *t*). Abder.

Aga

o) SIONITA *Agedabia* reddit; SIONITAM sequitur mappa D'ANVILLII; at in libro est bis *Agedonia*; sic ABULFEDA quoque, quantum ex versione Reiskiana video. Textus enim arabicus (p. 9) his versibus caret.

p) Cf. lib. IV. c. 182. coll. c. 172. (ed. WESSELING.) Vid. de Angelarum situ Veter. PLIN. *Hist. Nat.* lib. V. c. 4.

q) pag. 9.

r) MARMOL. T. III. p. 53. DE LA CROIX T. II. p. 341.

s) p. 633. adde DAPPERUM p. 323.

t) GATTERER l. c. p. 219.

Aga l. c. locum memorat *Cedſjele*, quem Niebuhr pro Augila veterum habet. Quae plura de vrbe hac Edriſius ſcripſit, iam ex Cod. Pariſienſi *u*) addo: قال الادرسي ومدينه اوجله مدينه صغيره مختصره (forte مختضره) فيها قوم ساكنون كثير والتجاره منها يدخل الي كثير من الارض السودان نحو بلاد كدارو وبلاد كوكو وارضها وارض برقه ارض واحده ومياها قليله ومنها الي مدينه زاله عشر مراحل غربا i. e. *Edriſio teſtante, Augela vrbs parua eſt, ſita in loco virenti, culta non paucis hominibus. Mercimonia non deſunt. Ab ea iter inſtitui poteſt, vt maxima pars regionum Nigritarum peragretur, videlicet terra Kadaru*, (*Cauar?*) *terra Cucu vna cum ditione eius et terra Barka* . . . (*terra Vaheda?*) . . . *Aqua ibi vtplurimum deficit. Ab Augela ad vrbem Zala iter* 10 *ſtationum occidentem verſus.* Vocabula ارض واحده neſcio, quomodo bene vertam; forte legendum وارض ودان et *Terra Vadan.* Coniecerim fere verba وارض برقه et quae ſequuntur huc plane non pertinere, ac cum voce وارضها finem habere vrbis Augelae deſcriptionem.

Sant Ria سنتريه (p. 41) *diſtat ab Augela occidentem verſus ſpatio decem dierum; a Bahrein* بحرين *4 ſtationibus;* (vid. Mappa D'Anvillii) *a mari mediterraneo ſeptentrionem verſus* 9 (Abulfeda: 8) *ſtationibus; a monte Kalmeri* قلمري 4 *dierum interuallo. Ex Sant Ria, ſi quis velit, intrabit terram Cavar, reliquasque regiones Nigrorum.* Ita Edriſius de Sant Ria vrbe, quam in ſerie locorum ad Aegyptum pertinentium, deſcribit. Abulfeda contra, non ſine iure credo, Tabulae Magrab vrbis huius deſcriptionem inſeruit. Et Ibn al Vardi in ſerie locorum, quos ad *Magrab al adna* prouinciam retulit terram Schantariam (habet enim ش loco س) vrbem que eiusdem nominis deſcri-

u) Vid. Eichhorn Bibl. p. 550.

describit *v*). Pronuntiatio autem Edrisii سنت ريه *Sant Ria* paululum etiam ab Abulfedaea, *Santaria* سنتريه puta, differre videtur. Codex tamen Parisiensis *w*), vbi locum ex Edrisio allegat bis سنتريه scribit. Locus vero Codicis laudati cuius mentionem fecimus, hic est: قال الادريسي ومدينه سنتريه صغيرة وبها منبر وقوم من البربر واحلاط (واخلاط) (putem من العرب المتحضرة ومنها الي البحر الشامي (في جهة الشمال (addit Impr. تسع مراحل وشربهم من ابار وعيون قليل وبها نخل كثير من سنتريه الي اوجل (اوجلة (Impress. مغربا عشرة ايام i. e. *Santaria, vrbs parua, cui est Manbar. Incolae sunt miscella turba ex Barbaris et Arabibus oppidanis* (concordat Ibn al Vardi) . . . *qui ex cisternis sitim restinguunt; fontes enim perrari. Palmarum ibi abundantia* . . . Vocabulum منبر non transtuli, vtpote qui sensum eius non omnino assequor. Vncinis inclusa in Cod. Paris. omittuntur, quare ex libro impresso adieci.

Zavilah زويلة (p. 92). (Ex pronuntiatione Timimaei زُوِيلَة, Cardonne *Zuweilah*) *vrbs* (p. 40) *in septentrione terrae Vadan sita. Condidit et incoluit eam Abdallah ben Chatab al Havari* عبدالله بن خطاب الهواري Pag. 92 breuior est Edrisius, *Zavila ben Chatab* tantum scribens. *A Zala* (p. 40) *distat* 10 *dierum itinere; et a Mederam Isa itinere duarum dierum.* Abulfeda in notis marginalibus (p. 7 et 27), esse vrbem primariam terrae Karan (Fezan) perhibet. Plura idem ac varia p. 27 ex variis autoribus congesta lectoribus offert

v) Ibn al Vardi Notices &c. II, p. 27. 28. شنتريه pays, ou est une ville du même nom; il est habité par des Berbers, mêlés avec les Arabes; on y trouve des mines de fer. Entre cette ville & Alexandrie, il y a un grand désert qui renferme plusieurs villes enchantées, dont on ne raconte que des fables.

w) Vid. Eichhorn Bibl. l. c. p. 552.

offert *x*). Abdelmoalis descriptionem huius vrbis vid. apud Herbelot. s. v. Zavilah *y*). Arces Beni Chatab supra p. 290 adfuerunt. Vid. paullo post *Zala*.

Mestih مستيح (non: مستيع) (p. 92); nomen ex Edrisio disces praetereaque nihil.

Zala زالة Paucula haec de vrbe Zala p. 40 leguntur: *A septentrione huius terrae, habetur vrbs Zala, distans ab vrbe Sort interuallo* 9 *dierum inter occasum et septentrionem mare versus.* Quam terram in animo habuerit Edrisius, obscurum; praecedunt scilicet vrbes quaedam vsque ad Belad (terram) Cavar. Ibidem legimus: *A Zala ad terram Vadan esse interuallum* 8 *dierum;* et in fine eiusdem sectionis (secundae Climatis tertii) discimus *ab eadem Zala ad Zavila esse interuallum* 10 *dierum meridiem versus cum flexu ad occasum.* Pag. 92 nomen Zala iterum occurrit, et hoc ex loco colligere possumus Zala, de qua hic sermo est, esse *regionem* بلاد زالة *z*). Cod. Paris.

x) Duas memorat vrbes huius nominis JACUTI mst. Verba eius: زويلة السودان وهي قصبة اعمال قران في جنوبي افريقية مدينة كثيرة النخل والزرع i. e. Zavila al Sudan (Nigrorum) dissecta est a Themate Karan versus meridiem Afrikiae; vrbs est diues palmarum ac satorum. — Altera Zavila secundum JAC. est quasi suburbium vrbis Mahediae, cet. Vid. quoque CARDONNE II, 80, vbi obiter quasi occurrit, scil. ait: Endlich (A. C. 1088) eroberten sie (Franci iuncti Graecis) die Stadt *Zaweilah*.

y) *Zavilah*. Nom d'une *Ville du Pays des Soudan Occidentaux*, dont le Terroir est abondant en Palmiers & en Terres cultivées, qu'il faut néanmoins arroser avec l'eau des puits selon le Geographe Persien dans son troisième Climat. Paullo aliter docet BAKUI: زويلة ville d'Afrique sans murailles, *à l'entrée du pays des Soudans*. Ses habitans se vantent de pouvoir reconnoître les personnes à la trace des pieds, & juget si c'est un étranger ou un habitant, un homme ou une femme un voleur ou un esclave.

z) GATTERER ita habet p. 627. Sala in *Sala* oder in der Insel der Palmbäume (Terra Vadan) mitten in einem Sandmeer. — *Süale* hodie sub themate Fäsan, vid. NIEBUHR l. c. p. 998. LUCAS apud CUHN,

Parif. *a*) ex Edrifio fequentia Abulfedae exemplo adfcripfit: وزالة مدينة صغيرة ذات سوق عامر وفي حصن منيع ومن زالة يدخل الي بلاد السودان ايضا ومن زالة الي مدينة زويلة عشرة ايام في جهة الغرب والجنوب ومن زالة الي سرت تسع (Impr. تسعة) ايام i. e. *Zala vrbs parua quidem, emporetica tamen ac fatis habitata; eftque inftar caftelli firmi. Et ab hac iter inftitui poteft in regiones Nigritarum. A Zala ad Zavila iter decem dierum in parte occidentali et auftrali; et a Zala ad Sort iter nouem dierum.* Vid. paullo ante *Augela.*

Sort سرت vid. fupra p. 294.

Kasr Kafez قصر قافز (p. 93) *diftat a Soluk itinere ftationis vnius; fita eft in media planitie Bernik* برنيق *b*). Bernic, hod. Bengazi vid. Mapp. D'Anvillii. *Habet a latere orientali fyluam mari propinquam; inter quam porro et mare habentur 4 miliaria. In vicinio Kafez et quidem in orientali eius plaga eft lacus, qui in longitudine mare verfus protenditur, ab illo tamen colle arenae feparatur. Aquam habet dulcem. Longitudo eius eft 16 miliarium; latitudo dimidii fere miliaris c). Hinc ad*

Mamakas قصر ماقس (p. 93) *arcem, decem habentur miliaria. Ab hac arce ad*

Autalit

Cuhn, T. II. p. 201 vrbem *Zueela* memorat. Verba eius: Oeftlich von Mourzouk liegt auf einem fehr fruchtbaren Boden die Stadt *Zueela*, wo die Trümmer alter grofser Gebäude, die vielen Cifternen, und die weitläuftigen unterirrdifchen Keller, fo fehr alte verfchwundene Gröfse beweifen, dafs fie einen künftigen Reifenden gewifs anziehen und feine Unterfuchungen reichlich belohnen werden.

a) Vid. Eichhorn Bibl. p. 550.

b) Eft procul dubio planities quaedam, quae ab vrbe *Berenice* Plinii (olim Hefperis) nomen defumfit. vid. *Handbuch* &c. p. 135 vel *Berbic* vid. de la Croix T. II. p. 250. cf. Marmol. T. II. p. 574.

c) Eft procul dubio *Triton* palus. Plinius p. 211. Pro: 16 miliar. Sionita male 14 fcripfit; liber habet ستة عشر ميلا.

Sed vbi, quae hic sunt prolata miliaria, in vnum colligis, nequaquam prodit numerus 550 sed tantum 528. Lapsus hic manifestus, sed vbi lateat error, et quo pacto corrigendus sit, obscurum. Coniecturam si audire vis nostram, accipe. Locus *Cenais al herir* sine notata est distantia. Quid, si quae desunt miliaria 22, omissa ibi fuisse credas et inserendo اثني وعشرون ميلا lacunam expleas? Non nego tamen quin etiam hic locus sic possit intelligi, ac si temporis spatium ab *Auseg* vsque ad *Cenais al herir* et a *Cenais al herir* ad *Tahuna* simul = 24 miliaribus. Addit Edrisius: *et hoc quidem est iter superius* (altius) *per desertum h). Via maritima vero eiusmodi est: Ab Alexandria ad*

Ras al Cenais راس الكنايس (p. 24) *tres habentur cursus.* Num promontorium hoc cum *Cenais al herir* loco, qui paullo ante adfuit, vnum sit idemque, nec ne, dubius haereo. Est forte promontorium, quod mappa D'Anvillii sub nomine Teïones offert. Linea sequenti pergit Noster: *A portu Cenais i) ad*

Tarfavi الطرفاوي (pag. 94) *portum, ad initium Continentis*

Ramada رمادة (pag. 94) 50 *miliaria.* Mappa D'Anvillii exhibet: *C. Rameda;* at Edrisius اول جون. Forte pro جون legendum راس. *Ad k)*

Akba

h) In libro est: وهذه (l. وهذه) الطاريق في الطاريق العليا في الصحرا

i) Portus ergo nunc est Cenais; paullo ante fuit promontorium. Forte pro مرسي legendum راس; vel antea pro راس legi debet مرسي. Lectio prior tamen, ni fallor praeferenda.

k) Vocabulum *Ad* SIONITA quoque habet. In libro est ومن *et a*, non autem الي, *ad*. Vertendum ergo: *Et ab Akba Salam &c.* Num ومن lectio verior, an الي rescribi debeat, non omnino liquet. Forsitan exciderunt sequentia: ومن رمادة الي عقبة السلم — ومن عقبة السلم cet.

Akba Salam عقبة السلم (p. 94). Mappa D'Anvillii *Icabeth assollom* ou *le Catabathme;* hodie; teste de la Croix *l*), *Carto*. *Ad*

Amara عمارة (pag. 94) *portum*, 10 *miliaria*. Mappa D'Anvillii pagum *Aamara* ad h. l. notat. *A portu Amara ad*

Malaha الملاحة (p. 94) 30 miliaria. Distantiam 30 miliar. silentio praetermisit Kurzmann. — *Mellaha* pronuntiat mappa D'Anvillii. *Hinc ad*

Laca لقة (p. 94) 10 *miliaria*. Mappa D'Anvillii exhibet *C. Locca* ou *Luco;* forte conuenit *m*). Pergit Edrisius: *In confinio Laca, in terra deserta visuntur arces 2; quarum vna vocatur*

Cib كيب; *altera*
Kamar قمار. *A Laca ad*

Tabarka طبرقة (p. 94) *portum*, 50 *miliaria*. D'Anvillii mappa habet *Tabarka* vulgo *Trabuco; Trabucho* apud de la Croix audit *n*). *Hinc ad portum Capitis*

Iatsni راس يثني (p. 94) *cursus cum dimidio*. Promontorium *Iathne* vel *Iatsni*, vulgo *Roxatin* audit; vide mappam D'Anvillii *o*). *Hinc ad*

Bondaria البندرية (p. 94) *duo cursus*. Forsan *Apollonia* Strabonis et Ptolemaei. Supra adfuit *Banderabi*, cum *Bondaria* vix idem locus. D'Anvillii

 mappa

l) Vid. de la Croix T. II. p. 254. — Catabatmus aujourd'huy *Carto*, une grande valée, qui s'etend jusqu'en Egypte, vis-à-vis du lieu où étoit le Temple & l'Oracle de Jupiter Hammon.

m) Cf. de la Croix T. II. p. 254. *Luco*, autre fois *Antipyrgus*. Le *Cap de Luco* autrefois *Promontorium Catyonium*.

n) Vid. de la Croix T. II. p. 240. vbi . . . le port de *Trabucho* autrefois Batrachus.

o) de la Croix l. c. . . . le *Cap de Raxaltin*, que Ptolemée apelle la *grande Chersonese*, parce que c'est une presqu' Ile.

mappa exhibet *Bondaria* ou *Bon Andrea.* vid. ſupra. Pergit Edriſius: *Ad Bondaria reflectitur mare et fluctuat ad plagam occidentalem tenditque recta ad promontorium*

Taadia راس التعديه (p. 94) *ſpatio duorum curſuum.* Num *Phycus* promontorium Strabonis et Ptolemaei? Mappa D'Anvillii exhibet C. *Lorat;* idem, ni fallor. Pergit Noſter: *Nullum ibi comparet aedificium. A promontorio* (طرف) *Taadia incipit ſinus Zedic* زديق (ſupra p. 297 ſcriptum inuenimus, زديك;) *a principio eius vsque ad finem* (في الابتدا الي اخره). *Littus vero iſtud, cuius initium in Bondaria via recta diſtat ab Alexandria 6 curſibus ſeu 600 miliaribus; arcuata vero ac ſinuoſa Curſibus 11½, ſeu 1150 miliaribus.*

Iam ſubſequitur in libro Edriſii exactiſſima vrbis *Alexandriae* deſcriptio, quam exhibemus infra Sect. III. P. I. §. 7.

§. 3.

Inſulae p) maris atlantici.

In limine operis Edriſiani primo obuiam veniunt inſulae *Chaledat* خالدات q). Comprehendunt Arabes ſub hoc generali nomine (pag. 93) *ſex inſulas* r), quae apud nos *Canarides* vocantur. Ibn al Vardi (p. 55) quidem de duabus tantum loquitur, iungit vero

p) Inſularum deſcriptio inprimis ſatis ſuperque demonſtrat IBN AL VARDIUM vel ad verbum poene EDRISII opus exſcripſiſſe, vel ex iisdem ſaltem fontibus hauſiſſe.

q) BAKUI جالدات pronuntiat l. c. p. 397. procul dubio male. ABULFEDA p. 26. edit. RINCK الجزاير الخالدات.

r) BAKUI l. c. . . . Ces isles, ait, ſituées dans l'ocean, à l'extremité du Mogreb. Elles ſont au nombre de ſix, voiſines les unes des autres. Idem de terrae bonis exponit: les plantes & les arbres, inquit, y viennent naturellement ſans culture; tout y eſt bon & agréable. Tempore ABULFEDAE incultae fuerunt, vid. verſ. Reiſk. l. c. Tom. V. p. 131.

vero iis duas alias, insulam scilicet *Laous* et *Saali.* — Edrisius initio primi Climatis ipse quoque duas (جزيرتان تسميان بالخالدات) tantum memorat, initio autem Climatis secundi iterum duas alias. Quae restant duae, si opus, initio Climatis tertii forsan occurrunt.

I. II.) Nomina insularum duarum, de quibus p. 6 verba facit, obticuit, nonnullas tamen in medium profert obseruationes, quas nunc ex illo exhibebimus, *Ab his insulis auspicatus est Ptolemaeus locorum longitudines et latitudines traditurus.* Lapsus Edrisii indicandus; scilicet locorum longitudines, non autem latitudines ab illis cepit Ptolemaeus easdem sub 14° lat. sept. ponens; hinc itaque verius ac diligentius Bakui: c'est-là, inquit, que les savans ont fixé le premier degré des longitudes; verior quoque Abulfeda vid. p. 26. edit. Rinck. Sed se ipsum emendauit Edrisius p. 39 initio Climatis secundi, vbi ita: *Ab his insulis dimetiri et sumere coepit longitudines locorum s).* Relata refert Edrisius enarrans, in *qualibet harum insularum eleuatam fuisse statuam, e lapidibus exsculptam, centum cubitos altam; cuilibet statuae impositum fuisse simulacrum aeneum, manu retro occidentem versus innuens.*

Quid hoc sibi velit, ex Bakui *t)* verbis et Edrisio ipso, si, quae p. 37 occasione similis instituti addit, con-

s) Notandum duxi, Arabes, praesertim antiquiores, Graecorum vestigiis insistentes, ab *insulis Fortunatis*, tanquam a certo fixoque limite locorum, longitudines exordiri. Quorum in numero (praeter Persas NASSIR EDDIN. et ULUG BEIGH.) est ALBATEGNUS, de quo CASIRI l. c. Tom. I. p. 343. Sed ABULFEDA, aliique recentiores, non ab his insulis, sed ab vltimo promontorio, quod mari atlantico alluitur, longitudines locorum dimetiuntur. — In hoc ergo attendendum vbi positiones ABULFEDAE in censum veniunt. Vid. EICHHORN Bibl. Tom. V. p. 614.

t) Dans chaque île (ait l. c.) il y a une statue haute de cent coudées, qui est comme un fanal, pour diriger les vaisseaux, & leur apprendre qu'il n'y a point de route au-delà.

ferre velis, fatis clare difces. Verba Edrifii p. 37 funt:
وبهذه الجزيره (صحي) ايضا اصنام عدة علي ضفة البحر كل صنم منها رافع يده اليمني كانه يشير الي الناظر اليه ان ارجع الي جيت فليس خلفي ارض تسير اليها
i. e. "*in hac quoque infula (Sahi) vifuntur fimulacra iuxta littus maris, dextram erigentia, quafi dicere vellent, vnde venifti, illuc reuertere, nulla enim reperitur terra a tergo noftro.*" — Nunc fatis intelliges, cur hic (pag. 6) addiderit *habitationem vltra illas ignorari.* (Supra haec phrafis iam adfuit.)

Pergit Nofter, *harum ftatuarum numerum effe fex* (fex enim funt infulae p. 39); *et vnam illarum perhiberi effe Idolum Kades* قادس *ad occidentalem partem Andalufiae.* — Pauca verba, fed nebulis offufa. Herbelotus fub voce *Cades* hoc iam queftus eft: "Ils confondent, ait, apparemment cette Isle avec celle de Cades en Efpagne qui n'eft néanmoins qu' une presqu' ile" (quid enim? Arabes voce Peninfulae carent!).

Quod fi Bakui non aduerfaretur, in qualibet infula ftatuam erectam effe affirmans, Edrifii verba interpretari poffes perinde, ac fi dixiffet, duas hic confpici ftatuas, eiusque generis ftatuas in vniuerfum dari fex. Vnam ex his effe in Hifpania, tum in infula Sahi etc. ita vt cum ftatuas memoraffet in his infulis erectas, fubierit mentem, quod de ftatua in Hifpania olim perceperat. Sed non operae pretium videtur, his nugis diutius immorari.

Verum quum huius fabulae mentionem facere officii noftri erat, quis fuerit ille, fub cuius aufpiciis exftructae fint, interrogare licet. Conditoris nomen filentio praetermittit Edrifius; fed ex Ibn al Vardio *u*) coniicere licet *Bicornem*, i. e. *Alexandrum* fuiffe. Verba eius: سيغهان (eft Edrifii مسغهان) "au milieu de laquelle

u) l. c. pag. 55.

laquelle eſt une montagne et ſur ſon ſommet une ſtatue élevée par *Saad Aboukarb l'Hemiarite* — le même que *Dhoulcarnain*" Edriſius vero p. 39 *ad has inſulas perueniſſe indeque reuerſum eſſe Alexandrum perhibet.* cf. pag. 71. Sed caue ne Alexandrum *hunc*, Philippi filium eſſe cogites. Eſt *Dulkarnain* Arabibus (ſi comparare licet) i. q. Hercules poetis Graecorum. Diu is ante Alexandri Magni tempus vixit, imo ſecundum Arabum traditiones Abrahamo coaeuus *v*).

III. et IV.) Initio Climatis ſecundi partis primae ad inſulas Chaledat reuertitur Edriſius, quarum duas nunc diſerte in medium profert, ſcilicet مسفهان et لقوس. Verba Edriſii: *Ex inſulis quae in hac parte continentur ſunt Masfahan et Lakus, ambae de numero inſularum ſex praedictarum Chaledat. Huc* (ſecundum traditiones) *peruenit Dulcarnain* i. e. *Bicornis* (Alexander) *indeque reuerſus eſt.* Ibn al Vardii *Laous w*) eadem eſt cum Lakus Edriſii.

Idem Ibn al Vardi loquitur de inſula سيفهان *Sifahan* ſeparatim ab inſulis Chaledat. Non dubito quin Edriſii Masfahan ſit inſula eadem. Quae enim de illa monet Ibn al Vardi non diuerſa videntur ab inſularum Chaledat deſcriptione. Vid. quae paulo ante ex illo adſcripſimus.

V 5 Sex

v) Vid. HERBELOTUS ſub vocibus *Eſkender*, *Dhoulcarnain*, *Khedher.* Iam vero et Alexander Magnus hoc nomine venire ſolet; audi GOLIUM in not. ad Alfrag. p. 58 ita diſſerentem: "Alexander „Magnus in Corano et paſſim ab Arabibus ذوالقرنين Bicornis „vocari ſolet: non tam ob partum duplex, Orientis et Occiden„tis, qui Mundi cornua illis dicuntur, imperium, quam a cor„nuta Alexandri effigie, numis exhibita; vt ita quoque Jovis „Ammonii filium gentes agnoſcerent."

w) Procul dubio exaratum eſt لوس, vel quod potius crediderim لعوس, ق enim punctis deſtitutus, pro ع facile accipi poteſt. Caeterum obſeruandum eſt, GLASIUM duas has inſulas conferre cum inſulis *Lancerota* et *Fuertaventura.* vid. p. 4.

Sex vero ait pertinere ad globum insularum sub nomine Chaledat (Fortunat.) comprehensarum; duas itaque adhuc desideramus.

V) Collato Edrisio cum Ibn al Vardio nomina earum forsan expiscari liceat. Cum insulis Chaledat coniunctas esse ait Ibn al Vardi insulas *Laus* et *Saali.* Insula *Laus* est *Lakus* Edrisii et apud Edrisium *Lakus* vna est e numero Canaridum. Insulae Saali سعالي (secundum Ibn al Vardi cum insul. Chal. coniunctae) descriptionem exhibet noster pag. 71, initio Climatis tertii, quam itaque pro quinta istarum insularum accipere posses. Attamen obstare videtur situs insulae huius. Insulae Chaledat scilicet in mari tenebroso (atlantic.) sitae sunt, haec insula autem in vicinia insulae Sara adeoque in oceano magno mari tenebroso proximo. Descriptiones vero, quas Edrisius et Ibn al Vard. de hac insula offerunt, easdem esse liquido ostendunt.

In insula Saali (refert Edrisi) *degunt homines mulieribus non dissimiles, dentibus acutis vel caninis x), oculis fulgurantibus instructi. Halitus eorum est veluti lignum comburens. Pugnant cum bestiis marinis. Lingua eorum intelligi nequit. Mares a foeminis non distinguuntur*

x) Huc procul dubio pertinet, quae in Itinerariis legitur de hominibus, acutis instructis dentibus, descriptio, quorum Africa haud paruum numerum alat. Locum NIEBUHRII ad h. l. multum facientem integrum adscribo, l. c. p. 967 sq. Man findet in Afrika auch schwarze Nationen die von allen übrigen Menschen darin verschieden sind, dass sie von Natur spitze Zähne haben. ZÜCHELLI erwähnt einer solchen Nation, die er *Giagbi* nennt, in seiner Reisebeschreibung nach Congo. Im dritten Bande der Sammlung aller Reisebeschreibungen pag. 133 und 173. RÖMER in seinen Efterretning om Kysten Guinea p. 21. OLDENDORP in seiner Geschichte der Mission der evangelischen Brüder p. 285 hat auf der Thomas Insel einen Afrikaner mit spitzen Zähnen angetroffen, der seine Nation Bibi nannte &c. Es ist daher kein Zweifel, dass sich in Afrika wirklich eine Art Menschen findet, die wie fleischfressende Thiere spitze Zähne haben. Cf. idem p. 981, vbi de incolis prouinciae Andam et Jemjem idem refert.

guuntur nisi pudendis, viri enim sunt imberbes. Foliis arborum induuntur y). Vid: infra.

VI) Restat adhuc sexta insula; quam fortasse sub initium Climatis tertii deprehendimus, vbi de insula Sara سارة haec habet: *Sita est in oceano magno occidentalem terrae plagam ambienti, proxima tamen mari tenebroso. Hanc insulam dicitur ingressus esse Alexander antequam illam tenebrae inuaderent et ibi pernoctasse. Incolae vero socios eius inflixerunt lapidibus.*

In eodem mari multas adhuc contineri insulas ait, quas singulas describere pergit:

Prima, quam post insulam Saali depingit, *est*

1) *Chasaran*. Ibn al Vardi de insula Hasarat eadem narrat, quae Edrisius de خسران tradit, ita vt facile intelligatur easdem esse. Vocabula خسران et حسرات (procul dubio ita in Mss. exaratum est) non adeo differunt; vtrum autem sit praeferendum non omnino liquet.

Chasaran est (autore Edrisio) *insula grandis. Conspicitur in illa mons stupendae altitudinis ad cuius radices homines degunt colore fusci* (oliuastres), *statura breues. Barbam habent, ad genua vsque demissam, vultus latos et grandes aures. Vescuntur, animalium instar, herbis cuiuscunque generis in insula hac productis. Flumen illis est paruum, quod in radice montis nascitur, cuius aqua dulcis est z).*

2) *Gur*

y) Ibn al Vardi: Saali est grande, les hommes y sont comme des femmes, & on ne peut les distinguer; ils ont de longues dents, des yeux très-brulans; parlent une langue qu'on n'entend point; leurs habits sont de fevilles d'arbres, et ils vivent de poisson.

z) Ibn al Vardi (p. 55): L'Ile Hasarat est fort étendue, il y a une montagne très haute, au pied de laquelle habitent des hommes de couleur jaunatre . . . dont la barbe tombe jusqu' aux genoux; ils ont le visage large et de grandes oreilles, ils vivent d'herbes; on trouve chez eux une petite riviere dont l'eau est bonne.

2) *Gur* غور. Subsequitur in opere Edrisii insula Gur. Apud Ibn al Vardium occurrit insula *Aour* (Aur), sine dubio arabicis characteribus expressa عور. De vna eademque insula vtrumque loqui non est dubium. Edrisii verba:

Gur, longitudine et latitudine praestantissima, uvarum (عناب) *feracissima. Abundat fluuiis, lacubus, syluisque in quibus degunt asini et boues longis cornubus instructi a).*

3) *Mostaschcin* مستسكين. *Vrbi eius arx impendet sublimis.* — Ibn al Vardi l. c. diligentius de ea exposuit *b*).

4) *Kalhan* قلهان. Ibn al Vardi pag. 56 de insula Calhat loquitur quae eadem est cum Kalhan Edrisii. Characteribus arabicis exaratum esset forsan قلهات; num lectio Edrisii sit praeferenda, me quidem fugit. Esse autem eandem insulam facile ex descriptione colligas.

In hoc mari quoque est insula Kalhan. Incolae eius speciem humanam habent, capita vero belluina. Immergunt se mari, extrahunt quidquid belluarum possunt, iisque vescuntur c). Verba sunt Edrisii.

5) In eodem mari praeterea est insula duorum fratrum praestigiatorum (الاخوين الساحرين), *quorum vnus vocatur Scharhâm* شرهام, *alter Scharâm* شرام. Ibn al Vardi *Scharham* et *Schabram* habet. Num Edrisii lectio melior sit, in incertis habeo.

Sita

a) Ibn al Vardi (p. 55): L'Ile de *Aour*. Elle est très-long et très large et remplis des arbres et de fruits.

b) *Moustaschkin*, ait, autrement l'ile de Ténnin ou des serpens, grande, bien arrosée et plein de fruits. Il y a une ville, ou l'on voit un serpent tué, à ce que l'on dit, par Alexandre.

c) L'ile de Calhat, elle est grande, et le visage de ses habitans ressemble a la face des animaux.

Sita est e regione portus Asfi et ferunt mari sudo apparere in continenti fumum illius. Vnde nomen insula haec desumserit ex vocabulo ساحرين *praestigiatorum*, manifestum est. Ibn al Vardi fascinationem accuratius declarat, ait enim: ils arretoient les navigateurs. — De piratis eum loqui dixeris, sed dubito; addit enim: mais dans la suite ils ont été changés en rochers, avec lesquels on a bâti une ville. — Quid? si duos scopulos in mari tibi fingas, magnetis lapide refertos, qui naues ad se attrahant. — Num forsan de Scyll. et Charybd. fabulam ita Arabes depingunt? Situs quidem non quadrat (cf. Plin. III. 8. p. 115); fortassis vero in alium locum fabulam isti transtulerunt. Ex situ, si coniicere licet, insularum Scharham et Scharam hodienum nomen esset Madera et Porto Santo *d*).

6) *In hoc mari etiam est insula Ganam* الغنم i. e. *Ouium, magna et tenebris cincta. Oues in illa sunt innumerae, sed paruae, quorum caro ob amaritudinem comedi nequit.* — *Ex relatione Almagrurun* (المغرورين) *hoc desumsit*, quorum historiam in extenso infra dabimus. Supra p. 110 commemorata est insula Ganam, quae si eadem est, in vicinia Areschcul forte quaerenda. Cf. infra p. 320.

7) *Huic insulae proxima est insula* راقا *Raka* i. e. *Volucrum. Ferunt in hac insula esse genus auium aquilis rubris similium unguibusque instructarum, quae belluas marinas venantur et comedunt e). Ab hac insula eas nunquam recedere affirmant. Ferunt etiam ibidem procreari*

d) Obseruationem hanc debeo GLASIO qui p. 4. ita habet: Dafs die Araber Madeira und Porto Santo kannten, erhellet aus dem was der Nubische Geograph von zweyen Inseln dem Hafen Azaffi gegen über sagt &c.

e) Hinc suspicio oritur, insulas, quas hic memorat Noster, esse *Asores*, quas vocant. Fortassis, quod hic occurrit auium genus, illud est, quod apud occidentales istis insulis nomen hoc peperit.

creari fructum magnae ficui persimilem cuius esus veneno medetur.

Eandem descriptionem iisdem adeo verbis de insula hac Ibn al Vardi reliquit, modo nomen eius aliter effert (L'ile de Thouïour) et in fine addit: "Houcali rapport, qu'un roi de Francs y envoya un vaisseau, pour avoir de ce fruit et de ces oiseaux; mais que le vaisseau fit naufrage." Historia mihi quidem ignota. Quae insula Raka, si cum insula Tair, quam supra p. 167 delineauimus, eadem sit, 12 miliaribus a Sala vrbe distat.

8) *Hinc vehuntur ad insulam Saheliam* الساحلية. *Longitudo eius* ١٥, *latitudo* 10 *dierum spatium comprehendit. Olim in hac insula tres vrbes extabant paruae quidem, sed populosae, quarum incolae autem bellis intestinis fere omnes perierunt. Ad has vsque perueniebant nautae, atque emebant amburum* (عنبر) *et lapides diuersicolores.* Ex nomine forsitan insulam hanc haud longo interuallo a litore dissitam esse, coniectari licet.

Eandem insulam depingit etiam Ibn al Vardi, sed non appellat *Sahelia* sed *Safil* vel Dadhil. Vrbes quas memorat Edrisius, idem *magnas* fuisse, refert. Tum pergit: . . . mais les guerres civiles ont fait „perir une partie de leurs habitans; d'autres se „sont retires dans le pays de Roum, et il en resta „peu. Les marchands y vont acheter des *moutons* „et des pierres &c. num pro عنبر legit de Guignes غنم?

9) *In eodem mari tandem sita est insula Laka* لاكة. *Ferunt in hac insula multum esse lignum Aud* شجر العود (Agalloche vel adeo *Agave?!*) *quod odoris quidem expers, suauem tamen odorem recipit, quum inde per mare transportatur.*

Quae

Quae denique Ibn al Vardi habet, haec ſunt: "L'ile de *Laca* (ou *Aca*) grande et autrefois très peuplée, mais a préſant déſerte, à cauſe des prodigieux ſerpens, dont elle eſt infeſtée. On y trouve du *aoud* eſpèce de bois."

Quid autem de his inſulis ſtatuendum ſit, num Africae vel Europae vel adeo ex parte Americae adſcribendae ſint, dubitare licet. Accipitres vel Aſores (Açores) hic deſcribi primo in mentem venit: fateor me tamen nihil inueniſſe quod comparationi locum iuſtum faceret; (niſi numerus *nouem* forte) nihilominus tamen Clima, in quo deſcribuntur inſulae ante memoratae, ſuadere videtur Aſores accipiendas eſſe. Vtinam ſaltem Edriſius, quod alibi tam religioſe obſeruauit, diſtantias non praetermiſiſſet! Quid enim iuuat repetiiſſe in eodem mari eſſe ſitas. Si, quas in ſerie inſularum ſeparatim deſcribit inſulae Raka et Ganam, easdem eſſe, quae p. 167. 187 iam notatae ſunt, comprobari poſſit, ſitus earum manifeſtus eſſet. De caeteris inſulis non ſatis conſtat, ac dubius haereo an de America cogitare auſim. De Guignes, qui hiſtoriam Almagrurin illuſtrauit notis egregiis, Americam innuiſſe Arabes, Edriſius et Ibn al Vardius, aſſeuerat.

Quantum autem huic coniecturae tribuendum ſit, aeſtiment Lectores ex *Almagrurum* (Errantium) hiſtoria, quae fere haec *f*):

Ex vrbe Lisboa (Aſchbona اشبونه*) egreſſi ſunt Almagrurin* المغرورين*, qui ſunt agreſſi mare Tenebrarum, quid in eo eſſet exploraturi. Eſtque in vrbe laudata ſemita in vicinia cuiusdam loci paluſtris, quae ab his nomen*

f) Vid. verſ. lat. p. 157 ſq. Eandem hiſtoriam quoque narrat Ibn al Vardius: vid. Notices &c. l. c. p. 24 ſq. et inprimis notas De Guignes ad h. l.

nomen deriuat et ad postera secula usque semita Almagrurin vocabitur.

Conuenerunt nimirum octo viri consobrini qui, naui oneraria constructa, comparatisque aqua ac cuiuscunque generis alimentis ad plures menses necessariis, mari se comisere cum primo flare coepisset ventus orientalis; cumque undecim fere diebus secundo vento nauigassent deuenere tandem ad mare quoddam, cuius vndae grossae, odor exosus, scopuli frequentes, lumen parcum et opacum. Quare pertimescentes naufragium interitumque fatalem, aliorsum vela vertere et duodecim diebus meridiem versus nauigantes peruenerunt ad Insulam Ganam [الغنم Ouium, pecudum g)] *in qua deprehendebant oues errantes innumeras, ac nulli pastorum aut custodum curae commissas. Ad hanc insulam adpulerunt et de naui descendentes repererunt fontem aquae decurrentis, quem arbor fici syluestris obumbrabat. Captas deinde aliquot oues mactauerunt; sed perceptis earum carnibus ita amaris, vt comedi nullatenus possent, non nisi pelles sumserunt.*

Posthaec duodecim item dies meridiem versus iter continuantes insulam quandam e longinquo deprehenderunt et habitationes et arua in ea conspicientes, nauim admouere, quid in ea memoratu dignum esset, inuestigaturi.

Verum non multo post, cymbis vndique circumdati, capti ductique fuerunt vna cum naui ad vrbem quandam sitam ad littus maris, in quam quum descenderent, viderunt ibi homines colore rufos (cum quadam cutis albedine, شقر), *paucis atque prolixis capillis, statura proceros, mulieres pariter illorum mirum in modum formosas.*

Detenti sunt Itineratores laudati ibi ad tres dies in domo quadam; quarta tandem die homo quidam, callens linguam

g) Vid. supra p. 187 vbi *Insulam Ganam*, iam descripsimus. Cf. quoque pag. 317.

linguam arabicam h) ad eos visendos venit, cui, ab illis de eorum statu, ad quid venissent et cuias essent, percontanti, omnem rem seriemque fatorum narrauerunt. Quibus auditis, felicia illis promisit, simulque se esse Interpretem regium indicauit.

Sequenti die ad Regem adducti et ab eo de rebus iisdem, quas ante Interpres postulauerat, interrogati, idem Regi, quod praecedente die Interpreti, exposuerunt; quomodo scilicet ausi essent mari se committere, animo videndi quae memoratu digna atque mirabilia in ipso contineantur et extremos ad vsque fines illius penetrandi.

Quibus auditis Rex risit, dixitque Interpreti: Refer hominibus istis patrem meum quondam praecepisse quibusdam subditis suis, vt hoc mare secarent; eosque etiam fluxisse per latitudinem integro mense, ita vt lumen ipsis omnino defecisset, atque adeo eorum iter vanum fuisse atque inutile. Praeterea imperauit Rex Interpreti vt hominibus istis suo nomine polliceretur prospera omnia, atque bonam de Rege opinionem haberent.

His ita peractis reducti sunt ad sui carceris locum, ibique detenti, donec flare coepisset ventus occidentalis. Igitur in cymbam iniecti, obducta eorum oculis vitta, ducti fuerunt in pelago longo temporis interuallo, nempe trium dierum ac noctium, vt homines illi exstimare se potuisse retulerunt.

Deuenientes deinde ad continentem educti ac manibus post terga reuinctis relicti fuimus prope litus, ibique ad ortum diei solisque maximis cum incommodis et miserrima sub conditione iacentes ob vinculorum nostrorum asperitatem, tandem strepitum vocesque humanas audientes vnanimi omnes clamore vociferati sumus. Iam homines illi accedentes, nosque in tam calamitoso statu offendentes, interrogarunt nos, narrauimusque eis fata nostra. Homi-

h) Iam ante hos ergo Arabes ibi fuerunt! vid. DE GUIGNES l. c.

§. 1.
Nomen Aegypti.

Apud Edrisium vti et apud reliquos, quos nouimus, Arabum scriptores, Aegyptus sub nomine مصر *Mesr* venire solet; variationis causa, vt videtur, autori nostro quoque vocatur ارض مصر *Terra Mesr;* et regiones Aegypti ipsi sonant بلاد ارض مصر. Haud raro etiam nunc بلاد مصر nunc, vti saepius apud Abulfedam, ديار مصر audit. Hebraei habent nomen מצרים, vnde مصر non solum, sed et procul dubio nomen Μεςραια ortum suum duxit. Originem nominis *Mesr* indagarunt praeter Vanslebium *a*) qui Masudio vsus est, multi alii et ex antiquissima historia, quae tamen in multis a fabulae suspicione aegre se purgare poterit, eam repetere operam nauarunt.

Sequiori tempore si cum Kirchero loqui licet, eam sortita est nominum diuersitatem, vt, meliori iure, quam quo Osiridem et Isidem Plutarchus quondam dicebat ονοματομορφον και μυριονομον eam appellandam existimem. Collecta haec nomina reperies apud Kircherum *b*) maiori accuratione autem et diligentia in ordinem redacta et disposita ea exhibet Ditmari Aegypti veteris descriptio *c*).

§. 2.
Aegypti fines et ambitus.

Autore Edrisio *Aegyptus terminos habet a Meridie Terram Nubae; ab Aquilone mare septentrionale* (i. e. mediterraneum), *et ex parte Syriae* (Sionita: *Damasci;* male;

a) Vansleb nouv. Rel. p. 5 sq. (vers. germ. p. 129) et eiusd. Itin. germ. conscr. p. 10 sq. cf. Sicard T. VII. p. 91. 92. Troilo p. 357. et 138. Salmon p. 266.

b) Kircher Oedip. Aeg. Synt. I. c. 1. p. 3.

c) Ditmar ex edit. Paulus p. 2 - 7.

male; idem paullo ante: *mare* Damafcenum, perperam) *defertum Tih d)*; *ab Oriente mare Kolzom* [i. e. Sinum Arabicum; vulgo mare Rubrum; perperam *e*)]; *denique ab Occidente, al Vahat.* Haec Edrifius. In genere cum Edrifio facit Abulfeda *f*); in fpecialiori tamen limitum defcriptione ei facile praeferendus. Et Leo Africanus *g*) parum ab Edrifio fecedit, hunc in modum Aegypti limites conftituens: "Aegyptus clariffima regio, ab occidente Defertis Barcae, Libyae ac Numidiae clauditur; ab oriente defertis, quae Aegypto et mari rubro interiacent; a feptentrione mari mediterraneo; a meridie agro Bugienfi et Nilo terminatur." Edrifio noftro adftipulantur porro Itineratores recentiores ad vnum fere omnes *h*); excipiendus, quantum equidem compertum habeo, folus Norden, qui fines meridiem verfus maiori diligentia fixit, Aegypto praeter infulas tres pagos adhuc circiter 13 adfcribens. Proxime ad Nordenium accedit Vansleb. in Itinerario germanico quod

 anno

d) Vid. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 2. et infra §. 26.

e) Vid. RELANDI (HADR.) Differt. mifcell. P. I. p. 59-117.

f) ABULFEDA p. 2 et nott. MICHAELIS ad l. c.

g) LEO Africanus p. 664. Sequitur eum MARMOL.

h) Vid. e. g. SICARD T. II. p. 10. Egypte a l'Ethiopie à fon midy; la mediterranée au Septentrion; la Mer rouge à fon Orient & toute Afrique à fon Occident. Cf. idem T. VII. p. 92. VANSLEB (Nouv. Relat.) p. 7 ad verbum fere fequitur EDRSIUM. Verba eius haec: Sès confins vers le Sud font la Nubie, & la derniere ville d'Egypte, & qui eft fous la domination du Bey de Girgé de ce cofté-là eft Isvan (Afvan; vid. infra huius vrbis defcriptionem, vbi: *Asvan meridiem verfus vltimus Aegypti locus.* Ita quoque B. DE SALIGNIAC cap. III. . . . Syene, quae eft pars vltimae Aegypti); vers le Couchant fes limites font, des Provinces de Vah & de Barka; vers le Levant font les deferts, qui la feparent de la Paleftine; & vers le Nord elle eft baignée de la mer d'Egypte, qui fait partie de la Mediterranée. Vid. not. fq. Cum SICARDO et VANSLEBIO faciunt, limitesque in genere definiunt P. LUCAS III, 2. p. 194. SALMON p. 266. TROILO p. 357. MAILLET p. 11. SAVARY T. I. p. 2 fq.

anno praeterito cum orbe literato communicauit Reuſs Prof. Gotting. Cl., et Pococke *i*).

Maiori autem cura et accuratione circumſcribendos eſſe limites Aegypti recte vidit Schneidlerus *k*) et periculum ipſe fecit deſideratiſſimum.

Quod ad ambitum huius Terrae attinet, Edriſius eum definire noluit. *Longitudinem eius ad* 25 *ſtationes* (vid. infra *Aſvan* et paullo poſt §. 3) *accedere innuit.* Recentiores menſura vtuntur varia, veriori et accuratiori ſaltem Edriſiana *l*). Latitudinem autem huius

i) Norden verſ. germ. p. 399. Eo autore Nubia initium habet ad pagos *Ellkalabſche* et *Teſſa*, quorum ille littori Nili orientali adiacet; hic vero occidentali. Vansleb l. c. p. 13. Gegen Mittag liegt an der Gränze *Ibrim* in Nuba. . . . Die andern Gränzen ſind bekannt; et p. 35: Gegen Süden gränzt an Aegypten Nuba, oder Nubia, das ſonſt auch Dungala genannt wird. Die Gränzſtadt oder Amt, ſo beyde Provinzen Dungala und Aegypten von einander ſcheidet, iſt *Ibrim.* Adde his Pocockium T. I. p. 177 vbi de limitibus Aegypti ſecundum veteres loquitur et p. 204 vbi definit limites hodiernos.

k) In libro cui titulus: Verſuch einer ſyſtem. Erdbeſchr. &c. Tom. I. p. 17 ſq. Schneidleri laborem ſumma induſtria et laude continuauit Bruns.

l) Vid. e. g. Sicard T. II. p. 11. . . . l'Egypte, qui n'a plus de deux cens lieuës de longeur ſur ſoixante de largeur &c. Vansleb (nouv. rel.) p. 7. 8. On prend ſa longeur depuis la ville d'Isvan jusqu' à l'embouchure du Nil à Roſſette en ligne droite c. a. d. du Midy au Septentrion. Elle eſt environ de cinq cens ſoixante milles. Sed vere addit: On ne peut pas dire cela préciſément, parce qu'on ne meſure pas dans ce Pays la diſtance des lieux par milles, ou par lieuës; mais on la compte ſeulement par les journées de Chameaux. Lucas III, 2. p. 192. . . . cette étenduë, qui fait toute ſa longueur, eſt de près de 200 lieuës; ſa plus grande largeur ſe prend d'Alexandrie à Damiette, dans un eſpace d'environ 50 lieuës &c. Maillet p. 11. En effect l'Egypte a tres peu de largeur; en récompenſe ſa longueur eſt conſidérable. Elle s'étend par un eſpece d'environ 250 lieuës depuis les Royaumes de Fungi & de Dongola dans la Nubie, dont elle eſt bornée au Midi jusqu' à la mer Méditerranée, qui la baigne au Nord. Sa plus grand largeur ſe prend ordinairement d'Alexandrie à Damiette & eſt au moins de 60 lieuës. Cf. Pococke Tom. I. p. 4. Savary T. I. p. 3. Die gröſste Länge deſſelben erſtreckt ſich von Syene . . . bis ans Vorgebirge Burlos . . . zu ungefähr 225

huius terrae, quantum equidem fcio, non emenfus eft Edrifius.

In Aegyptum inferiorem, mediam, et fuperiorem, maxima Itineratorum et Geographorum pars difpefcunt prouinciam hanc. Edrifius pariter filet; indirecte tamen Aegyptum fuperiorem vocat, vtens vocabulo *Said.* (vid. infra Sectionis huius partem alteram.) — Plura adhuc, quae huc pertinere videntur, obticuit; quare et ego, inuitus quidem, at neceffitate coactus, taceo.

§. 3.

De Nilo.

Fluuius Aegypti eft Nilus نيل مصر; de cuius origine fupra verba fecimus; vid. p. 11. 82. 84. Iam filum l. c. abruptum, attexamus. Scilicet e lacu Cura, Edrifio teftante, effluunt duo Nili brachia, quorum alterum conftituit Nilum Nigrorum; Aegypti Nilum alterum. Iam loquitur de feparatione Nilorum

225 franz. Meilen. Die gröfste Breite . . . 68 franz. Meilen. Obferuationes veterum Geographorum quam diligentiffime collectas reperies apud DITMAR p. 8 fqq. — Nec de oppidorum pagorumque numero quidquam adnotauit EDRISIUS; liceat itaque in eius locum fubftituere Lexicographum a SCHULTENSIO in Ind. geogr. excitatum, qui ita fere tradit: ذكر بعض اهل العلم والدواوين ان قري مصر الفان وثلثماية وخمس وتسعون قرية منها الصعيد تسع ماية وسبعة وخمسون قرية واسفل الارض الف واربعماية وتسعة وثلثون قرية قالوا والصعيد عشرون كورة فاسفل الارض ثلث وثلثون كورة وحال مصر مشهور i. e. "memorant quidem docti exactique computatores, oppida Aegypti effe 2395. Inde Said i. e. Aegyptum fuperiorem continere 957; inferiorem Aegyptum autem 1439 (fumma prodit non 2395; fed 2396; vbi lateat error, equidem non exputo). Addunt Said habere praefecturas 20; inferiorem terram 33. Caeterum ftatus Aegypti apud omnes notus."

rum (انقراق النيلين) et pag. 16. verſ. lat. ita pergit. *Aegypti Nilus qui eius Terram m) ſecat, a meridie ſeptentrionem verſus fluit et ad eius littora adpoſita eſt vrbium Aegypti maxima pars; alia ſuper inſulas, quas conſtituit.* Paucis interiectis, quae huc non pertinent, pergit: *Nili Aegyptiaci brachium* (i. e. *Nil Mesr* vel Aegypti) *in ſeptentrionem tendens, Nubiam* (بلاد النوبة) *et Terrae Aegypti regiones* (بلاد ارض مصر) *ſecat; inque ima Aegypti parte ſcinditur in quatuor ramos, quorum tres in mare mediterraneum n) ſuas immittunt aquas; quartus vero perit in lacu ſalſo* (البحيرة المالحة) *ſito in vicinia Alexandriae et ab vrbe hac interuallo ſex tantum milliarium diſtanti o). Lacus autem praedictus, mari non coniunctus eſt, ſed prouenit ex Nili eluuie p); non tamen procul abeſt ab oris maritimis. Verum de his ſpecialius agemus infra ſuo loco annuente Deo potentiſſimo et glorioſiſſimo.* De Curſu Nili non eſt quod dicam; inter omnes enim ſatis ſuperque conſtat eum fluere a Meridie in Septentrionem. De oſtiis vero pauca adiiciam.

Veteres plerumque Nilum in mare ſeſe exonerare contendunt per ſeptem oſtia q) (quibus addit Ptolomaeus duo Pſeudoſtomata; quorum alterum, Pineptimi vocatum, hodie arena obrutum eſt) quae, teſtibus

m) Pro ارضا nimirum legendum ارضها vid. ſupra Prolegom.

n) SIONITA: influunt in mare Damaſcenum; perperam.

o) Vid. infra §. 5.

p) فيض in libro eſt; GOLIUS in Lex. ar. ſub h. v. explicat *profluvium copioſum multumque.* Idem autoribus CAMUSO et GIEUHARIO addit: الفيض *Nilus* Aegypti fluuius; aliis quoque flumen Basrae, *ob exundationem.*

q) Vnde epitheta: Septemgeminus, ſeptemfluus. VIRGIL. e. g. Et ſeptemgemini turbant trepida oſtia Nili. OVID. Perque papyriferi ſeptemflua flumina Nili.

teſtibus Sicard, Pococke, aliisque *r*) et hodie ſuperſunt, interdum tamen aqua deſtituuntur. Cum Plinio quodammodo facit Edriſius noſter; quatuor enim autor romanus oſtia Nili profitetur, nomina autem eorum obticet; quatuor pariter oſtia eſſe Edriſius contendit, quorum nomina quoque quartum ſi excipias, ſilentio praetermittit. Quae autem reſtant, oſtia tria, quantum ex eius deſcriptione colligere licet, oſtium prope Raſchid (Canopicum); oſtium prope Damiat (pathmeticum) (quae iure ſic vocantur, vt ab ipſa natura facta,) et oſtium, ni fallor, quod veteres peluſiacum vocarunt. Ad Edriſium reuertamur.

Pag. 97 haec habet: *Longitudo Nili haec eſt: A littore maris Rum* (mediterranei), *vbi habet terminum ſuum vsque ad Terram Nubiae parte*, qua vergit Alvahat, *protenditur* 25 *fere ſtationibus; a termino Nubiae, qua meridiem proſpectat e regione eiusdem Nubiae*, 8 *fere ſtationibus; inde ad principium termini a nobis ſuperius memorati* (procul dubio *ſeparationes Nilorum* in animo habet) *protenditur ſpatio* 12 *fere ſtationum.* Summa ergo, quae calculo ſubducto emergit = 45 ſtation. Diodoro Siculo teſte a montibus Aethiopiae vsque ad eius oſtia via flexuoſa et arcuata per 12000 ſtadia Nili curſus protenditur. Autore Strabone protenditur (via recta forſitan) per 10000 ſtadia et quod excedit *s*).

r) Vid. B. DE SALIGNIAC cap. III. TROILO 580 ſq. VANSLEB (nouv. Rel.) p. 45–47. SICARD l. c. T. VII. p. 122 ſq. MAILLET p. 49. POCOCKE l. c. T. I. p. 29 et 433. TOURTECHOT p. 421 ſq. qui ad verbum fere SICARDO conuenit. KORTES apud PAULUS T. II. p. 39. Cf. omnino DITMARI Aegyptus ex ed. PAULUS p. 22–25.

s) Vid. DIODOR Sic L. I. c. 19. 20. et cf. NORDEN verſ. germ. p. 376 not. Cum his cf. DITMAR l. c. p. 20.

§. 4.

Canales.

Fluuius non nisi vnus, sed sua natura *t*) maxime memorabilis, commemorandus venit, Nilus (vid. paullo ante §. 3), qui in Aegypti totius beneficium vertit maximum; ab antiquissimis inde temporibus, quum in hoc attenderent reges hominesque priuati, eius vtilitatem adaugere cogitantes in Canales et riuulos eum dissecuerunt quamplurimos, quorum quidem plurimi, licet maxima anni parte exsiccati sint, eo tamen tempore, quo Nili inundatione gaudet terra Aegypti, aqua impleti, nunc hortos ruraque irrigant, nunc potui inseruiunt, omnis omnino generis vtilitatem praebent. Nostris diebus sane multi horum fluminum vel temporis iniuria, vel incolarum negligentia luto et arena obruti visuntur; verum ea tempestate, qua nondum vt prouinciam Aegyptum Turcae tractarunt i. e. perdiderunt, semper quolibet anno rite fuerunt purgati et in communem vsum conuersi. Noli ergo mirari, si mappas, quae Terram hanc delineant, adeo dissectas conspicias, vt vix terrae firmae locus detur *u*); hoc potius admiratione

t) Huc e. g. vocanda sunt verba SICARDI T. VII. p. 115; quae ita sonant: Les autres grands fleuves grossissent dans leurs cours, par les nouvelles eaux, qu'ils reçoivent continuellement dans leurs lits. Le Nil au contraire dans la seule Egypte se repand par plus de quatre-vingt grands Canaux & par plusieurs petits, qui presque tous aboutissent à la mer Mediterranée. Fere ita TOURTECHOT p. 423. Der Nil unterscheidet sich von andern Flüssen darin, dass, anstatt diese beständig andere Gewässer zu sich nehmen, er dagegen über 90 grosse Canäle ausser den kleinen in das Land vertheilet, und dieses die ganze Länge des Königreichs herunter, d. i. von Assuan bis an das mittelländisch Meer.

u) Praeclare ita scribit NIEBUHR (Itin. p. 71.) Ich habe blos meine Reisecharte liefern wollen. Man findet auf andern Charten schon mehrere Canäle, Flüsse und kleine Seen, als auf der meinigen. Edrisi giebt von verschiedenen grossen Flüssen Nachricht, die man wahrscheinlich noch jetzt antreffen kann; und die Aegypter haben

tione te afficiat, quod istam Canalium multitudinem, quorum vix quartam partem oculis suis ipsis viderunt Itineratores et Chorographi, tam temere et coeco quasi euentu adscribere nulli dubitauerint. Quare mappam Niebuhrii, licet ea multitudine careat, hoc item respectu, caeteris equidem longe praeferendam censeo. Mappa eius in rubro habet: Nili brachia ambo maiora cum oppidis et vicis in vtraque ripa sitis.

Canalium riuulorumque numerum et quidem exacte definitum, nemo, opinor, vnquam vel dedit vel adeo postulabit. Periculum quidem facere conati sunt recentiorum quidam, et summam eorum definiuerunt; verum conamen ipsum ita comparatum est vt felici successu gaudere nullo modo possit *v*).

Edrisius quoque, praecipue in Aegypto inferiori [in Said, (Aeg. superior.) laudat Canalem Iosephi; quem infra suo loco describemus] magnum horum fluminum exhibet numerum (vid. paullo ante notam Niebuhrii); sed quum eorum descriptio cum ipsius

haben mir versichert, dass man, besonders wenn der Nil hoch ist, noch eine grosse Menge Canäle und kleine Seen finde, die nicht von mir bemerkt sind.

v) Quare nemo mirabitur, in scriptis recentioribus tot lectiones variantes deprehendi. Exemplo verbis fidem faciamus: SICARD T. VII. p. 115: ita habet: L'on compte quarante dans le Said; treize, dans la Charquié & autres Provinces du Levant; onze dans la Dehetré & vingt-huit dans le Delta. — MAILLET, de vsu Canalium verba faciens p. 97 numerum eorum mirum in modum auget. Cf. SCHNEIDLER l. c. p. 47. Cum Sicardo facit TOURTECHOT, p. 423 enim ita pergit (cf. not. praeced. p. 330) Es sind deren *ohngefähr* 40 in dem obern und mittlern Aegypten; 13 die nach den östlichen, 11 die nach den westlichen Provinzen fliessen, und 28 in dem Delta. Alle diese Canäle behalten ihr Wasser 3 oder 4 Monate lang, so lange nehmlich der Nil hoch ist. Wenn der Fluss anfängt niedriger zu werden, so vertrocknen seine Arme allmählig, einige früher andere später. De Canalibus in genere vid. VANSLEB. Itin. germ. conscriptum p. 24.

ipſius Terrae deſcriptione tam arcte cohaereat, vt non ſine maximo incommodo ab ea diuelli poſſit, cedamus neceſſitati *w*) et infra ſuo quolibet loco de iis agemus. Vt autem facilius intelligi poſſit quot Canales forte deſcripſit Edriſius in Aegypto inferiori, ſummam hanc, vt indicem, apponere decreuimus.

1) *Nilus in vicinia urbis Foſtat ſcinditur in duas partes, quae autem mox iterum coniunguntur.* Vid. verſ. lat. p. 98; infra §. 8.

2) *Apud oppidum Raſina* (Sufeti) *diuiditur Nilus in duo brachia.* p. 99. infra §. 10.

3) *Schantuf oppidum, ſitum eſt ad initium brachii defluentis ad Tennis et ad Damiat.* p. 99. infra §. 10.

4) *Supra Schantuf diuiditur Nilus in duo brachia, quae deorſum tendentes, geminis oſtiis in mare ſeſe exonerant. Ab vnoquoque brachiorum praedictorum deriuantur duo alia in mare item influentia. Iam ex duobus brachiis maioribus, quae prope Schantuf initium ſumunt, vnum excurrit ex plaga orientali, vsque dum contingat ad Tennis. Et ab hoc ipſo brachio deriuantur Canales tres, quorum primus egreditur haud procul ab oppido Antuhi x*), *in parte occidentali; pergit ad Nikius; tum vero redit ad alueum ſuum principaliorem prope Damaſis. Infra illum egreditur Canalis* (ſecundus, ni fallor), *et quidem in parte occidentali pergitque vsque dum contingat ad Damiat. Alius denique* (tertius, ſi quid iudico) *excurrit haud procul*

w) Locorum nomina nimirum ſaepius ita deprauata ſunt, vt, niſi manus critica adhibeatur, intelligi nequeant. Lectiones variantes autem melius infra indicantur et diiudicantur.

x) Antuha vertit SIONITA; impreſſum exhibet اتنوهي Atnuhi; vid. infra §. 12. v. *Antuhi.*

procul a Schantuf, tenditque in occidentem vsque ad vicinia Tennis y); p. 99; infra §§. 10. 13 sqq.

5) *Ex hoc Canali* (tertio, ni fallor, qui praecedit) *deriuatur pars tendens in occidentem; deflectit autem et attingit oppidum Malig z)*; infra §§. 7. 10.

6) *Tum descendit et excurrit ex ipso Canalis attingens Alexandriam.* Pag. 99. infra §. 7.

7) *Canalis prope Raschid effluit, inque Beheire (lacu prope Samdise) perit;* vid. paullo post §. 5. et infra §§. 7. 10. 21.

8) *Canalis quidam maior in lacu ab Alexandria interuallo sex milliarium dissito perit.* Pag. 16. 100; et infra §. 5.

9) "Infra Antuhi diuiditur Nili brachium in duas partes quarum altera pergit in plagam occidentalem; altera pars autem in plagam orientalem; insulam ita constituunt; deinde iterum coniunguntur iuxta Schobra et Damasis. Tum non longe procedentes denuo in duas partes diuiduntur, quarum pars altera et quidem orientalis pergit ad Tennis; altera autem, et quidem occidentalis, tendit ad Damiat." Pap. 100. 101. infra §. 13 et §. 14.

10) "Ad Monia Bedr originem suam habet Canalis Schanscha et quidem in parte eius orientali, tenditque ad vrbem Schanscha. Ostium eius inter et Rahlgera interuallum 40 milliarium." Pag. 102 et infra §. 15.

11)

y) Tennis vertit Sionita; in libro est تنس; Tennis exprimi solet Edrisius تنيس vid. paullo post §. 5.

z) Sic Sionita transtulit; textus arabicus bis habet بلح, consonantem primam sine puncto diacritico; vltimam pariter sine puncto. Vid. infra §.

11) *Supra Banna Dofa diuiditur Nilus bifariam.* Pag. 102; et infra §. 16.

12) *Canalis Bolkina* (pag. 102), qui ab vrbe Monia Gazal diſtat interuallo 15 milliarium. Pag. 104; infra §. 18.

13) *Ex Canali Bolkina deriuatur aliud brachium, excurrens in occidentem.* Pag. 104 et infra §. 18.

14) *Infra Tucha diuiditur Nilus in duas partes, quarum vna protenditur ad lacum Tennis, ad orientem; altera autem ad vrbem Damiat, ad occidentem.* Pag. 103, infra §§. 16. 17.

15) *Canalis Mehalla, infra Tantani excurrit, ac occidentem verſus tendit.* Pag. 104, infra §. 18.

16) *Ad arenas Alſinam diuiditur Nilus in duo brachia.* Pag. 105 et infra §§. 19. 20.

17) *In vicinia vrbis Fua diuiditur Nilus item in 2 Canales.* Pag. 105 et infra §. 7 et 10.

§. 5.

Lacus et Inſulae.

Iam de Lacubus ſermo nobis erit, quorum quatuor memorat Edriſius.

I. et II. *Lacus al Zar* (p. 102) *in confiniis al Farama* الفرما *ſitus, connexus eſt cum lacu Tennis, quem inter et mare ſalſum* (mediterraneum) *ſpatium 3 milliarium. Eſt autem lacus iſte ingens, late patens.* Apud Sicardum idem lacus vocatur *Manzale; Menzale* apud Pocockium et Savary; apud Tourtechot, *Meslet,* l. *Tanis* (male; eſſe debet Tennis) l. *Beheira; Beheire* (i. e. Lacus) apud Niebuhr. Secundum libri Azizi vocati autorem longitudo eius curſus interuallum com-

comprehendit *a*); curatius ambitum eius constituerunt Sicardus *b*), Tourtechot *c*) et Niebuhr *d*).

Ex insulis, quas praeter vrbem Tennis continet, est insula *Hasn al ma*, حصن الما, (vid. paullo post) *in ea parte sita, quae respicit Farama.* Abulfeda de insula Tennis (Edrisius vt paullo post audiemus, de vrbe in modum insulae) in lacu cognomine, suo tempore iam deuastata, loquitur *e*).

In viciniam huius insulae et ad hanc vsque peruenit rex Barduin, qui regiones Syriae expugnauit ac Moslemis eripuit; sed quum non longe ab ipsa vna cum equo mergeretur, destitit ac rediit. Ex mente et versione Sionitae in aqua periit Barduin (Balduin, frater Godo-

a) Vid. ABULFEDA p. 32. et MICHAELIS ad l. c. not. 265 sq. p. 120 et infra not. e.

b) SICARD T. VI. p. 233 vbi haec: Le Lac de Manzale commence à l'Est à demie lieuë de Damiette, autrefois Thamiatis, & finit au chateaux de Thiné, anciennement Peluse. Il a vingt-deux lieuës de long à l'Est-Ouëst & cinq à six lieuës de large a Nord-Sud. Le fond en est boüeux & plein d'herbes.

c) TOURTECHOT p. 407. *Menslet* liegt 11 Meilen von Mansura. . . . Eine italiänische Meile von Menslet ostwärts fängt der See an, den man bald von Menslet, bald von Tanis (Tennis), bald Beheira benennet: Er ist 22 Meilen lang und seine gröſste Breite beträgt 8. . . . Dieser See, welcher der gröſste in ganz Aegypten ist, fängt dichte bey Damiate an, und hört etwas oberhalb Peluse auf. Er läuft von Osten nach Westen und ist von dem Meer nur durch ein sandiges Gestade abgesondert, welches eine halbe Meile breit ist.

d) Vid. NIEBUHR Arabia p. 418. Der See Baheire erstreckt sich von Damiat nach Osten bis nahe zu der Stadt Ghaſſa . . . so erstreckt sich (419) dieser Landsee ohngefähr 14 bis 15 deutsche Meilen von Westen nach Osten. Cf. eiusdem Itinerar. p. 69.

e) ABULFEDA pag. 32 ita scribit: تنيس جزيرة (leg. جزيرة) في وسط بحيرة تعرف ببحيرة تنيس المتقدمة الذكر ولا زرع بها وقد خربت وبادت i. e. Tennis est insula in lacu cognomine de quo in superioribus (scil. Prolegomen. ABULFEDAE; vid. vers. REISKII pag. 155. MICHAELIS verba المتقدمة الذكر transtulit: *apud antiquos celebris*; male). Satis non habet, Iam vastata et deserta est.

Godofredi); ſed ſecus videtur. Audi e. g. **Abulfaragium**, qui de morte Ducis huius haec adnotauit *f*): وفيها توفي بغدوين ملك القدس وكان قد سار الي ديار مصر في جمع من الفرنج قاصد امكلها وبلغ مقابل بلبيس g) وسبح في النيل فانتقض جرح كان به فلما احس بالموت عاد الي القدس فمات به i. e. "Eodem anno (Heg. 512. Chr. 1118) obiit Bagduin (Balduin) Rex Hieroſolymorum, qui cum turba Francorum profectus fuerat in regiones Aegyptiacas eas occupare ſtudens. Cum autem e regione Bilbeis (l. Tennis) factus eſſet, in Nilo natanti recruduit vulnus quod ipſi erat: mortem igitur ſibi inſtare perſentiſcens Hieroſolyma reuerſus ibi mortuus eſt etc" In multis ergo vt vidimus narrationem Edriſii illuſtrat; contra et Edriſius vocabulum النيل, quo Abulfaragius vtitur, praeclare explicat. — Sed ad Edriſium reuertamur:

Ab Oriente Tennis, exiguo ad Auſtrum flexu, ſita eſt in eodem lacu Tennis, inſula Tuna, تونة; *ab auſtro autem Tennis, inque lacu ab ipſa cognominato eſt inſula Nablia,* نبلية.

Aliquot paragraphis interiectis (pag. 103) ita pergit Noſter: *Sunt autem in lacu illo inſularum in modum vrbes, nimirum*

Nabli نبلي
Tuna تونة
Samna سمناة et
Hasn al ma حصن الما, *quarum nulla adiri, niſi nauigiis poteſt.* Paullo ante, vt vidimus, de inſulis *Hasn al ma*, *Tuna* et *Nablia* locutus eſt Edriſius noſter; iam mentem voluntatemque planius declarat accuratiusque, ſcilicet ſub his inſulis intelligendas eſſe

f) Abulfaragius Hiſtor. Dynaſt. p. 377.

g) Lectio altera, ſcil. تنيس vulgatae بلبيس omnino longe praeferenda.

esse insularum in modum vrbes. Pro نبلى supra scriptum inuenimus نبليه; vrbem eandem signari, nullum est dubium. De insula Tuna Lobab apud Abulfedam l. c. quoque scribit et vicinam esse eam insulae Tennis affirmat. Verba eius haec: قال في اللباب وتونه عند تنيس. De insulis in genere tradit Sicardus *h*); ex cuius obseruatione colligo, eas hodie esse incultas. Pergit Edrisius: *Aqua lacus Tennis, cum Nilus aestiuo tempore exundat, dulcescit; cum autem hiberno decrescit; tum per omne tempus vsque ad aestatem praeualet aqua maris lacumque efficit salsum.* Probe; et consentientes sibi habet Edrisius ex Arabibus autorem libri Azizi apud Abulfedam et inter recentiores Sicardum, facile principem eorum qui huius lacus mentionem fecerunt *i*).

Caete-

h) Verba Sicardi l. c. p. 237 sq. haec: Vous remarquerez que le Lac Menzalé est remplis de petites Isles couvertes de roseaux, de joncs & de brosailles. Or c'est dans ces Isles que les Pescheurs portent leurs pesches, lorsqu'ils veulent habiller, saller & boucanner le poisson. (Cf. Pococke T. I. p. 30. Niebuhr Arab. p. 419. Tourtechot l. c. p. 407. Savary T. I. p. 266.) Ces Isles vous enchanteroient par la multitude d'oiseaux differens & d'une beauté surprenante qui n'en sortent, que pour voler d'une Isle à l'autre &c. Num supersint vestigia, quibus demonstrari possit, eas olim fuisse cultas habitatasque, in hoc non attendit Sicardus; opportune ergo Niebuhr (Itinerar. p. 69) ita scribit: Auf *einigen seiner Inseln* findet man noch hin und wieder *Merkmahle von alten Städten* &c. Et secundum ea quae Savary audiuisse testatur, (forte autem nihil audiuit; sed Niebuhrium exscripsit) restant adhuc rudera aedificiorum et columnarum. Verba eius T. I. p. 263 ita sonant: Während meines Aufenthalts zu Damiette versicherten mich verschiedene Fischer, dass sie auf einer Insel im See *Menzalé* Marmorstücke, Säulen und Trümmer von grossen Gebäuden gesehen hätten &c. Ipse quidem lacum hunc non vidit, nihilominus tamen vt αὐτόπτης eum describere conatur; i. e. nunc Sicardum, nunc Pocockium nunc Niebuhrium, nunc obseruationes, quibus Abulfedam ornauit Michaelis, irreverenter expilauit.

i) Abulfeda p. 32. قال في العزيزي ومقدار بحيرتها اقلاع يوم في عرض نصف يوم ويكون ماها في اكثر السنة مالحا لا الدخول.

Caeterum, ni fallor, de Lacubus al Zar et Tennis ita ſtatuendum; vt al Zar ſit pars lacus ſuperior; Tennis autem inferior *k*). De origine huius lacus coniecturam profert Pococke, ſatis probabilem *l*).

III. IV. *Lacus ſalſus, et Lacus prope Samdiſe*; ambo, vt paullo poſt audiemus coincidunt efficiuntque

لدخول ما بحر الروم اليها عند هبوب الرياح السمالية (l. الشمالية) i. e. Secundum autorem libri Azizi vocati longitudo lacus eſt diei nauigatio, latitudo dimidii diei. Aqua eius plurimo anni tempore ſalſa, quod flante Borea aqua maris mediterranei in lacum influit. — SAVARY l. c. MICHAELIS notas ad h. l. exſcripſit. SICARDUS l. c. p. 333. optime in EDRISIUM quaſi commentaturus ſcribit: Il n'y a que quatre pieds d'eau ou environ (cf. NIEBUHR, Arab. l. c.) en quelqu' endroit que ce ſoit, & il n'eſt ſéparé de la Mer que par une langue de ſable qui a tout au plus une lieuë de large. Cela n'empeche pas, que ce Lac n'ait communication avec la Mer. Il l' a au Nord par trois embouchures; (cf. TOURTECHOT p. 407) ſçavoir par celle de *Thiné*, qui eſt la plus orientale, nommée autrefois l'embouchure du Nil Peluſiaque; par *Eummeſurrége*, autrefois nommée la *Tanitique*; & par *Dibé* ou *Peſquiere*, autrefois Mendeſie. (NIEBUHR Arabia p. 420. Man findet zwiſchen dem Baheire und dem mittelländiſchen Meer einen ſchmalen Strich Landes, der aus lauter Sandhügeln beſteht, und *El ariſch* genannt wird. Durch denſelben fallen drey Flüſſe aus dem Baheire in das mittelländiſche Meer. Dieſe Ausflüſſe nannte ein Schiffer zu Damiât, *Débbe*, *Bta el Katta* und *Bta minferrech*.) Outre cette communication avec la Mer, le Nil tombe dans ce Lac par pluſieurs canaux au Sud. C'eſt ce qui fait, que pendant deux ou trois mois de l'année, c. a. d. pendant l'Automne qui eſt le temps de l'accroiſſement du Nil, les eaux du Lac Manzalé ſont douces: au lieu que dans les autres neuf mois de l'année elles ſont ſalées & approchantes de celles de la Mer. Ce qui n'eſt pas ſurprenant car alors les Canaux du Nil ſont ou à ſec, ou ſi peu remplis d'eau, qu' à peine en coule-t' il dans le Lac. — Niebuhr breuiter ita ſcribit: Arabia pag. 419. . . . Dieſer Landſee iſt an den meiſten Stellen ſo ſeichte, daſs man oft nicht über 5 bis 6 Fuſs Waſſer findet. Dieſes iſt zu der Zeit, wenn der Nil niedrig iſt, etwas ſalzig; es ſteigt aber mit dem Nil 4 bis 5 Fuſs hoch, und wird alsdann zur Noth trinkbar.

k) Vid. HENNICKE Comment. de Geographia Afr. Herodot. p. 46.

l) POCOCKE T. I. p. 30. Der groſse See Menzale zwiſchen dem alten Peluſium und Damiate ſcheinet durch die See auf den niedrigen und moraſtigen Gründen, die ehemals der Nil überſchwemmete, entſtanden zu ſeyn.

que lacum vnum. Loca disiecta, in quibus eorum mentionem facit Edrisius, iam colligo.

Pag. 16 leguntur haec: *Brachium quoddam Nili sese exonerat in Lacum, interuallo sex miliarium ab vrbe Alexandria distantem, ex Nili eluuie prouenientem; mari quidem non coniunctum haud procul tamen ab eius oris dissitum.* (vid. paullo ante §. 3.) Addit l. c. Edrisius se esse infra suo loco de lacu hoc specialius traditurum. Promissis autem vix stetit; pauca enim sunt ac fere ieiuna, quae leguntur pag. 100, vbi ad eum reuertitur. Verum non Edrisium sed Epitomatorem equidem taxauerim. Verba eius: *Ex praecipuo istius brachii alueo alluente Raschid, intra Mabdiun m) et Samunes n) et infra Fua, ac supra Raschid, effluit brachium Nili excurritque ad alueum cuiusdam lacus, qui, maritimas oras attingens, eatenus protenditur occidentem versus, vt inter ipsum et Alexandriam maneat spatium circiter sex miliarium.* Pag. 16 et p. 100 lacum vnum eundemque describi, nullum dubium; eumque apud Sicardum sub nomine Beheire o) (i e. *Lacus*) venire, mihi quidem persuasum. Denuo ad eum recurrit versus finem descriptionis Lacus prope Samdise.

Pag. 105 et 106 nimirum ita refert Noster: *Haud multum infra Samdise, egreditur Brachium Nili non ita magnum, influens in lacum protensum inter occidentem*

m) In libro est مبدبون; consonans secunda puncto diacritico destituta; forte *Mtûbes?* vid. infra §. 21.

n) Impressum exhibet سمونس; consonans quarta sine puncto diacritico; est forsan *Sendiun?* vid. infra §. 21.

o) SICARD l. c. Tom. VI. p. 233. Le Lac de Beheire (i. e. Lacus; vid. paullo ante) n'a tout au plus que 7 lieuës de Tour & est situé entre Rosette & Alexandrie. Paullo post audiemus Lacum salsum EDRISII in longitudine habere 20 miliaria. Mensura ergo EDRISII parum abludere videtur ab ea qua vtitur SICARDUS. Cf. nott. sqq.

dentem et septentrionem, cuius longitudo ad 40 *miliaria; latitudo vero accedit ad miliaria* 2, *plus minusue. Vbi ab oris maris salsi paullo sit remotior, aqua eius minimae est profunditatis. Protenditur autem lacus praedictus vna cum oris maritimis et ad sextum miliare a Raschid redigitur in os tam angustum, vt summa oris eius latitudo sit* 10 *vlnarum; longitudo vero ictus lapidis. Hic lacus iungitur item cum alio lacu, qui habet in longitudine* 20 *miliaria et altero angustior est. Atque huius etiam aqua est parum profunda. Ab istius parte suprema Alexandriam vsque interuallum sex miliarium. Homines itaque* (addit Noster), *si nauibus destituuntur, iumentis aggredi solent iter terrestre Alexandriam vsque.* Haec Edrisius. Lacus ille qui aquas suas in lacum prope Samdise immittit est, vt vidimus, Lacus salsus, quem vocat Edrisius. De situ lacus huius (vel, si placet, horum lacuum) inter Alexandriam et Raschid nullum ergo mouetur dubium *p*); quaeritur autem, vtrum, ex mente Edrisii, coniunctus sit mari, an solo continenti contentus? Verbis expressis *Lacum salsum* suas aquas in mare immittere negat (iungitur enim lacui prope Samdise); ac de Lacu prope Samdise suspensum detinere videtur lectorem. Recentiores omnino de lacu quodam loquuntur, in quem sese exonerat Canalis ex Nili brachio principaliori dedu-

p) Huc pertinere videntur verba NIEBUHRII (Itiner. p. 56 sq.) Von hier (de Abumandur sermo est) soll nach einer Tradition der Aegypter ein grosser Arm des Nils nach Westen durch die Tab. X. bemerkten kleinen Seen gegangen und bey Abukir in die See gefallen seyn; aber dieser Fluss ist durch ganz feinen Sand, welcher in dieser Gegend sehr häufig ist, und sich leicht durch den Wind fortführen läst, gänzlich verstopft. Ad haec addit idem NIEBUHR notam hanc: Hier war vielleicht der Arm des Nils, durch welchen von Breidenbach anno 1483 von Raschid nach Abukir, oder der Prinz Radzivil 109 Jahre nachher von Kahira nach Alexandrien reisete. Doch können sie auch durch den Arm gegangen seyn, welcher den Nil nach der Relation par Sieur Granger (Tourtechot) noch jetzt mit dem *Landsee* bey Abukir verbindet &c.

deductus *q*). Ni fallor lacus Edrisii, cum sinu illo qui apud Vanslebium vocatur Maadie, non confundendus; contendit enim Vansleb in sinum Maadie nullum illabi *r*) Nili brachium. Omnino notandum videtur, mappas recentiores Lacus, quos memorat Edrisius, non tanta accuratione, sed plerumque vt lacum vnum expressisse, id quod autem menti Edrisii, si ipse rem accurate tractauerit, plane contrarium. Vid. e. g. mappam Savarii etc.

De Lacubus Aegypti superioris infra suo loco agemus.

Insulae. Insulas in Nilo esse quamplurimas *s*), nemo in dubium vocauerit. Et Recentiores passim

q) Fava l. c. iter ab Alexandria ad Raschid describens, inter alia habet: Als wir nun an einen Arm des Nils gekommen waren, welcher bis nach *Barka* (forte Abukir) gehet &c. Niebuhr (Itinerar. p. 55.) Meine Reisegefährten wollten von hier (Bikkîr) zu Lande nach Raschid. Sie nahmen ein Boot um über einen Landsee, der einen Zufluss aus dem Nil, und einen Ausfluss in das mittelländische Meer hat, zu gehen &c.

r) Sinum hunc memorat quoque Niebuhr l. c. Hier (ad Bikkir l. Abukir) ist ein grosser Meerbusen, wo bisweilen die Schiffe, welche den Hafen von Alexandrien nicht erreichen können, Anker werfen &c. Vansleb nouv. Rel. pag. 173 (vers. germ. p. 224) haec habet; J'ay long-temps douté, si l'eau de Maadié, ou du trajet, qui est à moitié du chemin entre Rosette & Alexandrie, estoit un bras du Nil, ou bien un Golfe de la mer; mesme dans une autre Relation d'Egypte que j'ay faite en Italien, imprimée à Paris 1671. j'ay avancé que c'est un bras du Nil: mais je me suis à present éclaircy; & j'ay sceu au contraire, que c'est un Golfe. Car 1) les eaux y sont entierement salées, jusqu' à son extrémité, c. a. d. jusqu' à *Etku* qui est, à mon avis, la ville, qu'on appelle aujourd'huy *Motubis.* 2) Cette eau, non seulement *ne vient point du Nil, mais elle n'a pas mesme aucune communication avec ce fleuve.* Il est vray, que du temps de son inondation, elle devient douce, à cause du mélange des eaux du Fleuve, avec celle de ce Golfe; & qu'elle conserve cette douceur environ deux mois & jusqu' à ce que le Nil se retire des champs: mais aussitost, qui la premiere tramontane souffle, les eaux de ce Golfe deviennent salées comme auparavant.

s) Niebuhr e. g. (Itin. p. 59.) Von Kahira bis Delta ist der Nil sehr breit und *voller* Inseln. Vansleb Nouv. Relat. p. 62. On observe la multitude de ses Isles, dont plusieurs sont fort grandes, jusqu' a avoir vingt milles de circuit &c.

earum mentionem faciunt; numerumque adeo earum definire conantur *t*), qui tamen, quum mox augefcit; alio tempore autem imminuitur *u*), definiri nequit. De origine infularum Nili loquitur Vanslebius *v*).

Edrifius quoque huc illuc infulam in medium profert, interdum etiam fed raro defcribit. In antecefſum autem fi eas referre velim, contextu multum detraherem; quare infra de illis fuo loco agam. Nomina autem earum huc apponere licebit:

Pag. 89 occurrit *infula in vicinia vrbis Foſtat*; vid. infra §. 8.

Pag. 99 *infula* obuiam venit *fuper qua oppidum Rafina exſtructum*; vid. infra §. 10.

Pag. 100 verfus finem de *infula*, *quam Nilus fupra Antuhi diuifus*, *conſtituit*, loquitur; vid. infra §. 13.

Pag. 102. 103. infulas quasdam memorat, vel potius oppida ad inftar infularum; vid. paullo ante p. 336 fq. *Lac. Zar.*

Pag. 102

t) Vid. TOURTECHOT p. 424. Man findet 150 Infeln in dem Nil; fo weit er in Aegypten fliefset, nehmlich 100 von dem Waſſerfalle bey Aſſuan bis zu der füdlichen Spitze des Delta; 20 in dem Arme der nach Damiate, und 30 in dem andern der nach Rofette gehet &c.

u) NIEBUHR l. c. Von diefen (ita pergit; vid. paullo ante not. *s*) werden einige zu der Zeit, wenn der Nil am ftärkften fteigt, bisweilen durch die Gewalt des Waſſers gänzlich weggeführt und nach andern Stellen verfetzt. Da der Unterfchied der gröfsten und niedrigften Höhe des Waſſers hier fehr grofs ift, fo haben wir jetzt (menſe Maio) vielmehr Infeln als im Monat November &c.

v) VANSLEB l. c. p. 62. (verf. germ. p. 165.) La pluspart de ces Isles ont pris leur origine des reftes des barques, qui s'y font arreftez apres les naufrages, qui y font fort frequents à caufe du peu d'addreſſe des Mariniers; & que le Nil eftant un fleuve fort bourbeux, fon cours fort lent, il s'amaſſe auſſi-toft quantité de boüe autour des moindres chofes, qui s'y arreftent; ce qui fait, qu' avec le tems il s'y forme des Isles. Comme on en découvre tous les jours de nouvelles &c.

Pag. 102 *insulae paruae cuiusdam* mentionem inicit; vid. infra §. 16.

Pag. 104 de *insula Enkas* verba facit; infra §. 19.

Pag. 105 *insula Bejar* occurrit; et ibidem de insula *Arrabeh* scribit; vid. infra §. 19.

§. 6.

Terrae prouentus.

Edrisii Aegyptus et comprimis inferioris partis descriptio, qualis quidem nunc est, opus, vt ex sexcentis exemplis post apparebit, tumultuarium et festinationis plenum: nemo ergo mirabitur, autorem nostrum fere solum esse, qui Terrae bona, quibus ab omni vetustate claruit regnum hoc, quorumque, qui id adibant Itineratores tam veteres, quam recentiores, catalogum exhibent perinsignem, si Nitrum et Balsan germen excipias, silentio praetermitteret altissimo. In genere quidem, at obiter, p. 102 vers. lat. *frugum prouenire varia genera* contendit, sed ad totam Aegyptum hoc minime pertinet. Paucula ergo, quae habet Edrisius, iam in medium profero.

1) Pag. 99 ita scribit: *In vrbe Ainschemes* (vid. infra §. 8), *vbi vergit ad Fostatam, prouenit Balsami arbor, ex quo elicitur balsamum vnguentum, quod nullibi terrarum nisi hic nascitur.* Haec Edrisius; et in his, vti iam ante me bene monuit Michaelis *w*) vera et falsa; balsami hortos tempore Edrisii circa Ainschemes fuisse, nemo in dubium vocauerit; longe enim postea tales ibi inuenerunt Abdollatiph, Prosper Alpinus, B. de Saligniac, Belon etc. licet iam, teste Rantzow apud Niebuhr *x*) nulla ibi supersint balsameta,

w) Vid. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 276. p. 127.

x) NIEBUHR Reisebeschr. Tom. I. p. 120. Verba eius haec: *Balsambäume* findet man hier nicht mehr; Heinrich Rantzow bemerkt in

meta, arborque reliquis superstes, anno iam 1615 Nili inundatione perierit. Id vero omnino falsum, quod narrat Edrisius, balsamum ibi modo terrarum nasci: est enim arbor indigena felicis Arabiae; in Aegypto aduentitia. In his autem sequitur Geographus noster populares, quorum non pauci in hoc ipso errore versantur. Sic e. g. Abdollatiph, vbi de plantis Aegypti verba facit *y*) ita incipit: ومن ذلك البلسان فانه لا يوجد اليوم الا بمصر بعين شمس في موضع محاط عليه محتفظ به مساحته نحو سبعة افدنة i. e. Ex his etiam est Balsamum; hoc siquidem non reperitur hodie *nisi in Aegypto prope Ainschemes* in loco quodam circumsepto et probe custodito, cuius spatium est circiter septem iugerum etc. Interiecta pagina integra idem p. 15 pergit: قال ابن سمجون انما يوجد في زماننا هذا بمصر i. e. Teste Ibn Samagun reperitur diebus hisce nostris in Aegypto solummodo etc. Laudat tamen idem l. c. et autores alios qui manifesto praedictis contradicunt, vti Galenum "optimum oleum Balsami esse, quod est in terra Palae-

in seinem Reisebuche, dass der letze schon 1615 durch eine Ueberschwemmung des Nils ausgegangen sey; und es ist nicht wahrscheinlich, dass man sich seit der Zeit, da Aegypten den Türken unterworfen gewesen ist, bemühet habe, neue Pflanzen von diesem Baume aus weit entlegenen Gegenden zu holen. Consentit FOURMONT, cuius verba p. 86, haec: In den daselbst (de vico Mataree, quem vocat, loquitur) befindlichen Gärten wuchs *ehebin* der berühmte Balsam (VANSLEB. nouv. Rel. p. 233 idem), der mit zum Chrisam genommen wurde, dessen sich die koptische Kirche bey der Kindertaufe bediente, wovon jetzo die Art ist verloren gegangen. Ad verbum ex MAILLET haec desumta sunt; vid. MAILLET p. 111 sq. et ibi descriptionem et e regione delineationem huius arboris. Cf. POCOCKE Tom. I. p. 36 et not. SCHREBERI ad h. l. Bene ergo P. LUCAS III, 2, p. 236. et I, 309. balsamum inter bona recenset, quae praeteruehuntur. SAVARY ergo T. I. p. 96. (cll. p. 329.) ad ea, quae ex MAILLET desumsit, plura ex suis addidit et autoribus laudatis male contradicit.

y) ABDOLLATIPH l. c. p. 13 sqq. Idem l. c. multa habet, lectu non indigna de natura huius arboris, eius altitudine, deque methodo ac modo colligendi balsamum &c. cf. LEO infra §. 8.

Palaeſtina, et longe efficacius eo quod in Aegypto naſcitur" tradentem; porro Nicolaum, de Balſamo Syriae ſcribentem etc. Tandem B. de Saligniaci verba ipſa adſcribo (libellus enim aliquanto rarior non cuique, opinor, ad manus erit), quae ita ſeſe habent z): "Inter Heliopolin et Babyloniam medio „fere loco eſt Balſami hortus, de quo actum eſt ſupra „(cap. II. §. 39) longitudinis iactu duorum arcuum, „latitudinis autem iactu lapidis, habens terram fere „albam. In feſto Sancti Michaelis cum illuc perue- „niſſem, balſami lignum ſatis humile exiſtebat, ſci- „licet palmae et dimidiae in altitudine, habens folia „paruula, vti ruta, ſed parum albiora, et de ligno „mecum detuli. Modum colligendi Balſamum (cf. „Abdollatiph.) cultores ſic mihi oſtenderunt: Diſcer- „pebant foliorum vnum ex ſtipite: adhaerentem enim „ſtipitem habet: Diſcerpentes autem folium ex ſtipite „contra ſolem, ſtatim gutta lucidiſſima et odorifera „ex ruptura egreditur. Et hic eſt Balſami liquor, „qui in vitreis phialis congregatur. Quod ſi folium „diſcerperetur alibi quam contra ſolem, liquor non „flueret. Rigatur hortus ille ex paruulo fonte, ſed „vbere, in quo fama eſt Beatam Virginem Jeſum „paruulum pluries lauiſſe, panniculosque eiusdem „mundaſſe etc."

2) Pag. 105 ita refert Edriſius: *Ad vrbem Bernaut* (l. Tarnaut, Terrane; vid. infra §. 19) *eſt fodina Nitri optimi, quod inde diſpenſatur in regiones vniverſas.* Fodinas Nitri in Aegypti parte inferiore eſſe, nemo quidem recentiorum tradit; at Nitrum ibidem prouenire, nullum dubium. Tourtechot a)

 et

z) Vid. cap. IV. (paginas liber non habet). De fonte mirifico, cuius verſus finem mentionem fecit SALIGNIAC, fabulas narrat, quas VANSLEB (nouv. Rel.) p. 233 cum applicatione ad hanc arborem repetit augetque.

a) TOURTECHOT hunc lacum p. 391. *Nedebe* compellat; ipſum et modum colligendi Nitri fuſius deſcribit p. 394 ſq.

et Sicard *b*) de lacubus Nitri *in vicinia Terrane sitis* obseruationes fecerunt; imo Vanslebius *c*) eos ad nomum Terrane pertinere opportune habet; et Niebuhr ad vrbem laudatam ipse copiam Nitri vidit maximam *d*). Tempore ergo Edrisii vel prope ipsam hanc vrbem extitit fodina Nitri, quae tamen hodie periit; vel verba eius sensu latiori accipienda sunt *e*). Plura si de Nitro scire cupias, adi autores laudatos.

De prouentibus Aegypti superioris, infra suo loco agemus.

§. 7.

Vrbis Alexandriae descriptio.

Vrbs Iscanderia (*Alexandria*), الاسكندرية, [Abulfeda اسكندرية *f*); recentiores omnes, *Alexandria* pronuntiant; hod. teste Shaw, *Scandarea*] *est sub ditione Aegypti et vna ex eius Metropolitanis.* Haec Edrisius p. 96 vers. lat. versus finem. Sunt inter Arabes

b) Vid. SICARD l. c. Tom. II. p. 71 – 73. coll. p. 83. Idem l. c. Tom. VII. p. 64 – 67. Obseruationes Tom. VII. recudi curauit SHAW. vid. eius vers. germ. p. 415. Ad obseruationes SICARDI cf. J. D. MICHAELIS Commentationes in societate regia scientiarum Goettingensi per annos 1758. 59. 60. 61 et 62. praelect. ed. II. Bremae 1774. 4. et quidem Commentt. VI. et VII. Cf. SAVARY Tom. I. p. 58 et 324. VOLNEY Tom. I. p. 13.

c) VANSLEB (Nouv. Rel.) p. 225. vers. germ. p. 254. Obseruante VANSLEBIO . . . les Lacs du Nitrie rendent au Grand Seigneur tous les ans . . . 36 bourses ou 18000 écus.

d) NIEBUHR l. c. p. 58. Bey Terrane liegen grosse Haufen Salz, oder wahrscheinlicher Nitrum, welches von andern Gegenden hierher gebracht worden war, um auf dem Nil verschickt zu werden.

e) Hunc in finem excitari posset TOURTECHOT, qui post VANSLEB &c. ita scribit: Das Nitrum gehört dem Gros Sultan. . . . Die Einwohner der fünf zu Terrane gehörigen Dörfer werden nur gebraucht es zu fischen und wegzubringen &c.

f) ABULFEDA p. 21. coll. nota MICHAELIS ad h. l. n. 192. p. 94. cui addi velim EDRISIUM constanter exhibere الاسكندرية cum Articulo. Cum EDRISIO faciunt MSS. JACUTI; vid. supra p. 299. text. et not. g. ABDOLLATIPH, e. g. p. 62. SHAW p. 254.

Arabes geographi, qui non ad Aegyptum ſed ad Magrab, vrbem hanc referendam aſſeuerant *g*).

Condita eſt (pergit Noſter p. 94 ſqq. verſ. lat.) *ab Alexandro, a quo et nomen accepit.* De vrbis huius Conditore, vel potius, Reſtauratore, inter omnes ſatis ſuperque conſtat. Abulfeda l. c. ad verbum Edriſium repetit.

Sita eſt haud procul h) a mari ſalſo, et in ea viſuntur memoratu digna veſtigia et ſigna vel monumenta adhuc erecta. Itineratores et Geographi ad vnum omnes ſitum hunc conteſtantur, et rudera vrbis, quantum ſatis, deſcribunt depinguntue.

Nilus ab occidente eius excurrens, tranſit ſub fornicibus omnium eius domorum; quarum quidem fundamenta ſunt inuicem connexa i); nihilominus tamen vrbs eſt

g) Vid. e. g. IBN AL VARDI Notices &c. Tom. II. p. 27. cuius verba ex interpretatione DE GUIGNES haec: La troiſieme partie du Mogreb eſt celle qu' il nomme *Sous el adna* (ادنى), qui comprend les Alouhat, Barka, le deſert d'occident et Alexandrie. Idem pag. ſequ. ita refert: Alexandrie, c'eſt la dernière ville du Magreb. Recentiores quidem vrbem hanc Aegypto tribuunt; nec tamen plane abiicienda IBN AL VARDII ſententia, quam non male tuetur VOLNEY I, p. 7. cuius verba haec: Nur durch dieſen Kanal hängt Alexandrien mit Aegypten zuſammen; denn nach ſeiner Lage auſſerhalb des Delta, und nach der Natur ſeines Bodens gehört es wirklich zu der afrikaniſchen Wüſte &c.

h) In impreſſo legitur: علي نحر البحر المالح; pro نحر quod ſenſum nullum fundit, procul dubio legendum نحو; SIONITA in verſione plane omiſit. Iam conferendus (vt Arabes tantum conferam,) IBN AL VARDI qui l. c. p. 28 ita ſcribit: elle eſt ſituée ſur le bord de la mer de Syrie, dans un terroir fertile, qui produit toutes ſortes d'arbres & de fruits &c. ABULFEDA l. c. p. 21. idem fere refert.

i) *Quarum quidem* &c. ſic cum SIONITA transtuli. Verba EDRISII haec: وتتصل دواميس بعضها ببعض. Contextus autem ſuadere videtur de primitiua verbi, vnde vocabulum دواميس deſcendit, ſignificatione cogitandum vertendumque: *licet tecta eius inuicem occulte connexa ſint, nihilominus tamen* &c.

est clara et luminosa ac firmiter etiam exstructa. De Cisternis loqui Edrisium nostrum, vix dubium; recentiores earum saepius mentionem faciunt *k*). Leo Africanus inprimis Autorem nostrum illustrat, quare verba eius sine mora adiicio. Sunt haec: "Cuique fere ciuitatis domui, ingens cysterna concamerata, crassisque innitens columnis et fornicibus substructa est: in quas exundans Nilus per aquaeductum in planitie magno artificio extra Alexandriam constructum deductus, sub eius moenibus demittitur."

Visitur in illa Pharus, cui non est in toto orbe terrarum similis alius, siue aedificium ipsum spectes siue eius firmitatem. Constructum enim est ex lapidibus durissimis l), plumbo liquato inter se iunctis, tamque firmiter conglutinatis, vt ligamenta et compages illorum nullo modo

k) Ex veteribus sola HIRTII verba adscribo: Alexandria est fere tota suffossa, specusque habet ad Nilum pertinentes, quibus aqua in priuatas domos inducitur, quae paullatim spatio temporis liquescit ac subsidit. Hac vti domini aedificiorum atque eorum familia consueuerunt &c. Vid. HIRTIUS de bello Africano; sub init. fere. Cf. LEO l. c. p. 675. FAVA de Cisternis p. 237 ita scribit: Alle Häuser haben grosse Cisternen, die in Schwibbögen auf Säulen angebracht sind. Vid. VANSLEB. Nouv. Relat. pag. 184. (vers. germ. p. 230.) LUCAS I, I, 28. Toute l'eau, ait, qui se boit dans Alexandrie vient du Nil par des Canaux qui la conduisent dans des citernes sous les ruines de l'ancienne ville, où l'on remarque encore de la beauté & de la magnificence. Cf. SALMON l. c. p. 269 &c. Vide quoque de iisdem obseruationes Recentiorum; TOURTECHOT p. 412. SHAW p. 254. MAILLET p. 143. NORDEN p. 28 inter alia, quae huc pertinent, haec habet: Zu der Zeit da diese Stadt noch in ihrem alten Stande vorhanden war, war der ganze Grundplatz, den sie einnahm, hohl und zu Wasserbehältern eingerichtet. Jetzo aber ist der gröſste Theil derselben eingefallen und verschüttet. Es sind nicht mehr als ein halbes Dutzend solcher Wasserbehälter übrig, und auch diese werden nicht einmal gut in Acht genommen &c. POCOCKE T. I. p. 11. Unter die allermerkwürdigsten Ueberbleibsel von Alexandrien gehören diejenigen Cisternen, welche unter ihren Häusern angelegt waren und auf 2 oder 3 Reihen Bogen auf Säulen ruheten, um das Nilwasser durch den Canal zu empfangen, wie noch heutiges Tages geschiehet. Cf. idem p. 6 sq. et NIEBUHR p. 45. BINOS p. 74. SAVARY T. I. p. 27. VOLNEY T. I. p. 7.

l) SIONITA vertit: constat durissimis lapidibus Tiburtinis.

modo dissolui queant. Alliditur mare latera eius ex parte septentrionali et intra Pharum vrbemque intercedit spatium vnius milliaris, (idem habet Ibn al Vardi; infra not. t) *via maritima; terrestri vero trium milliarium. Phari altitudo ad trecentos accedit cubitos mensura Reschaschica m), qua singuli cubiti sunt trium palmarum, atque*

m) A loco nostro non alienum videtur, inserere excerptum ex libro, quem ABUTAHER MOHAMMED BEN ABDELAZIZ BEN JOSEPH ALMORADI vulgo EBN ALGIAB Hispalensis sub titulo *Analecta Geometrica superficierum* conscripsit. Prostat illud in Bibl. CASIRI Tom. II. p. 365. Verba eius haec: المساحة الارض وضع في غرب الاندلس حبلا طوله اربعون ذراعا من الذراع الرشاشية ۞ ثم ضرب هذا الحبل في نفسه فصار واحدا سطيحا سموه مرجعا الحبل واحدة الخطي واصطلحوا في شرقها علي حبل اطول منه ۞ واصطلحوا غير هم ايضا علي المساحة بحبل طوله عشر ذراعا رشاشية ۞ وهذا كله لايقف عند حد معلوم وانها هو بحسب عادة كل اقليم. ۞ اقول ان الحبل المصطلح عليه في بلادنا طوله اربعون ذراعا رشاسية (l. رشاشية) وعلي قياسها سايرة من سواري جامع قرطبة ۞ فالذراع الرشاشية من ست قبضات ۞ وذراع اليد من خمس قبضات ۞. فاذا الذراع الرشاشية ذراع وخمس ذراع من ذراع اليد ۞ فالحبل المذكور يكون علي هذا التقدير من ثمانية واربعين ذراعا من ذراع اليد ۞ واما القبضة اربعة اصابع ۞ والاصابع ست حبات قمح بطن واحدة الي ظهر اخرة ۞ i. e. (ex interpretatione Editoris) *Geodaesiam* quod spectat, occidentalis Hispaniae partis incolae *Funem* 40 cubitorum, qui *Raschaschia* dicuntur, adhibuere: ita vt ex cubito toties multiplicato expansoque mensura constiterit, quem *Funem* appellarunt. Maiorem tamen illo *Funem* in dimetiendo Orientalis Hispaniae habitatores vsurparunt. Alii praeterea *Funem* Cubitorum Raschaschia 10 instituerunt; qua in re nihil profecto certi decernas, quum id ex diuersa regionum consuetudine omnino pendet. Itaque dicimus, *Funem* in nostra regione vsu receptum longitudinem habere 40 cubitorum Raschaschia; ad cuius modulum vna ex columnis Templi Cordubensis dimensa est. Cubitus ergo *Raschaschia* (a *Situla*, cuius magnitudinem aequat, ita dictus) ex 6 *Pugnis* constat; *Brachium* vero ex 5 *Pugnis*, quare Cubitus *Raschaschia*

[illegible] *omnis eius longitudo aequiparatur centum sta-* [st]atura ergo = 3 cubit. vel vln.). *Ad testudi-nu*[illegible]*nirum vsque, quae est in eius vertice, numerantur nonaginta sex staturae; testudinis longitudo ipsa aequat quatuor staturas. Porro a solo terrae vsque ad medium domus* (seu contignationem mediam) *sunt septuaginta staturae integrae; viginti sex vero a media contignatione ad verticem eius* (= *96*; restat ergo testudinis longitudo 4 staturas aequans). Strabo Pharum Alexandriae describit et eius altitudinem ad 180 vlnas accedere contendit *n*). *Ascenditur ad verticem eius per gradus augustos* (scalas amplas) *intra Pharum exstructos, non absimiles gradibus in caeteris etiam turribus obuiis. Scala prima continuatur vsque ad aedificii medium; ibi vero aedificium arctatur e quatuor lateribus. Intra hoc aedificium et sub scalis eius domus exstructae sunt. A praedicta contignatione media ascendit aedificium hoc vsque ad verticem, tanto arctius aedificio inferiori, vt detur locus circumeundi per partes vniuersas. Ab hac etiam contignatione* (الحرم) *ascenditur ad cacumen vsque ope scalarum inferioribus breuiorum, quae habent ex omni latere fenestellas* o) *ad praebendam lucem scandentibus Pharum istum opportunam et ad illuminandas scansiones aedificii huius, quod inter aedificia mundi maxime admiranda habetur, siue altitudinem spectes, siue firmitatem. — Vtilitatem vero praebet Pharus iste insignem: accenditur nimirum in ipso ignis circa mediam noctem,*

schaschia continet Brachium vnum et quincuncem. Ex quo fit, vt dictus *Funis* secundum hanc rationem 48 *Brachia* comprehendat. *Pugnus* autem *Digitos* 4 continet, quorum singuli aequantur granis triticeis 6 ventre ac tergo sese contingentibus.

n) Vid. DITMAR Aeg. p. 46.

o) Sic vertit SIONITA, quem sequor. In libro est روزاقات, vocabulum quod nullibi inueni. Num haec vox ex persico vocabulo روزنه (vid. GOLII Lex. s. h. v.) formata vel potius ita deformata sit, equidem nescio.

noctem, nautis, iis temporibus iter facientibus in signum. Videntes itaque nautae illum ignem, ad eum sese dirigunt; percipitur autem ab vnius cursus distantia p); et quidem nocturno tempore eo conspiciens stellam videre credideris; diurno vero fumus conspicitur q). Alexandria nimirum sita est ad finem continentis (vbi sinus terminatur), *circumcincta planitie, campoque deserto latissimo r) vbi neque mons nec aliud vllum signum est, ad quod possit iter dirigi; quare, nisi foret ignis praedictus, aberrarent pleraeque naues a via, quae ducit Alexandriam s). Vocatur*

p) Vid. Beschreib. des alten Aeg. von TH. JAC. DITMAR ed. II. emend. a H. E. G. PAULUS p. 46 et 47 vbi de Pharo vet. . . . und oben auf demselben ein beständiges Feuer unterhalten, dessen Schein 900 Stadien weit gesehen werden konnte.

q) Hodie fere negligitur; audi NORDEN pag. 5 ita referentem: Das eine dieser Gebäude heisst der *große Pharillon*. In dessen Mitte steht ein Thurm, worauf an dessen äusserster Spitze eine Leuchte befestiget ist, die allezeit des Nachts angesteckt wird, und also zur Nachtlaterne dienen soll. Allein sie giebt nicht viel Licht von sich, weil die Lampen schlecht besorget und mit wenigem Oele angefüllet werden. Cf. SALMON l. c. p. 270.

r) Ita fere SALMON l. c. p. 268. Der Grund, worauf sie lieget ist, so ungemein niedrig, dass sie von Seeleuten nicht eher kann gesehen werden, bis sie bald hinan sind, welches vermuthlich die Ursache gewesen, dass der berühmte Pharus aufgerichtet worden. Caeterum quae de regione circumiecta deserta monet EDRISIUS, vere dicta sunt cf. ABULFEDA l. c. VOLNEY l. c. (vid. not. praeced. g.) ita pergit: die umliegende Gegend besteht aus einem sandigen, platten und unfruchtbaren Felde, ohne Gebäude, wo man nur die Pflanze (Elkali) aus welcher Salz bereitet wird, und eine Reihe Palmbäume antrifft, die nach dem Laufe des Nilwassers, durch den Kalidji (Canal), gepflanzt sind. His accedit TOURTECHOT p. 412 tradens: Das Land um Alexandrien ist überaus niedrig. . . . Um Alexandrien und weit davon giebt es weder Holz noch Weide. Das Land ist mit Sand bedeckt, und es wachsen kaum einige Dattelbäume darin. — NORDEN p. 26 solum minus sterile esse contendit; at IBN AL VARDI l. c. p. 28 nimis liberalis ita scribere videtur: . . . située dans un terroir fertile, qui produit toutes sortes d'arbres et de fruits.

s) Opportune habet TOURTECHOT l. c. Das Land um Alexandrien ist überaus niedrig. Das einzige, woran die Seeleute dasselbe nach dem Thurm der Araber, welcher nur 12 Meilen westwärts davon liegt,

catur vero ignis iste Laterna t). Fertur praeterea idem qui hunc Pharum exstruxit, aedificasse etiam Al Ahram (Pyramidem) *in finibus urbis Fostat erectum et quidem ab occidentali Nili parte; fertur nimirum quoque conditum esse ab Alexandro post conditam Alexandriam; sed eius rei veritatem nouit Deus.* Probe! — Descriptioni huic, quod addam, non habeo; nemo enim, quantum equidem scio, hac methodo et arte architectonica Pharum huncce celebrem delineauit. Proxime tamen ad Edrisium accedit Abdollatiph, cuius descriptionem infra adiiciamus *u*). Memorant eum quidem

liegt, zu erkennen vermögen, ist die Säule des Pompeius. Daher sind die Schiffe oft genöthiget, nach Cypern und zuweilen nach Syrien zu gehen, wenn es in dem Lande neblicht Wetter ist.

t) SIONITA per *Laternam* transtulit vocabulum فاتوسا mihi prorsus ignotum. Suspicor pro فاتوسا legendum esse فانوسا et sub hoc latere vocabulum φανος. Apud GOLIUM voce فنس occurrit etiam فانوس et *Laterna* Pharus explicatur.

u) Quae de Pharo hoc celebri adnotauit ABDOLLATIPH l. c. p. 64. haec sunt: واما المنارة فحالها مشهور يغني عن وصفها وذكر ذوو العناية ان طولها مايتا ذراع وخمسون ذراع وقرات بخط بعض المحصلين انه قاس العمود بقاعدتيه فكان اثنتين وستين ذراع وسدس ذراع وهو علي جبل طوله ثلث وعشرون ذراع ونصف ذراع فصارت جملة ذلك خمسا وثمنين ذراعا وثلثي ذراع وطول القاعدة السفلي اثنتا عشرة ذراعا وطول القاعدة العليا سبع اذرع ونصف ذراع وقاس ايضا المنارة فوجدها مايتي ذراع وثلثين ذراعا وهي ثلث طبقات الطبقة الاولي مربعة وهي مابة ذراع واحدي وعشرون ذراعا والطبقة الثانية مثمنة وطولها احدي وثمنون ذراعا ونصف ذراع والطبقة الثالثة مدورة وطولها احدي وثلثون ذراعا ونصف ذراع وفوق ذلك مسجد ارتفاعه نحو عشر اذرع
i. e. Et quod attinet ad Pharum, dispositio eius celebrior est, quam, quae descriptione indigeat; narrant autem harum rerum curiosi,

quidem et ſcriptores alii *v*) verum vberius non deſcribunt; ad Edriſium ergo reuertamur.

Extant item Alexandriae duae acus (obeliſci); *ſuntque duo lapides vbique quadrati w*), *arcti magis in ſuprema parte quam in ima.*

Longitudo alterius x) *ad quatuor ſtaturas accedit, et latitudo baſis eius in ſingulis lateribus ad decem palmos* (ſpithamas); *totus vero ambitus eius ad quadraginta palmos* (ſpithamas). *Libri Mirabilium autore teſtante, exciſi*

curioſi, altitudinem eius 250 cubitorum eſſe. Legi in cuiusdam Itineratoris Mſſ. ipſum menſuraſſe Columnam eiusque baſin, fuiſſeque $62\frac{1}{6}$ cubitorum; ſitam eam in colle cuius altitudo accederet ad $23\frac{1}{2}$ cubitos; ſumma ergo $85\frac{2}{3}$ cubitos efficit. Altitudo porro baſis erat 12 cubitorum; altitudo autem capitelli $7\frac{1}{2}$ cubitorum. Menſurauit idem Pharum inuenitque eum eſſe 230 cubitorum et tres habere contignationes; quarum prima, quadrata, cubitos habet 121; ſecunda, octogona, $81\frac{1}{2}$; tertia, rotunda, cubitos $31\frac{1}{2}$ (ſumma ergo non 230; ſed 234; vbinam lateat error, non definio, coniicio autem ſupra forte leg. مايتي ذراع اربع وثلثين ذراعا). Super ea delubrum eſt, cuius altitudo ad 10 fere cubitos accedit.

v) Vid. Abulfeda l.c. et Michaelis ad h.l. Ibn al Vardi l.c. p. 28. phare . . . qui eſt a un mille de la ville; et autores paullo ante paſſim laudatos. Arvieux T. I. p. 159. Maillet p. 131. Savary T. I. p. 23.

w) Sionita *cubici* habet; perperam.

x) Obeliſcus quem Edrisius deſcribit, a Recentioribus Obeliſcus Cleopatrae vocatur. Troilo p. 605. Pyramidem vocat. Maillet p. 142 ſq. Norden p. 8 deſcripſerunt eum, delineauerunt ìnque aes incidi curarunt. Niebuhr p. 45. Savary T. I. p. 27. Variant autores laudati in aeſtimanda obeliſci huius menſura. E. g. Niebuhr l. c. Er iſt von hartem rothem Granit, und ganz von Einem Stücke. Jetzt iſt ein Theil davon in der Erde. Er iſt aber dennoch 61 Fuſs, 6 Zoll hoch und an der Erde 7 Fuſs 3 Zoll breit &c. cf. Allg. D. Bibl. Band 25. p. 128. Savary l. c. Dieſe Obelisken, davon jeder aus einem einzigen Stein gemacht iſt, halten ungefähr 60 Fuſs in der Höhe, und ihre Baſis hat 7 Fuſs ins Gevierte. Rooke p. 145. . . . Der eine liegt umgeſtürzt, halb im Sande vergraben, der andre aber ſteht noch; er iſt 63 Fuſs hoch, und hat auf jeder Seite Hieroglyphen.

excisi sunt obelisci laudati e monte Tarim (ترِيم) *sito in occidentali parte Terrae Mesr* (Aegypti). *In obelisco praedicto incisae sunt literae, charactere Syro huius fere argumenti:*

EGO JAMER BEN SCHEDDAD AEDIFICAVI VRBEM HANC SENECTVTE NONDVM APPROPINQVANTE, FATO NONDVM PRAEPROPERO, CANITIE NONDVM COMPARENTE, LAPIDIBVS LVTVM NONDVM EXCEDENTIBVS, HOMINIBVS NONDVM DOMINIS SVBIECTIS. EREXI PORTICVS EIVS, FLVVIOS APERVI, ARBORES EIVS PLANTAVI. GESTIENS ERIGENDO IN EA MONVMENTA ADMIRANDA, LONGE SVPERARE REGES, QVI IN ILLA FVERE, MISI TSABVT BEN MARAH ALADITAE ET MAKDAM BEN OMAR BEN ABI REGAL TSAMVDITAE AD MONTEM TARIM RVBRVM, QVI EXCISIS EX EO DVOBVS LAPIDIBVS, EOS HVMERIS IMPOSITOS HVC PORTAVERE. FRACTA TVM COSTA TSABVTI, POPVLVM REGNI MEI IN EIVS REDEMTIONEM CONCESSI. EREXIT MIHI EOS FATAN BEN GERVD MVTAFACHITAE IN DIE PROSPERITATIS.

Atque iste obeliscus visitur in angulo vrbis et quidem in parte eius orientali; alter vero reperitur paullo intra vrbem y).

Inscriptionem hanc desumsisse Edrisium ex libro Mirabilium, vel ex eo coniecerim, quod montis Tarim in ea mentionem factam legimus; paullo ante enim ex eodem libro adnotauit Noster: secundum huius libri autorem obeliscos ex Monte Tarim fuisse excisos. — Cum Sionita verti *charactere Syro;* licet, an recte translatum sit, in incertis habeam. In Impresso

y) Est is forte obeliscus Cleopatrae alter, quem Recentiores (ll. cc.) vt fractum describunt. EDRISII ergo tempore adhuc incolumis fuisse videtur.

Impresso legitur (leg. بالخط) بالخط السرياني. In sequentibus ad Syrum, Syriacum designandum non vtitur Edrisius vocabulo السرياني, sed voce شام cum suis deriuatis. Possibile est ista voce *characterem omnem ignotum* notare voluisse Geographum nostrum, at praeter figuras hieroglyphicas, vix ibi incisae fuerant aliae, temporis iniuria deletae; et explicationem figurarum hieroglyphicarum hanc inscriptionem equidem non dixerim z).

Pergit Edrisius; *sunt, qui asseuerant, aulam quoque* (مجلس) *quae visitur in meridionali parte Alexandriae et a Salomone Davidis filio cognominata fuit, autorem habuisse eundem Jamer Ben Scheddad; alii contra existimant, Salomonem Davidis filium ipsum eam exstruxisse. Columnae et compages* (postes) *eius et hodie supersunt. Haec fere eius forma fuit: Aula est quadratae longitudinis; in vtroque eius capite sunt sedecim columnae* (سارية); *in duobus autem lateribus oblongioribus sexaginta septem.*

In angulo vero septentrionali columna est omnium maxima, capitello instructa; sub se habens basim ex lapide albo (vel marmore), *cuius quadratura laterum est octoginta palmorum. Longitudo eius inde a basi ad Capitellum vsque ad nouem staturas accedit. Capitellum ipsum est caelatum, elaboratumque sapienti artificio ac firmissime collocatum. Nulla sane columnarum huic similis! Nemo autem ex indigenis Alexandriae; nemo ex incolis Aegypti compertum habet, quamnam ob causam*

 erecta

z) Ab obiectione ergo et reprehensione Niebuhrii l. c. p. 46. Nostrum defendere nequeo. "Weil der Scherif die Hieroglyphen mit der syrischen Schrift verwechselt hat, so wird blos deswegen schon niemand glauben, dass er diese Inschrift erklärt habe." Probe; et vocabulum السرياني bene translatum; de versione ergo nullum dubium; et de probitate lectionis ipsa dubitanti desunt argumenta.

erecta fuerit seiunctim suo in loco. Ipsa denique licet nunc temporis sit admodum inclinata, nihilominus tamen est firmissima et ruinae nulla ex parte obnoxia. Columna, cui nullam similem nouit, est procul dubio ea, quam hodie Itineratores Columnam Pompeii vocant, describunt, depingunt, et aeri incisam exhibent *a*). Michaelis autor fuit, vt nomen eius muta-

a) Nemo est Itineratorum, qui Aegyptum adibant, qui non huius columnae mentionem fecerit, eamque nunc breuiori nunc ampliori descriptione celebrauerit. Vnum vel alterum excitasse sufficiat. Videndus ante omnes ABDOLLÁTIPH l.c. p. 62. cuius verba haec: ورايت بالاسكندرية عمود السواري وهو عمود احمر منقط من الحجر المانع الصوان عظيم الغلظ جدا شاهق الطول لا يبعد ان يكون طوله سبعين ذراع وقطره خمس اذرع وتحته قاعدة عظيمة تناسبه وعلي راسه قاعدة اخري عظيمة وارتفاعها عليه بهندام تفتقر الي قوة في العلم برفع الاثقال وتمهر في الهندسة العملية وخبرني بعض الثقات انه قاس دوره وكان خمسا وسبعين شبرا بالشبر التام i. e. "Et vidi ego in Alexandria Columnam lapideam, (Amud as Savari) rubram, variegatam, praeduro ex „marmore constructam; crassitie insignem, altitudine haud exigua, „facile ad septuaginta cubitos accedens. Latus columnae huius, „vel Diameter ad quinque cubitos accedit. Subest illi basis permagna quidem, apte tamen ipsi respondens. In summa eius „parte capitellum est ingens, eleuatum super ea bona constitu„tione et symmetria, ita vt facile appareat, eam eleuatam esse „ad scientiam ponderum eleuandorum et ad peritiam geometriae „practicae. Narrauit mihi quidam vir fide dignus, se mensurasse „illius ambitum eamque fuisse septuaginta quinque spithamarum „et quidem perfectarum &c." Ex recentioribus vid. P. LUCAS I, I, p. 24. 25. . . . elle est d'une pierre granite, grise, haute d'environ 120 pieds, sans le chapiteau. Ad verba EDRISII vltima pertinent, quae idem l.c. addit: l'apprehende, qu'on ne la voye quelque jour tombée & peut-être cassée; car son Pied-d'estail se ruine beaucoup. EDRISIUS, vt vidimus, non tanta angustia premitur. Et verba VANSLEBII (Relat. nouv. p. 186) lecto EDRISIO paullo arctius circumscribes. Ita sonant: En m'approchant, je remarquay, qu'elle penchoit d'un costé, quoy que huit ans auparavant que je l'eusse vuë elle estoit fort droite. ARVIEUX Tom. I. p. 169. . . . Die eigentliche obere Säule ist 86 Schuhe hoch &c. MAILLET p. 144 eam fuse describit, delineatamque exhibet. POCOCKIUS Tom. I. p. 8. columnam ex vmbra mensus,

mutarent eamque Columnam Severi vocarent; sed errorem commissum, quem primus H. A. Schultens retegerat, ipse Michaelis postea cognouit cognitumque correxit *b*). Et quod attinet ad aulam, quam Edrisius delineauit, ipsa voce arabica annuente *c*) eam pro *Gymnasio*, cuius ruinas in vicinia portae, quae Raschid (Rosettam) ducit, hodie visere licet *d*), habendam esse coniecerim. De conditoribus, quos nominat Edrisius, non est quod dicam; nec omnino verbo opus est, ad refutandum autorem nostrum. Caeterum distantias locorum ab Edrisio passim prolatas, iam colligo. *Distat Alexandria a Barka statt.* 21 *h. e.* 550 *mil.* (supra p. 306); cf. item supra p. 308. *A Raschid ad Alexandriam interuallum* 40 *mil.* sed vid.

 infra

114 pedum inuenit, demtaque basi et capitulo, pedum 88. Concinit NIEBUHR T. I. p. 48 ipsi columnae concedens pedes 88,10'. Adde his BINOS p. 73. Sie hat 82 Fuss 5 Zoll 6 Linien Höhe, wenn man das Piedestal mit einbegreift. SAVARY T. I. p. 28. . . . Die ganze Säule ist 140 Fuss hoch . . . &c. VOLNEY Tom. I. pag. 5. . . . Die Reisenden stimmen in den Ausmessungen dieser Säule nicht überein; allein die Berechnung welche zu Alexandria den meisten Glauben findet, setzt die Höhe des Schaffts mit dem Knauf auf 96 Fuss, und den Umfang auf 28 Fuss 3 Zoll.

b) Vid. Notas MICHAELIS ad ABULFEDAM nr. 193. p. 94 sq. cf. Bibl. Critic. pag. 109–111. Impudenter MICHAELIS sententiam suam facere sategit SAVARY T. I. p. 29 et omnino seduxit VOLNEYUM T. I. p. 5. Errorem correxit remque retractauit MICHAELIS in Bibl. Or. et Exeg. noua Tom. II. p. 207. cf. Anhang zu James Bruce &c. Rinteliae 1791. p. 97–100. DITMARI Aeg. (ex ed. PAULUS) p. 44.

c) Vocabulum nimirum, quo vtitur Edrisius noster, est مجلس; GOLIUS Lex. 523. ex GIEUHARIO *peculiariter* notare refert locum, *vbi homines considentes inter se colloquuntur, aut de re aliqua tractant.*

d) De his reliquiis vid. e. g. NORDEN p. 19. Ehe ich die Stadt verliess, besah ich noch einige *Säulen-Schaffte* von Granitmarmor, die noch hier und da auf der Strasse, die nach dem Rosetto-Thore führet, stehen; es mögen ihrer etwa noch ein halbe Dutzend seyn &c. SAVARY Tom. I. p. 27. In der Gegend des Thors von Rosette findet man fünf Marmorsäulen an der Stelle, welche die Schwibbögen der Gymnasien einnahmen &c. ABDOLLATIPH l. c. sibi persuadet hic olim fuisse stoam Aristotelicam ab Alexandro olim conditam.

infra §. 22. *Iter ab vrbe Mesr ad Alexandriam*, vid. infra §. 19. *A Raschid ad Alexandriam Cursus intervallum* (p. 100 vers. lat.) ibid. *Ab Alexandria ad Mesr, iter 6 dierum.*

Amplissima vrbis Alexandriae descriptione ad finem perducta, restat, vt Canalis, qui potum incolis praebet, et plerumque, sed per errorem, vti bene ex Nordenio, ni fallor, obseruauit Michaelis *e*) Canalis Cleopatrae apud Itineratores recentiores audit, annuente Edrisio, mentionem quoque faciamus. Verba autoris nostri pag. 100 vers. lat. ita sese habent:

Ex Canali, qui oppidum . . . (*Malig?*) . . . *praeterfluit, exit Canalis alius nomine Schabur* شابور, *attingens Alexandriam; habet is suum os., i. e.* interprete Edrisio, *primam originem infra oppidum* . . . (*Malig?*) . . . Scriptores hodieni varie de Canali Alexandriae tradunt; alii enim amoenitatem eius laude excipiunt summa *f*); alii de vsu quem olim praebuit et hodie adhuc praebet maximo, fuse exponunt *g*); hi ostium eius memorant *h*); illi tandem de origine eius haud procul ab vrbe Fua scribunt *i*); omnes

e) Vid. Michaelis ad Abulfedam not. 73. p. 39. coll. Norden p. 41.

f) Abulfeda Aeg. pag. 7. amoenitatem Canalis Alexandriae verbis poetae Dafar el Hadadi celebrat (cf. ad versionem Michaelis notam Köhleri in Allgem. Deutsch. Bibl. Tom. 31. p. 370); eandem laudat quoque Norden p. 26. et ex Abulfeda Savary Tom. I. p. 26.

g) De vsu eius verba faciunt Vansleb nouv. Rel. p. 194 sq. (vers. germ. p. 235 sq.) Monconnys p. 176. P. Lucas I, 1. p. 27. Pococke T. I. p. 6. Norden p. 27. 41 sqq. Maillet p. 143. Niebuhr Itin. p. 45. Toti P. IV. p. 27.

h) Ostium eius memorat Vansleb nouv. Rel. pag. 29. (vers. germ. pag. 144.) his verbis: Le Cascief de Baheire . . . est obligé de faire conduire l'eau du Nil dans l'Alexandrie, par le Calitz de Cleopatre, *qui a son embouchure au village Latf.* &c.

i) Originem eius memorant: Arvieux Tom. I. p. 171. Der Canal nimmt fünf Meilen oberhalb Rosett seinen Anfang. Norden pag. 42,

omnes autem vno ore contestantur, eum e Nilo (i. e. e Nili brachio principaliori, hod. Rosettico) ad Alexandriam venire. Pergit Noster: *Verum non omni tempore anni aquam in alueum eius immittit Nilus; sed tantum durante eius inundatione; decrescentibus enim Nili aquis, ipse etiam Canalis arefit ita vt nemo per illum descendat.* Bene quidem sese habent dicta Edrisii et obseruationibus Itineratorum qui Aegyptum adibant, fere omnium, quantum satis confirmantur (Norden quidem contradicere videtur; sed non contradicit) *k*); nihilominus tamen hic locus, nisi omnino adfectus, impeditus saltem mihi quidem videtur. Nam de origine eius, licet testimonia aliorum autorum satis perspicua, in medium sint adducta, quo minus omnia rite expediantur, duo potissimum impediunt; vnum scilicet oppidi Malig nomen incertum

pag. 42, cuius verba . . . als dass man es jenseits Rosetto, wo der Canal sich anfängt, aus dem Nilflusse herleitete. TOURTECHOT p. 411. . . . ein Canal, den man Cleopatrens Canal nennt, der zwo Meilen von Rosette anfängt &c. VOLNEY T. I. p. 7. . . . Durch einen Kalidji oder Kanal muss man es aus dem Nil 1 bis 2 französische Meilen weit in die Stadt leiten &c. BINOS p. 75. Eine Lieue von der Stadt fängt ein Canal an, den der Nil in der Zeit seines Steigens anfüllt. SAVARY Tom. I. p. 26. Der Canal Faoue, der einzige womit Alexandrien jezt Gemeinschaft hat &c.

k) TROILO p. 608, ita scribit: In der Stadt ist fast in einem jeglichen Hause eine grosse Cisterne, welche mit dicken Säulen und Gewölbern erbauet, in welche vorhin durch die Canal oder Röhr das Wasser aus dem Fluss Nilo unter der Erden sogar von Alcairo (!) continuirlich gelaufen ist, weiln nun aber die Röhr ganz mit Sand und Erden verfallen, so kömmet anjetzo sonst kein Wasser hinein, ausgenommen zu der Zeit wenn der Nilus wächst und gross ist, welches nur einmal im Jahr zu geschehen pflegt &c. NORDEN p. 26. Canal der Cleopatra, welcher *Jahr für Jahr* frisches Wasser nach Alexandrien aus dem Nil bringt; sed cf. p. 27 sq. TOURTECHOT p. 411. Wenn der Nil sehr gefallen ist, muss das Wasser von Rosette geholet werden. NIEBUHR Itin. p. 45. VOLNEY Tom. I. p. 7. . . . dieser Canal thut doch nur seine Dienste, zur Zeit der Ueberschwemmung des Nils. BINOS p. 75. Canal, den der Nil zur Zeit seines Steigens anfüllt. SAVARY Tom. I. p. 26. Jetzt bekommt er *erst* gegen das Ende des Augustmonats Wasser &c.

ac dubium; alterum Canalis, nomine *Sâbur*, quae pag. 105 legitur, descriptio. Et quod ad oppidi laudati nomen attinet, in Impresso exaratum est hisce characteribus, ٮلح. Consonans prima destituta est puncto diacritico vel punctis diacriticis; nescio itaque, vtrum reddam *Balah* vel *Nalah;* an *Ialah*, *Talah* vel *Tsalah?* Sionita quidem vertit *Malig*, et si Savario (vid. eius Mapp. ad Tom. I.) fides habenda, ad Mehalla Malik ex Nili brachio principaliori (Rosettico, vti hodie loquuntur) exit Canalis Alexandriae; at consonans prima non est Mim; vltima non Dschim; et non semel, sed bis ita expressum occurrit. Lectionem autem admodum variare, disces, si paullo post, not. t. comparare velis.

Locus autem, quem supra obstare contendi, quo minus mentem Edrisii recte vereque possim explicare, extat pag. 105. vers. lat et sic sese habet: *Vrbs Tarnut sita est ad flumen Sâbur l). Nam brachium Nili istud m) vbi deuenit ad arenas al Sinam* (vid. infra §. 19) *diuiditur in 2 ramos, quorum primus, occidentem versus pergens, vrbem Tarnut attingit; tum Besiana n); tum Tanut et hinc oppidum Sâbur &c. hinc defluit ad Mehalla al Sida* (Asseida) *tum ad Rasidl; tum ad Karnata; tum ad Suk; ad Mana; hinc ad Karnafil; tum ad al Carbun, et hinc ad oppidum al Sabar; tum denique ad Alexandriam.* Ita Edrisius; cuius verbis addere liceat obseruationes hasce:

1) Vterque horum Canalium attingit Alexandriam; et

2) No-

l) Supra exaratum occurrit شابور *Schâbur;* hoc loco autem سابور. *Sâbur.*

m) Verba Edrisii وذلك ان هذا الذراع Procul dubio in animo habet brachium Nili principalius, Roseticum hodie dictum; Canalis alius enim non praecessit.

n) In libro est بسيانه; consonans tertia sine punctis diacriticis.

2) Nominis diuersitas, leuissima sane, non obstat, quo minus *Sâbur* et *Schâbur*, pro vno eodemque Canali habeamus; saepius enim — vel potius, quouis fere versiculo — exempla praesto sunt, quae puncta diacritica vel plane praetermissa, vel male superimposita demonstrant.

3) Verum, si locum priorem, Canalis initium prope oppidum . . . *Malig?* . . . tradentem, conferre velis cum loco, quem iam adscripsimus, qui ad arenas al Sinam initium habere Canalem Sâbur asserit, scrupulum, ni fallor, tibi iniectum senties, quem tibi ego, absque coniectura audacissima, euellere vix valeo. Sionita certe, si recte vnquam video, Canalem Sâbur, cum flumine Schâbur supra descripto pro vno eodemque habuit; arguit hoc inprimis coniectura eius, secundum quam characteres بلج, quorum primus punctis destitutus est, per *Malig* exprimere nullus dubitauerit. (Oppidi Malig autem statim mentionem faciemus.) Caeterum, quae iam sequuntur, ita sane sunt comparata, vt ea facile vel repetitionem obseruationis Edrisianae paullo ante in medium prolatae; vel amplificationem eiusdem dixeris. Pergit nimirum Edrisius: *Verum in hunc Canalem neque aqua neque naues ingrediuntur, nisi increscente Nilo, quoniam alueus ipsius altior est ipso alueo Nili, ita vt aqua eum non attingat, nisi tempore praedicto. Nam hicce alueus Canalis huius statim atque peruenit ad Tartsuta, retorquetur ad plagam orientalem, adeo vt coincidat cum altera parte o) prope Malig p), fiatque inter* utram-

o) Versionem hanc exhibet Sionita; in libro est يجتمع باخبه; forte pro باخبه legendum, vti paullo post occurrit; بصاحبه; sed nihil affirmem.

p) *Malig* h. l. transtulit Sionita vocabulum, quod Impressum exhibet, ملح; vltima consonans autem est Hha non Dschim.

vtramque partem, insula Biâr. — Initium canalis occidentalis pariter est ad arenas al Sinam; qui septentrionem versus tendens, coniungitur cum altera parte sibi cognata prope Malig q). Fluit nimirum iste Canalis inde r) ad Tsana; tum ad Kobaïsa s) tum ad Bondaria, cui e regione sita est al Manar ex parte occidentali Malig t) ibique coniunguntur duo ista brachia et in vnum coalescunt. Ita quidem Edrisius; sed ingenue confiteor me sensum huius descriptionis non omnino capere. In eo fui, vt verbis Edrisii hunc sensum inesse statuerem: Ad arenas al Sinam nimirum diuidi brachium Nili principalius (Roseticum) bifariam; brachium alterum prouolui orientem versus; in septentrionem pergere alterum; ad oppidum Malig autem coniungi ista duo brachia, ac ita coniuncta, sub nomine Schâbur (quod statim ad fontem et originem eorum illis impertitum fuit) ad vrbem Alexandriam vsque pertingere; — sed hunc sensum ne illis tribua-

q) Cum Sionita per *Malig* verto consonantes ملخ, quas exhibet liber typis exscriptus, quarumque secunda punctis diacriticis caret. Fere coniecerim puncta diacritica iure deesse; et consonantem secundam esse ل; sed nihil definio; versiculo enim abhinc tertio denuo characteres iidem occurrunt, quos iterum per *Malig* transtulit Sionita.

r) *Inde* — quid supplendum? ex mea sententia, nisi hic locus sensu omni careat, supplendum الصينم i. e. *inde ab arenis al Sinam.* Sionita verba Edrisii ita collocat, vt sensus emergat: *inde* sc: ab oppido Malig; id quod autem, si quid iudico, falsum.

s) Sequor Sionitam, qui *Cobaisa* vertit; impressum habet قبيسة; consonans tertia punctis diacriticis destituta. Vid. infra §. 20.

t) *Malig* iterum verti; in libro est بلح; consonans prima sine puncto diacritito. Iam in vnum colligo lectiones variantes: ter occurrit بلح; consonans prima sine punctis; vltima Hha (vid. supra p. 360 sq.) bis legitur ملخ; consonans secunda sine punctis; vltima Hha; semel ملح; vltima Hha, non Dschim. Sionita in versione latina sexies expressit *Malig*.

tribuamus, cursus Canalis Sâbur paullo ante Edrisio annuente a. nobis descriptus vetare videtur. Ex Catalogo enim oppidorum ad Canalem istum adpositorum exulat oppidum Malig; hoc ipsum autem ad coniecturam hanc firmandam deesse nequit. Oppidum autem *Mana*, quod occurrit in catalogo laudato, per errorem quendam pro *Malig* fuisse positum, pronuntiare non audeo, licet oppidi huius nomen in textu originali misere vbique sit corruptum et منا parum a منج differat. Totum ergo hunc Edrisii locum de Canali Alexandriae exponentem, dubium relinquere cogor. — De oppidis, quae passim occurrebant, infra §. 19 et 20 agemus.

§. 8.

Vrbs Fostat eiusdemque confinia.

I. De vrbe Fostat, الفسطاط *u*), diligentissime egit Edrisius noster, et qua occasione in hanc appellationem deuenerit metropolis haec, copiose quidem, at minus vere, exponit. Verba eius in sermonem latinam translata haec:

Fostat vrbs est ipsamet Mesr. Vocabulum مصر denotat quidem Aegyptum ipsam; haud raro tamen, idque pro more inter Geographos Arabum frequentato, de quo iam alio loco diximus *v*) et Aegypti metropolin, ab antiquissimis inde temporibus hoc nomine, per excellentiam, vt videtur, distinctam *w*). Pulchre

u) Vocabulum الفسطاط *tabernaculum, tentorium*, sonat; vid. paullo post. — Per errorem VANSLEB p. 128 ita scribit: Fostat est un nom *grec* (! vers. germ. p. 200 hunc errorem repetit) qui signifie *une tente faite de poil de chevre* &c.

v) Vide, si placet, quae supra p. 39 obseruauimus.

w) Cf. SAVARY Tom. I. p. 66 qui ita monet: Grofs Cairo nahm den glorreichen Namen *Masr* an, welcher der Hauptstadt in Aegypten zu-

Pulchre igitur Abulfeda vrbem nostram statim in Rubrica distinguit كرسي مملكة الديار المصرية i. e. sedes regia Terrae Aegypti *x*). Et hodie, testante inprimis Niebuhrio, vrbs Aegypti primaria (vid. paullo ante not. w.) *Mesr* vocatur; et ipsi adeo Fostatae nomen Mesr hodie conseruatum est, id quod ex eodem disces *y*). Pergit Noster:

Sic

zukommt. Idem p. 70. not. h. obseruationi huic addit: Die Araber behaupten, Misram, Hams Sohn, habe sich in Aegypten niedergelassen. Diesem zufolge nennen sie diess Land Masr, und geben der Stadt, welche die Hauptstadt in demselben ist, eben diesen Namen. — Itaque A. SCHULTENS in excerptis ex ABULFEDA (ad Calcem BOHADDINI) verba مسجد بمصر scite *templum Memphiticum* transstulit. Cf. Eiusd. Ind. geogr. V. V. *Memphis* et *Misr*.

x) Vid. ABULFEDA Tab. Aeg. pag. 32. et cf. MICHAELIS ad h. l. not. 241. p. 111.

y) NORDEN p. 92. Diese Hauptstadt wird auch nur schlechthin Cairo, und im Arabischen *Masser* genannt. cf. SHAW p. 256. TOURTECHOT p. 376. . . . Cairo oder Gross Cairo, welches die Araber *Mesr* nennen. TOTT Tom. IV, p. 52. Le Caire, que les Arabes nomment *Missir*. VOLNEY Tom. I. p. 180. Cairo, diese Hauptstadt von Aegypten führt in dem Lande selbst keinesweges den Namen el Kahera, welchen sie von ihrem Erbauer erhielt; die Araber kennen sie nur unter dem Namen *Masr* der keinen bekannten Sinn giebt (nec opus est explicatione aut versione vid. paullo ante et not. w. MAILLET Masr quidem explicat per *lieu* par excellence; sed, vt diximus, opus non videtur), wohl aber der alte morgenländische Name von Nieder-Aegypten gewesen zu seyn scheint (Aegyptum omnino denotauit). NIEBUHR Itin. pag. 107 haec fere habet: Nachdem Fostat die Hauptstadt von Aegypten geworden war, *erhielt sie auch den Namen Masr.* Sie behielt aber diese Ehre nicht, sondern verfiel nach und nach, so wie Kahira empor kam. Als Kahira endlich die Hauptstadt des ganzen Landes ward, *nannte man sie gleichfalls Masr*; Fostat, oder das bisherige Masr aber, *Masr al Atik* (LEO p. 694 vel eius Interpres corrupte scribit: ciuitas vetus quae *Misrulbetich* . . . forte vitium typographicum pro Misrulhetich, scil. مصر العتيق). Pergit NIEBUHR: Dennohngeachtet haben die Aegyptier die alten Namen beständig beybehalten, und nennen die jetzige Stadt Masr, gemeiniglich Kahira, so wie die lange Strasse am Nil, welche einen Theil von Masr el atik ausmacht, Fostat. Nur haben die Europäer den Namen dieser letzten Stadt verändert; diese pflegen Fostat, oder Masr el atik allezeit alt Kakira zu nennen,

Sic dicta fuit a Misram filio Cham, filii Noae (cui pax), qui eam primitus aedificauerat. Sibi non constat Edrisius; ante vrbem Fostat enim Menf vrbs fuit Aegypti primaria et haec ipsa: iam ante Fostat, pariter nomen Masr impositum habuit z). Nugatur procul dubio Edrisius; nugantur in his omnino Arabum scriptores historiam antiquam illis ignotam, tractantes fere omnes. Fabulas eorum nihilominus tamen repetiit Vansleb *a*). Geographus noster pergit:

Vrbs (primaria) *Mesr olim quoque vocabatur Ainschemes.* Pauca verba sed errore quodam defoecata; Edrisius enim non solum sibi contradicit sed et paullo ante dicta destruit. Sagaciter ergo coniecit Censor Itinerarii a Niebuhrio conscripti, pro عين شمس Ainschemes h. l. esse legendum منو *Menf b*); cui coniecturae et ego subscribere nullus dubito. Pergit Edrisius:

Sed

nennen, da sie doch niemals bey den Eingebohrnen Kahira geheissen hat. NIEBUHRIUM sequitur SAVARY Tom. I. p. 64. not. x. scribens: Fostat ist diejenige Stadt, welche wir uneigentlich alt Cairo nennen. Idem l. c. p. 71. not. k. bene ita scribit: Die orientalischen Schriftsteller haben Fostat niemals den Namen Cahera oder Cairo gegeben. Sie nannten diese Stadt zuerst *Fostat*; hernach Fostat Masr, und nach ihrem Verfalle Masr Elàtik. Die Venetianischen Kaufleute haben ihr den Namen Alt Cairo beygelegt und die Reisenden haben diese uneigentliche Benennung fortgepflanzt.

z) Forte idem in animo habuit SAVARY dum Tom. I. p. 69. not. f. verbis EDRISII subiungeret iudicium hoc: Diese Meynung ist weit von der Wahrheit entfernt.

a) VANSLEB Rel. nov. p. 127. (vers. germ. p. 199.) Le vieux Caire, ainsi nommé des Francs par un erreur (vid. paullo ante not. y.) s'appelle en langue Arabique *Masr*, ou *Mizraim*, comme les hebreux l'appellent, fils de Cam et petit fils de Noë, qui le fit batir. — Parum differt SHAWIUS, paullo tamen moderatius ita scribit (p. 255. not. g.): Allein die Einwohner von Aegypten, und der ganzen Levante, nennen Cairo gemeiniglich *Messer*, ein Name, den sie von *Mizraim*, dem Sohne Cham, dem ersten Bewohner dieses Landes genommen haben.

b) Vid. Allgem. Deutsche Bibliothek T. 25. p. 133.

Sed postquam sub initio Islamismi Amru filius Aasi c) cum suis Moslemis eo descendit, expugnauit eam; tum miscuerunt sese Moslemi circum Fostat, consignaruntque (aedificarunt) *situm* (*loci*) *Mesr, eundem nimirum, quem hodie obtinet d*). *Longitudo atque mensura vrbis est trium parasangarum.* Ambitus eius hodie multo minor *e*).

Traditur Fostat esse dicta vrbs Mesra (i. e. Caput Aegypti esse coepit), *quod quum Amru al Aasi filius in principio Islamismi Mesr expugnasset; iamque Alexandriam iter intenderet, praeceperit, vt tabernaculum ipsius detenderetur, idque ante ipsum portaretur. Sed columbam in fastigium tabernaculi desedisse, ouaque sua ibi deposuisse, ei renunciatum fuit. Ibi tum mandat Amru vt Tabernaculum in statu relinqueretur vsque dum columba oua sua exclusisset. Factum; addente* (imperatore), *per Deum nos ii non sumus, qui noxam inferamus ei, qui amicitiam nobiscum colit, in latusque nostrum recumbit, sic vt ne columbam quidem ouo ipsius frangendo adfligere sustineamus. Itaque mansit taber-*

c) عمرو بن العاص; semel, sed procul dubio mendose, العاض.

d) Vid. Abulfeda p. 32 sq. et nott. Michaelis ad l. c. n. 268 sq. p. 123 sq. cf. Fourmont p. 7.

e) Vansleb nouv. Rel. p. 127. (verf. germ. p. 199.) Fostat est la plus ancienne ville de l'Egypte aprés Memphi, & c'est aprés la destruction de celle-cy, qu'elle devient la Capitale . . . elle estoit autrefois magnifique & très grande; mais aujourd'huy elle est presque entierement ruinée, ou peu s'en faut. Pococke Tom. I. p. 26. Alt Cairo ist jetzo dermaſsen in die Enge gezogen, daſs ihr Umfang nicht über zwey Meilen beträgt. Savary T. I. p. 72. Masr el atik hat nur noch eine halbe Meile im Umfange, ist aber sehr volkreich &c. et p. 74. Die Gegenden um Masr el atik sind mit Ruinen bedeckt, welche den ehemaligen Umfang dieser Stadt zu erkennen geben &c. Niebuhr Itin. pag. 122. Masr el atik . . . kann zwar noch jetzt eine Stadt genannt werden, sie ist aber nur klein in Vergleichung mit dem was Fostat zu der Zeit war, als es noch die Hauptstadt von Aegypten genannt wurde.

tabernaculum, mansit ipse Misrae, donec pulli columbae essent exclusi; atque tum demum profectus est. Ita fere Edrisius. Historiam hanc et Elmacinus tangit (eumque secuti sunt Fourmont et Savary *f*); pandit eam, vt vidimus, autor noster; non tamen per omnia recte sese habet eius narratio, vti praeclare monet A. Schultens *g*); neque etiam propter columbam hanc victoriarum suarum cursum retardasse credendus est dux perstrenuus (vid. not. f. Tourtechoti narrationem). Quem in finem opportune idem ex Lexicographo, quem saepius laudat, et qui plerumque praesidia dat praeclara, subiungit eiusdem historiae traditionem veriorem. Ita sonat: "*Amru Ibn el Asi*, quum Mis„ram oppugnaret, Phustat, Tabernaculum, sibi tendi „curauit e pellibus. Expugnata Misra Alexandriam „cogitans, iussit vt suum Phustat detenderetur. Sed „ecce columba in eius fastigio oua posuerat. Tum „ille تحرمت بجوارن اقروا الفسطاط حتي تنقف وقطير „فراخها فاتي بفسطاطه ووكل به من يحفظه ان لا يهاج „finite stare Tabernaculum donec excluserit atque „ad volatum perduxerit foetus suos. Relictum ita„que

f) Fourmont p. 7. Einige erzählen, als Amrou (excitat Elmacinum c. 3. l. 2.) im Begriff gestanden sey, zur Eroberung von Alexandrien aufzubrechen, und ihm wäre gemeldet worden, eine Taube habe sich oben auf sein Zelt eingenistet, hätte er befohlen, man sollte es an dem nähmlichen Platz stehen lassen, um welches hernach Fostat ist gebauet worden. *Wir lassen dieses dahin gestellt seyn* &c. Savary vti diximus Elmacinum quoque sequitur, vid. Tom. I. pag. 70, et in fine addit: *Diese Stelle giebt die Stiftung von Fostat sehr genau und bestimmt an!* Multo breuius expediuit hancce narrationem Vansleb in Nouv. Rel. p. 128. (vers. germ. p. 199 sq.) Compendiose eandem narrat Tourtechot p. 377. Im Jahr 640 nach der Christlichen Zeitrechnung belagerte Amru Eben Elaas Babylon und eroberte es. *Und da er sein Gezelt vor dieser Stadt stehen ließ, um seine Kriegszüge fortzusetzen*, so bauten die Araber eine neue Stadt, welcher sie den Namen Fostah (Fostat), so im Arabischen ein Gezelt bedeutet, gaben.

g) Vid. eius Ind. geogr. v. *Phustata*. Idem l. c. damnat interpretationem Sionitae, aliamque veriorem procul dubio substituit, eandem scil. qua supra vsi sumus.

„que in ſtatu tabernaculum eius, appoſitique qui „illud cuſtodirent, ne violaretur. Ipſe Alexandriam „profectus, poſt ſex eam menſes ſubegit. Scripſit „tum Omaro Chalyphae rogans vt ibi ſedem figere „daretur. Reſcripſit Omarus, ibi reſideas cum Mu- „ſulmannis, vbi nec mare, nec flumen me ab ipſis „ſeiungant. Ibi Amru ad ſocios, vbi ergo, inquit, „ſedem figemus? Illi, ad Fuſtat tuum reuertamur. „Sic reuerſus illis ſuum Fuſtat iterum occupauit „Amrou, reliquique circa conſedere, atque ita Fu- „ſtatae appellatio ſedibus illis adhaeſit." Vix ſane dubium quin Lexicographus rem fidelius prodiderit; et Ibn al Vardi ex fonte limpidiori hiſtoriam eandem hauſiſſe, ex verſione, quam dedit De Guignes, ſatis apparet *h*). Haeccine ergo omnino origo et vrbis et appellationis? Vtique, ſi quid iudico; ſuperſtitioſis enim Arabum priſcorum moribus haecce narratio vere congruit. Sed tandem aliquando ad Edriſium reuertamur, qui ita pergit:

II. *Et Nilus veniens ad eam e ſuperiore illius terrae parte, tranſit prope ipſam a meridionali plaga; tum reflectitur ad eius occidentem; et ante ipſam in duos ramos diuiditur, qui, conſtituentes paruam inſulam, rurſus coniunguntur.* Probe (miror tamen ad hunc locum autorem noſtrum Canalis, qui vulgo amnis Traianus audit,

h) Vid. Notices l. c. p. 28. 29. فسطاط, Phoſthath eſt une grand ville d'Egypte, dans la quelle Amrou, fils d'Al-as, fit conſtruire une mosquée à la place d'une égliſe des Chrétiens qu'il detruiſit. (vid. ABULFEDA l. c. p. 32.) A l'orient de Phoſthath ſont des ruines, qu'on dit être celles d'une autre ville, qui, à ce qu'on prétend, fut détruite par Schaour, Vizir du Khalif *Adhed*, dans la crainte que les Francs ne s'en emparaſſent. Phoſthath ſignifie une *tente*, nom qui a été donné à cette ville en mémoire de la tente qu' Amrou y avoit dreſſée, & où il demeura pendant tout le temps qu'il reſta en Egypte. Lorsqu'il voulut s'én retourner, voyant que de pigeons avoient fait leur nid à ſon ſommet, il défendit qu'on le défit, de peur de faire du mal au petits, & depuis il s'eſt formé autour une ville.

audit, mentionem non fecisse) *i*). *Et in hac insula visuntur domus multae venustae, et aedificia ad littus Nili apposita.* Ast hodie desunt aedificia venusta, villaeque, quibus insula haec olim ornata fuit *k*). *Vocatur haec insula Dar al Mekkias.* Nomen hocce retinuerunt Ibn al Vardi (vid. paullo post, not. l.) et Leo, qui l. c. ita habet: "E regione ciuitatis veteris in „medio Nili Michias, h. e. mensurae, videtur insula." Recentiores autem ob hortorum multitudinem amoenitatemue Rodda vocant *l*); insula *el Mikkias* autem, quae

i) Vid. e. g. FOURMONT p. 68 vbi haec: Der Kalitz, oder Kanal, welcher durch ganz Kairo der Länge nach laufet, nimmt seinen Anfang von dem Ort, *wo sich der Nil in zween Arme theilet*, der Landspitze von der Insel Rodda und Alt Kairo gegenüber.

k) *Hodie*, inquam, desunt aedificia illa, quae EDRISIUS laudat. LEONIS (p. 697) aetate autem, domus mille circiter et quingentas continuit &c.; et FOURMONTI tempore adhuc superstites fuerunt villae aliaque aedificia. Ait nimirum p. 61. Die Einwohner von Kairo haben daselbst Gärten und Lusthäuser. NIEBUHR autem (p. 124. Itin.) expressis verbis contrarium innuit, scribens: Die Kahiriner haben ihre Landhäuser nach Masr el Atik, Bulak, ja bis nach Birket el Hadsj verlegt. Daher ist jetzt auf Rodda nichts merkwürdiges &c. Caeterum cf. not. sequ.

l) IBN AL VARDI l. c. p. 29 ita habet: روضة *Raoudha* (GOLIUS ad ALFRAGAN p. 156 الروضة quoque effert) est une île située vis-à-vis Phosthath, on la nomme encore *Dar al Mikkias* (ou maison de la mesure) parce que c'est là, où l'on prend la hauteur du Nil. — VANSLEB nouv. Rel. p. 64 sq. (vers. germ. p. 164.) Elle s'appelle *Rondé* (Jardin) à cause, que c'est un lieu de delices & plein de beaux jardins. Elle est vis-à-vis du vieux Caire d'oùt elle est éloignée d'une portée de mousquet. cf. idem p. 354. — NORDEN p. 109. . . . Fast die ganze Insel ist in Gärten abgetheilet. Sie hat daher auch keine andere Bewohner als Gärtner und Handlanger, die jenen zu ihrer Arbeit nöthig sind. — POCOCKE Tom. I. p. 45. Von alt Cairo segelte ich auf die lustige Insel *Rodda* oder *Raouda* zu, die alt Cairo gegen über liegt. . . . Die Gegend ist angenehm, denn die westliche Seite ist mit grossen Feigenbäumen bepflanzet, die man Pharaonsfeigen heisset. — FOURMONT p. 61. Die fruchtbare und sehr wohl angebaute Insel Rhoda, wird von dem arabischen Worte welches einen Garten anzeiget, also genennet &c. Testes porro colligo MAILLET p. 66. SAVARY Tom. I. p. 87.

quae hodie hoc ipsum nomen gerit, cum insula *Dar el Mikkias* Edrisii non confundenda *m*). Pergit Geographus noster: *Aditus patet ad hanc insulam per pontem, qui triginta fere nauibus sustentatur. Alterum autem Nili brachium, latius priori, traiicitur ponte alio, nauibus duplo pluribus priori exstructo. Extremitas huius pontis iungitur ripae, quae al Gize* الجيزة *vocatur.* Apud Itineratores hodienos pontium horum naualium nulla fit mentio; sunt enim vel temporis iniuria destructi, vel Turcarum violenta manu interrupti. Ripa, quae al Gize vocatur, est forte extremitas vrbis, vel pagi, sub hoc nomine et in vulgus notissimi *n*).

Dar

m) Niebuhr Itin. p. 125 nimirum ita refert: Ich fand die Breite des Nils bey *Dsjise* [die Breite einer kleinen Insel *Dsjesiret* (i. e. جزيرة insula) *el Mikkias*, welche *erst vor wenigen Jahren entstanden ist*, mitgerechnet,] vermittelst einer Grundlinie von 233 Fuss, in den beyden anliegenden Winkeln 83° 10′ und 92° 20′, 2946 Fuss &c.

n) Pontis alterius mentionem facit Ibn al Vardi l. c. p. 29, vbi haec: جيزة, *Dgizé*, autre grande ville, située sur le bord occidental du Nil, où il y a un pont magnifique. Sed cf. Niebuhr l. c. et not. sequ. et Brucium Tom. I. p. 105, qui ita tradit: Auf der andern Seite des Nils von Cairo liegt *Geeza*, welches nach einigen Arabischen Schriftstellern den Namen von einer hier *befindlich gewesenen* Brücke hat. Geeze bedeutet einen Uebergang (passage).

Qui vrbis vel pagi *Gise* mentionem iniiciunt, horum nonnullos, quum nomen solum Edrisius exhibet, allegasse sufficiat. Scilicet: Leo p. 718. (Geza, effert). Schultens Ind. geogr. v. *Sjiza* (cuius verba autem, quin addam, temperare mihi nequeo. „*Traiectum* proprie denotat. Est nempe Nilo iniuncta a latere „occiduo eiusdem, paullo infra Alkahiram et initium τῦ Delta: „vbi eam collocatam quoque deprehendi in mappa Constantino„politana Nili cursum repraesentante, quam mecum communi„cauit Ill. Fagelius. Consonat descriptio Lexicogr. الجيزة بالكسر „بليدة غربي فسطاط قبالتها ولها كورة كبيرة واسعة من„ „افضل كور مصر„ i. e. *Sjiza*, Kesrata prima est oppidulum „ad occidentale latus Phustatae obiacens, quod magnam et per„amplam habet regionem s. praefecturam ex praestantissimis Ae„gypti regionibus.") Golius ad Alfragan p. 156. P. Lucas

I, I,

Dar al Mikkias insulae latitudo porrigitur inter utramque Nili partem et quidem ab oriente in occidentem; longitudo autem e contra a meridie in septentrionem. Superior illius extremitas, vbi est Mikkias (Mensura), *lata est; medium, latius eius capite; extremitas altera autem acuta.* Veritatem huius descriptionis inprimis desendit Niebuhr; eandemque contestantur Norden, Pococke, alii. Pergit autor Arabs: *Longitudo huius insulae ab vna extremitate ad alteram ad 2 miliaria accedit; latitudo autem quantum iaculatus est sagittae.* Haec ex fide scripsisse Nostrum, autorum recentiorum testimonia euincunt o).

Dar

I, 1, p. 55. (*Gizize* effert et paullo post *Gniße*). MAILLET p. 216. NORDEN p. 110. POCOCKE Tom. I. p. 75. (*Gize* pronuntiant). HASSELQUIST p. 000. (*Gisa* vocat) *Gisar* effert BINOS p. 118. FOURMONT p. 95 sq. qui refutat SICARDUM, *Giza* pro Memphi Veterum habentem. Vid. SICARD l. c. Tom. VI. p. 6. SAVARY Tom. I. p. 143. et p. 195. &c.

o) Cf. inprimis NIEBUHR, qui (Itin. Tom. I. pag. 124) ita tradit: Zwischen Masr el Atik und Dsjise liegt die Insel Rodda. Es scheint dass sie in den letzten 600 Jahren weder grösser noch kleiner geworden ist; denn wenn man ihre Grösse und Figur noch jetzt beschreiben soll, so kann man eben das sagen, was man schon bey dem Scherif Eddris lesen kann. Zu der Zeit dieses Schriftstellers, als Masr el Atik im Flor war, waren hier viele Gärten und Landhäuser, und wegen der vielen Geschäfte, die die Leute der Hauptstadt nach der andern Seite des Nils hatten, sah man nicht nur zwischen Fostat und Rodda, sondern auch zwischen dieser Insel und Dsjise eine Schiffsbrücke. Aber nachdem Kahira die Hauptstadt geworden ist, so findet man nicht einmal eine Brücke von Fostat nach der erwähnten Insel &c. Haec NIEBUHRIUS. Comparationis causa tantum (alias enim testimonium NIEBUHRII sufficeret) adscribo et aliorum autorum de ambitu et figura huius insulae, testimonia. NORDEN p. 109 eam his verbis describit: In der Mitte dieses Flusses, zwischen Alt Cairo und Gize, liegt die Insel Rodda, welche beynahe so lang als Alt Cairo ist, so lange nehmlich das Wasser nicht über ihre Spitze gegen Norden zu hingehet. Zur Zeit der Ueberschwemmung aber verliert sie den vierten Theil von ihrem Umfange. In ihrer Mitte mag sie etwa 500 Schritte breit seyn. Ihr äusserstes Ende gegen Norden geht ganz spitz zu; die Fronte des Mokkias aber nimmt die ganze Breite des südlichen Theils ein. — POCOCKE Tom. I. p. 45. Gegen Norden ist das kleine Dorf Roida, und die Insel ist eine Meile lang.

Dar al Mikkias itaque est in extremitate latiori insulae et quidem in parte eius orientali et e regione Fostat. *Dar* (i. e. Domus) *autem haec magna est, circumdata intrinsecus ab omni latere fornicibus p) per gyrum columnam sustentantibus. In media huius Dar* (Domus) *est Cisterna q) ingens, profunda, ad quam descenditur vndique gradibus marmoreis r). In media autem Cisterna eleuata est columna marmorea, cubitorum digitorumque interiectorum numero signata ac distincta.* Autoritatem suam Edrisio addunt, itineratores, quibus columnam hanc inspicere contigit, ad vnum omnes s). Edrisius pergit: *Super verticem columnae aedifi-*

p) Vocabulum, quo Edrisius vtitur, est أزقة; Golii Lexicon, si recte vidi, hanc significationem non profitetur; contextus autem eam tuetur.

q) Cum Sionita per Cisternam verto vocem, quam ter offert Edrisius, scil. فسقية, *Faskia.* Golius, ni fallor, hocce vocabulum silentio praetermisit.

r) Consentit inprimis Fourmont pag. 62 sq. numerumque graduum quoque definit. Verba eius haec: Ausserhalb des Brunnens gehet rings herum eine schöne Gallerie, welche auf acht Säulen von weissem Marmor, nach korinthischer Ordnung, ruhet, deren jede 8 Schuhe hoch ist. Den Brunnen umgiebt ein Geländer, und man kommet durch eine Thür in das Innere des Brunnen, auf einer Treppe von 21 Stufen, längst der ersten Seiten. An der zweyten Fläche hin, befindet sich ein ebener Platz, von da man 21 Stufen, bis auf den Boden des Brunnen hinabsteiget. Cf. Norden p. 110.

s) Vid. e. g. Fava l. c. p. 356. Alt Cairo gegen über, ait, bemerkte ich eine Insel, worauf sich das so genannte Niloscopium befindet, welches aus einer *marmornen Säule* bestehet, welche *abgetheilet und bezeichnet worden*, und woran man auf das Wasser Acht giebt, wenn es anfängt zu steigen. — Vansleb nouv. Rel. p. 64 sq. (vers. germ. p. 164.) hocce Niloscopium praeeuntibus Amer Ibn al Verdi et Macrizi describit. Inter alia, quae habet lectu non indigna, ad confirmanda asserta Edrisii, huc pertinere videntur paucula haec: Cette Colomne est dans le *Palais* de l'Isle Roude . . . elle est selon le rapport de ces celebres autheurs Arabes, *de marbre blanc*, de figure octogone, posée dans un reservoir, dans lequel *l'eau du Nil entre par un large Canal.* Elle est *divisée* de tous les costés en vingt-deux bras, depuis le haut jusqu' en bas. . . . On y coute l'accroissement du Nil de haut en

aedificium exstructum est firmum, saxeum, coloratum, distinctum auro cyanoque variisque coloribus firmiter adhaerentibus. Columnam hanc vna cum aedificio eidem superstructo multi Itineratorum nostrorum descripserunt; vide autem delineationem eius, inprimis eam, quam dedit Norden, quippe quae caeteris palmam praeripuit, haec omnia melius explicaturam *t*). Pergit Noster: *Aqua pertingit ad hanc Cisternam per fossam* (قناة) *latam, ductam ab ipsa ad vsque Nilum.* Concordant Leo et Fourmont *u*). *Verum non intrat aqua in*

en bas &c. Ante oculos habuerunt VANSLEBII excerptum, P. LUCAS III, 1. p. 322. FOURMONT p. 63 sq. MAILLET p. 65 sq. EDRISII dicta confirmant, et VANSLEBIO iam sunt fusiores, iam conciſiores. FOURMONT inprimis, qui de industria Tractum Cahirensem descripsit, consulendus videtur. Autoribus laudatis addere iuuat POCOCKE Tom. I. p. 45 sq. NORDEN p. 109. (cuius verba apponere licet: Man bemerket vermittelst einer *errichteten und nach Graden abgetheilten Säule*, hier alle Tage das Steigen und Fallen des Nilwassers. . . . Der Kessel des Mikkias ist in einem viereckigen Thurme, der mit einer Gallerie umgeben, mit einigen Fenstern versehen und in einem Schwibbogen, nach arabischem Geschmacke und Einrichtung, zugewölbet ist). BINOS p. 123. SAVARY Tom. I. p. 87 sq. LEONIS verba, vid. paullo post, not. u.

t) Vid. e. g. delineationes MAILLETI ad p. 66. POCOCKII Tab. XII. FOURMONTI delineationem elegantem N. III. (et IV.); elegantiorem NORDENII, quae testante NIEBUHR caeteris facile palmam praeripit. De Niloscopio autem ac delineatione laudata ita scribit NIEBUHR (Itin. T. I. p. 124). Auf der Insel Rodda ist nichts merkwürdiges als ihre südliche Ecke, auf welcher man nicht nur eine starke Mauer, um die Gewalt des Wassers abzuhalten, siehet, sondern es sind hier auch einige alte Gebäude; besonders eine Mosquée, und in derselben der berühmte *Mikkias*, oder der Nilmesser. Schon verschiedene Reisende haben dieses Gebäude abgezeichnet, aber keiner so gut als *Norden*. Nur scheinet die Abbildung schöner als das Original, wornach es gezeichnet worden ist. Weil die Türken darauf nicht viel Geld wenden, so ist es nach und nach sehr zerfallen.

u) LEO pag. 697 ita refert: Alteram insulae partem domus ab aliis seiuncta occupat, in cuius medio fossa quadrangularis decem et octo cubitos profunda per aquae ductum subterraneum aquam ex Nilo porrigit. In fossae meditullio columna totidem cubitis signata et diuisa spectatur; cumque Nilus ad XVII. Junii exundare incipit, subito per aquae ductum aqua in fossam effunditur, plerumque vno

in Ciſternam (الجابية) *niſi ad Nili incrementum, quod accidit menſe Auguſto* (اغشت). Hoc vltimum vocabulum forte per errorem adſcriptum eſt; de initio enim inundationis Nili, ſi contextum ſpectes, ſermo eſſe debet; Auguſtus autem vltimus eſt menſium, quibus increſcunt Nili aquae *v*).

Creſcunt vero aquae Nili 16 cubitis; et tunc alluunt terram Imperatoris aequaliter; cum creſcit 18 cubitis, alluit totas ambas terras quae ibi ſunt. Ad verbum hunc

vno die duobus digitis, plerumque tribus, aut dimidio cubito excreſcens &c. FOURMONT p. 66. Es iſt aber zu bemerken, daſs ſich Mittagwärts der Inſel Rhoda, ein mit dem Nilufer gleichlaufender *Schwibbogen* befindet, deſſen Breite einen Schuh ins Gevierte, die Länge aber 26½ Fuſs beträget, wodurch das Waſſer aus dem Strom in den Mikkias, mittelſt einer im Brunnen gemachten Oeffnung, geleitet wird. Durch eine andere gegen Morgen angebrachte Oeffnung, die auf einen 12 Fuſs breiten, 4 Fuſs hohen und 81 Fuſs langen Bogen ſtöſst, der ſich bis an das öſtliche Ufer des Nils erſtrecket, mit dem es einerley Höhe hat, laufet das Waſſer wiederum hinaus &c. P. LUCAS III, 1, p. 323 idem quidem habet; verum non eadem accuratione vſus eſt. Caeterum cf. not. praeced. *s.* excerptum ex VANSLEBIO.

v) LEO "ad XVII. Junii exundare incipit" vid. not. praeced. FAVA l. c. p. 345. Gegen das Ende des Junius fängt er an zu wachſen, und fährt ſo 49 bis 50 Tage fort, und in eben ſo viel Tagen pflegt er wieder zu fallen. VANSLEB nouv. Rel. p. 47 ſq. (verſ. germ. p. 164 ſq.) Le jour précis, qu'il commence à croiſtre eſt le 12 Juin des Coptes — le 17 du noſtre &c. et p. 54. Les Egyptiens croyent, que le Nil decroiſt auſſi un jour précis, ſçavoir le 17 de leur Septembre, vingt quatre du noſtre &c. Conſentiunt Itineratores, quos inſpeximus fere omnes. SICARD Tom. VII. p. 118. per tres menſes (inde a 22 Jun.) eum increſcere et per tres decreſcere (inde a 22 Sept.) innuit. Cf. MAILLET p. 56 ſq. POCOCKE T. I. p. 297. NIEBUHR p. 125. Es iſt bekannt, daſs dieſer Fluſs alle Jahre *etwa* in der Mitte des Junius anfängt zu ſteigen, daſs er etwa 40 bis 50 Tage fortfährt aufzuſchwellen, bis er ſeine gröſste Höhe erreicht hat, und dann nach und nach fällt, bis er im Anfang des Junius des folgenden Jahres wieder auf ſeine gröſste Tiefe gekommen iſt. SAVARY Tom. II. p. 135. &c. TOURTECHOT p. 325 caute ita ſcribit: Die Zeit, wenn der Nil anfängt zu wachſen, iſt nicht beſtimmt, obgleich viele Schriftſteller es uns haben verſichern wollen. Wenn der Nordwind am Ende des May oder im Anfange des Brachmonats zu wehen beginnt, ſo fängt von dieſer Zeit der Nil gleichfalls an zu wachſen &c.

hunc paragraphum expressi; iam si de sensu quaeras, haereo, quid scribam; vix enim mihi persuadeo his ipsis voluisse Edrisium innuere Aegypti diuisionem in regionem superiorem et in regionem inferiorem; nec minus eum in animo habuisse regiones et oppida quae adposita vidimus vtrique Nili ripae, orientali nimirum et occidentali. Pariter dubius haereo, num ex hoc loco colligi possit, tempore Edrisii Aegyptum fuisse in duas partes diremtam, quarum ex altera (si coniectari licet) ex Aegypto superiori redirent terrae prouentus Sultano s. Imperatori, ex altera autem, ex inferiori forsitan, huius prouinciae ciuibus. Exigua saltem huius Terrae pars, quae hodie Sultano propria est, huic hypothesi parum fauet. Quae omnia proinde, quum, vt mihi quidem videtur, coniecturae probabilitatem vix habeant: parum abest, quin credam, conuenire dictum Edrisii paullo obscurius expressum, cum obseruationibus recentiorum autorum *w*), quarum summam comprendit exhibetque Meiners in succincta, quam congessit, Nili historia *x*).

Sensus

w) Vid. e. g. POCOCKE l. c. p. 380. Damit man das ausserordentliche Steigen des Nils auf 50 Zoll erst um die Zeit, da der Nil auf 16 Piken gestiegen ist, bekannt machet, so ist zu schliessen, dass vor der Zeit das wahre Steigen desselben geheim gehalten werde, und dieses mag eine List des Volkes seyn, damit es, wenn der Nil nicht auf 18 Piken steiget, keine Steuer entrichten dürfe. Steiget er nicht so hoch, so haben sie nur ein mittelmässiges Jahr. . . . Vermuthlich haben sie alsdann, wenn sie den Nil für 16 Piken hoch erklären, Hofnung, dass er noch auf 18 steigen werde. Wenn der Bassa den Canal öffnet, bevor man ausgerufen hat, dass der Nil 16 Piken hoch stehe, so muss er versichert seyn, dass er noch so hoch steigen werde. Wenn er aber sogleich hernach wieder fällt, so bezahlet das Volk demohngeachtet den Tribut nicht &c. NIEBUHR Itin. p. 126. . . . bis der Nil die gesetze Höhe erreicht hat, dass der Canal, welcher durch Kahira gehet, geöffnet werden soll, ein Zeichen, dass alsdann die Schatzung an den Sultan bezahlt werden müsse, und dass man keinen Miswachs zu befürchten habe &c.

x) MEINERS verm. philos. Schriften p. 190. . . . Sobald der Nil die Höhe von 16 Cubitis erreicht hat; so wird davon eine Urkunde in

Sensus itaque, ni fallor, hic: incrementum Nili, quum rite legitimeque eueniat, prouentus Sultano et prouentus Ciuibus destinati, aequaliter et ex legibus redeunt. Pergit autor Noster: *Crescit autem Nilus cubitis viginti; tum detrimentum infert. Ad minimum crescit duodecim cubitis. Itaque quotiescunque excedit cubitos decem et octo, damnum infert, arbores euellit et destruit; pariter cum minus crescit quam cubitis duodecim, tali defectu secum affert annonae caritatem et parcam seminum iniectionem.* Caeterum, ne in definienda mensura forte erremus, caute addit autor noster: *Cubitus autem* = 24 *digitis.* Haec fere Edrisius. In genere consentientes sibi habet autores, quos hunc in finem inspeximus, fere omnes. Si forte ab inuicem secedant, mensurae diuersitas in caussa est *y*), id quod inprimis ex obseruationibus Leonis Africani apparet, cuius verba *z*) comparationis

in Gegenwart des Pascha verfertiget, und alle grosse und kleine Pächter des Grosherrn sind verbunden für das folgende Jahr zu bezahlen, und ein Drittel der Summen zu pränumeriren. Kommt hingegen der Nil nicht zu 16 Piken, so sind alle Ländereyen-Pächter davon befreyet, die gewöhnlichen Pachtgelder zu entrichten. —

y) Vere igitur Shaw vers. germ. p. 328 ita scribit: Allein die Elle selbst, Pik oder πῆχυς, wie sie noch heut zu Tage genennt wird, ist nicht immer einerley gewesen. . . . Und wirklich in Ansehung des Maasses der Araber, (sowohl als anderer Nationen,) haben wir wenig Nachrichten und Berechnungen auf die wir uns verlassen könnten. Thevenotus, quem idem l. c. excitat, cum Edrisio facit . . . er rechnet den Pik zu 24 Digitis. Dissentit Kalkasendas eidem l. c. laudatus: Nach dem Kalkasendas, wie ihn Doctor Bernhard anführet, ist das *Drab el Soudah* (cubitus niger) d. i. der cubitus von 21 digitis, dasjenige Maass nachdem der Nil berechnet wird: obgleich in eben dieses Verfassers Dissertation über das Nilescop der Cubitus zum Messen ausdrücklich zu 28 digitis angegeben wird &c. Plura idem l. c. habet, quae huc pertinent; noli ergo praeterire obseruationes eius doctissimas. Diuersitatem mensurae contestantur quoque Maillet l. c. p. 60. Pococke ed. angl. Vol. I. p. 256 sq. vers. germ. T. I. p. 375 sq. Perry p. 282–286, alii.

z) Vid. Leo Afric. p. 698.

tionis causſa iam adſcribo. Ita ſonant: "Nili porro „experimentum ita habet. Ad quintum decimum „columnae cubitum vbi peruenerit, annum colligunt „fertiliſſimum: ſi inter duodecimum et decimum „quintum conſtiterit, mediocrem indicant eius anni „prouentum: ſi inter decimum et duodecimum, fru„mentum portendit aureis decem diuenditum iri in „ſingula modia. Verum ſi flumen in decimum octa„vum euadere contingat, cladem ex inundatione „denunciat: ſi ſuperare, periculum eſt ne tota abſor„beatur Aegyptus." Haec Leo: autores alii, pro temporis ratione, quo ſcripſerunt, et pro ratione menſurae, qua vſi ſunt, aliter referunt ſtatuuntque, vti iam (not. praeced. y.) obſeruatum eſt *a*).

DI.

a) Cf. inprimis POCOCKE verſ. germ. Tom. I. p. 369 - 374. Summam disquiſitionis doctiſſimae repetere liceat. Eſt autem haec:

	Ellen oder Piken nicht völlig	Ellen oder Piken völlig
1) Zu Myris Zeiten war der Nil gut, wenn er wuchs - -	9	8
2) Zu Herodotus Zeiten war der Nil gut	16	15
Mittelmäſsig - - - -	15	14
Schlecht ſcheint er geweſen zu ſeyn	14	13
3) Vor des Petronius Zeiten -	—	17
Schlecht - - -	—	11
4) Zu Petronius Zeiten - -	—	15
Mittelmäſsig - -	—	11
Dem Vermuthen nach ſchlecht	—	10
5) A. Heg. 700. Chr. 1324. ſchlecht	14	13
Mittelmäſsig - -	15	14
Gut - - -	15	15
Sehr gut - - -	17	16
6) Zu Omars Zeiten Heg. 29. Chr. 654. ſchlecht - -	12	11
Mittelmäſsig und auf ein Jahr hinlänglich - - -	14	13
Gut vor zwey Jahr - -	16	15
Ueberſchwemmung - -	18	17
7) Jetzt; ſchlecht unter -	—	16
Mittelmäſsig - -	—	18
Gut - - -	—	21. 22. 23
Ueberſchwemmung über -	—	18

III. *Kahira*, القاهرة. Vulgo *Gros Cairo*. Vrbem hanc, hodie vt Aegypti totius primariam, ambitu spatiosissimam, hominibus frequentissimam, ab itineratoribus, quorum vidi commentaria, omnibus, descriptam, obiter quasi et in transcursu memorat Textus arabicus typis exscriptus, et quidem non ad hunc locum, vbi tamen de ea sermo esse debuerit; sed infra, vbi Iter ab vrbe Mesr, vel Fostat, ad vrbem Mecca (infra §. 26.) describit: et hoc ipsum, nisi me omnia fallunt, in causa est, cur Edrisium Kahirae mentionem fecisse negaret Niebuhr eandemque tum temporis non nisi Fostatae suburbium fuisse inde coniiceret *b*). Sane, si Edrisium ipsum fusius de ea non egisse constaret; parum abest, quin et ego mihi persuaderem, metropolin hodienam tum temporis minimi adhuc momenti fuisse; locus ipse autem (p. 107) a Sionita vncinis adeo inclusus, docens: *in Lacu quodam* (qui hodie Lacus peregrinatorum, Birket el Hadschi audit) *perire amnem Kahirae*, Epitomatorem quum manifesto arguat, non audeo quicquam definire. Vid. infra §. 26.

IV. *In vicinia Fostatae* (p. 98. 99.) *sunt ab austro oppidum Menf* منف, (Memphis) *et*

V. *A septentrione urbs nominata Ainschemes*, عين شمس. *Sunt autem ambae vicorum* (vel oppidorum) *similes*

Haec Pocockius. His facile addes quae ad tempora Edrisii, Leonis, Kalkasendae, aliorumque autorum, qui in hoc attenderunt, pertinent.

b) Niebuhr Itin. p. 107. Aber diese neue Stadt (Kahira scil.) ward vielleicht bis das Jahr 572 als Salaheddîn hieselbst viele prächtige Mosquéen, Schulen und Hospitäler baute, und eine Mauer um selbige aufführte, noch immer als eine Vorstadt von Fostat angesehen. Denn der Scherif Eddrîs, der sein Buch doch nicht lange vorher geschrieben hat, *gedenkt derselben gar nicht*, sondern bloss der Stadt Fostât, welche man damals Masr nannte.

similes c) in vicinia montis Mokattam d) et ambabus vsus fuisse dicitur Pharao, cui Deus maledicat, ad animum relaxandum e). In Ainschemes, vbi vergit ad Fostatam, prouenit balsami arbor, ex qua elicitur balsamum vnguentum, quod nullibi terrarum, nisi hic nascitur. De balsametis vid. supra §. 6. *f*).

Caeterum obseruandum est oppidum *Mens* esse *Memphis* Veterum; de cuius situ (qui tamen, ni fallor, et ex Edrisio manifestus est) lites susceperunt eruditi vehementissimas *g*). *Ainschemes* autem apud Veteres sub nomine *Heliopolis* venit. Apud Hebraeos audit און (et autore Schultensio בית ההרס pro חרס item בית שמש); hodie diruta iacet *h*). Apud Lexicographum, quem Schultensius *i*) saepius laudat, et

c) Sionita vertit: *Sunt autem ambae quasi rura.* In libro est كالقاريتين.

d) Hoc falsum visum nonnullis, quia Memphis fuerit in Nili ripa occidentali. Sed bene sese habent verba Edrisii, vti iam ante me recte monuit Michaelis (ad Abulfedam not. 276. p. 127); nil enim de eadem ripa; sed de vicinia modo dixit Edrisius. — Caeterum de monte Mokattam vid. infra Sect. III. P. II. §. 29.

e) Michaelis l. c. vertit: dicunturque ambae horti fuisse Pharaonis cui Deus maledicat.

f) Locis supra §. 6. excitatis adde obseruationem Leonis pag. 696. quae ita sese habet: Hinc sesqui plus minus milliario distat *Amalthriae* solum (i. e. Matareae, pagi, prope ruinas vrbis Ainschemes exstructi) in quo vnicae arboris balsamum ferentis hortus (in vniuerso siquidem orbe praeter hanc solam nulla alia eius arboris planta exiitit) quae in medio lati fontis insita, humilem truncum gerit, foliis vitem referens sed breuioribus: quam protinus exarituram ferunt, si fontis aquam diminui contingeret &c. Vid. paullo post not. *i*.

g) Vid. inprimis Shaw vers. germ. p. 257. Pococke Tom. I. p. 000. Savary Tom. I. p. 199. et Bruce Tom. I. p. 114 sq.

h) Vid. infra §. 26.

i) Schultens Ind. geogr. v. *Misr.* Verba eius haec: عين شمس مدينة فرعون بمصر بينها وبين الفسطاط ثلاثة فراسخ i. e.

et apud Abulfedam *Ainſchemes* et *vrbs Pharaonis* vocatur; bene ergo (pro traditione Arabum ſcilicet) Edriſius addidit, quae paullo ante legimus. De vrbibus laudatis, Menf et *Ainſchemes* Abulfeda pluribus expoſuit *k*).

§. 9.

Deſcriptione vrbium Aegypti Inferioris primariarum ad finem perducta, rebusque in illis memoratu dignis enarratis, eo peruenimus, vt Terrae eiusdem partem reliquam, praeeunte Edriſio, delineemus. Ex nimia autem Epitomatoris feſtinatione, ni fallor, factum, vt vix habeam, praeter oppidorum nomina, quod poſſem referre; et haec ipſa nomina, an librarii vel operarum negligentia inſcitiaque euenerit? neſcio, ita ſunt deformata, corrupta, ac ſocorditer expreſſa, vt haud raro ad ea enucleanda diuinandaque Oedipi acumine opus foret. Itaque textum arabicum, mendis, vt diximus, ſcatentem, ſi contigerit, corrigere, ac perficere tandem, vt lectio aliquando verior reſtitueretur, non mihi (non enim ſum Oedipus) ſed Niebuhrio habenda eſt gratia, cuius de Geographia Aegypti inferioris non ſolum, ſed et de Edriſii Aegypto, praeclara merita, dudum iam agnouerunt iudices harum rerum periti. Et

i. e. *Ainſchemes, vrbs Pharaonis in Aegypto a Foſtat 3. paraſangis diſtat.* Et paucis interiectis, quae ad Abulfedae effata illuſtranda multum faciunt, habet: وبها يزرع البلسان يستخرج دهنه وبالصعيد قريه اخري اسمها عين شمس *Et in ea conſeritur Balſamum, vnde opobalſamum educitur. In Said* (Aeg. ſuper.) *alius adhuc vicus Ainſchemes vocitatur.* Vicum *Ainſchemes* vocatum in Aegypto ſuperiori, equidem non noui. Itineratorum enim, qui tamen hancce Aegypti partem quam diligentiſſime deſcripſerunt, nullus eius mentionem facit. De ſitu eiusdem ergo pariter altum ſilentium.

k) De vrbe Memphi vid. Abulfeda p. 28 et de vrbe Ainschemes p. 34. Noli praeterire notas Michaelis ad ll. cc.

Et frui fideliter iis, quae cum orbe literato communicauit autor laudatus, gratia esto, quam ego persoluo.

Restat, vt paucis de methodo, qua, vt mihi quidem videtur, optime omnia pertractantur, lectores moneam. Sequor omnio Edrisium, et ad eius ductum Aegypti inferioris delineationem instruo, ita tamen vt in sectiones disiungam orationem, quam non sine magno lectorum incommodo continuum habuit. Quoties ergo Edrisius iter nouum describit adoriturue, toties ego nouam sectionem vel nouum paragraphum auspicari conor, hac potissimum ratione, vt eo facilius possit diiudicari autoris nostri relatio; omnino autem vt methodo laudata confusionem praecauerem et perturbationem. Num autem filum non nisi opportune et suo etiam tempore abruperim? penes harum rerum arbitros iudicium esto.

§. 10.

Iter ab vrbe . . . ad . . . (p. 99. 100.)

Versionis latinae pagina 99 descriptum venit iter primum; sed textus arabicus, nisi me omnia fallunt, vel nimis concisus, vel adeo corruptus; id quod etiam, si recte video, in causa fuit, vt Sionita (vid. paullo post) mentem Edrisii dissimularet. Descriptionem nimirum Ainschemes oppidi excipit *iter ab vrbe Mesr ad Monia Sudan; ad Hema, paruum et magnum; ad Fium; ad oppidum Iunes, ad Dahrut ad Kais et hinc, ope Nili . . .* tandem *ad vrbem Asvan.* Ac bene sese habent itinera haec. Iam geographiam turbat interpres Edrisii latinus, Sionita, ac mentem Autoris nostri male interpretatur. Vertit enim: „Iter autem quod ab eadem (sc. vrbe Cais; haec „enim praecessit) ducit ad vrbem Asvan est *huius-„cemodi* per Nilum. Descendet primo viator per „Nilum

„Nilum vsque ad Monia, ſpatio 5 M.P. et ab hac ad „vrbem Cajed etc." *l*). Sed, me iudice, noluit agere Edriſius de Aegypto ſuperiori, de qua iam alio loco ſermonem habuit; hoc vero voluit, vt adderet obſeruationem, ab vrbe Mesr (Foſtat) ope Nili, iter inſtitui poſſe in Terram Aegypti ſuperioris. Viam ergo tantummodo indigitat, non vberius deſcribit. Vides praeterea ſimul, cur, omiſſis vrbibus oppidisque omnibus, poſt vrbem *Kis* ſtatim memoraret vrbem *Asvan* (Syene), iterque, ſi ita loqui licet, quaſi accelerarat.

Iam reuertitur et, quod ſibi omnino propoſuerat, Aegyptum inferiorem deſcribit; negligentia autem vel Epitomatoris feſtinatione nimia procul dubio factum, vt, quo hunc in finem alias vti ſolet Noſter, tranſitu, deſtitueremur. Forte inſcribendus eſt hic paragraphus tituloque muniendus hoc:

Iter

l) Verba EDRISII ipſa adſcribere iuuat: ومن خرج من مصر علي معظم النيل يريد الصعيد سار من الفسطاط الي منية السودان وهي في الضفة الغربية من النيل ومنها الي مصر نحو من خمسة عشر ميلا ومنها الي الحمي الصغير عشرون ميلا ثم الي الحمي الكبير في الجهة الشرقية عشرة اميال ومنها الي الفيوم في الجهة الشرقية عشرون ميلا ثم الي قرية بونس في الجهة الغربية ميلان وهي منتحبة عن النيل ومنها الي دهروط نصف يوم ودهروط في الجهة الغربية من النيل ومنها الي مدينة القيس في الجهة الغربية نحو من عشرين ميلا والطريق منها الي مدينة اسوان علي النيل ومن اراد المسير اليها سار منحدرا مع النيل الي المنية خمسة اميال ومنها الي مدينة القايد خمسة اميال et ſic porro. Ad voces ومن اراد et quae ſequuntur, nouus, ni fallor, incipit paragraphus; et poſt vocabula علي النيل ſignum diſtinctionis ponendum.

Iter ab vrbe Mesr ad oppidum . . . vbi Nilus diuiditur in brachia. Itineris autem descriptio ipsa l. c. haec:

Si videbitur, descendet viator ad . . . eam . . . ope Nili, et obuiam habebit *primo*

Monia, المنية, *post interuallum quinque miliarium.* Deest forte *Moniae* nomen; et forsitan ex itinere Forskalii supplendum السيرج *Sirag.* Bis enim apud Forskalium occurrit: منية السيرج, quod effert *Miniet essîri*, et *Miniet es esiri m*). *Hinc ad*

Kajed, القايد, *vrbem, interuallum quinque miliarium.* Non noui hanc vrbem; sepulturae locum, situm in ea Fostatae parte, quae Asiam spectat, ac *Kaid Bey* vocatur, in animo non habuit Edrisius. *Et hinc ad*

Schobra, شبرة, *intercapedo quinque item miliarium.* Sionita effert *Sciabra.* Conuenit forte Niebuhrii شبرة الماكسة Schubra el makâse, vicus ad litus orientale adpositus *n*). Apud Forskalium bis occurrit hicce vicus. Pag. 91 nimirum vbi effert *Schubbra el moekasoe* et pag. 94 vbi pronuntiat *Schúbrat el makâse.* Interpres eius bis exprimit شبرة الماكسة *o*). *Et hinc ad*

Tansus, تنسوس, *quinque miliaria.* Oppidum hocce nemo nouit. Coniicit Niebuhr *p*) *Bsûs* (بسوس) vicum, ad litus orientale Nili obiacentem, conuenire cum *Tansus* Edrisii. Situs omnino et contextus comparationem hancce facile admittunt. Lectio ergo, vti saepissime, adfecta. Forskal effert *Basus*; interpres

m) Forskal apud Niebuhr Itin. p. 91 et 94.

n) Niebuhr Itin. p. 74 et 84.

o) Forskal apud Niebuhr Itin. p. 91 et 94.

p) Niebuhr Itin. p. 74 et 83.

pres autem idem, qui Bſûs Niebuhrii per سوس expreſſit, h. l. باسوس pronuntiat *q*). Interpreti laudati orthographiam ſibi non conſtare, Niebuhrius ipſe obſeruauit *r*). *Hinc ad*

Harkania, الحرقانيه, *oppidum*, *miliaria quinque*. Niebuhr, quo autore oppidum hoc ſitum ad brachium Nili Damiatici (vti loquuntur), et quidem ad eius orientem, ſcriptum exhibet خرقانيه *Charakanie*. Forskal effert *Charaquanioe s*). Mappa P. Lucas habet *Kharakanie*. Savarii, *Characanie*. *Hinc ad*

Sarut, سرت, *oppidum*, *quinque miliaria*. Non noui oppidum hoc; apud autores enim, quos inſpexi, eius nulla fit mentio. Nec inter Schalakân et Charakanîe vllum aliud vel oppidum vel pagum exhibet iter Niebuhrii quod comparari poſſit cum *Sarut* Edriſii. Exulat quoque ex mappa P. Lucas. Situs autem ex Edriſio manifeſtus. *Et hinc ad*

Schalfân, شلفان, *quinque miliaria*. *Schalfân oppidum eſt magnum, populo frequens*, ſitum, autore Niebuhrio *t*) ad litus orientale brachii Nili Damiatici. Schalfân Edriſii nimirum eſt procul dubio شلاكان *Schalakân* Niebuhrii, qui ipſe, iam ante me, oppida haec inuicem comparauit *u*). Facile omnino fieri potuit,

q) Forskal apud Niebuhr l. c. p. 91.

r) Verba Niebuhrii l. c. p. 91 haec: Eben derſelbe arabiſche Schreiber, welcher meine Liſte nach der Ausſprache der Schiffer geſchrieben hat, hat auch Forskals Liſte nach der Ausſprache ſeines Eſeltreibers in unſerer Gegenwart &c. geſchrieben. Wenn alſo ein arabiſcher Schreiber eben dieſelben Namen nach der Ausſprache verſchiedener ſeiner Landsleute verſchiedentlich geſchrieben hat, ſo wird der wahre Gelehrte mir es nicht übel nehmen, er wird mir es vielmehr Dank wiſſen, daſs ich die Namen nicht ſelbſt mit arabiſchen Buchſtaben habe ſchreiben wollen. —

s) Niebuhr Itin. p. 83. Forskal apud eundem l. c. p. 91.

t) Niebuhr Itin. p. 83.

u) Niebuhr l. c. p. 74.

potuit, vt characteres *Kaf* et *Fe*, solis punctis diacriticis ab inuicem distincti, inter se commutarentur. Et quod ad lectionem alteram attinet, vbi scilicet *Elif* post *Lam* deprehenditur, variantem quidem dixeris, at nullius fere momenti; imo si forte credas Elif inepte insertam, non Niebuhrio tribuendum erit, sed Arabi qui catalogum eius characteribus arabicis distinxit. Vid. paullo ante not. r. Pro Edrisii شلفان *Schalfan* forte rescribendum شلقان *Schalkan*. Mappa P. Lucas quoque offert *Chalacan*, signo vrbis ornatum. *Et hinc ad*

Rafina, oppidum, 15 miliarium intercapedo. Hoc loco scriptum est رفينة *Rafina;* at infra (§. 12) زفينة. Nemo, quantum equidem scio, nouit vel *Rafina*, vel *Zafina;* at Niebuhr *v*) in vicinia Schalakan opportune habet locum *Sufeti*, زفيتي, quem ipse non male cum Rafina Edrisii contulit *w*). Et Forskalii iter eundem exhibet locum *x*), sed scriptum سفيتة; idem tamen hoc esse nomen, nemo dubitat; sed Interpretis incuria diuerse exaratum. Ex his lucide apparet, nomen Edrisii misere corruptum punctis, quae tamen, characteribus iisdem, facile restituantur; rescribendum ergo زفيتة. Mappa P. Lucas *Zifeta* exhibet; mappa Savarii *Zaifeti;* at in textu habet idem Zoufeti *y*). Caeterum iisdem autoribus in litore orientali brachii Nili Damiatici situm est oppidum hoc. Probe; vid. infra §. 12.

Edrisius pergit: *Hoc ipsum oppidum situm est in extremitate* (summitate) *insulae, vbi Nilus in Canales diuiditur* (vid. supra §. 4. p. 332) *estque vicinum*

Schantuf

v) Niebuhr Itin. p. 83.

w) Niebuhr Itin. p. 74.

x) Forskal apud Niebuhr l. c. p. 91.

y) Savary Tom. I. p. 215. . . . vor dem kleinen Dorfe *Zoufeti* . . . gieng in einem nicht weit davon liegenden Gehölze spatzieren.

Schantuf (vel, vti Sionita effert, *Sciantuf* شنطوف, *vrbi, sitae in summitate* (vel, ad initium *Canalis ad Tennis et Damiat pergentis.* Vid. paullo post. Ad ea, quae iam sequuntur, cf. supra §. 4 et infra §. 12. Pergit nimirum Edrisius:

Supra Schantuf diuiditur Nilus in duos ramos, quae deorsum tendentes geminis ostiis in mare sese exonerant (ينـنـزلان الي اسفل ويتصلان بالبحر). Initium τῦ Delta hic describi fere crediderim; sed affirmare nihil ausim, de situ enim vrbis *Schantuf*, cuius apud autores recentiores — quod valde dolendum — nulla fit mentio, adhuc incertus sum. Videtur nimirum esse vrbem aliquo interuallo a Nili ripis, dissitam, s. mediterraneam. Infra §. 12. denuo occurrit vicus Schantuf et ibi legimus: *esse eum litori occidentali adpositum ac distare a Schenuan* 25 *miliaribus.* Sed situs Schenuan pariter incertus. Mediterraneum eum esse forte euincitur ex §. 18. vbi occurrit Santuf (cum س pro ش) *inter loca mediterranea* et ex §. 19. vbi haec: *inter Darave et Schantuf intercapedo* 20 *miliarium; et hinc iter institui potest ad oppidum Om Dinar.* Caeterum l. c. obseruatur *inter Schantuf et Tarnut* (Terrane) *esse interuallum* 50 *miliarium.* Situs ergo quodam modo definitus! *Ab vnoquoque duorum riuorum commemoratorum deriuantur duo alia brachia, in mare item influentia. Iam e duobus brachiis maioribus, quae initium habent prope Schantuf, vna orientem versus prouoluitur vsque ad Tennis* تنيس.

Et ab hoc ipso brachio deriuantur tres Canales

a) *quorum primus egreditur apud Antuhi* (vid. § sq.) *et quidem ad partem eius occidentalem pergitque ad Nikius* نيقيوس *ac demum redit ad alueum suum principaliorem iuxta Damasis.* (De oppido Damasis vid. infra §. 13. prope fin.)

b) *Infra*

b) *Infra Canalem primum egreditur Canalis secundus, excurritque in occidentem et pergit vsque ad Damiat.* Eſt hic Canalis, vt videtur, qui hodie vocatur Nilus Damiaticus; vid. infra §. 17. v. *Damiat* in fin.

c) *Tertius denique Canalis incipit non longe a Schantuf fluere ad occidentem, vsque ad vicinia Tenes.* Sionita habet: *tranſitque prope Tennis.* Vrbs Tennis ab Edriſio ſemper vocatur تنيس; h. l. autem exaratum eſt تنس. Num *Tanis?* Pro تنس enim reſcribere تنيس, vix audeo, quoniam Canalis primus ad Tennis vsque excurrit; de vrbe vel oppido تنس nil habeo quod poſſem in medium proferre. In deſcriptione horum Canalium omnino haereo haeſitoque. Vid. ſupra p. 333.

Seperatur autem et ab hoc aliud brachium, tendens in occidentem et deflectitur ad oppidum بلج. Sionita vertit *Malig;* vid. ſupra §. 7. et p. 333.

Tum deſcendit; excurrit autem ex ipſo brachium attingens Alexandriam; vocaturque hoc brachium Canalis Schabur شابور. Vid. ſupra §. 7. vbi plura de Canali *Schabur.*

Tandem mentionem facit Edriſius h. l. Canalis cuiusdam e Nili brachio principaliori intra Mabdavin et Samunes et infra Fua ac ſupra Raſchid effluentis; de quo autem iam diximus ſupra §. 5. et denuo dicemus infra §. 21.

§. 11.

Iter ab vrbe Mesr ad Tennis. (p. 100.)

Inſcriptio haec ad verba quidem vix autem ad mentem Edriſii expreſſa; ex deſcriptiuncula enim itineris huius apparet, veriorem eſſe titulum: *Iter a Ten-*

a Tennis ad vrbem Mesr. Fere coniecerim verbis transpositis legendum esse لنزول من تنيس الي مصر.

Via huius itineris nimis compendiose descripta de consilio Edrisii hac ratione instituenda; ait enim *Qui descendere vult a Mesr ad Tennis (vrbes, quae distant ab inuicem interuallo nouem dierum,) conficit iter a*

Tennis, تنيس, (vid. §§. 10. 16); *ad*

Damiat, دمياط, (vid. infra §. 17) *cursus diei interuallum.* Iter hoc conficitur procul dubio naui; mensurae genus enim quo vtitur Noster, est مجري. *A Damiat* perget *ad*

Raschid, رشيد, *interuallo duorum dierum;* itinere terrestri, vt videtur; mensura enim notata est voce يومان non مجريان. De vrbe hac vid. infra §. 21. *A Raschid* perget *ad*

Alexandriam, الاسكندرية, *cursus diei interuallo.* Vtitur Edrisius vocabulo مجري; ergo naui vectus iter diei consumet z). *Ab Alexandria ad*

Mesr, مصر, *sex dierum iter;* terrestre, vt opinor; est enim in libro ستة ايام. De vrbe Mesr vid. supra §. 8. et de itinere hoc, infra §. 19.

§. 12.

Itinera aliquot. (p. 100. vers. lat.)

Ab vrbe Mesr ad

Zafina, زفينة; supra, §. 10. adfuit exaratum *Rafina.* Lectio omnino adfecta; h. l. consonans quarta punctis

z) Num autem innuerit Edrisius iter nostris quoque viatoribus consuetum, vel aliud, quid fit ope Canalis (de quo supra §. 3. et paullo ante §. 10. in fin.) equidem non habeo dicere.

punctis diacriticis destituta; quare medela, qua locus noster affectus emendatur, quamque adfert Niebuhr (supra l. c.) grata mente accipienda ac sine mora adhibenda. *Cuius loci e regione est*

Schantuf, شنطوف, *ad litus scilicet occidentale;* (vid. supra §. 10. versus finem) *et a Schantuf ad*

Schenuan, شنوان, *habemus 25 miliaria.* Cahira Alexandriam iter faciens Forskal *a*) obuiam quidem habuit locum, ab eius interprete شناوان, a Forskalio ipso *Sjenaudni*, exaratum; vix tamen conuenire videtur; quaerendus enim, ni fallor, in vicinia Nili Damiatici Edrisii Schenuan. *Hinc ad*

Schamiin, الشاميين, *oppidum*, *interuallum 10 miliarium. Situm est hoc oppidum ad litus orientale.* Sionita Alsciamiin reddit et oppidum Damascenorum interpretatur.

Tant, طنت, *est e regione Schamiin, adiacet litori occidentali.* Et apud Niebuhr *b*) occurrit Tant, ab eius interprete طنطا expressum, castellum exiguum situm in insula ad litus occidentale Nili Damiatici, Autore Savary a Canali cinctum *c*); a *Tinta*, Tottii *d*), vt videtur diuersum. Vid. infra §. 14. v. *Tantana*. Pergit Edrisius: *A Tant ad*

Schenuan (num oppidum, quod paullo ante adfuit?); *et hinc descendendo ad*

Bb 3 *Kaschira*

a) FORSKAL apud NIEBUHR l. c. p. 91.

b) NIEBUHR l. c. p. 83.

c) SAVARY Tom. I. p. 217. Bald darauf (antea de Casr Faraounié &c. sermo fuit) sahen wir die kleine Festung *Tant*, die von einem kleinen Canale umgeben ist.

d) TOTT T. IV. p. 61. *Tinta*, ville située dans le centre du Delta &c. *Tinta* haec est vrbs, quam SAVARY l. c. p. 218 describit.

Kaschira al Abrag قشيرة الابراج *forte* 12 *miliaria*. Incertus sum de hoc loco. Exhibet quidem mappa P. Lucas locum *Cheubracheebie;* vix tamen conuenit, nimis enim vicinus est oppido *Zifeta*, canali solum inter ambo oppida defluenti, diremtus. Alius ibi conspicitur locus ad litus Nili Damiatici occidentale adpositus, nomine *Sakita bouchara;* nec autem de hoc loco certi quid habeo; omnino nescio, an non potius ad Canalem situs sit locus Kaschira al Abrag, cum Nilo Rosetico communicationem habentem, ita vt comparare liceat ابراج حمام *Brâgh Hamam* oppidum apud Forskalium obuium *e*); quod tamen nimis longe a Schenuan distare dixeris. Edrisius pergit: *E regione eius est*

Schanucha, شنوخة, *oppidum; et hinc descendendo ad*

Sâlehia, الصالحية, *circiter miliaria decem.* Iisdem literis arabicis exaratum inuenies nomen pagi huius, siti ad litus orientale Nili Damiatici, apud Niebuhr, qui ipse *Satheie* effert *f*). *Infra Salehia est*

Monia al Ataf منية العطف, *et quidem in occidente; oppidum est multis bonis abundans g*). Sionita effert *Moniat Alaatfi;* mappa P. Lucas habet pagum *Elatf;* et Niebuhr *h*) *Kafr el ätf* كفر العطف ad litus Nili Damiatici item occidentale. Tempore Edrisii forsitan locus celebrior fuit; vtitur enim voce *Monia* منية (de qua statim dicemus) *vrbem* sonante, *Kafr*, pagum notat, (vid. infra ad fin. huius §. Schamirak). *Et hinc ad*

Siuna,

e) Forskal apud Niebuhr l. c. p. 92.

f) Niebuhr l. c. p. 83.

g) Sionita reddit: quae constat pluribus pagis opulentis.

h) Niebuhr l. c. p. 83. Alius pagus العطف *El ätf* in via a Rosetta ad Kahiram, pariter ab occidente Nili, obuius; vid. Niebuhr l. c. p. 85.

Siuna, سيونة, *decem miliaria.* Ad marginem obſeruauit Sionita: Atlas et Afr. Siene. Non intelligo; de vrbe Syene vel Asvan nullo modo cogitari poteſt. *Hinc deſcendes ad*

Gedua, جدوة, *vrbem et habebis* 15 *miliaria.* Bis occurrit الجديه (ex pronuntiatione Niebuhr, *Dſjedie*) in via a Roſetta ad Kahiram; ſed huc neuter pertinere videtur, licet et in horum vicinia ſitus ſit pagus *El ätf* (vid. not. praeced); potius comparandus locus, qui literis paullulum transmutatis poſt *Kafr el ätf* apud Niebuhr *i*) occurrit, دجوة, *Dagua*, vel, ex pronuntiatione Niebuhr *Díghue.* Ex characterum ſimilitudine et inprimis ex confinio facile conuenire dixeris. Teſte Niebuhr Agoüé Sicardi *k*) idem locus, ſitus in litore orientali Nili Damiatici. Savary *Dagoué* pronuntiat *l*). Mappa P. Lucas offert: *Digbe village du Chek Abibi m*).

A Gedua, pergit Edriſius, *ad*

** 20 *miliaria.* Pagi vel oppidi nomen omiſſum, et lacuna in Impreſſo. Inſerendum forte انتوهي, *Antuhi*, vrbis, vti paullo poſt audiemus, e regione eius ſitae, nomen ſaepius adhuc recurrens. *Et è regione eius ad*

 Monia

i) Niebuhr l. c. p. 85. et دجوة l. c. p. 82 et 73.

k) Sicard l. c. T. II. p. 91. Agaoüé, petit Bourg, à une journée du Caire, ſur la rive droit du bras du Nil, qui deſcend a Damiette.

l) Savary Tom. I. p. 215. . . . Unſere Schiffer fürchteten ſich, die Nacht vor dem Flecken *Dagoué*, einem alten Raubneſte, zuzubringen.

m) Vt intelligas verba "*village du Chek Abibi*" tenendum, tempore Sicardi (l. c.) hunc vicum incoluiſſe quendam nomine Abib vel *Habib*, qui, quoniam et mari (Nilo) et terra depraedaretur itineratores, nomen ſibi conſciuerat famoſiſſimum. Vid. Savary l. c. qui ex Sicardo haec repetiit. Hinc vere addit Niebuhr l. c. Hier muſsten die Vorbeyreiſenden vor einigen Jahren Zoll bezahlen, oder ſie wurden geplündert.

Monia al Atar, منية العطار, 20 *miliaria*. *Miet al Attâr* effert Niebuhr; interpres eius exarauit ميت العطار *n*). Sonum quin bene exceperit Niebuhr, nullus quidem dubito; tamen, quoties occurrit ميت scriptum erroneum esse, suspicor, ac corrigendum in منية. Sermonem inquam vulgarem efferre *Miet* pro *Monia*, *Meniat* vel Moniat, equidem persuasus sum; ex exemplum huius rei, ni fallor, illustre, ex Brucio possum proferre. Paucis ille *o*) abhinc horis ab vrbe Kahira, memorat *Metrahenni*; *Met* h. l. sine dubio arabice per منية exprimi debet. De nomine haec notauit Niebuhr *p*). "*Monja*, *Miniet* „et *Miet scribendo distinxi*, quod nautarum appellatio „iam haec iam illa esset; sed significatio eadem. „*Minietae*, quas ad Nili ripas vidi, vici erant satis „magni, aliquae tamen minores. Qui كفر vocaban„tur vici, multo minores erant, dicebanturque Mos„queam non habere." Ad Edrisium reuertor. *E regione eius est*

Antuhi, انتوهي, *vrbs*, *sita in litore occidentali*. Bene; vid. not. praeced. k. Paullo ante aderat اتنوهي *Atnuhi*, sed, si recte video, mendosum; saepius enim occurrit et semper est *Antuhi*. Suspicatur Niebuhr sub hoc nomine latere ابو الطواقي *Abu tauâki*; vicus situm eundem obtinens *q*). Mappa P. Lucas *Kafr Aboutevaki* offert; certe Edrisii tempore vrbs fuit; vtitur enim autor noster vocabulo مدينة.

Schamirak

n) Niebuhr l. c. pag. 82. Ad ripam Nili orientalem adpositus est vicus *Miet al Attâr*.

o) Brucius Tom. I.

p) Vid. Michaelis ad Abulfedam not. 231. pag. 108. cf. Tychsen ad Brucium (vers. germ. Tom. IV. ad l. c.) et Reiske ad Abulfedae Annales Moslem. ex edit. Adleri Tom. I.

q) Niebuhr Itin. p. 73 et 82.

Schamirak vel, vti pronuntiat Sionita, *Samairec* شميرق. *A Monia al Ataf, superius memorata,* (vid. paullo ante pag. 390) *ad oppidum Schamirak, situm ad litus occidentale, iter decem milibrium.* Nemo nouit oppidum hoc. Coniicit quidem Niebuhr Edrisii شميرق esse امشيرف *Imscherif;* situs sane fere idem *r*) et consonantium permutatio parum difficultatis habet; conieci et ipse ego, *Micheri,* vicum, quem mappa P. Lucas offert, conferendum esse cum Schamirak Edrisii; situi tamen melius consultum video, si eiusdem *Siravi,* pagus, e regione *Digbe* situs, conferatur. Pergit enim Edrisius: *Ab oppido Schamirak, sito e regione Gedua, (paullo tamen inferius,) ad oppidum Antuhi, superius memoratum, iter decem fere miliarium.*

Ad ea, quae nunc sequuntur, cf. supra §. 3. vbi de Canalibus sermo nobis fuit. *Infra Antuhi diuiditur brachium Nili in duas partes, quarum altera tendit in plagam occidentalem, in orientalem altera;* constituunt insulam; coniunguntur deinde ambae prope *Schobra* شبرا (vid. infra §. 14. in fin.) *et Damasis* دمسيس (vid. infra §. 13. in fin.). Insulae, quam in animo habet Edrisius, situm definire non audeo. Teste Niebuhrio reperitur insula haud procul ab *Abutauaki* (i e. *Antuhi;* vid. paullo ante) *s*); idem de alia loquitur insula vbi *Miet demsis* memorat *t*). Sed inter *Abutauaki* et Miet Demsis plurium idem insularum mentionem facit *u*). Pergit Edrisius: *Tum non*

r) Niebuhr Itin. ll. cc.

s) Niebuhr Itin. p. 82. ابو الطواقي *Abutavâki.* Dabey eine Insel.

t) Niebuhr Itin. p. 80. ميت دمسيس *Miet Demsis.* Dabey ist eine Insel.

u) Colligo numerum earum. Pag. 80. كفر نعمان, *Kafr Namân.* Dabey eine Insel. حانوت *Hanût.* Dabey eine Insel. صندابسط *Senda-*

non longe procedentes denuo diuiduntur in duos ramos, quorum orientalis fluit ad Tennis (vid. infra §. 15); alter autem, *nempe occidentalis, ad Damiat.* Iam reuertitur ad Canales, quos prope Antuhi exire e Nilo, monuit Edrisius; ac describit iter, quod fit eorum ope; vid. §§ seqq.

§. 13.

Brachium orientale Nili infra Antuhi diuisi; et quidem ope eius ***Iter ab Antuhi ad Damasis.*** (p. 101.)

Verba Edrisii, iter hoc describentis, haec: *Iam reuertamur ad Antuhi, vbi Nilus diuiditur in brachia. Volenti iter facere et hunc in finem secare brachium orientale, descendendum ab*

Antuhi (supra §. 12. p. 392) *ad*

Monia al Atar منية العطار (supra §. 12. p. 392) *oppida* (scil. Antuhi et Monia al Atar) *sibi inuicem opposita; indeque ad*

Monia al Asal, منية العسل*, cui opponitur ex parte occidentali Monia eius maior a Banna cognominata.* Ita Edrisius, cuius verba haec: ويقابلها في الضفة الغربية منيتها الكبري المنسوبة الي بنه. In catalogo Niebuhrii, saepius iam laudato, occurrit *Benha assel;* بنها العسل ab eius Interprete exaratum, quem vicum idem Niebuhr pro Monia al Asal Edrisii habet *v*). Situm est Benha assel ad litus orientale; pariter Edrisii Monia al Asal. Quae quidem omnia clara perspi-

Sendabast. Dabey eine Insel. كفر الجهني *Kafr Dsjebanumme.* D. e. Insel. Pag. 81. تفهني *Tafahna.* Dabey eine Insel. كفر شكل *Kafr Schukle.* Dabey eine Insel. يشبول *Isebbûl.* Dabey eine Insel. Sunt ergo septem.

v) Niebuhr l. c. p. 74 et 82.

perſpicuaque; nec tamen ſenſum verborum Edriſii omnino capio. Sionita *Monia* per *ſuburbium* et *Banna* per *ſuaueolentiam* explicat; ſenſus ergo: ſuburbium eius maius a ſuaueolentia cognominatum. Num vero haec ſit mens Edriſii? ſubdubito. Coniecerim fere (permotus inprimis vocabulis: cui opponitur ex parte *Occidentali*) *Batta* Niebuhrii (l. c.) conferendum eſſe cum *Banna* Edriſii; hoc enim oppidum ipſum ad latus occidentale ſitum. Exaratum quidem eſt بطه et permutatio literarum ط et ن, quantum equidem ſcio, in Mſſ. rarior; ſaepius vero accidit, vt literae ن et ت inter ſe confundantur. Quid ergo, ſi Niebuhrii interpres, qui vrbium ac oppidorum nomina characteribus arabicis diſtinxit loco بتة ſcripſerit بطا? tum ſane diſcrimen inter بنه et بتة leuius explicatuque facilius. — Interea a veritate non abhorret, ſi forte contenderem, vrbem hanc Edriſii tempeſtate fuiſſe celebriorem et occupaſſe littus occidentale et orientale; temporis autem progreſſu eam decreuiſſe (vt fieri ſolet in Aegypto, praeſertim ex eo tempore quo Turcae in ſuam poteſtatem redigebant Prouinciam hanc) et ſola ripa orientali contenta, in memoriam prioris temporis, veterisque ſplendoris nomen *Benha Aſſel* recepiſſe. — Mappa P. Lucas in litore orientali offert Bata, addito *vrbis* ſigno; Benha Aſſel autem obticet. Sed ad rem reuertamur. Pergit Edriſius: *Et hinc ad*

Anzit, انزيت, *oppidum*, *ſitum ad litus Nili orientale.* Non noui oppidum huius nominis. Puncta diacritica absque dubio male ſuper impoſita et monente Niebuhrio *w*), cum *Anzit* conferendus locus, quem vocat *Trieb* vel *Atrib*. Sane, characteres conſonantium, demtis punctis diacriticis, iidem; et pronun-

w) Vid. Niebuhr p. 74. 82. et 91. eiusdemque oppidi huius vberiorem deſcriptionem vid. p. 98.

pronuntiatio arabica Interpretis Niebuhrii, اتـريـب puta, omnino persuadet nobis, اتريب rescribere; situs denique idem, quem et Savary contestatur *x*). Ex mappa P. Lucas et hoc oppidum exulat. *Et hinc ad*

Hangar, حنجر, *oppidum.* Ex coniectura Niebuhrii *y*) conuenit *Gängara*, oppidum, cuius nomen arabicum Interpres eius كنكرة expressit. Situs perfecte quadrat (vid. paullo post); at pronuntiatio adversatur; quae tamen fortassis ipsa adfecta, veriorque جنجرة. Gängara Niebuhrii litori orientali adiacet; opportune ergo pergit Edrisius noster:

Monia al huki منية الحوق *est e regione eius* (sc. حنجر) *et quidem ad ripam fluminis occidentalem.* Vera adnotauit Edrisius; verum vel culpa Librarii vel negligentia Epitomatoris vel operarum errore forte factum, vt nomen loci huius corrumperetur; catalogus Niebuhrii enim e regione Gängara, et quidem ad occidentem Nili exhibet *Miet el hausein*, ab interprete eius ميت الحوفيني exaratum. Forskal eundem locum vocat *Met el hofîn*, et interpres laudatus h. l. effert مية الحورفيي; vacillat, vt saepius, interpres ille Arabs; et quae sit lectio verior, definire non audeo *z*): Mappa P. Lucas exhibet *Mit houffun.* Pergit Edrisius: *Hinc ad*

Manbat a) *oppidum situm ad Orientem Nili.* Coniicit Niebuhr *b*) Edrisii Manbat conuenire cum *Senith* سنيت

x) Savary Tom. I. p. 219. *Athribis* Veterum sub hodieno Atrib latere, in aprico est. Vid. Savary l. c. Cellarius in N. O. A. Tom. II. p. 782. Aliam eiusdem nominis vrbem idem recenset p. 798 (!)

y) Niebuhr ll. cc.

z) Niebuhr l. c. p. 81 et 74. Forskal apud eundem p. 94.

a) *Manbat* reddit Sionita, quem sequor; textus arabicus autem adfectus; est quidem منبت; sed consonans secunda caret punctis diacriticis, et punctum ex coniectura superadditum.

b) Niebuhr ll. cc.

سنبت oppido litori fluminis orientali adposito. Situs quidem perfecte quadrat et lectionis diuersitas pro textus nostri ratione et indole, leuis; nihilominus tamen dissuadere videntur comparationem hanc verba Edrisii quae iam sequuntur: *E regione eius est*

Vazura c) ex parte fluminis occidentali. Scilicet Niebuhr locum memorat, quem vocat *Warura* (quemque interpres eius وروره expressit) et cum Vazura Edrisii confert. Mappa P. Lucas exhibet *Ouarvara.* Iam situs, ad occidentem Nili, idem; distantia vero ab oppido *Senith*, nimia; teste enim Edrisio, vt paullo ante legimus, e regione Manbat situm est Vazura. Aegre, non diffeteor, a coniectura Niebuhrii discedo, cui situs oppidi laudati, cui et consonantium arabicarum characteres fauent; praesertim quum melius, quod substituam, non habeam. Fere coniecerim Edrisii Manbat esse كفر مويس *Kafr Mues* Niebuhrii; coniecturam autem meam fulcire nequeo *d*). Pergit Noster: *Et hinc ad*

Hamaria الحمارية, *oppidum; e cuius regione et quidem ab occidente fluminis est*

Monia al harun منية الحرون. Hamaria oppidum non noui; at Monia al harun forte conuenit cum *Miet el Harûn* Niebuhrii, quod Interpres eius ميت الحارون expressit. Hamaria Edrisii cum Niebuhrii *Kafr el Harun*, quod Miet el harun subsequitur, non comparanda, siquidem pariter situm est ad Nili litus occidentale. Praecedit quidem locus

كفر

c) Hic habes exemplum aliud, quo comprobari potest, Arabes vocabula in Syllabas dirimere solere; consonans و nimirum finit versum, et زوره sequentem aperit.

d) Vid. Niebuhr ll. cc. Forskalii *Varura* (ab interprete arabico iisdem characteribus distinctum) procul dubio idem locus (ad Nilum enim esse situm contestatur) licet Niebuhr id non notauerit.

كفر ميت العز Kafr Miet el As, ſitus ab oriente fluminis; neſcio vero an conueniat, nulla, ne ſoni quidem ſimilitudine intercedente *e*). Mappa P. Lucas habet *Mitl haroun.* Pergit Edriſius: *Hinc deſcendes ad*

Sahareſt magnum, صهرست الكبري, *oppidum ab oriente Nili ſitum.* Conuenit Niebuhrii *Sahrâdsj* vti ipſe et سهراج vti Interpres eius pronuntiat *f*). Quae lectio verior, non habeo dicere; in dubio autem Edriſium ſequor. Vansleb in recenſione aedium Copticarum memorat locum Sahraſcht nomine, qui procul dubio idem *g*). *Tum ad*

Sahareſt paruum, صهرست الصغري, *oppidum litori Nili occidentali adpoſitum.* Nemo autorum meorum oppidum hoc nouit; et dubius haereo, num conveniat Niebuhrii *Mſîduſîf* مسيدوصيف, cui quidem ſitus idem; lectionis autem diuerſitas nimia *h*). *Hinc ad*

Monia Gamr منية غمر *i*) *oppidum ad litus fluminis orientale k*) Niebuhr (ex ſono vulgari) effert *Miet Ghrammer*, ميت غمر; (ſic quoque غ, quotiescunque occurrit, per *rg* Hoeſtius exprimere ſolet, vid. ſupra p. 164.) Forskal, *Metgamir l*) مية غمر; Vansleb, *Mitgamr m*); et alia occaſione, vbi idem aedes

e) Niebuhr ll. cc.

f) Niebuhr ll. cc.

g) Vansleb p. 96.

h) Niebuhr ll. cc.

i) Sionita habet *Moniat Amr*; ſed in Impreſſo non legitur عمر ſed manifeſto غمر.

k) Verba Edrisii وبالجهة الشرقي; forte وفي بالجهة الشرقي

l) Niebuhr p. 73. 80. et Forskal apud eundem p. 94. Pag. 64. vberius eam deſcribit. Verba eius: *Miet Ghrammer* iſt an der Oſtſeite des Nils, gerade Siſte gegen über. In dieſer Stadt findet man 6 Mosqueen und eine koptiſche Kirche &c.

m) Vansleb Relat. nouv. p. 114. (verſ. germ. p. 000.) Verba eius ipſa: A moitiè chemin entre Damiette et le Caire eſt *Mitgamr*, ville tres belle & aſſez grande, ſituée ſur le rivage oriental du Nil. Vansleb ed. germ. p. 95.

aedes Coptis frequentes memorat, *Metzgamr;* Savary, *Mit rhamr n)*; Mappa P. Lucas, *Mejkamar;* D'Anville, *Müt Kamar*. Autores laudati omnes vt vrbem celebriorem describunt. Pergit Edrisius: *E regione huius situm est*

Monia Rakbe منية رقبه *et quidem in ripa fluminis occidentali.* Ex situ oppidi huius facile apparet fixionem consonantium arabicarum misere esse corruptam. Scriptores enim hodierni ad h. l. habent, vrbem *Sifte* [ex pronuntiatione Forskalii Zitfae *o)*; Vanslebii, *Sitfe p)*; Savary, Zephte *q)*; D'Anvillii, *Sedfe*]; quare acute coniecit Niebuhr pro *Rakbe* rescribendum *Sitfe;* ergo legendum رقبه pro رقبه. Characterum, vt vides, nulla omnino permutatio. Iisdem ipsis characteribus nomen hocce effert quoque Niebuhrii Interpres. Situs denique, ad litus occidentale, idem. Recentiores vrbem hanc vberius describunt. Pergit Geographus noster: *Et a Monia Rakbe* (i. e. *Sifte*) ad

Monia al Amrân منية العمران, locum, *litori occidentali adpositum.* Recentiores hunc locum tacent. Si per distantiam liceret, contulerim Niebuhrii *Kafr Namân*

n) Savary I, 222. Verba eius: Ich sah mich in dieser kleinen sehr volkreichen und starke Handlung treibenden Stadt um &c.

o) Niebuhr p. 73. 80. et Forskal apud eundem p. 94. Pag. 63. Niebuhr vrbem hanc vberius describit. Inter alia ibi leguntur haec: Die Polhöhe dieser Stadt ist 30° 42′. Von Sifte bis an den Arm des Nils, der von Kahira bis nach Raschid gehet, sind nur 6 Stunden, und bis hierher ist, nach der Rechnung der Schiffer, der halbe Weeg von Kahira nach Damiat &c.

p) Vansleb Rel. nouv. p. 115 ita refert: Vis-à-vis de *Mitgamr*, c. a. d. au bord occidental du Nil est *Sitfe* (transpositis literis F et T) grand & beau village appartenant au Casciefiik de Mehelle Kebire. . . . Il y a dans l'Egypte superieure un autre village, nommé aussi *Sitfe*. Idem op. germ. p. 95. *Sifte* omnino effert.

q) Savary Tom. I. pag. 223. Wir fuhren, inquit, nachdem wir *Mitrhamr* besehen hatten, über den Fluss, und giengen zu *Zephte*, welches gegen über liegt, ans Land &c. Vrbem paruam compellat.

Naman كفر نعمان ; verum quae fequuntur comparationem hanc legitime vetant. Pergit enim Edrifius:

Dakarkus, دقرقوس, *oppidum*, *in oriente* (non *occidente*, vti Sionita habet) *Nili fitum*, *e regione eft Monia al Ameran*. Niebuhr habet *Dacadûs* et tunc Sifte. Arabice expreffum dedit nomen hoc Interpres Niebuhrii دقادوس *r*). Vansleb, vbi aedes, Coptis facras, recenfet, offert Tekadus *s*). Eft procul dubio idem locus; lectio Edrifii forfan affecta. *Hinc nauigabis ad*

Monia Famâs منية فماس. Sionita: Fimas effert. Recentiores hunc locum tacent.

Hanut, حانوت, *oppidum*, *fitum eft e regione Monia Fâmas*, *et quidem in ripa fluminis occidentali*. Niebuhr effert *Hanûd*; Forskal, *Hanut*; interpres eorum حانوت quoque expreffit. Mappa P. Lucas *Hanoud* exhibet. Situm eundem profitetur *t*). *Hinc ad*

Monia Asna, منية اسنا, *in Oriente Canalis*. Niebuhr duo oppida memorat, litori orientali adiacentia; quorum vnum vocat *Kafr Miet Ifchne*, كفر ميت اشني diei iter a *Baheire* (i. e. Lacu) diffitum (*Medichne* in mappa P. Lucas); alterum *Miet Ifchne* ميت اشني. Ipfe cum Edrifii *Monia Asna* confert oppidum primitus nominatum. Miet lfchne, a Forskalio Æjsne vocatur. A Niebuhrio quidem non notatur; fed procul dubio idem locus; Nilo enim teftante Forskalio adiacet. Interpres quidem عشنه expreffit; fed faepius vacillat *u*). Mappa P. Lucas *Dichne*

r) Niebuhr l. c. p. 73. 80. et Forskal apud eundem p. 94.

s) Vansleb Itin. germ. confcript. p. 95, vbi haec: *Tekadus*, eine Kirche zu unfrer lieben Frauen.

t) Niebuhr et Forskal ll. cc.

u) Niebuhr ll. cc. cf. fupra §. 10. v. *Tanfus* not. r.

Dichne vocitat. Videtur pro س rescribendum ش; sed nihil definio. *Et hinc ad*

Damasis دمسيس *superius memoratum.* Niebuhr effert *Miet Demsis* et interpres eius ميت دمسيس. Forskal *Daemsis;* idem interpres دمسيس *v*); Savary *Mît Demsis* pronuntiat *w*); Mappa P. Lucas *Midemsis*, sed inepto loco positum, exhibet. Omnes, situm ad orientem Nili, contestantur.

§. 14.

Brachium occidentale Nili infra Antuhi diuisi et quidem Iter ab Antuhi ad Damasis. (p. 101.)

Iter hoc paullo impeditius; vix enim memorant Itineratores, quos ego quidem contuli, locorum ab Edrisio commemoratorum, vnum vel alterum, ex cuius situ possit aestimari et aliorum situs. Canalis ergo hic occidentalis minus frequens esse videtur et oppida, quae ad litora eius adposita tradit Noster, ceu mediterranea veniunt. Vtrum porro locorum nomina, quae §. 13. maximam partem corrupta ac adfecta deprehendimus, sectio haec exhibeat incorrupta ac minus deprauata, vel omnino corruptiora, dicere equidem non habeo. Relatio Edrisii autem ita sese habet:

Qui descendere cupit per Canalem occidentalem, nauigabit ab Antuhi ad

Malig, مليج, *vrbem, interuallo* 20 *miliarium.* Vrbem hanc non noui; cum vrbe enim Mehallat Malik, quam, haud longo interuallo ab vrbe Fua distan-

v) NIEBUHR et FORSKAL ll. cc.

w) SAVARY Tom. I. p. 223. . . . wir liessen zwischen einer Insel und *Mitdemsis* den Anker fallen. Dieser Ort war nicht sicher, aber wir beschlossen gute Wache zu halten.

diſtantem inuenies (inſpice, quaeſo, mappas P. Lucas, Niebuhr, Savary etc.) nullo modo conferri poteſt. Memorat quidem Vansleb, vbi aedes Copticas recenſet, locum *Melich* nomine, neſcio tamen an conueniat *x*). Caeterum vrbis huius ſitum ex ſequentibus coniicere poſſumus; pergit nimirum Edriſius: *E regione vrbis Malig ſita eſt*

Monia Abd'el malec منية عبد الملك *et quidem in litore orientali;* vrbs Malig ergo ab occiduo iacet.

Tantana طنطانة. *Ab vrbe Malig deſcendes intervallo* 15 *miliarium ad Tantana, quae ripae Canalis occidentali adiacet.* Eſt forte Edriſii Tantana vrbs vel pagus ille quem laudant Niebuhr, Tott et Savary, quemque Tinta et Tanta compellant *y*). Caſtellum enim *Tant*, quod ſupra adfuit cum pago Tinta vel Tanta non confundendum *z*). *A Tantana ad*

Talti طلطي *vrbem, ab occidente Canalis ſitam, intercapedo* 15 *miliarium. E regione eius eſt*

Gaſaria, الجعفرية, *in litore orientali.*

Folus

x) Wansleb iter germ. conſcript. p. 96. "In *Melich* eine Kirche b. *Sarabamon* des Märtyrers."

y) Tott Tom. IV. p. 61. Les plus révérés (de *Sanctis* Aegypti ſermo eſt) ſont l'Iman *Chafi* au Caire & celui de *Tinta*, ville ſituée dans le centre du Delta &c. Savary Tom. I. p. 218. Einer derſelben (Canalis ſc.) welcher in den See Boulos (Brulos) fällt, geht nach dem groſsen Flecken *Tanta*, wo jährlich ein anſehnlicher Markt gehalten wird &c. Eundem pagum, ni fallor, innuit quoque Niebuhr (Itin. p. 79.) vbi ita tradit: Von Kafr Áttábanie geht ein kleiner Canal 12 Malaca, bis *Tanta*. A caſtello Tant, idem h. l. Tanta diſtinguit. Vberius idem l. c. pag. 89. locum *Tanta* deſcribit. Verba eius: Hier (ſc. Mehallet el läbben) iſt ein groſser Canal, der von dem Damiatiſchen Arm kommt, und *Tanta* den Ort, wo der berühmte Aegyptiſche Heilige Achmed Bedoui begraben liegt, vorbey flieſst &c.

z) Caſu quodam accidit hoc Brunsio; vid. Verſuch einer ſyſtem. Erdbeſchreibung p. 248.

Folus فلوس. *Ab vrbe Talti peruenies ad oppidum Folus, litori occidentali adpofitum. E regione eius fitum eft*

Santa, السنطة, *oppidum et quidem in litore* Canalis *orientali.*

Sanbat سنباط. *Ab oppido Folus autem perges ad vrbem Sanbat ripae occidentali adpofitam.* Niebuhr memorat vicum *Sunbad* nomine, fitum ab occidente Nili Damiatici, cuius nomen Interpres eius زنباط expreffit; at paullo poft Forskalii *Sumbat* (qui locus idem eft) سنباط Arabs idem fcriptum exhibet, et haec pronuntiandi ratio ipfa, vt vidimus, cum Edrifiana congruit *a*). Mappa P. Lucas vrbem hanc ignorat. Procul dubio autem oppidum hoc idem eft, quod occurrit in Itinerario Benjaminis (pag. 125), cuius defcriptio ita fonat. ומשם לסונבאט חצי יום והם זורעין פשתן ואורגים חור ומוליכין לכל העולם i. e. Vnde (fc. Damiat) dimidio die *Sonbatum* itur: cuius incolae linum ferunt et candidas telas texunt, quas in omnes mundi regiones deferunt. Pergit Nofter: *E regione Sanbat eft*

Vankâfar, ونقاصر, *vrbs, litori orientali adpofita.*

Schobra شبرا. *Ab vrbe Sanbat tandem iter inftitues ad vrbem Schobra, fitam ad oftium Canalis et e regione Damafis fupra memoratae.* Schobra Edrifii num fit Niebuhrii *Schubbra el Jêmene* شبرا اليمني vel *Kafr* (كفر) *Schubbra el Jêmene* (vterque enim locus e regione Damafis fitus eft) non omnino planus; ex coniectura Niebuhrii conuenit *Schubbra el Jêmene*. Forskal procul dubio vrbem eandem vidit, quam *Schoebra* vocat, quamque Interpres (qui fibi non conftat) شبرا (vti Edrifius) expreffit *b*).

a) Niebuhr Itin. p. 73 et 80. et ibid. Forskal p. 93.
b) Niebuhr Itin. p. 73 et 80. et ibid. Forskal p. 93.

§. 15.

Iter a Damasis ad Tennis.

Iter instituenti a Damasis ad Tennis ope Nili (i. e. Canalis cuiusdam; vid. supra, §. 12. fin.) *nauigandum primo ad*

Monia Bedr منية بدر *et quidem interuallo duorum fere miliarium.* Edrisii *Monia Bedr* confert Niebuhr *c*) cum *Miet bedr haláue* (ex pronuntiatione Interpretis eius (ميت بدر حلاوي) (Mappa P. Lucas offert *Mit bedi halaui*); sed situs comparationem hanc non admittere videtur; *Miet bedr halaue* enim ab occidente Nili Damiatici iacet, *Monia Bedr* autem, ni fallor, ab eius oriente quaerenda. Vid. initium §. sequ. Pergit Edrisius:

Exit ad hunc locum et quidem ad eius orientem, Canalis Schanscha شنشا *vocatus, tenditque ad vrbem Schanscha* شنشا quam Recentiores, quod ego sciam, tacent. De Canali intelligenda putem verba: *tenditque ad vrbem Schanscha*, non autem de Itineratore, hanc sibi viam sumenti; vocabulum autem ثم (i. *hinc ad*) interpretandum ac si dixisset Edrisius: *Et a Monia Bedr* (non: *et a Schanscha*) *ad* etc. Sionita ergo male vertit: *tum progredietur ad vrbem Scianscia et ex hac descendet ad* etc. — Paucis interiectis addit Edrisius:

Extant praeterea ex parte occidentali fluminis (Canalis) *Schanscha, oppida, pagi atque vici non rari, cum variis frugum generibus et multa rerum vtilium copia.* Canalis Schanscha Edrisii est forte idem cuius mentionem facit Savary, quem autem (quod valde dolemus) vberius describere noluit *d*). Pergit Noster: *Hinc* (a Monia Bedr) *ad*

Albuhát,

c) Niebuhr Itin. p. 73 et 80.

d) Savary Tom. I. p. 225. Wir bemerkten im Vorbeyfahren einen Canal, welcher unterhalb *Mit demsis* sich öffnet und dessen Wasser in den See Menzalé fliesset. cf. *eiusd.* Mapp.

Albuhât, البوهات, *vrbem*, *litori orientali adpositam*, *spatium* 24 *miliarium*. *Et hinc ad*

Safanâs l. *Safnâs*, سفناس, 18 *miliarium intercapedo*. De vrbibus *Albuhat* et *Safnas recentiores*, quantum equidem scio, tacent; Safnas autem, ni fallor, est *Daphnae Pelusiae* Veterum et *Daphas* Anton. Itin. forte et תחפנחס sacri Codicis *e*).

Tanâh, طناح. *Et a Safnas per plagam occidentalem et quidem itinere terrestri* (Probe! *Tanah* enim non est adposita ad Canalem Schanscha, sed ad flumen, quod prope *Tucha* e Nilo egreditur. Vid. infra §. 16. v. Tucha et cf. mapp. Savarii) *ad Tanah, vrbem, sitam ad litus orientale Canalis Tennis*, تنيس, (Vet. fl. Mendesius) *interuallum* 25 *miliarium*. Tanah, autore Oberlin etc. est *Mendes* Veterum *f*). Apud Abulfedam occurrit nomen اشموم طناج *Aschmum Tinnag*, scriptum. Quae pronuntiandi ratio verior, vtrum per ج vel per ح, non habeo dicere. D'Anvillius per ح expressit. Reiskius effert *Thanach*; dubito tamen an خ legerit in Cod. Leid. — Caeterum noli praeterire, quae ex D'Anvillio adnotauit Michaelis lectu haud indigna *ff*). Mappa Savarii exhibet Achmum Tanis; situs eius autem lacui nimis contiguus. Vid. infra §. 16. vers. fin. *Tum ad*

Lacum al Zar, بحيرة الزار, *situm in confiniis al Farama* (الفرما) de quo supra §. 5. verba fecimus. — Quae iam addo, ex mente Edrisii huc quidem non

 perti-

e) Vid. D'ANVILLE Mem. p. 96. JEREM. c. 44. v. 1. HENNICKE l. c. p. 61. SCHLICHTHORST l. c. p. 75. DITMAR l. c. p. 68.

f) D'ANVILLE Mem. p. 91 seq. OBERLIN l. c. p. 117. HENNICKE l. c. p. 57. SCHLICHTHORST l. c. p. 73. DITMAR l. c. p. 65.

ff) MICHAELIS ad ABULFEDAM nott. 261. 265 &c. p. 120 sq.; sed minus vere idem, si quid iudico, l. c. *Oschmum Tinnag* pro Tanis Veterum habet.

pertinent, nihil tamen impedit, quo minus h. l. opportune inferantur. Sunt autem haec:

Farama l. *Farma*, الفرما. Vrbis huius faepius mentionem facit Edrifius, peculiari autem loco de ea non egit. Pauca, quae de illa habet, iam colligo. *Sita eft*, vti paullo ante vidimus, *in vicinia Lacus al Zar* (vid. quoque fupra §. 5. pag. 334 et 335). Pag. 108 verf. lat. habet: *A Kolzom diftat feptem ftationibus, et quidem itinere terreftri* (في البر), *feptentrionem verfus inftituto*. Vid. infra §. 26. v. *Kolzom*; et paullo poft v. *Varada*. Plura de vrbe hac olim fatis fplendida, hodie autem arenis obruta, refcire cupientibus, fuppeditabunt Abulfeda, Golius, alii g).

Varada, الورادة. *Et a Varada* (refert Edrifius p. 111. verf. lat.) *ad urbem Farama, iuxta litus maris mediterranei et in confiniis Lacus Tennis, eft ftationis interuallum. Varada autem eft diuerforium*, منزل, *mari proximum*. Vid. paullo poft, v. *Al Arifch*. Abulfeda tefte h) "Varrada habitata in vici modum, fita eft „in mediis arenis, Aegyptum inter et Syriam, Al „Arifchae ad occidentem et auftrum, diei itinere." Bene fefe habet haec diftantiae nota. Autore enim Edrifio l. c.

Al Arifch, العريش, *a Varada abeft ftationis vnius interuallo*. Paucula haec habet Edrifius; plura, fi forte cupias, Abulfeda fuppeditabit. Al Arifch faepius vocatur inprimis a belli facri fcriptoribus, apud quos nimi-

g) Vid. Abulfeda p. 2. et inprimis p. 9. Golius ad Alfragan pag. 145 fq. D'Anville Mem. pag. 97. Summam difquifitionis D'Anvillianae (et Golii) exhibet Michaelis ad Abulfedam. Add. Hennicke p. 60 et de fitu, mapp. D'Anv. et Savar.

h) Abulfedae verba p. 15 ita fonant والورادة ذات عمارة بقدر قرية وهي في وسط الرملة بين مصر والشام وهي عن العريش في جهة الغرب والجنوب علي مسيرة يوم.

nimirum eius multa mentio, *Lariſſa* aut *Lariſch.* Thevenot compellat, *Riche*, della Valle, *Arisk i*). De ſitu eius in confiniis Aegypti et Syriae autores laudati amice inter ſe conueniunt. Apud Veteres Rhinocorura audit *k*).

§. 16.

Iter a Dimaſis ad Tennis per Canalem maximum. (p. 102 ſq.)

Praecedentem qui excipit, paragraphus decimus ſextus ſimiliter iter a Damaſis ad Tennis deſcribit, ac commode in duas ſectiones diuiditur, quarum prima exhibet iter quae ope Nili (vt hodie loquuntur) Damiatici, altera, quae fit ope Canalis, infra Tucha e Nilo (Damiatico) exeuntis; frequens illud ac tritum, admodum infrequens hoc adeoque minus notum. Et hoc ipſum in cauſa eſt (ſi quid iudico) cur, ſimul ac ad Canalem, paullo ante commemoratum, perveneris, nomen cuius fere cunque oppidi, ſiue adpoſitum ſit ripae Canalis occidentalis ſiue eiusdem litori orientali adiaceat, eo maxime, quod nusquam in Itineratorum commentariis hodie legitur, nouum et neſcio quid barbarum ſonare Tibi videatur; ſi

 quidem

i) Abulfeda ex locis in Geſar celeberrimis eſſe Rafech et al Ariſch pag. 14 ſcribit. Verba eius: والعريش وهو الان منزله علي شطّ الروم وبها اثار قديمه من الرخام غبره وهي في الغرب البحر الجنوبي علي مسيرة يوم i. e. Elariſch iam non eſt niſi ſtatio Itineratorum iuxta litus maris mediterranei: ſed superſunt rudera vetuſta marmorea et alia. Sita eſt ab occidente auſtrali *maris* (*Rafech*, habet Michaelis; eſt quidem coniectura, vt videtur, quae tamen contextui perfecte reſpondet) diei inde itinere. — Cf. Muller Satura obſerv. cap. IX. p. 142 ſq. et ibi excerpta ex Mylleri, Thevenoti, della Valle &c. Itinerariis. Cf. omnino Michaelis ad Abulfedam not. 148. pag. 68 ſq. et excerptum ex Shaw, quod ſupra p. 338 exhibuimus.

k) Cf. Oberlin p. 234 et 256. Muller l. c. Ditmar l. c. p. 75.

quidem textum habemus incorruptum ac nullis mendis deprauatum. Edrisius ipse ita tradit:

I. *Qui nauigio ire cupit a Damasis ad Tennis, et quidem per alueum* (Canalem) *principaliorem l. maximum, proficiscatur oportet a Damasis ad*

Monia Bedr, منية بدر (vid. §. praeced.); *et hinc ad*

(Dofa) *Bana* ضفة بنا, *locum ad ripam occidentalem situm, interuallo decem miliarium.* In impresso legitur: الى ضفة بنا. Quid h. l. ضفة significet, equidem in incertis habeo. Sionita quidem vertit: *ad latus Banna;* ast quomodo versionem hanc explicem, non intelligo. Cogitaueritne de latere fluuii? nescio autem an ita loqui consueuerint Arabes. Putaueritne sitam esse vrbem hanc vel iuxta, aut in vicinia, Banna, vel e regione eius? Breui, quid haec scribens in animo habuerit, non expedio, nec forte ipse expedierit. Putem pro ضفة legendum esse منية, *Monia Bana* Edrisii itaque conueniret cum *Bennha* Niebuhrii *l*), oppido litori eidem i. e. occidentali adposito. Lectionis diuersitatem quidem non curo (Interpres enim Niebuhrii, بنها pronuntiat; is vero vt saepius iam obseruatum est, testis non est exceptione maior); in votis autem habeo, Niebuhrio licitum fuisse nomini *Bennha* adiungere vocabulum Monia, vel etiam Mit aut Miet, quippe quod de coniectura admittenda dubium plane relinqueret nullum. (Cf. autem, quae paullo post v. Busir dicemus.) Pergit Edrisius: *Supra Bana diuiditur Nilus in duas partes, constituitque paruam insulam* (quam autem, quantum equidem compertum habeo, nemo recentiorum autorum memorat) *ad cuius partem occidentalem situm est*

Busir,

l) Niebuhr Itiner. p. 73 et 80.

Busir, بوصير, *oppidum*. Ad occidentem Nili memorat Niebuhr *m*) *vrbem paruam*, nomine *Abusir* (Interpres eius effert ابوسير); mappa P. Lucas similiter *Abousir* exhibet: verior autem, vt mihi quidem videtur, est lectio *Busir*, quam Abulfeda quoque et Savary offerunt. Abulfeda plures huius nominis vrbes recenset *n*), e quibus huc reuocanda est بوصير من كورة السمنودية ويقال لها بوصير بنا (i. e.) *Busir in nomo Samanudico* (i. e. Sebennytico), *cognominata Busir Bana*. Cognomen hoc, quare additum habeat, vrbs Busir, non omnino planum; forte a vicinia ei fuit impositum, nam non longo interuallo ab inuicem distant oppida Busir et Bana. Quin autem oppida sint diuersa, nullum est dubium; huius rei enim testes habeo, Edrisium et Niebuhrium maxime idoneos. Coniecerim fere pro ويقال لها بوصير بنا legendum esse ويقابلها بنا; sed obstare videtur situs horum oppidorum; vtrumque enim obtinet litus Nili occidentale. Alia succurrit coniectura, vt scilicet pro الي ضنه بنا, quod paullo ante adfuit, rescribam الي بوصير بنا; iam vero oppida Busir et Bana ab inuicem diuersa esse paullo ante demonstratum est. Quid autem, si omnino lectionem الي بوصير بنا coniectura propositam, pro veriori assumamus et بوصير forte per بوصرية explicemus? Addito nimirum nomine بوصير Edrisius vrbem Bana ab alia eiusdem nominis vrbe distinguere voluit. Sunt itaque et ex mente Edrisii duae vrbes, alia, huius nomi primaria, Busir scilicet; alia, quae ad hunc nomum pertinet et inde Busir Bana fuit cognominata Sed, ingenue fateor, et huic coniecturae Abulfeda minime fauet; vtitur nimirum

m) NIEBUHR Itiner. p. 73. 79 et 97. vbi: Die kleine Stadt Abusir hat viel Aehnlichkeit mit dem Namen der berühmten Stadt Busiris &c.

n) Vid. ABULFEDA p. 11 et 12. et MICHAELIS ad h. l. quos SAVARY Tom. I. p. 225 sequitur.

vocula *Bana* adiecta, vt Busir ab aliis huius nominibus vrbibus distinguat. De Edrisio eiusque Aegypti delineatione bene mereri quidem gestio; vires autem consilio quam saepissime deesse, valde doleo. —

Caeterum pagum Busir respondere Veterum Busiri, olim satis splendidae, et ab aliis, iam ante me, diu obseruatum est; Nostra aetate autem splendoris veteris vestigia vix apparere, Savary testatur *o*).

Rahlgerah, رجل جراح. *Iam ad partem orientalem p) sita est vrbs parua, quae dicitur Rahlgerah; quam inter et ostium Schanscha, interuallum* 40 *miliarium.* Rahlgerah Edrisii est procul dubio Niebuhrii *Dsjerrâhh*, ab Interprete eius جراح exaratum *q*). Mappe P. Lucas exhibet *Mütgerah.* Savary *Gerah* pronuntiat *r*).

Similiter a Busir et Bana ad

Monia

o) Savary Tom. I. p. 225 vbi haec: In kurzer Zeit hatten wir das Dorf *Bousir* erreicht, welches am westlichen Ufer des Nils, zwo Meilen von Semennoud liegt. Diese Lage stimmt vollkommen mit derjenigen überein, die Herodot und Strabo der alten Stadt *Busiris*, der Hauptstadt eines Nomos, geben. . . . *Bousir* hat keine Spuren mehr von seinem alten Glanze.

p) Subintelligendum putauerim vocabulum *insulae*. Scilicet ad insulae, supra ab Edrisio commemoratae, partem occidentalem situm est oppidum *Busir*, et ad eius partem orientalem vrbs parua *Rahlgerah* posita est. Sionita, ni fallor, idem cogitauit, vertens: . . . "paruam insulam cuius ab occidentali latere iacet oppidum *Butsir* et ab altero, quod orientem respicit, *Rahlgerah*." Sed nihil quoque impedit, quo minus de Nili Damiatici litoribus haec omnia sumantur. *Busir* enim litori eius adpositum est occidentali; Dsjerrahh autem, testibus Niebuhr et Savary, ripae orientali.

q) Niebuhr Itinerar. p. 73 et 79.

r) Savary Tom. I. p. 226. Auf dem gegenüber liegenden Ufer siehet man die Dörfer *Salamié*, *Mit-Abulhari* und *Gerah*, in einer Linie liegen. Sie werden nur durch kleine Gebüsche von Dattel- und Pomeranzenbäumen, und durch einige mit Hülsenfrüchten und Getreide besetzte Felder von einander abgesondert. Zur rechten sieht man *Bousir*, welches unter dem Horizont aus dem Gesichte verschwindet; zur Linken entdeckt man die Stadt *Semmennoud* &c.

Monia Ibn Gerah منية ابن جراح *s*) *descendendo per Nilum usque ad*

Samanud سمنود 12 *miliarium intercapedo. Sita est Samanud ad litus fluminis orientale. Tum*

Samanud سمنود, *urbs, e regione praecedentis, ripae occidentali adposita est.* Haec Edrisius: Ad ripam Nili Damiatici orientalem exhibet Niebuhrii catalogus *t*) *Miniet Samanud* (ex pronuntiatione Interpretis eius منية سمانود) et ad ripam occidentalem oppidulum *Samanud.* Rem ergo, ut vidimus, inuertit Niebuhr; modo ut vocabulum منية urbem vel locum paullo excellentiorem indigitet. Mappa P. Lucas exhibet quoque in litore orientali *Semenouts*, cui addit signum, quo vulgo urbes maioris momenti distinguuntur; in litore vero occidentali offert *Miniet Semenout*, si ex signo adiecto iudicare forte licet, urbem modicam. Cum Edrisio quidem facit Vansleben, qui *Semennut* effert; ita tamen, ut oppidum Samanud orientali litori adpositum, silentio praetermittat *u*). Sicard de pago magno, Sammanoud nomine, verba facit, cui litori autem adpositus sit, addere neglexit *v*). Pococke

s) *Monia Ibn Gerah* diuersum videtur a *Rablgerah* urbe, quam paullo ante cum *Dsjerrahh* NIEBUHRII et *Gerah* SAVARII contulimus. Fortassis respondet loco, ab EDRISIO commemorato, pagus, quem SAVARY (vid. not. praeced.) *Mit Abulbari* et NIEBUHR l. c. *Miet Abulbâri* (ex pronuntiatione Interpretis eius سبت ابو الحاري) compellant. Frequens enim est τυ ابن cum ابو permutatio; frequentior τυ ج cum ح. Sed nihil definio.

t) NIEBUHR Itin. p. 79 et 97 ubi: Samanud, eine jetzt zwar kleine Stadt, die aber vermuthlich auf eben der Stelle liegt, wo ehemals Sebennytus gestanden hat.

u) VANSLEB nouv. Relat. p. 114. (vers. germ. p. 192) ubi inter alia haec: *Semennut* grand ville au Couchant du Nil, dans le Çascieflik de Garbie et peu éloignée de la ville de Mohalle Kebire &c. Idem refert NIEBUHR l. c.

v) SICARD l. c. Tom. II. p. 112 sq. . . . Sammanoud, gros Bourg dans le *Delta*, sur le bord du Nil, à 3 ou 4 lieuës de Mansura en venant au Çaire. C'étoit autre fois une ville episcopale, nommée en Latin *Sebennytus*, voisine de la ville *Busiris* &c.

cocke tandem Semenoud pronuntiat *w*). Plura ſuppeditabunt autores, quos infra nott. t - k laudauimus. Caeterum Samanud reſpondere Sebennyto Veteri, res eſt nemini non nota *x*).

Sandaka سندقة. *Et ab vrbe Samanud, itinere terreſtri, e regione eius in parte occidentali, ad vrbem Sandaka, ſitam ad Canalem Bolkina,* بلقينة, 8 *habemus miliaria.* Vrbs Samanud ſita eſt, teſte Edriſio, ad litus Nili occidentale; ad vrbem Sandaka ergo commode iter terreſtre poteſt inſtitui. Nec male vſus eſt Edriſius vocabulo المقابلة; licet idem latus obtineat vrbs Sandaka. Recentiores eam non memorant; eſt enim vrbs mediterranea. De Canali *Bolkina,* quem vocat Edriſius, parum dicere habeo. Sub hoc nomine enim nemo Recentiorum eius mentionem facit; attamen, ni fallor, eum memorant Pococke, Niebuhr et Savary *y*); vid. voc. ſequ.

Tſaba-

w) POCOCKE T. I. p. 34. Quibus add. LUCAS III, 1. p. 276. SAVARY Tom. I. p. 227. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 125. pag. 60. D'ANVILLE Memoires &c. p. 85. &c.

x) Cf. HENNICKE Comm. de Geogr. Afr. Herod. p. 55 ſq. SCHLICHTHORST Geogr. Afr. Herod. p. 69.

y) Putem nimirum huc vocanda eſſe verba NIEBUHRII (Itin. p. 79) quae ita ſonant: Von hier (ſc. Kafr attábanie) geht ein kleiner Canal 12 Malaca bis *Tanta*. SAVARY Tom. I. p. 228 haec habet; Eine halbe Stunde von Norden gegen Semennoud ſieht man den Canal von Thebanié, welcher in den See von Bourlos (Brulos), bey den Ruinen der groſsen Stadt *Butis* fällt. Idem p. 229 ita tradit; Anderthalb Meilen von Semennoud, nahe bey dem Kanale von Thebanié, findet man einen groſsen mit Ruinen bedeckten Damm von Erde. Alius quidem Canalis mentionem facit, idem SAVARY l. c. p. 226. [Verba eius: Eine Meile unterhalb Bouſir entdeckten wir die Oeffnung eines Canals, welcher ſich mit einem Arme des Canals von Menouf vereinigt, bey Mehalle vorbey geht, und in den See Bourlos (Brulos) fällt. Canalis hic forſan idem, quem memorat NIEBUHR l. c. Bey Mehallet el kbire iſt ein Canal, der durch ganz Delta gehet]; ſed, ſi recte video, cum Bolkina EDRISII aegre comparatur. POCOCKE tandem pag. 33 ita differit: Es (*Baalbeit*) iſt etwa einen Feldweges von dem Canal *Thabanea* &c.

Tsabania (vel, vti Sionita pronuntiat, Thobania) التعبانيه. *Ab vrbe Samanud ad vrbem Tsabania*, sitam ad occidentale fluminis litus, 18 habemus miliaria. Mappa P. Lucas habet *Tabanüe*; Niebuhr effert *Kafr attábanie* et interpres eius كفر الثعبانيه (vti Edrisius) z). Savary *Thabanie* pronuntiat a). Exiguum Canalem ad hunc locum exire e Nilo obseruatio est Niebuhrii. Vid. paullo ante not. y. Caeterum situm vrbis huius eundem profitetur Niebuhr. *Et hinc ad*

Monia Asâs منيه عساس 12 *miliarium intercapedo*. Interpres Niebuhrii cum Edrisio facit, et effert ميت عساس; Niebuhr pronuntiat Miet Assâs b). Mappa P. Lucas exhibet *Mutassan*. Iisdem testibus ab occiduo Nili iacet. *Et hinc peruenies ad*

Gugar جوجر *interuallo* 12 *miliarium*. Abulfeda quoque جوجر effert; vid. paullo post not. f. Niebuhr Ghoghar effert; Interpres eius Arabs, forsan mendose, كوكر. Mappa P. Lucas exhibet *Ghiogar*. Sionita *Giugar* pronuntiat. Situs est ab occidente Nili c): Bene; vid. voc. sequ.

Nasch al hagar, نش الحجر, *iacet e regione Gugar et quidem ad litus orientale;* Gugar ergo ab occidente Nili iacet. Suspicatur Niebuhr d), Edrisii *Nasch al hagar* conuenire cum *Nuâs el báhhr* (ex pronuntatione Interpretis نواس البحر). Sunt fortassis, qui huic coniecturae opponant aliquas dubitationes; quarum prima desumta est a Lectionis varietate. Ter nimirum textus arabicus, typis descriptus, offert lectionem eandem, scil. نش الحجر. Sed nolumus diutius

z) NIEBUHR Itiner. p. 73 et 79.

a) SAVARY Tom. I. p. 229. vid. not. praeced.

b) NIEBUHR Itiner. p. 73 et 79.

c) NIEBUHR Itiner. p. 73 et 78.

d) NIEBUHR Itiner. p. 73, et 79.

diutius inhaerere huic dubio; textus enim impressus, praesertim in Aegypti descriptione saepissime adfectus est; et facile fieri potuit vt lectioni nunc vulgari, reliquae, quae forte differebant, adcommodarentur. Dubitatio altera maioris momenti videtur. Situs nimirum non omnino conuenit. Litus orientale quidem obtinet pagus vterque; sed *Nuas el báhhr* non e regione *Gugar* iacet. Sensu autem latiori vel latissimo vt accipiamus hancce phrasin, rationes desunt. Tandem distantia nimia ab inuicem diremta esse videntur. Pergit Edrisius: *A Nasch al hagar ad vrbem Samanud, supra memoratam interuallum 36 miliarium. Et a Nasch al hagar iter facies ad*

Tucha طوخا*, vrbem, quae ad latus Nili occidentale obiacet.* Apud Niebuhr *e*) vrbs haec, ni fallor, sub nomine Talcha (طلخا effert Interpres eius) venit, Mappa P. Lucas effert *Talkha.* Situm eundem contestantur. Autore Edrisio *a Gugar distat Tucha 12 miliarium interuallo. Infra Tucha* (sic pergit Noster) *diuiditur Canalis iste* (i. e. Nilus Damiaticus) *in duas partes, quarum vna orientem versus tendens, tandem cum Lacu Tennis coincidit* (vid. Mappam Savarii); *altera autem* (i. e. Nilus Damiaticus ipse) *ad vrbem Damiat protenditur et ita occidentem versus prouoluitur.* Canalis, qui orientem versus prouoluitur, mentionem faciunt Abulfeda, Niebuhr, Savary alii; verum non ad vrbem Tucha, sed ad vrbem Mansura, quae tamen haud longe ab vrbe Tucha distat, eum exire e Nilo contendunt *f*). Suspicatur Pococke flumen Tafnes

e) Niebuhr Itiner. p. 73 et 78.

f) Abulfeda p. 9. Verba eius haec: ومن بلادِ مصر المنصوره قال في المشترك والمنصوره بناها الملك الكامل ابن العادل قباله جوجر عند مفترق النيل الي دمياط واسمون i. e. *Ex vrbibus Aegypti est Mansura. In Moschtareco* (Homonymis) *dicitur: Mansuram aedificauit Malec Camel filius Addili, e regione Gugar*

Tafnes autorum belli sacri esse idem cum Canali, de quo nobis sermo est *g*). *Iam qui descendere cupit ad Tennis, proficiscatur oportet a Tucha ad*

II. *Monia Schahâr h*), منية شهار, *vrbem modicam quidem, populo tamen frequentem, mercibus item ac diuitiis affluentem, et positam ad litus* Canalis *occidentale. Mahalla*

Gugar, vbi Nilus in duo brachia Damiatam versus et Aschmunam diuiditur &c. Bene ad haec obseruauit MICHAELIS ad h. l. not. 102. p. 50. "Brachium Nili orientale primo Aschmunam praeterlabi, deinde influere in Lacum Tennis." Paucis interiectis, p. 10. ABULFEDA pergit: فمما هو قبالة المنصورة بلدة جوجر وهي عند مفترق النيلين اشمون طناح وهو الشرقي منها ونيل دمياط وهو الغربي بين هذين النيلين جزيرة يقال لها البشمور i. e. *In opposita Mansurae ripa* (oblique oppositum est oppidum hoc vid. MICHAELIS ad h. l. not. 105. p. 52) *est oppidum Gaugar* (MICHAELIS l. c. not. 106.) *iuxta diuergium duplicis Nili* (MICHAELIS l. c. not. 107), *eius, qui ad Aschmun Tinnag pergit, estque orientalis: et Nili Damiatae, qui est occidentalis. Haec inter duo brachia Nili insula Baschmur dicitur.* NIEBUHR Itin. p. 78. . . . Mansura, und dabey ein grosser Arm des Nils. SAVARY Tom. I. p. 233. ABULFEDAM sequitur i. e. versionem et notas MICHAELIS excerpsit. Inprimis conferendus TOURTECHOT, cuius verba paullo post not. h. exhibebimus.

g) POCOCKE Tom. I. p. 33. Der Canal, der auf der nördlichen Seite der Stadt fliesset, fällt in den See Menzale, dessen südliches Ende ein Theil des pelusischen Armes ist, wie solches ohne Zweifel der Fluss Taphnes, Tafnes, ist, dessen die Geschichtschreiber der Kreuzzüge gedenken, die seinen Namen von Daphne bey Pelusium, wobey er vielleicht ehemals vorbey geflossen ist, zu haben scheint.

h) Pagorum oppidorumque, quae iam sequuntur, nomina, nobis, ob viae infrequentiam, incognita esse, supra iam obseruatum est. Pagos ad litora Canalis huius obiacentes, recenset EDRISIUS duodecim; numerum eorum autem accedere ad 41 discimus ex Itinerario TOURTECHOTI, qui quondam, ope Canalis laudati a Mansura ad Menslet, iter suscepit. Verba TOURTECHOTI (p. 406 sq.) ita sonant: Von Mansura reisete ich nach Menslet. Ich verrichtete diesen Weg auf dem Canal, welcher zu Mansura anfängt, und mich eine Viertelmeile oberhalb Menslet führete. Dieser Canal, an welchem zur Rechten und Linken 41 Dörfer liegen, theilet sich in fünf Arme. Viere von denselben verlieren sich in den Feldern, und der letzte vereiniget sich mit einem andern Canale, der sich in einen Teich bey Peluse ergiesset. *Menslet* liegt

Mahalla Damnia محلة دمنية, *iacet e regione eius in litore orientali; ab inuicem distant 5 miliaribus.*

Monia Damnia منية دمنية, *est infra Monia Schahâr.*

Kaber al Bazbaz قبار البازباز. *A Mahalla Damnia ad Kaber al Bazbaz* (Sionita Cqebbar-albazbaz), *oppidum magnum*, 12 *miliaria. Et hinc descendes ad*

Kabab al Arif, قباب العريف, *interuallum* 16 *miliarium.* Sionita vertit *Cqulbac;* at in textu impresso non est *c* vel *k;* sed manifesto *b. Et hinc ad*

Damu, دمو, *oppidum,* 15 *miliaria. A Damu ad*

Tanâh, طناح, *vrbem, sitam ad litus orientale, miliaria duo.* Supra iam adfuit haec vrbs; vid. §. 15. *Hinc ad*

Schamus, شموس, *oppidum, populo frequens, interuallum decem miliarium. Hinc ad*

al Ansâr, الانصار, *oppidum, litori occidentali adpositum, intercapedo* 20 *miliarium. Hinc ad*

Vatida, وتيدة, *oppidum, in ripa orientali situm,* 20 *miliaria. Hinc ad*

Barsanin, برسنين, *ab occidente* Canalis, 20 *miliaria. Tum ad*

Sebsa, سبسة, 40 miliaria; *tum ad*

Tennis, lacum, occidentem versus, 15 *miliaria.* De lacu Tennis iam supra §. 3. verba fecimus.

§. 17.

liegt eilf Meilen von Mansura; seine Einwohner und die von etlichen *sechzig Dörfern* (de quibus omni omnino notitia destituimur!) die dazu gehören, säen nichts als Reiss &c. TOURTECHOTUM nomina horum pagorum plane silentio praetermisse, valde dolemus; EDRISIO autem gratias habemus, quod nonnullorum saltem notitiam nobiscum communicauit.

§. 17.

Iter ab vrbe Mesr (Fostat) *ad vrbem Damiat.* (p. 103 sq.)

Descendere cupienti ab vrbe Mesr ad vrbem Damiat i), transeundum per oppida, vrbes atque aedificia, a nobis paullo ante commemorata, vsque ad vrbem Tucha, (de qua §. 16. v. Tucha); *ibique accipiendum brachium Nili occidentale, quod protenditur ad Damiat; quo facto perueniet ad*

Damira, دميرة, *vrbem, tempore* 10 *miliarium. Sita autem est vrbs Damira in litore Canalis occidentali.* Est vrbs haec aliquo spatio a Nilo Damiatico remota; nihilominus tamen, si contextum respiciamus, ad Canalem, forte exiguum, sita. Apud Sicardum, ni fallor, sub nominibus *Desmayer, Demayer* et *Damaïer venit k).* Vrbem, quam offert mappa Aegypti Homanniana (vel, quod idem est, mappa P. Lucas), nomine *Themaie*, sitam ad Canalem in mare mediterra-

i) P. Lucas (vid. I, 2, 142.) tempore 5 dierum iter a Kahira ad Damiat absoluit. Totidem diebus Savary Tom. I. p. 212 - 239. v. Troilo (l. c. p. 591.) in hoc itinere consumsit nouem dies; sed non mirum; aduerso enim vento et non, nisi interdiu velificauit. Pococke (Tom. I. p. 193) ad d. IV. Maji nauem conscendit et ad d. 8. eandem ad litus iuxta Damiat applicauit. Hasselquist 3 dies in itinere commoratus est. — Sed inprimis consulendus est Niebuhr, qui (p. 75 sq.) catalogum oppidorum, in itinere hoc obuiam facientium, nobiscum communicauit.

k) Vid. Sicard T. II. p. 96. 98. Vrbi Mansurae mane hor. 10. vale Missionarius ille longe celeberrimus, dixit et iter continuatum hisce describit verbis: Nous traversâmes la riviere pour passer au *Delta* et continuant nôtre route *par terre*, nous arrivâmes sur le Midy à *Desmayer*, village, qui n'est habité que par des Mahomedans. De *Démayer* nous poursuivimes nôtre chemin jusqu' au Village de *Bolquas*, & de là jusqu' à *Sainte Gemianne*. Idem l. c. p. 114 sq. ita refert: La fabrique du Sel armoniac se fait à *Mehallée* comme à *Damaïer*, mais il n'est pas si bon. Situs ergo huius vrbis manifestus; nec opus est coniectura, quae aliquando mentem subiit; quoniam scilicet vrbis Mansurae nulla fit mentio, pro دميرة conieci legendum esse المنصورة.

terraneum ſeſe exonerantem, caue ne cum *Damira* (vel *Damaie*, vti exhibet mappa D'Anvillii quacum conuenit mappa Savarii) confundas. Niebuhr huius loci ceu mediterranei mentionem non fecit. *Ab vrbe Damira deſcendes ope Canalis ad*

Serenkâs سرنقاس, locum, *ſitum in litore occidentali, interuallo* 17 *miliarium.* Mappa P. Lucas exhibet *Cherinkuch.* Niebuhr effert *Schirinkas;* Interpres eius شرنقاس. Situm autores laudati profitentur eundem *l*). Num autem س Edriſii vel Niebuhrii ش rectius ſit? non habeo dicere. Pronuntiatio, quam P. Lucas habet, duplex ش vrgere videtur. *Hinc ad*

Scharmaſa, vel potius, *Scheremſa*, شرمساح, *vrbem, litori orientali adpoſitam; interuallo* 20 *miliarium eo peruenies.* Mappa P. Lucas exhibet *Serimſa;* D'Anvillii, *Serimſah;* Savarii, *Scherimſah. Serimſah* effert quoque Niebuhr *m*); eius autem Interpres, quodammodo ab Edriſio differt, pronuntians سرمساح. In ſitu autores laudati vna Edriſio conſentiunt; diſſenſus fere nullus, niſi in pronuntiatione literae ſibilantis س pro ش; quem quidem tollere non audeo; putem tamen, ob conſenſum autorum recentiorum س eſſe praeferendum. Hodie non vrbem, ſed pagum eſſe, *Serimſah*, ex ſigno, quod in mappas ei adpictum deprehendimus, forſitan colligi poteſt. *Hinc ad*

Monia al Aluk, منية العلوق, *interuallum* 20 *miliarium.* Non noui hunc locum. *Mit el Koli*, pagum, quem mappa D'Anvillii exhibet, noſtro loco conuenire dixerim, niſi nimis adhaereret pago praecedenti. *Hinc ad*

Fâreſcar فارسكر *oppidum; ad Canalis litus orientale obiacens*, 10 *miliarium intercapedo.* Mappa P. Lucas

l) Niebuhr Itiner. p. 73 et 78.

m) Niebuhr Itiner. p. 73 et 76.

Lucas ostendit *Fareskou*; D'Anvillii, *Fareskur*; Savarii, *Farescurt*. Itinerarium autem eiusdem exhibet, vt statim videbimus, *Farescour*. Niebuhr *n*) effert *Fereskur*, et ab Interprete arabice scriptum فارسكر. Vtrum Arabis huius, vel Edrisii pronuntiandi ratio verior sit, iudex sedere non audeo. Autore Savario, *Farescour o*) 2 horis distat ab vrbe Damiat. *Hinc ad*

Bura, بورة Recentiores, quod sciam, huius loci mentionem non faciunt. Occurrit quidem *Bura* in excerpto ex scriptis Abu Obeid *p*); sed huc non pertinere videtur. Audi modo verba eius: بين انسانة وبورة ثمان فراسخ ۞ بين بورة وبوصير سبع فراسخ i. e. *inter Ansana et Bura octo habemus parasangas; septem inter Bura et Busir*. In Aegypto superiori nimirum sita sunt oppida Busir et Ansana; Bura ergo, licet nemo recentiorum eius mentionem faciat, oppidis Aegypti superioris adnumerandum. Est ergo duplex Bura; vnum in Aegypto superiori, in inferiori Aegypto alterum. Forte tamen lectio *Bura* adfecta; proque Bura legendum حوراني *Haurani*. Haurani vicus est ab oriente Nili situs *q*). — *Et hinc ad*

Damiat, 13 *habemus miliaria*. [Nomen huius vrbis ab Edrisio دمياط cum Dal; saepius autem cum Dzal exaratum occurrit. Abulfeda *r*) septies effert دمياط, cum Dal. Cum Dal quoque scribunt Bohaddin

 et

n) Niebuhr Itiner. p. 73 et 76.

o) Savary Tom. I. p. 239.

p) Casiri Biblioth. Tom. II. p. 2. et ibi excerptum ex Abu Obeid.

q) Vid. Niebuhr Itiner. p. 76. Ex vicis nimirum tredecim (tot enim inter *Fereskur* et *Damiat* recenset catalogus Niebuhrii) *Haurani*, siue soni et characterum similitudinem spectes, siue distantiam, prae caeteris conuenire videtur. Noli autem obliuisci me non nisi coniecturam proferre.

r) Abulfeda p. 2 et 9 (vbi his occurrit) p. 10 (vbi tamen دمياطو falso pro دمياط) et p. 29 (vbi ter legitur).

et Lexicographus Schultensio excitatus *s*); Niebuh Interpres pronuntiat صمايَاط et دمياط *t*). Recentior plerumque Damiat, Damiette.] *Damiat, vrbs est* test Edrisio, *sita ad litus maris, aliqua tamen inter vrbem* e *mare intercedente distantia.* Haec de noua vrbe accipienda, quam adierunt autoresque recentiores descripserunt; non autem de veteri, cuius Abulfeda mentionem facit, deque cuius interitu idem l. c. scripsit *u*). Distantia, quae intercedit inter vrbem hanc et mare Niebuhrius ad duo miliaria accedere contendit *v*). Autore Pocockio 4 aut 5 miliaribus ab ostio Nili distat *w*). (Vid. paullo post not. y.) Caue ergo ne vrbem veterem cum noua confundas *x*). Pergit Edrisius. *Ad eam pertingit brachium Nili effluens ex brachio Canalis quod dilabitur ad vrbem Tennis ac infra vrbem Tucha* (vid. supra p. 414) *ortum suum habet.* Num ergo tempore Edrisii Canalis, qui in Lacum Tennis prouoluitur, celebrior Canali, vel, vt hodie loquuntur, Nilo Damiatico? Videtur, sane! Caeterum plura, de vrbe hac Aegypti multo famosissima, cupienti,

s) Vid. Schultens Ind. geogr. v. *Damiata;* noli praeterire, quam ibi inuenies, Lexicographi vrbis huius descriptionem; et adde his Golium in not. ad Alfrag. p. 148.

t) Niebuhr Itiner. p. 73 et 75.

u) Abulfeda p. 29 et imprimis ad verba eius: ودمياط كانت مدينة مسورة علي البحر عند مصب النيل الشرقي i. e. Demiat vrbs *fuit* moenibus cincta, iuxta-mare, illo in loco, vbi Nili brachium orientale in mare effunditur — nott. Michaelis 248 et 249. p. 114 sq.

v) Niebuhr Itiner. pag. 66 vbi haec: Die Stadt Damiât liegt nach meinen Beobachtungen eine Viertelmeile nördlicher als Raschid, nehmlich unter der Polhöhe 31° 52′. Sie ist ohngefähr zwey deutsche Meilen, und also auch etwas weiter von dem mittelländischen Meer entfernt, als Raschid.

w) Pococke Tom. I. p. 31.

x) Cf. omnino Savary Tom. I. p. 239 sq. qui multa compilauit, quae ad historiam harum vrbium faciunt.

cupienti, ſuppeditabunt, autores paullo ante laudati; quibus adiunges Palerne, Vansleb, Maillet, Haſſelquiſt etc. *y*). Caeterum Damiat eſſe Tamiathis Veterum, multi iam ante me obſeruarunt *z*). Male quidam vrbem hanc pro *Peluſio* Veterum habuerunt *a*).

§. 18.

Loca quaedam mediterranea. (p. 104.)

Peregrinatorum commentaria parum luminis affundere deſcriptioni paragraphi huius, non eſt quod multis verbis moneam; ſufficit certo in memoriam reuocaſſe, iter quod ducit ad oppida mediterranea eſſe periculoſum adeoque infrequens; viatores enim maximo timore de Arabibus praedabundis affici, inter omnes ſatis conſtat; maxima ergo huius ſectionis pars res continet nouas, nominaque oppidorum, hucusque fere inaudita, quae autem, num ſint bene recteque expreſſa; num omnino ſatisfaciant homini critico, nec ne, quis eſt, qui, ſubſidiis deſtitutus omnibus, decidere vnquam audeat? Itaque praetermiſſo omni praefamine ad Edriſium ipſum me conuerto, cuius verba in linguam latinam conuerſa, ita ſeſe habent:

Verum vt ſermonem noſtrum conuertamus ad flumen (Canalem) *Mehallae, trahit originem ſuam infra Tantana et effluit ad occidentem, quousque adaequet Seremſah,*

 quae

y) Palerne p. 218. Vansleb nouv. Rel. p. 108 (verſ. germ. p. 181). Eo autore 8 miliaria (milles) diſtat ab oſtio Nili. — Lucas I, 1. 137. 139. Maillet p. 101. Hasselquist p. 129 ſq.

z) Vid. v. c. Oberlin l. c. p. 255.

a) E. g. Lusignan praefat. p. VI. P. Lucas I, 1. 139. Benjam. Tudel. eam adeo pro *Caphtor* habet. Audi eius verba p. 125. ומשם שני ימים לדמיאט היא כפתור i. e. *Inde* (ſc. אלכסנדריאה vrbe Alexandria) *biduo Damiatam* veni: *quae olim Caphtor* dicebatur.

quae adiacet Canali Damiat (brachio Nili Damiatic vt hodie loquuntur). Mehalla Edrisii, vt videtur, est vrbs, quam autores nostri *Mehalle el kebire* (Gro Mehalla) compellant; quod, si praesumtum habeamus, Canalis ab Edrisio commemorati, iidem quoque mentionem faciunt *b*).

Monia Gazâl, منية غزال. *Ab origine Canalis Mehallae ad Monia Gazâl, situm ad Canalem huncce et quidem ad eius orientem, interuallum 20 miliarium.* Moniae huius, apud autores, quos inspexi, nulla fit mentio; *Et hinc ad*

Bolkina, riuum (?) *c*) *intercapedo* 15 *miliarium. Exit ad hunc ipsum locum Canalis* (alius) *occidentem versus quoque tendens ad*

Maatamadia, المعتمدية, *oppidum; et hinc ad*

Matbul, متبول, *ad occidentem; et hinc ad*

Sacha.

b) SICARD l. c. Tom. II, p. 114. Verba eius: Un petit Canal du Nil portant Bateau, qui sont du bras du Nil de Damiette, vers la pointe meridionale du Delta, fait toute la richesse de cette ville (sc. la grande Mehallé). Il arrose la *Menoufie*. la ville de *Mehallée*, toute la *Garbie* & va se jetter dans la mer vers *Brulles*. P. LUCAS III, I, p. 280. qui ita refert: Un très-beau *Canal* du Nil arrose les maisons de *Mahaleu* &c. NIEBUHR Itiner. p. 79 vbi haec: Samanud, Hier in der Nähe ist *Mehâllet el Kbîre*, die Hauptstadt in Garbie, und dabey ein Canal der durch ganz Delta gehet. Cf. SAVARY Tom. I. p. 226.

c) SIONITA vertit: *Ad ostium fluminis Belkinde.* Textus typis exscriptus offert نزعة. Coniecerim fere vocabulum نزعة coniungendum esse cum بلقينة, ita vt sit nomen loci, *Nasaa Belkina* vocati; iam vero, quum paucis interiectis bis occurrat ترعة (pro نزعة) cum phrasi adiecta السابق ذكرها i. e. *paullo ante commemoratum* lectionem alteram ترعة praeferendam esse nullus dubito. Contextui enim bene respondet lectio haec altera; vitii etiam fons et origo facile detegitur; vnum nimirum e duobus punctis diacriticis Consonanti Te superimpositis, paullulum ab altero distans lectionem نزعة (forte operarum lapsum) progenuit.

Sacha. Sionita vertit *Dhaha*, ac ſi legiſſet ضخا; punctum diacriticum autem, ſi recte video, non ad conſonantem primam, ſed ad ſecundam pertinet. Abulfeda *d*) vrbem memorat nomine *Sacha*, ſitam in infima parte Aegypti (سخا وهي قريه باسفل بلاد مصر). Eandem commemorat Sicard, et *Saka* pronuntiat *e*). Convenire quoque videtur Forskalii *f*) سخا, *Sacha*, ſita media in via, *Mehallet abuali* inter et *Mehallet el kbire*. Huc, ni fallor, vocanda quoque ſunt verba Kircheri *g*), quae ita ſonant: „Xois vero metropolis (praefecturae Phtem„phuti) in qua colebatur Canopus, qui inde „dicebatur Xoites; ab Aegyptiis poſteris شخا „*Sciagha* (ibid. p. 45. شجا exaratum eſt), in „qua teſte Geographo Dubiano magna adhuc „antiquitatis veſtigia inueniuntur." Pergit Edriſius: *Et hinc meridiem verſus per deſertum* (في البريه) *ad*

Mahalla Hart محلة هرت. Sionita habet: ad hoſpitium Hart. *Et hinc ad*

Menuf al alie (forte: Menuf ſuperior. منوف العليا). Teſte Forskalio ad *Menuf al ala*, منوف العلا (vti Interpres Niebuhrii effert) eſt tertia pars viae in itinere ab vrbe Kahira ad vrbem Alexandriam. Niebuhr effert *Manûf el*

d) Abulfeda p. 4. cf. Michaelis ad h. l. not. 34. p. 8.

e) Vid. Sicard l. c. Tom. VII. p. 57 vbi haec: la ſeconde eſt un Evéché dans la préfecture ſebennitique, on l'appelle préſentement *Saka*.

f) Forskal apud Niebuhr Itin. p. 99.

g) Kircher Oedip. Aegypt. Syntagm. I. p. 17 vbi شخا (cum *Schin* et *Cha*) et p. 45. vbi شجا (cum Schin et Dſchim; Edrisius ſcribit cum ص Forskal et Abulfeda cum س).

el Ale Interpres eius autem hac vice, scribit منوف العلا *h*). *Et hinc ad*

Sacâf, سكاف; *hinc ad*

Santuf, سنطوف. Sionita exhibet *Sciantuf*; sed in libro non est ش sed س. Attamen procul dubio Santuf idem locus, qui iam supra §. 10 et 12 adfuit. cf. infra §. 19. Pergit Noster:

Sed reuertamur ad riuum (ترعة) *Bolkina, paullo ante commemoratum; noueris ab hoc descendendo ad Mehalla reperiri in mediterraneo*

Sanhur, صنهور, *vrbem, ad 45 miliaria ab ipsa Mahalla et ad eam vsque vrbem protendi riuum* (ترعة) *Bolkina.* Ad vrbem Sanhur ergo ostium Canalis Bolkina? equidem nescio; et donec de situ huius vrbis dubius haereo, iudicium meum interponere vix audeo. Sensus verborum Edrisii forte: Canalis Bolkina vbi ad vrbem Sanhur peruenerit, de curriculo recto se deflectit inque aliam plagam pergit.

Sendia, (vel *Senedia*, vti effert Sionita) سنديه. *E regione Sanhur, et quidem ab oriente eius, sita est vrbs*

h) Forskal apud Niebuhr Itin. p. 91. et ipse Niebuhr l. c. p. 88. *Menuf al alie* forte compellata est vrbs nostra, vt a *Menuf* vel *Menf*, vrbe, quae supra §. 8. adfuit, vel potius, vt a *Momemphi*, vrbe, quam Arabes *Menuf il Sephli* (*Menf inferiorem*) vocare solent, distingueretur. Eadem forsitan vrbs est, quam in animo habet ille Arabs (antiquitatum geographicarum scrutator, si placet, haud spernandus!). quem Brucius laudat, ac cuius testimonio vt solet lubentissime, vtitur, ad veriorem Memphis veteris situm demonstrandum. Vid. Brucii Itin. Tom. I. p. 116. Memorat quoque vrbem *Menouf* (quae ni fallor, eadem est cum Menuf el alie). Savary Tom. I. p. 218. Ait nimirum . . . Er (sc. Canalis qui e Nilo egreditur prope vicum Dagoué) vereiniget sich mit dem Canal von Faraounié, ehe er nach *Menouf*, der Hauptstadt der ersten Provinz des Delta kommt. Sed alia est vrbs Momemphis vocata, quam Arabes compellare solent *Menuf il Sephli.* Vid. Forsieri Epist. nr. XXI. vel Ditmar Aeg. l. c. p. 50. Hennike l. c. p. 50. et inprimis Schlichthorst p. 61.

vrbs Sendia; intercedit ambas spatium circiter 1½ *miliarium. Sendia porro ab vrbe Samanud* (vid. supra §. 16.) *sita ad Canalem Damiat et Tennis, itinere terrestri* (vel itinere per desertum, في البريه) *abest* 15 *miliaribus. Ab vrbe Sendia iter institui potest ad*

Mehalla المحله, *vrbem.* Est forte vrbs, de qua paullo ante not. b. diximus, et quam autores laudati vberius describunt. Mehalla Edrisii autem cum Leonis *Mechella i*) vix idem locus. *Et hinc ad*

Mehalla al Dâchal, محلة الداخل (Sionita hospitium Aldachel s. Ingredientis reddit). *Hinc ad*

Damira دميره (vid. supra §. 17.) *et hinc, vti iam obstruatum est, ad*

Damiat, ذمياط (h. l. per Dzal) vid. supra §. 17.

§. 19.

Iter ab vrbe Mesr (Fostat) *ad vrbem Alexandriam.* (pag. 104. 105.)

Iter ab vrbe Aegypti primaria ad Alexandriam, et quidem terrestre, hodie inprimis, propter Arabes huc illuc oberrantes ac latrocinantes (Nomades, Beduini vulgo audiunt) periculosissimum, ideoque minus frequens notumue, nemo Recentiorum, si Forskalium excipias *k*) instituit; itineratores enim alii, Kahiram tendentes, ab vrbe Alexandria ad Rosettum proficiscuntur et hinc per Nili brachium, quod Ro-

i) Leo p. 683. *Mechella.* Mahumetani nostro seculo hanc ciuitatem *ad Nilum ab Asiae* parte humili muro cinctam condiderunt &c.

k) Audi quaeso Niebuhrium, qui Itiner. Tom. I. p. 55. ita tradit: Die Reise von Kahira zu Lande ist wegen der herumschweifenden Araber, wenn es einem nicht gleichgültig ist, geplündert zu werden oder nicht, fast unmöglich. Herr Forskal reisete 1762 von Kahira nach Alexandrien zu Lande, und musste den Arabern alles geben, was er hatte, und es war noch eine grosse Höflichkeit von ihnen, dass sie ihm die Beinkleider wieder schenkten.

ſeticum inde compellatur, ad vrbem Kahira. Iter pariter, ab Edriſio deſcriptum, noſtris hodie plane ignotum eſt. In duas partes, vel ſi ita placet, in duas ſtationes commode diſpeſcitur; quarum primam confectam habes, vbi perueniris ad oppidum *Barnut* (mel. *Tarnut*); altera autem ad vrbem Alexandria terminatur.

I. *Itaque*, autore Edriſio, *viator*, *qui hancce viam ingreditur, relicta vrbe Mesr* (Foſtat), *deſcendat ad*

Ankâs vel *Enkâs*, انقاس, *inſulam* et

Tabâla, تبالة. Vocem *inſulae* ipſe interpretatur Edriſius noſter, addens: *Sunt vero vrbes duae inter Nili ripas concluſae.* Recentiores, quantum equidem ſcio, harum vrbium nomina ſilentio praetermittunt. *Hinc ad*

al Achſâs, الاخصاص. Iisdem characteribus arabicis loci huius nomen exarauit Niebuhrii Interpres, ipſe autem Niebuhr effert *Vl Achſas;* D'Anville, *Ekſas l*); mappa P. Lucas exhibet *Ekhſas;* Savarii autem, forte per errorem, *al arkſas.* Achſas, vti bene monet D'Anvillius occupat hodie ſedem vrbis *Cercaſori* vel *Cercaſurae* olim vocatae, neque audiendus eſt Savary, in pago *Charakanie* dicto, qui Nilo ab oriente adiacet eiusdem ſupereſſe veſtigia aſſeuerans m). *Hinc deſcendes per Nilum ad*

Daraue, ذروة, interuallo quinque miliarium. Niebuhrii Arabs pronuntiat ذراوة (cum Delta, et Elif poſt Re), Niebuhrii catalogus autem exhibet *Daraue n*); *Daravi*, mappa P. Lucas. *Hinc ad*

Schantuf,

l) Niebuhr Itiner. p. 74 et 90. d'Anville Mem. p. 73.

m) Vid. d'Anville l. c. Hennicke l. c. p. 51. Schlichthorst l. c. p. 62.

n) Niebuhr Itiner. p. 74 et 90.

Schantuf, شنطوف, 20 *miliarium iter*. Infra p. 429 v. Tarnut denuo ad hunc locum recurrit, Edrifius tradens: *A Schantuf ad Tarnut esse interuallum* 50 *miliarium*. Saepius iam adfuit locus Schantuf; vid. supra §. 10. verf. fin. et init. §. 12. *Et hinc ad*

Om Dinar ام دينار, *oppidum*, *litori occidentali adpositum*. Niebuhrii catalogus oppidi huius nomen iisdem literis et characteribus expreffum exhibet, ac de fitu pulchre conuenit *o*). Mappa P. Lucas *Oumme dinar* offert. *Hinc ad*

Asmar Harnesch اسمر حرنش, 15 *miliarium intercapedo*. Inter *Om Dinar* et *Dfjureifch* (vid. paullo poft) Niebuhrii *p*) catalogus oppida exhibet duodecim; ex quibus num vlla conueniat, dicere non habeo, praefertim quum litus cui adiacet, ab Edrifio fit filentio praetermiffum. Caeterum obferuo Sionitam quidem habere *Asmar Harnes*; in libro autem non effe حرنس fed حرنش. *Hinc ad*

Haris الحريس, *vrbem*, 18 *miliaria*. Sionita effert *Horais*. Niebuhr l. c. ex pronuntiatione Interpretis fcriptum exhibet جريش; ipfe effert *Dfjureifch*. Locum eundem in animo habere, et Edrifium et Niebuhrium, quis eft, qui inficiat? Caeterum, quum vix dubitare liceat, fonum vulgarem bene excepiffe Niebuhrium; difcrimen, quod inter confonantes arabice

o) NIEBUHR Itiner. p. 90. Addit l. c. Wenn der Nil hoch ift, fo fiehet man von hier bis *Wararik* einen grofsen Canal.

p) Nomina eorum haec: جريش *Dfjureifch* ad Orient. Nili, السواقي *Esfanâfi*, ad Occid. Nili, كفر ابو علي *Kafr Abu Ali* et لنجب *Lindfjib* ad Orient. Nili, كفر ابو غالب *Kafr abughâlib* ad Occid. Nili, كفر السالمية *Kafr Salamie* ad Orient. Nili. القطا *El katta* ad Occ. Nili, *Sidi Ibrahim* et كفر غالي *Kafr Ghâli* et منية العروس Miniet el árûs, ad Orient. Nili. الرهاوي Er rahâue, et كفر منصور *Kafr Manfûr* ad Occ.

bice expressas, deprehenditur, facile tollitur, si modo lectioni vulgari, vt deteriori, puncta diacritica addantur. Pro حريس ergo rescribendum جريش *Garisch* vel *Gorisch*. Edrisius pergit: *Sita est in litore orientali.* Concinit Niebuhrii catalogus. *Hinc ad*

Ramal Assinam (i. e. *Arenas al Sinam* رمال الصينم), *vbi conspicitur miraculum Dei altissimi. Scilicet os in his arenis conditum, tempore septem dierum in saxum durissimum permissu diuino conuertitur.* Tractum hunc arenosum esse, bene ad h. l. obseruauit Niebuhr *q*). Inter اسوان *Asvan* et قلزم *Kolzom* memorat Ibn al Vardi رمال الضيم *Remal addhim r*); huc procul dubio pertinet earum commemoratio. Num autem lectio الضيم lectioni الصينم praeferenda sit; index sedere non audeo. Locus Niebuhrii citatus nihil definit, ex textu enim typis descripto desumtus est. Obseruandum tamen duxi facile euenire vt, praesertim in libris manuscriptis, characteres ضيم cum صينم permutentur, modo sit a consonante ص punctum diacriticum paullo remotius. *Ab hisce arenis ad*

Abi Jahnes ابي يحنس. Apud Recentiores (modo vt haec sit lectio genuina) hic locus non occurrit.

q) Niebuhr Itiner. p. 90 vbi haec: Von hier (sc. Dsjureisch) an, bis zu der Spitze von Delta ist an der Westseite des Nils eine sandigte Gegend. Im Geogr. Nub. heisst sie الصينم.

r) Ibn al Vardi l. c. p. 31. vbi ita: رمال الضيم *Remal addhim* ou *sablès de Dhim;* ils sont si extraordinaires, qu'un os qui y est enfoui, est pêtrifié sept jours après. Si forte quaeras, cur hoc potissimum loco earum mentionem fecerit Ibn al Vardi, certi, quid respondeam, non habeo. Coniicere posses, vel, Interpretem eius gallicum non retinuisse methodum ordinemque, quem sequitur textus MSS., vel ipsum Ibn al Vardium h. l. inseruisse caput quoddam res Aegypti memoratu dignas, mirificasue enarrans. Additum enim huic descriptioni legimus hoc: Au midi *d'Assouan*, il y avoit une muraille qui couvroit tout le pays, elle est maintenant ruinée; on la nomme la muraille *d'Adgiens*, ancienne magicienne &c.

currit. Inter *Dſjureiſch* et *Terâne* catalogus Niebuhrii (l. c.) oppida recenſet quatuordecim. Ad ſonum ſi forte audiamus, proxime ad Abi Jahnes accedunt nomina haec: ابونشابه *Abu Neſchâbe;* ابو خواش *Abu chauâſch;* et الخماس *El achmâs*. Sed comparationem vt inſtituam, a me impetrare nequeo. *Et hinc ad*

Barnut vel *Tarnut s); vrbem paruam, adiacentem Canali Sâbur. Nundinae quae ibi celebrantur, aduolantibus ad eas mercatoribus ditiſſimis, ſatis frequentes ſunt. Ibi* porro *reperitur fodina Nitri praeſtantiſſimi, quod inde in regiones vniuerſas deportatur* (vid. ſupra §. 6. p. 345 ſq. de Terrae bonis). *Caeterum ab vrbe Tarnut ad Schantuf* (شنطوف) *interuallum* 50 *miliarium.* Vid. paullo ante p. 427.

II. Iter quod adhuc deſcripſimus, eſt tritum et omnibus viatoribus frequens; iam ſecundam itineris huius partem longe infrequentiorem deſcribit Edriſius, Nilum vel brachium Nili (vt hodie audit) Roſeticum, deſerit, et Canalem *Sâbur* intrat. (vid. ſupra p. 360.) *Brachium iſtud* autem (ita pergit Edriſius) *vbi deuenerit ad arenas al Sinam, diuiditur bifariam; et brachium alterum* (*quod Sâbur* سابور *audit*) *excurrens occidentem verſus attingit Tarnut t); tum defluit ad*

Beſiana — Sionita vertit Beſiana. In libro eſt بسبانه; conſonans tertia punctis diacriticis deſtituta. *Ad*

Tanut

s) Lectio nimirum variat. Bis expreſſum inueni برنوط *Barnut;* bis quoque ترنوط *Tarnut.* Lectio *Tarnut*, ni fallor, alteri longe praeferenda. Eſt enim vrbs noſtra eadem, quae apud Recentiores *Terrane* audit. Vid. e. g. VANSLEB nouv. Rel. pag. 225 (verſ. germ. p. 254). SICARD Tom. II. p. 72 et 83. NIEBUHR p. 58. Apud Veteres *Terenuthis* l. *Theremuti* audit. Vid. DITMAR l. c. pag. 56.

t) Tarnut, ترنوط, h. l. ſcriptum eſt; vid. paullo ante.

Tanut, طنوت; *et hinc ad*

Sâbur, سابور, *vrbem, oppido frequenti ſimilem*; "Mappa Savarii ad Canalem, qui olim ſeſe in lacum Mareotis exonerauit, adpoſitum exhibet pagum *Schabur*. De vrbe hac eiusque nomine quod apud Veteres obtinuit, vero, videndus eſt D'Anville *v*)"; *et hinc ad*

Mehalla aſſida, محلة السيدة; (Sionita exhibet: hoſpitium Aſſeyde i. e. *Domina*) *tum ad*

Raſiâl, رسيال; *tum ad*

Karnata قرنطا; (Sionita effert *Caranta*) *tum ad*

Suk, سوق, [num ſit nomen proprium aut adpellatiuum (*vicus* ſ. *emporium*) iudex ſedere non audeo]; *ad*

Mana, منا; (Sionita exhibet *Menna*) *et hinc ad*

Karnafil قرنفيل. Sionita *Carnafil* cornu elephanti interpretatur. Iter Forskalii terreſtre a Roſette ad Kahira *w*) exhibet locum, quem vocat *Koromfil*. Interpres eius قرنفيل expreſſit. Ex ſitu autem facile vides, eum eſſe diuerſum a noſtro loco, licet adſint characteres iidem. *Tum ad*

al Carbun, الكربون; *et hinc ad*

Sabar, قرية الصبر, *oppidum*; Sionita exhibet *Sabr* (i. Aloë) *tum ad*

Alexandriam, الاسكندرية. Oppida, quae in hoc itinere occurrunt, mihi ad vnum omnia, ignota ſunt.

Reuertitur Edriſius ad Canalem Sâbur procul dubio (aliud enim flumen non praeceſſit) et ita pergit (vid. ſupra p. 361): *In hoc flumen autem neque aqua, neque*

v) D'Anville Mem. p. 71. Sed conf. Hennicke l. c. p. 50.

w) Vid. Forskal apud Niebuhr in Itiner. p. 94.

neque naues ingrediuntur; nisi crescente Nilo; quoniam os aluei ipsius altius est alueo Nili, ita vt aqua non attingat illud, nisi tempore praedicto; alueus enim huius Canalis, statim atque peruenit ad

Tartsuta, ترثوطا, *retorquetur ad plagam orientalem, adeo vt coincidat cum altera parte prope*

Malig (sic vertit Sionita; in libro est ملج *Malch*; vid. supra §. 7. vbi de Canali Alexandriae sermo est, pag. 361 et 362) *fiatque inter vtramque partem*

Bejâr, بيار, *insula*. Supra pag. 362. Verba quidem Edrisii in versione adpono; testimoniis autem Recentiorum destitutus ea neque firmare, neque refutare, neque emendare possum. Alteram huius itineris partem ergo inuitus quidem, dira tamen necessitate coactus, in medio relinquo. — Iam de Canali altero, qui septentrionem versus prouoluitur, vid. § seq.

§. 20.

Iter ope Canalis orientalis prope arenas al Sinam originem suam trahentis, vel *Confinia vrbis Raschid*. (p. 105.)

Descripto Canali, qui iuxta arenas al Sinam e Nilo exit et orientem versus prouoluitur, superest Canalis alter, qui in septentrionem excurrit, ac cuius descriptionem nobiscum Edrisius communicauit hanc (vid. supra p. 362):

Alterius autem Canalis orientalis origo est ad arenas al Sinam, qui in septentrionem excurrens demum coniungitur cum altera parte sibi cognata haud procul a Malig x); *indeque pergit ad*

Tsana,

x) Exaratum est ملح; consonans secunda sine punctis diacriticis. Sionita iam ante me per *Malig* reddidit. Vid. supra §. 7. vbi de Canali Alexandriae sermo est, p. 360-362.

Tſana, تنا, *oppidum* mediterraneum, vt videtur; autores noſtri enim eius mentionem no faciunt. *A Tſana ad*

Cobaiſa. Num Cobaiſa recte translatum ſit, equidem neſcio. In libro enim eſt تبيسه; conſonans, vt videtur, tertia punctis diacriticis caret. Eſtne vrbs *Kabaſa* cuius Ptolemaeus mentionem facit? y) *Al*

Bondaria, البنداريه; *cuius e regione eſt*

al Mànar, المنار, *et quidem ad litus occidentale* بلج *Malig* (? vid. ſupra §. 7. deſcriptionem Canalis Alexandriae). Edriſii verba non intelligo; Bondaria enim quae ſupra p. 309 adfuit, cum Bondaria noſtra minime, vti ex ſitu colligi poteſt, conuenit. Vocem *al Mahar* Sionita quidem per *Candelabrum* explicat; de Pharo Alexandriae autem vix cogitandum. Pergit Noſter: *Ibi coniunguntur iſta duo brachia* (Canales) *et in vnum coaleſcunt.*

Kalib al amál. *Supra Malig* (? ملج vid. not. praeced. x.) *eſt oppidum Kalib al amál*, قليب العمال. Sionita habet *Colaib al ammal* et interpretatur *Cor operarii*. Non noui oppidum hoc.

Sah صاه. *Et prouoluitur Nilus verſus ſeptentrionem ad Sah, oppidum quod eſt ad litus orientale.* Eſtne oppidum hoc veterum Sais, hod. Sa? z)

Mahalla Schacala. *E regione huius* (ſc. صاه), *et quidem ad partem occidentalem ſita eſt Mahalla Schacala* محلة شكلا, *interuallo* ١٢ *miliarium.*

Sarni, سرني. *E regione huius ad litus occidentale* (? h. l. eſt في الضفة الغربية; paullo ante fuit من

y) Vid. DITMARI Aegypt. ex edit. PAULUS p. 58 vbi haec: *Kabaſa*, die Hauptſtadt des Kabaſitiſchen Nomos zwiſchen dem weſtlichen Nilarm und dem thermutiſchen Fluſs.

z) Vid. D'ANVILLE Mem. p. 79.

الغربية الجهة . من; non bene capio) *est oppidum Sarni*; (vid. paullo post: v. *Samdise*) *et hinc ad*

Mahalla al Alui, محلة العلوي; Sionita vertit: *hospitium Alua. Ad*

Fua, فوه, 15 *miliarium intercapedo.* Nomen oppidi huius iisdem characteribus exaratum exhibent Abulfeda et Interpres Niebuhrii. Recentiores, qui de oppido hoc plura tradunt, *Fué*, *Fûa* et *Voy* scribunt *a*). Vid. paullo post v. *Sendiun.*

Rahab, الراهب. *Diuiditur ibi Nilus in duas partes, quae constituunt insulam al Rahab* (ar rahab). Hanc insulam non noui; coniicio autem lectionem esse adfectam et pro الرهب legendum الذهب insula *al Dahab*, vel *addahab*. Vanslebii *Geziret Iddahab* pulchre convenit; Leonis *Gezirat Eddehéb* insula eadem *b*). *In huius insulae parte extrema sita est*

Sendiun سنديون, *urbs, estque ad latus orientale; a Fua distat interuallo* 15 *miliarium.* Niebuhr *Sendiûn*; Forskal, *Saendiun* efferunt, et eorum interpres سنديون, vti Edrisius *c*); Vansleb pronuntiat *Sindiun d*); Binos autem, per errorem, *Sodion e*).

Samdise

a) Abulfeda p. 9. فوه effert. Sed conf. Michaelis ad h. l. not. 90. p. 47 sq. Vansleb Rel. nouv. p. 172. (vers. germ. p. 223); *Fuva* effert. Hasselquist effert *Füa*; Niebuhr Itinerar. pag. 58. effert *Fué* et p. 85. "فوه *Fué.* Bey dem Herrn von Breidenbach *Voy.*" Forskal apud eundem p. 93. فوه *Fûa* &c. Solus est, vt vidimus, Abulfeda qui duplicari *Vau* voluit. Forte a parte eius est Leo qui p. 682 *Fuoa* effert. vid. not. sq.

b) Vansleb ll. cc. Leo l. c. "Ex aduerso praedictae ciuitatis (Fuoa. Idem Vansl.) Insulam Nilus efficit &c.

c) Niebuhr Itiner. p. 85 et 93.

d) Vansleb Nouv. Rel. p. 172. (vers. germ. p. 224.)

e) Binos l. c. pag. 100. "Die Nil-Dörfer *Dirut* und *Sodion*" i. e. *Deirut* et *Sendiun.*

Samdise سمديسي. *Respicit Sendiun ex parte occidentali oppidum Samdise. inter quod et Sarne interest spatium 15 miliarium.* Caetera, quae sequuntur, vid supra p. 339 vbi de Lacubus egimus.

§. 21.

Iter a Samdise ad Raschid. (p. 106.)

Breue hocce iter ab Edrisio his verbis describitur: *Vt vero descendas ad Raschid, et quidem per Canalem Nili principaliorem, e*

Samdise, سمديسي, *perges ad*

al Hâser, الحاذر, *oppidum, interuallo 20 miliarium.* Vt ex sequentibus apparet, litori occidentali adpositum est oppidum Hafer. Pergit nimirum Edrisius:

Netuis al ramân, نطويس الرمان, *oppidum, situm est e regione Hafer et quidem ad litus* Canalis *orientale.*

al Hadidia, الحديدية. *Et ab oppido Hafer ad Hadidia, oppidum populo frequens, 15 miliarium intercapedo.* Sionita habet *Giodaidia;* at in libro non est ج sed bis ح, ergo non *Dschim* vel G; sed bis *Hha. A Hadidia* ad

Raschid, رشيد. Vid. paullo post §. 22. De vrbe hac *hodie* celeberrima, quae apud Arabes *Raschid,* apud Recentiores plerumque *Rosette* vocatur, Edrisius, (vel potius Edrisii epitomator) nihil fere nisi nomen nobis conseruauit. Itaque plura de ea rescire cupientes adeant commentaria Itineratorum nostrorum infra in not. laudanda *f*).

Caete-

f) Cf. Abulfeda pag. 27. et nott. Michaelis ad l. c. n. 235 sq. pag. 111 sq. Leo p. 678. (*Rasid*, quae *Rosetum* Latinis); Monconnys p. 193 (*Ronsset* effert); v. Troilo p. 598 (*Reschit*, vormals *Scheida*); Arvieux Tom. I. p. 193. (*Rechid* pronuntiat); P. Lucas I, 1, p. 30. III, 1, p. 306. Fava p. 341. Shaw vers. germ.

Caeterum oppidorum paullo ante commemoratorum apud Itineratores, quos inſpexi, recentiores (quod mireris) nulla fit mentio; phraſis Edriſii autem (ſc. معظم الخليج) niſi me omnia fallunt, Nilum, vt hodie loquuntur, Roſeticum, ſignat; via ergo viatoribus noſtris frequentiſſima. Apud Niebuhr quidem occurrit *Dſjedie* جديه, num autem vnquam cum Hadidia comparari poſſit? ſubdubito.

In confiniis tandem vrbis *Raſchid* procul dubio quaerenda ſunt oppida duo, quorum iam ſupra *g*) §. 5. p. 339, vbi de Lacubus ſermo nobis fuit, mentionem fecimus. Sionita eorum vocat alterum

Mabdavin (vel *Mabdiun*) et

Samunes alterum. Textus typis deſcriptus nomina exhibet adfecta, ſcil. مبديون; vbi conſonans ſecunda puncto caret diacritico; et سمونس, vbi conſonans quarta puncto diacritico deſtituta eſt. Nomina haec in mappis et Itineratorum commentariis, quos etiam inſpexi, nusquam occurrunt. Coniecerim fere pro مبديون *Mentubes* vel *Mtûbes* eſſe legendum. Ita nimirum effert Niebuhr nomen loci, quod Interpres eius مطوبز pronuntiat. Sed ſibi non conſtat; Forskalii *Mtûbes* enim idem امطوبس exprimit *h*). Reſtat سمونس; pro quo legendum putauerim سنديون *Sendiun*,

 oppi-

germ. p. 253. (*Rozetto* vel *Raſſid*). HASSELQUIST p. 68. BINOS p. 98. MAILLET p. 99 ſq. POCOCKE Tom. I. p. 22. NORDEN p. 53 et 73. TOURTECHOT p. 409. NIEBUHR Itin. Tom. I. p. 56. SAVARY Tom. I. p. 37. E. W. MONTAGUE in Minerua l. c. p. 54. BRUCE Tom. I. p. 88. et ſic porro.

g) Verba EDRISII l. c. *Ex praecipuo iſtius brachii alueo alluente Raſchid, infra* (l. c. mendoſe legitur *intra*) *M... et S... et infra Fua, ac ſupra Raſchid, effluit brachium Nili excurritque ad alueum cuiusdam lacus, qui, maritimas oras attingens, eatenus protenditur occidentem verſus, vt inter ipſum et Alexandriam remaneat ſpatium circiter ſex miliarium.*

h) Vid. NIEBUHR Itiner. p. 85. et FORSKAL apud eundem l. c. p. 93.

oppidum, haud longo interuallo ab vrbe Fua diſſitum (vid. paullo ante §. 20). Sunt forte qui malint rem inuertere proque مبديون legere سنديون et مطوبر vel امطوبس pro سمونس. Olim in mentem venit vertendum eſſe *Mendes* et *Smuis* (pro Thmuis; Th enim litera quoque ſibilans); ſed diſtantia nimia et ipſe contextus coniecturam hanc eſſe reſpuendam abiiciendamque ſatis ſuperque demonſtrant.

§. 22.

Iter a Raſchid ad Alexandriam. (p. 106.)

Edriſio autore *diſtat Raſchid ab vrbe Alexandria 60 miliaribus.* Per errorem Sionita vertit: a Raſcid (ita nimirum vrbis huius nomen effert) ad vrbem Alexandriam habetur 40 M. P. Textus arabicus enim exhibet ستون ميلا; idem quoque numerus facta computatione emergit; vid. paullo poſt et not. x. excerptum ex Vanslebio.

Multum ab Edriſio, ſed ſuo iure, differt Abulfeda *i*) ſcribens: ورشيد بليدة صغيرة وهي عن الاسكندرية علي مرحلة قوية وهي شرقي الاسكندرية i. e. eſt autem Raſchid oppidum paruum [hodie vrbs celebris *k*)], magno ab Alexandria diei itinere, ei ab oriente ſitum. *Magno diei itinere* quidem dicit; at — ſi quidem Edriſius, quod tamen negauerim, vera retulit — 60 miliaria = 20 hor. vix, ſi quid iudico, diei vnius itinere, aliquis abſoluere poterit *l*).

Propius

i) Abulfeda p. 27 et 28.

k) Cf. inprimis Niebuhr l. c. p. 56. et Savary Tom. I. p. 37.

l) Probe cum Abulfeda facit Kortes, ſcriptor omnino fidus et integer. Vid. Paulus Collect. Itin. T. II. p. 37. (ed. orig. p. 24.) Den 24. März, ait, reiſete ich von Alexandrien nach Koſetto ab. *Es iſt eine gute Tagereiſe dahin*, durch ein ganz ebenes wüſtes Land. Der Wind ſpielt mit dem Sande, daſs keine Spur noch

Weg

Propius cum Abulfeda ad veritatem accedit, autor libri Azizi vocati, tradens: ومنها علي ساحل البحر الملح الي الاسكندريه ستة وثلاثون ميلا a Raſchid ad Alexandriam iuxta litus maris proficiſcenti iter eſſe 36 miliarum (= circiter 12 hor.). Is fere cum Vanslebio concordat; vid. paullo poſt not. x Marmolio autore 7 miliar. (lieuës) ab Alexandria diſtat *m*) et teſte Troilo 8 miliaria german. *n*).

Iter vero (a Raſchid ad Alexandriam) *ipſum*, teſte Edriſio, *eſt eiusmodi: A Raſchid perges ad*

Ramâl, الرمال i. e. *arenas* *o*); *inde ad*

Bukir, بوقير, 30 *miliaria*. Bukir Edriſii eſt, ni fallor, *Bochyris*, vrbs, de qua Leo *p*) ita ſcribit: "Fuit vetuſta haec et exigua ciuitas quondam ad maris mediterranei oram aedificata, octo ab Alexandria in Orientem paſſuum milibus: verum noſtro ſeculo deſtructa, moenium ſaltem veſtigia reſeruat etc." P.

 Lucas

Weg zu ſehen iſt. Man reiſet vorerſt bey *ſechs* Stunden längs der Seeküſte; von da an aber, wo man dieſe verläſst, ſind ohngefähr noch *vier* Stunden bis nach Roſetto (ſumma ergo = 10 hor.) und ſo weit bis an die Stadt ſtehen hohe, ſteinerne, aufgemauerte Pfeiler in einer Linie, nach welchen man die Reiſe einrichtet &c.

m) Marmol Tom. III. p. 276 ſq.

n) v. Troilo p. 599.

o) Non diſſentiunt ab Edrisio, autores, Leo, Niebuhr &c. Leo nimirum p. 678 opportune ita refert: Circum ciuitatem (ſc. *Bochyris*) nihil agrorum videas, praeter *campos arenaceos* ad Nilum vsque fluuium. Niebuhr Itin. p. 55 ita tradit: Sie (ſc. comites Niebuhrii) reiſeten auf Pferden und Eſeln *durch eine ſandigte Gegend*, wo man nichts merkwürdiges findet, als 10 bis 12 gemauerte Pfeiler, die den Reiſenden den Weg zeigen bis Raſchid. Vid. paullo poſt, not. x. Bruce Tom. I. p. 87. vbi haec: Von der Ueberfarth an lief der Weg beſtändig *durch einen trockenen Sand*, und wir muſsten oft um einen feſten Grund zu finden, mit den Pferden bis an den Gurt in die See reiten &c. vid. infra not. x. Vanslebii not. in fine. Troilo p. 599. Lucas III, 1, p. 288. Kortes l. c. et Pococke Tom. I. p. 22.

p) Leo p. 678. Add. Marmol. Tom. III. p. 277.

Lucas pronuntiat *Beckiers q*); Niebuhr effert *Bikkîr*, *Bucqîr*, *Abukîr*; Forskal, ابوقير *Abuqîr r*); Shaw, *Bikir* ſcribit *t*). Faua, per errorem (niſi operarum vitium) *Barka* pronuntiat *s*). Apud Bruce, *Aboukeer* audit *v*) etc. Caeterum *Bukir* eſt veterum *Taposiris w*). Edriſius pergit: *tum ad*

al Kasrin القصرين i. e. *duo caſtella; denique, ſpatio item* 30 *miliarium interiecto, ad*

Alexandriam الاسكندرية, de qua vrbe vid. ſupra §. 7. p. 346-363.

De itinere terreſtri procul dubio interpretanda ſunt verba Edriſii; duplex nimirum iter inſtitui poteſt ab Alexandria ad vrbem Raſchid; terreſtre alterum, alterum nauigiis. Cupientibus forte recentiorum commentaria cum itinere ab Edriſio paullo ante deſcripto, comparare, ne deſim, colligo eorum deſcriptiones, ita vt not. x. inueniant, vnde animo curioſo ſatisfaciant *x*).

§. 23.

q) P. LUCAS. I, 1, p. 29.

r) NIEBUHR Itiner. p. 55. et FORSKAL apud eundem p. 92.

s) FAVA l. c. p. 340. Als wir nun an einen Arm des Nils gekommen waren, welcher bis nach *Barka* gehet, ſo kehrten wir für 2 Meidins in einer ſehr groſsen Behauſung ein, ſo wie ſie in der Türkey gewöhnlich zu ſeyn pflegen, und gegen Mittag langten wir in der Stadt Roſette an.

t) SHAW p. 253.

u) POCOCKE Tom. I. p. 19. Etwa 12 Meilen von Alexandrien liegt *Abukir* das *Bikiere* der Europäer &c.

v) BRUCE Tom. I. p. 85.

w) DITMAR l. c. p. 48.

x) Iter terreſtre prae aliis ſuſcepit deſcripſitque VANSLEB (nouv. Rel. p. 177. verſ. germ. p. 226). Verba eius ita ſonant: Nous arrivâmes au trajet, que les Mores appellent Maadié [ibi in diuerſorio quodam ab ipſo *Han* (melius *Chan*) vocato, vires refecit]. Il y a de Roſette à Alexandrie tout au moins dix heures de chemin pour un homme de cheval (EDRISIO autore, qui autem, ni fallor, de viatore per pedes iter faciente loquitur, duplum fere

tempo-

§. 23.

Iter ab vrbe Mesr ad Segelmesa vrbem. (p. 106.)

Iter hoc supra p. 148 iam descripsimus. Loca, quae ibi occurrunt maximam partem incognita sunt; et non nisi vnum vel alterum exhibet mappa D'Anvillii saepius iam laudata. D'Anvillius ipse autem versionem Sionitae dum eam delinearet, in subsidium vocauit; ex Edrisio ipso ergo desumta videntur loca; quae ibi expressa deprehendimus.

§. 24.

Iter ab vrbe Mesr ad Bagdad. (p. 107.)

Non tam iter, quam potius distantiam inter vrbes laudatas notare voluit Edrisius; sed quum, non vbi de vrbe Mesr egit (vid. supra §. 8. p. 363 sq.) sed separatim et vbi itinera describit, eam produxerit

 autor

temporis requiritur). On en fut une bonne partie le long du rivage de la mer (vid. paullo ante verba autoris libri Azizi vocati); de sorte que les montures ont pendant un long trait de chemin, les pieds dans l'eau. Le Pays est si uni, qu'il n'y a aucune incommodité pour les voyageurs; & à la reserve du Han (*Chan*), qui est à la moitié du chemin, on ne trouve point de village, pas un arbre, pas une herbe, & ce n'est qu' une campagne vaste, sterile & sablonneus. Sed imprimis audiendus est Forskal, qui de via ab vrbe Alexandria ad vrbem Rosetto hancce descriptionem nobiscum communicauit. Verba eius apud Niebuhr (Itiner. p. 92) ita sese habent: *Soebachat arama* سبخة عراما ein kleiner Landsee. ابوقير *Abuquîr*, ein Castell. سد *Soedd.* المعدية *Madie*, ein Landsee. الزاويه والشيخ حصر *Zavioe*, ein Dorf bey *Schech Hesar.* اوقوي *Otkui.* العلامات *Alamât* oder eilf gemauerte Pfeiler am Wege. Cf. Fava l. c. p. 340. Viam eandem describunt P. Lucas III, 1, p. 288. v. Troilo p. 599. Pococke Tom. I. p. 21. 22. Kortes (in collect. Itin. quam Paulus curat, Tom. II. pag. 37.) paullo ante not. *l.* Bruce Tom. I. p. 85.

De Itinere maritimo vid. P. Lucas I, 1, p. 29. Vansleb nouv. Rel. p. 213. (vers. germ. p. 247.) Hasselquist p. 67. Niebuhr p. 55. Bruce l. c. Iter hoc nimis periculosum depingi a Brucio, ex testimoniis autorum, quos modo laudauimus, facile apparet.

autor noſter; peculiari ſectione et ego eandem producere decreui. Edriſii nota ita ſeſe habet: *Similiter ab vrbe Mesr ad Bagdad*, بغداد, *interuallum* 570 *paraſangarum i. e.* interprete Edriſio, 1710 *miliarium.* De vrbe بغداد (vel, vt alii efferunt, بغداذ) conſulendus inprimis A. Schultenſii Ind. geogr. et Büſchingii Aſia *y*).

§. 25.

Iter ab vrbe Mesr ad vrbem Iatſreb (p. 107),

vulgo *Medina*. Itinera ab vrbe Kahira (Cairo, vt vulgo audit) ad vrbem Meccam, peregrinatoribus religioſis trita, deſcribunt quidem Pococke et Schaw *z*); ſi vero vnquam inter ſcriptores rem eandem pertractantes, fuerit diſſenſus, inter autores vixdum laudatos ſane deprehenditur maximus. Et itinera (duplicem enim viam ad vrbem hanc patere, ſtatim videbimus) quae ab Edriſio noſtro delineantur, ipſa quoque ita ſunt comparata, vt vix oppidorum ex illis quae Geographus noſter Arabs attulit, vnum vel alterum apud autores Anglos retegatur. Iter ergo eſt quaſi quadrigeminum; aliud enim eſſe videtur quod deſcribit Shaw; aliud, quod Pococke delineat, Edriſius autem de induſtria geminum proponit. Vnde autem hic diſſenſus ſuam ducat originem, me quidem fugit; vix enim mihi perſuadeo, ſolere peregrinatores religioſos, quotannis non dicam, aliquo tamen temporis ſpatio interiecto, per aliam et aliam viam incedere; vix etiam de lectionis variatione, nominumque adeo permutatione eſſe cogitandum equidem exiſtimo. Sine vlla praefatione ergo alia

y) Schultens l. c. v. *Bagdadum*. Büschingii Aſia ed. III. p. 202.

z) Vid. Pococke Tom. I. tab. Shaw verſ. germ. p. 413. Quibus adde Niebuhrium, viam ab vrbe Kahira ad Sues deſcribentem, p. 213 ſq. et v. Troilo p. 376.

alia ad rem ipsam me conuerto et Edrisium, iter primum describentem, in medium produco. Verba eius haec:

Via, quae ducit a Mesr (Fostat) *ad Iatsreb* (يثرب) *eiusmodi est: Egredienti scilicet ex vrbe Mesr primo tibi obuiam faciet*

al Gab الجب, hod. *peregrinatorum lacus;* vid. initium §. 26. vbi sub nomine *Birket el Gab* denuo occurrit. *Tum perges ad*

Buiab, البويب; Sionita per *ostiolum* interpretatur. Est forte Veterum *Buto*, vrbs Arabiae, hod. *el Bueib a*). *Tum ad*

Manzal (i. e. hospitium) *Ibn Sadka* منزل ابن صدقة *tum ad*

Agerud, عجرود. In Itinerario Niebuhrii occurrit *Adsjerud* vel *Akrud*, castellum paruum, Turcis quod pertinet hodie *b*). P. della Valle *Agiurd* pronuntiat *c*);

Ee 5 Poco-

a) Vid. D'ANVILLE Mem. pag. 119 sq. HENNICKE l. c. pag. 73. SCHLICHTHORST l. c. p. 84.

b) NIEBUHR Itin. l. c. ita habet: Am 30. August brachen wir des Morgens um 1 Uhr auf, und giengen von *Taia*, in 4 Stunden 45 Minuten bis zu einem ganz zerfallenen türkischen Castell, *Adsjerûd* oder *Akrûd*, wo man trinkbares Wasser findet &c. Castellum hoc ex computatione NIEBUHRII ab vrbe *Kabira* distat hor. 28. min. 40.

c) Vid. NIEBUHR l. c. vbi nota haec: Pietro della Valle bemerkt von diesem Castell in s. XI. Brief p. 252. Le soir du 17. Dec. 1615 nous cheminames un peu dans la nuit pour tacher de camper au pied des murailles d'un chasteau, apellé *Agiurd*, que les Turcs ont bati depuis quelques annees pour la sureté du chemin & pour la conservation d'un grand puits plein d'eau, qui est en ce destroit, & dont Belon fait mention sans parler du chasteau, parceque de son temps il n'y en avoit point. [Nota autorem hunc de Castello; non autem de oppido vel *puteo* (infra §. 26. enim voci عجرود addit EDRISIUS vocabulum جب) huius nominis sermonem habere]. His addit NIEBUHR: Wegen des erwähnten Brunnen lagern die Pilgrime noch jetzt bey *Adsjerud* &c.

Pocockius effert *Adjerute d)*; Shaw, *Adjeroute e)*. *Tum ad*

Rovaitſa, الرويثة. Büſchingius memorat *Rouaitha* et *Caze* vel *Chezi*, pagos, in via a Mecca ad Sana ducente, ſitos. *Forte* iidem cum *Rovaitſa* et *Carſi f)*. *Tum ad*

Carſi الكرسي; vid. paullo ante. Recurrere *videntur* oppida *Rovaitſa* et *Carſi* p. 46 et 48. verſ. lat. Pag 46 ita tradit Edriſius: *Ab hoſpitio al Sokia* (h. l. exaratum eſt السقية; ſaepius autem السفية *al Sofia*. Sionita vbique *Socqia* effert) *ad Rovaitſa* (الرويثة) *interuallum* , 6 *miliarium. In Rovaitſa ſunt lacus* (برك) *quatuor; eſtque locus aedificiis ſatis frequens. A Sabâla* (سيالة) *diſtat* 24 *miliaribus*. Pag. 48 deſcribit Noſter Iter ab vrbe Mecca ad Sanaa, et inter alia habet haec: *a Mecca perges ad Serain; tum ad Carnalmanâzal, tum ad Sofr, tum ad Caze oppidum populo frequens, palmis abundans et fontibus excurrentibus irriguum*. Differt quidem ſcriptura; non enim eſt كرسي, vti paullo ante; ſed كزي. Locus autem quin ſit idem, vix dubium; pergit enim Edriſius: *tum ad Rovaitſa* (الرويثة) *oppidum magnum, abundans palmis et fontibus diffluentibus conſpicuum*. Num autem lectio كرسي vel كسزي ſit verior decidere non audeo. Büſchingius ſequitur

d) Pococke Tom. I. p. 198 ita refert: Adjerute iſt ein viereckigtes Caſtell, worauf eine Beſatzung von Soldaten iſt. Es wird für das alte Heroopolis gehalten. Es liegt von Cairo 480 *Deraies* (menſura eſt, qua vtuntur peregrinatores Meccani; vid. not. ſequ.) wovon 15 auf eine Stunde gehen, welches alſo 32 Stunden ausmacht. Nach meiner Rechnung waren es nur 29 Stunden. (Niebuhr, vt paullo ante vidimus, habet hor. 28. min. 40.)

e) Shaw p. 413. *Adjeroute* 200 Deraies von *Dar el Sultan*. Nota a idem vocem Deraje ita interpretatur: Eine *Deraje* iſt vier Minuten einer Stunde gleich. Non intelligo; forte: iſt der 15te Theil einer Stunde.

f) Büsching l. c. p. 637.

sequitur Sionitam, qui *Caze* quoque pronuntiat; lectionem alteram (modo vt locum eundem designent *Caze* et *Carsi*) Carsi, vel Kersa, vti Sionita effert, vel ignorauit, vel in eam non attendit. *Tum ad*

Hafar الحفر; *tum ad*

Manzal i. e. hospitium (quoddam), منزل. Quid sub voce *Mansale*, vel *Manzàle* intelligendum sit, ex Niebuhrio disces *g*). *Tum ad*

Abla, ابلة. Sionita exhibet *Ayla*; textus arabicus manifesto vult *Abla*. Infra §. 26. occurrit الابلة; consonans quarta punctis diacriticis destituta. Initio Clim. III. sect. 5. denuo occurrit Abla (الابلة scriptum); Sionita autem hoc loco rursus *Ayla* reddidit; et, nisi me omnia fallunt, bene sese habet haec versio. Putem nimirum locum *Akaba*, qui Aila olim nomen gessit, in animo habuisse Edrisium; et hic ipse situs est in via, qua incedunt Peregrinatores Meccani *h*). Rescribendum ergo ايلة, et الايلة *Tum ad*

Gaal, جعل; *tum ad*

Madin, مدين (ita scriptum occurrit et h. l. et paullo post et initio Clim. III. sect. 5); *tum ad*

Aara الاعرا; *tum ad*

Manzal i. e. hospitium (quoddam, منزل); *tum ad*

Caldia, الكلادية; *tum ad*

Schaab

g) Vid. Niebuhr Itin. p. 113 et 117 vbi haec: *Mansale*, منزلة, d. i. ein Haus, wo Reisende gewisse Tage umsonst unterhalten werden, wenn sie nach der Gewohnheit des Landes vorlieb nehmen wollen, nehmlich mit einem ordinairen langen Stuhl (Serîr), in einer gemeinschaftlichen grofsen Hütte, mit *Kischer*, warmen Brod von Durra, und Kameelmilch oder Butter. Man kann sich vorstellen, dafs es in einer solchen *Mansale* niemals an Reisenden fehle &c.

h) Vid. Büsching l. c. p. 621 sq. et infra §. 62.

Schaab شعب. Sionita effert *Sciab.* *Tum ad*

Beida البيضا. Büſchingius quidem deſcribit locum Beida nomine; ſed vix conuenit *i*). *Tum ad*

Vadi al Kari, وادي القري; denuo occurrit initio ſectionis ſequentis. Vid. paullo poſt *Iatſreb.* Sionita pronuntiat Vadi-alcqora et *vallum pagorum* interpretatur. Büſching effert *Wadilkora k*). Edriſio autore (p. ١١٥) *arx Hager* حجر (Hadſchr) *a Vadi al kari abeſt ſtatione vna.* *Tum ad*

Rahiba الرحيبة; infra (vid. *Iatſreb*) occurrit الرحبة *Rahaba.* *Tum ad*

Di al Merua ذي المروة; Infra, vbi caſtella quaedam recenſentur (vid. Jatſreb) occurrit ذو المروة, quod forte cum *Di al Merua* idem. *Tum ad*

Martſom, مرثم *l*). *Tum*

Suida السويدا. Sionita effert *Souaida.* Büſching hunc locum memorat praeeuntibus Jacuti et autore noſtro *m*). *Tum ad*

Di Chaſchab ذي خسب. Sionita h. l. effert *Dhichoſciob.* Pag. 47. verſ. lat. occurrit حسب *Haſab.* Sionita reddit *Choſciob.* Licet deſit vocula ذي; et loco خ legatur ح, tamen pro vno eodem loco Di Chaſchab et Haſab equidem ſumſerim. Autore Edriſio (p. 47) *ab vrbe Medina* (Jatſreb) in via quae ducit Giddam, *abeſt ſtatione vna; ſtatione item vna a puteo* Arib (vid. infra §. 26. v. *Har* ſ. *Gar.*) — *Tum ad*

Iatſreb يثرب مدينة, *vrbem.* Vulgo audit *Medina* vel *Madinah* i. e. vrbs, per excellentiam, procul dubio.

i) Büsching l. c. p. 697.

k) Büsching l. c. p. 626.

l) Sionita ſilentio praetermiſit loca *Rahiba, Di al Merua* et *Martſom.*

m) Vid. Büsching l. c. p. 640. *Suuaida* effert.

dubio. Vrbem primariam enim apud Arabes مدينة vocari, res eſt nemini non nota. Saepius venit ſub nomine Medina al Naby i. e. vrbs Prophetae *n*) Edriſio autore (pag. 45. verſ. lat. Sola autem verba Edriſii adſcribo h. l. et in ſequentibus; oppida enim, quae iam in cenſuram veniunt non ad Africam pertinere ſed ad Aſiam, inter omnes ſatis conſtat) *via recta decem fere ſtationibus* (quae monente Edriſio in fine Itineris deſcripti = 270 miliar.) *ab vrbe Mecca diſſita eſt Iatſreb.* Iter hoc l. c. vberius deſcribit Edriſius; quae ex deſcriptione itineris laudati ad nos pertinere videntur pauca ſunt, ſcil. A *Schagra* الشجرة *ad Medina ſex miliarium intercapedo. Schagra autem eſt* (ميقات) *locus vbi conueniunt* (ſ. *vnde exeunt*) *ex incolis Iatſreb, qui ad Templi Meccani ſolemnia profecturi ſunt.* Caet. vid. infra §. 26. v. v. *Asfan*, *Batn Mor* et *Hadid* vel *Kadid*. *Patet*, (vti p 46 ſq. monet Noſter) *etiam alia via et quidem per montes ab vrbe Mecca ad Medinam, quae obliqua eſt.* Ex huius itineris adumbratione, quae huc pertinent, iam adſcribo. *Medina palmis circumdata eſt quamplurimis craſſorum feracibus dactylorum, quibus vitam ſuam ſuſtentant incolae ſementibus et armentis omnino deſtituti. Potum iis miniſtrat fluuiolus, quem a parte orientali ex magno quodam fonte* — qui, (autore Barthema apud Büſching) Bedhaat vocatur — *duxit ad latus vrbis ſeptentrionale Omar Ben Chattab per Canales in ipſa effoſſas. Magnitudo vrbis Iatſreb aequat mediam partem Meccae. Aquam ad irrigandas palmas et ſementem* (ſi quam habent; antea enim incolas ſementibus carere retulit Edriſius) *ſerui e puteis exhauriunt. Bakbá al arkad* o) *eſt extra portam Medinae ad orientem. Et ſex miliaribus procul ab vrbe et quidem a parte ſeptentrionali eſt mons Ohod* (احد)

n) Büsching l. c. p. 638 ſq.

o) In libro eſt يقيع العرقد Sionita effert *Bacqyo-lgharcad.*

(احد) *vrbi omnino proximus, eminens in hac terra,* *refertus multis ruribus et pagis ad incolas Medinae pertinentibus. Quatuor miliarium interuallo ab Vrbe, ex parte ipsius meridionali, in via quae ducit ad Meccam est flumen, quod* vocatur *Vadi al atik p), cuius ripa agri et palmae discriminant. Inter Medinam et mare interest spatium trium dierum.* — Vid. infra §. 26. v. *Har* vel potius *Gar.* Iam describit *Iter a Medina ad Gidda;* vid. paullo ante *Di Chaschab* et infra §. 26. *Har* vel *Gar.* Tandem p. 48 recenset Noster castella vel pagos Medinae ab ea denominatos, scil. *Taima,* تيما; *Duma al Genadel,* دومة الجندل; *Fara* (Sionita: Alfere) الفرع; *Du al Merua,* ذو المروة (Sionita: Dhu Jmorüat; paullo ante adfuit Di Merua); *Vadi al kari,* وادي القري (vid. paullo ante); *Madin,* مدين (vid. paullo ante et infra §. 26); *Chaibar,* خيبر; *Fadac,* فدك; *Kari Arina,* قري عرينة (Sionita: Cqere-Arinae); *Vahida,* الوحيدة; *Saiara,* السيارة; *Rahaba,* الرحبة (Sionita: *Rohba;* supra adfuit Rahiba q. v.); *Saiala,* السيالة; *Sabana* ( ); *Rahat,* راهط; *Arab,* عراب (Sionita: *Adhab;* male); *al Achal* الاكحل *et Hamia* الحمية *q*). Adde p. 55 vbi haec: *Medina abest a Taref* (الطرف) 15 *miliaribus.*

§. 26.

Iter ab vrbe Mesr ad vrbem Mecca. (pag. 107.)

Via, quae ducit ad Meccam, *altera,* monente Edrisio, *iuxta litus maris Kolzom* seu sinus arabici, *pergit,* estque eiusmodi: *Ab vrbe Mesr* (Fostat) *ad Ainsche-*

p) Impressum habet وادي العتيق. SIONITA reddit *Vadi-laacqic;* sed est ق non ڨ.

q) Maximam horum castellorum partem memorat quoque BÜSCHING l. c. p. 640. EDRISIUS ipse vnum vel alterum vberius describit, sed earum descriptio nihil ad nos.

Ainschemes عين شمس; vid. supra §. 8. p. 378. *Tum ad*

Matarea, المطرية, *pagum*. Nihil, nisi nomen, ex Edrisio patet; recentiores autem eum vberius describunt. Leo eum vocat *Amalthria r*); Abulfeda, et Sike in Euangelio infantiae, iisdem literis arabicis efferunt *s*). Reiskius, per errorem, ni fallor, exhibet *Mothwaijah;* Cod. Leid. enim non habet مطوية, sed, vti lucide apparet ex Schultensii Ind. geograph. v. *Misr*, manifesto مطرية. Situm pagi huius, prae caeteris, praeclare distinxit Niebuhr *t*); autores enim alii situm oppidi Ainschemes cum situ pagi Matarea quodammodo commutant. *Tum ad*

Birket al Gab بركة الجب. Supra §. 25. adfuit الجب sine voce بركة quae *Lacum* sonat. Edrisio autore *Gab est stagnum* (quoddam), *in quo perit Canalis Kaherae*. Vid. supra §. 8. p. 378. Iam lacus, quem h. l. in animo habet Edrisius, Itineratoribus satis est notus; vulgo audit *Birket el Hadschi* (i. e. Lacus

r) Leo p. 696. Vid. supra §. 8. p. 379. *Amalthria* forte est vitium typographicum; et lectio verior *Almathria*.

s) Abulfeda p. 34. Sikes l. c. p. 68. Verba Euangelii huius excerpsit Michaelis ad Abulfedam l. c. not. 281. p. 131.

t) Niebuhr Itin. p. 98. Die Lage der Stadt Heliopolis, ait, ist von den ältern und neuern Erdbeschreibern so genau bestimmt worden, daſs man darüber wohl nicht mehr zweifelhaft ist. *Man sieht ihre Ruinen nah bey einem Dorfe Matare*, nach Nordnordost, etwa zwey Stunden von Kahira oder drey Stunden von Fostat oder Mesr al atik &c.

Plura si forte de vico hoc celebri rescire cupias, adi e. g. Vansleb (nouv. Rel. p. 229 – 236. vers. germ. p. 256 sq. *Ma Tarea* effert). Fourmont pag. 87. Pococke Tom. I. pag. 38. Savary Tom. I. p. 96. . . . kleine Dorf *Mataree*, welches diesen Namen führt, weil es eine *Quelle süßen Wassers* hat. His verbis addit notam hanc: Die Araber nennen es *Mataree* oder auch *Ain Chams* (Ain schemes), *Sonnenquelle*, weil es nahe bey dem alten Heliopolis liegt. Hoc falsum; et vnde desumserit Savary, me quidem fugit. Vid. not. ad Savary Tom. I. p. 330.

Lacus peregrinatorum religiosorum Meccam petentium) *u*). Caeterum, quae de ostio Canalis Kahirae exhibet Noster, bene sese habent, id quod ex testimoniis autorum recentiorum satis superque apparet. *Hinc ad*

Agerud, جب عجرود, *puteum v*). Supra §. 25. iam adfuit; sed sine vocabulo جب. Pergit Noster: *Tum ad*

Aguz, جب العجوز, *puteum.* Teste Niebuhrio *w*) hodie *Bir Sues* (Bir *puteum* sonat) audit. *Tum ad*

Kolzom, القلزم. Procul dubio vrbem huius nominis, quam p. 108 et 109 vers. lat. fusius describit, etiam h. l. in animo habet Edrisius. Iam si, quae ll. cc. leguntur, huc reuocemus, rem suscipimus a scopo et instituto nostro haud, opinor, alienum. Sunt autem haec:

Inter

u) Audiendus de lacu hoc inprimis NIEBUHR, qui p. 120. Itin. haec de illo refert: *Birket el Hadsj* ist vier Stunden nach Osten von Kahira. 'Ein ziemlich grosser inländischer See, der sein Wasser vom Nil erhält, und den man deswegen so nennt, weil die Pilgrime sich hier jährlich bey ihrer Abreise versammeln, und bey ihrer Rückkunft wieder auseinander gehen. Cf. Idem p. 217. Add. FOURMONT p. 20. TOURTECHOT p. 380. . . . Der Canal formiret sieben oder acht kleine Teiche in der Stadt und in den umliegenden Gegenden, er bewässert die daran liegenden Felder, und ergiesset sich in den Pilgrims-See drey Meilen von Caire. VOLNEY Tom. I. p. 166. . . . Canal, der noch jetzt bey Cairo vorbey geht, und in den Nordwestlichen Feldern des *Birket el Hadj*, oder des Pilgersees sich verliert. Omitto autores alios; omnes enim amice inter se conueniunt.

v) VOLNEY Tom. I. p. 166. *Adjeroud* pronuntiat. Vid. supra §. 25. et not. sq.

w) NIEBUHR p. 217 vbi haec: "Der Scherif Eddris nennt p. 107 in der Geogr. Nub. *Birket el hadsj*, Lacus algiob; *Adsjerud*, puteus Agerud; *Bir Sues*, puteus Agius; *die Ruinen bey Sues*, Calzem (cf. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 255. p. 117); und p. 108 sagt er: Inter mare rubrum et Mesr intercipitur spatium nonaginta miliarium." Ita nimirum (vti paullo post v. Kolzom videbimus) sonat versio SIONITAE. — Caeterum l. c. habet NIEBUHR: Von *Bir Sues* brauchten wir noch *eine Stunde* bis zu der Stadt *Sues*. Bene; POCOCKIUS consentit, scribens Tom. I. p. 198: *Bir el Sues* . . . Etwa zwey Meilen weiter gegen Süden lieget Suez.

Inter Kolzom et Mesr (Foſtat) *interuallum* 90 *miliarium*. Sionita vertit: inter *mare rubrum* et Mesr etc. Verum quidem, antea de mari rubro, vel, vt accuratius dicam, de ſinu Arabico, ſermo fuit; ſed القلزم, niſi me omnia fallunt, h. l. vrbem denotat; ſinus enim Arabicus apud Edriſium, quod ſciam, nullibi ſola voce القلزم diſtinctum expreſſumque occurrit; ſed vbique adiecto vocabulo بحر; ita vt ſit nunc بحر القلزم; nunc autem بحر القلزمي. Vid. ſupra p. 8 et 9. Verſionem quoque noſtram tueri videtur locus Abulfedae, qui ita ſeſe habet: وبين القلزم والقاهرة نحو ثلث مراحل i. e. inter Kolzom et Kahiram eſt iter tridui *x*). Edriſii 90 mil. ergo = 3 ſtation. = circiter 30 hor. Non male; Kahiram inter et Sues 32⅔ horas itineris numerauit Niebuhr *y*). Shawius fere cum Edriſio conuenit *z*). Pergit Noſter:

Similiter a Kolzom a) *ad Farma b*) *itinere terreſtri* (vel: per deſertum في البر) *ſeptentrionem verſus, ſeptem habemus ſtationes; atque hoc ipſum eſt interuallum, quod intercedit ſinum arabicum inter et mare mediterraneum c*); *et*

x) Vid. Abulfeda p. 31. et cf. not. Michaelis ad h. l. n. 259. p. 118 ſq.

y) Niebuhr Itin. p. 217. coll. Michaelis l. c.

z) Shaw p. 266 vbi haec: Suez eine kleine Stadt . . . ungefähr *dreyßig* Stunden oder *neunzig* römiſche Meilen von Cairo &c. Add. Troilo p. 376. Maillet p. 323 ita tradit: Suez . . . à deux journées & demi du Caire &c.

a) In libro eſt القلزم. Sionita denuo vertit *mare rubrum*.

b) Saepius quidem Edrisius memorat vrbem *Farma* vel *Farama*; vberius autem eam non deſcribit; ſitus tamen ex locis, vbi de illa ſermo eſt, manifeſtus. Vid. ſupra §. 15. p. 406.

c) Eſt h. l. بحر القلزمي et بحر الشامي. Sionita *mare rubrum* et *mare Damaſcenum* vertit; perperam.

et hoc idem spatium vocatur desertum erroris (فحص التيه); *in hoc enim errarunt filii Israel, tempore Mosis, cu salus.* Recte igitur desertum hoc apud Abulfedam *Tih beni Israel* audit *d*). Pergit Edrisius:

In Kolzom [hodie in vrbe Sues *e*)] *struuntur naues hocce mare sulcantes; est autem pulcherrimus modus quo fabricantur. Scilicet carina* (القلك) *distenditur super terram satis ampla, nec prius adaptantur tabulae* (asseres) *partibus carinae iam connexis, quam sint concinnatae* (l. dolatae); *ac tum quidem constringuntur funibus e corticibus fibrosis palmarum et clauis affiguntur pontibus iam cohaerentibus f*). *Quibus omnibus absolutis oblinitur nauis adipe desumta ex belluis marinis et pice minutissima* (ودقاق اللبان). *Naues huius maris funda habent lata, neque fiunt admodum profundae, vt possint eo pacto ferre multum oneris g), nec tam facile haereant breuiis*

d) Abulfeda p. 1. vbi: . . . Aegyptus vicina peninsulae Arabum من جهة تيه بني اسرايل *circa desertum Israeliticum.*

e) Vid. e. g. Pococke Tom. I. p. 200 sq. Rooke p. 99. . . . grosse Schiffe die *hier* gebaut werden. . . . Eins davon ist wenigstens von 1200 Tonnen, ist so hoch gebaut als ein Hundertkanonenschiff, und doch nicht länger als eine Fregatte; hieraus können Sie auf das schöne Verhältniss in der Bauart dieser Schiffe schliessen. Das Holz dazu wird aus Syrien zu Wasser bis Cairo geschafft und von da auf Kamelen bis hieher &c. Add. Volney Tom. I. p. 169. . . . Sie überliessen das Schiff dem Winde, der e, an die Küste warf. *Auf dem Schiffswerfte von Suez* kann ein solcher Verlust schwerlich ersetzt werden, *weil man daselbst kaum in drey Jahren* eine Kayasse zu Stande bringt &c. Sane, tempora mutantur!

f) Forte vertendum: *et concinnantur stupa oppletis rimis.* A دسر enim descendit دسار filaceum quid, ex fibris trunci palmae, quo ceu stupa stipantur nauis rimae. Sed دسر quoque est: nauigium clauis compegit; et دسار, clauus.

g) Vtitur Edrisius h. l. الوسق. Vocabulum الوسق autem, monente Golio, notat: *onus frumenti continens 60* صاع, *vt quantum iumento portari potest.* Nauigia ergo, quae tempore Edrisii fabricabantur in oppido Kolzom, num fuerint oneraria et ad frumentum deportandum solummodo destinata, equidem dicere non habeo.

breuis (ولا تكريس على كلير قرش) ... *A Kolzom per oras maritimas ad Fârân Aharun* (فاران اهرون) 40 *milliarium intercapedo.* Haec Edriſius. Abulfeda in conſtituendis definiendisque confiniis oppiduli Kolzom inprimis verſatur, quem in multis ſequitur Golius *h*). Iam pergit Edriſius: *Tum ad*

Batn Magira, بطن مغيرة ... *Eſt autem Batn Magira portus, cui adiacet lacus aquae.* (... dulcis? I. nunquam deficientis?) Forte Batn Magira eſt Büſchingii *Magora* vel *Mugora i*). *Tum ad*

Farân, جون فران, *ſinum.* Paullo ante, v. Kolzom *Fârân Aharun* adfuit; num idem cum Gun (ſinu) Farân, non omnino conſtat. Pag. 109 haec habet Edriſius: *Sita eſt Farân urbs in imo (quodam) ſinu, e quo itur ad montem Tur.* Vid. paullo poſt, *Hilan* et *Tur.* — *Tum ad*

Merbad, مربد; cum *Merbath* Büſchingii vix idem locus *k*). *Tum ad*

h) Abulfeda pag. 30 ſq. Cf. Michaelis ad l. c. nott. 255-259. p. 117 ſq. Add. Golius not. in Alfragan p. 144 ſq. Inter alia Golius l. c. opportune ita ſcribit: *Colzumae* cum ſtaret portu, cui poſtea ſucceſſit *Sues* ad Arabiae commercia vtebatur Misra ſ. Babylon et tota inferior Aegyptus. — Et paucis interiectis: Atque ita tres ſunt illis ſcriptoribus celebriores portus vel ſtationes, *Colzuma*, *Coſeir et Aidáb*, quae a tribus Aegypti partibus, infima, media et ſuprema adiri conſueuerint. Vid. infra v. v. *Kus* et *Aidâb*, l. *Adáb.* — Kolzom hodie quidem diruta iacet; nomen eius tamen reſiduum. Audi e. g. Maillet p. 323 ita tradentem: Ce lieu (Colzim) étoit autrefois ſi célébre ſous le nom de Colzum, qu' il l'avoit communiqué à toute la mer Rouge. Elle l'a long tems conſervé depuis & même encore de nos jours les Arabes ne la deſignent que par ce terme. Cf. Niebuhr Itiner. p. 218. Man nennet ſie zu Sues noch bis auf dieſen Tag die Ruinen von Kolſom. Add. Michaelis ad Abulfed. not. 255. p. 117. et Volney Tom. I. p. 166.

i) Büsching l. c. p. 652 vbi haec: *Magora* oder *Mugora* am arabiſchen Meerbuſen; *ein guter Hafen*, dem es weder an Holz noch an *ſüßem Waſſer* mangelt. Dieſes ſagt die Nachricht von der Reiſe des Soliman Pacha. Le Blanc nennt dieſen Ort eine Stadt.

k) Büsching l. c. p. 709.

Jetsrân, يترّان, *locum* (quendam) *perniciosum l*) *in quo, furente tempestate, naues intereunt. Nam hic est sinus* "habens a latere montem assurgentem, ad quam ventus quum allidit, frangitur irruitque in mare, ac, commotis concitatisque fluctibus perdit tum quas etiam cunque offendit naues. Locus autem ille tam difficilis infestusque circiter sex miliarium occupat spatium. Flante vento australi nullatenus sulcari potest." Relata refert Edrisius addens: "fama fert hunc in locum immersum esse Pharaonem *m*), cui Deus maledicat." Teste Rooke *n*) hunc ipsum locum Arabes hodie vocant *Berkat al Feraün.*

Hilan o). *Haud longe a Faran extat alius locus illis inprimis perniciosus, qui flante Euro ad Occidentem et Favonio ad Eurum, vela dant; cuius nomen celebratur Hilan. Et ab Hilan ad*

Tur, جبل الطور, *montem;* vid. paullo ante *Faran. Tur*, teste Edrisio (p. 109) *non procul distat a mari, sed protenditur vna cum illo ita, vt inter ipsum et mare pateat via trita. Mons vero iste sublimis est, conscenditurque gradibus; et in ipsius cacumine extat Moschea* (مسجد), *cum puteo aquae fluentis, quam bibunt omnes viatores illac praetereuntes.* Plura de monte

l) Pag. vlt. sect. IV. Clim. III. lin. 16. legitur quidem حبيث; sed legendum خبيث. SIONITA hoc iam vidit, per *locum perniciosum* vertens hocce vocabulum.

m) Vid. supra Prolegom. §. qui in Religionem EDRISII inquirit.

n) ROOKE l. c. p. 97. Wir passirten *Berkat al Feraun*, welches bedeutet Pharaos-Strudel. Die Leute hier behaupten, diess sey der Ort im rothen Meere, wo, nach der biblischen Erzählung, Moses und die Kinder Israel durchgegangen wären, als sie von Pharao verfolgt worden, und dieser wäre auf derselben Stelle ertrunken, wo dieser Strudel ist.

o) حيلان bis occurrit; at bis consonans secunda punctis destituta est diacriticis. SIONITA bis *Hilan* vertit. Forte legendum جيلان.

monte Tur volenti suppeditabit Büsching *p*). Pergit Edrisius: *ad*

Aila. Vid. supra §. 25. Et h. l. exaratum est: الايله scil. consonans quarta (vel demto articulo, secunda) sine punctis diacriticis; putem legendum esse الايلة. Pag. 109 ter scriptum occurrit ايلة et additum legitur: Ad portum Abi Mohammed constituitur initium *ascensus Ailae* (عقبة ايلة; vid. Büsching §. cit.); est autem Ayla vrbs modica, in quam Arabes sese recipiunt simulque conuersantur. Vid. paullo post *Madin* et (*Har*, vel potius) *Gar*. Edrisius pergit: *ad*

Hakl. Sic verto cum Sionita: in libro est الحقل; consonans, quam ق notaui, punctis diacriticis destituta. Suspicor tamen pro حقل legendum esse جعل *Gaal;* scilicet supra §. 25. adfuit جعل, locus, cui, quemadmodum hoc etiam loco, praecedit *Aila* et quem sequitur *Madin;* iter autem fere idem describit paragraphus vterque. Ingenue tamen, num lectio § praecedentis الجعل praeferenda sit lectioni الحقل, me omnino nescire, profiteor. — *Ad*

Madin (vel, vti effert Sionita, *Madian*) مدين. Ni fallor idem est locus, qui §. 25. adfuit, et qui

p) Vid. Büsching l. c. p. 603 sq. Eo autore nimirum Edrisii *Tur* cum *Horeb* mons idem. Verba eius: Die Araber nennen den *Horeb* auch *Tur*, wie der Nubische Erdbeschreiber, Abulfeda und der von Schultens angeführte Verfasser des arabischen Namenbuches (Lexicograph. Jachti) angemerket haben, und Harant in seiner Reisebeschreibung bestätigt. — Tur, طور, montem sonat; idem significat vox arab. جبل. Noli autem vertere *ab Hilan ad montem Mons*; طور enim h. l. vt nomen adpellatiuum vsurpatur; quare opportune addit Büsching l. c. Auch Tur ist bey den Arabern, Syrern und Chaldäern ein allgemeines Nennwort, welches einen Berg anzeiget; *oftmals aber als der Name eines besondern Berges gebraucht wird.*

hodie vocatur *Meilah q*). Pag. 109 denuo occurrit مدين et quae l. c. de illa habet Noſter haec ſunt: *Ad litus maris Kolzom* (ſeu ſinus Arabici) *ſita eſt vrbs Madin, maior quam Batuch r); et in ipſa extat puteus, e quo Moſes, cui pax, adaquauit gregem Schaibi* (i. *Raguelis. Schaib*, vti paucis interiectis memoriae prodidit Edriſius, *vrbem Madin patriam habuit*). *Ab vrbe Madin ad Aila habetur interuallum quinque ſtationum et a Madin ad Batuch per deſertum* (l. per mediterraneum, في البرية) *orientem verſus ſex ſtationum intercapedo.* — *Ad*

Haura, الحورا. Edriſio teſte (p. 109) *Haura oppidum eſt populoſum, nobilibus cultum incolis, qui etiam habent apud ſe lapicidinam s), e qua excidunt ollas* (البرم) *quas in omnes partes finitimas atque remotas diſpenſant. Non longe ab hoc oppido iacet ex parte auſtrali mons Radua*, رضوى *t*), *in quo naſcitur lapis cotis, indeque aſportatur in vniuerſos terrarum fines tam orientales quam occidentales. Bibunt incolae Haurae aquas puteorum dulces et habent ibi portum ac turrim.* — Apud Büſching oppidum hocce *Haura* quoque audit *u*). *Ad*

Har. Sionita reddit *Giar.* Impreſſum quidem h. l. et p. 47. exhibet manifeſto Har الحار; ſaepius autem (ſexies, ni fallor) occurrit الجار *Gar.* Loca, vbi oppidi huius fit mentio, iam colligo. Pag. 45 exara-

q) Vid. Büsching l. c. p. 626.

r) Sionita exhibet *Tabuc*; aſt in Impreſſo ter legitur بتوك. Büsching p. 625 vrbem *Tabuk* quoque deſcribit.

s) Textus editus quidem offert معدق; ſed procul dubio legendum معدن, id quod iam ante me vidit Sionita, vertens *fodinam*.

t) Sionita exhibet *Radhua*; eum ſequitur Büsching l. c. p. 627.

u) Vid. Büsching l. c. p. 626.

exaratum legitur الجار, *Gar.* Pag. 47: *al Gar est portus Medinae* (*Jatsreb*); omnino *Gar oppidum est populo frequens; priscis temporibus oppidum erat Giddae* (جدة) *proximum.* Vtitur quidem Edrisius h. l. phrasi قريبة من جدة; nihilominus tamen paucis interiectis addit: *Et ab hoc* [scil. puteo *Arib v*)] *ad Gar intervallum stationis vnius. Al Har* (Gar) *autem adiacet maris litori et naues ad eam adpelluntur — soluunturue. Porro ab al Gar ad Gidda habetur iter terrestre decem fere stationum per oras maritimas et mare modo vicinum est modo remotum. Harum vero stationum pleraeque conficiuntur per arenas ventis agitatas, quas maris ac montium ductu indagare necesse est.* — Pag. 109 docet Noster *Gar inter et Aila esse interuallum 20 stationum w*). Büsching nomen huius loci scite *al Dshar* expressit *x*). — *Ad*

Hadid حديد. Nomen huius loci mihi quidem ignotum. Lectio حديد forte adfecta; pag. 109 nimirum occurrit قديد *Kadid* et si contextus rationem habeamus, est idem locus cum Hadid; quae autem lectio sit verior, decernere quidem non ausim; suspicor tamen praeferendam esse قديد, vt quae saepius recurrat. Büsching et Sionita Codaid efferunt *y*) Edrisio autore (p. 46) *sita est Kadid in via quae ducit ab vrbe Mecca ad Jatsreb. Ab Aasfan distat Kadid 24 miliarium interuallo. Spatium inter mare et Kadid ad*

v) SIONITA vertit l. c. *Ghoraib*; textus editus autem exhibet غريب, vti supra §. 25. v. *Di Chaschab.*

w) In libro quidem est مراحل. Distantia haec nimia mihi quidem videtur. Forte loco 20 legendum 10; vel loco مراحل leg. ميلا.

x) Vid. BÜSCHING l. c. p. 627.

y) Vid. BÜSCHING p. 628.

ad quinque miliaria accedit. Ab Hagafa z) abest 2[...] miliaribus. — *Ad*

Asfân, عسفان. Pag. 109 denuo his iisdem characteribus exaratum occurrit. Pag. 45 et 46 de *Asfân* leguntur haec: *A Batn Mor ad Asfan intervallum* 33 *miliarium.* (Sionita habet mil. 23. male.) *Asfan autem est Castellum, distans a mari decem fere miliaribus. Extant in illo putei aquae dulcis coliturque familia quadam de tribu Gehiba a).* Vid. paullo ante *Hadid* vel potius *Kadid*. Büsching memorat عسفان sub nominibus *Asfan*, *Osfan* vel *Ossafan b*). — *Ad*

Batn Mor, بطن مر. Pag. 45 ita scribit Edrisius: *Batn Mor distat a Mecca interuallo* 16 *miliarium, estque diuersorium quoddam (in quo est fons aquae per arenas decurrentis,) circumseptum aliquot palmis. Ad Batn Mor recipit sese gens quaedam Arabum.* Vid. paullo ante *Asfan*. Autore Büsching *c*) qui Batn Marr, Batn Marri et Batn Mor, pronuntiat, est statio peregrinatorum religiosorum. — Tandem *ad*

Mecca

z) Saepius loci huius nomen occurrit, et arabice scriptum est الجحفة. Sionita effert *Giobfa*. Büsching effert *al Dschofa* pag. 628. Büschingii causa addere liceat haec: Sionita interpretatur *Giobfa* ad marginem: *Dilutum* addita obseruatione: Erat haec antea ciuitas populosa nomine *Mabiaà*; sed postquam eluuione corruit, vocata fuit *Giobfa*. Büsching l. c. ita scribit: *Al Dschofa*, 4000 Schritte vom Meer, ein Flecken, woselbst sich auch Araber vom Stamm *Tay* aufhalten. *Codaid*, 5000 Schritte vom Meer, einer der berühmtesten Oerter in Arabien, welcher vor seiner Verwüstung, die durch eine Wasserfluth geschah, *Mabiaa* hiess. Er ist zum *zweytenmal* wüste geworden. —

a) Sionita effert *Giobaina*; sequitur eum Büsching p. 628 scribens: Hier wohnen Araber vom Stamm *Dschiobaine* oder *Dschebina*. Textus arabicus h. l. quidem exhibet جهيبة *Gehiba*; pag. 110 autem occurrit ديار جهينة *Gebina*. جهينة forte lectio verior.

b) Vid. Büsching l. c. p. 628.

c) Vid. Büsching l. c. p. 629.

Mecca مكه. Textus Edrifii typis diuulgatus de vrbe hac longe celeberrima, paucula haec habet: Pag. 45. *Gidda* (جده) *eſt de portibus Meccae et diſtant ab inuicem* 40 *miliaribus*. L. c. quoque defcribit Itinera a Mecca ad Medina; vid. fupra §. 25. v. *Jatſreb*. Cf. paulo ante v. *Batn Mor*. Pag. 47. *Ad orientem Meccae eſt Tâjef; ab inuicem diſtant interuallo* 60 *miliarium*. Paucis interiectis. *Arfât* عرفات *a Mecca abeſt tribus miliaribus*. Pag. 48. *In partibus Meccae orientem reſpicientibus vigent praeſertim filii Helâl* (بنو هلال) *et Saad* (بنو سعد) *cum familiis Hodail* (هذيل); *in partibus autem occidentalibus, familiae Modlah* (Sionita habet Modlag; in libro autem eft مدلج; ح non ج) *atque aliae ex familiis Madar* (مضر). Ibidem: *Mecca habet pagos d*) *et caſtella* f. *arces*. *Ex pagis eſt Naged al Tâjef* (نجد الطايف); *Nagerân* (نجران); *Karan al manâzel* (قرن المنازل); *al Akik* (العقيق); *Ocâd* (عكاظ); *Lia* (لية); *Tarba* (تربة); *Maiſcha* (ميشة); *Caiſcha* (كيشة); *Geras* (جرس) *et al Sarâ* (Sarat) (السراة). vid. paullo poft *Tabala*. *Ex caſtellis vero, quae poſſidet in Tehama ſunt; Sancân* (صنكان); *al Serain* (السرين); *Sofia Ghaſcham* (غشم); *Bais* (بيس) *et Ach l. Och* (عك). Paffim fufius defcribit Edrifius caftella et pagos vixdum memoratos. Iam defcribit *Iter a Mecca ad Sanaa* صنعا *vrbes, quae ab inuicem diſtant interuallo* 20 *ſtationum* (pag. 48 et 49); vid. fupra §. 25. v. *Carſi* et *Rovaitſa*. Pag. 49 habet haec: *In pago Mahgera* (المهجرة) . . . *arbor eſt maxima, quae vocatur Talha-al melec* (Acacia f. Muza Regis), perfimilis falici, maioris tamen molis; et haec arbor eft terminus inter ditionem

d) Textus habet محاليف; fed procul dubio legendum مخاليف vti linea abhinc fexta.

nem Mecchae et ditionem Jemen (اليمن). — Pag. 49 sq. describitur *via a Mecca ad Di Sahem* (ذي سحم) *de Terra Chaulân* (خولان). — Pag. 50. *A Mecca ad Malacân* ملكان *hospitium peregrinatorum et hinc ad montem Jalamlam* (يلملم) *stationis vnius intercapedo.* Ibidem. *Mecca est centrum ac meta incolarum Insulae* (peninsul.) *Arabum, videlicet regiones Jemen. Nam a Mecca ad Sanaa est interuallum 20 stationum; a Mecca ad Zabid* (زبيد) *interuallum 20 stationum; a Mecca ad Jamâma intercapedo 21 stationum; a Mecca ad Damascum 30 stationum et a Mecca ad Bahrein* (بحرين) 25 *stationum distantia.* — Pag. 51 *Tabâla* تبالة *est e pagis Meccae, distatque ab illa interuallo 4 stationum.* — Pag. 54 et 55 describitur *iter a Jamama ad Mecca;* qua ex descriptione discimus *Meccam abesse ab horto Ben Amer* (بني عامر) *statione vna.* — Haec, vt vidimus, membra sunt disiecta. Edrisii nimirum amplissimam huius vrbis descriptionem vel negligentia, vel adeo Epitomatoris surripuit nobis superstitio; Pocockii autem cura nobis est restituta *e*). Quam vrbis Meccae delineationem denuo descriptam et typis diuulgatam, vt bona venia Lectores repetant, oro rogoque: ومدينة مكه قديمة ازلية البنا مشهورة الثنا معمورة مقصودة من جميع الارض الاسلامية واليها حجهم المعروف ۞ وهي مدينة بين شعاب الجبال ۞ وطولها من المعلاة الي المستفلة نحو ميلين وهو من جهة الجنوب الي جهة الشمال ومن اسفل جبل اجياد الي ظهر جبل قعيقعان ميل ۞ والمدينة مبنية في وسط هذا الفضا وبنيانها حجر وطين وحجارة بنيانها من جبالها ۞ واسواقها قليلة ۞ وفي وسط مكه مسجدها الجامع المسمي الحرم ۞ وليس لهذا الجامع سقف وانما هو داير كالحظيرة ۞ الكعبه هو البيت المسقف

في

e) Vid. POCOCKE Spec. Hist. Ar. p. 122 sq. Recudi curarunt CASIRI Bibl. Ar. Hisp. Tom. II. p. 10 sq. et S. F. G. WAHL in Antholog. arab.

في وسط الحرم ۞ وهذا البيت طوله من خارجه من ناحية
الشرق اربعة وعشرون ذراعا وكذلك طول الشقة التي تقابلها
في جهة المغرب ۞ وبشرقي هذا الوجه باب الكعبة وارتفاعه
علي الارض نحو قامة ۞ وسطح الكعبة من داخل مساو لاسفل
الباب وفي ركنه الحجر الاسود ۞ وطول الحايط الذي من جهة
الشمال وهو الشامي ثلثة وعشرون ذراعا وكذلك الشقة
الاخري التي تقابلها في جهة اليمن ومع اصل هذه الشقة
موضع محجور في داير وطوله خمسون ذراعا وفيه حجر ابيض
يقال انه (انه) قبر اسمعيل بن ابراهيم عليهما السلام ۞
وفي الجهة الشرقية من الحرم قبة العباس وبير زمزم وقبة
اليهودية ۞ وما استدار بالكعبة كله حطيم يوقد فيه بالليل
مصابيح ومشاعل ۞ وللكعبة سقفان ۞ وماء السقف الاعلي
يخرج عنه الي خارج البيت في ميزاب من خشب وذلك
الماء يقع علي الحجر الذي قلنا انه قبر اسمعيل والبيت كله من
خارج علي استدارته مكسو ثياب الحرير العراقية لا يظهر منه
شي ۞ وارتفاع سمك البيت المذكور سبعة وعشرون ذراعا ۞
وهذه الكسوة معلقة فيه بازرار وعري ۞ وصاحب بغداد المسمي
بالخليفة يرسلها في كل سنة اليها فتكسي بها وتزال الاخري
عنها ولا يقدر احد نكسوها غيره ۞ ومما يذكر اهل الخبر ان
الكعبة كانت خيمة ادم وكانت مبنية بالطين والحجارة فهدمها
الطوفان وبقيت مهدمة الي مدة ابراهيم واسمعيل فقيل ان الله
امرهما ببنيانها ۞ فنهض ابراهيم الي ابنه اسمعيل وتعاونا في
بنيانها بالحجر والطين ۞ وليس بمكة ماء جار الا ما اجري
اليها من عين علي بعد من البلد ولم يستتم ۞ فلما كانت
ايام المقتدر من بني العباس استتم بناه ۞ ومياه مكة زعاق
لا تسوغ لشارب واطيبها ماء بير زمزم وماوها شروب غير
انه لا يمكن ادمان شربه ۞ وليس بجميع مكة شجر مثمر
الا شجر البادية ۞ ويسكن صاحب مكة في قصر له بالجهة
الغربية بموضع يعرف بالمربعة علي ثلاثة اميال من مكة وهو
قصر مبني من الحجارة وتجاوره حديقة قريبة العهد فيها
نخيلات وكثير من المقل وبها جملة شجر منقولة اليها ۞
وليس للهاشمي صاحب مكة عسكر خيل وانما عسكره رجالة لا
خيل

خيل عندهم وتسمي برجالتة الحرابة ۞ ولباسة البياض والعمايم البيض ۞ ويركب الخيل ۞ وسياستة حسنة ۞ وحكمة عدل وانصاف ظاهر واحسانة عرف علي قدر امكانة ۞ وملكة موسمان ينفق بهما كل ماجلب اليها ۞ احدهما في اول رجب والثاني موسم الحج ۞ ولاهلها اموال صامتة واحوال ناشية ودواب وجمال ولا تزرع بها ولا حنطة الا ما يجلب اليها من ساير البلاد والتمر ياتي اليها كثيرا مما حولها والعنب يجلب اليها من الطايف وهو بها قليل جدا والغالب علي ضعفا اهلها الجوع وسو الحال ۞ واذا خرج احد من مكة في كل جهة تلقاة اودية هناك جارية وعيون مطردة وابار غرقة وحوايط كثيرة ومزارع متصلة ۞

i. e. *Mecca vrbs eſt perantiqua, Peregrinorum frequentia ex uniuerſo Muslamorum imperio viſendi cauſa celebratiſſima, inter duos montes ſita eſt. Longitudo eius a ſuperiori ad inferius latus, ab Auſtro videlicet ad Septentrionem, protenſa, paſſuum eſt circiter bis mille; et ab imo montis Giad ad faſtigium montis Coaicam mille paſſus numerantur. In medio huius ſpatii* (i. e. in valle) *interiacet vrbs lapidibus et luto extructa, qui quidem lapides ex ipſius montibus exciſi ſunt. Fora habet pauca. Porro in medio Meccae templum viſitur, quod vocatur Alharam* (Sacrum) *tecto caret atque inſtar ſepti ſpatium ambit intermedium. Eſt autem Alcaba domus tecto operta in medio templo, cuius longitudo exterior Orientem verſus 24 cubitorum; eademque lateris oppoſiti, qua Occidentem ſpectat, menſura eſt. Ad partem Orientalem eſt porta Alcabae circiter hominis ſtaturam alta, cuius imo pauimentum Alcabae interius aequale eſt; in eius angulo eſt lapis niger. Longitudo autem parietis qui Septentrionem ſpectat, Damaſceni ſcilicet, 23 cubitorum eſt totidemque paries ei oppoſitus Meridiem verſus. Iuxta fundamentum huius partis locus eſt ſacer circumſeptus, circularis, longitudine 50 cubitorum, in quo eſt lapis albus, qui Ismaelis filii Abrahami ſepulchrum perhibetur. Ad partem Orientalem templi extat Hemicyclium Abbaſi,*

puteus

puteus Zomzom, et Hemicyclium Iudaeae. Alcabam totam murus cingit, in quo noctu lampades ac faces accenduntur. Alcabae bina sunt tecta, a quorum superiori aqua effunditur extra domum per siphonem ligneum: ita vt decidat in lapidem, quem Ismaelis sepulchrum censeri diximus. Domus autem pars exterior tota vestibus e serico Iracensi confectis exornatur: adeo vt nulla eius pars oculis pateat. Altitudo huiusce domus 27 cubitorum est. Vestes autem illae vncinulis et spinteribus appensae sunt. Mittit quotannis Bagdadi Dominus, Calipha videlicet, nouas, quibus detractis veteribus, obtegitur; nec aliis praeter Chalifam eam operire permissum est. Alcaba vt memoriae proditum est, domus erat Adami, lapide ac luto exstructa: quae quum a diluuio subuersa esset, eo statu mansit ad tempora vsque Abrahami et Ismaelis, quibus praecepisse Deum vt ipsam iterum aedificarent, fama est. Abrahamus ergo cum Ismaele manu conserta, mutuis operis eam lapide et luto extruxerunt. Non est autem in vrbe Mecca aqua fluens, praeter eam quae a fonte quodam longe dissito deriuatur; atque id opus haud perfectum erat, cui suo domum tempore vltimam imposuit manum Almoktaderus Imperator Abbasida. Itaque Meccae aquae salsae sunt, nec bibenti gratae; quarum tamen optima est aqua putei Zomzom, quae quidem potabilis est, sed non continuo bibenda. Nec est in vniuersa Mecca arbor frugifera praeter illas quae deserti propriae. Habitat autem Meccae Princeps in arce quam habet ad latus vrbis occidentale, in loco dicto Almaraba, qui tribus circiter mille passibus ab vrbe distat; cui adiacet hortus, non ita pridem consitus, in quo palmae tum domesticae, tum syluestres sunt quam plures arboresque omnis generis aliunde translatae. Non est Alhaschemo Meccae Principi agmen equestre sed

copiae

copiae pedestres tantum: vocantur eiusmodi pedites spiculatores. Vestibus indui solet albis et insulis etiam albis, equo vehitur. Praeclarum habet in subditos regimen; optime administratur iustitia, et aequitas cui patet; beneficentiam quoque munifice pro viribus exercet. Meccae duo sunt tempora stata, quibus erogatur quidquid in eam annonae aduectum fuerit, videlicet initium Rogebi mensis, et tempus quo conueniunt Peregrini. Incolae eius auri et argenti copia abundant, nec non gregibus passim vagantibus; iumenta item et camelos possident; frugum et tritici nihil habent, nisi quod ab aliis regionibus ad eam affertur. A locis circumiacentibus dactylorum copia advehitur, uvae vero a Thaiepha, quum paucae admodum in ipsa crescant; illius incolae qui tenuioris fortunae sunt, fame laborant, variisque incommodis sunt obnoxii. E Mecca viro cuique egresso omni ex parte occurrunt valles, in quibus aquae fluentes sunt et fontes perennes, puteique aquis abundantes, horti frequentes et agri contigui. — Haec Edrisius. De vrbe hac copiose quoque ac diligenter scripsit Büschingius *f*); sed multa habet Edrisius, quae, vt inter comparandum didici, desunt descriptioni Geographi inter Nostrates longe celeberrimi, scitu tamen pernecessaria.

f) Vid. Büsching l. c. p. 631.

SECT. III.

SECT. III. PARS II.

Aegyptus superior [الصعيد g)].

§. 27.

Nomen Aegypti superioris.

Subsequitur Said, Aegypti prouinciae pars altera: Scilicet apud Abulfedam, Ibn al Vardium, Jacutum (qui Lexicon geographicum conscripsit) et ipsum autorem nostrum h) altera haec Aegypti pars, quae comprehendit omnem regionem inde ab vrbe Fostat ad vrbem Asvan vsque praetentam, ad quam, iisdem quoque testibus, Aegyptus ipsa terminatur, sub nomine *Said* venire consueuit i). Arabes quidam, nomine Schemseddin, omnem hunc eundemque tractum *Kibli* i. e. partem meridionalem compellare *vide-*

g) Vrbes, oppida, montes &c. quorum in Aegypti superioris descriptione mentio facienda, in Climatis primi quarta et secundi Climatis item sectione quarta et quinta, describit EDRISIUS. Vid. vers. lat. p. 15. et p. 41 - 45.

h) Vid. ABULFEDA Aeg. pag. 4. vbi haec: ويسمي ما علي عن الفسطاط علي جانبي النيل الصعيد i. e. quae supra Fostatam sunt ab vtroque latere Nili, vocantur Said. Cf. MICHAELIS ad h. l. not. 38. p. 9. Verba IBN AL VARDII vid. infra §. 29. not. r. relationem JACUTI autem paullo post not. m. De EDRISIO tandem vid. infra §. 34. v. *Monia Sudan.*

i) *Said* originem ducit a صعد *ascendit.* Vid. MICHAELIS l. c. SCHULTENS Ind. geogr. v. Misr. et VANSLEB Relat. nouv. p. 20 (vers. germ. pag. 138). Malis auibus nominis huius originem inuestigauit MAILLET pag. 297 ita scribens: Tout le païs, qui s'étend au dessus du Faoumé jusqu' aux montagnes de Nubie, est a proprement parler la haute Egypte. C'est ce qu'on appelle aujourd'huy le *Saïdi*, de l'ancienne ville de *Saïs*, autrefois si célébre, & qui comme beaucoup d'autres ne subsiste plus aujourd'huy qu'en ruines. — Vocabulum Said enim est mere arabicum; nec vnquam, quod sciam, vrbs huius nominis quondam in Aegypto superiori extitit.

videtur k). Alii autores autem, inprimis recenti-rum quidam, regionem eandem in sectiones dua[s] quas vocant *Vostani* (i. e. Aegyptum mediam) e[t] *Said* (i. e. Aegyptum superiorem) dispescunt *l*). Apud Edrisium ergo autoresque paullo ante laudato[s] Saidi vocabulum significationem habet latiorem, im[o] sensu venit latissimo.

§. 28.

Ambitus etc. Aegypti superioris.

Praestantissimi Aegyptiorum scriptores, vt cum Jacuto, autore Lexici geographici, loquar, contendunt, *Saidam* complecti 957 vicos maiores ac in tres partes diuidi, *Saidam superiorem*, ab Asvan ad Achmimum vsque; *mediam*, ab Achmimo ad Bahnessam; denique *inferiorem* a Bahnessa ad Fostatae viciniam porrigi *m*). Haec Jacutus; quocum *fere* conuenit Golius

k) Vereor autem vt ad verba et mentem SCHEMSEDDINI versionem exacte composuerit Interpres eius gallicus. Verba eius (in Notices &c. Tom. I. p. 205) haec: *Kibli* c. a. d. meridionale. La partie meridionale comprend le Département Djize (supra §. 8. p. 370) ceux d'Atfih, d'Abousir, de Fajoum, ville batie par Joseph, de Behnessa, de Mont fallout & d'Osyout. Le département d'Akhmim appartient *encore* à la *haute* Egypte. Les autres départemens de la *haute* Egypte sont ceux de Cous, d'Aswan & de Alwâhat. Et SCHEMSEDDIN, si recte video, tractum inde a Cairo ad Asvan vsque duas in sectiones dispescit, quarum alteram vocat *Kibli* (al. *Vostani*) *Said* alteram.

l) Vid. omnino VANSLEB' Rel. nouv. pag. 8. (vers. germ. pag. 130.) Elle (Aegyptus) se divise selon les Livres du Divan en trois parties, en *Said* (superiorem) &c. en *Vostani* (mediam) &c. & en *Bahri* (inferiorem l. mari viciniorem) &c. Idem habet P. LUCAS III, 2, p. 195. Addit tamen: quelques arabes divisent l'Egypte en trois parties, *Lérif* (i. e. الريف, *Rif.* (vid. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 40. p. 10), *Bebeyra* (i. q. paullo ante *Bahri*) & le *Saidi* &c. Cf. POCOCKE Tom. I. p. 120. et inprimis D'ANVILLE Mem. s. l'Eg. sub initio.

m) Vid. A. SCHULTENS Ind. geogr. v. *Thebais*. Verba Lexicographi, Aegyptum superiorem describentis, haec: الصعيد بمصر بلاد واسعة

Golius *n*), qui, "quoniam," inquit, "in magnam „porrigitur longitudinem, recte a Geographis diuisa „fuit in *supremam* a Syene ad Caenam f. Neapolim; „*mediam*, a Neapoli vsque Cynopolin; denique *in*-„*fimam*, a Cynopoli ad vicina Babylonis." Autore Vansleben (vid. paullo ante not. l.) a Siut ad Syenen porrigitur *Said; Vostani* autem a Cairo ad Saidae initium (i. e. ad Siut) *o*).

De *Longitudine* Saidae haec habet Edrisius: *Longitudinem a Fostata ad Asvan itinere* 25 *stationum emetiuntur.* Cum Edrisio facit Abulfeda *p*); Golius parum abludit longitudinem a Syene ad Memphim ad 24 dierum iter aestimans. Cf. infra §. 34. v. *Asvan.*

Latitu-

واسعة كبيرة فيها عدة مدن عظام منها اسوان وهي اوله من ناحية الجنوب وقوص وقفط اخميم البهنسة وتنقسم ثلثة اقسام الصعيد الاعلي وهو من اسوان الي قرب اخميم والاوسط من اخميم الي البهنسة والادني من البهنسة الي قرب الفسطاط (vid. Idem. l. c. v. *Aegypt.* et paullo post not. r.) قال بعض كتاب مصر الاعيان الصعيد تسع مايه وسبع وخمسون قرية وهو في جنوبي الفسطاط يكتنفه جبلان والنيل يجري بينهما والقري المدن شارعة علي النيل اشبه شي بارض العراق ما بين واسط البصرة ۞ i. e. Said in Aegypto regiones continet amplas magnasque, numerosis magnisque vrbibus praeditas. Ex iis Syene princeps a plaga australi; itemque Kus et Koft et Achmim et Bahnesa. . . . Praecingitur vt alis gemino monte, inter quos decurrit Nilus, stipatus vicis vrbibusque in longum Nili praetentis. Simillimum quid extat in Terra Irakensi inter Vâsat et Basra.

n) Vid. Golius ad Alfragan.

o) Vid. Vansleb nouv. Rel. p. 8. (vers. germ. p. 130) et ed. gall. p. 21. (vers. germ. p. 138.)

p) Audi Abulfedam qui pag. 4. ita tradit: وطول الصعيد من اسوان الي الفسطاط فوق خمس وعشرين مرحلة. Norden numerat 168 miliaria gallica communia. Vid. ad haec Michaelis ad Abulfedam not. 41. p. 11. cuius obseruationes, quoniam omnibus eius librum ad manus esse cupiam, non describo.

Latitudinem huius terrae, quam omnino tacet Edrisii epitome, autores hodieni quibusdam in locis vt angustissimam describunt *q*).

Caeterum ex autoribus, quos in subsidium vocauit Jacutus *r*), *Saidam complecti praefecturas viginti* refert;

q) Abulfeda l. c. وعرض (عرضه .l) ما بين نصف يوم الي يوم Verba omnino obscure expressa; quae tamen ad sensum bene ita transtulit Michaelis: *latitudo autem iam dimidium diei iter iam integrum est*. Videsis, quae diximus in Eichhornii Bibl. T. V. p. 582. Cf. Michaelis not. 42. p. 11 sq. et autores l. c. laudatos; quibus add. Vansleb nouv. Rel. p. 8. (vers. germ. p. 131), qui ita monet: L'Egypte superieur, j'entens seulement parler du pays qu'on cultive, est fort étroite. Sa plus grande largeur n'est pas de 4 heures de chemin à cheval; elle n'est pas meme de trois heures à quelques endroits; tout le reste, qui est de l'un & de l'autre costé, ne sont que des montagnes tres vastes & tout-a-fait sablonneuses. *Addit idem p. 21.* Car si on y vouloit comprendre les montagnes sablonneuses, qui sont du costé de Levant & celles qui sont du Ponant, & qui y regnent toute longue qu' elle est, elle seroit bien plus large, que nous n'avons pas dit. *De Aegypto media p. 9. haec habet:* Je ne sçaurois donner au juste la largeur de l'Egypte du milieu; Je suis pourtant assuré qu' elle n' excede guere celle de la haute. Car estant située entre les deux (montagnes) & l'Egypte ne commençant à s'élargir de deux costés qu' au Caire, il s'ensuit qu' elle est presque de la mesme largeur que la haute, excepté pourtant à l'endroit où est Cascieflik de Fiüm, ou l'Egypte du milieu est un peu plus large; ce que pourtant je ne sçaurois reduire à un certain nombre d'heures. — Cum Vanslebio faciunt autores recentiores ad vnum omnes; cf. Maillet, Pococke, Norden, Bruce &c. passim.

r) Vid. Schultens Ind. Geogr. v. *Aegyptus*, vbi, repetito numero vicorum maiorum in Aegypti superioris descriptione obuiam facientium, addit quae iam sequuntur: قالوا والصعيد عشرون كورة واسفل الارض ثلث وثلثون كورة i. e. Addunt Said, l. Thebaidem habere nomos s. praefecturas 20; inferiorem terram autem 33. Cur eas nominatim non persecutus sit, equidem nescio; forte caussam huius rei deprehendimus in verbis, quae statim addit, scil. وحال مصر مشهور i. e. status autem Aegypti apud omnes satis notus. Ibn al Vardi l. c. pag. 28. de praefecturis Aegypti ita refert. On compte dans la partie basse quatre-vingt-cinq Koura (كورة) ou contrées & quarante dans la partie haute. Vansleb nouv. Relat. p. 26. (vers. germ. p. 142) nomos 36 Aegyptum habere tradit; scil. *Saidam* complecti 20;

Vostani,

refert; vtinam autem, o vtinam earum nomina adiecerit earumque limites quoque duxerit! reliqui enim Arabum scriptores vna cum Recentiorum autoribus non nisi obseruationes generaliores nobiscum communicarunt et, vt breui dicam, neminem omnino equidem deprehendi qui in his votis meis responderet. (vid. not. r.)

§. 29.

Fluuius, Canales, et Lacus, Aegypti superioris.

1) *Fluuius* Aegypti superioris est Nilus, qui secat Saidam et a meridie septentrionem versus duobus montibus inclusus prouoluitur. Nempe tota superior Aegyptus (vti, annuentibus Itineratorum commentariis et mappis melioris notae, recte obseruauit Michaelis) a Delta Syenen vsque duobus montium iugis, iam leniter exsurgentium, iam plane asperorum, initio valde a Nilo remotorum, deinde propius accedentium atque nonnunquam ita imminentium, vt ne semita quidem aut calles petras inter et fluuium detur, includitur. Caeterum vid. supra §. 3. p. 327.

2) *Canales.* Et Aegyptum superiorem vti ex obseruationibus Itineratorum supra (§. 4. p. 330 sq.) in medium allatis, lucide apparet, perfluunt riui vel Canales numero haud pauci, quos autem fere omnes Edrisii epitomator, (forte et ipse Edrisius) silentio praetermisit; is enim non nisi Canalis *Menhi* dicti, vbi vrbem *Sul* describit, i. e. vers. lat. p. 43. mentionem facit. Quae de illo habet, haec sunt: *Situm est oppidum Sul* (forte Mellavi?) *ad Os canalis Menhi* (خليج

Vostani, 6; 6 item *Aegyptum inferiorem*. (Summa autem prodit non 36 sed 32.) SICARD l. c. Tom. VII. pag. 99 sq. multum differt; praefecturas enim numerat tantum 17. Limites earum autem, vt diximus, nemo horum exacte circumscripsit.

(خليج المنهي) *dicti, qui terris Al Vâhât* (ارض الواحات) *vicinus ab oriente est, multosque in alios Canales diductus regiones multas rigat, ex quo et Canalis Fium egreditur.* Canalem Menhi pro eodem cum Canali Josephi habent inprimis Vansleb et D'Anvillius, nec sine causa, vt mihi quidem videtur; prouincia enim Fajumensis, vt ex itineratorum commentariis satis superque apparet *s*), quamplurimis rigatur Canalium fossis. A Gelaldino quoque vocatur Amnis vel Canalis Menhi *t*). Pecca-

s) Vid. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 115. p. 55. et ibi excerptum ex Itinerario P. LUCAS. Add. VANSLEB Relat. nouv. p. 256 sq. (vers. germ. p. 271.) vbi haec: Je n'ay point vu de Province en Egypte qui soit taut coupée & qui aït tant de Canaux artificiels que celle-cy. Ils sortent tous de fleuve de Joseph et ils font fait pour arroser plus commodement la campagne. Et parce que cet multitude de fosses osteroit le moyen d'y voyager, s' il n'y avoit des ponts par dessu; il y en a en plus grand nombre, qu'en tout autre endroit de l'Egypte &c.

t) De nomine Canalis huius haec habet VANSLEB l. c. pag. 252. Ils l'appellent tantost *Bahr Jusef*; tantost *Calitz il menhi* &c. (خليج المنهي) Nomen *Bahr Jusef* habet a conditore, quem credunt fuisse Josef filium Patriarchae Jacobi. Sub hoc nomine apud Recentiores venire consueuit; vid. e. g. NORDEN p. 259.

GELALDINUS apud KIRCHER (Oed. Aeg. Syntagm. I. cap. III. pag. 8–10. Canalem prouinciae Fajumensis fuse describit. Verba eius haec: واوحي الي يوسف ان يحفر ثلاث خليجا من اعلي الصعيد موضع كذا وخليجا شرقيا من موضع كذا وخليجا غربيا من موضع كذا الي موضع كذا ووضع يوسف العامل فحفر خليجا المنهي من اعلي اسمون الي الاهون وحفر خليج الفيوم وهو الخليج الشرقي وحفر خليجا بقربه يقال لها قنهمت من قري الفيوم وهو الخليج الغربي فخرج ماء من الخليج الشرقي وصب في النيل وخرج من الخليج الغربي وصب في صحرا قنهمت الي الغرب فلم يبق في الجوبه ما ثم ادخلها الفعله وقطع ما كان فيها من القصب والطرفا واخرجا منها وكان ذلك ابتدا جري النيل وقد صارت الجوبه رفيه بريه

Peccatum D'Anvillii in Canalis huius delineatione commiſſum, candide ac decenter correxit Michaelis *u*). Paucis interiectis iam dicta Edriſius repetit ſubditque, quae de curſu Canalis huius compertum habet: *Sed*, inquit, *reuertamur ad Canalem ante memoratum ex alueo Nili*

بريه وارتفع ما النيل ودخل في راس المنهي وجري حتي
انتهـا الي الالهون فعطفه الي الفيـوم ودخل خليجها
وساقهالجه من النـيـل واخـرج اليها الملك ووزراه وكان
سبعين يوما فلما نظر الي الملك ٠قال لوزرايه هذا عمل
الفيوم وسميت الفيوم واقامت بـزرع كاما غوابط مصر

i.e. ex interpretatione KIRCHERI: Et reuelatum fuit Joſefo vt foderet tres foſſas pro amnibus ducendis, primam ex ſuperiore parte Elſaid (*Aegypt. ſuperior.*) ex iſthoc loco et amnem (*Canalem*) orientalem ex hoc loco, et amnem occidentalem ex hoc loco; et coepit Joſef opus et fodit amnem tendentem (*Canalem* Menhi) ex ſuperiore Esmum (EDRISII Aſchmun; vid. infra ſub h. v.) vsque in Alhalun (*Ilahun* et paullo poſt *al Ilahun*. ABULFEDA p. 11. ter effert اللاهون cf. MICHAELIS ad h. l. not. 117 ſq. p. 57. VANSLEB Rel. nouv. p. 274. vocat Iláhun) et fodit amnem (Canalem) Elphium et hic amnis orientalis et praeualuit amnis iuxta oppidum, quod dicitur *Kanhemt* (EDRISIUS de lacu *Tibemt* تبهمت, loquitur; CASIRI autem memorat pagum nomine *Tibamert*) ex oppidis Elphii, et hic eſt amnis occidentalis et exiuit aqua eius ex amne orientali et fluxit in illum, et egreſſus ex amne occidentali et fluxit diffuſus in campos Kanhemt verſus occidentem et non remanſit in planitie aqua. Tunc introduxit operarios et exempto exſectoque quidquid ibi careċtoſum et iuncoſum erat, liberum fecit aquae fluxum in ea ſuperſtitis, fuitque hoc principium fluxus Nili, euaſitque planities ſicca et pura et eleuatae ſunt aquae Nili et ingreſſae ſunt principium aluei et fluxerunt vsque dum venirent in Alalhun (*Ilahun*, vel *Laon*, vti P. Lucas effert; vid. paullo ante) et refluxerunt inde in Elphium, et ingreſſae ſunt amnem eius et riuos eius, et facta eſt pars Nili eduxitque ad opus, quod patrauerat, ſpectandum Regem atque Conſiliarios eius; fuit autem opus completum 70 diebus. Cum autem id ſpectaſſet Rex; dixit ad Conſiliarios ſuos: Ecce totum hoc non 70, ſed الف يوم (*Elph jum*) h. e. mille dierum opus eſt; vocatusque eſt locus prouinciae huius in hunc diem Elphium, الفيوم i. e. mille dierum — qui ſeminum copia adaequauit reliquas Aegypti prouincias. Vid. paullo poſt nott. z. a.

u) Vid. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 54. p. 24.

Nili integri et principalioris excuntem. Originem habet, vti iam obseruatum est, prope vrbem Sul, (Mellavi?) *excurritque occidentem versus, et Menhi* (i. e. ex interpretatione Siouitae *Fluuius clausus*) *vocatur. Tum decurrit inter occidentem et septentrionem quatuor stationum spatio vsque dum attingat* oppidum *Bahnesa; deflectit deinde Canalis* (Menhi) *septentrionem versus, et post interuallum duarum stationum attingit vrbes Ahanas et Dalâs; tandem peruenit ad Fium, immergitque sese lacubus Akui et Tihemt.* Haec Edrisius. (De oppidis passim laudatis infra suo loco agemus.) Qui de huius Canalis et origine et ostio prodiderunt, autores recentiores, hic illic valde dissentiunt. Vt de origine primo dicam, Vansleb *v*) et iam ante eum Abulfeda *w*) item Sicard *x*) prope vicum Derut el Scherif eum initium habere asseuerant. Gelâldinus, vti paullo ante vidimus (not. t.) eum prope Aschmun ordiri contendit; Tourtechot originem eius prope vrbem Mellavi (*Sul* Edrisii?) ponit *y*). Autores multum discrepantes, vt conciliare possim, tantum equidem mihi non arrogo; nihilominus tamen coniecturam, quae mentem subiit non possum quin in medium afferam. Putem nimirum Canalem Josephi neque ad vrbem Mellavi, neque ad Derut el Scherif exire e Nilo, sed ad locum quendam, qui inter oppida laudata

v) VANSLEB Rélat. nouv. p. 382. (vers. germ. p. 358.) vbi haec: Au sortir de *Tarut isscerif* je passée à pied sec le Canal du fleuve de Joseph, qui prend là son commencement.

w) ABULFEDA pag. 10 ita scribit نهر لفيوم مخرجه بالقرب من ضروط الضربانة i. e. Fluuius Fiumae haud procul a *Darut Darban* (e Nilo) egreditur. Cf. not. MICHAELIS ad h. l. lectionis varietatem exponentem.

x) SICARD Tom. II. p. 131. *Tarout Escherif* (ait) ou le Canal Joseph prend sa source. — Autoribus laudatis et inprimis SICARDO contradicere videtur NORDEN p. 259 scribens: Ein wenig über Rodda ist der Canal *Bagher* (Bahr) *Joseph*; sed vid. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 115. p. 57.

y) Vid. TOURTECHOT, p. 386; vel paullo post not. *a*.

laudata interiacet; quod si praesumtum habeamus, facile fieri potuit vt hic vicum memoraret Derut el Scherif, ille autem vrbem Mellavi. — Cogitationibus interuenit coniectura alia, num autem verior, non definio. Exit nimirum (ita coniicio) canalis prope vrbem Mellavi, canalis alius prope vicum Derut el Scherif; mox ambo coniunguntur et ita coniuncti nomen impositum recipiunt *Bahr Jusef*. Sed, vt dixi, nihil affirmem. Iam quod ad ostium eius attinet, id fere omnes, quos etiam vidi autores z), excepto tamen Tourtechoto, qui omnino in descriptione tum cursus tum ostii huius Canalis a caeteris scriptoribus, sed, si quid intelligo, suo iure discedit a), ad lacum Moeridis (Karun, *Quern*, vel *Kern*, vt vulgo loquuntur) referunt.

3) *La-*

z) Vid. D'ANVILLE Mem. sur l'Eg. p. 167. VANSLEB Relat. nouv. p. 252. (vers. germ. p. 269.) vbi haec: Il commence à trois journée de Fium en tirant vers le midy, près d'un village nommée *Tarut isscerif* (vid. not. praeced. v.); il se décharge ensuite aprés avoir quitté la ville dans le Lac nommé *Birket il Kern*, où ses eaux deviennent salées. SICARD Tom. II. p. 261. (coll. paullo ante not. x) qui fere ita scribit: Il tire ses eaux du Nil et de plusieurs sources (?) qu'il renferme dans son sein. Son origine est au village de *Tarout Eschérif*, à 3 ou 4 lieuës au Sud de *Mellavi*. Il fait & entretient l'abondance dans cette belle campagne, qu'il arrose jusqu' au Faïoum & va ensuite se perdre dans le Lac Moeris ou de Caron &c. POCOCKE Tom. I. p. 92. *Bahr Joseph*, ait, welcher in die See Moeris fliesset; der Fluss ist ohngefähr 100 englische Ruthen breit, hat Klippen, welche an der östlichen Seite nicht unter 40 und an der Abendseite etwa 30 Fuss hoch sind. SAVARY Tom. II. p. 27. *Bahr Joseph* fängt bey *Tarut Eccherif* an und geht in den *Birket Carun*.

a) TOURTECHOT pag. 386 sq. *Josephs Canal* ist 40 Meilen lang. Er fängt zu *Mellavi*, so ehemals *Hermopolis* hiess (hoc falsum videtur; Hermopolis Vet. potius superstes in hod. vrbe Aschmunein) an, und läuft vier Meilen gegen Westen; sodann aber wendet er sich, und setzt seinen Lauf von Süden nach Norden bis nach Faioum fort. Seine grösseste Breite beträgt eine *Italienische* Meile. Bey *Faioum* theilet er sich in zween Canäle, und ein jeder von diesen wieder in verschiedene andere, welche zu Bewässerung der Felder dienen. Hernach ergiessen sie sich in den See *Mendes* (ita, minus vere, lacum Moeridis vocat), ausser zweenen, von deren

3) *Lacus*. Duo memorat lacus Arabs noſter, vti paullo ante vidimus, quorum vnum compellat

Akni, اقني

Tihemt تيهمت alterum; vterque procul dubio ſitus in tractu (Caſchiflik) Faiumenſi. Itineratorum noſtrorum, quantum equidem compertum habeo, nullus, eorum verbis expreſſis mentionem facit; cum Edriſio tamen facere videtur Tourtechot, lacum *Algerak* et lacum Crocodilorum collaudans (vid. paullo ante not. a.). Putem nimirum *Akni* lacus conuenire cum *Algerak;* iam quae lectio alteri ſit praeferenda, iudex ſedere non audeo. Cum *lacu Crocodilorum* ex mea ſententia conferendus eſt Edriſii *Tihemt*. Olim in mentem mihi venit lectionem تيهمت corruptam declarare, inque eius locum ſufficere lectionem aliam, ſcil. تمساح, quippe quae magis conueniret Tourtechoti vocabulo *der Crocodillenteich;* mox autem mentem mutaui mecum reputans, ſub nominibus *Kanhemt*, *Tihamert*, *Tamieh* et Tamira varie expreſſis, latere non niſi nomen vnum idemque. Caeterum equidem non ignoro Kanhemt, Tihamert etc. eſſe nomina oppidorum, تيهمت Edriſii autem lacum huius nominis ſignare; hoc autem me fugit, num oppida haec a lacu, cui adiacent, vel lacus ab his oppidis nomen deſumſerit! nullum enim dubium, quin ſitus ſit ad lacum vicus eiusdem nominis. Audiamus ad haec Golium *b*) qui ita fere tradit: . . . tres a Joſepho alueos fuiſſe ductos ſcribunt (vid. paullo ante excerptum ex Geldino) eos ſcilicet, quibus hodieque

deren einem der Teich *Algarak*, deſſen Waſſer das ganze Jahr hindurch gut zu trinken iſt, und von dem andern der *Crocodillenteich* entſtehet, worin eine kleine Inſel iſt, die einigen Arabern zum Aufenthalte dienet. Man gehet auf einem ſehr engen Damme dahin &c.

b) Vid. Golius ad Alfragan. p. 157 ſq.

que Phaijumae regio inclusa cernitur. Australis apud Jacutum خليج منهي Menha dicitur; occidentalis, *a pago quodam* تهمرت Teihamert, cuius pars effunditur in eiusdem nominis desertum; orientalis, praecedenti vicinior, خليج فيوم Amnis Pheïjumae. — Hoc ipsum exhibet Casiri *c*); verba eius non describo, sunt enim ipsa Golii. — Apud recentiores autores denique oppidi huius nomen quoque recurrere videtur; Vansleb *d*) nimirum de oppido vel pago quodam satis conspicuo loquitur; *Tamieh* vocat, ac situm esse tradit, vbi lacus Kern (Moeridis) pars orientalis desertum, quod ab ipso nomen impositum obtinet, terminatur. Pocockii *Tamiea e*) quae ad Canalem *Tamira* obiacet, ni fallor oppidum idem. Tandem quae lectio verior sit, siue Edrisii نبهمت vel Gelaledini *Kanhemt* قنهمت (ex quo facile fit تبهمت et v. v.) vel Teihamert تبهمرت Golii; siue *Tamieh* Vanslebii vel *Tamiea* Pocockii non exputo.

§. 30.

Montes Aegypti superioris.

Praecinctam esse vt alis Aegyptum superiorem gemino monte, inter quos decurrit Nilus (vid. paullo ante §. 29.), stipatus vicis vrbibusque in longum

 النيل

c) Casiri Bibl. &c. Tom. II. p. 3.

d) Vansleb nouv. Rel. p. 267 (vers. germ. p. 277.) vbi haec: A son extremité (sc. Lac. Kern.) orientale est situé le village Tamiéh & à son extremité occidentale est le fameux Chasteau du Vizir Caron.

e) Pococke Tom. I. p. 102. Ich gieng mit der Caravane nach Cairo; den ersten Tag erreichte ich *Tamiea*. Es giebt da keine Häuser, ausser einigen wenigen Hütten die von gemeinen Huren bewohnt werden. cf. mapp. Pocockii. Adde Savary Tom. II. p. 14. vbi haec: Wenn man Achantus verläst und gegen Süden fortgeht, kommt man queer über ein sehr grosses Gefilde. . . . Am äussersten Ende dieser Ebene liegt das Dorf *Tamieh*, durch welches ein Canal geht.

النيل (Nil.) protentis, Geographi tum veteres, tum recentiores vno ore conteſtantur *f*); nec illis diſſentit Edriſius, quo ſcilicet autore, tum ab oriente Nili, tum ab eius occidente mons monti (vt Curtii verbis vtar) committitur.

I. *Mokattam* (المقطم) Edriſio vocatur *mons g*), qui ab oriente Nilum arcet; ita eum deſcribit: *Initium habet*

f) Vid. §. praec. 29. nr. 1. Cf. e. g. Abulfeda pag. 2. vbi haec: ويمتد الحاجزان المكتنفان واحدهما شرقي النيل والاخر غربيه من الجنادل i. e. procurrunt autem a Saxis (ſupra Aſvan) *duo montium iuga, Hagizan, Saidam amplectentia, vnum Nilo orientale, alterum occidentale.* (Cf. ſi placet, quae diximus, in Eichhorn A. B. d. b. L. T. V. p. 574 ſq.) Idem p. 5 haec habet: صعيد مصر بفتح الصعد صقع طويل غير عريض لانه بين جبلين علي حافتي النيل i. e. Saida, Aegypti tractus terrae longus eſt, exigua latitudine: *extenditur enim inter montes ab vtroque latere Nili.* Idem pag. 6. ita tradit: خلف الجبل الممتد بازا جريان النيل i. e. . . . vltra *montem, qui Nilo parallelus* procurrit. Cf. Michaelis ad ll. cc. not. 5. pag. 2. Pulchre conuenit autor Lexici geographici, Schultensio excitatus, cuius verba vid. infra §. 33. Cum geographis Arabum faciunt autores recentiores. Verba P. Lucas III, 2. p. 193. e. g. ita ſeſe habent . . . le Nil ſe trouve reſerré par deux chaînes de montagnes, qui l'accompagnent de maniere, que celles qui ſont au Couchant, du côté de la Lybie ne l'abandonnent point jusqu' à la Mer Mediterranée. Celles, qui ſont du coté du Levant, ne vont que jusqu' au Caire, & lui laiſſent la liberté de s'étendre dans le Delta & d'y former pluſieurs embouchûres. Ses montagnes, depuis les Cataractes jusqu' au Saidi, ne ſont eloignées des rivages que d'environ 5 ou 6 lieuës: elles commençent à s'élargir en cet endroit, & laiſſent de belles plaines, qui ſont arroſées par les eaux du Fleuve. Elles recommencent enſuite à ſe reprocher, jusqu' aux Pyramides du Caire, où celles qui ſont du côté du Levant finiſſent abſolument & les autres s'étendent vers la Lybie. — Autorum aliorum verba non deſcribo; cum P. Lucas enim faciunt itineratores, quos hunc in finem volutaui, ad vnum omnes. Et qui mappas Nordenianas inſpexerit, oculis pene haec omnia intelliget.

g) Sub hoc eodem nomine apud recentiores quoque venit. Vid. e. g. Vansleb nouv. Rel. p. 282. (verſ. germ. p. 286. (*Gebel il mocat-*

abet moni Mokattam in Aegypto inferiori (ديار مصر; *bi terminatur Aegyptus inferior*); *protenditur a Mesr* Fostata), *per Desertum* (Sahra); *donec proxime acce-'at ad Asvan* (اسوان; vid. infra §. 34. prope fin.); *fique mons celebris longitudinis* (vid. not. praeced. f.) *uod autem ad altitudinem attinet, quibusdam in locis attollitur, in aliis vero deprimitur. Pars vel sectio eius uaedam iungit Aegyptum* (بداير مصر) *procurrentem ad nare salsum prope Kolzom i. e. mare Hegiaz* (sinus arabicus) *h*). Haec Edrisius. Montis huius mentionem quoque facit autor Lexici geographici eumque his verbis describit *i*): المقطم بالضم وتسديد الطاء المفتوحة هو الجبل المشرق علي مقبرة الفسطاط وهي القرافة وهو جبل يمتد من اسوان وبلاد الحبشه علي شاطي النيل حتي ينقطع في طرف القاهرة ويسمي في كل موضع باسم وعليه مساجد ومواضع للنصاري ولكنه لا نبت فيه الا ماء اليتة غير عين صغيره تنز في دير للنصاري بالصعيد وقد ذكر قوم انه جبل الزبرجد i. e. *al Mokattam* (per Damma et duplicationem literae Ta, Fata instruendae) est mons ille

mocattam. Shaw p. 256. *Jibbel* (جبل) *Mocatte* oder *Mocat-em* d. i. der durchgehauene Berg. Maillet p. 204. 225. montagn. de *Mokatan.* Niebuhr Itin. p. 106. *Elmokattam.*

h) Sensus horum verborum paullo obscurior videtur. Illustrationis causa forte addi potest locus apud Shaw p. 266. qui ita sonat: Es gab alſo zween Wege, auf welchen die Israeliten von Cairo nach Pihahhiroth, an die Ufer des rothen Meeres, konnten geführt werden. Der eine geht durch die Thäler *Jendily*, *Rumelih* und *Baidib*, wie sie heut zu Tage heissen, und ist auf beyden Seiten durch die Berge der niedern Landschaft *Thebais* eingeschlossen. Der andere liegt höher, und *hat die nördliche Kette dieser Gebirge — die Gebirge Mokatti — parallellaufend zur rechten Hand, und die Wüste des Aegyptischen Arabiens, bis an der Philister Land, zur Linken. In der Mitte von diesen Gebirgen kann man sich rechter Hand, durch einen Bruch oder Oeffnung, in das Thal Baidib wenden, in welchem man bis zu den Ufern des rothen Meeres fortgeht.* Sionita vertit: et partes eius nonnullae attingunt terram Meſer, procurrentem ad mare salsum versus mare rubrum, ad mare scilicet Hagiaz.

i) Vid. Schultens Ind. geogr. v. *Almokattamus.*

ille qui imminet ſepulcreto Foſtatae, quod Kera vocatur. Mons hicce a Syene (Asvan) e regionibu Habaſchiae porrigitur ad Nili latus, donec abrumpatur ad extremitatem al Kahirae. (Idem v. *Thebai* . . . donec orientalis mons metam contingat in Mokattamo, ibique abrumpatur. Vid. infra §. 33. Vbique locorum alio ſignatur nomine. (Conſentientes ſibi habet Lexicographus autores recentiores NORDEN, POCOCKE etc.) Super eo Oratoria et loca ad Chriſtianos pertinentia. Sed nec herba gaudet, nec aqua omnino vlla; excepto fonticulo monaſterii Chriſtianorum in Thebaide *k*). Nonnulli aiunt eſſe hunc montem Smaragdi.

II. Mons alter, cuius mentionem facit Edriſius ipſi vocatur *Tilamun* vel *Tailamun*, جبل الطيلمون (p. 42. verſ. lat.); *ad quem ab vrbe Zamacher* (de qua vid. infra §. 34. v. *Zamacher*) *iter quinque miliarium, a Nili ripa occidentali.* Opponitur ergo monti Mokattam, quem paullo ante Edriſio autore deſcripſimus. Diſſentit Abulfeda *l*) in deſcriptione montium, vbi haec: جبل الطيلمون وسمي جبل الطير وهو جبل بصعيد مصر في الجانب الشرقي بالقرب من منية ابن خصيب وانصنا i. e. mons Tailamun, *qui et mons auium vocatur*, eſt in Saida Aegypti, *in tractu orientali* (i. e. ab orientali latere Nili) non procul Monia filii Chaſib et Anſena. Eſt forte qui dicat Abulfedam per errorem ſcripſiſſe الشرقي pro الغربي; Monia filii Chaſib ſaltem ab occidente Nili ſita eſt. Iam vero cui bono? reſtant nimirum verba وسمي جبل الطير; reſtat ſitus vrbis Anſena, qui eſt ab oriente Nili; reſtat denique auium deſcriptio; mons auium autem, teſtibus Vans-

k) Forte *puteus Argenus*, vici, haud longo interuallo a Behneſe diſtantis, de quo VANSLEB nouv. Rel. p. 69–71. verſ. germ. p. 167. Cf. P. LUCAS III, 1. p. 325 ſq.

l) Vid. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 191. p. 94 ſq.

ansleb, P. Lucas, aliis *m*), omnino ab orientali
ili latere assurgit. Coniecerim fere Abulfedam per
rorem pro vno eodemque monte habuisse جبل الطير
: جبل الطيلمون. Situm autem montis Tailamon,
ɔ occidente scilicet Nili, Schultensius quoque con-
stator. Vere enim scribit *n*): Almokattemus mons
egypti ad *orientem* Nilo protensus, atque ab *illo*
tere Thebaidem includens; prout ab *occidentali latere*
enditur mons الطيلمون *Altëilamoun* dictus, vterque
Syene ad Memphim vsque procurrens. — Pergit
Edrisius: *Hic autem mons ab occidente Tarib in
Nilum procurrit, cursumque fluuii impedit; aqua ergo
n illum irruens violentius compressa, eum superat, quod
mpedimento est nauibus ex Mesr Assevanam ascendentibus
t descendentibus.* Ita fere Edrisius. Vocabulum Tarib,
quod in delineatione huius montis vixdum adscripta
occurrit, in versione quoque expressi, nesciens quo-
modo probabiliter vertam. Phrasis nimirum Edri-
siana haec: وهذا الجبل باتي من جهة المغرب بتارب.
Michaelis l. c. vertit quidem: hic autem mons ab
occidente *coecus* in Nilum procurrit; num haec autem
sit mens Edrisii, equidem non expedio. Vansleb *o*)
memorat vrbem *Adribe;* sed, me iudice, comparari
nequit; Tarib enim, modo vt sit nomen proprium
loci, in vicinia vrbis Asvan quin situm habeat, equi-
dem nullus dubito. Conuenit forte *Morrada,* portus,
quem

m) v. g. VANSLEB nouv. Rel. p. 357 (vers. germ. p. 343.) et p. 402 sq. (vers. germ. p. 370). Ait nimirum . . . de la montagne, qui est au Levant du Nil & peu aprés la montagne des Oiseaux, appellée en Arabe *Gebel Teir* &c. P. LUCAS III, 2. p. 57. et pag. 158. POCOCKII *Jebel Okseir*, quem vocat, procul dubio mons idem.

n) Vid. SCHULTENS Ind. geogr. v. *Almokattemus*.

o) VANSLEB nouv. Rel. p. 372. (vers. germ. p. 352.) de vrbe *Adribe* in transcursu ita scribit: Le monastere de S. Sennode, l'Archimandrite, surnommé le Blanc, est bâty à costé des mines de l'ancienne ville *Adribe* &c.

quem laudat Norden *p*). Nihil me definire, si modo interrogare, sciant lectores. Verba Edri nimirum, quae paullo ante adscripsimus, de cat racta Nili prope vrbem Asvan interpretanda es mihi quidem persuasum est. Abulfeda, ni falle mecum facit; tradit enim l. c. يدخل طرف هذا الجبل في النيل ويترعج الما بسببه حتي يحذر منه علي المراكب i. e. "huius montis extremitas procurrit in Nilum vnde tantus aquae vortex, vt timeant nauigantes" De periculosa iuxta hunc montem nauigatione nihi se in itinerariis legisse recte quidem obseruauit Mi chaelis; eam enim vere tacent, qui de monte auium tradiderunt, autores recentiores; verum de cataracta non cogitauit; nec de verborum Abulfedae descriptionem montis huius referentium, probitate, vnquam dubitauit vir alias acutissimus. De cataracta autem Nili si interpretari liceat dicta Edrisii et Abulfedae, sensus prodit vel maxime opportunus placidusque. Supra p. 71 autore Edrisio cataractam Nili, si quid indico, *aliam* descripsimus; *eam scilicet*, quam videre et describere frustra annisus est Norden; cataractam autem vixdum praeeunte Edrisio descriptam et vidit et delineauit autor laudatus *q*). — Iam de cataracta ad montem reuertor. Descriptionem Edrisianam comparationis gratia l. c. recudi curauit Michaelis, eam e arabicis latinam fecit; versioni autem addere voluit notam hanc: Errare humanum, idque hic accidisse reor Nubiensi. Me non intelligere notam sine vllis argumentis adiectam, ingenue fateor; imo culpa et reprehensio, quam in Edrisium contulit, in ipsum Abulfedam cadere videtur.

§. 31.

p) Norden Itin. vers. germ. p. 364 vbi haec: Endlich aber langten wir . . . bey dem Hafen von *Morrada* oder des ersten Wasserfalles, au. Cf. *idem* p. 385.

q) Vid. Norden l. c. p. 375 sq. Pococke Tom. I. p. 182 (et apud Norden l. c. p. 380. not.) &c. Vid. infra v. *Zamacher*.

§. 31.

Terrae prouentus; Mercatura.

I. Ab autoribus tum veteribus, tum recentioribus, qui ſolum Aegypti ſuperioris vt fertiliſſimum commendant *r*) deque Terrae bonis paſſim praeclara referunt, Edriſius noſter non diſſentit, licet peculiari loco de iis nusquam egerit; pauca ergo, quae cum lectoribus communicare cogito, quoniam ex vrbium deſcriptione non ſine magno incommodo diuellantur, impraeſentiarum non tam deſcribo quam Indicis loco in anteceſſum voco. Laudat autem geographus noſter

1) *hortos* vrbium Anſana, Zamacher et Asna, *belliſſimos*.

2) Abundare refert vrbes Anſana, Nagaſata, Zamacher et Asna *agris fertilibus*, *fructibus*, *tritico et variis leguminum generibus*, *item oleribus quam plurimis*.

3) Copiam *palmarum* et *dactylorum* prouenire tradit in vrbibus Achmim, Balbana, Sul et Asna; item in regione Vâhât.

4) Eodem referente ſolum vrbium Achmim et Balbana producit magnam copiam *cannarum ſacchari*.

5) Vrbem Asvan abundare carnium variis generibus, vt carnibus bouinis, camelinis et caprinis, idem auctor eſt.

6) In regione Vâhât tandem *capras et oues ſylueſtres*, item *ſerpentes* reperiri, idem diſerte tradit.

II.

r) Vid. e.g. LEO p.666. vbi haec: Tota Aegyptus, cum ſit fertiliſſima, Sahidica tamen prouincia reliquas partes, omnis generis leguminum, animalium, pullorum, linique copia antecellit. Cf. P. LUCAS III, 2. p. 210 ſq. MAILLET p. 297. Elle (Saidi) renferme des plaines admirables, qui fourniſſent au Caire la quantité de bled, d'orge, de féves, & d'autres grains ou légumes, dont on remplit tous les ans les magazins du Grand Seigneur, & dont on nourrit le peuple de cette floriſſante ville &c.

II. *Inter Aegyptios et Nubiae incolas mutuum esse rerum commercium*, supra p. 72 iam obseruatum est. Aegyptii, de quibus l. c. sermo habetur, Aegypti superioris inhabitatores videntur. — Quae p. 24. vers. lat. obuiam faciunt, verba Edrisii, huc forte referenda sunt. Ita sonant: *Vrbs Zabid* (زبيد) *ingens est, ac ciues eius diuites et opulenti; ad eam confluunt mercatores plurimi de terra Hegiaz, Habasch et Mesr, ascendentes per naues Giddae.* Licet, vt vidimus, paucissima sint, quae de mercatura nobiscum communicare voluit vel ipse Edrisius, vel Edrisii epitomator, nec nisi generaliora, religiose tamen retuli, ne vilioribus praetermissis, res etiam maioris momenti silentio praetermisisse videar.

§. 32.

Monumenta antiquitatis. (vers. lat. p. 42.)

Edrisio autore *in vrbe Achmim* (de qua paullo post §. 34. sermo nobis erit) *est aedificium sic dictum, Berba. Sunt autem Berbae multae, vt Berba Esnae; Berba Danderae, Berba Achmimi. Reliqua aedificia autem, quae, vt diximus, Berabae vocantur, et solidissima substructione et monumentorum antiquitatis pulchritudine facile superat Berba, quae visitur in vrbe Achmim; habet enim figuras cum stellarum tum artificiorum, inscriptionesque multas et alia arcana sapientiae. Et hoc aedificium, Berba nominatum, est, sicuti diximus, in media vrbe Achmim.* Ita fere Edrisius. Iam, quid significet vocabulum *Berba*, adhuc sub iudice lis est; in duas partes potissimum secedunt autores, qui sententiam suam de illo tulerunt, quorum hi *templum* esse affirmant, *pyramidem* illi. Me quidem iudice *Pyramidem minorem*, vel potius, *Obeliscum* designat vox Berba, id quod, nisi me omnia fallunt, ex

Abdol-

bdollatifo et Leone lucide apparet. Ne autem fine rgumentis agam, iam singula de hac voce percen- eo iudicia.

1) Abulfeda Tab. Aeg. p. 17 ex Codice Pari- iensi edita exhibet lectionem البرني *al Barani.* Iure eam damnauit Michaelis *s*) proque ea bene recepit Codicis Lugdunensis lectionem, scil. البربي *al Barbi t*), vocabulum, quod Templum designare asseuerat figuris hieroglyphicis ornatum, forte etiam subterraneum. Reiskii emendationem idem l. c. vere explosit vocemque البرامي (Pyramides), quam scilicet in locum البربي suffecit, mere coniecturalem nec vllo vsu confirmatam existimans. Sed Reiskium, cui tanta erat arabicae linguae copia, vocabulum mere coniecturale et fictum adeo pro vero substituisse, aegre mihi persuadeo; putem potius interpretationis causa hoc factum esse a viro celeberrimo, cuius animo forte consonantium *Be* et *Mim* permutatio frequens obversabatur. — Ad quem loci huius difficillimi causa, refugi, Golius in notis ad Alfraganum, misere spem meam frustrauit; refert quidem *u*) scriptor alias egregius, ad Abulfedam prouocans, multa ibi superesse antiquitatis monumenta; sed de voce Barabi prudenter silet. Interpretationem suam ex Pocockio petiit Michaelis l. c. cuius vero autoritas h. l. saltem iure suspecta habetur *v*); tuetur tamen versionem Michaelis eiusque interpretationem, vir in linguis, sic dictis, orien-

s) MICHAELIS ad ABULFEDAM p. 17. not. 168. p. 80 sq.

t) Cod. Lugd. ita legere docent KOEHLER in Allgem. Deutsch. Bibl. Tom. XXXI. pag. 387. et H. A. SCHULTENS in Biblioth. Critic. Amstelod. Tom. I. p. 108. cf. EICHHORN Allg. Bibl. T. V. p. 614.

u) GOLIUS ad ALFRAG. p. 102.

v) Vid. inprimis H. A. SCHULTENS l. c.

orientalibus verſatiſſimus, Silveſtre de Sacy *w*). I
ſane (vt ingenue rem noſtram tractemus) fauer
videntur huic interpretationi Itineratorum recenti
rum commentaria quae omnino de antiquitatis mo
numentis, in vrbibus ab Edriſio paullo ante comme
moratis, frequentibus, mira enarrant, de templorum
ruinis reliquiisque et de aedificiorum ruderibus de
ſcriptiones delineationesue exhibent, in quibus vero
nihil de Pyramidibus, ne verbum quidem legere eſt.
Vid. inprimis infra §. 34. v. Dendera not.

2) Iam vero ſunt et autores alii, qui de voce *Berba* iudicia ſua expoſuerunt, haud aſpernandi et ob acumen ingenii et doctrinae copiam ſatis conſpicui. Caſtellus in Lexico Heptagl. vocabulum بربا aſſentiente Kirchero tranſtulit Pyramidem *x*), forte ſenſu eodem, quo e. g. Troilo Obeliſcum Cleopatrae et Obeliſcum Matareenſem Pyramides vocat. Errauit ergo Michaelis *y*) vocabularia noſtra voce hac carere aſſeuerans. Kircherus autem, ad quem prouocat Caſtellus, l. c. ita refert: "Dico igitur duas eſſe „vrbes

w) Vid. Notices et Extr. Tom. I. p. 270. Scilicet SILVESTRE DE SACY l. c. verbis "Parmi les monumens curieux de l'Egypte, il faut compter les *berbis*, que l'on voit à Akhmim, à Enſéna, à Couſs & dans ſon terroir, à Abouſir & à Séménoud &c." notam addit hanc: "*Berbi* c'eſt ainſi que les Arabes nomment *les anciens temples* des Egyptiens; ce mot a embaraſſé pluſieurs Savans. M. Michaelis l'a expliqué par un endroit des Voyages de Pococke: ce voyageur parle d'un village ſitué à trois milles au Couchant de Girgé appelé, dit-il, *al berbi* (le temple). Mais il paroit ignorer l'origine de ce mot, ainſi que les Traducteurs de la Géographie Arabe, connue ſous le nom de *Geographia Nubienſis*. C'eſt un mot Copte, compoſé de l'article maſc. πι ou π, & du mot ερφει, *temple*. On ne doit pas être ſurpris que les Arabes expriment la lettre φ par un β; elle a ſouvent cette prononciation dans la langue Egyptienne; ils écrivent de même *Barmoudi* pour *Farmoudi*."

x) Vid. KIRCHERI Oedip. Aeg. Syntagm. I. p. 39. (non autem p. 139 vti KOEHLER l. c. exhibet).

y) MICHAELIS l. c. p. 81. cf. KOEHLER l. c.

„vrbes in Aegypto اسوان, vnam diximus eandem
„esse cum Arsinoë, alteram superiorem, quam ean-
„dem esse diximus cum famosissimis Thebis ex ea-
„rundem ruderibus instauratam, hoc vt afferam me
„mouet primo maxima antiquitatum congeries in
„Esuan superstes, de quibus ita Abulfeda et Salmas:
„إصوان (h. l. cum *Sad*) مدينة بالصعيد الاعلي وهي من„
„ين الشرق وبها البربا المشهورة وهي من اعظم اثار الاوايل„
„يكبر صخورها المنحوته وكثرة التصاوير التي عليها„
„i e (ex versione Kircheri): Asvan ciuitas Thebai-
„dos superioris, ex parte deserti orientalis, in qua
„est *Pyramis* illa notissima, quod est maximum pri-
„maeue antiquitatis monumentum ob magnitudinem
„caelatorum saxorum ac multitudinem figurarum
„quae in eo conspiciuntur." Male de Thebis cogi-
tauit Kircherus; geographum laudatum enim Asvan,
Veterum Syene, in animo habuisse, ex Leone in-
primis (vid. paullo post) satis luculenterque apparet.
Sed quid iam ad nos Kircheri studium geographi-
cum? Caeterum monendum duxi verba, quae modo
adposuimus, arabica, non ex Abulfedae Aegypti
descriptione sed ex opere quodam autoris, quem
Salmas vocat l. c. Kircherus, esse desumta. — Leo
Africanus z) porro, ad quem, monente Reiskio,
huius vocis gratia, lectores ablegauit Seebischius,
vocabulum Berba per Pyramidem vel Obeliscum
vertere gestienti vel maxime fauet. Verba eius
haec: "plurimas hic spectari liceat priscorum Ae-
„gyptiorum structuras, *altissimas item turres, quas patrio*
„*nomine Barba* vocitant." Hoc ipsum, forte ex Leone,
memoriae quoque prodidit Marmolius *a*). Michaelis
ergo l. c. se nihil ibi (de Leonis Africae descriptione

 loqui-

z) Leo Africanus p. 729. v. *Asvan*.

a) Marmol Tom. III. p. 301. v. *Asvan* Verba eius: On y voit en plusieurs endroits d'anciens bastimens d'Egypte accompagnez de hautes tours nommées *Barba*.

loquitur) inueniſſe, quod lucem affundere poſſit vocabulo obſcuro, nimis feſtinanter pronuntiauit. — Deſcriptis Pyramidibus ad Obeliſcos tranſit Abdollatiph *b*), depingitque Obeliſcos duo, qui in vrbe Alexandria exſtructi ſunt. Quibus delineatis ita pergit:
واما البرابي بالصعيد فالحكاية عن عظمها واتقان صنعتها
واحكام صورها وعجايب ما فيها من الاشكال والنقوش والتصاوير
والخطوط ما احكام البناء وجفاء الالات والاحجار مما يفوت
الحصر وهي من الشهرة بحيث تغني عن الاطالة في الصفة
i. e. Quod attinet ad Berbas in Aegypto ſuperiori, fama eſt peruulgata de earum magnitudine, ſtructura accurata figuris exactis et mirabilibus, quae in iis ſunt, imaginibus, picturis, effigiebus et characteribus, vti et de ſoliditate fabricae, inſtrumentorum item lapidumque numerum excedentium copia; ſuntque illae celeberrimae, adeo vt non opus ſit prolixe de iis diſſerere. Ita Abdollatiph; nunc columnam ſic dictam Pompei deſcribit; ſed haec iam nihil ad nos. Ex verbis autoris huius, multo magis autem, vt mihi quidem videtur, ex loco vel ordine, quem in deſcribendis antiquitatum monumentis tenet, vocem Berba notare vel Pyramidem vel Obeliſcum equidem colligi poſſe putauerim; minus commode enim de templorum deſcriptione accipi poſſe videntur verba vixdum adſcripta. — Iis denique, qui de Pyramide vocem Berba accipiunt, adnumerandi quoque videntur Koehler et Vattier (in praefatione verſioni Murtadii praemiſſa) *c*), tandem D'Anville, qui calculum ſuum

b) Abdollatiph l. c. p. 62.

c) Koehler l. c. ita docet: Herr M. fügt zwar noch eine Stelle des Nubiſchen Geographen bey, wo derſelbe *vier* berühmter برابي in Aegypten gedenket (non de quatuor; de tribus tantum برابي loquitur Edrisius); aber uns deucht, die Beſchreibungen ſind ſo beſchaffen, daſs man dabey eher an Pyramiden als an Tempel denken kann. Wir wünſchen ſonach doch noch mehr Beſtä-

ſuum autori Murtadi addere nullus dubitauerit *d*). Sed haec ſufficiant. Aedificia antiqua nimirum et rudera aedificiorum olim ſplendidiſſimorum, quae tangit magis quam pandit, huc non reuoco; ſed infra ſuo quolibet loco de iis memoriae prodam; vid. §. 34. v. v. *Anſana* et *Aſna*.

§. 33.

Deſcriptio al Vâhâtarum.

In copioſa de tribus الواحات (ſiue *Oaſibus* Veterum) diſputatione, quae de illis memoriae prodidit Edriſius, religioſe excerpſit, textum originalem recudi curauit ſuaque adnotatione doctiſſima ornauit illuſtrauitque J. D. Michaelis; quare acta, vt aiunt, agerem, ſi forte praeter ea, quae omnino Edriſio ſunt et quae ab editore Abulfedae acutiſſimo vel praetermiſſa, vel minus diligenter accurateque expreſſa equidem deprehendiſſe mihi videor, ex commenta-

Beſtätigung jener Muthmaſsung. (Credimus quoque deſcriptionem *Birabarum*, quae eſt in Geographia Nubienſi, ad pyramides tam facile adcommodari poſſe, quam ad templa. — Verba ſunt H. A. SCHULTENSII in Bibl. Crit. l. c.) KOEHLER l. c. ita pergit: Der Recenſent hat bisher immer geglaubt das Wort ألمربي ohne Aenderung bedeute eine Pyramide, und das M ſey wie öfter von den Arabern in B verwandelt worden. Dieſs glaubte auch P. Vattier, deſſen Worte aus der Vorrede zu ſeiner Ueberſetzung von l'Egypte de Murtadi fils du Gaphiphe (Paris 1666, 12.) wir herſetzen: Les Pyramides ſont exprimées en Arabe par deux noms, dont l'un eſt *Birba*, que j'ai retenu en pluſieurs endroits, & l'autre *Haram*. Le mot de *Birba* & en pluriel *Barabi*, eſt *peut-être corrompu de Pyramis*. Quoique il en ſoit, notre auteur appelle ainſi, ou les Pyramides en general, ou les moindres ſeulement, à l'excluſion des plus grandes, auxquelles il donne particulierement l'autre nom, qui eſt *Haram* & qui ſignifie en Arabe *un vieux* batiment.

d) D'ANVILLE Mem. ſur l'Egypt. anc. & mod. p. 191. vbi haec: *Berbé*, au pluriel *Barabi*, qui paroit un terme appliqué dans le pays à ces anciennes bâtiſſes & qui s'étend même aux Pyramides, ſelon Murtadi.

mentatione laudata e) huc denuo reuocarem. Caue autem credas, nos iam regionibus istis hodie vere incognitis, absolutissimam habere al Vâhâtarum descriptionem; minime gentium: manet vtique posteros nostros spicilegium; spicilegium? imo amplissima messis! Collectaneis ergo, adde, si placet, quae iam sequuntur.

I. *Nomen.* Semel effert Edrisius الوحات, *al Vahât* (sine Elif post Vau); semel الواح *al Vâh;* quinquies, الواحات *al Vâhât;* semel tandem الالواحات *al Alvâhât.* Abulfeda *f*) ter pronuntiat الواحات *al Vâhât;* autor libri Lobab eidem Abulfedae laudatus efferri iubet أَلْوَاح *al Vâh;* Jacutus in Moschtareco (eidem citatus) sine articulo scribi pronuntiarique monet, Vâhât, واحات. Bis effert الواحات autor lexici geographici *g*) at in singulis percensendis vtitur vocabulo الواح *al Vâh*, et quidem bis cum articulo; ter autem sine articulo, *Vâh.* Ibn al Vardi الواحات *al Vâhât; Alwahat* Schemsoddin quoque pronuntiant *h*) — Veteres Graecorum et Romanorum scriptores Αυασεις, Oases expresserunt. Recentiores nunc *el-Ouah* vel *al-Wah*, sicuti Roule apud D'An-

e) MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 54 sq. p. 21 – 35. Eum sequitur, vti solet; SAVARY Tom. II. p. 124. Inter alia haec habet: Diese merkwürdigen Oerter sind auch den arabischen Geographen bekannt gewesen; von denen sie die *Elwah* genannt werden. His addit: *Abulfeda ihr Wegweiser* beschreibt sie &c. EDRISIUM ergo, quem saepius laudat ABULFEDA, longe ante ABULFEDAM scripsisse, vel ignorauit vel hoc sibimet ipsi celauit SAVARY.

f) ABULFEDA p. 5. et 18. vbi Cod. Paris. figit لُواحات *al Oahat.*

g) Vid. SCHULTENS Ind. geogr. v. *Thebais*, vel paullo post; verba enim Lexicographi ipsa infra describemus.

h) IBN AL VARDI; vid. Notices et Extr. Tom. II. pag. 27. Verba SCHEMSODDINI vid. paullo post; not. *a*.

D'Anville, nunc *Vah* vel *Wath*, ficuti Vansleb *i*); vterque Michaeli l. c. laudatus, pronuntiant. Apud Mailletum *k*) et Pocockium *l*) *Elovah* audit; *Eluah* apud Savarium; vid. paullo ante not. e. *Forte* et apud Leonem eius fit mentio; putem nimirum convenire vrbis *Eloacheti* nomen et nomen regionis, quam vocat *Alguechet m*). Autore Zieglero hodie *Gadamez* vocatur; idem nomen adfcripfit Mercator ad Ptolemaei Oafes: fed vtrumque in errore verfari, nullum dubium; Abulfeda enim aliique autores qui de Africa retulerunt vnamquamque harum regionum feparatim defcribunt *n*).

In definienda conftituendaque nominis origine multum defudauit Bochart *o*); ipfa autem disquifitionis et inueftigationis ratio fpinofa nobis fuadet vt caute eius labore fruamur.

Michaelis coniicit nomen verum effe non *al Vâhât*, fed *Levâhât* لواحات; Elif ergo ante Lam pro

i) Vid. MICHAELIS l. c. p. 24 et 25. Iam typis diuulgatum habemus iter VANSLEBII, quod vid. p. 31. 37 et 62. MICHAELIS l. c. paginas Mfti. laudat. Vid. paullo poft, not. *d*.

k) MAILLET p. 303. vid. infra not. *f*.

l) POCOCKE Tom. I. p. 125. cf. MICHAELIS l. c. p. 26. Vid. infra not. *g*.

m) LEO l. c. p. 5. 10. et 635. vid. paullo poft.

n) Vid. JOB. LUDOLFI Commentar. ad Hiftor. Aethiop. p. 52.

o) BOCHART Phal. L. IV. cap. 30. p. 283. . . . "Quo pertinet, quod Ἀυάσεις Aegypti vocant habitationes, quae funt in medio deferto, voce compofita ex צי et חוא. צי *defertum*, vt ציה, et חוא eft *habitatio*, vnde plurale חוות Num. 32, 41. Arabice חוי eft *ambire* et חוא multae domus arabum tanquam in orbem digeftae, vt fit: nam et *vrbs* eft ab *orbe*, et πόλις ἀπὸ τοῦ πολεῖν. Ergo חואצי Ἀυάσις proprie eft ambitus domorum i. e. villa vel oppidum in loco fiticulofo; aut potius habitatio, quam ambiunt loca fiticulofa. Quomodo Graeci definiuerunt, quamuis vim vocis ignorarent" (vid. STRABO apud MICHAELIS l. c.). Sed cf. J. LUDOLFUS l. c. Mitto autem, quas idem l. c. in medium profert origines autorum quorundam infulfas friuolasue.

prosthetico habet; "nec tamen (addit) cum Sicardo, quem Reiskius citat, pro plurali fracto nominis وح habuerim, nec, vt ille, ex etymo Arabico catabathmos verterim; sed nomen puto verum et Aegyptium, cui Arabica deriuatio non obtrudenda" *p)*. Bene quidem; nihilominus tamen aegre mihi persuadeo ex Aegypto petiisse Arabes tum nomen tum nominis significationem; suspicor potius vocem arabicam الواحات et quidem ad literas translatum esse ex vocabulo graeco Αυασεις, quod mox flexu molliori Οασις dictum fuit. Al, (ال) itaque pro articulo habeo et lectionem Edrisii *al Alvâhât* (cum articulo) vel calami lapsum vel operarum errorem equidem censeo; qua quidem in re, praeter Arabes laudatos, ex quibus Jacuti adeo articulum esse abiiciendum monet, consentientes habeo v. g. Koehlerum et, qui ante eum scripsit, A. Schultensium *q)*.

II. Loca disiecta, in quibus de Oasibus sermonem instituit Edrisius noster, iam colligo: Sunt autem haec:

1) Pag. 15 vers. lat. ita fere tradit: *In hac quarta primi Climatis sectione continetur regio Nubarum, pars Aethiopiae et reliqua terra meridionalis Taguitarum; item pars terrae al Vâhât remotissimae r).* Et paucis inter-

p) Vid. Michaelis ad Abulfedam not. 57. p. 33. 34. cll. *Eiusdem* Bibl. Orient. et exeget. (vet.) Tom. IV. p. 178.

q) Koehler in Allgem. D. B. l. c. p. 377. A Schultens Ind. geogr. v. *Thebais*, vbi haec: "Ad nomen Arabicum quod attinet, id „nimium quantum discrepare videtur ab *Oasi*, quum tamen in „origine conspiret. Articulus si tollatur, restabit *Wahat*, *Ouahat*, „Αυατεις, qua appellatione Aegyptiis signari *loca rare et male ha-* „*bitata* annotatum a Strabone. Hinc nata Αυασις et mox Οασις, „molliori flexu." — Significationi ex etymologia petitae Edrisii Vâhâtarum descriptio parum fauet; eo nimirum autore, vti ex sequentibus apparebit, regiones sunt *cultae* et habitatae in Africae *desertis*.

r) Forte vertendum *interioris*. In libro est: بلاد الواحات الداخلة

interiectis (quae autem nihil ad nos) ita pergit: *Et de terra al Vâhât remotissimae s) et in superiore parte Aegypti sunt: vrbs Asvan* اسوان, *et Ankava* انقوا, *et Redini* الرديني. De vrbe Asvan infra §. 34. prope fin. nobis sermo erit. Vrbem *Ankava* equidem non noui; recentiores enim eam silentio praetermittunt, forte quia ad regionem al Vâhât pertinet, quam nullus eorum adiit frequentauitue. Redini autem *fortassis* est μαρτυριον (seu sancti cuiusdam sepulcrum) de quo Abulfeda *t*) et Norden *u*) referunt.

2) In Climatis primi sectione quarta (prope fin.); vers. lat. pag. 18 et 19 haec fere leguntur: *Vicina est Assevanae* (اسوان) *a parte occidentale al Vahat v*). *Haec regio hodie vastata et sine incolis; sed olim habitata fuit. Perfluunt eam riui* (Canales e Nilo deriuati?) *suntque adhuc in ea arbores relictae et oppida diruta, quae non habitantur. Sic et a tergo huius regionis usque ad Cavar et Cucu* (supra p. 55. 62 et 138) *non desinunt terrae palmetis et ruderibus aedificiorum notatae.*

Hh 5

s) Num: *interioris?* Impressum habet: ارض الواحات الدخلة; h. l. ergo ارض; paullo ante بلاد. SIONITA bis vertit vocabulum الدخلة per *Vahat interiorem*. Vid. infra not. SCHULTENSII prope fin.

t) ABULFEDA p. 5 vbi haec: وبالقرب من اسوان مشهد الرديني وهو مشهد كبير علي حافة النيل من شرقية وهو في جنوبي اسوان علي سوط فرس h. e. Non procul ab Asvan est μαρτυριον Redini dictum, ingens, a latere Nili *orientali* ab austro Asvan, a qua equi fere cursum abest. Cf. MICHAELIS not. ad h. l. n. 49. 50. p. 17 et 20. Situs tamen comparationem hanc aegre admittit; Redini EDRISII enim procul dubio ab occiduo Nili iacet.

u) NORDEN hoc ipsum مشهد vidit et descripsit; vid. vers. germ. p. 369 sq. cf. MICHAELIS l. c.

v) Est quidem h. l. *al Alvâhât*, cum articulo, الالواحات; sed perperam, vti equidem existimo. Vid. paullo ante n. I.

notatae. Narrat Ibn Haukal, esse in eo tractu, in nostrum usque tempus capras et oues, sed quae sylvestrem iam induerint naturam fugiantque homines et a venatoribus ferarum modo et sicuti reliquae belluae capiantur. Maxima pars al Vâhâtarum (الواحات) *inferius porrigitur, una cum Aegypto, suntque in illis rudera, de quibus deinceps volente Deo.*

3) Iam in Climatis secundi sectione quarta p. 41 et 42 vers. lat. ita pergit Noster: *comprehenditur in hac sectione quarta Climatis secundi reliqua pars regionis al Vâhât* (من ارض الواحات) *quae meridiem versus ad regionem Taguitarum procurrit w). Inter al Vâhât* (الواحات) *et terminum Nubiae interuallum trium dierum. In regione al Vahât* (h. l. ارض الوحات; sine *Elif* post *Vau*) *sunt serpentes x) qui nullibi praeter hunc locum reperiuntur.*

4) Pergit Edrisius l. c. *Ab Ardain et Bahrein y) ad Gofar est biduum; et a Gofar ad al Vâh* (الواح) *triduum, sine aqua z).*

5) Et paullo post, vbi oppidum Sul (صول; vid. infra §. 34. v. *Sul*) describit Geographus noster, ita tradit: *Situm est oppidum hoc ad os Canalis, dicti Menhi, qui terris al Vâhât* (الواحات) *vicinus ab oriente est,*

w) Male vertit SIONITA l. c. "Ex iis quae continentur in hac secundi Climatis parte quarta, est reliqua terra Alvahat exterioris cum terra Taguitarum sibi annexa a meridie."

x) Impressum exhibet vocem الثعبان. MICHAELIS l. c. vertit: In regione Alvahat sunt serpentes Togban dicti (incredibilis magnitudinis). الثعبان nimirum teste GIEUHARIO serpens longus et corpulentus. Draco. Vid. GOLIUS in Lex. Ar. sub h. v.

y) Versionem SIONITAE vid. paullo post §. 34. v. *Gofar.*

z) Inter hunc et paragraphos praecedentes multa procul dubio ab Epitomatore silentio praetermissa sunt. Deficit nimirum ruderum, quam (supra nr. 2.) promisit, descriptio; desunt forte et alia, quibus inuiti caremus.

ſt, multosque in alios Canales diductus regiones multas rrigat, ex quo et Canalis Fium egreditur etc.

Ita quidem Edriſius de Alvâhâtis. Tres eſſe Oaſes inter omnes vel ex Geographia antiqua, ſatis conſtat. Jacuti, autor Lexici geographici, Schultenſio ſaepiſſime laudatus, totidem quoque deſcribit, vt paullo poſt audiemus. Ibn al Vardi de al Vâhâtis in genere verba facit *a*); Leo, ſi recte video, non niſi de Oaſi vno, loquitur *b*). Iam quot Oaſes Edriſius in

a) Vid. Notices et Extr. Tom. II. pag. 27. vbi ita IBN AL VARDI: الواحات, ces ſont lieux nommés les Alouhat et habités par des Berbers & des Noirs, ſont remplis de villages, & il y fait extrêmement chaud; ils ſont ſituées le long des montâgnes, qui ſont entre l'Egypt & le deſert. On y trouve des ânes ſauvages tachétés de blanc & de noir, & tellement attachés au pays, qu'ils meurent, quand on les en fait ſortir (vid. paullo ante EDRISIUM ſub nr. 2. quem procul dubio ante oculos habuit IBN AL VARDI). On plantoit autrefois dans cette contrée beaucoup de Safran & des cannes à ſucre.

Autore eodem IBN AL VARDIO ad Aegyptum al Vahatae non pertinent, ſed ad eam Africae partem, quam Sus al Adna vocat. Verba eius, l. c. haec: La troiſième partie du Mogreb eſt celle, qu'il nomme *Sous al adna*, ادنى, ou la plus voiſine, qui comprend *les Alouhat*, Barca, le deſert à Occident & Alexandrie. — SCHEMSODDIN autem, cui, vt vidimus, reliqui Arabes fere omnes adſtipulantur, ad Aegyptum ſuperiorem refert. Vid. Notices et Extr. Tom. I. p. 251. vbi haec: les autres departemens de la haute Egypte ſont ceux de Couſs, d'Aswan & *d'Alwahat*

b) LEO p. 5 ita tradit: Habet (ſc. Biledulgerid) ſuum ex Oriente principium ab *Eloacato* vrbe, quae ab Aegypto centum diſtat miliaribus. *Idem* p. 9 et 10 . . . totidem habet et Biledulgerida ciuitates, nempe Teozaram, Capheſam, Elchamiden et Chalbin; atque ab hac orientem verſus reperiuntur Inſulae Gerbe, Garion, Meſellata, Meſtrata, Teojrraga, Gademis, Fizza, Augela et *Eloachetum*. — *Idem* p. 635. *Alguechet*. Regio eſt Libyae quoque deſerti, in centeſimo et vigeſimo ab Aegypto miliario poſita. Tria hic caſtra, rura frequentiſſima, dactylis copioſiſſima. Incolae ſubnigri, viliores, auariſſimi, ditiſſimi tamen: ſunt enim medii inter Aegyptum et Gaogam ſiti. Principem habent proprium, et tamen Arabibus vicinis tributum perſoluunt. — LEO ergo (modo vt ſit *Alguechet* regio eadem, cum vna ex Oaſibus) cum IBN AL VARDIO facit, quippe qui, vt vidimus not. praeced. *a*, non ad Aegyptum ſed ad Sus al Adna refert Alvahatas. Diſſentiunt quidem ab autoribus et veteribus et recentioribus; huiusmodi autem diſſenſus, ex mea ſententia, vtrique facile condonandus!

in opere geographico typis nondum descripto, adum-brauerit, ex fragmento, quod typis diuulgatum habemus, non omnino constat; crediderim tamen eum quoque de tribus sermonem instituisse; et ex mea sententia verba epitome in hunc ordinem redigenda:

1) *Oasis remotissima* — descripta fuit paullo ante sub nr. 1. 2. 3. Sita est e regione et in vicinia vrbis Asvan. Num vrbes *Ankava* et *Redini* huic ipsi regioni adscribendae sint, equidem dicere non habeo. Prae reliquis quam diligentissime descriptam habemus. Hanc ipsam Oasin in animo habuisse videtur Vansleb, terminum Aegypti superioris ab occidente esse *Vah* verbis expressis tradens. Vansleb enim tractum ab vrbe Kahira ad Asvan vsque, vti supra §. 27. p. 464 vidimus, in duas partes diuidit, in Said et Vostani; non video ergo, quam aliam Oasin innuere h. l. vnquam potuerit *c*). Alteram, quam laudat Oasin, vid. paullo post.

2) *Oasis media* — sita est e regione (saltem in confiniis) Terrae Fajumensis; vid. paullo ante sub nr. 5. Nomen ex Edrisio constat, praetereaque nihil. Vansleb *d*), Roule *e*) et Maillet de Oasi media plura tradi-

c) VANSLEB nouv. Rel. p. 21. (vers. germ. p. 139.) vbi haec: Elle (Said) se termine vers le Midy à la ville d'Isvan, qui est dans le Cascieflik d'Ibrim; du costé du Levant, elle va jusqu' à la mer rouge; & du Coste du Ponant, jusqu' à la province *de Vah inclusivement*

d) Vid. VANSLEB iter germ. conscript. pag. 31. 37 sq. et 62. vel MICHAELIS ad ABULFED. not. 54. p. 25. Idem VANSLEB nouv. Relat. p. 26. (vers. germ. p. 142.) vbi haec: Il y en (Cascief) six dans l'Egypte du milieu, sçavoir, celuy de Monfallôt, *de qui dépend encore celuy de Vah* &c.

e) ROULE vid. D'ANVILLE Memoires sur l'Egypte p. 187. vel MICHAELIS l. c. not. 54. p. 24. D'ANVILLIUS l. c. p. 26. 35. 174. 186 sq. copiose, ac, vt solet, acute et sagaciter de Oasibus disputauit; cuius disquisitiones in subsidium vocauit MICHAELIS earumque summam diligenter excerpsit.

radiderunt *f*). Ex parte huc pertinet relatio Pocokii; estis autem nimis incertus videtur Pococke, lecta n Europa ab auditis in Aegypto non distinguens *g*).

3) *Oasis*

f) Maillet p. 303. C'est aux environs de cette derniere ville, (sc. Manfelout) & à la gauche du Nil, que se trouve la vallée des *Elouahs*. Le petit Canton situé au milieu d'une vaste campagne de sables arides est fertilisé par les eaux de ce fleuve, qui y sont portées par un canal, dont l'ouverture est à trois journées de là. C'est par cette vallée des *Elouahs*, que les Caravanes de Nubie abordent en Egypte après treize journées de marche, comme je le dirai dans la suite. Elle est surtout fertile en palmiers dont le fruit fait le principale récolte, & toute la richesse des habitans de cette petit contrée. Cette Province & celle du Fioum sont les seules, qui ayent conservé leur fertilité de toutes celles dans lequelles les anciens Rois d'Egypte avoient fais passer les eaux du Nil au travers des collines, qui de ce coté-là separent l'Egypte de la Libye, parceque dans celles-ci elles étoient conduites par des Canaux qui se sont mieux conservés que les Aqueducs, que ces Princes avoient fait construire, pour porter la fécondité dans les autres &c.

g) Pococke Tom. I. p. 125. de Oasibus ita tradit. Man geht von diesem Orte (El Berbi) nach dem obern oder grossen Oasis sieben Tage lang. Vermuthlich ist es von Abydus 140 Meilen, und der Weg ist so sandig, dass man kaum durchkommen kann. Der Ort selbst hat Wasser und einen Ueberfluss von Wein. Dieses ist zweifelsohne das *Elovah* in einigen neuern Nachrichten von Aegypten, wovon erzählt wird, dass es viel Wasser und Palmbäume habe. Daselbst kommt die Caravane von Nubien nach einer vierzehntägigen Reise zuerst in Aegypten. Das Land wird von einem Caschiff regiert (vid. paullo ante not. d). Es soll die Armee des Cambyses hieher gekommen seyn, die er von Theben schickte um den Tempel des Jupiter Ammon zu plündern, welcher drey Grade weiter gegen Norden lag, auf welchem Marsche die ganze Armee im Sande begraben seyn soll. In Verfolgungszeiten wurden die Christen oft dahin verbannt; der h. Athanasius schrieb einen Brief an sie dahin. Gegen Westen des Sees Moeris war das zweyte Oasis, oder klein Oasis, wie es einige heissen, etwa 100 Meilen von dem andern. Der See, welcher 6 Stunden weit abendwärts von dem See-Moeris gedacht wird, muss sehr nahe bey diesem Ort gewesen seyn. Das dritte Oasis wird auch klein Oasis genennet, und in Ansehung dieses werden die beyden erstern von einigen zum Unterschiede Gross Oasis genennet. Es wird beschrieben, als wäre es von den übrigen sehr entfernt, und in der Nähe des Tempels des Jupiter Ammons gewesen. Dieses und das mittlere Oasis muss Plin gemeynt haben, der von zweyen redet, die an die Provinzen von Memphis, Heracleopolis und Arsinoe gränzten. (*Oeasitas* scribit Plin. L. V. c. 9.)

3) *Oasis superior;* vid. paullo ante sub nr. et not. b.

Multum lucis affundere videtur descriptio Edrisianae al Vâhâtarum delineatio, a Jacuto composita, quam vt ex libro rariori desumtam, sine mora adscribo. لواحات ثلث كور في غربي مصر ثم غربي الصعيد ان الصعيد يحيطه جبلان غربي وشرقي وهما جبلان يكتنفان لنيل من حيث يعمل جريانه الي ان ينتهي الجبل الشرقي الي لتطم وينقطع وليس وراه غير باديه العرب والبحر القلزمي والاخر الي البحر فما ورا الجبل الغربي الواح الاولي مقابل الفيوم تمتد الي اسوان وهو كوره عامره ذات نخيل وضياع جسنة ثمرها اخير تمور مصر وهي الواحات وجبل ممتد كامتداده ورا كورة اخري يقال لها واح الثاني وهي دون تلك العمارة وخلفها جبل ممتد كامتداد الذي قبله وراها كورة اخري يقال لها واح الثالث وهي دون الاولين في العمارة ومدينة الواح الثالث يقال سنمرية فيها نخل كثير ومياه جمة حامصة (leg. حامضة) يشربها اهل تلك النواحي واذا شربوا غيرها استوبأوها وبين اقصي واح الثالث وبلاد النوبة ست مراحل وبها قبايل من البربر من لواته غيرهم i. e. "Alvâhât vocantur tres regiones ad occiduum latus Aegypti, quae Said (Thebaidem s. Aegyptum superiorem) ab occasu terminant. Aegyptum superiorem nempe praecingunt duo montes (vid. supra §. 30. not f), occidentalis alter, alter orientalis, qui montes Nilum hinc et hinc, tanquam alae circumdant, inde ab initio cursus eius; donec orientalis mons metam contingat in al Mokattamo, ibique abrumpatur. Post illum nihil nisi desertum Arabiae et mare Kolzom. Alter ad mare procurrit; post quem montem occidentalem est *al Vâh prima*, incipiens ex aduersum Fajumi, protenta vsque ad Asvan: quae est regio habitata, praedita palmis et pulchris viculis, cuius fructus reliquis Aegypti fructibus palmam praeripit. Haec al Vâhât habet montem similiter

ter protentum, post quem alia regio, quae *al Vâh secunda* vocatur, non tam habitata, quam prior illa. Post hanc iterum mons se extendens eodem modo vt alter ille, itemque regio alia, quae *al Vâh tertia* appellatur: duabus praecedentibus incultior. Tertiae autem al Vâh vrbs *Sinmaria h)* dicitur, in qua plurima palma et aquae copiosae acidulae, quas illorum tractuum incolae bibunt. Aliam si biberint, insalubrem experiuntur. Inter extremam tertiam al Vâh et Terras Nubarum sex sunt stationes. In ea degunt tribus barbaricae, vt *Luvata i)* aliaeque *k)*." Haec Jacutus; supplet, vt vidimus, quae ab aliis autoribus praetermissa sunt; imo, ita comparata est eius relatio, vt fere noua et huc vsque inaudita videri possit.

Notatu aeque dignae sunt adnotationes quibus excerptum ex Jacuti Lexico geographico adornauit Schultensius. Non tam commentarium continent, quam potius nouam relationem a caeteris, inprimis, si situm respiciamus, sane, diuersam. Ita sese habent eius verba: In *Mappa Constantinopolitana Fagelii*, quae Nili praebet conspectum, *duas Elwah* video repraesentari, ad occasum montis illius, qui *Nilum* ab hoc latere includit, supra lacum Moeridis velut *mari* quodam *arenoso* porrectas ad austrum, quarum prima *Lacui* vicinior, nuncupatur الواح الدخلة *Elwâh interior*, siue intus atque in medio sita (vid. paullo ante nott. r. s.): secunda vero الواح القبلية *Elwâh australis*. Tertia الواح القصوى *Elwâh extrema* dicta, magis seducta est in occasum, eundemque plane locum occupat, quem veteres oraculo Ammonis

h) Vrbem *Sinmariam* vel *Sanmariam* non noui; de vrbe enim, de qua supra p. 302 egimus, sc. *Santaria* (Mim in Tau transmutat.) vix cogitari potest.

i) Nec quidquam de tribu *Luvâta* vel *Luâta* compertum habeo.

k) Vid. SCHULTENS Ind. geogr. v. *Thebais*.

monis affignarunt, nam et *Fons Solis* (Ain fchemes عين شمس in medio hocce tractu collocatur. — Oafitas (addit Schultens) ex omnibus hifce peritus agnofcit Lector, fiue *Oafes duas*, *Paruam Magnamque* cum *tertia* adhuc *minore* et *longo interuallo a reliquis duabus remota*, prope *fanum Ammonis*. Erant *tractus arenofi*, *vafti*, *lateque fufi*, *quorum in meditullio fedes foecundae*, *amoenae*, *fontibus*, *viretis diftinctae*. Apud Herodotum Lib. 3, 26. Oafis vrbs memoratur *l*), feptem dierum per arenas itinere diftans *Thebis*, quae regio Μακαρων νησος *Beatorum infula* perhibeatur: quorfum quum fe penetraffet exercitus *Cambyfis*, ingruente valido auftro, inter prandendum, arenis, haud fecus ac fluctibus, merfos hauftosque omnes interiiffe. Non equidem *Beatulis* illis inuiderunt *Iurisconfulti m*), qui in *Ouafin relegari* atque in *infulam deportari* pro fimili habent fupplicio, quod in *Cod. Theodofiano* appellatur "*Oafena deportatione conftringere.*" —

Sed haec fufficiant. Diuerfas de Oafibus relationes quidem congeffi; conftruere autem nequeo. Conftruat olim aliquando cui contigit has vidiffe regiones!

Aft,

l) Cf. HENNICKE l. c. p. 41. 73 et 81. SCHLICHTHORST l. c. p. 98 fq. MICHAELIS l. c. not. 54. p. 27. Add. collectaneis, quae cum lectoribus communicauit MICHAELIS l. c. teftimonia ZOSIMI Hiftor. L. 5. p. 787. ed. Sylb. OLYMPIODORI excerpt. p. 854. ed. Sylb.

m) Cf. MICHAELIS l. c. not. 54. p. 31. Add., fi lubet, citata, quae mecum communicauit PH. F. WEISS Prof. Marb. Cl. mihique amiciffimus. Sunt haec: FRANC. DUARENUS in difput. anniuerf. I. 2. c. 39. In Opp. pag. 1073. JAC. CUJACIUS in Obferuat. Lib. VIII. c. 27. p. 245. et Lib. XX. c. 31. p. 695. ed. Heinecc. NICOL. ANTONIUS de iuribus exulum Lib. I. c. 14. §. 13 fq. apud MEERMANN in thefaur. iuris ciuil. et Canon. Tom. III. p. 42 fq. — L. 7. §. 5. D. de interdict. et relegat (Lib. XLVIII. tit. 22.) vbi Florentiae ita legitur: eft quoddam genus, quafi INfulam relegationis in prouincia Aegypto in *Ouafin* retegere. — Lib. I. Cod. Theodof. de Nili agger. (Lib. IX. tit. 32). In edit. Ritter. Tom. III. pag. 256. — L. fin. Cod. Juftin. de poenis. (Lib. IX. tit. 47.)

Aſt, "quam multa in Aegypto, a tot eruditis „exploratoribus peragrata intacta adhuc et ignota! „Plerique curſum Nili et vias notas ſequebantur; „alii, quos ſors aut Cupido ad auia vertebat, ma„thematum expertes (etc.). Fiiumam (etc.) nemo „adiit, aſtronomiae ita peritus, vt poſſet caeli ope „definire, in quo terrarum loco pedem figeret: *Al-„vachatas nemo, ne pedibus quidem.*" Haec Michaelis *n*); dixit verum, et vti res eſt.

§. 34.

Topographia Aegypti ſuperioris.

Gofâr vel *Gefâr*, الجفار (p. 41. verſ. lat.). *Ab Ardain* (الارضين) *et Bahrein* (البحرين) *ad Gefâr eſt biduum; a Gefâr ad al Vâh triduum, ſine aqua; a Bahrein ad vrbem Sant Ria* (al. Santaria; vid. ſupra pag. 302) *quatriduum.* Sub nomine *Gefâr* deſcribit Abulfeda *o*) in notis marginalibus deſertum, quod ab Aſia Aegyptum diſterminat, de quo D'Anvillius pluribus verba quoque habuit *p*). Edriſii *Gefâr* eſſe ab occidente Mesr (Aegypt.), et contextus et ſitus ſatis ſuperque demonſtrant. Nomen ergo *Gefâr* non huic ſoli competit deſerto orientali, ſed et alterum occidentale, inter al Vah et Santaria ita interiectum vt tres ab al Vâh; ſex a Santaria ſtationes abſit, eodem nomine vocatur. Vaſta eſt procul dubio terrae pars; ambitum eius autem definire, ſubſidiis deſtitutus, non audeo. Coniectura tamen ſatis probabili, deſertum hoc orientale Gefar *quinque dierum* iter complecti, Michaelis *q*) ſuſpicatur. Abulfeda nimirum Santa-

n) Michaelis ad Abulfedam not. 234. p. 111.

o) Abulfeda p. 14. 15. cf. Michaelis ad l. c.

p) D'Anville Mem. p. 103.

q) Michaelis ad Abulfedam not. 151. p. 70 ſq.

Santariam inter et al Vah quatuordecim dierum iter esse tradit; iam hancce locorum positionem constituit Michaelis: A Santaria ad Ardain Bahrain quatriduum; ab Ardain Bahrein ad Gefar biduum; a Gefar ad al Vah triduum; summa prodit = 9, add. latitudo deserti Gefar = 5; calculo subducto = 14. Plura l. c. habet Michaelis quae huc pertinent, lectu sane non indigna.

Caeterum quid sibi omnino velint voces *Ardain* et *Bahrain*, non bene capio. Ad verbum *duas terras* et *duo maria* sonant. Mappa D'Anvillii saepius iam citata, ad nutum Edrisii *Bahrain* signo duorum lacuum expressit. Equidem putem *Ardain* et *Bahrain* iam esse nomina propria; et forte interpretanda vti v. g. Mesopotamia, Guadalquiuir (وادي الكبير) etc. Sionita l. c. *Ardain* vt nomen adpellatiuum interpretatur; et cum verbis, proxime praecedentibus iungit. Vertit enim: "Et in terra al Vâhât solummodo re„peritur Thoban, non autem in vllis aliis *duarum* „*terrarum* partibus. A Bahrain ad etc." vid. supra §. 33. p. 490.

Kis vel *Kais* قيس et القيس (p. 41) *vrbs antiqua r), sita ad ripam Nili, non procul ab eo. Hanc inter et Daharut* 18 *circiter miliaria, ita quidem vt Kais sit illi borealis.* Pag. 99 ad vrbem hanc reuertitur Edrisius, eamque ad Nili ripam *occidentalem* sitam esse monet. Vid. paullo post v. *Daharut.* Ad Aegyptum superiorem, procul dubio, pertinet, Kais, de qua nobis sermo; ergo cum *Mechellet Cais*, vrbe, quam, teste Leone *s*), Mahommedani, occupata Aegypto, in sublimi colle ad Nili ripam, qua parte Africam alluit, condi-

r) MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 126. p. 62 sq. verba ipsa EDRISII arabica exhibet; vocem, quae ibi occurrit, قلاجمة vere expressit; sed per errorem vertit: *parua*.

s) Vid. LEO p. 684.

conſiderunt, aegre comparatur. Situs quidem eſt idem, vrbs enim vtraque obtinet litus occidentale; Leo autem ad Aegyptum inferiorem eam referre videtur; vrbis Mechellet Cais deſcriptionem nimirum excipit Alcairi maximae et admirandae vrbis deſcriptio. Sed vid. v. ſeq. et infra *Monia Ibn Chaſib.*

Daharut, دهروط *t*) (p. 41). *Ab vrbe Kis, vt* paullo ante diximus, 18 *miliarium interuallo diſtat.* Sibi autem non conſtat Edriſius p. 99 enim ita tradit: *Ab oppido Iunes . , . ad Daharut, quae iacet ad occidentem Nili, iter ſemidiei; ab hac ad vrbem Kais, in parte occidentali* 20 *fere miliarium interuallum.* Abulfeda teſte oppidum eſt, agros cultos quamplurimos habens, et diei itinere a Monia Ibn Chaſib diſtans *u*). Geographi recentiores et Itineratores vrbem hanc, mediterraneam, ni fallor, a Nilo ergo, cuius curſum ſequuntur plerique, paullo remotiorem, ignorant. Leo quidem memorat vrbem *Deirottis;* ſed conuenit prius cum vico *Deirut,* cuius ſupra mentionem fecimus *v*), quam cum *Daharut* Edriſii; vid. paullo poſt *Iunes.*

Monia Sudan, منية السودان *w*). Pag. 99 (verſ. lat.) ita tradit Edriſius: *Qui* (*autem*) *egreditur ex Mesr* (Foſtat; ſupra §. 8. pag. 363) *ſuperato ac traiecto maiori Nilo* (i. e. fluuio ipſo, Nilo integro,

 Canali

t) Secundum Cod. Pariſ. i. e. edit. MICHAELIS pronuntiandum *Daharvat;* Cod. Lugd. autem monente KOEHLERO دهروط figi iubet; bene ergo REISKIUS in verſione (Tom. IV. p. 198.) *Dobrut* pronuntiauit. Vid. Allg. Deutſch. Bibl. Tom. XXXI. p. 393. cf. EICHHORN Bibl. Tom. V. p. 625.

u) Vid. ABULFEDA p. 26.

v) Vid. LEO p. 683. NIEBUHR Itin. p. 58. SICARD T. II. p. 86 ſq. ſupra §. 20. p. 433.

w) De voce *Monia*, deque interpretatione eius, vid. NIEBUHR apud MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 231. p. 108 vel ſupra p. 392.

Canali iuxta Foſtatam, ad quem hodie vrbs primaria, Cairo, ſita eſt, oppoſito) *Saidam* (Aegyptum ſuperiorem) *petiturus, hoc iter tenet: A Foſtat ad Monia Sudan* (Nigrorum) *ſitam in latere Nili occidentali, circiter* 15 *miliarium.* Vrbem hanc equidem non noui; nomen eius autem nominisque originem, coniectura, vt mihi quidem videtur, ſatis probabili, illuſtrauit Michaelis, qui fere ita: "Dictum putem vicum a mercatoribus Nigritarum Cahiram merces quotannis deportantibus." x) Illuſtrationis cauſa addere liceat coniecturam aliam. Ex mea nimirum ſententia Monia haec mercatoribus Nigritarum tum temporis ſtationis vel diuerſorii vſum praebuit, forte, id quod tamen me latet, et hodie adhuc praebet. Supra §. 10. p. 383. iam adfuit *Monia*, diuerſa autem a *Monia Sudan;* et paullo poſt occurrit *Monia Ibn Chaſib*, quam etiam cum *Monia Sudan* caue confundas. Pergit geographus Noſter: *Inde ad*

al Hemi paruum الحمي الصغير (p. 99) *intercapedo* 20 *miliarium; tum ad*

al Hemi magnum الحمي الكبير (p. 99), *quod ab oriente relinquitur, interuallum decem miliarium.* Oppida hae mihi prorſus ignota, nec mirum; ſita enim videntur in tractu mediterraneo. Timide dico; ſed tamen dicenda eſt coniectura, quae mentem ſubit. Pyramidum ſcil. quoniam nulla fit mentio, pro الحمي ſuſpicor legendum الهرم. *Tum ad*

Fajum الفيوم (p. 99) (Ibn al Vardi فيوم effert; Leo, *El Fijum;* Benjamin Tudel. פיום, olim פיתום; Marmol, *Flium;* Pococke, *Fajume;* al. *Fium* etc.) *quae item ab oriente relinquitur,* 20 *miliarium intercapedo.* Ab vrbe ergo Foſtat ad Fajum (calculo ſubducto) interuallum 65 miliarium. Ita Edriſius; autores alii multo

x) Michaelis ad Abulfedam not. 232. p. 109.

multo aliter. Teſte ſcilicet Abulfeda diſtantia inter vrbes Foſtat et Fajum ad tres dies accedit *y*); adſtipulatur Abulfedae Pococke, qui trium dierum itinere Cahira Fajumam peruenit; totidemque diebus Fajuma Saccaram rediit *z*). Vansleb biduo modo opus habuit; ſed magna faciens itinera *a*). Fere illi conuenit autor libri Azizi vocati; miliaria enim quae numerantur ab illo 48, non niſi parua faciunt trium dierum itinera. Cum Edriſio autem facit Benjamin *b*), quo ſcilicet autore, vrbs פיום ab vrbe Aegypti primaria, quam מצרים Mizraim vocat *c*), diſtat quatriduo. — Plura de vrbe hac ſatis celebri, ſi forte reſcire cupias, adi autores paſſim laudatos *d*). Caeterum de Canali Fajumenſi ſupra §. 29. p. 467 ſq. verba fecimus. *Tum ad*

Junes, يونس (p. 99) *oppidum, ſitum in parte occidentali, auerſo a Nilo itinere, duo miliaria; deinde ad Daharut, ſitam ab occidente Nili, dimidium diei iter.* Oppidum Junes (vel *Jonae*, vti habet Michaelis l. c.) mihi quoque ignotum eſt. In vicinia autem vrbis

 Fajum

y) Abulfeda p. 27. et Michaelis ad l. c.

z) Vid. Pococke Tom. I. p. 85 - 89. et 102.

a) Vansleb nouv. Rel. p. 247. (verſ. germ. p. 260.)

b) Benjamin l. c. p. 114 ita tradit: ומשם (פיום ſc.) למצרים ד׳ ימים.

c) Regionis nomen pro vrbe primaria ſaepius poni ſupra pag. 39. not. *w.* iam obſeruatum eſt.

d) Scil. Abulfeda pag. 27. et cf. Michaelis ad l. c. not. 233 ſq. p. 110 ſq. Golius ad Alfragan pag. 157. Ibn al Vardi l. c. p. 30. Leo p. 722. P. Lucas II, 2, p. 38 ſq. III, 2, p. 12 ſq. coll. p. 206 ſq. Vansleb nouv. Rel. p. 245 - 277. (verſ. germ. p. 265 - 283.) Sicard Tom. II. pag. 74 et 261 ſq. Pococke Tom. I. pag. 85 ſq. Tourtechot p. 382. Maillet pag. 293. (*Faoume* prononciat). Savary Tom. II. p. 15 ſq. Casiri Bibl. Tom. II. pag. 3 et ſ. p. Add. Gealdinum apud Kircher l. c. Syntagm. I. c. 3. p. 8 - 10, qui ſomnia Arabum quorundam fideliter refert. Vid. ſupra §. 29. p. 467 ſq. vbi de Canali *Menhi* dicto verba fecimus.

Fajum quin situm sit, nullum omnino dubium. Percensui hunc in finem oppida, vel vicos circumiacentes qui memorantur ab Itineratoribus, quos ad manus habeo; ast proh dolor! nullum conuenire videtur. Sic occurrit *Fidimin* vicus, qui teste P. Lucas 2 mil. gall. ab vrbe Fajum distat *e*); alium memorat Vansleb *f*), *Bijamuh* puta, et dimidium mil. abesse ab vrbe Fajum refert. Idem de vico *Desia g*) haud procul a Fajuma dissito loquitur — nec Fidimin autem, nec Bijamuh, nec Desia conuenire videntur oppido Junes. Est forte يونس lectio adfecta, pro qua substitui forsitan possit nomen vrbis, quam vocat v. g. Leo *Benisuaif h*)? equidem non expedio. Forte pro يونس legendum فرس; sic nimirum vel potius مدينة فرس Copti vocitant rudera ab vrbe Arsinoe residua, vti testatur Vansleb (vid. paullo ante not. d). مدينة فرس autem cur vocentur, equidem nescio. Michaelis quoque l. c. (not. 233) ignorat; ait nimirum: "has ruinas, nescio quam ob causam *Medinat Fars* i. e. *Persarum vrbem*, a Coptis vocari." Forte فرس est nomen ex *Arsinoe* corruptum; forte et nomen *vrbis Arsinoe* in قرية فرس يونس oppidum *Farsjunes* adeo deformatum fuit.

Monia Ibn Chasib منية ابن الخصيب (pag. 41) [Leo effert *Munia;* Vansleb, Sicard, P. Lucas et Norden,

e) P. Lucas II, 2. p. 49. cf. Pococke Tom. I. p. 101.

f) Vid. Vansleb Rel. nouv. p. 260. (vers. germ. p. 273.) Pococke Tom. I. p. 89. eundem locum *Bajamont* vocat. Teste P. Lucas II, 2. p. 56. vicus *Biamuf* (procul dubio locus idem) 1½ mil. ab vrbe Fajum distat.

g) Vansleb Rel. nouv. p. 252. (vers. germ. p. 269.) Cf. P. Lucas III, 2. p. 207.

h) Vid. Leo p. 721. Vansleb vrbis huius nomen effert *Benesuaf;* vid. Rel. nouv. p. 360. (vers. germ. p. 345); Nordén p. 252 *Benesoef* pronuntiat; Pococke Tom. I. p. 106 *Benesuief* effert. Alii aliter.

Norden, *Minie*; Pococke, *Minio* i)]. *Distat haec Monia ab vrbe Kis semidiei itinere.* Abulfeda de oppido hoc, quod, vt idem ex Moschtareko obseruat, *Monia Abi* (patris) *Chasib* et *Monia Bani* (fil.) *Chasib* quoque vocatur, plura adnotauit; plura item cupientibus suppeditabunt autores laudati k). Nomen hoc, *Chasib* puta, a conditore habet. Leo nimirum l. c. "constructam esse" ait "vrbem Munia a *Calib*, praefecto pontificis Bagdadae domestico edito loco." Pro *Calib* legendum esse *Chasib*, vel *Casib* (vti Marmol. habet) quisque facile videt. Aliud vitium irrepsit in Itinerarium Vanslebii, vbi "*Minie* in libris arabicis *Miniet ibn chassit* vocari" legere est; sed legendum *Chasib.* Caeterum *Monia Ibn Chasib* et *Monia Sudan* oppida esse diuersa, ex distantia notata facile colligitur. Vid. paullo ante. *A Monia Ibn Chasib ad*

Aschmuni الاشموني (p. 41) *dimidium diei iter* l). Nomen huius vrbis ab autoribus variis varie quoque scribitur. Sionita reddit *Osmuni.* Abulfeda effert اشمونين *Oschmunein;* formam dualem exhibet etiam

 Ibn

i) Cf. ergo LEO p. 721. VANSLEB Rel. nouv. p. 358. 368. 401 sq. (vers. germ. pag. 344. 350. 369.) SIÇARD Tom. II. pag. 217. P. LUCAS III, 2. p. 59 et 157. I, p. 131. MARMOL Tom. III. p. 295. POCOCKE Tom. I, p. 109 et 190. NORDEN p. 258 et s. p. Autores vixdum laudati vrbem hanc vberius describunt.

k) Vid. ABULFEDA l. c. p. 26. Pro ابي Cod. Lugd. exhibet وابن; vid. EICHHORN Bibl. Tom. V. pag. 625. In versione MICHAELIS (obiter vt hoc moneam) delenda sunt vocabula: *Christianam et Muhammedanam.* Nam sectam Melchitarum mohammedanam procul dubio in animo habuit ABULFEDA, non Christianam. Non ignorabat quidem interpres ABULFEDAE doctissimus sectam hanc originem habere a Maleko Ibn Anes &c. sed calamo lapsus est.

l) Ita nimirum SIONITA transtulit, quem sequor. Textus originalis exhibet characteres رنصف يوم, qui nullum sensum fundunt; rescribendum ergo نصف يوم. Coniectura SIONITAE (quod sane raro accidit) MICHAELI adeo probatur; vid. eius not. ad ABULFEDAM n. 126. p. 62.

Ibn al Vardi *m*); Abu Obeid effert الاشمون et اشمون *n*); Norden pronuntiat *Archemuneim;* Pococke, *Archemunain;* Sicard et Savary, *Achmunain;* Vansleb, *Ischmunein;* Bruce, *Ashmunein o*). Edrisii epitome nihil offert, quod autorum recentiorum testimonio vel roborari vel emendari possit; itaque ergo ad autores laudatos fuse et diserte vrbem hanc describentes lectores ablego eosque non describo. Pergit Edrisius: *Huic e regione a sinistra Nili ripa p) est*

Busir بوصير (p. 41) *vrbs parua.* Paucula haec Edrisius habet. Abulfeda teste plures huius nominis in Aegypto habentur vrbes, quarum prima autem, quae

m) Vid. ABULFEDA p. 24 sq. et IBN AL VARDI l. c. p. 30.

n) ABU OBEID apud CASIRI in Bibl. Tom. II. p. 2. Autorem hunc non de vrbe Aschmun, quae haud procul distat ab vrbe Damiat (vid. supra §§. 15. 16. p. 405. 416. et ABULFEDA p. 31) cogitasse, ex contextu facile colligitur. Verba eius nimirum ita sese habent:

بين طحا والاشمون خمس عشر فراسخا بين اشمون والقهقي
ثمان فراسخ بين القهقي واخميم ثمان فراسخ.

i. e. Inter *Taha* et *al Aschmun* internallum quindecim parasangarum; inter *Aschmun* et *al Kahaki* octo; inter *al Kahaki* et *Achmim* octo item parasangarum intercapedo. — De vrbe vel oppido *Taha* paullo post EDRISIUS sermonem habebit. Locum *Kahaki* nomine equidem non noui. LEO p. 719 memorat vrbem, quam *Chanicha* vocat; *forte* conuenit.

o) Vid. VANSLEB nouv. Rel. p. 364. (vers. germ. p. 348.) SICARD Tom. II. p. 208 sq. SAVARY Tom. II. p. 52. NORDEN p. 261. POCOCKE Tom. I. p. 111. BRUCE Tom. I. p. 150.

p) In Impresso vere legitur واماها من شمال النيل. Nilum habere ripam orientalem et occidentalem, inter omnes constat. Quid autem h. l. شمال *septentrionalis?* non omnino capio. Sensus verborum EDRISII forsitan hic: Busir non ad Nilum sita, sed remota est a Nilo et quidem septentrionem versus. Non male ergo SIONITA vertit: *ab aquilonari parte Nili.* MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 126. p. 62. versionem hanc sequi, multum dubitat; et animi sensa his verbis declarat: D'Anvillii delineationem Aegypti consulens, hoc fere, quem Nubiensis descripsit, situ sub gradu latitudinis 28°, 5′ a *sinistro latere* canalis Josephi invenies Busir &c.

quae in Aegypto inferiori ſita eſt, cum noſtra Buſir minime comparanda. (Edriſio duce eam ſupra §. 16. p. 409. deſcripſimus.) Aliam nouimus Buſir, ſitam in vicinia Pyramidum; nec eam, ſi quid iudico, Edriſius h. l. innuit; quid enim iſta in hac locorum ſerie? Procul dubio de Buſir, in prouincia Fajumenſi ſita, h. l. ſermo eſt. Sicard eandem Abouſir vocat *q*); nec male ſitum eius expreſſit mappa D'Anvillii *r*). *Et a Buſir ad*

Anſanâ انصنا *s*) (p. 41), *vrbem, ad ripam Nili orientalem adpoſitam, iter ſex dierum.* In vrbis huius pronuntiatione variant autores, quos in ſubſidium vocaui.

Ii 5

q) Sicard Tom. II. p. 264 ita ſcribit: Je quitte ce Lac pour aller à la ville *d'Abouſir*. Je n'en vis que les ruines et un antique aqueduc de brique à rez terre, qui vient, dit-on de fort loin. Cf. *idem* p. 268.

r) Vid. not. praeced. *p*. et cf. Abulfeda p. 12.

s) Abulfeda p. 25. Edrisium laudat; citatum eius autem a textu, quem typis diuulgatum habemus (proſtat pag. 2. ſect. 4. clim. 2. lin. 15-19), aliquando declinat. Omittit nimirum Abulfeda, vel potius, Librarius, verba lin. 16. حسنة البساتين والمتنزهات (Vocabulum autem المتنزهات mihi prorſus ignotum. Sionita vertit: *et locis amoenis ad animum relaxandum aptis.* Textum eundem ad manus habuit Sionita; procul dubio itaque de voce منزهة cogitauit); tum pro غزيرة lin. 17. exhibet عزيزة (lectio quidem eſt varians; ſenſum tamen eundem efficit; nullius ergo momenti) porro ſilentio praeteriit vocabulum الفواكه; nomen Edrisii denique, quod alias الادريسي ſcribit, h. l. exaratum offert الادرسي. Qua ipſa ex ſcribendi ratione, equidem colligo citatum hoc non ab Abulfeda eſſe adſcriptum, ſed vel ab Librario, vel ab vllo alio viro erudito, qui ad ſuos vſus ex Edriſii opere exemplari Abulfedae Codicis Pariſienſis, ſupplementa addidit et hunc in modum Edrisii nomen ſcribere conſueuit. Vid. quae diximus in Eichhorn Bibl. Tom. IV. p. 534. Saltem Reiskii verſio latina ex Autographo Abulfedae (i. e. ex Cod. Leidenſ.) confecta, hoc citato caret; vid. Eichhorn Bibl. Tom. V. p. 624. Reiske l. c. *Anſeba* habet pro *Anſena*; forte vitium typographicum.

vocaui. Abu Obeid effert انسانه *Anſâna t*); Vansleb et P. Lucas exhibent *Inſine u*); idem P. Lucas memorat vrbem *Anſola*, quae procul dubio eadem cum Anſana *v*); Sicard effert *Anſineh w*); Pococke, *Inſineh x*); hodie plerumque *Schech Abade* vocatur *y*). Situm vrbis ad orientem Nili autores vixdum laudati ad vnum omnes conteſtantur. Golio adiudicante *Anthius* ciuitas, a Leone *z*) deſcripta, cum vrbe Anſana eadem; cui ſententiae autem, quo minus ſubſcribam, ſitus vrbis laudatae potiſſimum me impedit *a*). Caeterum, quo vſus erat Golius idem

t) Abu Obeid (vid. Casiri Bibl. Tom. II. p. 2.) vrbem *Anſana* in his memorat: بين اخميم وانسانه ثمان فراسخ بين انسانه وبوره ثمان فراسخ i. e. Inter *Achmim* et *Anſâna* octo paraſangarum internallum; inter *Anſâna* et *Bura* octo item paraſangarum intercapedo. De *Bura* Edrisii vid. ſupra §. 17. p. 419.

u) Vansleb nouv. Rel. p. 348. (verſ. germ. p. 344.) P. Lucas III, 2, p. 59–65. et 65–69.

v) P. Lucas I. p. 127 ſq.

w) Sicard Tom. II. p. 233 ſq.

x) Pococke Tom. I. p. 100.

y) Norden p. 259. Bruce Tom. I. p. 146 ſq. Cf. Sicard Tom. II. p. 246. *Chek Abade* effert. Vansleb l. c. *Sciech Abade*.

z) Multa ſane ſunt quae comparationem ſuadere videntur. Audi quaeſo Leonem p. 680 ita differentem: *Anthius*. Hanc Romanos ad Nili ripam ab Aſiae parte condidiſſe argumento ſunt plurimae Latinae inſcriptiones, quae tabulis marmoreis inſculptae in hodiernum vsque diem viſuntur. Ciuitas eſt pulchra et vrbana, mechanicisque opificibus referta. Solum habet oryzae et frumento ferendo percommodum multasque dactylorum poſſeſſiones. Incolae mirum in modum feſtiui ſunt et comes, atque ex oryza, quam Alcairum deuehunt opimum queſtum faciunt. — Golius quidem errauit; vides tamen eum ſuo iure erraſſe.

a) Non ſolum enim ſeries vrbium, in qua vrbem Anthius collocatam video; ſed et oryzae cultura, me inprimis dubium tenent. Sequitur autem Leo, a ſeptentrione pergens ad meridiem, methodum quam et recentiores ad vnum omnes in Aegypti delineatione ſequi conſueuerunt. Iam vrbi *Anthius* praecedit *Raſidi* (Roſette) delineatio; ſubſequitur deſcriptio vrbis *Barnabal*, quae procul dubio reſpondet Niebuhrii *Berimbal*, brachio Nili Roſetico adiacenti.

idem in notis ad Alfraganum, gloſſarium Aegypti arabicum mihi facile perſuadet, vt vrbem Anſana cum Veterum Antinoe *b*) comparandam eſſe ſtatuam. Pergit Noſter: *Vrbs eſt aedificatione antiqua, hortis pulchris et locis amoenis ornata, fructibus et leguminibus abundans; vbertate agrorum inſignis, ac vulgari ſermone Magorum* (ſ. *praeſtigiatorum*) *vrbs vocata; euocauit enim ex illa Pharao Magos, vt die quodam ſtatuto congrederent cum Moſe, propheta c*), *cui pax.* Communem famam vel fabulam, quibus libri Arabum hiſtorici antiquiorem et antiquiſſimam inprimis hiſtoriam tractantes, ſcatent, haud dubie redolet Edriſii, quam intexuit, de Pharaonis conſilio, narratio, cuius fontem et originem Michaelis annuente Ammiano Marcellino retegere, forte haud fruſtra, operam dedit. Brucius, qui ſaepiuſcule fabulas pro veritate ipſa vendit, fabuloſae huius narrationis cauſa, paullo acerbius in autorem noſtrum inuehitur *d*). Aliam fabulam, ſi forte legere cupias, adi librum ſ. t. Notices etc. Tom. II. p. 240. — Caeterum autoritate recentiorum obſeruationes Edriſii ſolum huius vrbis fertile et terrae prouentus concernentes neque firmare, neque, ſi forte minus ſeſe probarent, iis op-

iacenti. Leo l. c. omnino de Aegypto inferiori loquitur; deſcribit nimirum poſt Barnabal *Thebas Aegyptias*, (Niebuhrii *Dabeh*) *Fuóa*, *Mechella* et ſic porro.

b) Vid. Golius ad Alfragan p. 104. Vrbem Antinous apud Arabes ſub nomine انصنا venire quoque conteſtatur Kircher l. c. Recentiores omnino cum gloſſario laudato faciunt; vid. Michaelis ad Abulfedam not. 227. p. 106. d'Anvillii Mem. p. 178. et, ſi placet, quae collegimus ad Brucii Itinerar. in Anhang zu J. Br. Rintel. &c. p. 106.

c) In Impreſſo l. c. lin. 19. legitur البني, perperam; procul enim dubio legendum النبي.

d) Bruce Tom. I. pag. 146. Der Nubiſche Geograph meldet uns, Pharao habe ſeine Zauberer aus dieſer Stadt holen laſſen, um ihre Kräfte mit Moſes ſeinen zu vergleichen; eine dieſes groſsen Hiſtorikers würdige Erzählung.

oppugnare valeo; nam vrbis Antinoe rudera, quae tangit Abulfeda *e*), pandunt autores hodieni passim laudati *f*) idque tanta diligentia et assiduitate, vt solo et incolis plane neglectis non nisi in rudera attenderent. Ad Edrisium ergo reuertamur. *Sunt hic* (ita pergit) *circa Ansanam oppida* (بلاد) *quaedam minora, plus minus 2 miliarium spatio a Nilo dissita* [et quidem ad eius occidentem *g*)], *ex quibus est*

Nagâsata (vel *Negiasta* ex Sionitae pronuntiatione) النجاسطة, *oppidum populo frequens, habens Moscheam et abundans agris fertilibus fructibusque* In scriptis et Itinerariis recentioribus, quantum equidem scio, oppidum hoc non occurrit. *Sakiedmusa* enim vicus, quem memorat Norden *h*) vix conuenit.

Masnâra, مسنارة *oppidum i*), *e regione Nagasata et ab occidente Nili situm.* Forte mediterraneum; vicus ergo, de quo Sicard et Norden referunt *k*), nomine *Misara*, ad occidentalem Nili ripam situs, vix idem cum *Masnara.*

Taha

e) Vid. Abulfeda p. 25. et Michaelis ad h. l.

f) Vid. P. Lucas II, 2. p. 62–67. Norden p. 259 sq. Pococke Tom. I. p. 100. Bruce Tom. I. p. 146 sq.

g) Quaeris vnde oppidis, de quibus statim sermo erit, hunc situm tribuam? partim ex mapparum adspectu partim ex loco Nordenii p. 260, qui ita sonat: Auf dieser Seite ist das gebauete Land nicht eine Viertelmeile breit. Das übrige Land aber ist hier voll aneinander hängender Berge. Haec de plaga orientali; iam pergit: Hingegen ist an der Westseite des Nils lauter beackertes und bebautes Feld, und zwar so weit als man mit Augen absehen kann.

h) Norden p. 259. quo autore ad litus Nili *occidentale* obiacet vicus *Sakiedmusa.*

i) Sionita h. l. vocabulum بلد, quo vtitur Edrisius, per *terram;* at paullo post, v. *Marâa*, vbi denuo occurrit, per *locum* vertit.

k) Vid. Sicard Tom. II. p. 131. Norden p. 262; paullo ante iidem loquuntur de vico quem Sicard vocat *Massara*; Norden *Magsera;* nec vicus Massara, si recte video, idem cum Edrisii *Masnara.*

Taha طحا, (p. 42) *infra Aschmuni situm ad haec quoque pertinet oppida.* In delineatione Aegypti D'Anvilliana sub 28′ 28″ inuenies *Taha el modain;* forte idem locus. Abu Obeid *l*) de *vrbe Taha* paucula haec adnotauit: بين العمر وطحا ثمان فراسخ بين طحا الاشمون خمس عشر فرسخا i. e. *inter Amara* (vel *Amr*) *et Taha* interuallum octo *parasangarum; quindecim autem inter Taha et Aschmun.* (Vid. supra Aschmuni p. 503.)

Marâá المراعا, *oppidum paruum* (بلد صغير). Oppidulum Maraa non noui. Coniecerim fere Marâá Edrisii conuenire cum Amara Abu Obeidi; situs nimirum et distantia comparationem, si recte video, non magnopere dissuadent. Amara Abu Obeidi certe vicus est mediterraneus; vid. paullo post v. *Ahanâs.* Sed nihil affirmem. Animi sensa autem declarare pergo; in mentem scilicet mihi venit Abulfedae *m*) Maara (modo vt sit vrbis vel oppidi nomen vocabulum معرة, quod l. c. occurrit), quacum vrbes Manfalut et Asvan vel ratione situs, vel ratione ambitus comparat, esse eundem locum cum Edrisii Marâá. Lectio quidem Edrisiana ab Abulfedaea, vt vidimus, multum abludit; textum arabicum autem inprimis in nominibus propriis Aegypti esse corruptissimum saepius iam obseruatum est. Sed reuertamur. *Ab vrbe Ansana, de qua paullo ante egimus, ad oppidulum Marâá et ab hoc ad*

Berment برمنت (p. 42) locum, *ad Nili ripam occidentalem adpositum, quinque fere miliarium intercapedo.* Per coniecturam, vt videtur, Sionita exhibet *Armant,*

l) Vid. Casiri Bibl. l. c.

m) Vid. Abulfeda p. 22 et 23. Cf. Michaelis ad h. l. not. 204. p. 98. Aliam coniecturam proponere ausus fui in not. crit. ad Abulfedae Aegypt. vid. Eichhorn Bibl. Tom. V. p. 621.

Armant, quem ſequi non audeo; nam 1) textus manifeſto habet برمنت non ارمنت; 2) *Arment* (i. e. *Herment, Hermonthis* Veterum) tam vicinam eſſe vrbi Anſana, nemini vnquam perſuadebit; 3) Edriſius ipſe aduerſari videtur, paullo poſt de vrbe Arment faciens verba. Vid. infra v. *Arment.* Hoc ergo, ni fallor, tenendum, vel adfectam eſſe nominis lectionem; vel exiſtere reuera oppidum *Berment* vocatum, quod tamen me prorſus latet. Forte *Berment* vna cum oppidis paullo ante memoratis, ad loca mediterranea pertinet, et Nilus h. l. vt ſaepius pro Canali poſitus eſt. Pro hac coniectura pugnare videtur diſtantia vici Berment ab oppido Sul nimia. Pergit nimirum Edriſius: *Hinc ad*

Saul vel *Sul* صول (p. 42) *oppidum, forte diei iter. Sul*, inquam, *oppidum eſt magnum, populo frequens, palmis, dactylis ac emolumentis* x) *quamplurimis abundans, ſitum ad os Canalis Menhi*, de quo iam ſupra §. 29. p. 467 verba fecimus. Vrbis Saul vel Sul apud recentiores nulla mentio; ſitus tamen eiusdem ex Edriſio manifeſtus. Hinc itaque a veritate non abhorrere videtur coniectura, quae lectionem Sul adfectam eſſe declarat. Putem nimirum pro Sul legendum eſſe *Mellavi;* ad hunc locum enim (vel, vt curatius dicam, in vicinia huius loci) teſte Tourtechoto (vid. ſupra l. c.) initium habet Canalis Menhi dictus. Vrbem Mellavi memorant recentiores, qui Aegyptum ſuperiorem adibant, ad vnum omnes

x) Verba Edrisii haec: منافع جمع. Lectio impreſſa, vbi equidem exiſtimo, ſtare poteſt; ſoli enim fertilitas et Canalis opportunitas oppido noſtro emolumenta, haud exigua ſane, largiuntur. Olim tamen in mentem mihi venit pro منافع proponere lectionem مناقع et vertere: *abundat multis aquis*. Sed iam mihi non ſatisfacit haec lectio, licet ſtatim Canalis deſcriptionem addat Edrisius.

omnes *o*) eamque esse haud exiguae magnitudinis, contestantur. *Sylvam*, haud magnum spatium abesse ab vrbe, Vansleb autor est.

Bahnesa, البهنسا, (p. 43) *ripae Canalis Menhi occidentali adiacet et ab vrbe Mesr* (Fostat) *itinere septem dierum grandium distat.* (Vid. supra l. c. Canalis laudati cursum.) Supra p. 147. not. i. quae adfuit vrbs *Bahnesa*, cum vrbe nostra procul dubio eadem; sita ergo vtraque in via quae ducit ab vrbe Aegypti totius primaria ad vrbem Segelmesam. At obiicit Michaelis *p*): "non videtur apta esse Behnesa ad canalem Josephi, quippe per quam nemo Cahira Segelmessam eat." Quantum equidem scio, via, de qua Edrisius l. c. scribit, hodie omnino infrequens; olim tamen i. e. tempore Edrisii, licet sit periculosum, plures se huic itineri commisere. Bene ergo sese habere videntur dicta Edrisii. Abulfeda, quo autore duplex in Aegypto Bahnesa, vrbem, quam in animo habet h. l. geographus noster, vberius describit *q*). Memorant hanc ipsam vrbem inter Arabes Abu Obeid (vid. paullo post *Ahanâs*) et Schemseddin *r*) cuius tempore *fere* deuastata fuit; inter recentiores autem, solus, quod sciam, Sicard *s*).

Arctius

o) VANSLEB nouv. Rel. p. 360. (vers. germ. p. 345.) Mélavé pronuntiat. Cf. *idem* p. 383 sq. (vers. germ. p. 358.) P. LUCAS I, 1. p. 127. effert *Melloüé*. SICARD Tom. II. p. 131 et 207. NORDEN p. 261. et TOURTECHOT p. 286. *Mellavi* efferunt. POCOCKE T. I. p. 110. *Meloui* scribit; BRUCE T. I. p. 151. *Melawe* pronuntiat.

p) MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 170. p. 84.

q) ABULFEDA p. 10 et inprimis p. 18.

r) Vid. Notices &c. Tom. I. p. 251. vbi recensentur regiones, quae *Kibli* i. e. partem Aegypti meridionalem (quam Vostani hodie vocant) constituunt. Inter alia l. c. haec: . . . *de Behnessa* presque ruinée aujourd'huy, & où l'on fabriquoit autrefois de beaux tápis brochés.

s) SICARD l. c. Tom. V. p. 195. vbi haec: Nous trouvames à *Benisonet* (est sine controversia *Benisuef* aliorum autorum et ipsius SICARDI) l'Eveque de Bhénessé; il etoit Copte. Ipse ergo autor laudatus, vt videtur, vicum hunc non adiit.

Arctius ergo circumscribenda obseruatio Michaelis, quae l. c. sic sonat: "Vrbs est, illis itineratoribus, quos legi, non memorata, nec id mirum, sita enim vltra Nilum, ad Canalem Josephi, quam viam tenere non solent. Ergo et minoris iam momenti est, nec tamen omittere velim, quo sub gradu ponat D'Anvillius, long. 48. 26′ latitud. 28. 47′ certi enim quid de vrbis situ ex relationibus eorum, qui ipsi eam adierunt, non habuit, vt eum p. 170 euoluenti liquebit." Pergit Edrisius: *Tum deflectit Canalis* (vid. supra §. 29) *septentrionem versus et post interuallum duarum stationum attingit*

Ahanâs, اهناس, *vrbem.* (p. 43.) Ahanâs ergo 2 station. distat ab vrbe Behnesa. Autores hodieni vrbem hanc, quantum equidem scio, ignorant; sed Abu Obeid *t*) sub nomine *Mnahmas* vel *Menhamas* mentionem eius facit; habet nimirum: بين بهناس والمنهمس اثنا عشر فرسخا بين البهنس والعمر ثلاثة فراسخ i. e. inter *Bahanâs* (ni fallor Bahnesa, quae paullo ante adfuit) et *Mnahmas* interuallum duodecim parasangarum; trium inter al *Bahanas* et al *Amara* (vel *Amr.*). Pergit Edrisius: *Ab vrbe Ahanâs ad*

Dalâs, دلاص, (p. 43) *vrbem, principaliori Nili alueo et quidem orientali, adpositam, distantia tamen duorum miliarium, bidui fere iter habetur.* Sionita pro *Dalâs* habet *Ballats;* forte B loco D vitium typographicum; in libro enim est دلاص non بلاص. Vrbem hanc prorsus ignoro et fontes mei arent. Tractus enim *Nesle* vel *Nasle* vocatus, quem ad occi-

t) Vid. Casiri Biblioth. l. c. Edrisius et Abulfeda vrbis Behnesae nomen scribunt, iam البهنسا iam sine articulo بهنسا; Abu Obeid nunc effert بهناس *Bahanâs*, nunc البهنس cum articulo et sine Elif post Nun.

occidentem Canalis Josephi situm memorat Pococke *u*) non conuenire videtur. Caeterum vid. supra §. 29. pag. 467 sq.

Achmim, اخميم (p. 42). [Sic efferunt quoque Abulfeda, Perry, Savary, Brucius *v*); Leo, *Ichmim* pronuntiat *w*); P. Lucas, *Aquemim* et *Ackemim x*); Sicard, alii, *Ackmin* et *Akmin y*).] Iam reuertitur Edrisius ad vrbem Sul (forte Mellavi) et ita pergit: *Ab oppido Sul ad Achmim iter vnius diei. Sita est vrbs Achmim ad orientale latus Nili, a quo tamen duorum fere miliarium spatio distat z*). Situm Achmimi eundem, autores, vixdum laudati, ad vnum omnes contestantur; ac fere Edrisio conueniunt Pococke, qui eam esse diremtam a Nilo interuallo miliaris angl. tradit et P. Lucas, quo autore miliaris gallici spatio a Nilo abest *a*). Pergit Edrisius: *Achmim et Balbana* (بلبنا vid. paullo post) *sunt duae vrbes, aequales fere habitantium numero, quibus palmarum et cannarum sacchari haud exigua copia.* Solus est, ni fallor, inter scriptores recentiores, J. Brucius, qui in enumerandis terrae bonis quodammodo cum autore nostro arabico

u) Vid. Pococke Tom. I. p. 93.

v) Abulfeda p. 17. Perry p. 335. Savary Tom. II. p. 62. Brucius Tom. I. p. 157.

w) Vid. Leo p. 724.

x) P. Lucas I, 1. p. 51. 69. 116.

y) Idem P. Lucas III, 2. p. 88. Sicard Tom. II. p. 144. Pococke Tom. I. p. 114. Norden p. 281. Achmiin pronuntiat. Tourtechot p. 355.

z) In Impresso quidem legitur بتعد; sed procul dubio legendum ببعد; idem vocabulum et infra mendose expressum occurrit.

a) Vid. P. Lucas I, p. 77 vbi haec: La ville d'Ackemin est à un mille loin du Nil, sur une petite hauteur; et Pococke Tom. I, p. 114. qui fere ita: Ackmim ist etwa eine Meile gegen Osten von dem Flusse auf einer kleinen Höhe, welche durch die Kunst gemacht zu seyn scheint &c.

arabico facit *b*). Iam de *Berabis* verba facit Edrisius verum quae de illis tradit, supra iam §. 32. p. 480 exposuimus. Schemsoddin quoque, at in transcursu tantummodo, tangit Berba Achmimi *c*).

Caeterum vrbem hodienam, Achmim, de qua autores supra laudati plura referunt lectu scituque haud indigna, pro Herodoti *Chemmi*, vel *Panopoli* aliorum autorum inter Veteres celebratorum, a recentioribus, quos hunc in finem inspexi, fere omnibus, haberi *d*), Golio inprimis probatur *e*). "Cum opinione ista" inquit "concordat glossarium Aegyptio-arabicum. Nam in eo, vrbium nempe syllabo, πανος, Aegyptiae vrbis nomen exponitur per اخميم, quod tunc obtinebat inter Aegyptios arabice loquentes." Imo putem nomen arabicum اخميم ad literas ex graeco vrbis nomine i. e. Herodoti Chemmi, conversum esse, adiecta, pro more, consonante Elif. Vid. *Balbana*.

Balbana,

b) Bruce Tom. I. pag. 160. Man zieht auch, ait, viel Federvich, welches für das beste in Aegypten gehalten und nach Cairo geschickt wird &c. Die Hauptausfuhr von Achmin besteht aus Weizen. Idem l. c. de piscibus differit. De cannis sacchari autem *idem* iam ante, scil. p. 141 verba fecit.

c) Vid. Notices &c. Tom. I. p. 250. Verba Schemsoddini haec: Cette ville (Achmim) est remarquable par plusieurs monumens antiques, par ses *berbis* et ses talismans &c.

d) Vid. P. Lucas l. c. Perry l. c. Pococke Tom. I. pag. 114 d'Anville Mem. p. 191. Bruce Tom. I. p. 159. iter alia haec habet. *Achmim* scheint das alte Panopolis zu seyn, nicht nur wegen der Polhöhe (cf. Golius ad Alfragan. p. 102 qui eam ex Ibn Jounes lat. 26. 50′ tenere refert; add. Abulfeda l. c. vbi Kanun posit. long. 51. 30′ lat. 26. 40′) sondern wegen der Inschrift eines Triumphbogens, der vom Kaiser Nero aus Marmor gebaut, und mit einer griechischen Inschrift πανι θεω gewidmet. Cf. Michaelis ad Abulfed. l. c. Oberlin l. c. p. 258. Hennicke l. c. p. 82. Schlichthorst l. c. p. 100. Ditmar l. c. p. 115 vbi haec: Jablonski hält *Chemis* für das ägyptische *Smun* den Namen der ägyptisch- und phönizischen Gottheit *Esmun* oder *Echmun*. Vid. Jablonski Pantheon Aegypt. I, 295.

e) Vid. Golius ad Alfragan p. 102.

Balbana, البلبنا, *vrbs*, paullo ante ab Edrisio commemorata; vid. *Achmim*. Eam non noui; ignorant eam quoque autores, quos in subsidium vocaui; at suspicor pro البلبنا legendum esse البنا vel بنا *Bana*, inque animo habuisse Edrisium *Pana*, nomi veteris Panopolitanae metropolin, quae, monente Kirchero *f*) arabice بنا *Bana* dicitur *g*). Putem nimirum vrbem Achmim respondere Veterum *Chemmi*; Balbana autem vel *Bana* esse eorundem Panopolin. Vrbes enim, de quibus iam sermo nobis est, nisi omnino olim cohaerebant, haud longo certe interuallo ab inuicem distabant, id quod non solum ex Edrisio, qui earum simul et coniunctim mentionem facit; sed potius ex reliquiarum ruderumque vestigiis apparere mihi videtur, quae tam vicina continuaque describuntur (vid. autores paullo ante laudatos) vt hominibus sequioris saltem aetatis facile persuadeant, ambas olim vnam fere eandemque constituisse vrbem, solo, pro temporis ratione, nomine diuerse expresso. Forte autem ita sese res habet. In libro quodam, quem in subsidium vocauit autor noster vrbem deprehendit nomine *Chemmis* (اخميم); liber alius ei suppeditauit vrbem nomine *Pana*, *Panopolin* (بنا s. البنا); iam Edrisius, quem fugit vrbem eandem sub his venire nominibus, videns tamen ambas locum et situm obtinere eundem, easdem itaque, vt errorem praecaueret, bona fide simul et coniunctim descripsit.

Dendera, دندرة. Berbae huius vrbis mentionem facit Edrisius *h*), vlterius autem vrbem ipsam

non

f) Vid. KIRCHER Oedip. Aeg. Syntagm. I, c. 3. p. 41.

g) Consonantes B et P ab Arabicis scriptoribus sola consonante ب exprimi, res nemini non nota.

h) Vid. supra §. 32. p. 480 sq. *Berbae* huius autor historiae Aegypti et vrbis Cairo (vid. Notices et Extr. T. I. p. 270) descriptionem exhibet

non defcribit. Recentiores et vrbem, quae Veterum Tentyrae refpondet, et vrbis eiusdem rudera quam diligentiffime defcribunt delineantue *i*).

Zamâcher زماخر *k*) (p. 42: Ibn al Vardi effert زماخير Zamâchir) *vrbs, fita ad litus Nili occidentale, fupra os Canalis Menhi; vrbs eft venufta, inftructa multis aedificiis ac hortis; abundat aquis, fructibus, ac omnium leguminum generibus; vrbs*, inquam, *per fe venufta ac pulchra, a monte Tilamon* (fupra §. 30. p. 476) *quinque diftat miliaribus.* Ibn al Vardi cum Edrifio facit, vel, quod potius credam, ante oculos habuit ipfum opus Edrifii *l*). Recentiores, quod fciam, eam non memo-

exhibet hanc: A *Dendira*, dans le *Saïd*, on voit un *berbi*, dans lequel eft une coupole, qui a autant de fenètres, qu'il y a de jours dans l'année. Chaque jour le foleil entre par un de ces fenêtres & il n'y revient point jusqu' à pareil jour de l'année fuivante. Idem exhibet MACRIZI; vid. VANSLEB nouv. Relat. p. 412. (verf. germ. p. 376.) Mirum auditu! Vox *Berbi* h. l. ni fallor, *templum* defignat.

i) Vid. PORTAIS apud VANSLEB nouv. Rel. pag. 412. (verf. germ. p. 376.) SICARD Tom. II. p. 157 fq. P. LUCAS I, 1. p. 115 fq. (*Daudre; Andera* autem effert *idem*) III, 2. p. 128 fq. PERRY p. 339. POCOCKE Tom. I. p. 227 fq. NORDEN p. 293. TOURTECHOT p. 237. SAVARY Tom. II. p. 75. BRUCE T. I. p. 162. — KIRCHER Oed. Aeg. Syntagm. 1. c. 5. p. 42 ita tradit: "Vocatur haec praefectura (fc. Tentyrites) arabice تنوشر *Tanufcher*, quae vox idem eft ac *Tentyra*, vel *Ténofra* aut *Tenothra*." Non bene capio; et nomen Tanufcher mihi quidem plane ignotum. IBN AL VARDI l. c. p. 30 paucula haec habet: *Dendera*, où il y a d'anciens monumens.

k) MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 191. p. 92. زماحر *Zamâher* exhibet; calami lapfus videtur.

l) Verba IBN AL VARDII (Notices et Extr. Tom. II. pag. 31) haec: زماخير *Zamakhir*, eft une ville ancienne & agréable, dont le territoire eft fertile; elle eft voifine de *la chaine* de montagne de *Thilmoun*, qui part de l'occident, & à travers laquelle le Nil paffe avec une telle impetuofité, que les vaiffeaux ne peuvent le remonter pour aller à Afouan. On prétend qu'il y a fur le fommet de cette montagne un palais habité par une magicienne nommé Kharba & que c'eft elle qui arrête les vaiffaux (!) Vid. fupra §. 30. p. 476 fq. Fauere videtur hic locus IBN AL VARDII coniecturae quam l. c. in medium attulimus.

memorant; nec D'Anvillius quicquam de ea compertum habuit *m*).

Kift vel *Koft* قفط [pag. 42. Sionita reddit Queft; Sicard, *Coptos n*); Norden, *Koft o*); et Pococke *Kept p*).] Edrisii vrbis huius descriptio, me quidem iudice, impeditissima ad explicandum. Verba eius haec: *Remota est vrbs Kift a Nilo orientem versus; ab vrbe Achmim distat cursu dimidii diei et ab vrbe Kus septem miliaribus.* Ab Abulfeda quae excitatur Edrisii *q*) descriptio vrbis Kift ita sonat: قال الادريسي في نزهة المشتاق ومدينه قفط متباعده عن صفّه النيل من الجهه الشرقي واهلها سيعه وهي مدينه جامعه متحبّره بها اخلاط من الناس ومنها الي قوص في الجهه الشرقيه من النيل سبع فراسخ ومن مدينه قفط الي مدينه اخميم اقلاع نصف يوم i. e. *Edrisio autore vrbs Kift remota est a Nilo orientem versus.* [*Incolae sunt Schiitae* (i. e. sectatores Ali). *Vrbs est frequens confluentibus ad eam diuersarum gentium hominibus.*] *Eam inter et Kus, quae ab oriente Nili sita est, interuallum septem parasangarum. A Kift ad Achmim nauigatur dimidio diei r*). Haec Abulfeda. Textus Edrisii typis diuulgatus (vt ab obseruationibus criticis ordiamur) multum sane differt.

 Per

m) Vid. D'ANVILLE Mem. p. 196.

n) Vid. SICARD Tom. II. p. 175 et 185.

o) Cf. NORDEN l. c. p. 296.

p) Vid. POCOCKE Tom. I. p. 123.

q) ABULFEDA p. 16. cf. MICHAELIS ad h. l.

r) Verba EDRISII ipsa adscribo: ومن مدينه اخميم الي مدينه قفط يجري نصف يوم بالقلاع ومدينه قفط متباعدة (leg. متباعدة) عن ضفه النيل من الجهة الشرقيه ومنها الي مدينة قوص بالجهة الشرقيه من النيل سبعة اميال. Verba EDRISII procul dubio, vt vidimus, descripsit Cod. Paris. Librarius; ordinem eorum autem paullulum immutauit.

Per errorem exhibet متباعد; Abulfeda (vel potius, vt ſtatim videbimus, Codicis Pariſienſis Librarius) verius habet متباعد (vid. paullo ante p. 513. not. z); صنعه, pro more Cod. Pariſ. habet Abulfeda; rectius Impreſſum ضفه; pro من الجهه الشرقي offert Edriſius من الجهة الشرقيه. Sed haec minutiora. Maioris momenti procul dubio eſt lectio Abulfedae سبع فرسخ, pro qua Impreſſum exhibet سبع اميال. Septem paraſangae nimirum = 21 miliar. Citatum hoc vix ab ipſo Abulfeda deſcriptum fuit; exulat enim ex verſione Reiskiana et omnino ex Cod. Lugdunenſi *s*). Autorem habet, niſi me omnia fallunt, Codicis Pariſienſis Librarium, qui ex opere Edriſii integro multa adſcripſit Abulfedae, quod illi fuit, exemplari ſupplementa. Verba vncinis incluſa Impreſſum non habet; procul dubio ergo ab Edriſii Epitomatore ſilentio praetermiſſa ſunt. Quibus obſeruationibus ad criſin textus noſtri ſpectantibus iam ſubiungo adnotationes, quas vocant, exegeticas. Edriſio autore ergo *vrbs Koſt remota eſt a Nilo*. Cum autore noſtro facit Abulfeda, quo nimirum teſte oppidum Koſt propius eſt montibus quam Nilo *t*); recentiores autem longe in diuerſum abeunt, hocce oppidulum haud longo interuallo a Nilo diſtare *u*) tradentes. Ex ſententia Arabum ergo Kift vrbs eſt mediterranea, qualem inter Veteres Strabo *v*) quoque deſcripſit. Sed quaeris, putem, quid iam ſtatuendum ſit de nauigatione, ab iisdem autoribus memorata? Me quidem iudice, nihil difficultatis ineſt huic aſſerto ſi de nauigatione, quae fit ope Canalis, explicetur. Et Canalis omnino mentionem faciunt Strabo inter veteres

s) Vid. EICHHORN Bibl. Tom. V. p. 613.

t) Verba ABULFEDAE p. 16. haec: وهي اقرب الجبل من النيل

u) SICARD T. II. p. 175. NORDEN p. 297. POÇOCKE T. I. p. 123.

v) Vid. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 153. p. 73.

veteres et inter recentiores Pococke *w*); mappa D'Anvillii quoque Canalem offert, prope ad vrbem Kus e Nilo exeuntem; priusquam *Abnoud* vel *Banute* attingit in duas partes diuisum et paullo supra Kift deficientem, qui tamen (modo vt sit Canalis idem, cuius ripae vrbs *mediterranea* Koft adiacet), id quod ex verbis Edrisii et Abulfedae colligere est, continuandus et cum canali prope Achmim comparenti, quem mappa eadem offert, iungendus videtur. Sed nihil affirmare ausim; mentem enim autorum, quos ante oculos habeo, quin assecutus fuerim, multum dubito. Sic v. g. non video quomodo de vrbis veteris *mediterraneae* ruinis sitis *ad Nilum* vnquam referre potuerit Pococke, etc. Forte vrbs, de qua Edrisius et Abulfeda loquuntur, non est proprie mediterranea; sed tantummodo a Nilo paullo remotior, sita tamen ad Canalem quendam. Iam vero et quae sequuntur dubia mihi videntur. Pergit nimirum Edrisius:

Ab vrbe Koft ad Achmim nauigatur (scil. ope Canalis) *dimidio diei.* Erroneum esse calculum Edrisii itineratorum tabulae satis superque demonstrant, licet nemo viatorum distantiam inter has vrbes verbis expressis notauerit. Increscere videntur difficultates, si vrbem Koft *mediterraneam* esse, memoriae repetamus. Vid. inprimis Michaelis ad Abulfedam not. 160. pag. 75.

Porro *vrbem Koft ab vrbe Kus septem miliaribus distare*, monet Edrisius; Michaelis Abulfedae editio

 (non

w) Pococke l. c. Der Canal (inquit) fliesset auf der Südseite und Westseite der alten Stadt &c. Limitanda ergo verba Michaelis l. c. not. 160. p. 75. quae ita sonant: "Non memini itineratores hunc canalem memorare" ast bene sese habent, quae statim addit: "habet tamen D'Anvillius Canalem vnum a Kus ad Coptum (vrbem *mediterraneam?*) alterum iuxta Echmim; forte continuandus vterque vnusque faciendus."

ipſe) ad ſeptem paraſangas diſtantiam ...t. Vtrum rectius, non habeo dicere. ...e interuallum quod deprehenditur inter ...illiare (gallicum) eſt *x*), quocum probe conuenit Jacutus *y*), cuius verba haec: قوص مدينة كبيرة عظيمة واسعة في قصبة صعيد مصر بينها وبين الفسطاط اثنا عشر يوما بينها وبين قفط فرسخ i. e. Kus vrbs magna, magnifica, ampla, metropolis Saidae; a Foſtat 12 diebus diſtat, *paraſanga vna* (= mil. gall.) *a Koft*. Teſte quoque Nordenio *z*) haud longò interuallo ab inuicem diſtant. Quibus ex aſſertis dictisque, vrbem Kift vel Koft, quam laudant Arabes, Abulfeda ſcilicet et Edriſius (Jacutus enim, vt vidimus, cum geographis ſequioris aetatis facit) differre a vico Koft, de quo recentiores ſcribunt, manifeſto ſequitur. Bene itaque vereque Michae*lis* l. c. (not. 153. p. 73) perorat: "Non haec Coptus antiqua, nec Kift Abulfedae (Edriſiique), vt ſitus locorum prodit (ſtat haec ſententia ſiue praeoptaueris lectionem سبع امیال ſiue سبع فراسخ), quippe multo vicinior Kuſae, quam Kift Abulfedae: ſed quod nonnunquam vſu venit in vrbibus Aegypti mediterraneis, vicus, quo pro portu vtebatur vrbs mediterranea Coptus, in quo eius nomen haeſit. Veram Coptus itineratores noſtri non adierunt *a*) ſed eius ſitum

x) SICARD Tom. II. p. 175. Verba eius: Coptos & Quous ſont deux villes anciennes à demi ruinées à l'Orient du Nil. Elles ſont habite par un grand nombre de Chrétiens. C'eſt de la ville de Coptos que toute la Nation prétend tirer le nom de Copte. Elle eſt à cinq lieuës de Nequade, *et Quous n'en eſt, qu' à une lieuë*. Idem hoc occurrit l. c. p. 185.

y) Verba JACUTII nobiscum communicauit SCHULTENS in Ind. geogr. v. *Kus*.

z) NORDEN l. c. p. 297 vbi haec: Bald erblickten wir an dem öſtlichen Ufer das Dorf *Koft*, und *ein wenig naeher*, auch an der Oſtſeite das Dorf *Kos*.

a) Probe; ſed miſere me excruciant verba POCOCKII Tom. I. p. 132. (vid. paullo ante). Forte non Coptum mediterraneam, ſed aliam vrbem

ſitum ex Abulfeda (et Edriſio) cognoſces." Haec Michaelis.

Quae porro addit Edriſius de magno confluxu hominum diuerſarum gentium, quo, rebus olim florentibus, gaudebat vrbs Koft, coniecturam Michaelis, vixdum a nobis adſcriptam, ſatis probabilem reddunt. Maximam enim olim faciebat mercaturam vrbs Koft, vt Michaelis pluribus oſtendit *b*); hinc procul dubio factum, vt diuerſiſſimi gente et ortu ibi ſedem figerent.

Kus قوص (p. 42) [ſemel Edriſius effert قوض, *Kud*; at perperam. Alfraganus *c*) et Bohaddin, de praefectura Kuſana verba faciens *d*) قوس pronuntiant. Abulfeda et Jacutus cum Edriſio faciunt *e*). P. Lucas effert *Coaſſa f*); idem et Tourtechot, *Kous g*); Sicard, *Quous h*); Pococke et Savary, *Cous i*);

Kk 5 Norden

vrbem innuunt; forte vicus Kept hodie fere deuaſtatus, olim ſplendidior fuit eiusdemque rudera vidit POCOCKE, et l. c. fuſe deſcribit.

b) Vid. MICHAELIS ad ABULFEDAM not. 163. p. 76.

c) ALFRAGAN. Elem. p. 36. et GOLIUS ad h. l. p. 100 ſq.

d) BOHADDIN. l. c. p. 40. vbi: قوس وعمالها.

e) Vid. ABULFEDA p. 16 ſeq. Verba JACUTII vid. paullo ante v. *Kiſt*.

f) P. LUCAS I, 2. p. 92. vbi haec: *Coaſſa*, ou il y a quantité de ruines.

g) P. LUCAS III, 2. p. 108. 109. . . . comme ce lieu à été autrefois plus conſidérable, qu'il n'eſt à preſent, j'allai en viſiter les ruines &c. Iam fuſe deſcribit ruinas, quas ibi vidit, inprimis ſepulchrum quoddam, habens inſcriptionem Cleopatrae nomine inſignitam. — TOURTECHOT p. 341. Kous . . . ein Dorf, aus den Schutthaufen der Stadt *Kous* erbauet. Man ſiehet um und in dieſem Dorfe nichts als zertrümmerte Marmorſäulen &c. Inſcriptionem graecam idem l. c. p. 342 exhibet; ſed nomen Cleopatrae non inuenio. PORTAIS apud VANSLEB nouv. Relat. p. 411. 412. (verſ. germ. p. 376.) *Kus* effert.

h) SICARD Tom. II. p. 175. 184. cf. paullo ante not. x. Vaſa fictilia inde exportari ſolita l. c. laudat.

i) Vid. POCOCKE T. I. p. 123. cf. p. 131 ſq. SAVARY T. II. p. 80.

Norden tandem pronuntiat *Kos k*)]. Edrisio autore *Kùs vrbs est magna, miliaribus* (vel *parasangis?*) *septem ab vrbe Koft dissita.* Vid. paullo ante vrbis Koft descriptionem. *Kus* olim i. e. tempore Edrisii vrbem fuisse magnam, haud difficile creditu; fuit talis et tempore Abulfedae (qui de illa ita fere tradit: قوص مدينة بالصعيد وليس بارض مصر بعد الفسطاط مدينة اعظم منها في فرضة التجار من عدن i. e. Kus est vrbs Saidae, post Fostatam totius Aegypti maxima, emporium mercatorum Adenensium etc.) nunc autem, vicus est, sed magna adhuc rudera ostentans. De vico hoc, ruinis vrbis antiquae superstructo autores, quos paullo ante laudauimus, plura tradunt. Perry vici huius situm amoenum celebrat; Brucius solus est, qui, quod tamen parum probabile, de Kus tanquam *vrbe satis splendida*, verba facit *l*).

Damâmil دماميل *oppidum* (pag. 42), *situm ad litus Nili orientale, ab vrbe Kus circiter septem distat miliaribus.* Est Damâmil Edrisii, ni fallor, vicus *Damamin*, quem vocat Norden *m*) situs enim omnino idem; distantia fere eadem; et pronuntiationis diversitas, vt mihi quidem videtur, leuissima. *Hinc ad*

Asnâ اسنا (p. 43) [Alfraganus effert اسناي *n*); Vansleb, *Isne* et *Isna o*); Perry, alii, *Esne p*); P. Lucas et Norden, *Esnay* et *Essenay q*); Sicard, alii, *Assena*

k) NORDEN l. c. p. 297. cf. paullo ante not. z.

l) PERRY l. c. p. 356. BRUCE Tom. I. p. 221.

m) NORDEN l. c. pag. 302. . . . dafs wir zwischen zwey Dörfern, *Ellkerne* zur rechten und *Damamin* zur linken, anlangten.

n) ALFRAGANI Elem. l. c. p. 36.

o) VANSLEB [nouv. Relat. p. 407. (vers. germ. p. 373.)] vel potius PORTAIS, Capucinus, apud VANSLEB l. c. VANSLEB ipse in itin. germ. conscript. p. 94. *Isna* effert. Vid. infra v. *Asvan* not. f.

p) PERRY l. c. p. 356. POCOCKE T. I. p. 166. BRUCE T. I. p. 197.

q) P. LUCAS I, 2. p. 92. NORDEN l. c. p. 337.

Aſſena r). Veterum Latopolis eſt *s)*], *vrbem, Nili ripae occidentali adpoſitam.* Situm eundem autores, quos hunc in finem inſpexi, ad vnum omnes conteſtantur *t)*. *Eſt autem*, pergit geographus noſter, *Asna ex vrbibus antiquiſſimis de illis, quas olim Copti aedificarunt.* Opportune ad haec obſeruat Michaelis *u)*: Coptorum nomine non veteres Aegyptii Pharaonum tempore, ſed indigenae eorum poſteri religione chriſtiani, intelligi ab Arabibus ſolent. Horum eſt, vt ita dicam, metropolis Esne, martyrum ſepulchrali agro inſignis etc. Cf. tamen infra not. v. De *Berba* Asnae, cuius mentionem facit Edriſius in deſcriptione vrbis Achmim, iam ſupra §. 32. p. 480 ſq. verba fecimus. Haec ad verba impreſſi; ſed plura autorem noſtrum de vrbe hac adnotaſſe, quam quae exhibet epitomator, ex citato Abulfedae ſatis ſuperque apparet. Reſtituenda Edriſio ſunt, quae breviator omiſit. Sunt autem haec قال الادريسي في كتاب نزهة المشتاق ان اسنا من المدن القديمة من بنا القبط الاول وبها]

r) Sicard Tom. II. p. 183. P. Lucas III, 2. p. 514. Tourtechot pag. 350. Sicard l. c. (et Interpres Tourtechoti germanicus) vrbem hanc (id quod et aliis accidit autoribus) male cum vrbe Asvan confundit. Vid. *Asvan.*

s) Vid. Norden, Pococke, Bruce &c. ll. cc. Quibus add. Golius not. ad Alfrag. p. 103 vbi haec: "*Asna* in Gloſſario Aegypt. Arab. redditur per nomen Aegyptium λάτος, quae λατόπολις ſ. πολις λάτων eſt Ptolemaeo, a Lato piſce, Aegyptiis illis culto, vt autor eſt Strabo l. 17. denominata. Dixerunt autem arabice اسنا, quaſi *Micantem* et *Illuſtrem*, declinare volentes, vt exiſtimo, idololatricum nomen, quod et in praecedente (اخميم) aliisque videntur obſeruaſſe &c. Aliter ſentire videtur Leo p. 727. ita docens: *Asnam* antiquitus Senam vocitarunt: quae nominis immutatio ab Arabibus dimanauit, quorum idiomate Sena *rem foedam ac turpem* ſignificat. *Asnam* igitur appellarunt, hoc eſt, *pulchram et elegantem*, quod ſitu peramoeno iuxta Nilum ab Africae parte conſtructa ſit &c.

t) Vid. not. praeced. vbi Leo . . . Asna . . . iuxta Nilum *ab Africae parte* conſtructa &c. Abulfeda pag. 23. Cf. Portais apud Vansleb l. c. P. Lucas, Perry, Norden, Pococke &c. ll. cc.

u) Michaelis ad Abulfedam not. 211. p. 100.

[وبها مزارع وبساتين حسنه وبها بقايا بنيان القبط واثار عجيبه] ومنها الي ارمنت في الضفه الشرقيه مجري يوم i. e. . . . *palmas habet, agros cultos, hortos pulchros et antiqua monumenta aedificationum Copticarum aliaque ſtupenda rudera.* Vncinis incluſa ſunt, quae ſilentio praetermiſit epitomator. Prodidere de ruderibus et monumentis antiquitatis, de quibus obiter Edriſius noſter diſſerit, praeter Leonem, autores recentiores fere omnes, eaque nunc tangunt, nunc mirum in modum pandunt *v*); terrae bona autem ſolique fertilitatem obſeruare et deſcribere omnes (ſi Pocockium et Leonem excipias) neglexerunt *w*). *Hinc ad*

Arment ارمنت *x*) (p. 43) [P. Lucas et Savary pronuntiant *Armant y*). Pococke effert *Erment z*); Veteres, *Hermonthis a*)] *litori Nili orientali adiacens, curſus diei interuallum.* Lapſus eſt Edriſius noſter; non enim ad litus Nili *orientale* ſed potius ad *occidentale* fluminis latus obiacet oppidum, quod Hermonthis

v) Leo l. c. vbi haec: In huius ciuitatis ambitu maxima viſuntur aedificia operisque admirandi ſepulturae cum epitaphiis tam aegyptiis notis quam latinis characteribus inſculptis. (Sub *notis Aegyptiis* intelligendi forte characteres hieroglyphici! dictum Michaelis ergo, quod paullo ante deſcripſimus limitandum.) Cf. inprimis Pococke, Norden, Tourtechot &c. ll. cc.

w) Leo l. c. (vid. paullo ante not. *s*. Ita pergit:) . . . quae tametſi a Romanis propemodum vaſtata extiterit, Muhamedanorum ſeculo ita reſtaurata eſt, vt eius incolae tam frumenti et pecoris, quam nummorum ditiſſimi euaſerint. In regione ſiquidem Nubiae partim aduerſo Nilo partim per deſerta mercaturam exercent. Pococke l. c. . . . Gegen Norden des Kloſters iſt etwas Wald und Baumwollenſtauden die die Winter aushalten. An der Oſtſeite bemerkte ich auch Senneskraut (caſſia ſenna Linn.).

x) *Arment* quoque pronuntiant Portais apud Vansleb nouv. Relat. p. 407. (verſ. germ. p. 373.) Perry p. 352. Norden p. 303.

y) P. Lucas III, 2. p. 115 – 122. Savary T. II. p. 109. Idem P. Lucas I, 2. p. 120. *Hermant* effert.

z) Pococke Tom. I. p. 164.

a) Vid. Norden, Pococke ll. cc. Tourtechot p. 350. Add. Michaelis ad Abulfed. not. 179. p. 87.

this olim, hodie autem Arment vocatur, id quod autores, quos etiam ad manus habeo, facile conteſtantur. Abulfeda, vbi excerptum ex Edriſio exhibet *b*), cum Edriſio facit, ipſe vero recentioribus adſtipulatur. Ait nimirum *c*): وارمنت بلده من الصعيد الاعلي من بر الغرب وهي عن الاقصر علي نصف مرحله من جهه الجنوب والغرب i. e. Arment eſt oppidum Saidae ſuperioris (vid. ſupra §. 28. p. 464) a latere Nili occidentali, dimidio diei itinere ſupra Okſor ab auſtro eius et Occidente. — Caeterum poſt vrbem Asna, vt vidimus, recenſet autor noſter vrbem Arment; autores recentiores autem, a quorum parte equidem ſtare nullus dubito, longe ante memorant vrbem de qua nobis ſermo eſt *d*). Vid. voc. ſequ. *Hinc ad*

Asvan اسوان [Ibn Chalecan efferendum aſſeverat *Usvan e*); at perperam. Vansleb effert *Isvan f*); P. Lucas, *Aſſuana g*); Perry, *Aſſoan h*); Pococke et Bruce, *Aſſouan i*); Norden et Tourtechot, *Eſſuaen k*). Apud

b) Abulfeda p. 23. vid. paullo ante v. *Asna*.

c) Abulfeda p. 19. cf. Michaelis ad h. l. not. 179 ſq. p. 87 ſq.

d) Vid. autores nott. x - c laudatos et cf. inprimis, quae habet Michaelis l. c. Iidem cupientibus plura ſuppeditabunt.

e) Vid. Golii not. ad Alfragan p. 104. Michaelis ad Abulf. not. 202. p. 98. Praeferenda eſt procul dubio lectio *Asvan*, quam recentiores et implicite et explicite offerunt, quamque et Abulfeda l. c. et Ibn al Vardi (vid. Notices &c. p. 31) profitentur.

f) Vansleb nouv. Relat. p. 7. 21 &c. (verſ. germ. p. 130 et 139.). Vid. ſupra p. 523. v. Esne not. r. Pag. 7. recte habet Vansleb: *Isvan*, que les Européens appellent Siene. In corrigendis ad haec obſeruat: delenda eſſe vv. que les Eur. app. Siene . . . *car Siene s'appelle en Arabe Isne.* Male! Vansleb idem, in itin. germ. conſcript. p. 94 male habet: In *Isna*, vorzeiten *Sirne* (leg. *Siene*), liegt unter dem Tropicus Cancri. — Asvan ſub tropico Cancri ſita eſt.

g) P. Lucas I, 2. p. 94.

h) Perry l. c. p. 356.

i) Pococke Tom. I. p. 173. Bruce Tom. I. p. 207.

k) Norden l. c. p. 351. Tourtechot p. 354.

Apud veteres, vti saepius iam obseruatum est, *Syene* audit *l*)] *item cursus diei* (p. 43). Nec iter Nordenii, nec aliorum autorum itinera huic asserto distantiam inter vrbes Arment et Asvan notanti fauent; omnino autem, inspectis melioris notae mappis, nemo vnquam sibi persuadebit, vnius diei curriculo iter ab Arment ad Asvan posse absolui. Verius sane libri Azizi autor, quem laudat Abulfeda, distantiam quae inter has vrbes intercedit, ad *bidui* iter accedere contendit. Iter quidem terrestre innuere videtur, vocabulo مرحل vsus; nihilominus tamen bene sese habet haec distantiae nota *m*). Paucis interiectis ita pergit Edrisius: *Ab vrbe Asvan ad vrbem Mesr s. Fostat* 25 *stationum intercapedo.* Concordat Abulfeda, longitudinem Aegypti superioris ab vrbe Asvan ad Fostatam ad 25 stationes accedere tradens. Golius eandem a Syene ad Memphim ad 24 dierum *iter* aestimat *n*). — Haec Edrisius in fine sectionis quartae Climatis secundi [et ad Clima secundum vrbem nostram refert Alfraganus *o*)]; ipsam vero vrbis delineationem exhibet in Climatis primi sectione item quarta versionis latinae p. 18. Quae ibi leguntur ita sese habent:

Asvan terminus est Saidae superioris (vid. supra §. 28. p. 464); imo totius Aegypti, meridiem versus scilicet, id quod, exceptis autoribus, quos supra §. 2. pag. 325 laudauimus, Itineratorum, quos in subsidium vocaui, pars omnino maior contendere fategit

l) Vid. omnino Ditmar l. c. p. 130. Oberlin l. c. p. 258.

m) Abulfeda p. 19: قال في العزيزي وبين اسوان وارمنت مرحلتان وبين ارمنت وقوص مرحلتان i. e. inter Asvan et Arment *bidui iter*; itemque *bidui iter* inter Arment et Kus. — Cf. Michaelis ad h. l. not. 182. p. 89.

n) Vid. Abulfeda p. 4. et supra §. 28. p. 465. not. *p*.

o) Vid. Alfragan l. c. p. 36.

tategit *p*). Pergit Noſter: *Vrbs eſt parua quidem at populoſa q); abundat tritico ac reliquis leguminum generibus; item* الكلاع *r) multisque oleribus.* Abulfeda teſtante palmarum diues eſt vrbs Asvan; bene, et teſtimonio recentiorum quoque confirmatum *s*). Iam vero quum idem ſcriptor, approbante adeo Commentatore Michaelis, addere conatur, agros ſatiuos non habere vrbem hanc, Edriſio ac Leone l. c. manifeſto contradicit, quorum hic ſolum habere vrbem cumprimis frumento accomodum aſſeuerat; ille vero, vt paullo ante vidimus, verbis expreſſis frumenti prouentum celebrat. Edriſius pergit: *porro abundat vrbs Asvan carnibus bouinis, camelinis t), caprinis, aliisque*

p) Vid. Abulfeda p. 22. Ibn al Vardi l. c. Tom. II. p. 31. vbi haec: *Asvan* (اسوان), ville ſituée à l'extrémité du Saïd (ou de la haute Egypte) &c. Leo l. c. Vansleb nouv. Rel. p. 7 et 21. (verſ. germ. p. 130 et 139.)

q) Ibn al Vardi l. c. ville très-peuplée. Leo p. 728: Aſuan, amplam, vetuſtam, *populoque refertam* ciuitatem, Aegyptii ad Nilum octuageſimo circiter ab Asna miliario Orientem verſus condidere. Recentiores eam minus celebrem depingunt. Norden e. g. p. 351. ita refert: Sie iſt weder beträchtlicher noch anſehnlicher als die übrigen Städte in Oberägypten. Pococke Tom. I. p. 173. eam vocat . . . eine ſchlechte kleine Stadt. Conſpirat P. Lucas, qui eam l. c. vt vrbem paruam hominibus pauperrimis habitatam deſcribit.

r) الكلاع *conchis marinis*; vix in hac orationis ſerie admittenda videtur commemoratio concharum marinarum. Sionita *frugibus* exhibet; ſed ſatis iam de frugibus diſputauit Edrisius. Quomodo autem commode apteque vertam vocem الكلاع equidem neſcio; forte *piſces* notat; vid. paullo poſt not. u.

s) Vid. Abulfeda p. 22. et Michaelis ad h. l. not. 203. p. 98. vbi haec: "Siluam arborum in vicinia vrbis expreſſam video a Nordenio in Tab. CXXVI. Agros frumenti feraces habere nequit, petris incluſa, quae hinc ad cataractam vsque magis magisque coëunt." Cf. e. g. Bruce Tom. I. p. 205 vbi ita refert: Wir landeten am Südende der Palmwälder &c. Idem paullo poſt: Dactylos hic ad maturitatem non peruenire &c. obſeruat.

t) Sionita *ouinis* habet; at in libro eſt الجمال.

que carnium generibus, miri et eximii saporis et pinguedinis, quae quotidie vili pretio emuntur. Si Brucio fides habenda, phrasis غيرها من صنوف اللحوم aliaque saltem ex parte limitanda videtur u). *Nec desunt ibi merces aliae, quae inde ad Nubiae regiones transferuntur.* Pulchre conuenit Leo (l. c.) ita tradens: Ciues mercimoniis exercendis dedititissimos facit Nubiae regni propinquitas. Caeterum vid. supra p. 72.

Adab عذاب [male; melius Abulfeda عيذاب *Aidab v*); De Guignes *Aidhab* pronuntiat; D'Anville nunc *Aidab* nunc *Adhab w*)]. Quae de vrbe hac Edrisii liber typis exscriptus nobiscum communicauit, haec sunt: *Complectitur haec quinta pars Climatis secundi* (vers. lat. p. 43) *de regionibus ad sinum Arabicum sitis vrbem Aidab et desertum ante illam, ab ipsa desertum Aidab cognominatum, in quo nullum certum iter constat, nec viam monstrant, nisi montes (quanquam nec montes vbique indicio sunt) et stellae solisque cursus ab oriente occidentem versus.* — Paucis interiectis, quae vero nihil ad nos pergit: *In extremo* (summi-

u) Scilicet Bruce Tom. I. p. 210 ita differit: Federvieh, Butter und Milch. trifft man in Syene nicht an. (Ita forte scripsit, quod ipsi harum rerum copia non facta fuerit. —) Addit autem: Der Nil ist hier sehr fischreich; Fische werden an Orten wo das Wasser voller Klippen ist, sehr leicht gefangen. Es gibt nur zwey grosse Arten, welche ich zufälliger Weise zu Gesichte bekam, den *Binny* und den *Boulty*.

v) Vid. Abulfeda p. 36. vbi semel, sed forte per errorem operarum عيداب occurrit. عيذاب expressum exhibet quoque Schultens in Excerpt. ex Abulfeda ad calcem vit. Saladin. p. 32. In Ind. geograph. autem vocabulum nostrum عيذاب (cum Dsal) expressit Schultens. Vid. l. c. v. *Aidabum*.

w) Vid. *Repositor.* Tom. I. pag. 438. d'Anville Mem. sur l'Eg. p. 234 sq. vbi haec: Ce lieu dépend du gouvernement de l'Egypte, & je le trouve inscrit dans le dénombrement entre les lieux du district de Kous. Reliqua, quae habet d'Anville ex Edrisio desumta sunt. — Caeterum vid. supra §. 26. v. Kolzom p. 451. not. h.

(ſummitate) *huius deſerti ad litus maris ſalſi x) ſita eſt vrbs Aidab ex qua Giddam nauigatur, traiectu diei ac noctis. Aidabae autem eſt praefectus Domini Bogae, aliusque regum Aegypti, qui reditus* (vectigalia, de quibus paullo poſt ſermo erit) *eius aequaliter diuidunt. Aegypti praefectus annonam et quae ad vitam ſuſtentandam neceſſaria ſunt ex terra ſua apportari ad vrbem curat; Bogenſis eadem ex Habeſſinia exigit. Caeterum praefectus regis Bogae commoratur in deſerto, nec niſi raro intrat vrbem. Ipſi quoque Aidabae incolae omnem tractum Bogae percurſant, venduntque ibi ſuas merces, et emunt butyrum mel ac lac; multas praeterea cymbas vrbs habet ad piſcaturam, ſunt autem piſces exquiſiti ſaporis.* (Vid. ſupra Sect. I. n. XIII. pag. 78.) Iam de tributis peregrinatorum Meccanorum ac ſeueritate exigendi, quae habet Edriſius, en accipe.

Et in vrbe hac exigitur tributum (vectigal) *hacce noſtra tempeſtate e Moslemis de terra occidentali* (Magrab; Africa) *ad aedem Meccanam feſtum eius et ſolemnia ſacra celebrandi ergo proficiſcentibus; ſumma vero huius tributi* (vectigalis) *in ſingula capita eſt octo denariorum aureorum, auri qualiscunque ſiue infecti ſiue facti y). Nullus omnino peregrinatorum occidentalium traiicitur ad Giddam niſi prius oſtendat naulum* (مكسة) *ſuum: quod*

x) بحر المالح *mare ſalſum;* ita h. l. mare Kolzom ſ. ſinus arabicus audit. Et aliis autoribus ſic vocatur v. g. SCHEMSEDDINO, cuius verba in linguam gallicam conuerſa, ita ſeſe habent: Outre le noms *de Mer de Kolzom & mer de Hedjaz* (vid. ſupra §. 30. p. 475) le golfe arabique y eſt encore déſigné ſous celui de *mer ſalée, Bahr almelh* (بحر المالح): cette denomination qui eſt auſſi employée par d'autres écrivains Arabes n'a point encore, à ce qui je crois, été obſervée. Vid. *Notices* &c. T. I. p. 169.

y) Verba EDRISII ipſa haec: وهذا المكس مبلغه علي كل راس ثمانيه دنانير من اي الذهب كان مكسورا او مسكوكا

quod si quis nauclerus maris Kolzom (sin. arab.) *traiiceret aliquem non habentem naulum suum, tenetur soluere nauclerus pro ipso. Quare nemo transit ab Aidab ad Giddam, nisi prius ostendat nauclero tributum* (vectigal البراءة, nobis forte *Mauthschein*), *quod debet. Cumque nauis vela fecerit et Deus illi concesserit felicem aduentum ad Giddam, ad anchoram stat procul ab ipsa; tunc eam ingrediuntur quaestores* (نقاب) *missi ex parte praesidis* (praefecti) *Giddae, qui subducunt summam vectigalium, quam nauis illa debet, inque albo referunt. Quo facto ipsi descendunt; eosque sequuntur viatores omnes. Iam a singulis exigunt statuta et debita tributa; et si forte contigerit aliquem eorum carere vectigali, cogitur nauclerus, qui eum transuexit, soluere pro illo tributum. Quandoque tamen asseruatur in carcere talis peregrinator quousque tempus peregrinationis* (festi meccani) *elabatur; aliquando vero tribuit illi Deus qui eum liberet et debitum pro eo soluat vectigal.*

Tributa autem haec redeunt Håschemi (الهاشمي) *Domino Meccae eique pro stipendio sunt: nam reditus eius omnino pauci, et exactiones non sufficiunt impensis et assectarum suorum alimoniis z).* De *Alhaschemo*, Domino Meccae, supra §. 26. p. 461 sq. plura ex Edrisio retulimus.

z) Mirum, quantum concordat BRUCII de vectigalibus *Jiddae* (Dschidda) obseruatio. Ait nimirum (Tom. I. Epitom. Rintel. p. 137): Jidda liegt in einer so traurigen unfruchtbaren Gegend, dass es schon längst verlassen wäre, wenn nicht die Nähe von Mecca und die Ankunft der ostindischen Schiffe hier einen lebhaften Handel erhielte, der sich über Mecca, durch einen grossen Theil des Orients verbreitet. *Jidda selbst gewinnt nicht viel dabey. Die Einkünfte von den Zöllen werden geschwind an einen Regenten, der sie sehr nöthig hat, geschickt, und einen andern Theil bekommen seine gierige Verwandte und Beamten &c.*

I.

INDEX
ADDENDORVM ET CORRIGENDORVM.

Pag. XIII. lin. 3. leg. *adgredimur.* — P. XCII. lin. vlt. add.: Aliqua saltem ex parte suspecta quoque videtur laus ERPENII, quam exhibet Eiusdem tractatus: *de studio arabico consilium.* Ita sonat: Prior (Geographia illa anonyma quae Romae e typographia Medicaea in quarto prodiit) longe elegantissimo stilo liber est, et cuius elaboratissimam versionem Latinam tantopere hactenus a viris doctis expetitam, nunc dant viri vndequaque doctissimi et rerum Arabicarum peritissimi, Gabr. Sionita et Jo. Hesronita Maronitae, et harum literarum insignes promotores in celeberrima Parisiorum Academia; quae versio viam omnino sternet ad facilem praestantissimi libri lectionem et intelligentiam. — Pag. 1. lin. 22. l. *geographos.* — P. 7. antep. l. *arridebat.* — P. 8. antep. et p. 9. l. 20. l. *mari.* — P. 11. l. 19. l. *abeuntes.* — P. 21. l. 14. 15. l. i. e. *fluminis* de quo Edrisius loquitur, *alterius.* — P. 27. l. 29. l. *Zaghaoue.* — P. 58. l. 22. l. *ipse.* — P. 59. l. 29. l. *fugantur.* — P. 89. l. 26. l. *locum.* — P. 96. l. 34. l. *scribit.* — P. 107. l. 14. l. *positas.* — P. 125. l. 13. l. *dedit.* — P. 161. l. 21. l. *Ancal.* — P. 175. l. 3. post verba: *Nachle hinc Mecnas.* adde obseruationem ex Timimeo desumtam, quae legitur p. 176. lin. 4 sq. scil. verba: Distantiam inter Mecnasam et Fasam . . . fugit. — Pag. 180. lin. 30. l. *succinctam.* — P. 187. l. 1. l. *Areschcul.* — P. 201. l. 9. post verba: *affirmat Edrisius;* adde: Et haec, ni fallor, mens est Edrisii. Codex enim Paris. (vid. Eichhorn Bibl. l. c. pag. 590 sq.) ex opere Edrisii Mss. at integro addit:

 تناهرت

فتاهرت كانت فيها سلف مدينتين كبيرتين والقديمة منها على جبل لبس بالعالي ولها سوق i. e. *Tahart olim habuit* (ratione contextus enim vix vertendum: *constituit olim Tahart*) *vrbes duas magnas, quarum antiquior, emporetica, ad montem ob altitudinem parum excellentem, aedificata fuit.* Id bene quoque conuenit &c. — P. 218. l. 32. l. *ante.* — P. 223. not. i. ad 1. add. De *Hadad* (vel *Cate* s. *Lycio*) vid. C. Clusii Atr. Exoticor. Libr. X. p. 163. — P. 232. penult. dele punctum ante voc. Vid. — P. 237. l. 5. l. *Vix* tamen &c. et cf. quae paullo ante pag. 234 obseruata sunt. — Pag. 238. l. 26. l. بينها وبينها. — P. 241. l. 15. l. قسطينة. — P. 242. l. 20. l. hinc *ad* Bascher. — P. 280. l. 8. l. *extendere.* — P. 376. l. 4. add. Locum Edrisii paullo obscuriorem illustrat Abdollatif, qui pag. 106 incrementum sedecim cubitorum *aquam Sultanicam* ما السلطان vocat. Eodem autore humanos in vsus 18 cubitorum terminus est necessarius; at 20 cubitorum terminus modum excedit &c. Addit: Aqua Sultanica vocatur . . . siquidem id cum factum est, penditur tributum; idemque irrigat dimidiam circiter regionis partem atque tantum frumenti producit, quantum alere possit incolas regionis toto anno abundanter &c. Si est supra 16 cubitos, ad 18 vsque . . . tantum profert, quantum sufficiat ad alendos incolas regionis duos annos et amplius &c. Haec Abdollatif. Plura adhuc offert lectu scituque haud indigna. — P. 446. l. 20. post *Sabana* add. Sic vertit Sionita; in libro est سبانة; consonantes secunda et quarta punctis diacriticis destitutae. —

Hi fere sunt lapsus, L. B. quos te emendare velim. Caeteros errores, qui oculum aut mentem fugerunt ignoscas, quaeso, et boni consulas.

II.

II.

INDEX PHYSICVS. *)

 Camelo-

*) Mineralium, Animalium et Plantarum nomina literis cursiuis excusa, apud Edrisium; literis vero rotundis, exarata, apud Autores, quos in subsidium vocauimus, leguntur.

INDEX PHYSICVS.

III.
INDEX GEOGRAPHICVS.

Literae initiales:

A. *Arx*, arab. *Kasr*. C. *Canalis*; D. *Desertum*; F. *Fluvius*; I. *Insula*; L. *Lacus*; M. *Mons* arab. *Gebel* (*Dschebel*); O. *Oppidum*, l. *pagus*, l. *vicus*; P. *Populus*, l. *Natio*, l. *Tribus*; pr. *Promontorium*, *Caput*, arab. *Ras*; prt. *Portus*; R. *Regnum*; l. *Prouincia*; l. *Regio*; l. *Terra*. V. *Vrbs*.

Obs. 1. Nomina locorum literis cursiuis excusa apud Edrisium; literis vero rotundis exarata, apud autores quos in subsidium vocauimus, leguntur.

Obs. 2. Nomina asterisco notata in lingua arabica consonante ج expressa sunt; haec ipsa ج autem, per g quidem translata; sed vt *dsch* efferenda est.

 Abyssi-

INDEX GEOGRAPHICVS.

Ahanas,

Arab,

Barnut,

Beni

Calat

Dacadus,

Dſjerráhh,

Gadir,

Habaſch,

Jijel,

Kalaa,

Khara-

Lia,

Radhua.

Salah

Spiritus

*Tagua,

Thala,